נהר מצרים

יהיא אסיפה וקבוצה כל מנהגי דינים של

עוב' **מצרים** יע"א

על כל חלקי השלחן ערוך

אשר נמצאו בספרתם של ראשונים, רבני וגאוני מצרים, רבנן דפקיע שמייהו זי"ע, וגם בו נקבצו כל תקנות והסכמות שנתקנו בדורות האחרונים ובדורנו זה לטובת הישוב, וכמבואר בההקדמה.

כל אדם אוכפו יחד בסדר נאה ונכון על פי סימני הדינין של בי"ן בשלחן ערוך בכל החלקים, אשר טפחתי וגדלתי אנא ועזרא מאנשי ירושלם, רועה צאן קדשים בארץ מצרים.

הלעזיר **רפאל אהרן ן' שמעון**

מסרת בקדם בק"ק מלריס ותגתים יע"ה

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ט

כרך ראשון או"ח ויו"ד

נדפס פה **נא אמון** יע"ה

בשנת יגדי"ל תור"ה (התרס"ח) לגלותה.

בדפוס המשובח של המח"ס במה"ר

פרנ חיים מזרחי וכניו

הקדמת המחבר

רבותינו ז"ל במקומות רבים בתלמודנו ובתלמוד ירושלמי, למדונו כמה גדול כח המנהג, עדי ממנו הכריעו לדון את הדין המסופק, וכאומרם פוק חזי מאי עמא דבר. ברכות דמ"ה ע"א, בעירובין דף י"ד ע"ב, מנחות ל"ה ע"ב, פסחים דנ"ד ע"א, ירושלמי פאה פ"ז. וכן צוו אותנו רז"ל שלא ישנה אדם מן המנהג, סנהדרין מ"ו ע"ב. וכן הנדילו כחו עדי אמרו מנהג מבטל הלכה מסכת סופרים פי"ד י"ח וכן אמרו בירושלמי תענית פרק א', וכפי ערך כחו ביחס עצמו כן גדלה חביבות שמירתו אצל באי שער מקומו ובלי הפרזה. נאמר כי המנהג שהורגלו בו ישתמר אצלם כמצות התורה הכתובה והמסורה לא נאמר יותר, עד גדר שאמרו המושלים ואנשי הצחות שהלואי לו היינו שומרים את חקי הדת מצד מנהג מקובל באומה אולי ברוב הפרוץ הזה, היו משתמרים יותר לצד היותם מנהג אבותיהם ומתוך שלא לשמה וכו'.

הנם הלום הדבר ברור בעיני כל חכם משכיל על דבר, כי הרגל המנהגים שמקורם דתיי השוררים בקהלות ה' בכל תפוצות הגולה, היא הוראה החלטית שבמקום ההוא זאת לפנים ישבו שרים על כסא ההוראה רבותינו שרי התורה ומאשרי העם, רבני וגאוני דורם, והמה הניחו את צאן מרעיתם להתנהג בשמירת הדין ההוא על צד הרגלם בו, ולא מיחו בידם להטותם מני דרך, באשר ידעו כי גם בשמירת הדין ההוא על צד ההרגל אצלם, לא נטו קו משמירתו עפ"י החק היסודי שבו, וככה השתלשל שמירתו גם לזרעם אחריהם עד שהוקבע למנהג קבוע ומבטל הלכה של שמירתו במקומות אחרים באופן משונה מהרגלם, אכן מעולם לא צמח שום מנהג דתיי במקום שלא היתה בו הרבצת תורה, ומכ"ש וק"ו שלא צמח שום מנהג שמיסדו היה איש בור ועם הארץ. וזה ברור.

וזרע תולדות המנהגים בעם ה' לא דבר חדש הנהו. ומשנות מאות לפנים נמצא ענין המנהגים כמו: מנהגי פולין, מנהגי פיורדא,

מנהגי

הקדמת המחבר

מנהגי וירמייזא, מנהגי ספר"מ וכו' אשר התפשטו מנהגיהם בקהלות רבות. וכאשר הגאון הרמ"א זצוק"ל העלה במפה שפרס על השלחן הערוך הביא מנהגים רבים שנהגו במדינות ר"הם ומצאת כי תדרשם בהגהיתיו ז"ל והנם היום לדין גמור, וכנראה שרוב המנהגים של איזה קהלות הנז' הם מקיפים רק על מנהגי התפלות של כל השנה וסדר עבודת ה' בבית אלדים, לא על כל ארבעת חלקי הש"ע למקוצעות דיניהם דוק ותשכח.

ובמדינות ספרד גם להם במקומות רבים מנהגים חלוקים, מהם בסדרי התפלות, כק"ק התושבים יצ"ו אשר בעוב"י פאס הבירה יע"א, אשר נקראו כן בעבור שהם היו תושבי העיר ואזרחיה בטרם באו לשם רבותינו ואבותינו מגורשי קאשטילייא אשר בספרד כידוע ולהם מנהגים מיוחדים בסדר התפלות ובפרט בימים נוראים וחג הסוכות ונדפס ס' מנהגיהם ע"י אני הצעיר בעיקו"ת ירושלם ת"ו שנת הר"רמ"ט ונקרא בשם „אהבת הקדמונים". וכן בערי המערב הפנימי יש להם מנהגים מיוחדים בענין הטרפות עפ"י דעת רבותינו גדולי קאשטילייא שלא קבלו הוראות מר"ן בענין הטרפות מסיבת גלותם המרה והגויים לא יאכלו שחיטת ישראל וכ"ש טרפיותיהם והיו צריכים להשליך הטרפה לכלבים, ובדוחק עצום ימצא להם בשר לו התנהגו עפ"י חומרות מר"ן ז"ל כידוע. וכ"כ ע"יהם מר"ן הב"י בסו"ס ט"ל יע"ש. וכן בערי המערב יש להם מנהגים חלוקים בענין הכתובות והירושות וחלוקת העזבון וכו' כידוע זאת ומפורסם. ונדפסו בכרם חמד ח"ב להרה"ג כמוהר"ר אברהם אנקאווא ז"ל ועל פיהם מתנהגים בערי המערב עד היום.

וכן בעוב"י שאלוניקי יע"א יש להם מנהגים חלוקים משאר מקומות בדיני בדיקת הטרפות ונקראים בשם מנהגי הבדיקה, שחיבר הרה"ג כמה"ר יוסף פינ'ון ז"ל ומביא ממנו הכנה"ג בחלק הטרפות ברוכתי טובא, כן יש גם להם בשאלוניקי מנהג הקי"ל.

וכן בקהל חסידים אשר בעיקו"ת ירושלם ת"ו יש להם מנהגים מיוחדים עפ"י דרך הנסתר ושמעתי שנדפסו. וכזאת וכזאת ימצא המבקש אשר עתותיו בידו למצוא כהנה מנהגי קהלות ישראל למקומותם למושבותם.

האמנם סידור מנהגים מיוחדים ע"כ ארבעת חלקי הש"ע לעיר מיוחדת לא מצאנו בדורנו האחרון זולת לעיקו"ת ירושלם תו"כ אשר

נדפסו

הקדמת המחבר

נדפסו בעיה"ק בשנת התר"ב בקובץ קטן. שם נקבצו כל מנהגי ירושלם אשר קבצו אותם שני המאורות רבנן תקיפי ארעא דישראל זצוק"ל בזמן מוה"ר הרב הגאון ראש"ל כמוהר"ר אנ"ן הסהר זצוק"ל ועפ"י פקודתו. ואחריהם אסף וקבץ את הנשמט מהם ממנהגי ירושלם, עט"ר מר"ן אב"א הרה"ג חיק כמוהר"ר צוף דב"ש זצוק"ל וקראו בשם "שער המפקד", ובן פניו למטה, מן שמים לי זכו ועשיתי ביאור והגהות והערות על מנהגי עיקו"ת ירושלם וקראתיו "נהר פקוד" וכבר נדפס ממנו חלק או"ח, יכיל כארבעים פריגוס. ה' יזכני להוציא את שארית החלקים לא"ת בכבוד לעיר הקדש ירושלם גבירתי ולמעבר נייח רוחא לעט"ר מר"ן אב"א זצוק"ל אשר לכבודו הקרבתי ראשית ביכורי פרי עבודתי, וכאשר כתבתי כ"ז בהקדמת הספר הנז' ומצאת כי תדרשנו.

ובן בק"ק מצרים יע"א נשמע שיש להם מנהגים מיוחדים מיוסדים ע"פ רעת רבניה וגאוניה מאריות גברו זיע"א אשר ישבו על כסא ההוראה דור אחר דור, כי מימות רבינו הרמב"ם זיע"א אשר הוא הראשון אשר נטע אהלי התורה במצרים, מאז לא פסקה תורה ממנה, ורועי צאן קדשים במצרים כולם היו רבנים מפורסמים בתורה וחכמה ויראה, זכרם לברכה לחיי נצח וזכותם תעמוד לנו להא"ך ימינו גם עד זקנה ושיבה לעבודתו ית'.

ובבואי לקריה עליזה מצרים לרעות כיעקב בשנת התרנ"א ראיתי בבית מדרשנו ס' "מנהגי מצרים", אשר נדפס כבר בעיקו"ת ירושלם ת"ו, פעולת איש צדיק הרב המופלא וכבוד ה' מלא כמוה"ר יום טוב שראל זצוק"ל, אשר הוא היה ראש אב"ד ור"מ ברור שלפני, אשר שם אסף וקבץ מנהגי העירה, והנאני כי אמרתי כי יש לפני ספר ערוך המסודרים בו מנהגי העירה הנחוץ לי ידיעתם בהיותי משרת הצבור במצרים, וכדי להורות לעם על פיהם לשמור ולעשות מנהגי אבותיהם. ואמנם כאשר נכנסתי בעמק עול הצבור ובינותי בספרי רבנן גאוני מצרים זי"ע, ראיתי כי ספר מנהגי מצרים איננו רק כתרומה מן הכרי, ובפרטות בחלק יו"ד ואה"ע, וכל הספר הוא רק מחברת קטנה בת י"ד דפים קטנים (רביעית הפוליו) וגם זאת כי אין מלאכת הספר עשויה בטוב טעם, כפי הדרוש למטרתו, כי לא חילק סימני ההלכות למשל: הלכות ציצית, הלכות תפילין, הלכות קס"ת. רק צירף כל חלק או"ח ועפ"י סימני המספר של המנהגים שימצא לחלק או"ח ועלו לסך ע"ז סעיפים. ולי"ד ל"ה סעיפים

וכו'

הקדמת המחבר

וכו' באופן שכל מבקש לדעת איזה מנהג השייך לאו"ח עליו לעבור על פני כל או"ח לראות מבוקשו אם ימצאהו. והנם שבראשי הסעיפים של מספרי ציין לסימני הש"ע כסדר שעשה מרן ועל פיהם הולך, אכן אין כל אדם בקי לדעת סימני השו"ע בע"פ ולדעת מראש שהרין שהוא מבקש מקורו בש"ע בסי' פ'. שנית נדפס באותיות רש"י כולו שלא כדמות דפוס הש"ע. ואצל ההמון הכתב הנז' כספר החתום, ורק מתי מספר מנבוני לחש יבינו בו. שלישית לא נמצא הספר הנז' רק ביד איזה יחידים ונער יכתבם, והרבה מאנשי העיר לא ידעו ממציאותו, ומובן שנדפס בכמות קטנה מאד, באופן כי הספר לא הביא התועלת המקווה ממנו.

ואולם חלילה חלילה להאשים את כבוד הרב המחבר ז"ל ולנגוע בקצה כנף מעיל כבודו אפילו בר"לונה חרישית. באשר נודע כי מע' הרב יו"ט ראשון ז"ל היה בעוה"ר לאיש ידוע חולי אשר מחלתו לא תתנהו לשחות ולא להטריח את גופו אפילו זמן מועט, ועם עול הקהל ועול העיר בכללותה הכנסותיה והוצאותיה וכל הנלוה ומתיחס לצרכי הקהל היה הכל נעשה על ידו ורשותו, והוא באחד, ולא היה אפשר לפנות רגע, ומלאכתו זאת נעשית ע"י הזולת ונדפסה שלא במקומו והמתעסקים הסתפקו במה שבא לידם מן המוכן ממנהגי מצרים ויצאו ידי חובתם כזה, וזה הוא כל תורת הספר:

ובשנת התרנ"ד הוציא לאור מעלת ראח"ג הרב הגדול ר"מ ור"מ כמה"ר אליהו חזן נ"ע ס' נוה שלום על מנהגי נוא אמון, ועם שבפתח השער כתוב לאמר מנהגי נ"א וארץ מצרים, אין הדבר כן, כי רק זעיר שם ממנהגי מצרים ממה שהעתיק מס' מנהגי מצרים הוא שהזכיר לפרקים וכמ"ש המעיין.

ועניין זה הביאני לפעמים במבוכה. כי פעמים רבות שהוריתי להם מנהג העירה שאי אפשר לשנות, נבוני לחש אשר יבינו במקרא ס מנהגי מצרים, יקמטו את מצחם כי לא נמצא מזה כלום בספר הנז' (ובפרט, ברינים השייכים לאה"ע, אשר למצרים מנהגים חלוקים) והוכרחתי להראות להם מקור המנהג שהוריתי להם כתוב בס' הפוסקים. וזה קרה פעמים רבות אין ספורות למו, וכאשר ראו עין בעין שאין ס' מנהגי מצרים כולל גם מחצית מנהגי העיר, הפצירו בי לסדר להם ספר כולל כל המנהגים ומסודר עפ"י ההלכות ובאותיות אשוריות, ונעתרתי לבקשתם ונם המה

נעתרו

הקדמת המחבר

נעתרי לבקשתי שלא ידחקוני כי העבודה של הצבור תגזול ממני כל עתות היום, וע"כ לא יתנו זמן קצוב מתי. יופיע אור כי הדבר איננו בידי. ומה אשאלה עזר ונגשתי אל המלאכה. וזאת עשיתי בראשית כל: העתקתי בהלכות כל דין שהוזכר בספר מנהגי מצרים והזכרתיו משמו, ולא קפחתי ח"ו יניעו ועמלו שעשה. זכרה ה' לו בעולם הגמול. באופן שכל דברי ס' מנהגי מצרים הא' כולם הם מועתקים בס' הזה כדמותם וכלשונם, והרי הוא כאלו נדפס שנית, ובדבריו פתחתי בכל הלכה והלכה כמ"ש המעיין. ואחריהם אספתי באומרים מכל מה שמצאתי בספרי רבנן גאוני מצרים ז"ל הרדב"ז ומהריק"ש בהנהותיו ובתשובותיו אהלי יעקב הרב דרכי נועם. הרב נו"ר, הרב מטה יוסף, פרח שושן. תשובת הריק"ש מהמה שנדפסו מחדש וכו' וכו' וקראתי את שם הספר **נהר מצרים** כי כאשר נהר נילוס עולה ומשקה ומרוה צמאון התושבים בחומריות, כן הנהר הזה משקה ומרוה ברוחניות ליושבי הארץ. וכל מה שיש להעיר הן בטעם המנהג או בתיקון לשון המנהגים או בשקו"ט באיזה מנהג לישבו על מכונו. פניתי לזה מדור למטה בשולי הדיעה. וקראתיו **שלולית הנהר** כי במרוצתו הוא שולל כל המעקשים אשר ימצאו במימי הנהר עד אשר ישובו מימיו להיות זכים וצלולים משיבי נפש בעזר העוזר.

ובאשר נודע להם כי התחלתי במלאכה וידי עסוקות בה, התחילו גם המה להקיפני בשאלותיהם להכיא בתוך ספר מנהגי העיר גם ענינים אחרים שנחוץ להם ידיעתם בו אע"פ שאינן מתורת מנהג. וראשונה נדרשתי לאשר שאלו בענין, ה"ה מעלת חכמי ושוחטי מתא העי"א לסדר להם בהלכות טרפיות דנהיגי בארץ מצרים, וטעמם ונימוקם עמם כי כל השו"ב ומשרתי הקדש, כולם הם מבני אה"ק המובאית לשביק ולמדו ע"פ מנהג מקומם. ובכן נחוץ להיות לפניהם עריך מנהגי מצרים בטרפיות כדי להתנהג עי פיהם ובאשר כי שאלתם צודקת כן עשיתי וסדרתי סדר מנהגי מצרים בשו"ב עד מקום שידי מגעת כי זאת היותר גדולה שבעטרת הספר כי זכות הרבים היא.

ואחרי זאת נעתרתי לבקשת רבים מיחידי הקהל יי"ץ לסדר להם ס' זמני התקופות עפ"י מספר השעות הנהוג באה"ץ כפי מנהג האירופי, כי פה מצרים נזהרים מאד בשמירת זמני התקופות (עפ"י חשבון

הקדמת המחבר

מר שמוא) וכדבר שיש בו סכנה נרתעים ממנו, ובאשר זמני התקופות הם כתובים בספרי חכמי העיבור שעות זמניות כ"ד שעות מתחילת היום. יקרה לפעמים קרובות טעות בכיוון שעות התקופה עם מספר שעות כמנהג האירופי העולה ויורד בין קיץ לחורף, והוכרחתי להעמים עלי גם עבודה זו וסדרתי להם זמני התקופות כולם בשעות זמניות ולכוונם עם שעות מנהג אירופי, עם הקדמה קטנה כוללת עתותי היום במצרים לקיץ וחורף וכמ"ש המעיין.

עוד הקיפוני בשאלותיהם איזו בע"ב ירא ה' המפרישים מעשר ממון מריוח עסקיהם ואינם יודעים כיצד יתנהגו בו, ומה הם הדברים שנקנים ונקחים מכסף מעשר ודברים שאי אפשר לעשותם מכסף הנז' ונעתרתי לבקשתם בשמחת לבב כי בזאת גם אני אשיג מנוח כי בשאלותי אלה יקיפוני יום יום אם זה מותר לקנותו מן המעשר, ואת אשר אורה להם היום ישאלוהו למחר וכן חוזר חלילה. וע"כ קמתי וסדרתי להם בהרחבה כל הדברים הצריכים לדעת בענין הפרשת המעשר ומה יעשה בו וממנו ילמדו מה לעשות. כמו אלה ירבו בישראל לשמחת לבב כל אוהב עמו, נבאי הקהלות יצ"ו באו בבקשתם לסדר להם מה הם הנקראים תשמישי קדושה ומה הם תשמישי מצוה, לדעה מה לעשות בכלי זהב וכסף אשר תחת ידם בבית הכנסת שנשכרו ובלו, היאך יתנהגו בחליפיהן ואם ישנו אותם מקדושה קלה לחמורה, וכל אחד מהשואלים הנז' הוא שוא לתומו לעשות לו רצונו מכלי יודעו מה עבודה הוא מעמים עלי בלאחר יד והוכרחתי לעשות רצונם וסדרתי להם מבוקשם ברחבה בעהי"ת עד שאין להם במה להסתפק עוד.

ועוד שואלים הלכו, ולו באתי לעשות רצון איש ואיש כי עתה היה עלי לעשות ספר יכיל י' כרכים וא"כ יצאתי מחוג מלאכת ס' מנהגים ונכנסתי למלאכת אסיפת דינים שאין לה קץ וקצבה ונבול. כי צדקי עמנו מרובים ותוה"ק רחבה מני ים. אכן כל דבר שהוא צורך רבים ודשים בו וצריכה להם ידיעתו כפי מה שהדור והזמן דורש, אותו העליתי על ס' המנהגים אשר אני נותן לפניהם היום.

ומעתה אל תתמה קורא נעים אם תמצא באיזה מן ההלכות. אשר חוץ ממה שכתבתי מנהגי מצרים אשר להם בההלכות ההם תמצא לפעמים מצורף להם איזה סעיפים של דינים שהם דין תורה ואיננו

הקדמת המחבר

מנהג, וא"כ למה זה נכתבו שם הלא אין זו מטרת הספר. אכן דע כי ההרגל והנסיון הכריחני לכך באשר הם דינין שאדם דש בהם. ונשאלתי עליהם פעמים רבות והוריתי להם משפטם. ומזה הטעם עצמו הארכתי בהלכות שמחות, אשר חוץ ממנהגי מצרים הרבים בדינין האלה, כמעט צרפתי להם כל הדינין הצריכים לדעתם בזמן האבילות שהם דין תורה, יען בעניני האבילות רח"ל היו להם פה מצרים מנהגי הזיות והבלים מרבה להכיל ומהם מדרכי האמורי האסורים לנו. ולאט לאט סקלתי המסלה בעזר העוזר ואמרתי להקהל כי מנהגי העירה הראויים לשמירה אעלה אותם על ספר מנהגי מצרים ואותם תשמרו לעשותם. ולאשר מובן מאליו כי ספר מנהגי העירה חביב הוא בעיניהם וכו יהגו לשמור מנהגי אבותיהם בידיהם. יראתי פן איזה קלי הדעת ידמו כי זאת התורה אשר שם משה בדינין האלה, הכל כלול בספר מנהגיהם, ומה שלא הזכר בספר מנהגי העיר אינם חייבים בשמירתו ומתורת חסידות הם. ואת הטוב המקווה ממטרת ספר כזה ישטפהו זרם המכשול חו"ח המתהוה מסיבתו, ע"כ צירפתי אל המנהגים גם הדינין הנצרכים להם. ומסיבה זאת עשיתי גם באיזה מן ההלכות אחרים שצירפתי עם המנהגים גם איזה סעיפי דינין הנחוצים יותר. הגם כי לו באתי לצאת ידי חששה זאת בכל ההלכות שבספר הזה, א"כ הייתי נצרך להעתיק כל הארבעה טורים ודברי הפוסקים האחרונים ואין לדבר סוף. אולם לא זאת כי לא כתבתי לפעמים רק הדינין נחוצים מאד, ושנשאלו עליהם כמה פעמים וגם זה לפרקים, ורק בחלק או"ח ויו"ד לבד. האמנם בחלק אה"ע אשר כל הלכותיו מאישות וכתובות וגיטין וחליצה וכו' אשר בהלכות אלו אין מנע יד כמו לאיש המוני, ורק נסדרו לחכמים ולרבני מתא יושבי על מדי' בקריה עליזה זאת להקל מעליהם הטורח, ושמתי לפניהם את כל המנהגים מסודרים וערוכים, בחלק הזה אין בו זולת המנהגים לבדם.

וגם זאת לחכמים ערכתי לפניהם סדר החליצה מסודר נאה אשר לא קדמני אדם בסידור כמוהו הולך סובב כסדר מעת בוא היכם והיכמה לחלץ עד עת פעולתה אין מוקדם ומאוחר, והכל ימצאנו הרב המסדר לפניו כל דבר בעתו מבלי שיצטרך להפוך מדף לדף למצוא מבוקשו, ולא חסתי על עמל והוצאות הדפוס בכדי להטיב לזולתי יראו חכמים וישמחו. ובסופו חיברתי גם סדר החליצה לאטר רגל. שדינו לחלוץ בשתי רגליו באחת כדעת מר"ן משופה

ומנוקה

הקדמת המחבר

ומנוקה מכל עדעור תלית׳:

ואנכי לאלהי מרום על רובי חסדיו עמדי ולא בצדקתי, אשר בחבלי רחמיו נשענתי ואשען אשר נתן לי כח ובריאות לישא את עול הצבור הגדול בעבודה המפרכת את הנוף מבקר עד ערב, והוא הנותן לי כח לעשות חיל בלימודים לעמוד על משמרתי נצב בלילות, אליו אוחילה לא יעזוב חסדיו מעמדי ויהיה בעזרתי להוציא לאור בחיי את שארית ספרי אשר הנם בכתובים, פרי עמלי ויגיעי בתורת ה׳ תמימה לעשות נח׳ר לפניו וישיב שבותי לבית תפארתי היא ירושלם עיר אבותי אשר לשמה ולזכרה נפשי תשתוחח ושבתי בבית ה׳ לאורך ימים ואזכה לראות בבנינה בקרוב, אמן.

ואחרי כל זאת הנני מזהיר: כי יודע כל באי שער עמי אשר במצרים כי כל המנהגים אשר נתקנו בזמני המפוזרים על פני מרחבי ספרי זה הקטן „נהר מצרים׳ עם הגדרים והסייגים והתקנות אשר עשיתי לישוב הרוחני והמדיני בהסכמת זט׳ה ונשיאי הארץ יצ׳ו כמעט במסירת נפש עמדו לי עד אשר נקבעו לחקת משפט בארץ, כי לא היתה קריה אשר שנבה מאנשים חכמים בעיניהם וזה דרכם להרוס ולא לבנות כירוע, ובבן בכח המבי׳ מתורתנו הקדושה ומאת קהל עדתנו יצ׳ו הרי אני מזהיר **באזהרה גמורה** לכל הדורות הבאים אחרינו לשב׳ק בקריה עליזה זו מצרים ולשבת על כסא ההוראה, אשר עליהם החוב מוטל לשמור ולעשות את כל המנהגים הכתובים בספר הזה, מהם אין לגרוע, ועליהם יש להוסיף את יתר מנהגי מצרים שבאו בדברי הפוסקים ז׳ל ונשמטו ממני כי לא ראיתים, ובשר ודם אני. ואין הדבר צריך לאומרו במנהגי העיר אשר העתקתי דברי הפוסקים ז׳ל מקור המנהג. כי בזה פשיטא שכל איש ירא לנפשו לעבור על דברי רבותינו מארי דאתרין לקדושים אשר בארץ זי׳ע, אכן כונת אזהרתינו על כל התקנות והסייגים אשר נעשו על ידינו, בשליחותייהו דרבנן קדישי ותקיפי רבותינו הראשונים אשר נעזרנו מרכריהם, וזכותם סייעה לשום אותם חק בארץ תלי׳ת ועל פיהם אנו מתנהגי׳ עד היום. ועי׳ז ה־עיר בצורה ונצורה ושלות השקט שוררת בה, כן יהיה תמיד, והאיש אשר בנובה לבו יפרוץ נדר המנהגים והתקנות אשר בספר הזה, למען הראות כחו וגבורתו כי זרועו מושלה לו, האיש ההוא נקה לא ינקה וכסאו יתמוטט תחתיו, וננזלה מנוחתו לא ידע שלו בעצמיו, ביבוש

הקדמת המחבר

קצידו, ישבר באפס יד, ולא ידאה כי יבוא טוב, ושומע לנו, ישכון בטח
ושאנן מפחד רעה כיר"א.

הלכ"ד איש צעיר מבני ירושלם, דשף מדוכתיה והנהו משרת בקיק
מצרים, הבעה"ח בחדש אלול שנת יגדיל תורה (התרס"ח).

הלעיל **רפאל אהרן ן' שמעון** הי"ו

אזהרה גדולה

למען אשר לא יקרב איש זר להדפים ספר נהר מצרים, לא כולו ולא גם חלק ממנו, כי אם על פי רשותי וכתב ידי, ושארית ישראל לא יעשו עולה להשיג גבול רעהו חס"ו, והשומע ישכון בטח.

ספר

נהר מצרים

(א) במצרים נוהגים כשמתעטפים החתן והכלה בעת כניסתן לחופה שאינו מברך החתן על העטיפה הזאת, ואולם כשהוא סנדק מתעטף הסנדק ומברך. והיא סברת הגו"ר א"ח כלל א' סי' כ"ה. (מנהגי מגלים הרמטון).

האמנם סברת הגו"ר היא סברה יחידית וכל הפוסקים חלקו עליו הרב שכנה"ג בסי' ח' הגהב"י אות ה'. הרב הלק"ט ח"א סי' כ"ב, הרב שער אפרים חא"ח סי' י"ט. והרב פרי הארמה ז"ל, והביא בפריו כמה עוברי שעשו רבנן תקיפי ארעא דישרא"ל לברך באין פוצה פה. וג"ע הרב חיד"א בברכ"י והרב כסא אליהו ז"ל. כולהו סברי מרנן לברך. ומה גם דמאי שנא מצות סנדקות שמתעטף ומברך ממצות חופה ונישואין דאינו מברך וכאשר תמהו עליו הרב יד אהרן והפה"א ז"ל.

ועתה מקרוב ראיתי לאיזה יחידים נכוני דבר וירא אלהים מאנשי עדתינו פה מצרים יע"א אשר עשו דבר טוב ויפה משופה מכל ערעור והוא שעושים לחתן טלית חדשה ולא ילבשנה כי אם בשעת ז"ב, וקודם הקידושין מביאין לו הטלית החדשה ומברך עליה להתעטף ושהחיינו ועומד בה כדי הילוך ארבע אמות ואח"כ משלשלין אותה גם על ראש הכלה. והיא הדרך שהוריתי להם, וכאשר כתבתי בנהר פקוד אשר חברתי על מנהגי עיקו"ת ירושלם ת"ו ושתי טובות עושה המנהג הנחמד הלזה. האחת כי הוא מברך שהחיינו על הטלית ופוטר גם ברכת שהחיינו אשר היתה ראוייה להיות גם בחופה שהיא מצוה ראשונה של פו"ר, אמנם אין לברך עליה מטעמים המוזכרים בדברי הפוסקים. ובהיות שמברך על הטלית ומכוין גם על מצות חופה וקידושין הרי יצא ידי חובתו גם בזה לכ"ע, ושניה כיון שמתעטף ועומד בה כדי הילוך ארבע אמות. יצא בזה ליבא דכ"ע ואפי' הגו"ר ז"ל מודה דבזה מברך בשופי, ישמע חכם ויוסיף לקח לאחוז בכנפות המנהג הנעים הלזה. וינערו ממנו כל הפקפוקים, כי היא דרך ישרה. ועיין בנהר פקוד בה' ציצית בסעיף א' מ"ש באריכות בענין זה ותמצא רב נחת ודו"ק.

(ב) המנהג פשוט במצרים כא"י ת"ו שמתעטפים בטלית גדולה אפי' המוני עם ואפי' בחורים שעדין לא נשאו אשה. דלא כמנהג אשכנז שכל עוד שלא נשא אשה אינו מתעטף בטלית גדולה ואפי' הוא ת"ח, ודלא כמנהג המערב שאין המוני עם מתעטפים בטלית גדולה רק הת"ח תופסי התורה, ואין בזה יוהרא כיון שכן נהגו.

(ג) בענין כריכות שבציצית . כתב מהריק"ש ז"ל שמנהג מצרים לכרוך כ"ו כריכות בארבעה אוירים כמספר שם הויה ב"ה יעו"ש בסי' יא' . והרב כסא אליהו ז"ל כתב שראה יש נוהגים לכרוך ט"ל כריכות בארבעה אוירים כמנין ט"ל אורות יעו"ש . ולא ידענא מה חידש הרב ז"ל בזה והלא סי' ט"ל כרתבו מר"ן ז"ל בסי' י"א סעיף י"ד , וברברי מרן כנראה דיש טעות בי סי' ט"ל כריכות בארבע האוירים סדרן כזה באויר ראשון ז' ובשני ח' . ובשלישי יא' , וברביעי י"ג וסימנם זמ"ן חיינ"ו יארי"ך ינד"ל עולים ט"ל וכן הוא בכוונות האריז"ל כמ"ש הבאה"ט ז"ל . ולפי סדר מרן ז, ט, יא, י"ג עם השם עולים מ"א ולא מם, ומנהגינו לעשות בטלית גדולה סי' ט"ל כריכות ובטלית קטן כ"ו כריכות וירא שמים יצא ידי שניהם בזה , וכ"כ הרב כס"א ז"ל וכן נוהגים במצרים רבים מיראי ה' וחושבי שמו . כדי לצאת ידי ס' מרן והאריז"ל בטלית גדולה , וס' מהריק"ש ומהר"ש מולכו ז"ל בטלית קטן ישמע חכם ויוסיף לקח .

(ד) במצרים רובא דרובא דהמוני עם משלשלין כל הארבעה ציציות לצד פניהם והטלית מקופל על צוארם · וראוי להודיעם שלפחות בשעת העטיפה , יברך ויתעטף בו ראשו ורובו ויעמוד כן כדי הילוך ארבע אמות ואח"כ ישלשלנו על כתפו . אבל אם מתחילת הברכה מניחו מקופל על כתפו הוי ברכה לבטלה דהדי ליכא עיטוף . וגם מצות ציצית לא קיים . והמוני עם מסתפקים בנשיקת הציצית פעמים ושלש ובזה חושבים לפייס את הציצית על אשר לא טוב עשו לו , וראוי להוכיחם ולהשיב מטעותם שלא יכשלו באיסור ברכה לבטלה . ור"כ .

(ה) במצרים אשר כל הכובסות נויות נינהו טוב ליזהר שלא תכבס הנוייר את הטלית קטן וכאזהרת מהריק"ש בסי' כ"א. ועל הרוב הט"ק נשחתים בזה כי המכבסת מרתחת אותם עם כלי הלבן וחוטי ציצית שהם צמר מתכווצין ועל הרוב נחתכים תחת ידם כי הנויות לא ידעו מה הם , ואשרי המכוין אורחותיו.

הלכות תפילין

(א) המנהג פשוט בארץ מצרים לכרוך הרצועה ז' כריכות סביב הזרוע קודם הנחת תפלה של ראש כס' הרדב"ז בח"א סי' תרכ"ג , וכן הוא בכתבי האריז"ל , וכמנהג ארץ ישרא . עיין ברכ"י סי' כ"ה אות יו"ד . ולא פשט המנהג כרעת

בדעת מר"ן בסי' כ"ה סעיף י"א דס"ל דיניח תפלה של יד ויקשור . וקודם הכריכה יניח תפלה של ראש . דלא נהגו הכי .

(ב) במצרים המנהג פשוט שאין חולצין התפילין כר"ח לא הקהל ולא הש"ץ רק אחר חזרת ס"ת להיכל . ואחר גמר הקדיש . וכמו שכתב הרב נגיד ומצוה הבי"ד הרב כס"א ז"ל הלכות תפילין ס' כ"ה אות ז' . וראוי לש"ץ המזכה את הרבים שלא ימהר להתחיל תפלת לחש עד אשר יראה בעיניו שרוב הצבור חלצו תפילין שלהם . כדי שאם יתחיל אח"כ החזרה . שיוכלו להגיע לענות קדושת הכתר עמו . ולא יאבד להם טובה הרבה , ויהיה הוא חייב בנזקן ח"ו .

(ג) במצרים נהגו ללבוש תפילין במנחת ערב יוה"כ בבית הכנסת ' ושאלתי מה טעם למנהג זה . ואמרו לסיבת כי יש מהמוני עם אינם באים לבית הכנסת להתפלל כי אם בימים נוראים , ולובשים טלית ותפילין היום כדי שלא יהיה ביום הדין בסוג קרקפתא דלא מנח תפילי . ואם כי בעוה"ר בהנחת תפילין יום אחד בשנה לא נמלט משם קרקפתא דלא מנח . אכן טוב לתפוס הרע במיעוטו וה' הטוב יכפר בער . ושו"ר אח"ז ראיתי לרב אחאי גאון הרב הגדול כמוהר"ר שיהו חזן יצ"ו ר"מ בעוב"י נ"א יע"א בס' נוה שלום שחיבר על מנהגי נ"א בריני יוה"כ סעיף קטן ד' שהזכיר מנהג זה שנוהגים גם כן במח"ק מטעם האמור ודו"ק .

(ד) במצרים נוהגים איזה מהקהל ללבוש תפילין במנחה של יום תעניית צבור של ארבע צומות , ולא מצאתי בזה טעם . ונמשך להם מנהגם ממנחת יום ט"ב דאין מניחים תפילין בשחרית ומניחים אותו במנחה וחשבו שכן הדין בכל יום תענית כאו התענית גורם זאת . ואולם אין למחות בידם כי הנאני מנהגם זה יען הן בעין פשתה המספחת להקל בתעניות הצבור חוץ מט"ב ויוה"כ , ובשאר תעניות מזדלזלים בהם ואולי לא ימצאו יו"ד מתענין בבית הכנסת דפסק מר"ן בסי' תקס"ו דאין הש"ץ יכול לומר עננו בברכה בפ"ע בין נוטל לרופא . והנם שנ"ע בברכ"י סי' תקס"ו ס"ק כ"ב משם הרב מהר"מ ן' חביב בתשובותיו דבר' צומות שהם דברי קבלה סגי בששה או בשבעה מתענין ויכול לומר עננו בברכה בפ"ע ולהוציא ס"ת לקרוא ויחל אפי' אם אין שם יו"ד מתענין , יעו"ש . הא מיהא ששה או שבעה בעינן מוהיכן ידעינן בהו וזילא מילתא לאהדורי בשאלה על כל אחר ואחר , לידע

אם

נהר הלכות תפילין מצרים

אם מתענה או לא . ואולם ע"י לבישת טלית ותפילין מינכרא מילתא . כי אין אדם מניח טלית ותפילין ביום זה כי אם המתענה . ותו"מ נובל לידע אם יש רוב מתענין . בבית הכנסת . הגם דאין תיקון זה מועיל רק במנחה אבל בשחרית לא . אפשר דבשחרית עדין מתענים הם וכ"ש שיועיל מנהג זה לתענית צבור של ימי השובבים שנהגו פה מצרים כאשר יתבאר בע"ה במקומו . אשר הוא ת"צ שקבלו עליהם הצבור דאז מדינא בעינן יו"ד מתענין כולם . כדי לומר עננו בפ"ע ולקרות ויחל . ואולי שלזה נקבע המנהג מעיקרו ומנהגם של ישרצ תורה היא . ומכאן ראיה שאין לערער על שום מנהג בלתי חקירת יסודו ורו"ק .

(ה) אבל ביום ראשון אסור להניח תפילין ואם מת ביום אחד ונקבר בשני פשט המנהג שלא להניח גם ביום הקבורה . וכהוראת ג"ע במחב"ר סי' קל"א

הלכות תפלה

(א) המנהג פשוט במצרים לברך ברכת הנותן ליעף כח בשם ומלכות בברכות השחר . ע"פ ס' רבינו האר"י ז"ל ודלא כמר"ן ז"ל בסי' מ"ו סעיף ו' . וכתב הרב הכנה"ג ז"ל דמרן ז"ל בסוף ימיו הדר ביה והורה לברך. וכן מנהג עוב"י נ"א יע"א כמ"ש הרב כס"א ז"ל סי' מ"ו אות ט' . וכן כתב הרב נוה שלום יצ"ו .

המנהג

שלולית הנהר

(א) ומי שנכנס לבית שנכנסת ולמה שהצבור קדושים לומר קדים מו קדושה מו ברכו . ולמ ילבוש תפילין של יד בכריכות הרלועה על הזרוע . ומי דאמיני ביני יאמרו הקהל קדים מו קדושה והוא לא יוכל לענות בין תפלה של יד לתפלה של ראש דאסור להפסיק כמ"ש ומכן שם סעיף יו"ד בזה יעשה כדעת מר"ן סיניף תפלה של יד ויקשור ולמ"כ יניח תכף תפלה של ראש ויענה הקדים מו הקדושה ולמ"כ יגמור כריכותיו קניב זרועו ועין מ"ש בזה בנהר פקוד בסי' תפילין אות ג' ומשם בלכה .

(ב) המנהג פשוט במצרים כמנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו שאין אומרים בזמירות בשבת פסוק קרבן מוסף שבת . ודלא כדעת מר"ן וכמ"ש ג"ע הברכ"י בסי' א' אות י"ג ועיין מ"ש בנהר פקוד ומשם בארה .

(ג) המנהג פשוט במצרים לומר בזמירות בשבת פסוק והוא רחום , ואין פוצה פה וכן הוא מנהג עיקו"ת ירושת"ו עין לג"ע במחב"ר סי' רס"ז ועין להרב כס"א סי' הנ"ז ודו"ק .

(ד) המנהג פשוט במצרים שסומא יורד לפני התיבה ולהיות ש"ץ קבוע. וכיקר סהרותיה דג"ע במחב"ר סי' נ"ג סעיף ו' . ואפי' בימים נוראים אין מעבירין אותו אם הוא בקי ורגיל בס' עבודתו . וכן המנהג עד היום ועין מ"ש לקמן בדיני יוה"כ .

(ה) פשט המנהג במצרים לשתות בבקר קודם התפלה קאפי בסוקאר וכסברת הפר"ח שכתב שבמצרים נהגו לשתותו קודם התפלה שאין הדעת מתישבת בלתי שתייתו . אכן הפר"ח אסר בסוקאר , האמנם רבים ועצומים שתו אותו עם סוקאר וכסברת הרב עיקרי הד"ט . (ממה"ר) ויומא כי האידנא גם בעיקו"ת ירושלם ת"ו נהירנא שכמה רבנים ואיתני ארץ שותים אותו בסוקאר . כי אין כאן כי אם משום רפואה שהחוש והנסיון עדים שמי שרגיל בשתייתו . לא תפקחנה עיניו ויפסקו מהם חבלי שינה ותתיישב דעתו עליו בלתי שתיית הקאפי , והסוקאר אשר בו אינינו כי אם למתק מרירות המרובה שבהקאפי . ורוב אנשי מדע אין מניחים בו סוקאר הרבה , שיורגש בפה מרירותו שמרירות הקאפי תהיה תמיד מרובה על הסוקאר שבו וזהו טעם הקאפי . האמנם לכל האמירות והרברות אסור לערב בו חלב קודם התפלה כי החלב מזון ויין , וזה אסור שאין זה רפואה כ"א תענוג .

(ו) המנהג במצרים כמנהג א"י לומר פטום הקטרת בשחרית אחר פ' התמיד ובסוף התפלה אחר קוה , ובמנחה אחר פרשת התמיד , באופן שיהיו שלשה פעמים ביום . ועליהם אין להוסיף ולא לגרוע . מחב"ר סי' קל"ב סעיף ז' . דהיינו לאפוקי ממנהג אשכנז שאין אומרים אותו במנחה , ודלא כמנהג המערב שאומרים אותו בליל מוצאי ש"ק .

(ז) המנהג פשוט במצרים לומר ברכו אחר קדיש בתרא בשבת ויו"ט בין בלילה ובין ביום וכמנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו דלא כדעת מרן ז"ל עין במחב"ר סי' רפ"ו אות ד' .

במצרים

(ח) במצרים המנהג בק"ק טורקיאה אחת מבתי כנסיותיה הגדולים, שבכל יום בתפלת שחרית מתפללים מנין אחר מנין. ומנהגם שכשהראשונים הש"ץ שלהם כבר התחיל לפרוס על שמע ביוצר וכו' המנין השני המתחיל מראש התפלה מתחיל לסדר חוץ לבהכנ"ס בפרוזדור הבהכנ"ס כדי שלא לבלבל השומעים, וכשיניעו לישתבח שהמנין הראשון כבר גמרו תפלתם. נכנס תכף המנין הב' ומתחיל ישתבח. ועומד אפי' במקום שעמד החזן הראשון ואפי' שערין יש בבית הכנסת מהמנין הראשון, ואינם חוששים לשום גנאי אחר שהרבר ידוע לכל שבכל יום ויום כן הוא, ודלא כתשו' מהר"ם מינץ ז"ל הביא דבריו מורם בסי' ס"ט סוף סעיף א'. ודלא כחילוק רמ"א ז"ל שהרי אפי' בס"ת מוציאין בכל תפלה ותפלה כדי להוציא י"ח קס"ת למנין השני ומעמידין אותו במקומו הראשון כמו שיתבאר ב"ה קס"ת. כ"ש לחזן ודו"ק.

(ט) בענין חזרת הש"ץ העמידה, הנה נודע תקנת רבינו הרמב"ם ז"ל בזמנו כמתבאר מתשובותיו שהזכירם הרדב"ז בחלק רביעי (ישנות) בסי' ה' ובסי' צ"ד ונודע גם מ"ש הרדב"ז שהטוב טוב לחזור לדין התלמוד ולהתפלל שתים. ויומא כי האידנא המנהג הוא להתפלל שתים גם בתפילת המוספין זולת בשבת שיש בו שורה ושם נמצא ריבוי עם, מתפללין תפלת מוסף אחת בקול רם. (מנהגי מצרים)

והאידנא תלי"ת כמעט הוקבעו להתפלל שתים בתפלת המוספין גם בשבת שיש בו שורה, והכי הונהג בכל הקהלות דמצרים וטעם הדבר על פי מ"ש הרדב"ז ז"ל בתשו' סי' צ"ד בטעם שכתב להחזיר להתפלל שתים וז"ל ולענין מה שטענו שמזה יהיה טורח צבור ויאריך הסדר כל זה פטומי מילי נינהו שהרי יכולים הם לקצר ברחמניות שמרחמים על המתים אשר מתו זה כמה דורות שבזה מפסידין חצי זמן התפלה. והוא ענין בלתי הכרחי ורחוק מן השכר וקרוב להפסר, והדבר ברור שיכולין לקצר בזה מה שמאריכין בחזרת התפלה והותר. עכ"ל לשון הזהב. ובזמן הרדב"ז ז"ל עוד לא היה המנהג שנתוסף ברורות הללו למכור מצות הקמת ס"ת ורמונים ופתיחה, והשמש מסכב בסוס הרחים וקורא בקולי קולות וכל העם יושבין ויש מדברים עד גמר המכר כאן יושבין בקרונה של ציפורי וכאשר התמרמר על זה הרה"ג המנוח כמוהר"ר יו"ט ישרא זצוק"ל המחבר מנהגי מצרים הראשון בהקדמתו לך נא ראה. וא"כ אם אין הם חשים לטורח

הצבור באיכוד זמן בהשכבות ומכירת המצות זמן כביר. האם לא בושה וכלימה היא כי יהיה שעיר לכפר על הטורח הזה, חזרת המוסף שכל זמנה לא יעלה לחמשה מינוטין. ובתחילת כניסתי לשרת בקדש בקריה העליזה מצרים יע"א נמצאתי בשבת שהיתה בו שורת חתונה והכבידו על הקהל טורח בריבוי עולים והשכבות ונרבות לחיי פ' ופ'. ובעת חזרת המוסף היו איזה אנשים שאמרו לש"ץ שיתפלל אחת כי כבר רד היום ועליתי על התיבה ואמרתי לבעל השמחה. דע בני כי הקב"ה אומר שרוצה גם הוא להיות עולה לס"ת לשמחת בנך. האם לא תתרצה בזה. ונרעש והשתומם לדברי עד הפליאה הזאת ששמעו אזניו. ואמרתי לו כי בכל העולים שעלו לס"ת בשמחת חתונתך לא היה עליך לטורח שום אחד מהם, ורק בחרק הקב"ה אתה טורח כי ע"כ חשוב כמה מינוטין ילכו בעלית עולה אחר והשכבה על דור אבותיו. ונרבה ומי שבירך לחיי קרוביו וקרובותיו, והזמן הזה עצמו תתנו לכורא עולם ששמחך בכנך ובחתונתו ויתפלל הש"ץ חזרת מוסף כתקנה. ותחשוב ברעתך שכביכול אחד מהעולים להבדיל, ותכף ומיד נתנו צו הקהל לש"ץ שיתפלל שתים, ואשריהם ישראל קדושים הם. וטהורים הם. כמעט בכל קהלות מצרים הוקבע מנהג להתפלל חזרת מוסף בכל עת וזמן. ועתה המעיר על זה הנה הוא לא חס על כבוד קונו ואנחנו נקיים וד"ב הערה

(יוד) המנהג פשוט פה מצרים לומר הוידוי ונפילת אפים תכף אחר העמידה גם ביום ב' וה'. וכן הוא מנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו כמ"ש ג"ע בס' מדבר קדמות מערכת הנו"ן אות ב' והיא ע"פ ס' רבינו האריז"ל. והסדר הנהוג עתה הוא זה שביום ב' וה' אומרים מה נאמר לפניך אחר הוידוי וי"ג מדות ונפילת אפים, ואח"כ מתחיל אל מלך. אנשי אמונה אל מלך. תמהנו אל מלך ואדינו. ואח"כ תכף והוא רחום. והוא בסדר ירושלם ממש, והתחנות איה חסדיך. ושארית פליטת וכו' אין המנהג לאומרם וכמנהג ירושלם ועיה"ק טבריה שאינם אומרים אותם. ודלא כמ"ש בזה ס' מנהגי מצריכם, וארץ מצרים לפניך היא לך נא ראה.

(יא) מנהג מצרים שבר"ח וחנוכה ופורים ובחוה"מ פסח וסוכות אין אומרים השיר שהיו הלוים אומרים של אותו יום כלל, רק בר"ח ברכי נפשי וכחנוכה שיר של חנוכה, ובפורים מזמור לאי אי, ובחוה"מ השיר של מועד וכל שיר במועדו, דווקא ותו לא, (ממה"ר) ויש למחות ביד איזה ש"ץ מתחסד וע"ה

וע"ה הרוצה לאומרו שלא ישנה מן המנהג שטעמו וניומוקו עמו . (ועין בשלולית הנהר .)

הלכות נשיאות כפים

(א) בענין נטילת ידיהם של כהנים בעת עלייתם לדוכן . הנה מרן הב"י כתב בסי' קנ"ח שבארץ מצרים לא נהגו ליטול ידיהם לנ"כ אה סומכין על הנטילה של שחרית . וכ"כ המהריק"ש . ושניהם כתבו מ"ש רבינו אברהם ז"ל הרמב"ם ז"ל כי כן עשו הכהה למעשה לפני הרב מר אביו וזולתו ממורי ההוראה לסמוך על נטילת ידים דשחרית , והרדב"ז בתשו' ס' תשע"ח (בהישנות שהוא ח"ד) כתב דמנהג מצרים הוא דבתפלת יוצר . אינם נוטלים ידיהם . ובתפלת המוספין נוטלים ידיהם ויש להם ע"מ שיסמוכו (ממה"ר)

ועתה קא חזינא בכל הכתי כנסיות שהוקבע ממילא מנהגם ליטול ידיהם גם בשחרית ויוצאים מכהכנ"ס לעיני כל העם ליטול את ידיהם בשחרית ואין פוצה פה . ונ"ל כי מאיו הוקבע המנהג שצריך ליטול . כי הם יוצאים לחלוץ מנעליהם כדי לעלות לדוכן ולהיות שמנעליהם מהודקים היטב ואי אפשר להוציאם בנקל בלתי שיחלוץ אותם ביד וא"כ הרי נתחיב בנט"י ממילא . ואין להקל להם מעתה כמובן . ועין מ"ש השכנה"נ בסי' קכ"ח הנה"ט ס"ק ד'

(ב) בענין עלית הכהנים לדוכן במנעליהם . רבת שבעה לה נפשינו עם הכהנים אשר אין דעתם יפה וחסרה מדע שאסור לכהנים לעלות לדוכן במנעלים . וכמעט שלא היה הדין הזה נודע להם כלל . וכתורה חדשה היתה בעיניהם אזהרתינו ועל זה . ותלי"ת מעט מעט התרגלו בזה וכולם חולצים

שלולית הנהר

(י"א) הכא המתבר מנהגי מצרים הלמטן כתב כן בעינינו הכותות . ולמטו הם"ד כי אין הדבר תלוי בדיעות עין לבד . כי הוא מנהג ישן וחזקינו הרב שכתב"ג לו"ח סי' קל"ד הנהב"י לוח ג' ועין כותה להגאון מק"ל תפוחים בלו"ח ס' ל"ב מה שהאריך בזה . וזו הלכה העלה הכהן שלא להזכיר בר"ח ובמנוכה ופוריס ובמוה"מ הסיד של יום כלל . כמנהג הקדוש שלא היו לוחצים ומלק על הכנס"ג ז"ל יעו"ש ועתה עיניך תחזינה מיבריס כי מנהג מצרים הוא מיוסד על חדני פז ומיניס לא חזוע .

חולצים מנעליהם קודם עלותם לדוכן . ואם אינו רוצה לחלוץ או שקשה עליו לחלוץ יוצא מבהכנ"ס . וכבר נבאי הכנסיות עזרו לטובה שקנו להם מנעלים קלים כדי ללובשם בעת חליצת מנעליהם עד בואם ל היכל הקדש כי בהיכל יש מצעות שעומדים עליהם , ואזהרה היא לגבאי וגזברי הכנסיות אשר תלי"ת ידם תקיפה להנהיג סדרי בהכנ"ס על מכונם להיות עיניהם פקוחות על הדבר הזה . ועין מ"ש רא"ג בס' נוה שלום ומשם בארה .

(ג) כשמזכירין הכהנים את השם צריך לומר ברוך הוא וב"ש ואע"פ שאינו ברכה , וראיה מס' ענין יוה"כ אע"פ שלא היתה ברכה שמברך אותנו הכהן הגדול מהריק"ש בהנהותיו סי' קכ"ח סעיף י"ד. וכן נוהגים (עין שלולי' הנהר)

(ד) במצרים נוהגים כשהש"ץ כהן ואין שם כהן אחר נושא את כפיו במקומו בתיבה ואינו עולה לדוכן . רק במקומו עומד ומברך , וחילייהו מדברי הרדב"ז בתשו' ח"א סי' רל"ז . (ממה"ר) ומהריק"ש פסק שאם אמרו לש"ץ לעלות עולה אפי' אם יש שם כהנים אחרים יעו"ש והם כדברי רמ"א בשם המרדכי ואולם ה"ד אם הצבור כולם יכולים לעמוד לפניו בעת הברכה. אבל אם אין הצבור כולם יכולים לעמוד לפניו. גם הרדב"ז כתב דהוא מורה דבאופן כזה שיעקור רגליו בעבודה מעט . ועולה לדוכן ומברך ב"כ ומשלים שם בדוכן שים שלום ואחר כן יחזור למקומו לתיבה כ"כ הרדב"ז שם בסי' רל"ז.

שלולית הנהר

(ג) רב לחמ"ב בס' נוה שלום הי"ו . לא הזכיר דברי מהריק"ש . דפסקו הולמותיו בכל גבול מגדים. ולחיות מהריק"ש היא מ"ש החי"ב סלמה ן' עזרא ז"ל ומנחה הרב הסכנה"ב בהסמכות ומל כת הקודמים היא.

(ד) הרדב"ז בימנות סי' רל"ג פסק שם להפך וכתב דפוסק ועולה לדוכן ומברך ומוזר למקומו ומקייים תפלתו והוא הפך מה שפסק בחדשות סי' רל"ח ולחולי ים לתרץ דבריו כמ"ש הוא ז"ל דשם אין הגבור כולם לפניו דעוקר רגליו ועולה לתיבה. והוא דוחק. דעכ"פ מ"ש דחוזר למקומו ומקייים תפלתו שים שלום הוא הפך מ"ש בסי' רל"ז דאומר שים שלום בדוכן. והרמ"ב המחבר מ"מ ז"ל כתב עליו ומ"ש ס"ן כהן ויש שם כהנים אחרים אמתי היינו עולה. והא ודאי לאו לדיוקא שלריך לעלות ופשוט. ולא ידענא מאי קאמר. דודאי הדין הוא כן שאם יש כהנים אחרים שהש"ץ כהן היינו עולה. וכ"כ הרדב"ז בסי' ולא מדיוקא.

נהר הלכות נשיאות כפים מצרים

(ה) ישר כחם של בני ארץ ישראל וכל מלכות מצרים שנושאים כפיהם בכל יום ויום ואינם טובלים לנשיאות כפים. מרן הב"י בסימן קכ"ח בסופו. וכן נוהגים עד היום בא"י ומצרים. ויבורכו מפי עליון.

(ו) נוהגים הכהנים בארץ מצרים לשלשל טלית של מצוה על פניהם וידיהם, ומנהג יפה הוא כדי שלא יוכלו הם להסתכל בעם ולא העם בהם ויבואו לידי הסח הדעת. מרן הב"י בסי' קכ"ח. (מ"מ) וכן נוהגים היום בכל תפוצות הגולה. (עיין שלולית הנהר).

(ז) כהן שהוא אבל תוך ז' ובא לכהנ"ס בשבת תוך ז' לא ישא את כפיו. הגם כי הרדב"ז ז"ל בח"א סי' א' ס"ל דאפי' בחול יעלה לנ"כ ולא יבטל ג' מ"ע. הרב כס"א ז"ל הביא דברי הרדב"ז הללו, וכתב שלא נהגו כדבריו. (ממה"ר).

ודע שמרן ז"ל פסק דבז' ימי אבילות יצא מבהכנ"ס בשעה שקורא כהנים. והרב הכנה"ג ז"ל פסק דבשבת קדש תוך הז' ג"כ לא יעלה, אעפ"י שאין אבילות בשבת יעו"ש והפר"ח חלק עליו וס"ל דיעלה בשבת ולא יבטל ג' מ"ע כי הך דינא דאבל לא ישא את כפיו אין לו שורש ולא טעם והבו דלא לוסיף עלה, והנך רואה דשלש מחלוקות ברבר, לדעת הרדב"ז אפי' בחול עולה כ"ש בשבת. לדעת הפר"ח בשבת מיהא יעלה והכנה"ג ס"ל דאפילו בשבת לא יעלה. וסתמיות מרן נראים כדעת הכנה"ג דבז' ימי אבילות לא יעלה ויצא מבהכנ"ס. כדי שלא יעבור על ג' מ"ע.

שלולית הנהר

(ו) הרב המחבר מנהגי מנלים כתב וז"ל וכן כתב הרדב"ז בשנות חלף שכלדעת הב"י הטעם הוא משום היסח הדעת ולדעת הרדב"ז ז"ל הטעם הוא לפי שהסכינה שורה עליהם ועיין מהריק"ם עכ"ל. והוא פלא דעבר על הדברים החלה בשתיקה כאלו הם תרי טעמי. ולא יעיר דטעם הרדב"ז ז"ל הוא הפך ס"ם בגלי וירושלמי. שהרי בס"ם מניגה מינהו דהך דהסכינה שורה עכ"ל קסרי מנענועיהם אינו אלא בזמן בהמ"ק קיים שהיו מנבכים בשם המפורש. ולא כן עתה וכ"כ התוספות ובירושלמי כתוב בהדיא משום הסח הדעת והניחוהו התוס' שם בתגיגה דב"ז והניחו מכן הב"י. ומכן דחה הטעם לתיקור הסתכלות בידי הכהנים משום דא דאמור דהמסתכל בהכהנים עיניו כהות מפני שהסכינה שורה עליהם. משניע דגמ' דתגיגה דמוכח מיהא דדווקא בזמן שבהמ"ק קיים ומדברי הירושלמי. ועיין בדרישה ופריסה שדחו טעם הסכילת הסכינה. ולילך אלא משום הסח הדעת. וכדמפרש בירושלמי בפירוש וכן הם דברי מהריק"ם. ותימה היא על דבינו הרדב"ז שכתב כן הפך ס"ם בגלי וירושלמי. ודו"ק.

ומנהג

ומנהג מצרים שנהגו שאפי' בשבת אינו עולה היא כרעת מרן והכנה"ג. אכן הוא מחוייב לצאת מבהכנ"ס. אכן שלא לצאת מבית הכנסת אין לנו על מי לסמוך כלל. ודלא כמ"ש במנהגי מצרים הראשון שלא לצאת מבהכנ"ס. דזה אין לו טעם כלל דהא דלא כשום פוסק. דמדינא האבל חייב בכל מצות שבתורה. וכל עיקר דין זה שימנע האבל מנ"כ אין שורשו אלא מנהג שהזכיר המרדכי. אבל היאך יצוייר שבשביל מנהג יעבור האבל על שלשה מ"ע דאורייתא. ובפרט שהרדב"ז והפר"ח מחייבים אותו לעלות באבלו. כרבתיבנא. וע"כ התיקון לזה עכ"פ לצאת מבית הכנסת והוי מילתא מציעתא וכרעת מרן. ישמע חכם ויוסיף לקח.

(ח) כהן פנוי ישא את כפיו וכן נהגו במקומותינו הרדב"ז ישנות סי' קכ"ח. (ממה"ר) ולא ידעתי מה חידושו שהרי כן פסק מרן סימן קכ"ח סעיף מ"ד. לדינא בכל דוכתא. ועכ"פ שמעינן מינה דגם אבל על אביו ואמו תוך יב"ח ישא את כפיו דהרי שניהם מטעם אחד ומאחר דלא קי"ל כרבני המרדכי בפנוי הוא הדין גם באבל תוך יב"ח. והדברים פשוטים.

הלכות נפ"א

(א) המנהג פשוט במצרים שכל תפלה שאחריה עושים הנישואין הן שחרי' הן תפלת מנחה. אין נופלים ע"פ. וכן בכל ז' ימי המשתה ז' לבחור וז' לאלמון וכמנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו. (ממה"ר)

(ב) וכן נמי במילה אם המילה נעשית בבקר תכף אחר התפלה של שחרית אין נפ"א באותה תפלה. בין אם המילה תהיה בבית הכנסת או בבית אבי הבן ורק אם מתפלל בהכנ"ס אחר משלשה בעלי ברית שהם אבי הבן. והמוהל והסנדק. ואח"כ הולכים לבית אבי הבן. אז אין נפ"א בבהכנ"ס. אכן אם כמנהג שנתחדש עתה לדאבון לב שעושים המילה בבית בערב. אזי בשחרית נפ"א בכל אופן שהרי אין למילה שום שיכות עם תפלת שחרית. ובמנחה שמתפללין אצל התינוק בבית אזי אין נפ"א במנחה.

(ג) נהגו במצרים ביום שמתחנך הנער למצות תפילין שמלבישין אותו בבית הכנסת בשמחה ובשירים ונרות דולקות בבומוטי חתן שאין נופלים ע"פ בשחרית שמתפלל שם הנער המתחנך. ואע"פ שלא מצאתיו עד הנה

מפורש בדברי הפו' אשר אתי. שמצות תפילין פוטרת נפ"א. מ"מ מנהגם של ישראל תורה היא. וסמך לדבר נ"ל שהוא דומה לחתן דכתיב ביה כחתן יכהן פאר. ותפילין נקראו פאר כדכתיב פארך חבוש לראשך. וא"כ הרי הוא כחתן דאין בו נפילת אפים. ועוד דאיתקש למילה כדרשו רז"ל על פסוק ליהודים היתה אורה ושמחה. וששון ויקר. (מגילה דט"ז ע"ב) אורה זו תורה. וששון זו מילה. ויקר אלו תפילין. וא"כ הרי איתקש לחתן ולמילה ושמחה של מצוה היא זאת. ושפיר נהגו שלא ליפול ע"פ. וכן נוהגים גם בערים רבות בחו"ל. וכמנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו.

ואולם מפני שפה העירה מצרים על הרוב מלבישין את הנער תפילין ביום כ' וה' או ר"ח יום שיש בו ס"ת כדי שיעלה הנער לס"ת. צריך לדקדק מאד אם הנער בר מצוה ש"ש לו י"ג שנה ויום אחד הא לאו הכי אין להעלותו לס"ת דקטן אינו עולה למנין שלשה. ועל החזן הכנסת להיות עיניו פקוחות ע"ז שלא להכשיל את הצבור שיקראו לס"ת מי שאינו מצטרף לחובת היום. כדי שיצאו הצבור י"ח קריאה לכ"ע ודו"ק.

(ד) המנהג פשוט פה מצרים. שביום שפותחים בו הכאליג של נהר נילוס שאין נע"פ בשחרית ובמנחה של אותו היום. כי יום שמחה היא לבני מצרים שנתכשרו בברכת השנה שתהיה בע"ה מבורכת. (ולענין ברכת שהחינו עיין לקמן בה' ברכות) והרי הוא כיום הודאה על הגשמים שכתב מרן בסימן רכ"א. וככתוב במנהגי עיקו"ת ירושלם ת"ו שאין נע"פ ופשוט הוא.

(ה) יום כ"ח לחדש אדר אין נופלים ע"פ פה מצרים מפני הנס שנעשה בו בשנים קדמוניות וברוך עושה נפלאות גדולות לבדו פורה ומציל. ואין נע"פ גם במנחה שלפניו. כי בליל כ"ח באדר קורין את מגלת הפורים הזה בבית הכנסת למצריין. והיא נמצאת ביד איזה מהיחידים. כתובה על נייר. ואם יחיני ה' אצוה לכותבה בל"ן על קלף ובכתב אשורית ותהי למקנת הקהל ללמוד אותה כל ליל כ"ח אדר בע"ה בל"ן. ובשנת העיבור קורין אותה באדר השני. כיון שהוא נם הרבים עדיף לסמוך גאולה לגאולה וכמ"ש ג"ע בברכ"י סי' תרצ"ז סעיף א' ודו"ק.

(ו) הימים שאין נופלים בהם ע"פ בימות השנה הרי הם כתובים במרן סי' קל"א. ולמען יהיו מסודרים לעין הקורא אסדרם כולם פה אחד לאחר. כל ר"ח של כל השנה. וגם במנחה שלפניו כל ערב ראש חדש. כל חדש ניסן כולו. יום פסח שני שהוא י"ד אייר דווקא. ומנחה שלפניו. יום ל"ג לעומר

לעומר ומנחה שלפניו מיום ר"ח סיון עד י"ב בו, ויום י"ג נופלים ע"פ. יום ט"ב ומנחה שלפניו. ערב ר"ה ביום ער"ה דווקא אבן במנחה שלפניו נופלים ע"פ, וערב יוה"כ אין נע"פ אבל נופלים ע"פ במנחה שלפניו. מיום מוצאי יוה"כ עד סוף תשרי. ולא בחנוכה כל שמנת הימים. ולא ט"ו בשבט ומנחה שלפניו, ולא בפורים י"ד וט"ו ולא י"ד וט"ו שבאדר ראשון, ולא כ"ח באדר ב'. לא ביום עלית נירוס, ולא ביום שיש בו מילה. וחתן. וחפילין.

(ז) כשמתפללים בבית האבל ב"מ. אפילו אם אין שם מי שמתאבל עליו אפ"ה אין נע"פ כיון שמתפללים למנוחת המת אין לומר וידוי ונפ"א כדי כדי שלא להגביר כח הדינין ח"ו. וכמנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו ועיין מ"ש בנהר פקוד בדין זה ומשם בארה.

(ח) הא דאין נע"פ אפי' שאין שם אבל. היינו דווקא אם מתפללים במקום שמת שם המת. אבל אם אין לו מי שיתאבל עליו ובסיבת כן מתפללי' בבהכנ"ס למנוחתו אין הצבור נמנעים מלומר נפ"א. שהרי אפילו באבל שבא לבהבנ"ס. הצבור נופלין ע"פ הגם שאין האבל עצמו נע"פ. כ"ש וק"ו היכא שאין שם אבל כלל.

(ט) פשוט המנהג פה מצרים וסביבותיה כדעת מרן ליפול ע"פ בכל מקום שמתפללים אפי' שאין ס"ת ואפי' בבית שאין בה ספרים דלא כהרוקח. וכן מנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו. הגם דבירושלם קדושתה רמה ונשגבה דעדיפא מבית שיש בו ספרי' וכמ"ש הרב מזבח אדמה ז"ל. עכ"פ ברוב תפוצות ספרד לא פשטה הוראת הרוקח ז"ל אלא כסתמיות דעת מרן ז"ל וכמ"ש ג"ע הברכ"י בסי' קל"א. אות א' ועיין מ"ש בנהר פקוד.

הלכות קריאת ס"ת

(א) המנהג פה מצרים להקיף הס"ת והוא סגוד, ובעלותו לתיבה שם פותחין אותו ומראין כתיבתו לעם, ודלא כמנהג ירושלם שהביא הלק"ט בח"כ סי' כב"ה ועיין פרה"א ח"א ה' תפלה הלכה ה' ע"ש. (מ"מ) (עיין שלולית הנהר)

שלולית הנהר

(א) הרב המחבר מנהגי מצרים ז"ל מסכ כי מ"ש הרב פרי החדשה שאין למחוק מנהג זה קלי עלי מנהג שנהגו בעיקו"ת ירושלם ת"ו להקיף בס"ת פעמים להרמות לעם כתיבתו שע"ז קלמר ואין

(ב) אם ביטלו קריאת ס"ת באחד מן השבתות לאיזה סיבה כגון שהלכו בשיירה קהל גדול. אין נוהגים במצרים להשלימה בשבת ב' לקרות ב' פרשיות כ"כ מהריק"ש ז"ל (מ"מ) ופירושו דבכל הבתי כנסיות לא קראו הפרשה, אבל אם רק בהכנ"ס בטלה הפרשה והשאר קראו. אין להשלים אפי' בשאר מקומות ול"ד מצרים. (עיין לעיל סי' ל' ס"ק ו')

(ג) המנהג פשוט פה מצרים כמנהג עיה"ק ירושלם ת"ו שאין קוראים לעולה לס"ת בשמו כלל. רק השמש הולך אצלו ומזמינו בשתיקה. והוא מנהג יפה ונעים כמ"ש ג"ע בס' חיים שאל ח"א סי' י"ג, (מ"מ) וטעם הדבר כדי שלא להכשיל ח"ו את העולה אם אינו רוצה לעלות לס"ת מאיזה סיבה המונעתו. וכן כתוב במנהגי עיקו"ת ירושלם ת"ו בה' קריאת ס"ת אות ג'. ואין לשנות.

(ד) במצרים המנהג פשוט שאין העולה לס"ת הופך פניו לצד אחר. כי הכל יודעים שאין הברכות כתובים בס"ת ולמאי ניחוש. והם דברי מהריק"ש ז"ל שכתב דבארצותינו לית מאן דחש לה. (מ"מ). האמנם בענין כיסוי הכתב בין גברא לגברא יש מקומות שנוהגים לכסות הכתב בין גברא לגברא וכפסק מרן ז"ל סי' קל"ט סעיף ה' יעו"ש. ובמצרים יש שלוחים נבוני דבר שסוגרים הס"ת עד שיעלה עולה אחר. ואז החתן פותח לו ומברך וקורא. והוא מנהג טוב ויפה וקל, למקומותינו אלה שמנהגינו להעמיד הס"ת תוך תיק וקוראים

שלולית הנהר

ואין לחזק מנהג זה מלא להניח הדבר כן. וע"ז כתב הרב המחבר ודלא כמנהג ירושלם ועיין להרב פרי החדשה וכו' כלומר דמנהג מצרים עדיף שהרי על מנהג ירושלים"ו קרוי עליו ערעור הרב פרי החדשה ומצרים דחזרת עיקו"ת ירושלם ת"ו. ולפו הקלימה דבה דלא כן הוא דלא כתב הרב פרה"ת שאין לחזק המנהג וכו' כ"א על המנהג הסני שהזכיר שם שנוהגים לכסות בכנב בס"ת לבני אדם המתפללים בעזרת הכנסת כמ"ש המעין בפקוד הדברים. אלא מלילה שיקרא ערעור על המנהג להקיף בס"ת פתוח להלות בעם כתיבתו שהוא מנהג מיוסד על אדני פז. ע"פ דברי האר"י ז"ל דכתב דיש האריכה גדולה לנשמה כשמתקבל האדם לרחות הס"ת בקידוש שיוכל ללמוד האותיות. ואני העירותי בזדק ע"ז בס' נהר פקוד אשר מיבתי בעהי"ת על מנהגי ירושלם. ע"ש בדין זה ותמלא נחת. ולוא יכולתי להפוך מנהג מצרים ולעשותו כמנהג עיקו"ת אין לך טוב היממו. אלא קשה לשנות מנהגם הקדוש. וכמעט בדוב המקומות בשכבו ולרפת ומערב הפניתי כולם מקיפים בס"ת בגור שם"ת שלהם בגלילה זולת בעדי המזרח ועדי קוריא ואלה"ק אשר מנהגם להניח הס"ת בתוך שמקיפין בס"ת פתוח. ומצרים אע"פ שגם הם מניחים ס"ת בתיק מנהגם להקיף בס"ת בגור. ומנה להם ליפרעה. אלא להעדיף מנהג זה על מנהג עיקו"ת כמו שכתב הרב המחבר ז"ל זאת לא מתקבל על לב ודוק.

בס"ת

בס"ת והוא זקוף ועומד על עומדו. אכן למנהג מקומות שמעמידים את הס"ת בגלילה לבד או יותר טוב לכסות הכתב בין גברא לגברא. וטעם הדבר משום כבוד הס"ת שלא ישאר פתוח בלתי קריאה עד אשר יעלה העולה לס"ת.

ונהרא נהרא ופשטיה (ועיין בא"ח ועי"ז)

(ה) המנהג פשוט שלא להעלות לס"ת שני אחים זה אח"ז. או אב ובנו בזאח"ז ואעפ"י שאין נוהגים לקרות להעולים בשמם כמש"ל בסעיף ג'. ודלא כהרב אמונת שמואל ז"ל שכתב דליכא קפידה אם אין קורין אותם בשמם. דלא היא אלא לכולה מילתא חיישינן משום עינא בישא. ומהריק"ש ז"ל כתב שאם האב עולה למשלים ומפסיק בקריש. אין קפידה אם יעלה בנו למפטיר. כיון דהפסיק בקריש. ענין אחר הוא יעו"ש. וכ"ש אם המפטיר הוא בס' שני כמו ביו"ט דאין קפידה וכמ"ש השכנה"ג ס' זה. (ממה"ר)

והאידנא נהגו להקפיד בכל גוונא ואפילו אם מפסיק בקדיש לא יעלה האב משלים והבן מפטיר וכסברת מהרי"ל שכתב רמ"א בהגה סי' קמ"א סעיף ואו (והנהה זאת היא מדברי רמ"א ולא מדברי מרן וטעות נפל בדפוס עיין הרב כס"א ז"ל). וכן נהגו להקפיד אפי' בס' שני. ואפי' שאין קורין אותם בשמם לעליית ס"ת. באופן שמקפידין לעולם שאין עולים זאח"ז לא ב' אחים ולא אב ובנו. וטעמיהו כמ"ש הרב כס"א ז"ל דהאידנא נהוג עלמא לעשות מי שבירך לעולים אחר עליתם לס"ת ומזכירין שמותם. וכיון שכן הו"ל כקורא אותם בשמם דמ"ל תחילה ומ"ל לבסוף. ואיכא חששא טובא לעינא בישא ע"כ נהגו שלא להעלות זאח"ז אפילו בהפסקת הקדיש ומאחר שכן מחינן למי שאינו רוצה להקפיד וכמ"ש ג"ע בברכ"י אות ו' בפירושא דאין מניחים דמנהגם של ישראל תורה היא ודו"ק.

(ו) המנהג פשוט פה מצרים כמנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו שאפי' נמצא פיסול בס"ת בשביעי אפילו אחר שקרא שלשה פסוקים ואפילו בסוף הפרשה ממש מוציאין ס"ת אחר. ודלא כסברת הבנה"ג כי חלקו עליו רבים ומכרלם רבני אתרין הרב גו"ר והרב מהר"י פרג"י מהמה ז"ל הבי"ד ג"ע בברכ"י סי' רפ"ב סעיף יו"ד ועיין ס' מנהגי ירושלם ת"ו ה' קס"ת דין י"ב ודו"ק.

(ז) אם נמצא טעות בס"ת המנהג במצרים כמו בעיקו"ת ירושלם ת"ו להוציא מן ההיכל ס"ת אחר בעוד שהס"ת הנפסל בתיבה. ובחזרת הס"ת להיכל מחזירין שניהם והוא היותר נכון. (מ"מ). ועיין במנהגי עיה"ק מ"ש בנהר פקוד אות ט"ז יעו"ש. (ועיין לקמן אות ט"ו)

לדידן

(ח) לדידן שנתפשט המנהג דאפי׳ בריבוק אות לאות מוציאין ס״ת אחר. אין חילוק משחרית שבת למנחת שבת או בקריאת ב׳ וה׳ בכולם מוציאין ס״ת אחר. כן כתב מהריק״ש בסי׳ קמ״ג. והביא דבריו רבין חסידא בס׳ אמת ליעקב אלנאוי ס׳ א׳ ס״ק יו״ד וכן המנהג פשוט פה מצרים.

(ט) אע״ג דבשני וחמישי מוציאין ס״ת אחר משום ריבוק או פיסול אחר ובדכתיבנא בסעיף הקודם, מ״מ אם יוכל לתקנו בנקל כגון להפריד הריבוק או להעביר דיו על האות הפסוקה לשתים. או אם אין השהיה מרובה כדי שנקרא לסופר ויתקננו. היותר טוב לחוש לכבוד הס״ת ולתקנו ולגמור בו הקריאה ולא להחזירו להיכל ולהוציא אחר, כי זאת לא נוכל לכחד כי איכא ביוש לס״ת אם מחזירים אותו בלתי קריאה ולהוציא אחר. ואע״ג דבשבת ויו״ט דינא הכי דמוציאין ס״ת. אין דנין אפשר משאי אפשר. והגם אם הקהל ימתינו קצת, בשהיה מועטת יסלחו על כבודם משום כבוד הס״ת, וכמו שכתב הרב אמת ליעקב ז״ל שם ועיין מ״ש בנהר פקוד בדין זה, ודו״ק. ואשריהם ישראל כן נוהגים וזכות התורה תגן עליהם אלף המגן.

(יוד) אין לש״ץ להוריד הס״ת מהתיבה ולהוציא אחר מפני טעות שנראה לו בלתי שאלת רב העיר כשהוא מצוי באותו בהכנ״ס. ואם אין חכם העדה מצוי׳ בבהכנ״ס ישאל את פי ת״ח מובהק אם יש בבית הכנסת. או עכ״פ יתיעץ עם שנים מנבונים ואנשי מרע. ולא יסמוך על דעתו כי הש״ץ אינינו בקי בחסרון ויתרון וטעיות וריבוקים וכו׳ ויגרום בזיון לס״ת. וכמ״ש ראח״ג בס׳ נוה שלום משם הרב קול אליהו יעו״ש, ודברים של טעם הם. וביותר יש לחוש לזה האידנא דלדאבון לב רוב ש״ץ לא ידעו ספר. ומקרוב סופר לי שש״ץ אחד משלוחי צבור שבבתי כנסיות דפה העירה הוריד ס״ת מהתיבה כי מצא בו ויו פסוקה לשנים ולדעתו שהש״ץ פסול הוא, והויו היתה ויו דשלום שבפרשת פנחס אשר קטיעה היא. ונגלית חרפתו בהוצאת הס״ת השני וראה שגם הוא פסוק. אז הרגישו בו איזה נבוני דבר. אכן מאי דהוה הוה והס״ת הורד. ומצוה זאת על גבאי הקהלות לצוות על הש״ץ שלא יסמוך על דעתו וד״ב.

(יא) אם יש ב׳ חתנים בבית הכנסת בימי בו״ה שבאו להתפלל, יכולים לקרות כהן ולוי ואחריהם הב׳ חתנים ואע״ג דהוו ארבעה עולים אין בכך כלום כיון דלדידהו הוי מועד. ומותר להוסיף על שלש עולים אפילו בחול. וכן נהגו פה מצרים. מהריק״ש בה׳ קס״ת סעיף א׳ יעו״ש, וכ״כ רמ״א

ז"ל בסימן קל"ה סעיף א' משם המרדכי, וכ"כ הלבוש, ועיין לנ"ע בברכ"י שהביא כמה סמוכות לדין זה שמותר להוסיף בשביל ב' חתנים דמועד דידהו הוי יע"ש, וישב גם תמיהת הרב ט"ז בדין זה, והעלה הלכה משופה ומנוקה שמותר להוסיף, וכ"כ הרב כס"א ז"ל יעו"ש ועיין להרב נוה שלום יצ"ו.

וכ"ז הוא בב' חתנים, אבל בחתן אחד לא דיכול החתן לעלות במקום כהן וכמ"ש הרב פר"ח בתחילת דבריו יעו"ש והכו דלא לוסיף עלה, ואם היה בבהכנ"ס חתן אחד וקרם ישראל ועלה אפשר דיכול החתן לעלות רביעי שלא לפנום כבודו. (נרכ"י פ' קל"ה סי"ק ד')

(**יב**) אם יש ב' בעלי ברית בבהכנ"ס אין להוסיף על העולים בעבורם כלל וחתנים שאני. מהריק"ש שם. ואם יש בבית הכנסת בעל ברית וחתן ידחה הבעל ברית מפני החתן ויעלה החתן דכבוד חתן עדיף. ואם עכר ועלה הבעל ברית תחילה. שלישי. אז יעלה החתן אחריו רביעי דלדידיה יומא דין הוי מועד שעולים ד' ואם לא יעלה זילא ביה מירתא דלישתני ממנהגא (גן המלך סי' כ"ח) וג"ע שכתב בסעיף הקודם בדרך אפשר דמזתר לעלות לחתן ד' אם קדמו הישראל, לא העלה בזכרונו הקדוש דברי הרב גן המלך דפסקא לדינא דיעלה. והוה מסתייע לסברתו ז"ל מדבריו. ועכ"פ לדידן במצרים שפשוט המנהג להוסיף בשביל החתנים מטעמא דמועד דידהו וכדכתב מהריק"ש מאריה דאתרין. גם בדאיכא חתן אחד שהוסג גבולו, אין לפנום כבודו. ויכולים להעלותו רביעי וכס' הרב גן המלך מאריה דאתרין ופשוט.

(**יג**) המנהג עתה במצרים לעלות סומא לס"ת. והכי חזינא מיום בואי לשרת בקדש שעולה סומא לס"ת. ועולים גם אנשים נבוני מרע. והוא כמנהג עיה"ק ירושלם ת"ו כמ"ש במנהגי עיקו"ת בה' קס"ת יעו"ש. שלא קבלו עליהם סברת מרן בזה. שרבים חלקו על מרן בדין זה וכמ"ש שם יעו"ש. ורבני ירושלם ת"ו אינהו גופיהו עבדו עובדא דלא כמרן ז"ל. ואין לערער חלילה על המנהג כי יש לו סמוכין גדולים ודו"ק.

שלולית הנהר

(יג) רלמ"ג בספרו ניה סנוס בה' קס"ת לוח ס' כתב סמנהג מנרים כנרלה סמינו עולה לס"ת ממ"ם ג"ע הסיד"ת ז"ל בסויי"ב סי' קכ"ט לוח ל"ו ע"כ. ודנרי ג"ע סורסם הוח בסיים סחל

נהר הלכות קס"ת מצרים

(יד) המנהג פשוט במצרים להוציא ס"ת פעם אחרת למתפללים אחרים שלא שמעו קריאת התורה. וקורין בו בתיבה כדרכו במקום שקראו בו הראשונים ואין צורך לשינוי מקום כלל. ג"ע בברכ"י סי' ס"ט אות ד' ובסי' קמ"ד סעיף א'. וכתב הוא ז"ל שכן עיניו ראו במצרים. ונהרא נהרא ופשטיה. וכ"כ נ"כ בס' לדוד אמת סי' א' אות ז'. וכתב שהטעם שלא להוציא קליש טובא, ומנהג מצרים הוא מנהג קדום מזמן הרבנים הקדמונים וכמ"ש הרב מ"מ וכן המנהג עתה פשוט להוציא בכל תפלה ותפלה ס"ת למי שלא שמעו קריאת ס"ת וקורין בו במקומו בלתי שינוי.

(טו) המנהג במצרים לקרוא לאדם אחד לעלות בשני ס"ת בשני ענינים ע"פ סברת הרמב"ם ז"ל וכתב מהריק"ש דדוקא בשני עניינים אבל לא בענין אחד (מ"מ) ומינה נלמוד שאם אירע שהש"ץ סמך על דעתו לפסול את הס"ת שקורא בו כי חשב שהוא פסול מחסרות ויתרות ואח"כ הביאו הס"ת אחר כעוד הראשון בתיבה כמנהגינו, וראה שהס"ת הראשון כשר הוא כי גם בס"ת השני כתוב כן, ורק הוא הטועה, בכגו"ד העולה יחזור לגמור קריאתו בס"ת הראשון, והסמוך והמשלים יעלו לקרות בס"ת השני. וצריך לקרות בשניהם שלא לביש שום אחד מהם חלילה, וכהוראת של ג"ע בברכ"י סי' קמ"ד אות ג' וכתב שאפי' לרעת מהרי"ל דס"ל בתרי גברי בתרי ספרי בחד ענינא איכא פגם בכגו"ד שנתפרסם שהש"ץ הוא הטועה אין בכך כלום יעו"ש, ומכ"ש למנהגינו דאנחנו קורין גברא אחד בתרי ספרי. כ"ש בנ"ד דהוו תרי גברי בתרי ספרי. ואפי' שהם חד ענינא הא תרי גברי נינהו שהכי עברינן כאשר נמצא הס"ת פסול באמת שמוציאין ס"ת אחר ומשלימים בו הקריאה לקורא הראשון. אף דהוו גברא חד בתרי ספרי בחד ענינא

שלולית הנהר

מ"ת סי' ל"ת אות ל"ו בסם מלעזד סקורין לו עזד סהיה קנ"ן ולח יכלי לגדד מקריחתו לס"ת יעו"ש. ואין זה מימה דאולי בזמן ההוח נהגו כך' הב"ח דקומת ת"ח עולה לס"ת. אבן לח ע"ה. והמגרש ההוח לח בין החכמים ממנה כמוכן. ואולם בדורות שבאו לאחריהם היתה דאו כי רבים עתה עם החרץ שאינם יודעים אפי' לורת התותיות ועכ"ז מעלים לותם לס"ת כיון שמוכיח שהש"ץ הוא הקורא. ומינה נ"כ לקומת דהוא לינו קורא כדי שילמוד עליו מחמת שקורים בע"פ. ומה גם כי נודע שבאחרן מנרים מכה מהלכת בחולי העינים ונפיקי טובא מבר עינ"ן והס חנשי לורה וילמה חלכים וזילח בהו מילחת. כי ע"כ מזכו להחיר בין ת"ח ובין ע"ה ואין למחות בידם חלילה. כיון דאיכא חילני חקיפי ואיתחני על מי לסמוך ומנהג עיקו"ת יהוסלסס ת"ו הוא חילן גדול לסמוך עליו וד"ב.

ועכ"ז

ועכ"ז שרי מפני הטעות. כ"ש שהיכא שבאמת אין כאן טעות ונתבייש הס"ת חנם וקרינן תרי גברי בתרי ספרי מפני כבוד הס"ת. ומכאן תבין מה טובו ומה יופיו של המנהג שלא להחזיר את הס"ת הנפסל להיכל. אלא מוציאין אחר בעודו בתיבה. כי שמא ימצא שאינו פסול כאשר יעלה איש חכם ויוכיח מיס הש"ץ שטעה. ונוכר לתקן הדבר ע"י קריאתנו בשתיהם. אכן אם כבר הוחזר להיכל מאי דהוה הוה ונתבייש הס"ת ישמע חכם ויוסיף לקח.

(דיני קס"ת נסמנו מהלכות פנת כי סס ניתס)

הלכות בהכנ"ס

(א) המנהג פשוט פה מצרים. שבא האבל לבית הכנסת בשחרית להתפלל עם הצבור, ובתפלת מנחה וערבית מתפללים בביתו, ויש רבים שאין להם מקום לתפילה בביתם ומתפללים גם מנחה וערבית בבהכ"נ ויושבים בס' אבלים. ואחר התפלה הולכים אצלו כל העם אשר בבהכנ"ס. והחזן אומר צדוק הדין והשכבה לנפש המת, והקהל אומרים לו שינוחם מן השמים ויהולכים לבתיהם. ובשבת שבתוך הז' אומרים לו סדר נחמה מסודרת כאשר נהגו, ותמצאנה בחלק יו"ד לקמן. איה"ב.

שלולית הנהר

(א) בספר מנהגי מלרים הרמבון בחיב בסיון זה. עמ"ס מרן ז"ל דבתי בנסיות אין מקפידין בסס מח"כ הספר של רבים וכו'. כתב הרב המחבר ז"ל ז"ל ו"ל ובמלרים יש להם כותל מיוחד ובקלה כותל התבלים שסס יושבים התבלים ולומרים לדוק הדין שלזה נבנה מתחילה ולימו בשתר בית הכנסת אלא לכך הוקלה וכך התבנו. פתר הדור סי' ע"ז. ועיין בס"ח ז"ל עכ"ל. וכוונת הרב המחבר בזיכה שבדעתו להליץ טוב על מנהגי מלרים שלומרים ל"ה והשבבה מע"ס הרמב"ס ז"ל בתשר פתר הדור. וכתשר כן בתב הרב בס"ח ז"ל. שמזה אלא הרב בס"ח ז"ל להתלוכן על מנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו ז"ל ומכאן בלתה למה שנהגו שם עיה"ק ירושלם ת"ו לעשות כן לימו נכון לעשות כן מתר דקי"ל דבת"י לא מהני תנתה כנודע. ולימבת אלא נהגו לומר קיבות תכן ל"ה לומרים לומו בקולות ובקיים לין כגרע מקיבות ולא ידעתי מה מלאו תבותיו הקדושים קמך בזה. יעו"ש. הבי דהוגד בעיבו מנהג מלרי' מדבי הרמב"ס בתשו' פתר הדור. ועל יוסלי מרון לפו ז"ל.

וקל"ט לשטוח על הרצ המחבר ז"ל שמא זאת היא כוונתו לא ידעתי היאך כתיבת הספר ומה שמוכות הדיוט למנהג המזרין במלרים משטוחה שאר הדור ולהשתלק בזה מערעורו של הרב כס"ח ז"ל. לשדרש מעם תנרוח שהרי שם בחשר כתוב לשון שמלרים היה להם כותל מיוחד ונקרא כותל החלנים שלזה נתנה מחילה ואין לו דין בית הכנסת כי לכך הוקלה וכך החנו יעו"ש ומשלח כי כחל להתירא הוי יען הכותל הזה מחילה בניגו לא נחקדש בקדושת בהכנ"ס כלל. ומקומו יכיריו שם לחלנים ושו לא. ומלילות הזאת אין לה זכר ולא זכרון היום בבתי כנסיות דילן שאין להחלנים מקום מיוחד שהוקלה להם מחילת הבנין ולהשקיע מעט דין קדושת בהכנ"ס כדי לעמוד בו בקשר מקשר. ולשדרש כל בתי כנסיות דילן בנוייס לשם קדושת בהכנ"ס מהמקר ועד העשמות בלי שיור כלל. ומקום החלנים הוא כיבר בשיותו בשורת התחתונה של בהכנ"ס כי מסנים ומקומס ויושבים שם. והוא ג"כ להיכרא שיתקבלו שם המנחמים. ולא שהמקום מיוחד להחלנים שהרי במקום ההוא עלמו הוא מקום מושב הקהל תמיד בזמן שאין חלנים בבהכנ"ס. ורק לכבוד החלנים. הקהל בני המקום ההוא מפנים להם מקומם. ולי"כ ים יושיעינו זה לזמן הזה שכל הבהכנ"ס כולו הוא קדוש בקדושת בהכנ"ס. ובמה נתחלק ערעורו של הרב כס"ח ז"ל לתיך הותר להסניד שם לכל לחם בלחוק הדין. וכמעט לחין להם על מה לכתוב מעתה.

ועל הרב כס"ח ז"ל ק"ל שתיס. לשטוח לשמה על מנהג עיקו"ת יהושלם ת"ו לא מלא לו מנוח. משום לקי"ל דבתי כנסיות לל"י לא מהני תנאי. ותזהני לית שם לדיק יאמר דבר כזה. לאנו בחו"ל מי מהני או תנאי. דמאי דמהני תנאי בבתי כנסיות שבחו"ל להשתוש בהם דברים שאין מקדושת בהכנ"ס הוא בעת חרבנן ומהני תנאי בעת בניין שיהיו מותרים להשתוש בהם כשיחרבו אבל בישובן לא מהני תנאי לפי' בחו"ל וכמבואר הכל בשרן סי' קי"ח סעיף י"ח. ולי"כ אי לחיית ל"ה והסכבה הוי הקבר ולקור אין חילוק בין ח"י לחו"ל. ולשה הועד בעיניו מנהג מלרים. וחנה לו רק על יהושלם ת"ו הלא הל"ה והסכבה לחושרים בבתי כנסיות דישוב. והוא פלא על הרב ז"ל.

שנית לעיקרא דמילתא לא הבנתי מה קול סחרדה על לחיית ל"ה והסכבה בבהכנ"ס. ומחזה טעם יאבר לחיותם. לשם רז"ל לחרו לשון מקפידין בשם כי שם לבדולים. הייט שכל עיקר הבניסה לבהכנ"ס היא לקבר מקבר בקול נהי וקיניס בקול בוכים והמית קול. וכהחיא לשרינן בשגילה דרבים לקפדה לכלתיה בני כניסתא דמשים יקרא דידיה ודילה לחו כ"ע יעו"ש. ומשלח דכל עיקר הבתים הם לקבר מקבר והקנות וכנו"ד ולחי לשקור לכל שדם. ומה דמות נעוך למנהג המזרין בזמניו. שהחלנים בתים בבהכנ"ס להתפלל כשאר כל הימים. ולחר התפלה המזרין חומיס להם ל"ה והסכבה למת ודברי ניחומים. והיכן הוא הקבר מקבר ולוכחו. שם לחיית הסכבות למתים אין זה שדם ובהוג בכל יום גם בשבתות וימים טובים לפני שס"ת. ולנחם חלנים שהיו מלוח גמ"ח לא שמענו

(ב) במצרים יע"א. מעולם לא נהגו להכניס לשום בית הכנסת ארון של מת כדי להספידו שם חלילה. אפילו ארון של ת"ח ב"מ או איזה נכבד ויקר. וכ"ש לשאר העם. וז"ת להמפורש דינו ביו"ד סי' שמ"ד סעיף כ' שהוא חכם וארוך ראש העדה או לנשיא העדה ב"מ לא יבוא ולא יהיה. והצדק אתם כיון שמן הדין אסור. ואתה תחזה מ"ש רב אח"נ בספר נוה שלום בה' אבילות אות ח'. מה שטרח ויגע עד אשר החזיר הדבר לאיסורו הראשון ה' יאריך ימיו. ואולם במצרים לא הונהג להכניס ארון לשום בית הכנסת מעולם. ומעתה הפורץ נדר עונו ישא כי את קדש ה' חלל. ואנחנו נקיים.

שלוית הנהר

שיהיה מקור לכמה מנהגים בהכנ"ס. עם כידון רק מחיצת ל"ש בספוקים מלוקטים מחכ"ך. שחומרים לפני התנלים והכזה יהיה קשה מספר שיספר בהכנ"ס. ומה לזה להכלי נכנו"ד לא נחרן ולא נמו"ל ומ"ב בעיקו"ה יומלם ת"ו שחין נוהגים לומר קיטות רק ל"ה והשכבה. מה מלא מקום לערער על מנהגם ולומר דחין נכון לעשות כן. ומחני כיון השונה שחל סדור דהולרך הרמב"ם ז"ל למלוח טעם להחיר מקום דחלעחה כן חוקלו. מקום דהחם חוסח מלחח. שהרי מקום החנלים הוח מיוחד להם. ושם יחמרים ולומרים קיטות ול"ה ומחירת הקיטות זהו נוסו של הספד ועי"ז הולרך הרמב"ם ז"ל לומר דמקום זה לא נחקדש בקדושה בהכנ"ס. ולחלעחה דהכי נכו לומר. מעיקרא. ומ"ב בירושלם דחין לומרים קיטות רק ל"ה והשכבה לבד. לא ילרך לומר ע"ז שם הספד. כלל. והרב ז"ל נרגש מזה ותירץ למילחיה יען לומרים לוחו בקולות ובקים. ולח לחדוני הסלימה כי לא קולות ובקים עיקר ההספד רק דברים המכחיבים ומעיקיב. ופסוקי ל"ה שם פסוקים מלוקטים ולומרים לוהם בקול בוכים. רק שממילין בניגונם לפי מהות הנספד. וכל בחין שם קיטות ונהי ובכיות והרמת קול חין זה לעקר ומספד כמונן. ובזו מהר כל הלמונחיו מעל עיקו"ה יומלם ת"ו עיר הנדק.

ואתאן לדיון למנהגינו שם היום נמלים שהמזכין לומרים ל"ה והשכבה לפני התנלים הנחים להתפלל בהכנ"ס. ולומרים לוחם מחר התפלה מעומד לעת לחת מהכנ"ס. ולמירחם בשפה רפה וכובד רחש. חין כחן טעם לחסור כלל. ויפה נהגו ובמנהג עיה"ק יומלם ת"ו ומכמ"ל ודו"ק.

נהר הלכות בהכנ"ס מצרים

(ג) פה מצרים יע"א תקנה קדומה נוהגים בה דור אחר דור שאין רשות לשום אדם הן חכם או בעה"ב יהיה מי שיהיה לבנות בית הכנסת או בית המדרש שיתפלל בו לזכותו הפרטית. כלל ועיקר. כי אם כל הבתי כנסיות הם מקנת וזכות הקהל. ואין לשום יחיד לעשות בית הכנסת לעצמו כלל שיהנה בה ובשררתה כלל. ואולם לפתוח בית המדרש להתפלל בו צריך רשיון זט"ה מנהיגי הצבור אשר יהיו בימים ההם אשר יתנו לו הרשיון כפי מה שיתפשרו ביניהם והרשיון יהיה כתוב וחתום מידם. ולא בע"פ. וחוץ מזה אסור. ואם לא יהיה הרשיון לבהמ"ד באופן כנז' אסור להתפלל בו ואסור להצטרף שם ליו"ד כי הוא גורם חרבן הישוב. ואולם על בנין בהכנ"ס אין התר בשום אופן כלל כי אם שימסרנו לזכות הקהל ותו לא.

(ד) המנהג פה במצרים. בענין עשית פרוכת להיכל הקדש או מפות לס"ת מבגדי נשים. שאם הוא מלבוש חדש שלא נשתמשה בו האשה ולא לבשתו מעולם. מתירין לקרוע ממנו מפות לס"ת ולהיכל הקדש ולשנותו לצורה אחרת. ושרי דהזמנה לאו מילתא. אכן אם האשה הנז' כבר לבשתו

שלולית הנהר

(ג) המנהג הנחמד הלזה טעמו וניחוקו מובן לכל מי שים לו שכל נקדקדו וזאת התקנה היא שעמדה לקריס עליזה ונלחמה ק"ק נא אמון יע"א לשמור ומצוי היסוד הכללי ולהנהגת העדה נצוב טעם ע"פ החקים של העדה ותקנותיה. ולתפארת בתי כנסיותיה ומכלולם ועיג הנהגתם. כי זהו העמוד הגדול המעמיד את מחנות הקהל ולהיות כולם נמשלים עול הקהל ותועלותם. לפי אין פה המקום לפרטים. ולדאחון לב קהלות גדולות ונחמיו שנעדיות לחכות לפי לחם לא נמצר החק הזה. וכל לחד בונה לו בהכנ"ס לו מדקם להתפלל בו כפי רציו ומטעמו היה זה הסיבה היותר עיקרית לתרבן הקהלה. כי התפוררה הקהלה לרבים. ומלך הלוך וחסור עדי כחה לעפר. ורבים מבתי כנסיותיה העתיקים מקנת הקהל לא הסיבה הכנסתם לפי לטות לותם בסיד רח"ל. מלבד לפי בסיבת הפירוד הנחטע הלזה. כל בית הכנסת מלה המתחדשים מוסבת עלמה לבמה נפני עלמה. ומזה נמשך שהיה עוזרת בלרכי הקהל. והכלל היותר מכלית לפי לחת מוסבת עלמה לעולם פרטי. ולהיה שומרת תקנות הקהל לעומת הכלל. ולפי לפי מולי גם עניני הדת תמור כפי תפקה. וזהו החרבן החמיתי המקעקע בילת היסוד עכו עכו. כי הטוב יכפר בעד. לי לזאת תבי"ת לפי בלרים ובבינותיה לפי החק הזה נמשר בכל תקף עזו לחדות הכלל הולך וטוב כן יהיה תמיד. והגורם להפר החק הזה לפי' בתקלתו הוא פורץ גדר ומתביב יסוד המדיני. ונקה לא יבקה מיד המעבדך לת עמו בסלים. לכן בחרים יסרחל לא יעשו עולה תלילה וד"ב.

ונשתמש

ונשתמש בו חול אין לעשות ממנו כלל שום תשמיש של קדש אפי' בשינוי צורתו. משום כבוד שמים. והכי אנחנו מורין ע"פ הוראת הרב מהר"י פאראני מהמה ז"ר הביא דבריו הרב ג"ע בברכ"י סי' קנ"ג אות ט'. וכן הוא פשט דברי מרן. וכן עמא דבר. ואין לשנות.

(ה) בענין הקדשות מבנות ישראל חמ"ה המקדישות איזה פרוכת חדש או מפה לס"ת. שמן הדין מותר לקבל מידן כיון שאין נוף הבגד אתנן וכמ"ש רמ"א בסי' קנ"ג סעיף כ"א משם רבינו ירוחם יעו"ש. האמנם אין לקבל מידם אם שמם הנמאס כתוב עליו ולהיות להם לזכרון בבית אלהינו יתברך. השונא זמה ומזרה בעיניו כל רע. ועוברא הוה פה מצרים בקדשה אחת שהקדישה פרוכת להיכל הקדש מבגד חדש. אכן המרשעת ההיא כתבה שמה עליה באותיות מוזהבות ובולטות הניכרים ונקראים מרחוק. ודיברתי עם ראשי ונשיאי הערה הי"ו שדבר זה הוא מכוער ומתועב מאד ועוד שהקדשה ההיא עודנה יושבת בקובה ויש בעוה"ר הרבה בחורי ישרצ שנלכדים ברשתה וא"כ בהיות שמה הנמאס כתוב על פרוכת הקדש. בעת שיהיו בבהכנ"ס וישאו עיניהם להפרוכת ויראו את שמה. יבואו לידי הרהור עבירה גם בעת התפלה. בלי ספק. וא"כ אנחנו מכשילים את הרבים ח"ו מלבד שהענין מצד עצמו מתועב להיות מזכרת עון זמה ותועבה בבית אלהים. ותכף נתנו פקודה וגנזו את הפרוכת ההיא. ישלם ה' פעלם הטוב. וכן ראוי לגבאי הקהלות העי"א להיות חסים על כבוד קונם ואם הרשעים האלה יקדישו פרוכת או ס"ת או רמונים וכיוצא יקבי"ו מידם בתנאי ששמם לא יזכר ולא יפקד על כלי הקדש. ושמם מחית נאמר. וכן הוה עוברא בקדשה אחת שהקדישה ס"ת לבהכנ"ס וקבלנוהו בתנאי ששמה לא יכתב ולא יזכר. וכן הוה. וכן ראוי לראשי עם קדש להיות עיניהם פקוחות על הדבר. וכבוד אלהים השתר דבר. וד"ב הערה.

(ו) בתי כנסיות אשר במצרים הם בתי כנסיות של ברכים לכל חומריהם. שאינם תלויים בדעת שום יחיד. ויד הצבור כולם כאחד שוה בהם. ויש מהם שנם ממקומות אחרים התנדבו לעזר בנינם. ואינם יכולים להמכר ח"ו לעולם אפי' עפ"י זט"ה במעמד אנשי העיר. ויש מהם שנבנו מכסף נדבות מי ששבק חיי לכל ישראל. ונקראים ע"ש עד היום. כללא בתי כנסיות דידן בתי כנסיות של ברכים הם לכל חומרי דידהו.

בבנין

(ז) בבנין בית הכנסת חדשה. אם מברכים שהחיינו או לא עיין לג"ע במחב"ר סי' רכ"ג סעיף א' דהביא פלונתא ברבר ודעתו הוא ז"ל שלא לברך. ועובדא הוה פה מצרים בבנין בהכנ"ס החדשה שנבנית במנרש „עבאסיה". בהשתדלות הנבאי סי' בריך חנאן יצ"ו ונשאלתי מה לעשות בענין הברכה. ואמרתי להנבאי שהיותר טוב לברך הטוב והמטיב. אכן שהחיינו לא כיון שאינה של יחיד ומדי פלונתא לא נפקא. וכהוראת נ"ע מחב"ר בשם הלק"ט. ואם נפשך לברך גם שהחיינו תוכל לקנות בגד חדש ותברך עליו בעת לבישת הבגד תוך בהכנ"ס ותכוין לפטור ברכת שהחיינו של בהכנ"ס. אחר ברכת הטו"ה. וכן ברעתינו לעשות איה"כ בנמר בנין בית הכנסת הגדו' והיפה מאד הנבנית מכיס כללות הקהל ונדבתם. לצוות על בגד חדש ולברך עליו אחר ברכת הטוב והמטיב לצאת ידי הכל. אכן לדעתי שצריך לברך שהחיינו על הבגד אחר הטו"ה ולא קודם. דהא אם באמת ה"לכה במ"ד לברך שהחיינו על הבנין בהכנ"ס א"כ בכוונת המברך שהחיינו על הבגד ומכוין לפטור ברכת שהחיינו של בהכנ"ס א"כ הרי נפטרנו מברכה ולברך אח"כ הטוב והמטיב הרי אנחנו מכניסים עצמינו לספק ברכה שאינה צריכה. אכן כאשר ברכנו מקודם הטוב והמטיב על בנין בהכנ"ס. נוכל לברך שהחיינו על הבגד חדש ראין ברכת הטוב והמטיב פוטרת שהחיינו על בגד חדש שנהנה בו הוא לברי. והוא טעם נכון ומוסכר. וע"כ יש ליזהר שאם ירצה לברך שהחיינו על הבגד תהיה הברכה אחר ברכת הטוב והמטיב ולא קודם. ודו"ק.

הלכות נטילת ידים

(א) מנהג פשוט בטורקיאה וארץ הצבי ומצרים ליטול ידיו לסעודה מכלי הנחושת שנקרא איבריק. ג"ע במחב"ר סי' קנ"ש. וכ"כ מהריק"ש ז"ל וכן כתב הלק"ט בח"כ סי' קנ"א. ונ"מ שאם בין המסובין בסעודה ימצא איזה איש מתחסד בעיניו ואינו חפץ ליטול ידיו מן האיבריק כמו שנטלו המסובין יוהרא הוי ונועדין בו. ובפרט אם ארם נדול בתורה מיסב עמהם ונטל ידיו מן האיבריק דהוי יוהרא וחוצפא. ועיין מ"ש ברין זה בנהר פקוד במנהגי עיקו"ת ירושלם ת"ו ומשם בארה.

(ב) המנהג פשוט פה מצרים ליטול ידיו לסעודה ממשרת גוי וכדעת מרן ז"ל בסי' קנ"ט סעיף י"א. ולא חשו למאן דמחמיר בנטילה מנוי, יען כל המשרתים והמשרתות הם נויים, ורבר נמנע הוא למצוא משרת ישראל, ואולי אחר מאף, ובדלא איפשר לא מחמירינן, ועיין לחב"ח בסי' זה. האמנם בנטילת ידים שחרית נזהרים בזה כי איך אפשר ליטול מנוי והוא בא לטבול כדי להעביר רוח רעה, ורוח טומאה היא המשמשתו, ואם החמירו בישראל עצמו שלא ליטול ממי שלא נטל ידיו וכמ"ש מרן בסי' ד' סעיף י"א. ק"ו מנוי שאינו נוטל ואם נוטל הנוי ידיו מה מועיל ודבקתו הרעה. ע"כ בנטילת שחרית יש ליזהר מאד. אכן שיביא לו הנוי המשרת מים לנטילה, אין בכך כלום. ועיין לנ"ע בברכ"י סו"ס קנ"ט.

(ג) הברזות הנקראים חנאפ'יאת אשר פה מצרים בכל הבתים שמביאים מים מן הנילוס ע"י החברה הצרפתית המספקת מים, הנם שהם מי מעין. אכן פסולים הם לנטילת ידים לסעודה מפני תרי גריעותא דאין בהו. חדא דאין הצנורות כלי כלל והם קבועים בקרקע ואין עליהם שם כלי, ושנית דאין המים באים מכח אדם כלל רק המכונה של הקיטור היא הדוחקת את המים לתוך הצינורות, וא"כ אין כאן לא כח גברא ולא כלי ופסולים ליטול ידיו מהחנאפ'יא עצמה, רק ימלא כלי כשר מהחנאפ'יא ויטול ידיו, אכן לנטילת שחרית תליא בפלוגתא דרכרבי אי בעינן כלי או לא וכתב הרב כס"א ז"ל דראוי להחמיר ולהצריך כלי כרעת הרשב"א וכדעת הזוהר הקדוש, וכן נוהגים יראי ה' וחושבי שמו.

הלכות ברכות

(א) מנהג יפה קבוע פה מצרים שבסעודות שמחה חופה ומילה ווולתן בסעודות הכלליות שאחר גמר אכילת התבשילין מברכים ברהמ"ז, ואחר הברכה מביאים על השלחן פירות ומיני תרגמה ומברכים עליהם תחילה וסוף ואוכלים מהם כל צרכם והכל אחר ברכת המזון והוא מנהג יפה ומוסכם ליבא דכ"ע. (מנהגי מצרים.)

ועתה ראיתי כי נשתנה המנהג כי בסעודות של שמחות חופה ומילה, מעטרים את השלחן בכל הפירות שעתידין לאכלם בקינוח סעודה

ומונחים מסודרים לפני המסובין ובסוף הסעודה כל אחד פושט את ידו ולוקח פרי אשר יערב לו. ומברכין עליו תחילה דווקא אבן ברכה אחרונה אין צריך דברהמ"ז פוטרתן. ואין כאן לא סילוק השלחן. ולא הבאת שלחן אחר לפירות כמו שהיה נהוג מקדם בזמן הרב מהר"ש אלנאזי ז"ל כמו שהביא דבריו ג"ע בברכ"י בסי' קע"ז סעיף ב'. ולא דבר ברור שמושכין ידיהם מהפת כמ"ש שם בסעיף ג'. אחר שבשלחן אחד ערוך הכל. וא"כ חזר הדין כפסק מרן ז"ל דכאופן כזה שמביאין פירות תפוחים וענבים שאוכלים אותם כלא פת שטעונין ברכה לפניהם ולא לאחריהם. ונם דין זה מוסכם הוא דדינא הכי לברך לפניהם ולא לאחריהם. וברור.

ולאנשים המסתערבים שאין מנהגם לעטר שלחנם בפירות רק אחר גמר אכילת התבשילין מסירין מעל השלחן את המפה ומביאים אחרת נקיה ועליה מסדרין את מיני הפירות שמביאין לקינוח. זאת היא הוראת מהריק"ש ומהר"ש אלנאזי ומהר"י זיין ז"ל רבני מצריכם. רצריך לברך לפניהם. וברכה אחרונה על הפירות ויאמרו אותה אחר ברהמ"ז וכמ"ש ג"ע בברכ"י בשמם. דסילוק מפה שאכלו עליה הוי כסילוק השלחן. ואפילו אם אינן מסלקין את השלחן. הא עכ"פ ברור ההוא שמשכו ידיהם מן הפת שהרי הסירו אותו מלפניהם. והוא הוא מנהג חכמי הנמ' שפסק מרן שם בסעיף ב' לברך תחילה וסוף יעו"ש. אלא שמרן ז"ל כתב שמנהג זה אינינו נהוג בינינו היום. ומהריק"ש כתב שזהוא מנהג מצרים היום. ולכ"ע ס"ל לברך עליהם תחילה וסוף.

ועכ"פ לבני המסתערבים שאינם נוהגים כמנהג אירופה הלועזים לעטר שלחנם בפירות רק מסירין המפה וכו' ככל האמור. טוב טוב הוא להתנהג כמנהגם הקדום לברך ברהמ"ז אחר אכילה, ואחר ברהמ"ז יאכלו ענבים וישבעו מכל הפירות ויברכו עליהם תחילה וסוף בלתי פקפוק ודו"ק.

(ב) ברכה אחרונה על הקאפי נקבעה הלכה בארץ הצבי ובארץ מצרים שלא לברך. ג"ע ברכ"י סי' ר"ד. ואותם המתחסדים לפי דעתם שמניחים את הקאפי להצטנן ולשתותה בבת אחת כדי לברך עליה. בטלה דעתם אצל כל אדם ואין לברך עליה אפי' שיניחינה להצטנן. ברכ"י שם ס"ק ו' משם הרב בתי כהונה ז"ל יעו"ש. וזה פרי חסידות הנפרזה. חסרת טעם דלה ורוה, שלא עלתה להם לא שתיית קאפי כתיקונו ולא ברכה אחרונה כהלכתה רק לשתות מי שחו"ר קר.

במצרים

(ג) במצרים אשר מנהגם פשוט לשתות כוס קאפי אחר הסעודה ובפרט בסעודות שמחות שתיית הקאפי אחר הסעודה הוא לחק כל ימות. אם הביאו הקאפי אחר שתיית כוס ברהמ"ז קודם שברכו ברכת על הנפן ברכה אחרונה. העלה הרב גו"ר בכלל א' סי' א' דאין לברך על הקאפי שהכל דכוס ברכת המזון פוטר. ואם הביאו הקאפי אחר ברכה אחרונה של כוס ברהמ"ז יכול לברך עליו שהכל. אלא שכתב הרב גו"ר שם דלא יפה לעשות כן משום דמרבה בברכות יעו"ש. ועיין מ"ש רא"ג בס' נוה שלום מנהגי נ"א בדיני ברכות ס"ק א'. דהטוב הוא לברך ברכה אחרונה על כוס ברהמ"ז ולהסתלק מן השלחן ולילך לבית אחרת ולשתות הקאפי ושם יברך עליו ויעו"ש. ובאם אין כוס ברכת המזון והביאו הקאפי אחר כן פשיטא דיברך. אבל אם הביאו הקאפי תוך הסעודה קודם ברכת המזון, בזה הוא נכנס בספק ברכות וע"כ הטוב טוב לשתות הקאפי אחר ברהמ"ז ואז יכול לשתותה במקומו ולברך עליה בשופי. ועיין בנהר שלום שם ס"ק ב' ומשם בארה.

(ד) במצרים נוהגים כשרואין מימי נהר נילוס בחידושו ותגבורתו מברכין שהחיינו והיא כס' מהריק"ש והרדב"ז והכנה"ג. ומנהגם דינא הוא. חדא שהוא דבר המתחדש משנה לשנה. עוד בה שמימי נילוס במצרים הוא כמימי גשמים בשאר ארצות. ובשאר ארצות אם נעצרו הגשמים וירדו קי"ל דמברך שהחיינו אם יש לו שדה שלו כמ"ש מרן סי' רכ"א, ובמצרים אם ח"ו לא יעלה מי נילוס הם שרויים בצער על תבואות השנה והזרעים כידוע. והרבה מאחב"י יש להם שדות זרועות בשותפות גויים דקי"ל דמברכין שהחיינו דווקא כמ"ש המג"א שם. וע"כ שפיר מברכין שהחיינו מתרי טעמי הנ'. ואמנם אין לברך אלא פעם ראשונה כשרואה נילוס בחידושו. והרדב"ז בח"א סי' שי"ט כתב דאין למחות ביד המברכים על מי הכלינ. אלא שצריך ללמדם שאם ראו תוספת המים במקומם שוב אין לברך על הכלינ (ועיין במנהגי מצרים) ועתה ברורותינו אלה מי הכאליג נסתמו מטעם הממשלה יר"ה כי מימיו רפש וטיט ומעלה צחנה וכאשר ראינו אותם קודם סתימתם וקושטא קאי כי לא היו ראויים לברכה. ועתה אין כאן כי אם מימי הנהר הגדול וזרועותיו המתפשטים לרוחב המדינה, והטוב לברך על תוספת מימיו במקומם. ומ"ש הרב כס"א ז"ל דלא שמע שבמצרים נהגו לברך. כבר הרב המחבר מנהגי מצרים ז"ל השיגו דלא כן הוא. דרובא דאיתיה קמן זקנים ואנשי מעשה מברכים בשמחה יעו"ש. ולשמחה זו עושה דאין נפי"א ביום

ספרייה אגודת חסידי חב"ד
אהל יוסף יצחק
ליובאוויטש
U.S.A. — ארה"ב

פתיחת מי הגילום וכמש"ל בה' נפי"א כי יום טוב דידן הוא.

(ה) ברכת החמה. המנהג פה מצרים כמנהג ארץ הקדש לברך ברכה זו בשם ומלכות וכמנהג כל תפוצות הגולה. ועיין מ"ש ג"ע במחב"ר סי' רכ"ט ובשיו"ב ותלי"ת כי זיכנו ה' וברכנו עליה בר' לניסן התרנ"ז ברוב עם הדרת מלך כל קהלות הקדש שבמצרים יע"א. ולזכות את הרבים הדפסנו להם ס' הברכה עם כל המזמורים והמאמרים והשירים השייכים לה, באותיות אשורית ונקודות וחלקנו אותם לכל הבתי כנסיות כדי שיהא מצוי הנוסח ביד כל או"א, וכל העם מקצה השכימו להתפלל שחרית בבקר, וקודם זריחת החמה היו כל הקהל עומדים על הגגות ועת זרחה השמש ברכנו בשמחה ובהתלהבות נפלאה. ה' יזכה אותם ואותנו עמהם לברך עליה עוד במחזורי' אחרים ששים ושמחים בבנין בית אלהינו והיה אור החמה שבעתים כאור הימים, אמן.

הלכות שבת

(א) המנהג פשוט במצרים לומר פסוק והוא רחום בפסוקי דזמרה בשבת ובסדר קדושה וכמנהג אה"ק. (מזכר ק' רפ"ז לות ג'.)

(ב) ברכה מעין ז'. נוהגים לאומרה דווקא במקומות שמתפללים שם בקביעות כגון בתי כנסיות ובתי מדרשות שמתפללים, תשו' הרדב"ז ישנות סי' ח"י ועיין ש"ץ דקס"ח ע"ב. (מנהגי מצרים) וכן המנהג עתה כשמתפללים בבית האבלים ובבית החתן שאין אומרים ברכה מעין ז' וכפסק מרן סי' רס"ח סעיף יו"ד, ודלא כמנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו שאומרים אותה בכל מקום כי ירושלם קדושתה גדולה מאד ודינה כבית מלא ספרים וכמ"ש הרב מזבח אדמה ז"ל ועיין בנהר פקוד מ"ש שם.

(ג) במצרים אין מקדשין בבית הכנסת בלילי השבתות כלל. וכמנהג א"י שהזכיר מרן בסי' רס"ט ושבחו מרן. וטעמם ונימוקם עמם דהאידנא ליכא אורחים דאכלי בבית הכנסת וכדעת מרן. אכן במוצאי שבתות מבדילי' בבית הכנסת והוא הנכון.

(ד) במצרים אין אומרים במה מדליקין לא בשבת חנוכה ולא ביו"ט שחל להיות בע"ש, ולא ביו"ט שחל להיות בשבת ולא בשבת דחוה"מ

וכדעת

וכרעת מרן ורמ"א בסי' ע"ר. וכן הוא מנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו.

(ה) במצרים המנהג פשוט לעמוד כל הקהל בקדיש של ערבית של ליל שבת קדש ועומדים על רגליהם עד גמר הקדיש וענית ברכו ומנהגם יפה כסברת מהר"י סרוק ז"ל שהביא הבאה"ט בסי' נ"ו סעיף א'. יעו"ש. וכן עיר אחרת הנמצא בבית הכנסת בשעה שהקהל עומדים יש לו לעמוד ומלמדין אותו לעמוד ושלא יהיה פורש מדרכי צבור.

(ו) מה שנהגו במצרים שבלילי השבתות וימים טובים בא הגוי ומכבה את הנרות בבתי כנסיות. ובבתי הבעלי בתים, יש להם על מה שיסמוכו ולימד עליהם זכות הגאון מהרי"ך בס' שב יעקב חא"ח סי' ט"ו. (ג"ע נכ"י פ' ס"ל מות ד'. ומחנ"ל נסי' תק"ד סעיף ל' יעו"ש.)

(ז) במצרים נהגו היתר לשים במים בשבת ענפי אילנות תלושים מע"ש שיש בהם פרחים ושושנים ואינם חוששים מה שהפרחים נפתחים מאיהם ע"י לחלוחית המים. ודלא כסברת מהרי"ל שהביא רמ"א בסי' של"ו סעיף י"א כי מהריק"ש בהנהותיו כתב עליה הנפק רחמרא יתירה היא ולית דחש לה בנלילותינו. (מנהגי מצרים) וכתב מהריק"ש דל"ד לחטים ושעורים דאסר מרן בסעיף יו"ד לשרותם במים בשבת. דשאני חו"ש אם יעמדו במים הם מצמיחים דבר חדש. אבל בפרחים ושושנים סגורים שנפתחים במים אין שם דבר חדש מה שלא היה מצוי יעו"ש.

(ח) במצרים נהגו היתר לסוך את קרקע הבית המרוצף במים בשבת ע"י גוי וכ"ש אם עושה מעצמו אע"פ שבא לידי סחיטה כל שאין ישראל נהנה בסחיטה עצמה שכבר היה אפשר שיבשו מעצמן וארעתא דנפשיה עביד. ואין נוהגים למחות בידם מהריק"ש בהנהותיו ועיין בתשו' סי' צ"ד. (ממק"ל).

שלולית הנהר

(ח) ממ"ה כנר כתבתי נמקומות לחלים שמהריק"ש ז"ל דוב דנרי הנהותיו הם כדנרי רמ"א ז"ל ומלי הנניחים מתנחלם נסנגון לחד. והכא נדין הכיצוד קרקע רמ"א נ"כ סם נס' סכ"ז סק"ח התיר ע"י גוי. ומסם רניגו יהוחם. ומ"ה סיכת הקרקע נמים נסנת שהיא ע"י גוי. דהא מרן לסכר כנוד קרקע שמיט מרולף. והתיר נמרולף. ורמ"א פסק דלפ"ז נמרולף לסור. ומ"ל כהנוה"ד והמדכי ורניגו יהוחם. וכ"ז התיר ע"י גוי נכיגוד. ול"כ ה"ה נסיכת דמקן לסרה נמרולף ה"ה דנרי ע"י גוי. דהר"ל לרמ"א כיגוד וסיכה כחדא ניגו ולסיכי לדידיה תרוייהו לף נמרולף ונרי ע"י גוי. דמין סנרה לחלק נין כיגוד לסיכה נע"י גוי כו"ע דהא תרוייהו טעם לימורם ומשום לסוויי נוימות כמ"ש המעין נרניגו הטוב וכ"י. אלא מאי דהממיטו נסיכה טפי לפי שלין נהם לורך כ"כ כמו נכיגוד. ועכ"פ ע"י גוי ודאי דנרי נתרוייהו. ול"כ מנהג ההתר ע"י גוי נכנם לאו לנגלים לאוד הוא כי כן נהוג גם נתסנגו מינהו ואניזרייהו דמסכי על קולמות רמ"א ז"ל וד"ק:

במצרים

נהר הלכות שבת מצרים

(ט) במצרים נהגו להביא משוררי המוזיקה גוים לנגן בשבת במילה שהיא שמחה של מצוה. וזה ע"י שיצוו להגויים מע"ש שיבואו וינגנו בשבת. ובזה שרי מרינא. ואע"פ שכתב הרדב"ז ז"ל בישנות סי' קל"ב שבמצרים נהגו לאסור, היינו אם יאמר לגוי בשבת עצמו לנגן. אבל במצוה לגוי מע"ש. אין כאן איסור כמ"ש הרדב"ז גופיה באותה תשובה, ואין למחות בידם. ואולם אם יש חשש שיערימו לשכור הגוים המנגנים ביום השבת עצמו. ראוי לעשות נדר גם בזה, הרדנ"ז סם מי' קל"ג יעו"ש.

שלולית הנהר

(ט) ממ"ש. הרב המופלא כמוהר"ר יו"ט רחמון לחוריימח ז"ל סמחבר מנהגי מלרים הרחמון כחב בדין ח"ל. עמ"ש מן בסי' סל"ח סעיף ג' ים מחירין לומר לגוי לנגן וכו' ובמלרים נהגו לחקור כ"ב הרדב"ז בישנות סי' קל"ב והביחה הנהחמ"ע חך בזה"ז הן בעון נהגו להביח מסורבי המחיקה ומליבו עלמיבו מחוייבים סלח לגעור כי בריב לן סלח ישמעו לקול מורים והוח רחוס יכפר עב"ל חוח בחוח.

ואנכי חמהחי על המרדה הזחח סהחריך הרב המחב"ר ז"ל עיר ומחים על הדבר. כחלו חין בו החר חלד הדין. והביח חח הקהל עון חסמה. ולח פירש החופן בחם חעלו בדבר הבחח המסורבים גוייס בשמחת חלוה. ובחה הפרו חק. וקבר עליהס המדבר כחלו חין החר כלל בענין. ובלי קוס קפק כי הרב ז"ל לח רחה חסובת הרדב"ז בחקורה. ורק הקחפק בחה סהעחיק לבבי הבחה"ע בגס הוח ז"ל לרגל המלחכה חסר לפניו העתיק לבבי הרדב"ז בקלרה. סחס הרב המחבר מ"ח ז"ל היה רוחה קורס לבבי הרדב"ז בחקורס. לח כחב חבדה כזחת. חחרי סהרדב"ז גופיה החיר חדיבח לומר לגוי מע"ס לבוח לנגן בבחת. כחסר הכני להביח לבבי הרדב"ז כלורחס הלחה בעהי"ח!

ועוד ק"ל על דבריו לבוח יהיה סהרדב"ז כחב בבחלרות הללו נהגו לחקור. לח נכון לדבר כן ולומר והוח רחוס יכפר עון. ויה לנו לחוס על כבוד מרן ז"ל דקיבלנו הורחותיו בכחב ים מחירין לומר לגוי לנגן בכלי בית בחופות והייט חסרי לומר לגוי בבחת. ודעת מרן הכי הוח כממבית בבדק סהמית ולח הזכיר חולק. וכמ"ס הרב יד מלחכי בכללי הס"ע יעו"ס. ומורס הדין הביחו רבינו העור בסי' סל"ח מסס רבינו חבי העזרי ז"ל. וכן דעת המרדכי בסוף מסילין. וכן כחבו הגסות חסירי מסס הח"ז. דכולהו פסקו לדינח דבסי לומר לגוי בית בבחת. וכמ"ס סס מרן הב"י ועיעמיסו לחמיכה לגוי בבדו"ל הוי בבות דבבות דבמקום חלוה סבי. וכ"ס בענין הכיגון דיסרחל עלמו חיבו חסור חסוס בבות חלח מסוס גזירה דבמח יחקן כלי בית וע"כ חמיכה לגוי בבי. וכוותייהו פסק מרן ז"ל בבחח להחירח. וכן

דעת רמ"ל ז"ל להתיר והוסיף בהיתרו לפי' לומר לגוי שיתקן כלי שיר. וכ"ד סג"מ ומהרש"ל ז"ל וכתב הב"ח שם שכן דעת גדולי עולם להתיר כשאר כלים בחתונות החמרונים יע"ש בדב"ק וכן כתב סרמ"ל בד"מ שם להתירה אין לנהגו בקילים בתיקון כלי שיר וע"כ פשט המנהג להקל בחתירה לגוי לפי' שלא במקום מלוה יע"ש.

וא"כ מאחר דהיתרי עולם כתבו להתיר לפי' לחתירה לגוי בשבת שהם רבינו אבי העזרי. והמרדכי. והגהות מיימוני. מטם הא"ז. והב"ח. ומהרש"ל. וגדולי עולם שבתב הג"מ ועכ"כ בזוד מרן ז"ל לחתכה לידים מותרין. כולם בחד כתבו דשרי לומר לנכרי בשבת לחתירה לגוי בשבות דשבות. (ולקמן לגאר שכן הוא דעת הרמב"ם לפי המעורה) ואחר כל זאת לוט יהיה שהרב"ז ז"ל לשכר לנמרי מדכשתים. אלא יחיד הוא לגבייהו. ומה גם דמרן הב"י הוא אחר הרב"ז ז"ל ואחן קבלנו הוראות מרן לקולא ולחומרא. וא"כ אם עשה בדוך הזה רשו להקל בשעתא מלוה ולהתיר לחתירה לגוי בשבת עלמו. כלעת כל הכך ליחני עולם ומלוקי חבל סמיחים לנחתו שותים. ולא לעשות כחומרת הרב"ז ז"ל. אין כאן מקום לכל הדברים הקשים שכתב כי לא ישמעו לקול מורים והוא רחוס יכפר עון. שאין כאן עון ח"ו ומה לורך לכפרה. ואם לא שמעו לקול יחיד החוסר ושמעו לקול רבותינו המתירים האם זה עון חלילה. ומרי זה ח"ו כנגיעה בכבוד רבותינו המתירים.

ואת"ל דכיון דאשותיהם במלרים נהגו כן ליקוט. ל"כ בניהם לחתירה לשכר התירו להם לנהג ע"י גוי בשבת עון הוא שלא שמרו מנהג אבותיהם. הם הוא העון גם זה ליתא מתרי טעמי. חדא כי לא הוזכר בדברי הרב"ז שמנהגי ובני ז"ד שבדוך ההוא לשכרו. רק כתב מנהג החלנות בארץ יון להתיר ומנהג ארץ מלרים לשכור ועל מי יש לסמוך. זו היא שאלת הרב"ז. ואלו נשכר בגזירת חכמי הדור. לא יהבן שאשות השאלה על מי יש לסמוך. דאבר שנשכר באיזן נשכר לפי שהוא מוחר מדינא כיון שאשותיהם נהגו כן ליקוט. נידוע. ול"כ אין כאן רק מנהג לעשות דבר. ויתבן שבדוך ההוא בעיר החיר וזכה שפק מרן ז"ל לשכרו עליהם ומכיון שרשו לש"כ שאין סדין מותר מזכו להתיר בידעם כי טעות היתה בידם דבר האיסור. ומכית והוא הכורו. כי גם אבותיהם לא שכרו לחתירה לנהג בכל דבר. רק בחופה לבד וכשכר יתבאר להבן בע"ס. ועכ"ז הרב"ז ז"ל גופיה כתב לפי' לדידהו לשכרו הייבו לומר לגוי לנהג ביום השבת. אבן אם יאוה לגוי שאנהג מע"ס מותר מדינא גם לדידהו ומבו אלא לוקף עליה וכשכר תרשה בדברי הרב"ז ז"ל שכר בבית אלמה. ולא בשכר ולא בחיוות ביבר רק בדברים שפוגעים כשכר תרשה.

וזו היא שקשה על הרב המחבר ז"ל שאם בדור הזה לא שמעו חק ההתר כפי דעת הרב"ז ז"ל ומנהג אבותיהם ושמעו לרך התר לחתת. ס"ל להרב המחבר ז"ל לבאר זה פשעם וחטאם שעשו. לא לומר שהן בעון נהגו להבית מעשרי המחיקה. כאלו הבאת הגויים מעשרי המחיקה שקורם בכל חופנים בשאת

עלום

מלוה. ולומר מטלת הקהל הוא. ומדברי הרמב"ן ז"ל שמסס הוא קורא עליהם חגר. ומסס יהיה המעין כחץ לההירא. ולמען תעמיד קורא נעים על קו הדין בדבר. הנני להעביר לפניך המליח הדין בקלסה. ויתמוהו ויתלבנו הדברים בקול שיחה וזמרה.

דע דדיינו העור שבי כל"ח כחב וז"ל כחב העזרי שמותר לומר לגוי לבנן בכלי שיר בחופות לחמירה לגוי בזקוס מלוה שרי. ואין שמחת חתן וכלה בלא בכלי שיר. וכ"ם היכא לחפ" ישראל אין בו ליסור אלא משום גזירה ואין לאסיר לאומרו לגוי ע"כ. וכהב ע"ז דדיינו העור וז"ל על מה שכתן טעם להתיר משום לחמירה לגוי שרי בזקוס מלוה. אני כחבתי למעלה שאין להתיר לחמירה לגוי אלא בדבר שהוא עלמו דומה בשת בנון מילה ע"כ. ומליכו למדין דלדעת דדיינו העור אוסר בחופה ואפי שאין החופה דומה בשת. ומתיר במילה. יען מילה גופה דומה בשת כ"ם לחמירת שבות דשבות דידה דסריל. החמכם הגאון הב"ח שם שיבם שגם דדיינו העור מיכיון חולק על עיקר הדין אלא על הטעם שאמר לחמירה לגוי בזקוס מלוה שרי למשמע בכל מלוה שרי ע"ז לבד אלא ואמר לפ"ד החום' לא שריכן לה אלא בזקוס מילה. אבל בלי שיר בחופה ולאי שרי משום כיבוד חתן וכלה לעדיף טפי וכדכחב מהרי"ק שורש טו יעו"ש בדברי הב"ח. וכפי דברי הב"ח ז"ל בדדיינו העור מתיר בחופה משום חתן וכלה. כ"ם וק"ו בזולות מילה לשריל להא היל גופה לחיה בשת וכ"ם לחירת שבות דשבות. וע"ל לחריכן דשבות דשבות בזקוס מלוה שרי. ולולם לפי פשטות דברי העור שחלק על אבי העזרי בחופה. בזילה מיהא מיברא שרי מטעם החמור.

והרמב"ם ז"ל פ"ו מה' בבת הלכה ט' פסק ה"ל דבר שחיבו וללחכה ואין לחסור לעשותו בשבת אלא משום שבות מותר ליברחל לומר לגוי לעשותו בשבת והוא שיהיה שם מקלת חולי או יהיה לריך לדבר לורך הרבה או מצבי מלוה. כילד לומר יבחל לגוי בשבת לעלות בחילן או לשוט ע"ג המים להביא לו סופר או סכין למילה. או מציא לו מחלר לחלר שאין עיכוב ביניהם מיס חמין להרחין בהם הקטן או מלטער וכל כיולא בזה. ע"כ. וס"ה כחב שדעת דדיינו להתיר בכל המלות. וי"ח ואומרים למילה שאני דיינה שבת לחמות אלא. אבל בשאר מלות לאסור. ודברי דדיינו עיקר. יעו"ש. ומעלה לדעת הרמב"ם ז"ל לחירה לגוי שריל בחופה כ"ם בזילה לשריל להא הוא מתיר בכל דבר מלוה והדברים פשוטים ובבורים.

ונמציגו לומדין מהאמור בקלסה. דלומר לגוי שיבנן בחופות בכלי שיר בשבת עלמו שרי לדעת כל הכך דבוחחת בהם אבי העזרי והמרדכי והגהות מסיי וח"ז ומהרם"ל והב"ח דכולהו כחבו בפיוקם בחופות לשריל. ודעת דדיינו העור דבחופה לא ובזילה שריל הוחיל והיא גופה דומה בשת. ולדעת הב"ח דגם דדיינו העור מתיר בחופה. וכמש"ל ולוותייהו פסק מרן ורמ"א לחפ" בחופות שריל. ולדעת הרמב"ם בכל מילי דמלוה שריל לחירה לגוי ובלבחיבתא וכ"ז הוא לחירה לגוי ביום בשת עלמו לבוא לבנן בשבת ועכ"ז מיברא שרו בפשיטות.

ומעתה

ומעתה כתן נתם לכתוב דברי הרדב"ז ז"ל:

שהרדב"ז בתשו' הישנות ס' קל"ג נשאל ח"ל. שאלת ממני אם מותר לשמוע כלי שיר בשבת לפי שראיתי מילוף מנהגים שזה כי בארץ יון נוהגים היתר. ונת"י ומלרים ודמשק נוהגים לישב על מי ים לשמוך. תשובתם. דע כי בלותם החלוות שמכו להם על ידי העובדי שבתא דאפי' קול שיר לא שמעו אלא ליבראל המנגן. אבל גוי המנגן בכלי שיר בניסואין שלי אפי' ישראל לומר לעכו"ם. לשמירת לגוי שבות ובמקום פלוה שרי כדמוכח גבי יוקף לשיתפוך חמימית. ולין שמחה לחתן וכלה אלא בכלי שיר ע"כ. וכ"ש בכדו"ד דישראל עלמו ליכא אלא משום גזירת שמא יתקן כלי שיר. אבל באלה החלוות שקנו דבר זה לפי שלין רלוי להשיב לשמירה לגוי אלא בדבר שהוא עלמו דומה שבת. כגון שילה או חולי וכ"כ קלה מוקפים. ועוד קומכים כי מה שאומרו לין שמחה אלא בכלי שיר. לשבר באלותם שהוא אבל באלותינו יש שמחה בשבר ויין ושיר בפה לעורך ולשבח את הש"ת בשיבוש וקדושות שתיקנו הפחקומים ז"ל.

ולכך הפיוטים שם בת הגוי וכגן ומליו לין מוכנין תוכו. ומדינת מוחר לגוי בע"ש שיוה לכגן למחר דע"כ לא לשריכן לשירה לעכו"ם בע"ש לשירה לילו אלא כשהוא לו לעשות מלאכה. אבל הכא שישראל עלמו לימו לשוב אלא משום גזירה ולילכא נמי מלן דס"ל למוכר לומר לגוי בשבת שיכנן בשבת הבו אלא לוסיף עלה. ואם יש לחוש להערמה שלא יכוב לגוי בשבת רלוי לעשות גדר גם זה ע"ל הרדב"ז שתשו' לוה בחות.

עיניך הרואות בדברי הרדב"ז שמוחרים היטב שמא שחקו במלרים ודמשק וכוי היינו במופות דווקא. וכלשת רבינו חננאל שכתב על פסיק דאני חעזרי שלין להשיב לגוי בשבת אלא כגון שילה לשיא נופת דומה שבת. ודבריהם שם ממש דברי הטור. אלא שהוסיפו עוד טעם שני למשנם אלא שהיינו במופות. כי אני העזרי אחי עלת משמש מלות שמחת חתן וכלה דאין שמחה בלא כלי שיר. וע"ת כתבו דטעם זה אין שייך גבן דלידין ליכא שמחה בשבר ויין ולשורך בפה. ומכח הכי טעמי אין נסגו במופות. אבן במילה דהיא נופת דומה שבת במלאכה דחוייתא ע"י ישראל אפילו. כ"ש דניתיר לגוי בשבות דשבות דיהם עשוי מלוה שבת. ודח"כ חזר וכתב הרדב"ז ז"ל שאלכל הפיוטים כ"ל אפי' לטעוניינו של החלוות החוסרים אלא ס"ל כאני העזרי אחיר ואם אין לנו לסמוך עליו אלא במופות. אבל אם מלוה לגוי בשבת אפילו העזרי אחיר ואם אין לנו לסמוך עליו אלא במופות. אבל אם מלוה לגוי בע"ש שיוה וכגן לגוי בע"ש שריא ומדינא שלין לורך לשמוכות אחר על אני העזרי. שלמירה לגוי בע"ש שריא ומדינא שלין זו מלאכה שנאסור שמירתה לגוי בע"ש. ולין נשש לאיסור אלא. שאני מליכו פוסקים שאחירו לשירה לגוי אפי' ביום שבת ואבו אלא לוסיף עלה. ולאסור גם בע"ש זה אין יאכן. ואם יש שום שיעשיתו לשכור בשבת לאוי לעשות גדר גם אלא. זה שיכום דברי תשובותיהם לעין בב מעין.

ונמצאת אתה אומר דבמלרים עלמה שלקרו בזמנם היו חלה בחופות. אבל
במילה לא כיון שהיה עלמה דוחה שבת. ובחופה עלמה לא שקרו
חלה בחמירה לגוי ביום השבת. אבל לומר לגוי מע"ש שיעות ויבנן למחר. היחר
גמור הוא מדינא ואין לשקור. חלה שאם יש למוש להעלמה שיסברו בשבת רחוי
לעשות גדר בפניהם שלא תעשינה ידי עלמם חופיה. חלו דברי הרמב"ן ז"ל.

ואמנם כ"ז כתב הרמב"ן ז"ל לזמנו שהיו מנהג החלוה הכו"ל כל אחד מנהגו
בידו ועוד לא ליפסיקא הלכתא מי כדעת המתירין או האוסרים כי
עדיין לא זרח אור מרן ושלחנו העהור. גרס החילנא דכבר מרן הב"י ז"ל עיני
קדשו רלו שבוות האוסרים בזה. ובשלחנו העהור שפק הדין להתיר כדעת יתר
העזרי ודעימיה. וכן דעת רמ"א ומנהג פשבכו להתיר אפי' לומר לגוי ביום השבת
עלמו שיבנן לחמירה דשבות דשבות שריא. וכן שפק יתר החעודה הרמב"ם ז"ל
ולידיה שרי גם בשבת בכל דבר שהוא מלוה כמש"ל. וקבלנו הורחות מרן ז"ל
לקולא ולחומרא. מעתה קבר קלרה ידינו לעשות גדר שגדר הרמב"ן ז"ל להא אפי'
אם יחמרו לגוי ביום השבת לבוא ויבנן יש להם חילי דברי לקמוך עליהם ויחלך
נחקור להם בגדרים דבר שמרן והפוסקים מתירין. ואעו מאן לעבד כדעת מרן
והפוסקים הכו' ענש יענש בעונך חיקור חלילה? ואי משום חיקור שנהגו חבותיהם.
אם בחיבחא כי מוכח בהדיא בהרמב"ן כי לא נאסר במקי חכמי דורם רק כי כן
עמא דבר. והחילנא הדין הכריע להתירא. ועוד כי חינהו גופיהו בחופה שקרו ולא
במילה וכלשחיבחא לעיל בדברי הרמב"ן. ובמלרים היום בחופות לא ניהגי להדיא
מנגנים בשבת כי אין חופה בשבת ולא נהגו להדיא משורבי המחיקה רק ביום
החופה ובעת החופה. ובשבת מעולם לא רחינו שהדיא שהוא שלא לורך כי אין חופה
בשבת. ורק ביום המילה שחלה להיות בשבת מדינא השורדים. ובמילה הרי גם
חבותיהם לא נהגו חיקור כמ"ש הרמב"ן והשלכה מקייעחא כיון דמילה ניחנה לחמות
בשבת כ"ש וק"ו שבות דשבות במקום מלוה. ומי לנו גדול מהרמב"ם ז"ל שחירה
לחלעג למלרים להתיר חמירה לגוי בשבת במקום מלוה ופירשה בפירוש כגון מילה.
והילך נגדול גדר זה נגד שברחם.

ומהאמור תשחחי עוצא על מרן השב"ג בשפרו שבנחב"ג שי' שלי"ח הגה"ע
חות מ' שסבירא דברי רמ"א והב"ח ומשכ"ל שהתירו לומר לגוי
בשבת שיבנן בחופות ואפי' לומר לו שיחקן כלי שיר בשבת. וכחב הוא ז"ל וכן הוא
המנהג בקושטנדינא להדיא מנגנות גויות ביום השבת על חופה. וירחה ולחי
דבדרית מילה לחקור וכן הוא המנהג עכ"ל. ולא זכיתי להבין לעת קבלו ללא הרחבו
מקור החיקור בדברים מילה מהיכן ילא לו. והלא דבירו העור ז"ל גופיה דפליג על
חבי העזרי בחופה. כחב טעם השחר במילה להיות גופה לחוייה בשבת. ולדעת חבי
העזרי ולחי דשריא גם שניהם. חכן לומר דבחופה שרי ובמילה חקור. כלפי ליח.
הא לדבדא השברה והדין יורו דבמילה ליכא למיחבי טעי כיון דבמילה ליכא לימוי
שבת חפי' במלחכה גמורה כ"ש בשבות דשבות וחפי' שבות ליכא כי אם גזירה

דשמא

דמעמ יתקן כלי סיר . גם לפ ידעתי כילד יפרש הרב המכתם"ג ז"ל דברי הרמב"ם בפ"ו מה' שבת דהתיר בכל דבר מלוה לומרים לגוי בשבת דבר שהוח מצוה משום שבות. והורה בפירוש כגון מילה . ומחיזה טעם יש לחקור מילה ולהתיר בחופה . ודברי ל"ע דלמנו מילה מי גריעה מגמ"ח דשולחים מלכל מ"י גוי כי קמוכו על הרמב"ם דדבר שהוח משום שבות מותר לגוי לעשותו והוח ז"ל בחב כמי הכי . והביח קמוכות מנ"ם הטור בפי' של"ח בטעם ההחר לומר לנגן בשבת לחתן משום מלוה ס"ם גמ"ח מלוה וכחשב תרתה בדבריו לעיל בפי' ס"ז בהגהב"י לות ג'. והוח פלפ למלות מילה לעשה שיש בו כרת ולילים למדחי בשבת חפיס גרועה ממלות גמ"ח ולחקור בה חפי' ע"י גוי. ול"ע.

ובחפשי בפביס מלחתי להרם"ג פורם מפ"ה ומקדם ז"ל בפסרו שמו משם מ' חו"מ פי' מ' שכשחל לכדומו בעי שהקדים ס"ת ומביחו לבהכ"ם ביו"ע ורולה להביח מנגיס גוים שילוה לותם מעיו"ע לבוח לנגן והרב ז"ל התיר בפשיטות ופלפל בחכמתו בדברי הפוסקים . לך נח רלה ושם בדף ל"ג ע"ב הביח דברי הטשכ"ע ז"ל שחסר בחילה וכחב שכן המנהג . והוח ז"ל יעיר עליו דהמנהג בכ"ח להפך להתיר וגם לפ ידעתי למה יגרע כח מלוה זו שקבלוה יפרחל בשמחה ועדיין מקיימים לותה בשמחה עכ"ל. ולולם לפ הכווה הלמחין בהערה זו דלמה לפ חפש עליו מדברי הטור לחלק על לפי הטתי בהיתר החופה והתיר בחילה . וכן מדברי הרמב"ם ז"ל ולפחות מדברי הטשכ"ע ז"ל נופיה לעיל בפי' ס"ז להתיר לחילה לגוי בשבת מלוה גמ"ח. ולפו מי גריעה מ"ו מלוה מילה מגמ"ח. וכן היה לי להקשות עליו דלפ נקחייב מדברי הרב"ז גופה בפי' קל"ב לכחב דבחלוה החלה לפקו משום דק"ל דחין להתיר לחיכה לגוי חלפ בדבר שהוח עלמו דוחה שבת כגון. מילה חו חולה . ול"ב מבואר דבחילה משרח קרו לחיכה לגוי . חלפ קרחיתי שם' הרב"ז לפ נמלה בידו. כלפר כחב הוח ז"ל. וזחת גרחת להרב ז"ל להקשות בדבר' הרב"ז ז"ל במ"ם חבל בחלוה החלו לפקו בדבר זה. ומשב הרב כי ב"ד נמנו לחקור ותמה עליהם לפחר להרמב"ם ז"ל ומחיה דחחרת כחב להביח להתיר מי הוח לפר כח בידו לחקור. וכן דקדק על לשון הרב"ז שכחב ומחיכח מותר לגוי בע"ם דמע מידום הוח זה דמי לפ ידע דמחיכח שרי וכהגו לחקור וכחמק לפרש יעו"ש. ולפו כמלפ בידו חשו' הרב"ז ורלה הבביס בעקורס כל הבך דקדוקים שבחו בחויר כי בחמת העתק דברי הרב"ז בקלרה ומדברי הבחה"ט גורס כ"ז . לבן לרוחה דברי הרב"ז בעקורס לין גם לחד מדקדוקים חלו וכחשר כחבתי לעיל בביחור דברי הרב"ז ולין לורך לכפול הדברים שנים.

וחזיתי לבב לחתי גלון תנח דבי חליהו יל"ו המחבר ס' נוה שלום מהגי כ"ח שהביח פס"ד של הבב המע"ם ז"ל בשחר המנהגים ביו"ע בכ"ל והשינו ובמה שחמה הבב המע"ם ז"ל על מה שעלה בדעתו שחלו החלות מלים ולמשק לשקו לבר זה כ"ל ב"ד נמנו לחקור ותמה עליהם למי יש כח בידו לחקור לחר דהרמב"ם מחיר. ע"ז השיגו רלחה"ג נכ"ו ז"ל ולחו סיה רולה חשו' הרב"ז בעקומה

לא היה כותב כן. הלא כ"ד הרב בהסוגתו ועוד קומכים כי מה שאמרו שאין שמחה אלא בבלי שיר לאפשר בהרלוחם הוא. לאבל בהרלוחיכו יש שמחה בשבר ויין ולשוכר בפה ולשבח הפי"ת בשירים וקרובות וכו' ולפי"ז כיון שאין זה שמחה של מלוה ממילא שגם הרמב"ם ז"ל לישו מחיר עכ"ל. ולחו הפ"ר וגם למר יבהל לחייס נאמר שאלו רחם דברי הרמב"ם בזקורן לא כחב כן. להרמב"ם בפ"ו מ"ה שבת ה"ע להחיר לשירה לגוי בשבר שהוא משום שבות. לא חלה הדבר בשבר שיש בו שמחה כלל. דמה שמחה יש בחולה להחיר לו הרמב"ם שבות דשבות. וכן להרחין לח הקטן או המלטער מה שמחה יש בהלו. הלא הרמב"ם ז"ל החיר לשירה לגוי בשבת בשבר שהוא שבות משום חולה או יסיח לריך הרבה לחותו דבר. או משום מלוה יעו"ש וה"ה שם פירש להרמב"ם כל דבר מלוה מחיר ול"ל מילה יעו"ש. ות"כ שמחת חתן וכלה לא יתכן שתהיה גרועה מאחת משלש חלה. ועכ"פ מלוה היא בלי ספק. ולא לישפת ליה להרמב"ם מי לית בה שמחה או לא. וע"כ בלדק יהיה לחם בחות ב"ד כאן לחקור המנגנים בחופות. כילד יש כח בידם לחלוק על חני התעודה הרמב"ם להחיר בשירות ותוילח קיימת היא.

שוב כחב רחמ"ג בכ"ו ז"ל ודבר זה כחב הרב (הרלב"ז) ז"ל לפי' בחופה היה או מלוה לשמוח חתן וכלה והוא קובר היה לשמחם בשירות ושבחות ובשר ויין כ"ש בשלות מילה שאין רחוי לעשותה. וכ"כ הכנה"ג ושם מהרי"ק שלווקץ בחופות שתיו ובשירי כנה"ג הגה"ע כחוב בשירום דבדרית מילה לקור וכן המנהג והם דברים בכורים עכ"ל.

ואתו הפ"ר שפ"כ הוא ג"כ מכריח חוחנו לומר שלא רחה חשובה הרלב"ז בחקושה שהרי הרלב"ז קרי בחיל שבחלו החלוות לקנו דבר זה. כ"ל מוירה לגוי לנגן בחופות והטעם לפי שאין רחוי להחיר מוירה לגוי אלא בדבר שהוא עלמו דוחה שבת כגון מילה או חולי וכ"כ קלת פוסקים עכ"ל הרלב"ז. ות"כ בשלות מילה שהיא גופה דוחה שבת לפי' בשלחה גמורה ע"י שרחל כ"ש וכ"ש שאין לאקור בה שבות דשבות ע"י גוי. ולפי שבבית שאנחנו מחירין בחופה משום מלוה לשמח חתן וכלה. כ"ש בשלות מילה. והלח"ג בכ"ו עשה ק"ו להפך. ואחשיח עובא שבדרי הרלב"ז בכורים דבחופות לקנו אלא בשילה. ומה שהביא רחיה מדברי הכנה"ג ז"ל להביא מדבריו על הרב המע"ה ז"ל. לא ידעתי כוונתו דהרב המע"ה ז"ל על דברי הבכנה"ג קא מחמה. לאקב בשילה והחיר בחופה. ולמה תהיה גרועה מלות מילה מחופה שהיא מלוה שקבלו ישרחל בשמחה ועדיין עושים בשמחה. ומה רחיה היא להביא עליו מדברי הבכנה"ג והוא על דברי הבכנה"ג קא מחמה. ובאמת שפשרה זו להחיר בחופה ולאקור בשילה. לא כמלחת בשום פוקק זולת הכנה"ג ז"ל וכבר עמדנו על דבריו לעיל ולא מלחתי מי שיגיד לי פשר דבר.

מילחת בטעמא.

ומה שהיקן רחמ"ג בכ"ו לקושיית הרב המפ"ה ז"ל וז"ל ואלי לומר דגבע וגרע לכבר שקבלום בשמחת ועושים לוחה בשמחה אין לריכים לגוייס שינגנו בכלי

כלי שיר לשמחה. והשמחה היא שמחת של מצוה בקול רנה ותודה עכ"ל. סותים דמר לא גמירנא ופלא הוא בעיני שעדיין לחלוחית דיו קיימת מה שהניח לעיל משם הרדב"ז ז"ל דבחופות לא היו לנגן משום לחית לן שמחה בשכר ויין ולשורר בפה לשבח להש"ת וכו'. וכפי"ז מה לו כי יחלוקן על הרב המפ"ה ז"ל. ולא עליו חלוקתו כי אם על הרב שכנה"ג ז"ל דהתיר להניח גויות מנגנות בשבת בחופה. ולמה התיר הלא אין לחלקו לריכים למנגנות לנגן וקגי לשמע בקול שירים וכיוצא וכלכתב הרדב"ז לעשה התלוות התלו לחלקו בחופות. והתם אין זו קושיא על הסכנה"ג ז"ל ? ומאי ליח לך למימר דמשום שמחת חתן וכלה התירו לנגן על ידי גוי לפי דיש לנו היות ושבחות. וזו היא שקשה בעיני הרב המפ"ה ז"ל דלעני מי גריעא מילה שדוחה שבת והיא מלוה שקבלו ישראל עליהם בשמחה. ולמה חסר בגילה ונבלי נעשה לחיקור דמאי שנה ממופה מגילה. וקושייתו זאת על הסכנה"ג קושיא גדולה היא. ומה גם לפני מאי דכתיבנא לעיל שמוע ז"ל התיר לחיכה לגוי בשבת משום מלות גמיח של חבלים כנ"ל פי' ס"ז. ולמה מילה גריעה מגמ"ח. זו קשה ומקבול.

ועוד כתב דלמה"ג נר"ו וז"ל ומלילה לקבוע מנהג כזה ולא הרחקוהו לקבו בשלו התלוות לפי' בחופות כנ"ל רבינו הרדב"ז ז"ל ומן קפין זמלן רקיע להתיר ולקבוע מנהג כזה. ולא לפעמים נהגו כן היינו שלא שיעו לקול עוכים. וכ"ש זמה שהתיר הרב המפ"ה להניח ס"ת בי"ט עם מנגנים גויים וכתב שכן המנהג. לדידי לא שמיע לי ולא ס"ל במקום שמחת של מלוה שיתעברו מנגנים לשכר לא ועכ"ו עכ"ל.

ואתו המחי"ל והסליחה כי דבריו התחקוהו לא יכולתי להולמם ולהבינם ועמה לנפשי. דלקמה ע"ם לא הרחקוהו לקבו בשלה התלוות לפילו בחופות. בשחילת כבודו התלוות שלקבו רק בחופות ולא בשילה וכלכתיבנא לעיל ומאי לפי' דקחמר מר. גם מה שלקבו הוא לגוי ביום השבת עלמו. אבל לומר לגוי מע"ם שיעוד למחר לנגן הרדב"ז גופיה כתב שם שהוא מותר והדין כן ולא כמלא ולא ימלא שום פוקק שילקוד לגוי מע"ם בדבר שהוא שבות דשבות ולפי שבות ליכא לכל גופה גזירה שוא יתקן כלי שיר. וכפי"ז מלין מלאה לה ההגה לחול ע"ל הרב המפ"ה ז"ל שהתיר להניח מנגנים לפ"ת בי"ט ע"י שילים חותם מע"ע כדמוכח מלשון שלמת הרב המפ"ה ז"ל שם. ומי הוא זה שלקר לפי' מע"ע שה הרדב"ז גופיה התיר להם. וכתב שלין שום עשה לחקוד מע"ם והבו דלא לוקיף עלה. וכמו שהניחו לעיל העתק התשוי חות בחות. ול"ל מחו הס"ר כי לעכ"ל לין כאן הנגה ודו"ק.

גם מ"ם והם הרחקוהו לקבו שלן קפין ומלן רקיע להתיר וכו' לא נאים הדברים למי שלמלן. ולמה מי לא שמיע לוה שמלן ז"ל דלחתכ בידים כוכבים לחתיר לפי' לומר לגוי בי"ט השבת לבות ויבנו. וכשבת העולכי והגהות שלירי וכן דעת כמ"ש בהגה וב"מ וכן דעת הפוסקים שקלס זכרם בדבריהו לעיל. ולמה סברת

נהר הלכות שבת מצרים

אלו החלוות שאסרו לאמירת נגוי ביום השבת בחופות. לאו היא עלמא קבדת רביבו הטור שחלק על אבי העזרי. ועכ"ז מכן ז"ל בשלחנו הטעות העלם להחיר שהביא לעת האחרין בשתם. ופשק כוותייהו. ולא"כ מי שכולה לחפוש הלכה כמרן ז"ל היש כח ביד שום אדם לאחות זו? ולא"כ אבן מי יאמר אם הרמב"ם מאריה דלרעא דמלריס החיר מכן שפין ומכן רקיע לחלוק על הרמב"ם בחריה ולשקול מה שהחיר בפירוש בכל דבר מלוה. ואם מכן דקיבלנו הוראותיו לקולא ולמומלא החיר. מכן שבין ומכן רקיע לחלוק עליו. ועכ"פ אם גם כאמיר יותר ממה שהחמיר מכן דייבו אם נאשור משום גדר שלא יאמר לגוי בשבת גופיה. אבל לצוות לגוי מע"ש שיבוא ויבנן. ליח דיבא ולית דייבא שמותר וכהוראת רביבו הרמב"ן וכדעת הרמב"ם ז"ל. ומאד התמהתי על רלח"ג בכ"ו לאחרי שעיני קדמו רלו שמכן וכל הכך רבוולחא החיבו בפי' לישנר כילד יחבן לבחוב כן ולומר מכן שפין ומכן רקיע להחיר. ואם רלח"ב בכ"ו מיבלחו הקולמת לחכמתו בחד כן לבל יחערב קדם בחול ולהבדיל מבגדים גויס שמחזיקו הקדושה. כלים הדברים לשומבן כי חורת חסד על לשונו. לחכן מה ענין תורת החסידות לענין דיבא ומלד הדין לין כאן שום מעם לאסור בלל וכדחיבבא.

ועל כל אלין אבן אחי בקיבלא מילחא מליעחא בלשון קציף המבהג שבחבתי שפה מלרים נהגו להבדיל משוברי המוזיקה בשבת. וזה ע"י שילוו לחת הגויים מע"ש. כי זה אין כאן ליח לישור בלל וכדאחב הרמב"ן. ומשום כבוד הרמב"ן כחבתי שאם יש לאום להעלמה שישבור לחת הגויס בשבת. ראוי לעשות גדר גם זה. הגם כי כחיבבא בפרים שלפי דעת מכן הגדר הזה אין לורך זו. עכ"ז כחבתיו לבל יבחיבו גבול ההחר יותר מהגבול שבבל הרמב"ן. ועכ"פ ההחר לאמירת לגוי מע"ש אין זו שום ניחום הוא אם יאמר כחקת משפטו. ואין בידינו לבדוק יותר ממה שבדקה התורה ול"ב. וכן הבראנו בדברים שהמבילים משוברי המוזיקה בשבת לריכים לצוות להגויים מע"ש.

ומה שהיו נוהגים מקדמת דבא שביום המילה בשבת היו מביאים לבני המשוברים הגויים לחבוקת של נכות שעות דולקות ונושאים לותם גויים. נעלבו בהם ובעלבו מהגה הרע הזה דהלבקת נרות ע"י גוי היא שבות דשלאבה גמורה. ואין לורך לזה. והלי"ת שבחבעל המנהג הרע ההוא. ומשוברי המוזיקה עלמה המנהג הוא לילת העשר. אבן נקיי הדעת ואבני לורה זילא להו להבדיל משוברי המוזיקה גם בשול. ועכ"פ לילת העשר אין בידינו לאסור להם ורק שילוו להגויים מע"ש. ודי. והבוחר בשיבי יעשה. יקבץ כחיבו בשחים. ויבנה לנו בית הבחירה. ויולילנו משבלה לאורה. ושם נשיר שיר לויס בדוכנים כנור עם נגל עם כל זבי זמרה אמן!.

(יוד) הכים"ה שהוא אהל שפורסין אותו על הדואר שהיא הארובה. כדי להנן מפני השמש יש למצוא התר מפני שאינה כרוכה כמו המחצלת וחשיב שפיר טפח פרוס במקום הכוון. וגם לפי שהלוחות שסביב הדואר יותר מטפח. מהריק"ש סי' שט"ו ס"ב. (ובמ"מ יש טעיות בהעתקת לשון מהריק"ש. וכמ"ש המעין)

(יא) במצרים נהגו לסחוט הלימונים ועיין בכ"י ותשו' הרדב"ז ח"א סי' יו"ד שחתר לישב מנהג זה. והרדב"ז נהג בעצמו לסחוט הלימונים בסוקאר קודם שיתנו המים. ועיין למהריק"ש שכתב מנהג יפה הוא. (ממה"ר) (עיין בשלולית הנהר)

(יב) במצרים נהגו היתר שהגויים מביאים מים מן הנהר מכרמלית לרה"ר וסומכים שלא הביאום משם לשם ישראל זה בלבד דקי"ל דהמביא ע"ר רובא הוא מביא ומצרים עיר שרובה גוים היא. מהריק"ש סי' שכ"ה ס' י"א. ונלע"ד כי לא היה צורך להתיר מטעמא דרובא גוים דאפי' אם יצוה ישראל לגוי להביא לו מים מהנהר בשבת פתחו פתוח להתירא מטעמא דהאידנא דאין לנו רה"ר נמור כדפסק מרן סי' ש"ג א"כ הו"ל כרמלית שהיא רק משום שבות. ושבות דשבות במקום צורך הרבה מותר כדפסק מרן סי' ש"ז סעיף ה' ואין לך צורך גדול מן המים ואין לך מצטער יותר מצחה צמא. ועיין מ"ש בנהר פקוד בדין זה. ומשם בארה. והאידנא אין לנו צורך לא לזה ולא לזה כי יש בכל בית מים מובאים בסילונות וצינורות קבועים בקרקע

שלולית הנהר

(יא) לא ידעתי מה היתה כוונת הרב המחבר בסעיף זה. ומה חידוש יש בו היום. ולמה הביא הרדב"ז ללמוד ממנו. שאם להתיר לסחוט לימונים שגם במצרים קוסחים לימונים. שקילא היא טיבותיה דמר. דהא מרן בסי' ש"ך סעיף ו' התיר לכ"ע ועיין בב"י שהיא שאר הרח"ם וממנה פסק להתיר ואין זה מנהג רק דין. ואם הרדב"ז נשאל על מנהג מצרי בזמנו שסוחטין הלימון תוך מי הסוכר לעשות לימונאדא שהרי הוא משקה תוך משקה לאסור. וישב המנהג להתיר משאר הרח"ם עלמא שמנהג פסק מרן ההתר לסחיטת הלימונים. הרי גם מרן גופיה בב"י הביא מנהג זה דמצרים ומסיק להיתר בכל נוונא ופסקו לדין בש"ע לכל העולם. ועתה לימו מנהג כי אם דין והרדב"ז ז"ל היה מחמיר על עצמו לסחוט הלימונים על הסיקי קודם נתינת המים דהסחת הו"ל משקה לאוכל דשרי. יעו"ש ומהריק"ש ז"ל כתב ים מוהגים לסחוט הלימונים על הסוקאר דהו"ל משקה הבא לאוכל ומנהג יפה הוא. ומחורת מסידות ומומרת בנע בה. יעו"ש ועכ"פ הסעיף הלזה לא למד מותנו כלום. לזה"ז לדינא שאם לסחוט תוך הסוקאר. זה לא היה מנהג מצרים וגם לא יהיה דהא ממכי להתיר בכל מופן כפסק מרן והרדב"ז ורק מי שרולה להחמיר ולסחוט הלימון על הסוקאר קודם המים מע"צ ודו"ק.

המובאים

המובאים ע"י חברה צרפתית המספקת מים לכל תושבי העיר. והמים הם באים מאליהם לכל בית ובית תמיד.

הלכות קס"ת לשבת

(יג) אם נמצא טעות בס"ת ביום השבת בקריאת המשלים אחר שקרא שלשה פסוקים הורה הרב הכנה"ג ז"ל שא"צ להוציא ס"ת אחרת אלא המשלים ישלים הפרשה ולא יברך אחריה ויפטיר בברכות. ורוב האחרונים חלקו עליו בהוראה זו ומכללם הרב גו"ר והפר"ח שושן. מרבני מצרים האחרונים. וגם מהרי פרנ"י מהמח ז"ל בתשובות כ"י סי' פ"ח, כולם דחו חוראה זו בשתי ידים ופסקו להוציא ס"ת אחר ולהשלים הקריאה בספר הכשר. וכמ"ש נ"ע בברכ"י סי' רפ"ב ס"ק יו"ד. וכן מנהג מצרים יע"א

וגם במצרים המנהג פשוט כמנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו להוציא ס"ת אחר בכל מין טעות שימצא בס"ת הן קרע או דיבוק או פיסוק או חסרות ויתרות הן המוזכרים בש"ס והן שע"פ המסרה. ודלא כהכרעת הרב פרח שושן. וכמ"ש נ"ע הברכי שם. ומ"ש הרב ממה"ר דהמנהג כהכרעת פרח שושן. אתו הס"ד דליתא. כי מי זה יוכל להבחין בין מסרח למסרה. וכל המסרות שבידינו הם כאלו ניתנו למשה בסיני וכמ"ש מארי דאתרין הרב נו"ר זלה"ה בכלל ב' סי' ו' יעו"ש וכן ראוי להורות ואין לשנות וד"ק.

(יד) בענין העולים לס"ת. תלי"ת הוקבע עתה במצרים ברוב בתי כנסיות אשר חזניהם הם נבוני דבה ויודעים כיצד להסדיר הפרשה עם העולים שבשבת שיש בו התונה או מילה או אירוסה שמחה אחרת שמוכרחים להעלות עולים לס"ת יותר על ז' עולים לקריא לכל עולה קריאה חדשה שלשה פסוקים או יותר. ומתחילת הפרשה החזן נותן דעתו לזה לקרוא עם כל עולה שלשה פסוקים לכל אחד וכולם בקריאה חדשה, ותחילה מעלים את העולים לחובת

שלוחית הנהר

(יד) המנהג הנאמד והנעים הזה ים גו כמה תועלויות א) שאין כאן טורח לגבור לקריאת קריאת שבעה שמעונה עשרה פעמים והוא מוזר ומחזר. אבן נקריאה מדסה אין כאן טורח דהא הם רואים

לחובת היום כהן ולוי ושלישי ורביעי וחמישי. ואח"כ קוראים להששי שהוא הששי האמיתי למנין העולים. והיא העליה היותר נכבדה כפי הסוד כידוע ליודעי חן. ואחר הששי מתחילים להעלות הנוספים זה אחר זה בקריאה חדשה שלשה פסוקים או יותר כפי אורך הפרשה. ואם יש כ"כ ריבוי עולים שלא תספיק הפרשה לכולם אזי מתוך דוחק כזה יכולים לחזור ולקרות עם הנוספים האחרונים מה שקראו כבר. אכן האיש הירא את דבר ה' לא יעלה לס"ת אם לא שידע שהחזן יקרא לו קריאה חדשה. וכאשר הזהיר ע"ז גאון עוזינו בכרכ"י סי' רפ"ב סק"ג. וגם שם הזהיר לרבני הקהלות שינהיגו בערתם לקרוא להעולים קריאה חדשה. ואח"ז יעלה הסמוך אשר הוא סמוך למשלים. ואח"כ המשלים. והמנהג הלזה הוא היותר נחמד ונעים משופה ומנוקה מכ"מ טענה וערעור שערערו הפוסקים שלא לחזור ולקרות מה שקרא כבר עם אחר. הגם שמרן הב"י התיר כמ"ש בש"ע סי' רפ"ב סעיף ב' הנה מרן ז"ל פסק כדעת הריב"ש. אכן התשב"ץ חלק עליו וכן המרדכי ורבינו אפרים והרבה מן האחרונים חלקו על פסק זה. וידוע דבמילי דברכות לא קיבלנו עלינו כל הוראותיו בהם מחמת ספק ברכות. וא"כ אנחנו נכנסים בספק ברכות בידים. ומה גם שהרב גו"ר ז"ל חולק וס"ל דאין לחזור קריאה אחת ב"פ. הלא הם דבריו באו"ח כלל ב' סי' כ"ב וכ"ג וכ"ד. וכבר כתבתי ע"ז תשובה ארוכה בנדו"ד הלא היא בתשובותי ה' יזכני להעלותם על משבח הרפוס. והרב שבנה"ג בסי' רפ"ב והרב החסיד כמוהר"י אלגאזי זי"ע בספר אמת ליעקב קראו ערעור על שלוחי צבור שאינם חפצים לשנות הפסקות הפרשה הכתובים בספר וקורין עם הנוספים קריאה כפורה שכבר קראו אותה וחוזרין אותה כמה פעמים. כי הם מכניסים את הצבור לספק ברכות ומי הכניסם להכריע בין ההרים הגדולים החולקים עד הריב"ש.

ובכן ראוי והגון להנהיג כן תדיר לצוות להש"ץ בשבת חתונה או שורה לשום לב לקרוא לכל עולה שלשה פסוקים או יותר מעט כדי לסיים לו בכי טוב. ולא יפרצו גדר. וכבר תלי"ת הוקבע מנהג זה בכמה וכמה בתי כנסיות הגדולים אשר במצרים ומהם מתלמדים לאט שאר החזנין כיצד להפסיק בהפרשה כמנין העולים. ומעתה הקולר תלוי במי שמערער על מנהגם זה האחרון ולהתיר להש"ץ לחזור הקריאה כמה פעמים כל שיש בידו לקרוא לכל עולה קריאה חדשה. וכן הקולר תלוי על צואר הש"ץ אשר יתן כתף סוררת להחזיק במנהגו הראשון ולהכשיל

נהר הלכות קס"ת לשבת מצרים

את הצבור בספק ברכות לדעת גדולי עולם המחמירין שלא לחזור הקריאה. ור"ב לחכם לב. (ועיין בשלולית הנהר) וכמנהג הזה הוא מנהג דמשק ובירות. וערי סוריא אשר ראיתי.

(טו) במצרים לא נהגו להוציא ס"ת מיוחר לחתן לקרות לו פרשת ואברהם זקן כמנהג נ"א וכמנהג תונס ושאר עירות. ומנהג מצרים כמנהג ירושלם ת"ו שהחתן עולה לס"ת מן העולים ואחר שמברך ברכה אחרונה על התורה קורין לו מתוך החומש פ' ואברהם זקן ומתרגמין אותה בניגון ערב והריטב"א ז"ל שבח מנהג זה והוא מנהג הגאונים (מנהגי מצרים)

ומכאן יקיש כל חכם לב כמה זר ומוזר היה הדבר לפי מנהגם הקדום שהיו קוראים להנוספים כולם קריאה שכבר נשנית כמה פעמים. וכן קורין להחתן עצמו או לאבי הבן מן הנוספים ובאשר שהוא עולה הנוסף האחרון לכבוד שושביניו והבאים לכבודו שיעלו לס"ת קודם ממנו א"כ היו מעלים

שלולית הנהר

רוצים לשמוע כל הפרשה ב) שפלטין מחכם דגרים נעלים תוך נחכנ"ם והס"ת פתוח. נהיות שהקהל יודעים שאין זו חובה לשמוע קריאה זו ונפשם קלה ויתחילו לדבר חיש חת דעהו. ג) דפלטין מחשם נדכות לדעת חיחני עולם המחמירים שלא לנדך על קריאה כפולה ומכופלת. ד) דפלטין מהקפדות חנשי השורה חשר ז"ל שהו נוילחת לעלות לנוספים ונשדר הזה אין כאן הקפדה. ה) דעכ"פ הוי עולים למוצת היום עלו נקדמן ואם יהיו נוספים אח"כ אין נכך כלום אכן למנהג הקדום שאין חמיחי לשני שפסיקין נוספים נקריאה שאם כפולה ומכופלת ואח"כ הרי הפסיקו אין עולי מוצת היום נעולים שאינם עולים למוצת היום וע"ד זה נוחו הרב השכנה"ג סי' רפ"ב הגהנ"י חות י"ח וכ"כ הרב חמת ליעקב אלנחזי ז"ל נדיני משפט הנרכות לעולים לס"ת חות ע"ב ונשם נאלה.

והרב המחבר מנהגי מצרים כתב דמנהג הקדום לחזור כמה פעמים קריאה אחת ערער עליו הרב גו"ר ז"ל והדפה נדבר לנטל מנהג זה אבל הרב כמוהר"י פרחנ"י ז"ל יישר לוחו עיין נדבריהם. עכ"ל וחדבר לפלא נעיני דקושטא הוא שהרב גר"ר נסי' כ"ג קלא ערער הרבה על המנהג הלזה. והרב כמוהר"י פרנ"י מחמה ז"ל נסי' כ"ג יישר המנהג. אבן מזר הרב גו"ר נסי' כ"ד ומחר כל דנרי הרב כמוהר"י פרנ"י ז"ל. וזה תימה שרחם חת דנרי המיסד המנהג ולא רחה שם ממוך ונפלה נסי' שחמריו שהרב גר"ר מזל ומחר דנריו ומהרי"ף ז"ל שחק ולא ענהו עוד. גם רחיתי שפחב שהיה מלמער על המנהג הזה ונפפל זה כיס רחזינן ולא עלתה נידו ע"כ הן עתה חלי"ת אבן נמי מכיומחים עבדינן כי אבן נמי מרחינן מוצח ולא עלתה נידינו כי אם אחר מה שקנלנו עלינו להיות מורה להס"ן אבן יפקיע לכל עולה כי נחמת זו היא קיצת המניעה לא קציות עוקף המזכן ולא רוע לב ח"ו רק חסרון ידיעתם להחמיל ולכניים עם העולם. גם הרבה למדנו עמהם נדברי הפו' עד שהסכרנו להם כי לא טוב ליחא הקולה על שכמם כל שנחפשרות להחמלא ממנה ואשריהם ישרחל קדושים הם ומומעים לקול מורה. אשר רק אם עול יקנול ולא יבול. ואחרי עריחת ידוע אחנת ואלי"ת העניין הולך ואור נכוך אלהים.

מעלים את החתן ביום חתונתו ושמחת לבו בקריאה כזאת שנכפלה תשעים ותשע. האם זה כבוד החתן שרינו כמלך? ואם בשאר קהלות התירו לכבודו להוציא לו ס"ת מיוחד לכבודו הפרטי, אנן נשפיל כבודו עד ריוטא התחתונא להעלותו עולה מן הנוספים שבנוספים כנר התשיעי שבחנוכה. והאם זה כבוד חתן? ואם השבנה"נ ז"ל תמה על מנהג העולם שאינן עומדים מפניו בעברו לפניהם והוא ז"ל היה עומד מפניו. כמ"ש כ"ז בתשובתי אנחנו לא נכבדהו בקריאת שלשה פסוקים חדשים? ועתה תלי"ת לפי המנהג שהוקבע עתה. נתקן גם המעוות הזה ובוחרים לו שלשה פסוקים חדשים בענין ברכה וכיוצא המקביל לענין שמחתו וכפי הסדר של הפרשה ואין לשנות.

(טז) מה טוב ומה נעים מנהג כמה קהלות בחו"ל ובפרט בערי המערב הפנימי שכאשר ינתן להכנ"ס איזה ס"ת חדש ממש. שניתנים לו משפט הקדימה להוציאו לקרות בו בכל שבת ושבת עד תום שנה תמימה. חוץ מר"ח וקריאת המועדים וכיוצא שאז מוציאין בהם שאר ס"ת בחיכל יען שפרשת המועדים הם נקראים בו במקומם בפרשת השבוע. והתועלת הצומחת מהמנהג היפה הלזה. יען החוש והנסיון עדים שאין לך הנהה ובריקה מעולה לס"ת מחסרות ויתרות ודיבוקים ופיסוקים בהקריאה של הש"ץ בס"ת בשבת. האחת יען הש"ץ הוא מנגן בטעמי הפסוקים וקריאתו בנחת ועיניו יראו כרגע אם יש בו פיסוק ודיבוק. ואם יש חסרות ויתרות בהיות שהקהל אזניהם קשובות להש"ץ תו"מ ירגישו אם יש איזה תיבה חסירה בס"ת שהש"ץ לא קראה. ואפי' אם יגיה האדם את הס"ת בשבע עינים לא ימלט משגיאות יען כי העבודה של ההגהה רבת הטורח היא. אכן לש"ץ קלה היא שאין עליו רק פרשת השבוע לקרות והוא נח בין העולים ז' הנחות כמובן. ויש לו עת ופנאי וישוב להביט אל הס"ת שבפניו. ופה מצדים העליזה עוד לא נתפשט לגמרי המנהג הנעים הזה. רק באיזה בתי כנסיות ולא יותר והרבה טרחנו להסבירם יופי המנהג הלזה להציל את הקהל ממכשול לברך על ס"ת חדש שעל הרוב אינינו בחזקת ברוך חזקה ודאית ואין לסמוך על המניהים. וברירי הוה עובדא בעת שזיכני ה' לכתוב ס"ת לשמי ס"ת יפה ונעים ונהדר בקדש והניהו אותו המניהים ונתנו עדותם עליו. ואני אחריהם ברקתיו בכל כחי. ועכ"ז באחד מן השבתות נמצאת בו תיבה חסרה בסוף שיטה ושגיאות מי יבין. ועכ"פ האיש הירא בבואו להכנים לס"ת להיכל יכול להתנות עם הגבאים קודם כניסתו להיכל או שיוציאו אותו כך

שבת

שבת בשנה הראשונה או יוליכהו לבהכ"נ אחר מקום שיקבלו תנאי זה. כדי להציל את הרבים ממכשול. ועכ"פ בשבת שיש יאר צייט לאיזה בעל ס"ת שהוא בהיכל או כר"ה ויוה"כ ושלש רגלים יתנהג גם הוא עמהם כפי הסדר הראוי כדי שיזכו כולם ובזה אין לו לעכב אפי' אם קבלו עליהם להוציאו בכל שבת. מפני דרכי שלום ולשבות מריב ומדון עם בעלי הס"ת. וברור כי כאשר יתרגלו במנהג הזה בכל ס"ת חדש ויתפרסם החק הלזה. הקנאה והשנאה תוסר מאליה כמובן. ואשרי המישר אורחותיו לעבודת ה'.

(טוב) במצרים נוהגים כאשר יש ב' ס"ת שהגדול עולה לפרשת המוספין ואומר קדיש. ואחר עולה קטן ומפטיר וקורא בתורה תחילה ואח"כ מפטיר בספרת סהריק"ש בסי' רפ"ב ס"ה. ועיין הרדב"ז בח"ב בלשונות הרמב"ם סי' רכ"ט שכתב בפירוש שכן הוא מנהג ירושלם ומצרים. (ממ"ל) וכן כתב ג"ע בכרכ"י סי' רפ"ד אות ג' וז"ל ומאי דנהיגי בעיקו"ת ירושלם ת"ו בק"ק ת"ת מיוסר על אדני פז וכמו שהנהיג מהרלנ"ח מאריה דארעא ואחריו החזיק מהרי"ו בנימין וכספרת הלק"ט ומהריק"ש והוא דעת הריב"ש וכן הוא מנהג באיטלייא כמ"ש בהגהות נור אריה עכ"ל. ומנהג עיקו"ת כן הוא כמ"ש בס' מנהגי ירושלם בה' קס"ת אות י"ח ועיין מ"ש שם בנהר פקוד. ומיניה לא תזוע.

(יח) במצרים היה מנהג באיזה קהלות שבשבתות וימים טובים וימים נוראים שמוכרים המצות במחיר יקר להנאת בית הכנסת כידוע היו מוכרין הבאת ספר שני ועליתו עמה ביחד. באופן שחקונה הולכת הס"ת זוכה גם בעלית הספר שני. והסברתי להם לבטל מנהג זה יען המנהג פה בסדר מכירת המצות. שמוכרין מקודם עלית ההפטרה ואח"כ מוכרין את העליות והולכת ס"ת וכיוצא. ונפיק מזה חורבה מחלוקת בבהכנ"ס שבעל ההפטרה קונה את המפטיר כדמים יקרים לאומרה למנוחת הוריו והוא קונה אותה על סמך שיעלה בפרשת המוספין ולומר קדיש לע"ן ואח"כ מפטיר. ובסדר הזה שמוכרים אח"ז הולכת ס"ת השני ועליתו א"כ הוא מפסיד אמירת הקדיש שהרי אומרו העולה לפ' המוספין. והדין עמו בטענתו זאת. ומזה היה נמשך ריב ומדון בבהכנ"ס. ואמרתי להם כי לא טוב לעשות כן כי בעל ההפטרה מצי מעכב. אם לא שימכרו תחילה הובאת הס"ת שני ועליתו. עם הקדיש. ואח"כ למכור ההפטר' בלתי הקדיש. שע"ד כן יהיה קונה ההפטרה ואולם גם מנהג זה איננו נכון כי בסיבתו מטיא פסידה לבהכנ"ס. כי דמי

ההפטרה

ההפטרה הם תמיד יקרים מאד בסיבת הקריש. ובלא הקריש אין רמיה מניעים לשריש ולרביע. ולמה זה נעשה חדשה אשר אינינה והונה בתפוצות הגולה כדי להמשיך ממנה ריב ומדון ורין ודברים. ותלי"ת שהמנהג הזה בוטל כמעט ברוב בתי כנסיות. וראוי לבטלו כלה ולא יוכר ולא יפקד מנהג זה בשום בית הכנסת. כדי לשים שלום, וגם מפני הכנסת הבהבנ"ס כדבר האמור. וה' יברך את עמו בשלום.

(יט) המנהג פשוט במצרים שהמפטיר הוא חוץ מהז' עולים. והרב המחבר מנהגי מצרים הראשון כתב שראה שלפעמים היה עולה השביעי מפטיר וקורא בתורה ואומר קריש ואח"כ מפטיר המשלים עצמו ולא הוטב בעיניו. ראע"ג דקי"ל מפטיר עולה למנין ז' מ"מ בשבתות וימים טובים דמוסיפין צריך שיהיה המפטיר חוץ מהז' יעו"ש. (עיין נמלוים הנחר) מ"מ עתה אין זכר וזכרון למנהג זה כלל במצרים בכל בתי כנסיותיה ותמיד המפטיר הוא חוץ מהשבעה עולים. יברכם ה' בכל מדי דמיטב ע"ל חר שכע.

(כ) מנהג פשוט פה מצרים דשבת שיש בו ב' פרשיות מחוברות לעולם קורין שלישה גברי בפרשה ראשונה והרביעי מחבר ב' הפרשיות יחד כדי שתהיה קריאתם של שניהם שקולה. ובשבת חתונה או שורה הנוספים בפרשה שניה. ואע"פ שמנהגינו עתה לקרוא להנוספים קריאה חדשה אין בכך כלום כיון דהנך נוספים אינם דבר חובה שאם ירצו שלא להוסיף אין מוסיפים. ובשבעה עולים שהם חובת היום דלא סני כלאו הכי הרי חלקנו העולים בשתי הפרשיות בשוה. וגם כדי שלא לחלוק בס' חיבור הפרשיות לשני מינין דבשבת שיש בו שורה או חתונה עושין החיבור באופן אחר ובשבת

שלולית הנהר

(יט) המעם מכתב הרב המחבר ז"ל דנמנא ויו"ע דמוסיפין נריך שיהיה המפטיר חוץ מהז'. לישיטו מוכן דהלא הא דקי"ל מפטיר עולה למנין ז' על מנת לחמר דנו נחמרו ז' עולין. ונמנא ויו"ע הוא דמוחר להוסיף. ולפיכ מלא הרב ז"ל לילוק זה דלם מוסיפין על הז' אין המפטיר מן הז'. וממ"נ יש לשמול לם המוספים קוראים להם קריאה מדשה ל"ב המפטיר לעולם הוא חוץ מהשבעה. אפי' שיהיה הוא המשלים הרי כבר עלו לספיו יותר מז'. ולם המוסיפים קורין להם קריאה שכבר נקראה ל"ב העולים הלכה לישן עולים מחו"ה ול"ב המפטיר יכול להיות הוא המשלים שהוא משלים ז' עולים לחוצת היום. ולחו הס"ל דלישממיט מיניה דבדי דניט המור נמי' דס"ל דמוכח שם נהדיא דעולה למנין ז' מע"ג דהוסיפו עליהן. יעו"ש. ודב"ק לישם מוכיח דמי חלה זה נזה. ודו"ק.

ובשבת שאין בו שורה מחלקין באופן אחר. אלא תמיד קביעות חיבור הפרשיות הרביעי הוא המחברם. ומנהגינו זה מיוסד על אדני פז. עיין לנ"ע במחב"ר סי' רפ"ב אות ח' שהאריך בזה יעו"ש. וכ"כ הט"ז בס"ק א'. וכן כתב הרב אמת ליעקב אלנאזי ז"ל בדיני משפט קס"ת לש"ץ אות י"ט ודו"ק.

ואח"ז ראיתי שגם בכרכ"י ז"ל כתב הדין בפשיטות ס"ק טו"ב.

(כא) אחר הקריאת התורה נהגו להזכיר נשמות ולברך העוסקים בצבור מהריק"ש סי' רפ"ד ומשמע מדבריו שאחר גמר הקריאה כולה אז מזכירין נשמות ואין המנהג עתה כן רק כל עולה אחר ברכה אחרונה מזכיר נשמות הוריו וקרוביו. ואחר הקריאה כולה מברכים את הצבור וכן הוא מנהג ירושלם ת"ו ומנהג כמה מקומות רבים וכן שלמים ונהרא נהרא ופשטיה.

דיני ההפטרה

(כב) לא יפטירו שנים ההפטרה. וגועריו במי שמסייע להמפטיר בקריאת ההפטרה. דתרי קלי לא משתמעי. מהריק"ש סי' רפ"ד והרב אלי"ע אות ט' וכ"כ מרן הכ"מ בה' תפלה פרק י"ב הלכה י"ג והכיא דבריו מהריק"ש ז"ל שם בסו"ד יעו"ש. וכפי"ז הוי דינא דגמרא הכי שהרי מש"ס דמגילה דכ"א ב' מיתי לה מברייתא יעו"ש.

(כג) אותם המסייעים להמפטיר וקוראים בקול רם ובאים בטענתם שעושים כן כדי שלא לבייש להמפטיר שאינו יודע לקרות ולכסות כלימתו, הם עוריט אותו כדי שלא יתבייש. ידעו נאמנה כי עזרתם הבל שהם מבישים את עצמם ומקלקלים את עצמם יותר ממה שחשבו ברעתם לתקן לאחרים. שאם באמת כן הוא שאין המפטיר יודע לקרות ההפטרה מתוך החומש הוי ברכותיו לבטלה והצבור לא יצאו ידי חובת קריאת ההפטרה. וכמי שתראה מפורש בדברי ג"ע הברכ"י בסי' רפ"ד אות יו"ד. ובאמת ליעקב אלנאזי ז"ל בדיני ההפטרה, ולדוד אמת שם, וא"כ מה תועלת זאת עשו להמפטיר לכסות חרפתו, ולהזיק לעצמם. ואדרבא טפי עדיף שלא לעוזרו ולסייעו ורק הוא יקרא לבדו. ומעתה המפטיר הזה שעלה להפטיר לע"ן הוריו ויולדיו, זאת ישים אל לבו שאין עוזר לו. ביום השבת בקריאתו, וילך אצל חכם וילמדנו ויהיו זוכים ומזכים, ואם לאו בר הכי הוא. הלא מעצמו יבין כי אם איפשר לקרות ההפטרה ולגלות חרפתו בקהל ויתן ההפטרה

לאיש

לאיש נבון וחכם שיקראנה לעילוי נשמת הוריו, ותתקבל ברעוא. אכן כשמסייעים אותו גורמים רעה לעצמם ח"ו שאפשר שאינו יודע לקרוא אחד ועשרים פסוקים מן ההפטרה מן החומש כלל. והם ניזוקים שלא יצאו ידי חובתם בהפטרה כזאת, והוא לוקה שמברך ברכותיו לבטלה ח"ו, וזה הוא באמת סיוע שאין בו מגוש ועזרה בצרות, ישמע חכם ויוסיף לקח.

(כד) ר"ח אב שחל להיות בשבת מפטירין שמעו. ואין מפטירין השמים כסאי. כן כתב מהריק"ש בסי' תכ"ה, ועיין כס"א שם, וכן כתב במנהגי ירושלם ת"ו בה' קס"ת סעיף טו"ב. ועיין במ"ש בנהר פקוד, שהדין הוא כן ע"פ דברי הפסיקתא שהביאו התוספות במגילה דל"א ע"ב ד"ה ר"ח אב יעו"ש.

(כה) וכן ר"ח אלול שחל בשבת או יום ראשון בשבת, קורין דק עניה סוערה ונרחית הפטרה השמים כסאי ומחר חרש, וכרעת מרן בסי' תכ"ה וכלל הוא דאין להפסיק בין תלתא דפורענותא ו' דנחמתא בשום הפטרה אחרת כלל.

(כו) מנהג מצרים פשוט כמנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו שלא להפטיר בצו"ג דרשו דלא כסברת מרן סי' תכ"ח דפשט המנהג בהוראת הרמב"ם.

מייס שלל מ"נ סי' ל"ח תות ל"ח יעו"ש.

(כז) המנהג פשוט במצרים להפטיר במנחת ט"ב שובה, אע"ג דלא הוזכרה הפטרה זו בדברי מרן ולא בדברי הרמב"ם כלל. ונהגו כסי' הראב"ד וכמנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו (ועיין בנהר פקוד ו"ם סס וחמלח נחת)

(כח) מפטיר שבירך ברכות ההפטרה והתחיל לקרוא פ' השבוע ואח"כ הזכירוהו שצריך להפטיר הפטרה אחרת אין צריך לחזור ולברך. ג"ע בכרכ"י סי' רפ"ד משם הרב דבר משה א"ח סי' כ"ה וכ"כ הרב אלי"ע בדיני ברכות ההפטרה סעיף ח'. ועיין מ"ש ראח"ג בספר נוה שלום בדיני קס"ת סעיף ל"ד ומשם בארה.

(כט) אע"ג דקי"ל דקטן מפטיר בפסק מרן סי' רפ"ד סעיף ד', מ"מ ראוי לחוס על כבוד יוצרנו ולא להניח להפטיר קטן בפ' יתרו שהיא הפטרה "בשנת מות" דהיא מעשה מרכבה. ולא בי"ט ראשון דשבועות דמפטירין "ויהי בשלשים שנה" שהיא מעשה מרכבה שראה יחזקאל. ואין כזה כבוד שמים שקטן יפטיר הפטרות אלו, ומכ"ש שאין להפטיר קטן בשבת תשובה ולא בהפטרה ט"ב דהוו תרי דתיובתא, משום דאין זה כבוד הקהל

שיהא

שיהא קטן מוכיחם לאמר להם שובה ישראל וכו' כי כשלת בעונך וכו' וזכורני שבהיותי בעיקו"ת ירושלם ת"ו היו מקפידין ע"ז טובא. וכן ראיתי גם פה במצרים בכתי כנסיות שיש בהם אנשי מרע לא יניחו קטן להפטיר באלו וכן ראוי להורות ואין לשנות ושו"ר שכ"כ הרב מט"מ לענין הפטרת שובה הכי"ד הבאה"ט בסי' תר"ב יעו"ש.

דיני מנחה ומוש"ק

(ל) במצרים נהגו שלא לומר מזמור שיר ליום השבת במנחה אחר קריאת התורה והוא ע"פ מ"ש המהריק"ש ז"ל שהאומרו טעות הוא יעויין בדבריו. ועיין בתשו' מהר"ש לנייאדו ז"ל מה שנשא ונתן בזה עם מהר"מ נאלנטי ז"ל, ומנהג ירושלם ת"ו ושאר מדינות שאומרים אותו. וכן הוא מנהג "גא אמון יע"א" כמ"ש ראח"ג בס' נוה שלום יצ"ו בה' מנחה של שבת סעיף ז' וד"וק.

(לא) במצרים אין אומרים ויהי נועם כמ"ש אלא ממוצאי שבת לחול ולא במוצאי יו"ט ואפי' חל יום טוב באמצע השבת או יום כפור אין לומר ויהי נועם דבעינן שיתא יומין דחול. מהריק"ש סי' רצ"ה וכן המנהג פשוט בכל הבתי כנסיות שאין אומרים ויהי נועם בכל שבוע שחל יו"ט להיות בתוכה בלתי הפרש בין יו"ט ליו"ט. וכתב ג"ע בכרכ"י סי' רצ"ה שאם

חל

שלולית הנהר

(ל) עיין בס' לבן שלמה מקדש"מ להרב כמוהר"ם חזן ז"ל תכ"ד מלפנים בעונ"י כה לחמן יע"א שבשימן הלחמון כשחל לקרם לשבן מהריק"ם ז"ל בדין זה. ויש שם כמה פירושים בדברי מהריק"ם לכן כולם בהגיה לת לשבן מהריק"ם ולומר דים בו ט"ם כדי ליבד דבריו. וז"ל מהריק"ם לות בלות: טוב שלא לומר לחר קריאת התורה מזמור של שבת. ובקלת מקומות נהגו לומרו והוא טעות. כי לריכים לומר ג' קדישים. לחד קודם קריאת הס"ת ולחד לח"כ להתפלל מנחה ע"כ"ל. ולענ"ד דברי מהריק"ם נרורים בלחי טוס תנהם כלל. והכי לחר שלחסס המומרים מזמור סיר לחר קריאת ס"ת נחנחה טועים. ומשן טעם ולחר כי לריכים לומר ג' קדישים. כ"ל יען לחנחו לריכים לשני קדישים לחד קודם קריאתו ולחד לחר קריאת ס"ת ולותו שלח"כ מחפללים בו מנחה. כיון שלין לחנחו מפסיקין לחר קס"ת נשום דבר לותו הקדיש בלחר קס"ת עולה להתפלל מנחה ול"כ לחנחו לריכים לשני קדישים לח יותר. ולהלומרים מזמור סיר ל"כ יעטיך להס קדיש שלישי לחד קודם קריאה ולחד לח"כ ולחד להתפלל. שהרי הפסיקו בין קס"ת לקדיש בלחירת המזמור. ונודע שמהריק"ם מקלר בדבריו טובא. וכינן המניהים לת דבריו יען עשו יסוד שפירוש מילת לריכים קלי על הטוענים המומרים המזמור כי לריכים וכו' ובזה לח נתיבד לסס הלשון בלתי הגהה. לכן לס נפרש מלת לריכים קלי ענינו וכמ"ש לין לורך להגהות ולשונו מיושב היטב. ודו"ק.

חל פסח בשבת שאין אומרים ויהי נועם במוצאי שבת שלפניו וכן נוהגים פה מצרים. אכן מה שאינם אומרים ויהי נועם מוצאי שבת זכור מפני הפורים טועים הם בפשיטות. ג"ע הברכ"י שם. ופשוט הוא דהא אפי' אם חל פורים עצמו במוצאי שבת כתב מרן בסי' תרצ"ג סעיף ראשון לומר ויהי נועם קודם ואתה קדוש יעו"ש כ"ש וכ"ש במוצאי שבת שחל פורים בתוכו. ודאי דאמרינן ויהי נועם. והטעם פשוט דהא פורים אינו אסור בעשית מלאכה מדינא אלא למנהגא וכמ"ש מרן ריש סי' תרצ"ו ודו"ק.

(לב) במצרים המנהג פשוט להכריל במוצאי שבתות בבית הכנסת על כוס יין וכדעת מרן בסי' רצ"ה ורמזתיה לעיל בסעיף ג' יעו"ש.

(לג) המנהג במצרים כמנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו שמי שהוא אבל ב"מ מברך על הבשמים במוצאי שבת וכדברי ג"ע בשיו"ב (המחם) בסי' רצ"ז שכתב הוא ז"ל שכן ראוי להורות יעו"ש.

(לד) המנהג פשוט במצרים שאם יש ב"מ איזה מת במוצאי שבת שאין אומרים עליו צדוק הדין אם נקבר קודם חצות הלילה משום דעדיין יש הארת שבת. וכ"כ כשמתפללים אצל האבלים במ"ש שאין אומרים צ"ד רק פסוקי דשמעו ואת כל העמים. וכמו שיתבאר בעהי"ת בה' ר"ח. ומנהגם יפה ומיוסר על אדני פז. ועיין לג"ע במחב"ר סי' ש' סעיף ח'.

(לה) במצרים הנם שיש להם שיתופי מבואות בשמן זית. שעשו העירוב. מזמן שקנו העיר מאת שר העיר לצורך שיתופי המבואות ברחוב היהודים. עכ"ז הרבנים הראשונים היו מערבים בכל שנה ושנה על בל העיר מהמצה שלהם מהריק"ש ז"ל וכן נהגנו אחריו (מנהגי מלרים) ונ"ב מהריק"ש ז"ל בסי' שפ"ו אחר שהביא מנהג הרבנים הקדמונים שהיו עושים שניהם עירוב ושיתוף סיים וכן ברין יעו"ש. וא"כ לדעת מהריק"ש תרווייהו צריכי מדינא וכדעת מרן. וע"כ אנחנו נוהגים גם היום שבכל ע"פ אנחנו מערבים ע"כ בני העיר עירוב החצרות. ומזכים להם ע"י אחר שיזכה בעירוב לכל בני העיר ולכל הבאים לגור בתוכה באמצע השנה שיוכרו לטלטל ע"י מבית לחצר ומחצר לבית וכו' ואת העירוב אנחנו שומרים בבית דירתינו מקום המשתמר

(ועיין מ"ם בזה בנהר פקוד בדיני העירוב לוח יו"ד ומסם בלרם.)

(לו) מנהג יפה ונעים יש במצרים יע"א. בענין השתופי מבואות שיש ברחוב היהודים. כי השיתוף עשו אותו בשמן זית זך אשר השמן יוכל להתקיים זמן גדול ולא יתעפש. כל ימי משך קנין העיר מאת שר המדינה.

נהר הלכות מוצאי שבת מצרים

אשר קנו אותה בזמן הרב המופלא וכבוד ה' מלא כמוהר"ר יו"ט ישראל ז"ל אב"ד מלפנים במצרים יע"א, והקנין נעשה לזמן מאה שנים בכתוב בהלוח אשר בבית הכנסת למצריין תכב"ן אשר שם מונח תוך ארנז אחד סנור הכר של שמן של השיתוף אשר בו עשו שתופי המבואות, וביען חושש פן יתעפש השמן זית לסיבת היותו סנור ומסוגר ויפסד שאינו ראוי לאכילה ויפסד השיתוף, ע"כ נהגו שבכל ערב יוה"כ בשעת מנחה שיש קהל גדול בבית הכנסת פותחים את הארגז ומוציאין ממנו הכר של שמן בשמחה רבה, ומוריקין את הכר מהשמן זית ומניחים בו כשיעור י"ח גרוגרות ומוסיפים עליו משמן זית חדש, וממלאים אותו כבראשונה ומחזירין אותו למקומו ואותו השמן שהורק מהכר מחלקין אותו להקהל להדליק בו עששיות ונרות לבית הכנסת בליל יום הכפורים וממצוה אל מצוה יצא, ומנהג ותיקין הוא לחדש את השמן של השיתוף בכל שנה ושנה שישאר זך ונקי תמיד משום חבובי מצוה, ונם בזה יהיה להם לזכרון מצות שיתופי מבואות לצורך השבת. זכרה ה' להם לטובה, ותנוח נפש הרב המשתדל בנ"ע על פעולתו הטובה לזכר עולם יהיה צדיק.

(לז) מצרים יע"א אינה עיר מעורבת כי אין בה חומה ואין דלתותיה נעולות לילה ויומם, וגם שיתופי מבואות הנזכר בסעיפים הקודמים הוא רק לרחוב היהודים הנקרא בלע' אל חארא אשר כל הרחובות שבתוכו הם דיורין של ישראל ויש בצדו האחר צורת פתח, ובצדו השני לחי קבוע מקורה להודות עד כאן מקום העירוב וממקום הלחי והלאה אינינו בכלל השיתוף, אולי הניחוהו לשיור, האמנם חוץ מרחוב היהודים כל פרווארי העיר ומגרשיה לגבולותיה מסביב הם בלתי עירוב ואי אפשר לערבם מסיבות המונעות. הן כי יש רחובות רחבים מאד מארבעים וחמשים אמות, וביניהם נויים רבים בעלי החצרות מולקי אשר אי איפשר להזכיר שישכידו רשותם ויש בתוכם גם צדוקים האוסרים עלינו ויש עוד ועוד כמה סיבות שאי איפשר לתקנם בשום אופן וע"כ צריך להזהר מטלטול בשבת ברחובות העיר, ורק בתוך החצרות יכולים לטלטל מבית לחצר ומחצר לבית ומבית לבית וכו' על סמך עירובי החצרות שעשינו בכל שנה, ורי בזה העירה.

המנהג

(א) המנהג פשוט בכל ארץ מצרים שאין מברכין על ההלל בר"ח כסברת הרמב"ם ז"ל וכמ"ש מרן ז"ל בסי' תכ"ב סעיף ב' שכן נוהגים בכל ארץ ישראל וסביבותיה יעו"ש. ומלבד דהרמב"ם ז"ל מארי דארעא דמצרים הוא. ולאורו נלך. גם ארץ מצרים הוי סביבותיה דארץ ישראל. שהרי נחל מצרים הוא תחום ארץ ישראל במקצוע מערבית דרומית כמוזכר בגבולות הארץ בפ' מסעי. והוי סביבותיה היותר קרוב לארץ ישראל כמובן. וכן בחוה"מ דפסח שקוראים ההלל בדילוג אין מברכין כלל לא בתחילה ולא בסוף וכמנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו.

(ב) מנהג פשוט במצרים שאין אומרים צדוק הדין בר"ח כלל ודלא כדעת מרן בסי' ת"כ סעיף ב'. ולא בחנוכה ולא בפורים ובכל יום שאין בו תחנון ובמקום צ"ה אומרים פסוקי "שמעו זאת כל העמים" וכמ"ש מהריק"ש בסי' תר"ע ותקמ"ז. ויומא כי האידנא גם בע"ש אחר חצות אין אומרים וכן בערב חנוכה ופורים אין אומרים צ"ה. וכן בליל מוצאי שב"ק קודם חצות לילה כמש"ל בריני שבת אות ל"ב. וכן היא ס' רמ"א כמ"ש בסי' ת"כ סעיף ב' ודו"ק.

(ג) בענין אמירת ההלל בר"ח בבית האבל. הנה בעיקו"ת ירושלם ת"ו שהמנהג להתפלל שמ"ע בבית האבל כל ז' חימים. אין אומרים ההלל בבית האבל בר"ח משום דהוי כלועג לרש באמרו לא המתים יהללו י"ק ורק יוצאים מבית האבל החוצה ואומרים ההלל וחוזרין לבית ומסיימין התפלה וכמ"ש במנהגי ירושלם ת"ו בחיו"ד בדיני אבילות סעיף ח'. ואנכי כתבתיו בה' ר"ח סעיף ו' ועיין מ"ש שם בנהר פקוד. אכן במצרים שהמנהג שהאבל בא לבהכנ"ס בשחרית להתפלל. ורק מו"ע מתפללים בבית האבל. אין להקהל למנוע אמירת ההלל חלילה משום כבוד האבל. דדיו לאבל שיעמוד באבלו. ואין אנחנו נגררים אחריו. שמטעם זה אנחנו נופלים ע"פ אע"פ שהאבל בבית הכנסת אע"פ שאין האבל עצמו נופל ע"פ. וה"ה הכא בר"ח שהאבל לברו לא יאמר ההלל. ושאני בית האבל דלא אמרינן ליה. אכן בית הכנסת בית אלהים הוא. והתיב עזו וחדוה במקומו.

(ד) במצרים המנהג פשוט בענין ברכת הלבנה שאין מקדשים אותה עד אשר יעברו עליה ז' ימים מעל"ע בין בקיץ ובין בחורף וכדעת מרן ז"ל בסי' תכ"ו. ודלא כדעת האחרונים עיין באה"ט. זולתי אם חל ליל ח' למולד בליל מוצאי שב"ק ועדיין חסרים איזה שעות להשלמת ז' ימים שלמים

מעל"ע

מעל"ע. לא משניחינן בחנך שעי דחסירי. יען ברוב עם הדרת מלך והעם מקוצצים בכתי כנסיות וכדי לזכות את הרבים הטרודים בפעלם כל ימי השבוע. וגם כדי לברך עליה כשהוא טבושם בליל מוצאי שב"ק ליח לן בה אם יחסרו שעות מספר כי הריוח גדול כפלי כפלים מחסרון אותם השעות.

(ה) מטעם האמור נוהגים שאם חל ליל שמיני למולד ליל חמישי או ליל הששי שמאחרין ברכת הלבנה עד ליל מוצאי שב"ק לברך עליה ברוב עם ולזכות את הרבים ולברך עליה בליל מוש"ק. אבן כ"ז טוב בימות החמה ובתחילת החורף שאין נשם פה מצרים. ואין לחוש לעננים שיכסוה אבן בחדש המעונן שיש לחוש פן יכסוה העננים וכיוצא אז יותר טוב לברך על המצוה בשעתה דחביבה. והחכם עיניו בראשו.

(ו) המנהג פה מצרים שבחדשי הצום שהם „תשרי. וטבת. ואב." שאין מברכים על הלבנה כי אם אחרי הצום דבעינן שיהא שמח. מהריק"ש סי' תכ"א. ובענין יום הכפורים חזר מהריק"ש וכתבו שנית בסי' תר"ב בפרטות שאין לקדש הלבנה עד אחר התענית יעו"ש. וכן הוא מנהג ירושלם ת"ו. ומקרוב חדשים באו בטענת חסידותם לברך קודם יוה"כ כדי להרבות במצות קודם יוה"כ. ואין להשגיח בתורת חסר על לשונם אשר רק בברכת הלבנה התחסדו. ולעשות הפך מנהג הקדום בארץ וסברת מהריק"ש ז"ל דבתריה גריר בכל מנהגי הארץ. ותחת ברכת הלבנה יכולים לתת לעני צדקה במילוי הלב"ה. ולגמול חסד וכיוצא דאנוני מננא. ישמע חכם ויוסף לקח לקיים מצות ואל תטוש תורת אמך. ועיין מ"ש רמ"א בסוס"י תר"ב ודו"ק ועיין להגאון ש"ת שכתב שאין הפסד בזכות המצוה הזאת מכיון שהוא ממתין מלברך עליה לכבודה מנינה עליו תכף יעו"ש.

(ז) במצרים המנהג יפה ומשובח בענין ברכת הלבנה. שהחכם הנמצא במעמד הקהל המברכים ברכת הלבנה. או חזן הכנסת אם הוא נבון לחש. הוא מסריר את הברכה כולה מתחילה ועד סוף בקול רם. והקהל מברכים אחריו בקול נמוך. ונמשכים אחריו מלה במלה והוא מנהג ותיקין. כי בזה יזכו את הצבור ויברך גם מי שאינו יודע לברך ברכת הלבנה בעל פה. וגם ע"כ הם מברכים בנחת ובכוונת הלב. ודלא כשאר מקומות שהקהל כולם צועקים כאחד וקול המולה במחנה. ויבלבלו גם דעת היודע. ק"ו למי שאינו יודע שאינו יכול לשמוע וד"ב.

מנהג

(ח) מנהג גם פה מצרים כמנהג עיקו"ת לומר בברכת הלבנה מזמור הללו אל בקדשו דאית ביה עשרה הללויות וכמנהג ירושלם שהזכירו השל"ה וכמ"ש במנהגי ירושלם ת"ו.

(ט) פשט המנהג במצרים כמו בעיקו"ת ירושלם ת"ו שאם יש על הלבנה אפי' ענן רק וקלוש אינו מברך וכהוראת ג"ע הרב חיד"א ז"ל במו"ב ואולם אם התחילו לברך בעת שהלבנה בהירה ובאמצע הברכה נתכסית בעפים יגמור הברכה וכרעת הרדב"ז בחדשות סי' שמ"א ודו"ק. ועיין להרב כס"א ז"ל.

הלכות פסח

(א) מנהג מצרים לחלק לעניים לחטי דפסחא מצות אפויות שקונים חטים מבית הכוללות וטוחנין ובוררין ואופין אותם ומחלקין אותם לענייכם חנם אין כסף. וכמנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו. כי יש מקומות רבים שמחלקין לעניים לחטי דפסחא חטים לעשית המצות. והעניים מטפלים הן בטחינתם ובאפייתם. וזה צער לעניים כמובן. אכן במצרים מחלקים חטים אפויות מוכנים. וכמנהג עיקו"ת. וכן מנהגם פה מצרים לקנות חטים שמורים משעת קצירה ואופין אותם ומחלקים אותם לעניים לעשות בהם הסדר בשני לילות הפסח. זכרה ה' להם לטובה וצדקתם עומדת לעד.

(ב) מנהג קדום פה מצרים יע"א שבליל ר"ח ניסן עושים בבית הכנסת בכנופיה והארה גדולה ס' „התאווחיד" והוא סדר ליטור כלול בו ס' קריאת קרבן הפסח מפרשת החדש הזה לכם. השיכים לר"ח ניסן וקדושתו ומעלותיו ושיר לקידוש החדש והלל הגדול ועוד פיוטים לכבוד התורה ומעלת ישראל לומדיה. ואחר גמר קריאת כל הנ"ל בניגונים עריבים וקול נעים. עומד הש"ץ שקולו ערב וקולו צח ואומר סדר היחוד בלשון ערבי הנרי בסיפור גדולת הבורא ויחודו ונפלאותיו ורובי חסדיו עם יצוריו. בלשון צח מרהיב הלבבות. ומבהיל הרעיונות. בתוקף הגיוניו. ועומק רעיוניו בהתלהבות יחוד הבורא ופראות מעשיו. ובסוף היחוד אומר תפלה בלשון ערבי. קורעת הלבבות בתחנוניה. חוצבת להבות בנועם אמרותיה. מפלרת תחנה לפני הבורא יתרומם לרחם על צאן מרעיתו ולחונן שארית פליטתה להשיב

להשיב בנים לשלחן אביהם. ולהחזיר העבודה לדביר מעונו. וכבר הדפיסו ממנו מעט מזער מקונטרים הלימוד הזה. ונמצא ביד איזה יחידי סגולה. והמנהג הזה מיוסד על אדני פז מכמה טעמי. האחת יען בגאולת מצרים. בר"ח ניסן בושר להם הגאולה שתהיה ליל ט"ו בניסן שהוא ליל הפסח. וזה היה במצרים. ולזכרון יום בשורת גאולתם עושים במצרים זכרון טוב בליל ד"ח ניסן שאז העם מקובצים בבתיהם. לזכור נסי ה' וחסדיו עמנו. וטעם השני באשר בניסן נגאלו ובניסן עתידין להנאל. וכדי לקבוע בלבבם אמונת הגאולה העתידה לבל יתייאשו ח"ו מאריכות הגלות המר והנמהר הלזה. עושים הסדר הזה בליל שהיתה בשורת גאולת מצרים. לאמר להם שכמו שגאולת מצרים יצאה מן ההבטחה אל הפועל הגלה. וניצולנו מן שעבוד מצרים ועינינו רואות. כן יהיה גם בגאולה העתידה בע"ה עין בעין נחזה בשיבת ישראל. ואע"פ שארך זמנה. בוא יבוא כי לא איש אל להנחט ח"ו. ומאר מאד הנאני המנהג הלזה. אשרי מולידיו. ואשרי מיסדיו. ואשרי תומכי ידיו. ולראבן לבי כמעט רופפו עמידי המנהג הנעים הלזה. לסיבת שרחבה ונדלה העיר מאר מאר והורחבו גבולותיה ורבו רחובותיה ומנרשיה. ונבחרי העדה וכל נתח טוב יצאו לגור בפרווריי העיר שאוירם צח. ואין חולה להקים אשיות מנהגם היפה אשר רק במצרים מנורתו. ואולם בטחוני חזק בה' שבהתגדל הישוב גם במנרשי העיר ישוב המנהג הנעים והנחמד לחדש כנשר נעוריו והמצוה הואת על ראשי עם קדש להחזיק במעוז המנהג הלזה וה' לא ימנע טוב להולכים בתמים.

(ג) מנהג פשוט במצרים שבכל חדש ניסן אין אימרים צדוק הדין כלל אפי' למת בפניו ב"מ. ורק אומרים פסוקי מזמור שמעו זאת כל העמים. ער כי לא יראה השחת. וכן מנהגינו בכל יום שאין בו תחנה. שאין אומרים בחם צ"ה רק הפסוקים הנו'. מזקיק"ם פ" זכ"ט ופ" תקל"ז ופ" תל"ע יע"ם.

(ד) המנהג במצרים שבשבת הגדול חכם ורב העיר דורש לפני הקהל דברי תורה ודינים הצריכים לפסח. ומנהגינו שהדרשה היא בחצות היום ומאריכין עד זמן תפלת מנחה גדולה. וכשחל ער"פ בשבת מקדימין לדרוש בשבת שלפניו כדי שישמעו דיני הפסח וישמרו אותם לעשותם במועדם אבל לדרוש בע"פ אין תועלת דמאי דהוה הוה. ופשוט הוא וכ"כ הפוס' ז"ל ג"ע במחב"ר סי' זה והרב כס"א ז"ל בסי' ת"ל והרב חק יעקב והאחרונים. יע"ש בדבריהם.

וראה"ג בס' נוה שלום בדיני הפסח אות ב'. יהיב טעמא בפשיטות כי בשבת שבע"פ צריך למהר בתחילת שחרית וציין שכ"כ במחז"ב יעו"ש. וטעמיה דמר יפה הוא למנהג מקומו עוב"י נ"א יע"א שהדרשה היא בבקר בתפילת שחרית. אכן אנן לא נהגינן הכי רק בחצות היום ומנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו אחר חצות. ואין לזה טעם רק כמ"ש וכן הם דברי ג"ע במחב"ר למנהגינו. והדברים ברורים לרואה דברי ג"ע המחב"ר במקורן וחו"ק.

(ה) המנהג פשוט במצרים כרעת מרן ז"ל שכל דבר שנתערב בו חמץ ונתבטל קודם הפסח אינו חוזר וניעור בפסח. ולא קיבלו עליהם חומרת חו"ן (מנהגי מנלים). וכן הוא מנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו ועיין מ"ש שם בנהר פקוד ויונעם לך.

(ו) מטעם האמור רבים מבני העיר אוכלים שמן שומשומין בפסח וכמ"ש הרב דרכי נועם חא"ח סי' ח'. וטעמייהו כיון דכל חשש שיש בו אינו אלא מטעם תערובת נרגירי רגן הנטחנים עמהם בעת טחינת השומשומין ושאי איפשר לבררם. וכבר נתבטלו הגרגרים הנז' במאה פעמים ששים כנגדם קודם הפסח. וכיון דקי"ל כס' דאינו חו"ן בפסח שרי, ובא"י בעיקו"ת ירושלם ת"ו מחמירין רוב הת"ח שלא לאוכלו. אבל מדליקין בו וכתוב בס' מנהגי ירושלם ת"ו כדיני הפסח אות ט' ועיין מ"ש בנהר פקוד באריכות. ועכ"פ מרינא ליה לן למחות בידם ולאסור להם כיון דאנן אתכא דמרן סמכינן. דפסק דאינו חו"ן. הגם דמי שהחמיר לחשוש לחו"ן הוא הרמב"ם ז"ל רבם של בני מצרים יע"א. אכן לא קבלו עליהם חומרא זו כמו שלא קיבלוה ברוב תפוצות הגולה אשר שמענו שמעם. וב"כ הרדב"ז בח"ה סימן ש"א ק"ך דרוב האחרונים חלקו על הרמב"ם בחומרא זאת וכתב דחומרת חו"ן היא דרבנן וע"כ התיר הוא בנדונו יעו"ש.

(ז) המנהג פשוט ליזהר מגבינה שלא נשמרה כראוי מחשש חימוץ שאין אוכלים אותה בפסח כ"כ הרדב"ז בחדשות סי' תפ"ו. (מנהגי מנלים. וכן המנהג עד היום אע"ג דלא קבלו עליהם חו"ן. בגבינה נזהרים טובא ואין להקל ח"ו. במה שקבלו עליהם הם ואבותיהם ודו"ק.

(ח) המנהג פשוט פה מצרים לאכול אורז בפסח וכמעט רוב העיר נוהגים לאוכלו ומבררים אותו יפה יפה קודם הפסח. ודי. וכן מחלקין ממנו לעניים חנם אין כסף מקופת הקהל. ואין פוצה פה ואין מצפצף כיון דמרינא

שרי

שרי בשופי. ולחומרת האחרונים לא קבילו עליהו. זעיין במנהגי עיקו"ת ירושלם ת"ו ומ"ש בנהר פקוד. דגם בעיקו"ת ירושלם רבים הם האוכלים אותו מבני אר"ץ יע"א ואביזרייהו ונהרא נהרא ופשטיה.

(ט) גם להנוהגים לאכלו. נזהרים לקנות האורז אשר בא בשקים העשויים מענפים של דקל. כמו השקים שנותנים בהם האורז הבא, מרשיד ודאמייאט וכיוצא שאין בו חשש מצד השקים של בגד הבאים מאירופא. כי האורז הבא מאירופא בשקים של בגד יש חשש רב פן אלו השקים נותנים בהם קמח חטים הבא לאלפים ומאות מאירופא מעשים בכל יום. וצריכים חקירה גדולה לדעת אם השקים הם חדשים. וגם באורז הבא מאירופא יש חשש זיוף שעושים מקמח חטים נרגירים הדומים ממש לנרגרי האורז. וע"כ הירא את דבר ה' ידקדק הרבה לקנות האורז לפסח מהאורז הגדל בערי מצרים וגם יהיה נתון תוך סל מענפי דקלים. שהוא בטוח מחששות הנז"ל.

ואשרי המיישר אורחותיו לעבוד את ה' באמת וה' לא ימנע טוב.

(יך) פשט המנהג במצרים לאסור דבש של גויים בפסח. והגם דמרן כתב בסי' תס"ז ס"ד דדבש של גויים אין מחזיקין בו איסור. פרה מצרים ראיתי שכל שהיראים מושכים את ידם ממנו, ועוד איכא טעמא רבא למנהגם. באשר עירינו זאת מצרים הוא מקור קנה הסוקאר אשר עושים פה בפאבריק הסוקאר הנמכר לאלפים ומאות תיבות מלאות. והנסיון הורה שהגויים המוכרים דבש דבורים מזייפים בו דבש עצירת קנה הסוקאר הדומה במראהו ממש למראה דבש דבורים. ומערבים בו הדבש של הקנים אשר מחירו זול מאד נגד דבש הדבורים הנקי. והדבש של קנה הסוקאר הוא מוכרח להתבשל ולהרתיח מאד עד אשר יהיה נקרש וזב כדבש וא"כ הרי נתבשל בכלי הגוי. והגויים האלה לא קפדי אנקיותא כמו מלאכת הפאבריק של הסוקאר כי אלה המוכריים ומזייפים יד עניי נינהו. וע"כ יפה עשו למשוך ידיהם מן הדבש. וכן אני מורה עתה למי ששואל עתה על דבש דבורים של גויים בפסח. שאין אני אומר לו שהוא מותר מפני חשש הזיוף הברורה, ורק אם מביאים דבש עם השעוה שלה מן הכוורת אז שרי בפשיטות וכמ"ש נ"ע בברכ"י סי' תס"ז אות ב' והרב כס"א ז"ל ס' ז' אות ג' ועיין לראח"ג בנוה שלום אות י"ד.

(יא) בענין הסוקאר ש"פ. הנה הסוקאר שעושים פה מצרים בפאבריקא. כתב נ"ע בברכ"י סי' תר"ץ סעיף ג' משם הרב מהר"י זיין ז"ל שבסוקאר

שבסוקאר של מצרים העידו שאין בו תערובת קמח כלל. אבן האומנים טובלים פתן ביערת הדבש והוא רותח לכן ירא שמים יזהר דלמ"ד חו"ן אסור עי"ש והן בהיום מנהג מצרים לאכול הסוקאר העשוי בפאפור באמרם כי ליכא למיחש אפי' להא דהאומנים טובלים את פתם כאשר הרואה יראה אופן עשייתו והכלים שלו. ועיין במחב"ר ובעיקרי הד"ט ז"ל ועיין לב חיים חלק ב' סי' ק"מ (מנהגי מלריס).

שלולית הנהר

(יא) לע"ס. יומא כי החילנא פסח היחר הסוקאר פם מלריס כעם ככתן. וגם שולחים ממנו לקר"ח ומחזיקין לומו לכבר כיון שכעשה במלריס. החמכם לונ"ם הכא המחב"ר ז"ל דהחילנא לין חפש עוד לטיבול פת בימת הדבש. לחו הסליחה. כי לכי ורב לחחי גאון הכם"ב כמוסכ"ר חליהו חזן י"ע כ"ו ול"ו בעוב"י כ"ח יע"ל ומה כומה שכים חפר הלכנו לעקוס הפחבריק של הסוקאר בהיותם עליין חחת הסגחת גבירי לחב"י. ודמיכו לעשות עובה עם כללות לחב"י. להסגיח על עסייתו בהכבר גמור ושחסים מלחכת הסוקאר לפסח כעשית חחת הסגחתינו, ובחקרנו מפי לחב"י המסגימים והממוכים על הפחבריק. הס יש חפש טיבול פת בדבש הסוקאר. והגידו לנו כי בן ומנהג של הערביים הפועלים לעבל פתם בדבש הסוקאר לפעמים בעוקם ליפתן. ול"ב החפשה בעקומה עוומת. ולולם בעיניכו רחיכו שביובה של ביסול הסוקאר הוא דבר כומנ שיובלו הערביים ליגע פם. הס כי החומנים עומדים פם להסגיח על ומלחכתם והחומכים לא יכיחו לים לבוא שוה. וגם כי היובה קבובה מכל חלקיה ובומה גדול מאד ואין פם מקום למגע יד חדם. לכן מה שים להפוש הוא בעת שמוציאין לת היובה לחוך הכלים לנקת ומהם של חוך כלי דפוס הסוקאר להתקרר ולהתקשם חוך הדפוס. ובב"ז אין בכחינו לחסור ולממות ביד המחירין. יען הפחבריק גדולם ועלומה מאד ומוליאה כוה מאות קינטאלים סוקאר בכל יום ויום. וזה דבר כומנ שיובלו הפועלים הערביים לטבל פתם בכל ביסול וביסול. ולעיקרא כוה וכוה יומת הביסול יש בם. ולם יטבילו פתם הוא לעת החוכל בלהריס לו בערב בחקרלי. ולין זה מלוי שיחכל חדם כל היום וזה בכור וכפ"ז ליכא ק"ס הוהסבך ועוד קפקים מחרים נוקפים. קפק הס טבלו פתם בביסול יורה הזאת קפק לת. ולח"ל שטבלו פומ לומו ביסול של לומה היובה כומר למיכה לבכרים לו כומר לאכילת יום חול. קפק הס כומר לומו ביסול של לומה היובה לגויים קפק לת כומר. ולח"ל קלת כומר והוא זה שבפיכו שמא לת טבלו הגויים פתם בלומה יובה כי לת היה עת החוכל. ולעיקרא יש קפקות עוד שלפי"ם הס ניומ שהגויים ומבלים פתם בדבש. לבנו לת קני שיוליקו מעט דבש לו פרכה בקערה של מכילתם. ולומה להם להכנים פתם תוך הכד

שיולקים ממנו להפסוקים. צעור קינחים הם מהחומרים החיכופים לעשות כן כי קפדי לנקיותא עזיא. וכבר חזכרנו כי ציוה עלמא הוא דבר נמנע העבול בשום חופן. וכך בחוך הכלים. חו צעור שהוא מים הזב ומהליכוחיו צעכם יכנס לציקול וחם יעבל ים שמים חלף פעמים נגד הפירוד של פח חם נפל. וחפשר שלא נפל. צחופן כי קפקי עוצא ליכא וכחם להחיכא כדקחמנן. וח"כ גם לנחן דחיים נחוצה חו"ן בפסח. הייגו בחמץ ודאי שכחערב קודם הפסח ובחבעל קודם הפסח אבל חם החעוברת עלמה היא מוחפקת מכל לדדיה. עד שחפשר לומר שמא לא נחערב כלל. בכגו"ד בלע"ד דאין להחמיר. דאפי' בחיקול חורה אינו מחירין בפ"ם המחשב. וכ"ם בדין מפסו בפסח שהוא דבבן ומו"ן הוא דבבן. ובלירוף כל הני קניפי אין לנו חילה לנחות בידם. ואעיקרא אנן אחבא דענן קיוכין והוא פסק דאינו חו"ן בפסח. ועליה אנחנו קיוכין בדיני הפסח המוזכרים שם צאנו להחמיר חוזרן חו"ן בכל דיני הפסח. הלא ניצע בדי ריק וכו"ם בנהר פקוד בזה. ולחערובת קנח בקוקלר הוא דבר בבור שאין כאן חשש כלל כי קנה הקוקלר פה עליה לדוד חכול ומצוע והותר. ומה לחם לקלקל את הקוקלר אנחנו.

ואולם בכל זאת בקשנו ואת הממונים והמשגיחים הנזי לעקור השגחת הפאבריק כולה חחת ידינו למשך שלש או חלצע יוים לדוקא כי הקוקלר אשר יעשה ביוים האלה יקניק לרבבות אלפי ישראל. ואז בעה"ת היינו מאכילין את אחב"י קוקלר כשר לפסח אפי' להמחמירין מן המחמירין ונעבו לכו לעשות כן בעה"ת לשנה הבאה כי בשנה זו אחרנו המועד. ומשקנו• ומא ע"ז. אבן לאחזון לבב בחוחה שנה עלמה יאחה השגחת הפאבריק מחחת יד אחב"י ונכנסה לרשות נכריס עליס שומרי דת. וכל הפועלים היהודים כולם גורשו ומנשה. ובשאיה הפאבריק בחזקחה הראשונה.

ובכל זאת כשעולמים הקוקלר הזה מצית הפאבריק לחו"ל לעורך הפסח ובאים לקבל חעודת בית דין שהקוקלר הנשלח למקום פי הוא מלאכה עליס אנחנו כותבים בהחעודה בזה"ל להיות ידוע שהקוקלר הנשלח להקומ פי בעיר פ' בשנה היבות כו"כ ומקומן בנוי כו"כ הוא מלאכת פאבריק של קוקלר הנעשה אם עליס. ואם עליס נוהגים לאכלו בפסח. ע"כ ואין כאן חעודה רק קיפור דברים בעלמא והנוסח הזה עלמו הוא מה שכותבין בז"ל. הן בהיות ההשגחה של הפאבריק נחונה בידי ישראל הן עתה שהיא בידי זרים. כי לא נוכל להעיד על הכשרו בהחלט כ"ז שלא עמדנו על עסייחו חחת השגחתינו ול"ב. ובחנחי זאת לענין הכל ומעלינו חלוחות המחלוקים בשורש מדוע לא נשגיח על עשית הקוקלר לפסח להאכיל את ישראל אן המותר בשופ"ר. אחרי שהפאבריק הוא בעיניו. והס לא ידעו מכאובי הארץ הפנימים. אשר יעמדו לנו לשנן והרי גליו עשה וכקינו שתים גם להדיח ומעליו חלוחות חופשי החורה אשר יביעו בחמהון על נוקא החעודה שהיא עשוייה כדת וים שלמו חלוחותם בכחב ומדוע לא כחבנו נוקא הכשר בבור. ובשחילת כבודם הודענום כי לא עלי שפתים לבחנו ולשוננו אחנו

(יב) מנהג יפה אף נעים יש פה בעירינו מצרים. שיש להקהל הקדוש יורה גדולה מנחושת ובה עושים הנעלה לכל כלי הפסח של כל הקהל חנם אין כסף (זולת מיזה מתנת יד קטנה להמשמשים העומדים להגעיל) ושם יש איש ת״ח או נבון לחש ויודע ספר להשגיח על הדבר, וזכות הרבים תלוי בזה כי אין יד העניים משגת להגעיל כליהם כרחוי, ובפרט כי רוב תשמישם בכלי נהושת המצוי לרוב, וגם מחסרון ידיעתם בדיניה יבואו לידי מכשול ח״ו. אבן הנעלת הקהל מקופת הכוללות נעשית ביד נדיבה ורחבה ויש להם מ׳כנים גם מים קרים לשטיפה וכל דצריך. והמנהג היה להגעיל רק ביום ר״ח ניסן ותו לא. ובבואי לשרת בקדש פה קריה עליזה. תקנתי לעשות ההגעלה בשרשה ימים שהם בה״ב שאחר ר״ח ניסן. הן מסיבת כי העדה בפ״י נתרבית באוכלוסיה. ואין יום אחד מספיק. ובפרט שכליהם מרובים כמש״ל לריבוי הנחושת המצוי. וגם מפני תקנת העניים אשר אי איפשר להם להכשיר כל כליהם ט״ו ימים קודם הפסח. כי צריכים הם להם כמובן ותלי״ת כן נהוג עד היום ושלש פעמים מגעילים להקהל בשרשה ימים חלוקים ותהי הרווחה. זכרה ה׳ לטובה ולברכה.

(יג) מנהג פשוט פה מצרים להגעיל את היורה תחילה כדי להכשירה היא עצמה ואע״פ שאנחנו מגעילין בה קודם זמן איסור החמץ ודלא כמנהג עיקו״ת

שלולית הנהר

תלי״ת לסון למודים לכתוב העומד הכסר כתם. לם יהים הדבר לגוח הדם. לכן לפי הענין ום קמוע לל נוכל להעיד יותר. ודי״ב.

ופעם אחת כשלמתי מחזה בני חדם יכלים את ה׳ אלקי חינן מחגירין חומת חו״ן. לכן בהקוקלר התחקלו והסביבו על המדה לחקום פן לל יחבטל החמץ קודם הפסח בחסם גיבול עם בינת הדבם. כי חולי כפלו פירורין ונקטנו תוך לפום הקוקלר. ובפ״ד עדיין לל יתבטל. והסבתים כי חסבה זו ירחוקה מאד משכל. ועכ״ז גם לשיטתם מלחתי להם תקנה. קודם הפסח יניקו את הקוקלר תוך ניס כסיס וטהורים ויהיו הניס רותחים. ותכף הקוקלר יחם והיה למיס ויקנכו לותו בבגד נקי ותח״כ יניחוהו בחקום נקי. ומלילו יהוב להתקנח. ויסחקנו ממנו בפסח. ובמו מה שלחנחנו עושים בשמן זית הנקנה מן הסוק להסחח הוי יתבטל קודם הפסח. ובינו חו״ן בפסח לדיון לחתבח דמן ז״ל קמוכין. ולחכיחם ישרחל הקדושים והטהורים. בדיבי הפסח החניבו על עלמם בחומות ובדבים. יהי עלינו קחרים המחיל לחכן ולדבים. חמן.

עיקו"ת ירושלם ת"ו ככתוב במנהגי עיה"ק בדיני הפסח אות א'. וכבר העירותי ע"ז שם בנהר פקוד. האמנם לבסוף אין אנחנו מנעילין אותה כיון שאין משתמשין בה בפסח. ובפרט שהיורה מצד עצמה היא בנוייה בקרקע לרוב גודלה ומקום ההגעלה סגור ואין חשש שישתמשו בה בפסח כלל.

(יד) המנהג פשוט במצרים שכלי נחושת ומתכות אשר ציפו אותם בכריל להצריכם אח"כ הגעלה כדין. ולא לסמוך על הציפוי בכריל במקום ההגעלה. וכן הוא מנהג כל ארץ ישראל וסוריא הרב מניר מראשית חא"ח סי' א'. (מנהגי מצרים) וכן היה מנהגם מקדם קדמתה. ולאשר שמעתי שיש איזה בני אדם מחסרון ידיעה סומכים על הציפוי. הודעתי כזאת ברבים בדרושי שבת הגדול. שחלילה לסמוך על הציפוי לבדו. והיום תרי"ת אין גם אחר שיסמוך על הציפוי. ואם ימצא מחינן ליה מאה עוכלי עד שיגעיל. וההגעלה הרי היא מצוייה לפניו בכל עת ובכמש"ל (עיין נסגולות הנהר)

(טו) המנהג לאפות מצת מצוה של בתי כנסיות שמחלקין אותה לעניים וליחידים. ביום י"ג. אכן יש מעט מזער מאנשי מעשה שנזהרים בעצמם לאפות ביום י"ד ועיין הרדב"ז ח"ה ס"א ש"א רי"ג שכתב דלכתחילה יש

שלולית הנהר

(יד) עיין במנהגי מצרים שכתב וזה. שכן היה מנהגם קדום שלא לסמוך על הציפוי. ומקורו מדסיים ליה בנעה"ב יחידים סמכו על הציפוי לצד ודבריו עומדים שלא נכון לעשות כן. אכן להכריז בכתי כנסיות לא נהג דעתי דמוטב דיהיו סוגרים ולא מזידים והדברים ק"ו היכא דליכא למלי דבדי לסמוך עליהו. עכ"ל. ולפי הסליחה. ומגנה היולאת מלפני הסניט היא זאת. שכל דבריו תמוהים. כי הלא הרא"ם לבדו ז"ל הוא דס"ל לסמוך על הציפוי וכל הפוסקים חלקו עליו. ועיין להרב פר"ח שכתב דיחידים הללו שסומכים על הציפוי בעלו בעיעוכייהו ולא מריך למיעבד הכי ולסמוך על הרא"ם יעויש בד"ק. ולא ידענא מאן ניהו הכי לפלי דבדי דקאמר מר. הלא הרא"ם הוא ניחיד. וכיצים המולקים. לכן יותר מתעיים והיותר מעלית שמאחר שהוא ז"ל הניח דבדי הרב מגיד מרפאות ז"ל המעיד בנוהגו שמנהג מצרים וסוריא כמנהג מ"י שלא לסמוך על הציפוי. מ"כ המדסיים הללו שלנו לעשות מדסה לסמוך על הציפוי הם מסכים ומנהג העיר ופפך הדין. מ"כ רמוי למותמן על העמוד וכמ"ש מהר"מ מלבסקאר ז"ל בי' ח' והוא עלינו הניח דבריו בהקדמת ספרו "מנהגי מצרים" וזה פלא כי תחת למותמן על העמוד. העמיד דבריהם שלא כמנהג העיר. ומאי לשמייהו. גם מ"ש דמוטב שיהיו סוגרין וכו' לאו הכי"ת דמלבד דהכא ליכוד מעין הוא ליכוד תורה ולא למהיכן מוטב שיהיו סוגרים וכו'. ועוד קשה דלמה ים להם לסגור. הלא הגעלת הקהל מצוייה היא. ולהגעיל כלים גדים רותחים גם בניתו אין כאן דבר גדול. רק עצלותם היתירה. ומחיכן להו עד דתתפשט עקיימות עצלותם. וע"כ דהכתי והכהזתי בדבים דבר זה והקהתי מעשוו מדרך עם ה' וס' יעזרנו עדכ"ם לעון.

יש להחמיר ולאפות ביום י״ד וכן עמא דבר אכן בדיעבד אין לנו לאסור ועי׳ עוד בתשו׳ ח״א סי׳ הע״ז. (מנהגי מנלייס) וכן הוא מנהג בעיקו״ת ירושלם ת״ו כשהיו מחלקין מצות אפויות לעניים למצות הסדר. הנם כי אין שם כי אם שלש מצות ללילה ראשונה ותו לא. היו אופין ליל י״ג ויום י״ג וליל י״ד. כי אין הזמן מספיק לאפות לכל הקהל ביום י״ד ואין הקב״ה בא בטרונייא ח״ו עם בריותיו כי הוא דבר נמנע האיפשרות. ומה יעשו עיירות רבות שאין להם תנור כשר לאפית מצה בעירם. ושולחים להם מצות אפויות דרך נהרות ומדברות לאכילתם בפסח. וכן שולחים להם מצות לסדר ליל הפסח יום או יומים קודם. ובשעת הדחק העצומה כזאת לא החמירו ומקרי בדיעבד וכשר. ומה גם דהא איכא לכמה מרבנן קדישי קדמאי ורבת מן האחרונים דסברי מרנן דשרי אפי׳ לכתחילה לאפות קודם י״ד ויוצאים בה בשופי וכמ״ש הרדב״ז באותה תשובה. ועיין להב״ח ולהרב מג״א והח״י בסי׳ תנ״ח. כ״ש דאין להחמיר ברלא איפשר.

והאידנא תלי״ת רבים וכן שלמים מיראי ה׳ וחושבי שמו נזהרים לאפות מצת מצוה יום י״ד אחר חצות אחרי אשר הוקלה העבודה הנרולה של אפיית המצות להעניים ב׳ סדרים לכל אחר שעולה למספר עצום ורב. ומצו למיקם עליהו. אכן לעשות כן לכל הקהל הוא נמנע המציאות בשום אופן. והנח להם לישראל יש להם על מה שיסמוכו והן אל כביר לא ימאס. וצדקתם עומדת לעד.

(טז) מנהג מצרים לאפות מצת מצוה ע״י האומן הגוי ראין אומן ישראל מצוי. ויש להם ע״מ שיסמוכו הרדב״ז דפוס פיורדא סי׳ תקפ״ה. והן כהיום להיות שאינו נמצא ישראל שיתעסקו נהנו שאף בלישה ועריכה וקטיפה הכל ע״י גוי וישראל עומד על גבו שאי איפשר בענין אחר ועיין מג״א סק״א והבאה״ט סק״ב (מנהגי מנלייס)

ויומא כי האידנא רבים מיראי ה׳ נזהרים ללוש ע״י עצמם או ע״י ישראל דווקא. והן נותנים המים לשם מצת מצוה. ועורכין ומקטפים ע״י ישראל. אנן האפיה ע״י גוי כי אומן אופה ישראל אין חזונו נפרץ כלל. והרבה טרחנו למצוא לנו אופה ישראל ולא הונח לנו עד הנה. ולדאבון לבבנו ברורותינו אלה כמעט שהוכרחנו להיות יד גוי באמצע עשיית המצת מצוה. בע״פ. מחשש עלילת הדם הנתעבה והנאלחה המצוייה הרבה מאד בזמנינו. וכמעט אין שנה בלי פנע ונגע מהעלילה הבזוייה הזאת וברוב

השנים נסבול מרירותה עד שפוך דם כאשר קרה במדינות רבות וגם בפרס מלכות מצרים. ובהיות יד הגוי באמצע אין החשש גדול כי יבואו מהם ויעידו בהם. ואם עתה שכל המצות האחרות נעשים ע"י גויים ושומרים עליהם ישראל, ואם במצת מצוה נסלק את ידי הגוי מן האמצע. נתן מקום לפושעים לנטות עלינו קו חשך. וחמירא סכנתא. כי כל העלילה היא על מצת מצוה כידוע. וה' הטוב יקבץ נדחינו מבין הגויים ויראנו לטובה אות. וכימי צאתנו מארץ מצרים יראנו נפלאות. כיר"א.

(יז) בענין תענית בכורות המנהג פה מצרים שאפי' נקבה בכורה מתענה.

ואולם באשר ידוע כי התענית בכורות ביום הזה הוא צער גדול ובפרט שיש שמזיק להם התענית עד אשר לא יוכלו לקיים כמה מצות עשה דאורייתא שבסדר ליל הפסח. וא"כ ההפסד הוא עשר פעמים מריוח התענית ע"כ סמכו להקל כדעת הפר"ח ז"ל שהבכורות באים לבית החופה אשר יש ביום ההוא ושומעים הז"ב וטועמים מכוס הקידוש ומתפטרין מהתענית. וזה עדיף לדידי מסיום מסכתא שהיו נוהגים לעשות בע"פ. מכמה טעמי חדא כי סעודת סיום מסכתא מהניא למאן דנמיר וסביר. ועכ"פ הוא מבין איזה דבר מסיום המסכתא. אכן מה יועיל זה לבוקי סריקי עצים יבשים שאינם יודעים צורת האותיות של ק"ש. כ"ש שאין אתם יודע מה היא המסכתא ומה הוא סיומה ועל מה ישמח דתחשב לו כסעודת מצוה. ואה"נ תיהני לכת של מבני דבר או רובם ת"ח כ"ש דתהני להו. ושנית כי לרוב הבלבול העצום של המוני עם הבכורות הנאספים אין קורא ואין שומע. ותבקע הארץ לקולם. וכאשר הנסיון הורה. וא"כ הויא ח"ו כחוכא ואיטלולא. ואולם לשמוע ז"ב ולטעום מכוס הקידוש עדיפא פורתא. האמנם מה שנוהגים איזה עמי הארץ שלוקחים מכוס יין הקידוש של החופה ומוליכים אותם לביתם להטעים ממנו הבכורות שבבית אשר לא שמעו ולא ראו לא חופה ולא ברכותיה. ראוי לנעור בהם בנזיפה שח"ו הם מבזים את מצות התורה ועושים אותם ללעג וקלס. וכמה פעמים הודעתי ברבים שאין לעשות כן. והעושה כן הוא אוכל ביום תעניתו בשאט ונפש בלתי סמך כלל. ותלי"ת שכמעט המנהג הרע ההוא הולך ומתמעט. וראוי לכל ירא שמים הנמצא שם להודיעם שאין בכ"עימה ההיא שום טעם כי אם טעם לפנם וד"ב.

(יח) מטעם זה וזולתו הוקבע המנהג במצרים מזה איזה שנים מטעם ב"ד הצדק יכב"ץ והסכמת זט"ה ונשיאי העדה. שבע"פ אשר על הרוב

מצויים

מצויים בו חופות הרבה בפ"י. ולפעמים למעלה מעשרים ויותר, שלא לעשות החופות בע"פ כי אם עד חצות דווקא ותו לא. הן מצד כי בזה יזכו ארץ הרבים שישמעו ברכות החופה. לפוטרם מתעניתם. וכאשר יעשו אותם קודם חצות במקומות רבים יכולים הכבורות להתחלק למקומות ההם ולא ידחקו זא"ז בלחץ עצום ונורא אשר היה מביא כמעט לידי סכנת נפשות כאשר הנסיון הורה. ושנית כי בער"פ כל הקהל טרודים בצרכי מועד המרובים ואין פנאי אחר חצות. והנישואין שאחר חצות הולכים ומתאחרים עד הלילה. וכבר קרה שעשו הנישואין בלילה כמעט וחתמו הכתובה כמעט בלילה ועברו כמה איסורים חדא שכתבו ביו"ט ושנית שהכתובה נפסלה שזמן הכתוב בה היה יום י"ד והם נשאו ליל ט"ו. וא"כ הוא שרוי עם אשתו בלא כתובה. ועוד מכשולים אשר הקורא יבינם. וע"כ הוסכם להנהיג החופות בע"פ בפרט דווקא עד חצות ובע"ה אם יהיה ה' אתנו נעשה כן גם בערב חג הסוכות הא מיהא לענין ע"פ רבה המכשלה יותר. וע"כ אין לשנות המנהג להכשיל ארץ הרבים ח"ו. והמשנה עונו ישא. והוא חטא רבים נשא. וד"ב העירה.

(ב) המנהג במצרים שער"פ שחל להיות בשבת להשכים בבקר ולהתפלל תפלת שחרית וכל חתן שנשא אשה קודם הפסח אין עושין לו שורה בבית הכנסת בשבת זו כלל. ורק עושים לו שורה ביו"ט ראשון או שני. וכן ראוי לנהוג מחשש עיבוב וזמן אכילת חמץ הלא מצער היא ושלא יבואו ח"ו להכשל באיסור אכילת חמץ.

(בא) פסח שחל בשבת המנהג בערבית לומר ויכולו קודם ההלל. וכמ"ש מהריק"ש ז"ל שכן נהגו עי"ש בסי' תפ"ז. ודלא כסברת הרדב"ז ז"ל שכתב להקדים ההלל. וכן הוא מנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו וכמ"ש הפר"ח שם שכתב דלא נהגו כהרדב"ז ז"ל אלא ויכולו דהוא תדיר קודם לאמירת ההלל. ואם טעה והתחיל ברכת ההלל קודם אמירת ויכולו. ינמור ההלל ואח"כ יאמר ויכולו כרכתב ג"ע בברכ"י סי' תפ"ז אות י"א.

(כב) בענין פרשיות של קס"ת בפסח משך תורא וכו'. המנהג כסברת מהריק"ש ז"ל שאם טעה ודילג פרשה הראויה לאותו וקרא קריאה של מחר. וכיוצא בזה ממחר יקרא אותה פרשה שדילג. וכן אירע מעשה שטעה הש"ץ וקרא פסל במקום קדש והוריתי לש"ץ לקרוא למחר קדש ע"פ הוראת מרן מהריק"ש בסי' ת"צ. וכן כתב הג"ע בברכ"י שם סעיף ז' שהסכים כדעת מהריק"ש נגד החולקים עליו יעו"ש.

הוקבע

.....

(כג) הוקבע המנהג פה מצרים יע"א מעת בואי לשרת בקדש בקריה עליזה הלזו. שש"ץ סופר תחילה בקול רם. ואח"כ מברכים הקהל וסופרים וכדעת הרשב"א ז"ל בסי' תכ"ח. ואע"פ שהיה מנהגם לברך הקהל תחילה ואח"כ הש"ץ וכמ"ש בס' מנהגי מצרים יע"ש. הנה העת והזמן הכריחונו בחזקת היד לשנות מנהגם. במנהג אחר היותר יפה והיותר משובח ממנהגם הראשון. כדי להציל את העם ממכשול ועון כי הקהל לא ידעו מנין ימי העומר ויום הספירה שהם בו. וזה מברך וסופר מספרו והשני צועק וסופר מספר אחר וקול המולה במחנה אלהים ואין איש שומע חבירו מה הוא אומר. וכשחוזר הש"ץ לספור אז ידעו שטעו במניינם ויתוקן להם ענין חספירה. אכן אין תיקון לברכה שהיתה לבטלה כי הוא בירך לספור על מה שהיה בדעתו. ולא כן הוא האמת. ונמצא שבירך לבטלה. וע"כ הנהגנ להיות הש"ץ מברך תחילה ואח"כ הקהל. ואחרי ששמעו הספירה של היום מפי הש"ץ. חוזרים ומברכים ע"ד לספור היום האמיתי. ואין חשש שיצאו בברכת הש"ץ כיון דכ"ע ידעי כי בעומר מצוה ע"כ אחד לספור לעצמו. וזו היא הדרך היותר צלולה ובטוחה ממכשול. ומאחר ששני המנהגים אם לברך הש"ץ תחילה. או הקהל תחילה לא נזכרו בדברי מרן ז"ל ולא נפסק הדין להלכה ולמעשה כחד מינייהו. והדבר נשאר מעתה כל מקום כפי מנהגו ונהרא נהרא ופשטיה. א"כ מעתה חל החיוב על המו"ץ אשר בדור לראות איזה הדרך היותר בטוחה להשמר ממכשול ועון ואותה יקרב כפי מה שהזמן דורש ממנו. ושמענו שבעיקו"ת ירושלם ת"ו מזה קרוב שינו גם הם את מנהגם הקדום לברך הקהל תחילה ואח"כ הש"ץ וחזרו להנהג שהש"ץ יברך תחילה ואח"כ הקהל מטעם שהקהל היו נכשלים בטעות ימי הספירה. ושמחתי מאד ותכף כתבתי למע' הרב הגאון איש ירושלם צבי עדיינו כקש"ת כמוהר"ר יש"א ברכה יצ"ו לישאול אם אמת היה הדבר. ותשובתו הרמתה שהם ראו שהיותר נכון לברך תחילה הש"ץ. וכן נכון גם מצד הדין. ותשובתו העתקתיה בספרי נהר פקוד אשר שם הרחבתי הדיבור בנדון הזה יעו"ש בדיני העומר. ועתה נרפסה תשובתו בספרא דבי רב ס' עולת איש סי' ב' ומשם בארה. וכן ראיתי למופ"ה הרה"ג החבי"ף בס' מועד לעל חי. שכתב שכן ראוי לעשות תמיד שהש"ץ יברך תחילה יעו"ש. הנם הלום הדברים שכליים ומוסכרים שהש"ץ עליה רמיא בחיובא להיות נזהר במנין הספירה ולדעת מראש מספר הימים ואחריו כל אדם ימשוך. וכיו

דאית לן תקנתא בנחת ובשלוה למה לן לצעורי נפשין. ותלי"ת שנתקבלה ההקנה הזאת כמעט ברוב בתי כנסיות שבעיר ומצאו בה רב נחת. ואם המצא ימצא איזה מלגלג ומערער הוא לא ברעת ידבר. רק לריב ומדון חיליו יגבר. ועל ריב לא לו הוא מתעבר. והוא מכשיל את הרבים בקשי ערפו. וקולר תלוי בצווארו וחטא רבים נשא והוא בנפו. וה' הטוב ינחנו בדרך אמת לעבדו שכם אחד כיר"א.

(כד) המנהג פשוט במצרים לספור העומר גם ביום בלי ברכה. (מנהגי מצרים) ומנהג יפה אף נעים הוא שאם שכח איש לספור את העומר בלילה. איתיה בתקנתא לספור ביום בלא ברכה. ויחזור לכרך העומר בברכה שארית הימים וכדעת מרן סי' תפ"ט ס' ז'. וכן ראיתי בעיקו"ת ירושלם ת"ו ובשאר עירות ומנהג נכון הוא.

(כה) המנהג פשוט פה העירה לספור העומר אחר קדיש תתקבל. ולא אחר תפלת ערבית כולה. דלא כפשטות דברי מרן ז"ל ודלא כמנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו. ומנהגם יפה הוא כי בעוה"ר פשתה המספחת שבאמירת עלינו לשבח הקהל יוצאים מבהכנ"ס ויש חששה טובא שישכחו את ספירת העומר. אכן קודם תתקבל כל הקהל נמצאים שם. וכן מנהג נ"א יע"א וכמ"ש רב אח"ג בספר נוה שלום יעו"ש.

(כו) בענין הנישואין בימי העומר. המנהג הפשוט במצרים עתה. שמי שיש לו איזה סיבה מכרחת לישא או אם הוא נחוץ לדרכו. נושא ביום ר"ח אייר דווקא אכן בתנאי שלא יעשה ריקודין ומחולות ומשוררי המוזיקה וכיוצא. מטעם אבילות כידוע. ומיום ר"ח עד ל"ג לעומר אינן נושאים כלל. וביום ל"ג עצמו נושאים. ודלא כספר מנהגי מצרים שלא חילק בדבר שלא נהגו כדבריו רק ביום ר"ח עצמו נושאין בלא הרבות שמחה. עד ל"ג. ומל"ג ואילך הותר לעשות בריקודין ומחולות ואין לשנות. וטעם התר נישואין בר"ח כיון דשרו רבנן קמאי הרדב"ז ומהריק"ש להסתפר בראש חדש ה"ה נישואין דהא בהא תליא וכמ"ש בסעיף שאח"ז ועיין ב"ח ושכנה"נ בסי' וה.

(כז) בענין תספורת בימי העומר. כתוב במנהגי מצרים הראשון שרבים מאנשי מעשה מסתפרים בימי העומר בכל ער"ש במנהגם לכבוד שבת וחילייהו מתשו' הרדב"ז בחדשות סי' תרפ"ז אף כי הוא לא נהג בעצמו התר רק בכל חדש ניסן ובר"ח אייר ותו לא. ועיין מהריק"ש סי' צ"ח וביוסף אומץ

נהר הלכות העומר מצרים

סי׳ ס״ה ושיו״ב. (המדפ) עכ״ל. ולדידי אמינא כי אין להם על מה שיסמוכו אחרי שנם במצרים נהגו שלא להסתפר בימי העומר עד ל״ג. ולאו אנשי מעשה נינהו אלה המסתפרים בכל שבת. כי הרדב״ז ומהריק״ש ז״ל לא התירו רק בר״ח וביום ל״ג וכמ״ש בשלולית הנהר. ועתה לא חזינא פרה מצרים מי מאנשי מעשה וירא את דבר ה׳ העושה כן. ושומר נפשו ירחק מזה. כי הם ימי הדין הקשה כידוע. ולא יכנים עצמו לעשות דבר נגד מנהג שנהגו כל ישראל לאיסור בימי האבילות האלה. והשומר אמת ינחנו בדרך אמת כי ממנה תוצאות חיים.

שלולית הנהר

(כז) תמ״ה דבדי הרב מנהגי מצרים ז״ל תמוהים מאד. שהרי הוא כתב דאלה המסתפרים בכל שנת מילייהו מדברי הרדב״ז בסי׳ תרפ״ז. ומשמעות מילייהו ד״ל שסומכים על מילתן נדול כהרדב״ז שהתיר. והא ליתא כי הרדב״ז נופיה לא התיר רק בניסן ויום ל״ח תייר דווקא. כמ״ש שם. ולא עוד אלא דכתב דאלו נמי בהנינן מיקור התספורת עד ל״ג. אלא דבר״ח אינו בכלל המיקור כיון שהוא יום שאקור בהספר ותענית יעו״ש וכן מהריק״ש בתשו׳ ל״ח מזיל בתיובתא דבי׳ הרדב״ז ותתיר בר״ח ויום ל״ג. ובהנהותיו כתב על מ״ש מרן בהטוהנים להסתפר בר״ח תייר טעות הוא בידם כתב הוא ז״ל כיון שהוא מנהג אין לנעות בידו ונקום שנהגו כן. וכן הניח דבריהם ג״ע ביוסף לומן בי׳ ס״ה ובי׳ מ׳. ומ״כ אלו המסתפרים בכל שנת אין להם על מי לסמוך דאלו לדעת הרן אסור כל ימי העומר עד יום ל״ד. ור״ח בכלל המיקור. ואם לדעת הרדב״ז ומהריק״ש ז״ל הא לא התירו אלא בר״ח וביום ל״ג שהם ימים שאין בהם תחנון. אבל להסתפר בכל ע״ש. לא נזכר זה בדבריהם כלל וכלל. ומאי מילייהו מדברי הרדב״ז דקאמר מר.

ואם כוונתו עמ״ש הרדב״ז שם שרוב קהלות שלא נהגו מנהג זה כלל ומסתפרים בכל שנת כמנהגם לכבוד שבת. יעו״ש. ואם על זה כיון ור״ל שקהלת מצרים היא כאותם הקהלות שלא קבלו עליהם מנהג אסור התספורת ומעיקרו. עוד תגדל התימה על כל דבריו ומכמה טעמי. חדא דמ״כ לא ה״ל לומר דבים מתנסי ומעשה והי״ל לומר במצרים נוהגים התר בתספורת ויעקור את הכלל מעיקרו ויהיו כל קהל מצרים מנסי ומעשה. להסתפר. ב) ק״ט דאמאי קאמר ומילייהו מדברי הרדב״ז דאלו בשביל שהרדב״ז ז״ל הזכיר שים קהלות שנוהגים כן. נכנסה גם מצרים בכלל הקהלות ההם. ואם הם רוצים להכנים עצמם בהתר זה נגד הדין והמנהג אין להם לתלות עצמם בדברי הרדב״ז. שהרי הרדב״ז לא הכניסם ורק הם מכניסים עצמם. ג) דהרדב״ז ומהריק״ם ז״ל דברי מצרים הקדמונים ז״ל הם עצמם כתבו דאלו נהגינן מיקור כל ימי העומר עד ל״ג והולילו מן הכלל ר״ח תייר ול״ג ומ״כ ומנהג מצרים נ״כ לאסור התספורת בימי העומר. הין ומהימים המזכרים. ומ״כ כיון שמצרים נהגו מיקור בעומר. אין אלה המסתפרים מנסי ומעשה ומעשה רק פרסים מדברי נבור שהרי כל מצרים אין מסתפרים. נאופן כי דבריו תמוהים הם ומגומלם כבודו אתן למצע אין סניסם להורות להם התר בדבר שאין להם ע״מ לסמוך להסתפר בכל עש״ק. לאחרי שמצרים הוא מקום שנהגו לאסור ואתו הסליחה. ודו״ק.

במצרים

(א) במצרים נהגו היתר לגרור הגבינה ביו"ט במורג חרוץ כיון דמפיג טעמו אי עביד ליה מאתמול. ואין צריך שום שינוי. מהריק"ם פי' תק"ד וכן היא דעת רמ"א בהגה משם הריב"ש הביא דבריו מרן הב"י ז"ל. והוו כדין התבלין שמפיגין טעמם דפסק מרן ריש סי' תק"ד דשרי כדרכן בלי שינוי וכן לדיך את המצות בפסח ביו"ט מותר בלי שינוי. מהריק"ם פס.

(ב) מה שנוהגים איזה בעה"ב במצרים ליקח חלב שחלבו גוי וישראל רואהו מכהמה של גוי. וחולב הגוי לתוך קדירה ריקנית ושותין החלב או אוכלין אותו יש להם על מה שיסמוכו וכדעת מהריק"ש בסי' תק"ה. וביום טוב כ' מותר בפשיטות. וכא"י נהגו בו איסור אם הגוי חולב לקדירה ריקנית וכדעת מרן וכמ"ש בנהר פקוד במנהגי ירושלם ת"ו בה' יו"ט סק"ד ומשם בארה. וירא שמים הרוצה לצאת ידי כולם ולצאת מסלע המחלוקות ישים ביו"ט ראשון פרוסת פת תוך הקדירה ויתן לגוי לחלוב עליה דהשתא הו"ל משקה הבא לאוכל וכאוכל דמי וכמ"ש מרן סי' תק"ה סעיף א'. וכן נהגו רבים מיראי ה' וחושבי שמו.

(ג) במצרים נוהגים חכמי הקהלות שבכל בתי הכנסיות לערב עירובי תבשילין בער כל הקהל לפי שיש הרבה אנשים שאינם בקיאים בעשיית מצות עירוב תבשילין ומכריזין בהקהל שמי שלא הניח עירובי תבשילין יסמוך על החכם. גן המלך פי' ק"ך. ועכשיו נהגו לעשות העירוב כאמור אבל לא מבריזינן. ואפשר דמן הדין יספיק בלא הכרזה וכמ"ש מהריק"ש ז"ל מי שרגלו להניח עירובי תבשילין בכל שנה סומכין עליו מן הסתם יעו"ש (מנהגי מנלים). ולא ידענא מאי ואפשר דקאמר. אחרי שהוא מביא דברי מהריק"ש שסומכין עליו מן הסתם. ודברי מהריק"ש הן דברי חר"ן בפ"ב רביצה. הביא דבריו רמ"א בסי' תקכ"ז סעיף ט'. ורואה אני דשאני נדון הרב גן המלך דאיירי בחזני הקהלות שבבתי כנסיות. דמסתמא אין אלו רגילין לערב על כל העיר רק בעד קהל של בית הכנסת שלהם. ובכגו"ד צריך שיודיעו שיסמכו עליו כמ"ש מרן סעיף ט'. אבל נדון מהריק"ש איירי ברב העיר שמערב בכל שנה ורגיל בזה א"כ סומכין עליו מן הסתם. ופשוט. והאידנא המנהג שרב העיר מערב על כל הקהל. ורב העיר מזכה להם ע"י אחר ועכ"ז מכריזין בבהכנ"ס עירובי תבשילין. שיש איזה בעה"ב שרצונם לערב לעצמם אלא ששכחו וע"י הכרוז נזכרים והולכים ועושים העירוב. ואם אי אפשר להם לערב עוד סומכים על עירוב רב העיר. ודו"ק.

במצרים

(ד) במצרים אשר בית עלמין רחוק מהעיר יותר ממהלך שעה וחצי. ועי"כ בימי החול מוליכים את המת בענלה של מתים המיוחדת לכך הרתומה לסוסים של חברת סוחרים גויים וישראל שותפים כידוע. גם ביו"ט ראשון אם יש מת ב"מ מותר להוציאו בענלה ההיא ולומר לגוי שיביא ענלתו וסוסיו ויוביל את המת לבית עלמין. ואין בזה שום חשש. כיון שאפי' מלאכות גמורות דאורייתא הותרה בהם אמירה לגוי לעשותם לכבוד המת כמ"ש מרן בסי' תקכ"ו יעו"ש כ"ש אמירה דשבות דדבנן. דאפי' שביתת בהמת ישראל ביו"ט גדולי הפוסקים ס"ל דאין ישראל מצוה ע"ז וכאשר הארכתי בפסק דין באורך בתשובותי בענין זה. והוא פשוט.

(ה) מנהג פשוט בארץ הצבי ומצרים וטורקיאה שמי שמת לו מת בחוה"מ של סוכות. אין שמיני עצרת עולה לו רק ליום אחד ולא לשבעה. מחב"ר בסי' תקמ"ח. מנהגי מנלים. (פירוש הדברים לענין שלשים שעולים ימי הרגל ומשלים עליהם למספר שלשים ואין ש"ע נחשב לז' רק ליום אחד) וכן מסתמיות דברי מרן ביו"ד סי' שצ"ט יעו"ש. והא דש"ע עולה לשבעה כמ"ש מרן באו"ח סי' תקמ"ח וביו"ד סי' שצ"ט. היינו למי שנהג שעה אחת קודם הרגל. דאותה שעה חשובה ז' והרגל ז' וש"ע ז' ויו"ט ב' ש"ע אחד ומשלים עליהם ח'. אבל במת לו בחוה"מ דלא נהג אבילות כלל. אינו נחשב לו ש"ע כי אם כיום אחד של ימי הרגל לענין השלמת שלשים ודו"ק.

(ו) במצרים נוהגים היתר לכבס בחוה"מ ע"י גויים ושפחות כל הבלים הצריכים להם במועד. דכיון דצריכים להם במועד הוי כמי שאין לו אלא חלוק אחד דשרי. מהריק"ש בהגהותיו סי' תקכ"ד. ואולם הדבר ברור דלא התיר אלא בכלים שלובשם או משתמש בהם במועד. אבל אסור לתת לכובסת גוייה לכבס בגדים שאין לו צורך בהם במועד. ורק למצוא אותם נקיים אחר המועד דזה אסור. ואפי' על התר מהריק"ש ז"ל בבגדים הצריכים הפוסקים ז"ל מקהו בה אקהייתא לומר שהיא קולא יתירה. וכמ"ש ג"ע בברכ"י סי' תקל"ד. ועי"ש מ"ש בנהר פקוד במנהגי ירושלם ת"ו. עכ"פ הבו דלא לוסיף עלה וליתן גם בגדים שאין לו בהם צורך המועד בהכלעת בגדי צורך המועד. דזה אסור מדינא ודו"ק.

(ז) מנהג מצרים לעשות החופה בבקר כשהיה בערב הרגל. דרכי נועם יו"ד סי' כ"ח. וברכ"י סי' ת"ע. והן עתה אינן נזהרים בזה ועושים החופה בערב ועיין ברכות המים ד"מ ע"א (מנהגי מנלים) מדברי הרב דרכי

נועם מרכני מצרים הראשונים ז"ל מתבאר דמנהגם הקדום במצרים לעשות החופה בבקר בערב הרגל. וכבר כתבנו בהלכות פסח סעיף י"ט. שעתה אשר מצרים נתרבית באוכלוסין בפ"י ויש נישואין רבים בפרט בע"פ. הוכחנו להחזיר עטרה ליושנה ולמנדר מילתא שהנישואין יהיו לא יותר מחצות היום להציל העם ממכשול ועון. ובע"פ מיהא. כבר הוחזר המנהג למקומו. וכרכתיבנא. ושמעתי שגם בעוב"י נ"א יע"א כן עשו. וראוי לנהוג כן. ואשריהם ישראל קדושים הם ונתקבלה התקנה הזאת בשמחה. ואין לפרוץ גדר ודו"ק.

(ח) המנהג פשוט במצרים כמנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו שלא להברות בחוה"מ כלל. ורק במוצאי יו"ט שאז נכנס לאבילות מברין אותו. וכן בענין הקריעה אין קורעין בחוה"מ על שום מת. חוץ מעל אביו ואמו שקורעין בחוה"מ. ועל שאר מתים קורעים אחר המועד. וכן אם בא לו שמועה רחוקה מאביו ואמו שאינן קורעים בחוה"מ ורק אחר המועד. וכן הוא מנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו כמובא בס' מנהגי ירושלם ה' אבילות סעיף נ' ומשם בארה. ומנהגם יפה הוא ואין לשנות.

(ט) המנהג פשוט שהשוחטים שוחטים בבית המטבחיים בהמות וכו' בכל לילי יו"ט שני לצורך יו"ט. ונוהגים לשחוט בלילה כידוע. בסכינים מוכנים ומזומנים מערב יו"ט הראשון. וכן נוהגים לשחוט עופות בשני ימים טובים. ורווקא עד חצות. והטעם כי לשחוט אחר חצות הרבר ברור שהוא לצורך הלילה ואין יו"ט מכין לחבירו וכ"ש ביו"ט שני דהוי מכין לחול. אבן בשוחט קודם חצות יש שהות לתלות שהוא לצורך יום טוב לבו ביום. ואולם כאשר יתברר להשוחט שהעופות שבאיט לשחוט הם לצורך מחר כאותן המפונקים שאין אוכלים העופות הנשחטים בו ביום עד למחר כדי שיתרכך בשרם. אז אין לו לשחוט כלל. כי אם עד הלילה. ואין לשנות.

(יוד) המנהג ביו"ט ראשון ושני בכל המועדים ובר"ה ויוה"כ ליתר בערת פתיחת ההיכל להוצאת ס"ת. ג"פ י"ג מדות ומתחילים מן ה' ה'. ואח"כ קורין התפלה הכתובה בסידורים בכל חג בזמנו ואח"כ אומרי' בריך שמיה. ורק ביו"ט שני אנחנו אומרים הרבש"ע שתיקן רבינו האר"י ז"ל במקום התפלה הנהוגה הכתובה בסידורים כיון שאנן בקיאינן בקבועא דירחא ויש שם איזה דברים המיוחדים רק לעצומו של יום ראשון. ותפלת רבינו האר"י ז"ל שייבא בכל עת. והחכם עיניו בראשו לסדר דבריו בבינה ודעת!

(יא) בחוה"מ המנהג לומר מזמור השמים מספרים במקום מזמור יחננו ויברכנו וכדברי הרמ"ז ז"ל והח"י שהב"ד הרב של"ץ דס"ו ע"א וכן הוא מנהג עוב"י נ"א יע"א כמ"ש ראח"נ בס' נוה שלים בדיני יו"ט סעיף יו"ד. וכמדומה לי שכן הוא מנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו ובהיותי בעיקו"ת ירושל' ת"ו בבהכנ"ס שלנו כך מנהגינו לומר השמים מספרים בכל חוה"מ.

הלכות ט"ב

(א) המנהג בארץ ישראל וכן הוא מנהג מצרים וכרכים ועירות גדולות שבתונרמא שלא לומר בשבת חזון שום קינה מהכתובים בסידורים.

(נ"ע הרב נרכ"י סי' תקכ"ח ס"ג)

(ב) לאו דווקא שבת חזון אלא גם בשלש השבתות המנהג פשוט שלא לומר שום קינה בשבת כלל. ואעפ"י שהיה מנהג קדום במצרים לומר קינות בשלשת השבתות. הלי"ת כי נתבטל המנהג הזה. הלבנ"ז פיורדא סי' תרנ"ס ועין זקן להרן סי' נ"ת. (מנהגי מנלריס).

(ג) המנהג בא"י ומצרים וגלילותיהם שלא לשנות ניגון הפטרות השלשה שבתות מניגון ההפטרה הנהוג. לניגון נהי וקינה. ורק שאין מאריכין בניגון הטעמים כשאר השבתות. ודלא כמנהג איזה מקומות בחו"ל אשר ראיתי שאינם קוראים שום קינה בשבתות אלו. אכן ניגון ההפטרה קוראים אותו בניגון קול מר וקול יללה קורע הלבבות לקרעים. ומוריד דמעה מנקיקי הסלעים. דלא טוב עשו. דמה הועילו בתקנתם שלא לומר קינות. ואומרים ניגונים במר ומנינות. וראוי לבטל מנהגם זה. ורק שיאמרו ההפטרה בלתי אריכות ניגוניה וד"ב.

(ד) גם הטנהג כשמכריזין את החדש באב. שאין אומרים מחדש חרשים הכתוב בסידורים. כי סוף דברי קינה הם של קינת אשחר עדתי. ורק מתחילים מי שעשה נסים לאבותינו ותו לא.

(ה) מטעם זה דאין אכילות בשבת. המנהג פשוט ללבוש בגדי שבת בשבת חזון בלתי שינוי משאר שבתות וכמ"ש הרדב"ז בחדשות סי' תרצ"נ דלא נהגו בכל גלילות ישראל מנהג זה שכתב רמ"א ז"ל שלא להחליף בגדי שבת בשבת חזון כי אם הכתונת. ואמר מר דיפה עשו שהוא

נגר הדין. ותשו' זאת רמזה ג"ע בברכ"י סי' תקנ"א ס"א. והרב כסא אליהו ז"ל סעיף ב' יעו"ש. ונהירנא דגם בעיקו"ת ירושלם ת"ו לובשים בגדי שבת בשבת חזון. ואין לשנות. וגם בלבישת בגדי לבן המנהג להחליף בגדי לבן. ולא רק הכתונת לבד. כי טעם אחד הוא בהיתר הכתונת מפני הזיעה. ה"ה בשאר בגדי זיעה. ובפרט במצרים אשר היא עיר חמה ביותר בימי הקיץ כנודע והזיעה מסרחת ואי אפשר לסבול הבגדים הצואים כלל. ופוק חזי מאי עמא דבר. ורו"ק.

(ו) רבים מיראי ה' וחושבי שמו נמנעים מלהסתפר בשבת חזון. הנם שהוא לפני שבוע שחל ט"ב שחל בתוכה. וכן כתב מהריק"ש בהנהותיו סימן תקנ"א ס"ג יעו"ש. וכ"ש אם חל ט"ב ביום ראשון או ביום ג' שהוא תוך ג' ימים מהשבת. דנכון שלא להסתפר שלא יכנס לתענית ואכילות. והוא מקושט. מהריק"ש שם.

(ז) המנהג פשוט בארץ הצב"י ובארץ מצרים ויתר גלילות טורקיאה לשתות קאפי בסעודה המפסקת אפי' הבריאים ואין לחוש לכלום. ג"ע במחב"ר סי' תקנ"ב ס"ב. שהאריך ויצא לישע הדבר בראיות ברורות ונכוחות ורו"ק.

(ח) במצרים נהגו לבטל שחיטת בהמות מר"ח אם לא לצורך מילה או שבת. מהריק"ש סי' הקנ"ג. ג"ב וגם באלו אין שוחטין במקולין כשאר ימים. מהריק"ש שם. ונראה דכוונתו בשוחטין לחולה או למילה הוא דאין שוחטין במקולין. אבן כששוחטין לכבוד השבת שוחטין ומוכרים במקולין לכבוד השבת וכן חוא המנהג בעיקו"ת ירושלם תובב"א. ובפרט היום במצריים דמרינא דמלכותא אי אפשר לשחוט כי אם במקולין הנהוג לשחוט שם וענוש יענש העובר על זה. וא"כ אי אפשר לשחוט בהמות אשר יספיקו לשבת לכל הקהל שלא בבית המטבחים מטעם האמור. האמנם כששוחטין לצורך חולה לבר או מילה. אין הכשר נמכר בפרהסיא בחנות המיוחדת לכך ורק בצנעא שולחים הכשר לבית החולה או המילה ואין לשנות.

(ט) המנהג לשחוט עופות כל הט' ימים דאין שוחה אלא בבשר. אבן השוחטים נהגו סלסול שלא לשחוט תורים ובני יונה. מחשש הקרבן ודווקא תרנגולים שוחטים (מנהגי מגלים)

(יוד) בט"ב המנהג פשוט שלא לשחוט עופות כי אם מחצות ואילך. ובענין שחיטת הבהמות בט"ב. באשר מחקי המדינה שאין הבשר הנשחט

נאכל בו ביום כלל ורק למחר. כי ע"כ בערב ט"ב לעת ערב שוחטים הבהמות. ובשרם ימכר למחר ביום ט"ב. וכן ביום ט"ב לעת ערב שוחטים הבהמות להמכר בשרן למחר. וכפי"ז נמצא דאין שחיטה לא לעוף ולא לבהמה כי אם אחר חצות ואין לשנות.

(יא) במצרים צריך לומר נחם בכל תפלות שמ"ע. וכדברי רבינו הרמב"ם ז"ל מאריה דאתרין דבתריה נריהי. וכדברי מרן ז"ל בסי' הקנ"ז. וכן כתב מהריק"ש ז"ל אשר הוראותיו המה נר לנתיבותינו שכן הנכון לאומרה בערבית ושחרית ומנחה. וכן הוא המנהג פשוט בעיקו"ת ירושלם ת"ו לומר נחם בשלש תפלות כט"ב וכמנהג ספרד. ורק בני אשכנז נוהגים לאומרו במנחה לבד כמ"ש שם רמ"א ז"ל. ומאחר שהרמב"ם ומהריק"ש רבני מצרים הקדמונים פסקו כן, וגם מרן ז"ל כתב הכי להלכה ולמעשה בכל מקום. אין לנו לזוז מדבריהם. ובפרט שאנן בדידן במצרים כמעט כל מנהגינו כמנהגי עיקו"ת ירושלם ת"ו ובירושלם המנהג כן כמ"ש במנהגי עיקו"ת דיני ט"ב סעי' ב'. כן ראוי לעשות וכן נהוג בק"ק רב ישמעאל ז"ל וכן הנהגתי בכל הקהלות שנמצאתי בהם בט"ב בתפלה. ואין לשנות.

(יב) פה ראיתי במצרים ביום ט"ב שמאחרים לבוא לבהכנ"ס שלא כדרכם בכל יום. וגם כשבאים באים אחד אחד ויושבים דוממים. ושאלתי על זה והשיבו כי כל העם כל אחד מתפלל בביתו ומניח תפילין ומתפלל ביחיד עד אחר העמידה ובאים לבהכנ"ס ללמוד קינות. וע"כ לפעמים בדוחק ימצא בבהכנ"ס מנין שלא התפללו. ובעיני לא הוטב המנהג הזה ולא נאה ולא יאה מכמה אנפי. (א) כי שורש הרבים הם למהר"ם גאלאנטי ז"ל שהיה מניחם בצנעא בביתו וקורא ק"ש, ומסירן ובא לבית הכנסת כמו שמפורש בתשו' הלק"ט ח"ב סי' לק"ט ושכן מצא לרבינו האריז"ל ע"פ סודן של דברי'. ודברים הללו נאמרו למצניעיהן למכוונים בתפלותיהם ע"פ דברי האריז"ל. כאשר כן עושים בק"ק "בית אל" אשר בעיקו"ת ירושלם ת"ו קהל החסידים העי"א. אכן מי הכניס גם המוני עם לתורת החסידות ורק ביום המר הזה. אשר בשאר עניני הדת הלואי ישמרו אותם לעשותם כפי פשוטי הדברים ה' הטוב יכפר בעד, והיום הזה תורת חסד על לשונם לעשות הפך מנהגם של ישראל כמ"ש מרן בסי' תקנ"ה שלא ללבוש תפילין בשחרית ודבריו הם דברי רבינו הטור ובה"ג והרא"ש והגאונים וכאשר יראה המעיין במקורם של דברי' בכי יעו"ש. ובמה כחם יפה של אלה המוני עם לשנות ממנהג ישראל של

כל

כל תפוצות הגולה. (ג) מהר"ם גאלנטי ז"ל גופיה. היה קורא בהם ק"ש לבד ואח"כ בא לבהכנ"ס להתפלל עם הצבור. כמ"ש הלק"ט. אכן לא להתפלל כל התפלה ביחיד. דמאן דכר שמה. ואטו בט"ב הוהר להתפלל ביחיד. זו מי אמרה ומה טעם יש בה. (ג) מהר"ם גאלנטי ז"ל הוא לבדו עשה הדבר בצנעה וטעמו שלא לבטל מצות תפילין גם בט"ב ע"פ סודן של דברים בדרך הנסתר. ואח"כ בא לבהכנ"ס להתפלל והוא דבר שאינו מורגש אכן הם המתפללים בביתם כל התפי"ה ביחיד ומתעכבים בביתם והבהכנ"ס ריקנית הרי הדבר מפורסם ונתפרסם שכולם מניחין תפילין בביתם והתפללו ביחיד ועשו מעשה נגד מנהג ישראל ומרן ורבינו הטור והרא"ש והגאונים. ומה חסר להם רק לבוא לבהכנ"ס ולהניח תפילין ולהתפלל בכל יום. כיון שמעשיהם שחשבו שהם סתר הרי נתפרסמו לכל. לפחות לא יתפללו ביחיד. ואם לא יעיזו פניהם עד ככה לעשות בפומבי נגד מרן. הרי מעשיהם יותר ויותר עזות להתחסר היום הזה לעיני הכל ולעשות שלא כדין להתפלל ביחיד. אשר לא נזכר היתר זה בשום מקום.

ונהירנא טובא שבעיקו"ת ירושלים ת"ו שעט"ר מרן אבא זצוק"ל לא היה מניח תפילין בט"ב בשחרית כלל. אפי' לקרוא בהם ק"ש. וכן ראיתי לכמה רבנים גדולים ומופלגי תורה. ושלא לזוז ממנהג ישראל ופסק מרן ז"י. וטעמם ונימוקם שכראי הוא בית אלהינו להתאבל עליו אבילות שלימה ביום חרבנו ולשום אפר תחת פאר עד יערה עלינו רוח ממרום. ולא יהיה חרבן בית אלהינו אשר השביענו תמרורים גריע מאבילות דיום ראשון עד קטן בן ל' יום שרינו שפטור מן התפילין כידוע. וכדי ביזיון. והאיש החרד לצער השכינה. ימנע מחסידות הזאת ביום הזה ולא יניח תפילין בשחרית רק במנחה. והרי מרן ז"ל הנם דבסי' ל"ח סעיף ו' פסק דגם בט"ב חייבים בתפילין מדינא. בסי' תקנ"ה בריני ט"ב כתב שמנהג ישראל הפך הדין וה"ט מטעם אבילות וחזר להיות מנהגם דינא. וא"כ אין צורך ללבישת תפילין בשחרית כמנהג כל עם הקדש. ועכ"פ גם אם ירצה להתחסד היום הזה ולהניח תפילין אין לו להתחסד יותר מבעל הוראה גופיה שהוא מהר"ם גאלנטי ז"ל דהיה מניח תפילין בביתו וקורא בהם ק"ש לבד ומסיים והולך לבהכנ"ס להתפלל. שהוא דבר שאינו מורגש. אכן להתפלל ביחיד היום הזה. אין לו ע"מ לסמוך לא לפשט ולא לסוד כרכתיבנא. ואעיקרא דעתי הקטנה שכל דבר חסידות אשר יפרסם עושיה את מעשיו לרבים. לא

שמיעה לי כלומר לא ס"ל שתקרא זאת יראה טהורה. ואית בה לתא דיוהרא כי מתנאי היראה והצנע לכת עם אלהיך כתיב. ותדע דמהר"ם גאלנטי ז"ל בעל העובדא. לולא שנירה סוד זה נכרו מהר"מ חאגיז ז"ל המחבר הלק"ט אחר פטירתו. לא נתודע דבר זה לכל רבני דורו כמהר"ם גאלנטי ז"ל כלל וישמע חכם ויוסיף לקה לירא את ה' באמת ובתמים וכמאמר דהמע"ה אתהלך בתום לבבי בקרב ביתי וד"ב הערה.

(יג) המנהג פשוט במצרים להפטיר במנחת ט"ב הפטרה שובה ישראל וכן הוא מנהג ארץ ישראל. וכ"נ מדברי מהריק"ש בסי' תקנ"ט. והנם כי מרן ז"ל לא הזכירה. אכן המנהג מיוסד על אדני פז. וכמ"ש במנהגי ירושלם ת"ו ועי"ש בנהר פקוד.

(יד) המנהג פשוט במצרים שכל היראים אנשי מדע ואנשי מעשה מבדילים על הכוס בביתם כשחל ט"ב ביום ראשון ומבדילים במוצאי ט"ב על היין ואין מברכים לא על הנר ולא על הבשמים וכפסק מרן בסי' תקנ"ז ס"א. ודלא כמ"ש הרב המחבר מנהגי מצרים שהביא דברי הרדב"ז בחדשות סי' תרמ"ב שכתב שמנהגו שלא להבדיל והבי"ד המהריק"ש ז"ל. וחשב הרב ז"ל כי מנהג מצרים כדבריו. ולא כן אבי. כי הרדב"ז היה קודם מרן ומפני שראה בדבר מחלוקת הרמב"ן והרא"ש כתב שמנהגו שלא להבדיל שלא ליכנס בספק המחלוקות. אכן מרן ז"ל בא אחריו והכריע ההלכה לברך על הכוס וכדעת הרא"ש ז"ל שרחה דברי הרמב"ן מהלכה ופסק לברך. וכן המנהג בארץ ישראל לברך בלי פוצה פה כלל וכמ"ש במנהגי ירושלם ת"ו ומאחר דמרן הכריע כן ופסק לברך הכא בסי' תקנ"ו ולעיל סי' רצ"ד סעיף ג' פסק כן. אנן אתכא דמרן סמכינן וכוותיה ברוכי מברכינן. ולענ"ד דנם דעת מהריק"ש נוטה להבדיל כמ"ש המעין ברב"ק. האמנם בכל זאת אין אנחנו מבדילים בבהכנ"ס משום כבודו דהרדב"ז. אכן בבית כל אחר מבדיל בפשיטות על הכוס כראמרן. ועיין מ"ש ראח"ג בם' נוה שלום ס' ח' ודו"ק.

(טו) המנהג פשוט פה מצרים שאין מנביהין הס"ת בשחרית בט"ב. ודלא כסברת הכנה"ג בתשו' הבי"ד ג"ע בברכ"י סי' תקנ"ט סעיף ג'. ויש טעם נכון לטנהגם דהא אנן בני ספרד מנביהין הס"ת קודם קריאת התורה ודלא כמנהג אשכנז כידוע. ולהנביה הס"ת קודם קריאת הס"ת אינינו נכון כי הס"ת בט"ב מעוטף במפה שחורה ואפר עליה. וכל עין תזל עין לראות

בשפל

בשפל כבוד התורה ביום יגוננו המר. ומה מקום להגביה הס"ת במצב כזה. ולהגביה הס"ת אחר הקריאה כמנהג אשכנז שנוהגים כן בכל השנה. גם זה לא יתכן. יען אנחנו עולים השלישי למפטיר והמפטיר מתרגם ההפטרה בל"ע ולפעמים שוהים בתרגומה יותר משעה אחת ואיכא הפסק טובא בין הקריאה להגבהת הס"ת. ושנית שגם אחר הקריאה אנחנו מלויים את הס"ת לחזרתו להיכל באמירת מזמור „על נהרות בבל" וקינות ואחרי כן תו"מ מתחילין איכה! וכמצב עצבון רוח וראבון לב כזה אין להגביה הס"ת בעתות כאל. ויש גם מקומות רבים שאין מגביהין הס"ת בשחרית ונהירנא בהיותי בעיקו"ת ירושלם ת"ו בבית הכנסת שלנו לא היינו מגביהין הס"ת בשחרית כלל. וכן כתב הרב כסא אליהו ז"ל שראה במקומות רבים שאין מגביהין הס"ת בשחרית ונהרא נהרא ופשטיה.

(טז) בענין אמירת הקדיש אחר ההפטרה בשחרית. המנהג שלא לומר קדיש אחר קס"ת כי אם אחרי ההפטרה וכן ברין שלא להפסיק בקדיש שהרי השלישי הוא המפטיר. וכאשר יתבאר לקמן עוד. והרב המחבר מנהגי מצרים כתב דיש איזה בתי כנסיות שאומרים הקדיש אחר קס"ת ושבח למנהג בתי כנסיות האחרים שאומרים אותו אחר ההפטרה. וכתב שהוא מנהג ותיקין יעו"ש. ולדידי עד האידנא לא ידענא אכנה בשם איזה בית הכנסת היא שנהגו כן. ועכ"פ אם המצא ימצא איזה בהכנ"ס שעושים כן צריך לנעור בהם ולהחזירם מטעותם דהם עושים נגד הרין שהרי פסק הרמב"ם כפי"ב מה' תפלה. דאין לומר קדיש במנחת יוה"כ כי אם אחר ההפטרה. והטעם שאם יאמר קדיש אחר הקריאה הרי הפסיק בקדיש ויתחייב המפטיר לחזור ולקרות בתורה כמו דקי"ל שהמפטיר בנביא קורא בתורה תחילה. וזה לא יתכן דהא קי"ל דאין מוסיפין על שלשה עולין. וכאשר עמדתי ע"ז באורך בס' נהר פקוד על מנהגי עיקו"ת ירושלם ת"ו בדין זה. קחנו משם בהלכות קס"ת. ודין מנחת יוה"כ ודין שחרית דט"ב דין אחד להם דכשניהם אין כאן כי אם שלשה עולים ואין מוסיפין עליהם לעולם. ע"כ צריך להחזירם מטעותם שלא יאמרו קדיש כי אם אחר ההפטרה ולא קודם. ומהתימה על הרב המחבר מ"מ ז"ל שגם הוא כתב טעם זה דאין להוסיף על שלש עולים כמ"ש המעיין ובכ"ז בנחת ובהשקט ידבר בלשון שאין זה מנהג ותיקין. ואתו הס"ר כי אין כאן הערד השבח לבד. רק מציאות טעות הדין נגד הרמב"ם והרי"ף והגאונים. דסברי כן כמ"ש המעין בנהר פקוד שם ודו"ק.

מנהג

(טוב) מנהג נעים ויפה בעיקו"ת ירושלם ת"ו שהשלשה עולים שעלו בשחרית לס"ת הם העולים במנחה. והשלישי שהפטיר בבקר הוא שיפטיר במנחה. וטעמם לשבח משום הא דאמור רבנן כל הבוכה ומתאבל על ירושלם זוכה לראות בנחמתה. וא"כ אותן שעלו בבקר בקס"ת בתורה ונביאים במילי דפורענותא. עתה בעת הנחמה יזכו גם הם בה. וכן ראיתי המנהג הנז' בערי סוריא בהיותי שם. וכן הנהגתי בכמה קהלות פה מצרים יע"א וכן ראוי לנהוג. וכפי"ז אפי' אם בא לבהכנ"ס במנחה איזה אדם חשוב או חכם גדול. להתפלל שם. החכם ההוא ימחול על כבודו אם יכבדוהו לעלות ויניח להעולים של שחרית לעלות גם במנחה. ולא יגרום להם ח"ו חלישות דעת ודמיון מעציב ודב"ל.

(יח) המנהג פשוט במצרים שאם יש מילה בט"ב לעשות המילה אחר חצות בהעלות המנחה. ולא בבקר אפי' אחר שנמרו הקינות וכמנהג השני שכתב מרן בסי' תקנ"ט סעיף ז' והוא הנכון יותר ומכרכין על הכוס לבד בלא בשמים ונוהגים אותו לתינוק וכמ"ש מרן.

(יט) בליל מוצאי ט"ב מקדשין הלבנה ולא קודם וכמש"ל בריני ר"ח משם מהריק"ש וכן כתב בהנ"ה בה' ר"ח סי' תכ"ו סעיף ב'. ויזהרו ללבוש מנעליהם קודם וגם ליטול ידיהם ואח"כ יברכו ועיין לקמן בה' יוה"כ.

(כ) מנהג טוב ויפה נוהגים פה מצרים שאחר התענית כל אחד מברך לחבירו בלשון זה „תזכו לראות בנחמת ציון בקרוב".

(כא) המנהג במצרים כמו מנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו שעושים יום עשרים לחדש אב **התרת נדרים וקללות**. שהם ארבעים יום קודם ר"ה. וטעמייהו שמא האדם חטא בדבר שחייב נידוי שאין תפלתו נשמעת ארבעים יום וא"כ ח"ו גם בימים האדירים ענש יענש בזה. ואין תפלתו נשמעת ע"כ מתירים הנדרים ונידויים ארבעים יום קודם ר"ה. ומנהג יפה אף נעים הוא

הלכות תענית

(א) בענין הכרזת התעניות שפסק מרן בסי' תק"נ ס"ד שש"ץ מכריז ביום השבת שקודם הצום על התענית חוץ מאב"פ. כתוב בספר מנהגי

מצרים הראשון. שבמצרים המנהג שלא להכריז על שום אחד. כן עינינו הרואות עכ"ל. הנה הוא ז"ל לא הראה מקור למנהגם שלא להכריז ולא סמך לטעמייהו רעשו בזה דלא כמרן ז"ל. ועל מה אדני המנהג הזה הוטבעו. ורק הסתפק במה שכך העינים רואות. ולא יספיק זה אם אין גם האונים שומעות טעם המנהג. ואם אמרנו שברין זה עשו כמנהג האשכנזים וכמ"ש רמ"א ז"ל שם שמנהגם שלא להכריז בשום הענית כמ"ש המעין שם בסי' תק"ן ס"ד.

אבן זאת חזות קשה שהרי בשלש העניות בו"ה וב' דנהיני פה מצרים להתענות בתחילת השובבים והוא מנהג קדום כמו שיתבאר בסעיף שאחרי זה. עינינו הרואות שהשמש הקבוע על הכרוזים מסבב ביום השבת בבתי כנסיות כולם ומכריז בקל קרנא משרוקיתא שהעניות השלשה של ימי השובבים מתחילים מיום פ' ויתענו כ' וה' וב'. וזה גלוי וידוע לכל. והשתא אם המנהג להכריז בבהכנ"ס על העניות דמנהג הנהוג רק במצרים. וחששו פן ישכחו העם את יום קביעותם. וע"כ מכריזים עליהם ברבים. א"כ מדוע לא נכריז על תעניות שהם תענית צבור וכתוב בנביאים צום הרביעי וצום העשירי וכו'. והם דברי קבלה. האם אין זה מנהג זר ומוזר ותמיה. להעריף כבוד התענית מנהג על העניות הכתובים בדברי קבלה דכתורה דמו.

זאת שנית שמענו תלונות רבים ושלמים מהיראים אשר נכשלו שלא ברצונם ואכלו ביום י"ז בתמוז מחסרון ידיעתם ביום התענית באיזה יום חל כי לרגלי מסחרם עם האומות מונים לחדשי החמה כמספר האורחים והממשלה. ובצדק ילינו על ב"ד הצדק שלא הודיעום. והלא זהו טעם ההכרזה שפסק מרן כרעת האבוררהם. הוא כדי להודיע לעם יום התענית ולהזכירם שלא ישכחוהו. אכן באכ"פ המפורסמים ואית לכל חד ענינים אחרים התלויים בו אשר לא יניחוהו לבוא שכחה, אימתי יום קביעותו. לא הוצרכו להכריז. וא"כ כל נקודת ההכרזה הוא למנוע רבים ממכשול. וא"כ מאיזה טעם הוסר מנהג ההכרזה בלי טעם ובלי יסוד ובלי סברה. כי ע"כ אין להשניח במנהג הזה כלל. וצוינו לשלוחי צבור להיות מכריזין הש"ץ יום הצום כמו שכתוב „אחינו בית ישראל שמעו! יום צום פ' יהיה יום פ'" וכן צוינו להקבוע על הכרוזים לסבב גם הוא ביום השבת ולהודיע בקצרה שיום תענית פ' יהיה יום פ'. ולאט לאט יתרגלו בהכרזת הצומות ולפחות יהיו במשקל אחד עם תעניות השובבי"ם. ואין זה נקרא שינוי מנהג. כיון

שלא

שלא נודע טעם יסודו כלל ואדרבא ראינו ההפך ממנו בתעניות דמנהג של השובבי"ם. ושום דעת לא תסבול להעדיף זה על זה וכמש"ל. והמערער ע"ז לא חש לקמחיה ורק פרי חטאתו ישא להכשיל את הרבים שיאכלו ביום ת"צ שלא ברצונם מבלי דעת. ושלום על ישראל.

(ב) מנהג קדום קבוע פה מצרים להתענות ב' וה' וב' בתחילת ימי השובבים ומתחילין מיום ב' שאחר קריאת פרשת ויחי. שהוא ס' שמות ומכריזין עליהם ביום השבת הקודם בכל בתי כנסיות ונוהגים בהם דין הענית צבור ממש. לענין עננו וקריאת פ' ויחל. והמנהג להתפלל תפלת המנחה של יום התענית בשתי הכתי כנסיות הידועים בשם ק"ק למצריון וק"ק טורקיאה. ועתה שנתרבית בפי' באוכלוסיה ונתרחב הישוב עד מנרש „עבאסיה" „ואיסמיעליא". מתפללים בכל מקום שיש שם עשרה מתענין בבית הכנסת ההיא.

והנה בתפלת שחרית אשר אולי אין עשרה מתענין בבית הכנסת. הנם דברור דיש הרבה מתענין בעיר בפ"י. אבן אולי לרוחק המקומות התפללו בבית הכנסת אחר. כוללים עננו בשומע תפלה. ולא בברכה בפ"ע בין גואל לרופא. אבן במנחה שמתקבצין שם הרבה והרבה מן המתענין דברור דיש שם יו"ד מתענים אומרים עננו בין גואל לרופא. והמנהג הלזה הוא מנהג קרום. (מנהגי מצרים)

(ג) האידנא אשר מצרים נתרבית באוכלוסיה כן ירבו ורבים מיראי ה' וחושבי שמו הבאים מצרימה לגור בארץ. קבלו עליהם חומרת התעניות הללו כדי שלא לפרוש מדרכי צבור ח"ו. המנהג עתה שחזן הכנסת או השמש מסבב בבהכנ"ס לדעת אם ימצאון שם עשרה מתענין. וכשיהיו שם עשרה מהענין מודיע להש"ץ ואומר עננו בין גואל לרופא. ואם לאו כורכה בשומע תפרה כמש"ל. אבן לענין קריאת פר' ויחל אין למנוע כיון דתענית צבור הוא וקבוע רק ביום קריאת ס"ת שהוא ב' וה' וב'. אין קפידה אם הקריאה בפרשת ויחל או פרשה אחרת כנודע.

(ד) בימי התעניות האלה. מנהג יפה אף נעים פה עירינו מצרים נהוג. לקבץ בסף הפדיון נפש מאת בני העיר העי"א איש כמתנת ידו. ואשריהם ישראל נתבעים ונותנים בשמחת לבב ומהכסף המקובץ עושים פדיון נפש דק"ס פרוטות כסף בער כללות בני העירה. והפדיון נעשה ע"י ב"ד הצדק יכב"ץ אשר שם מתקבצים עשרה ת"ח קרואים בשמותם מאת ב"ד ומחלקים

זמהלקים עליהם התהלים כ׳ פעמים כמנין כפ״ר. ואח״כ אומרים יושב בסתר צ״א פעמים. וי״כ פעמים מזמור יענך בכנופיא. ואח״כ אומרים שם אותיות העיר מצרים מאותיות אלפא ביתא שבתמניא אפי. וגם שם קר״ע שט״ן. ואח״כ אומרים התפלה שסידר ג״ע החיד״א וצוק״ל במורה באצבע. ה״ה בהלק סנסן ליאיר וקדיש תתקבל. ומי שבירך להקהל. ועל הת״ח הלומדים יתחלק כסף המתוכן תמורת הק״ס פרוטות של כסף. וגם מי שבירך לנזברי הפדיון. והסדר הזה עושים ביום תענית השלישי שהוא האחרון להעניות הללו. ובו ביום לומדים יו״ד בטלנים מתענים כולם תהלים כפ״ר בבהכנ״ס למצריון ויושבים ולומדים שם עד שעת מנחה שיתקבצו שמה הקהל ובשנים הטובות שכסף הפדיון יתקבץ בהרחבה וברוח נדיבה. קונים נזברי הפדיון שור פר ושוחטים אותו בבית המטבחים לכפרה על הקהל. ומחלקין בשרו לעניים צנועים. זכרה ה׳ לטובה וברכה. יהי עלימו סתרה. מגן צנה וסוחרה ולא תאונה אליהם כל נגע וצרה. אמן.

(ה) כשמתפללים מנחה בבית הכנסת בימי התעניות הללו. המנהג שבעת פתיחת ההיכל להוציאת ס׳ת. אומר החשוב שבהקהל שלשה פעמים י״ג מדות בכוונה. ואומר הוא פעם אחת. וחוזרים הקהל וכופלין אותו. וכן בשניה וכן בשלישית. ואח״כ אומרים והוא רחום בכוונה והכנעה מלה במלה וכל הקהל פניהם כלפי הקדש. אשר דלתות ההיכל פתוחות. ואח״כ מוציאין ס״ת וקורין בו. וביום התענית השלישי עושים ג״כ כסדר הנ״ל. רק שמוסיפין אחר והוא רחום. מזמור יענך כולו. ומזמור אשרי משכיל ל. ואח״כ מברכין את הקהל ואת נזברי הפדיון. ומוציאין ס״ת.

(ו) בענין אמירת סליחות במנחה. אם יש שהות אומרים סליחות כפי היכולת והזמן. ואם הזמן קצר אימרים רק ס׳ תפלת המנחה הנהוג וקורין מזמור תפלה לעני כי יעטוף. ומתפללים ערבית והולכים לבתיהם לשלום יה״ר דתתקבל ברעוא כקרבן אשה וריח ניחוח.

הלכות ראש השנה

(א) מנהג מצרים קדום שבחרש אלול מחלקים קריאת כל ספר הזוהר והתנ״ך והתיקונים לחלקים ונותנים לת״ח ולעניים הגונים ללמוד כ״א

חלקו לזכות כללות העדה הקדושה הי"ו. ומקבלים שכר מקופת הקהל ומנדבות היחידים הנותנים ביד הגזבר המשתדל ע"ז. ועל הרוב נומרים הלימוד בעשי"ת. והכל נעשה ע"י ב"ד הצדק. ומנהג יפה אף נעים הוא. זכרה ה' להם לטובה וזכות התורה תגן עליהם אלף המגן.

(ב) מנהג יפה במצרים שבימים נוראים מחזרים על הש"ץ שיהיה איש נבון וירא חטא אשר יעבור לפני התיבה בימים הארירים. והגם שיש בכל בית הכנסת ש"ץ קבוע המתפלל כל השנה. אינן משניחין עך קביעותם אם אינם ראויים לכך וכוחרים באיש יודע מה שהוא מוציא מפיו. ובשום אופן לא יתנו לגשת אל התיבה לישרת בקדש בימים האלה ש"ץ שעדיין הוא רווק ופנוי אפי' שיהיה קולו ערב. ורק לסניף לסייע עם החזן אם הוא ראוי לכך. וכן הוא מנהג בעיקו"ת ירושלם ת"ו. וכן ראוי לראשי העדה ומנהיגיה ונבאי בתי כנסיות להיות עיניהם פקוחות ע"ז. ובפרט ישיתו לב שלא להניח שום ש"ץ או תוקע למי שיודעים בו שהוא מגלח וקנו בתער כאשר רבתה מאד בעוה"ר המכשלה הזאת בזמן הרע הלזה. דהרי הוא מומר לעבירה אחת. ואיך יגש לחלות פני עליון והוא כחשו בפניו יענה ואין קטיגור נעשה סניגור ואשריהם ישראל זריזים הם. לעשות רצון קוניהם. יהי נועם ה' עליהם.

(ג) מי שיודעים בו שאינו מתפלל כל השנה ורק מר"ה ויוה"כ בא לכהכנ"ס כאשר פשתה המספחת. אין למנותו לתוקע וצריך לסלקו אפי' אם הוא מוחזק בה. יען הוא רשע שפורש מדברי צבור. וחלילה להניחו לתקוע ולהעלות זכרוננו על ידו. נ"ע נרכ"ו ס' תקפ"ח קעיף י"ב ומסס רבני מיעלית זצוק"ל. יעו"ש.

(ד) המנהג להעמיד אחד לימין הש"ץ ואחד לשמאלו בר"ה ויוה"כ. והגם דמרן לא פסקה אלא ביוה"כ סי' תרי"ט סעיף ד'. הרואה יראה הדברים במקורן בכ"י. יראה שמרן הב"י הביא משם הגה"מ שכן המנהג גם בר"ה והב"ח כתב דלא נהגו הם באשכנז אלא ביוה"כ לבד כפשטות לשון הטור והמרדכי משם פרקי ר' אליעזר. שהקהל שרויים בתענית אבן לא בר"ה. יעו"ש. ואולם עתה המנהג פשוט בכל קהלות הקדש שבמצרים שמעמידין לימין הש"ץ ולשמאלו הן בר"ה והן ביוה"כ ועומדים שם עד גמר התפלה והסליחות והתחנונים ודו"ק.

(ה) המנהג פשוט לומר שֶׁהַשָּׁלְטָן לפניך ולא שהשלטון. וכמ"ש הרב השכנה"נ. וטעמו וגימוקו עמו כי מלת שלטון הוא שם תואר לשליט

כמ"ש דבר מלך שלטון ר"ל מלך שליט. ושם תואר הזה לא יצדק עם מלת לפניך שאחריו שאז יהיה פירושו שהשליט לפניך. ח"ו. אכן מלת שלטן הוא שם. דבר. ור"ל ממשלה ורצונינו לומר שהממשלה והשלטנות הם לפניך ר"ל שלך. וכמליצה שבאה אחריה עוז בידך ונבורה בימינך. ותהיה משקל שלטן כמשקל גבורה. ששניהם שם המקרה בלשון המדקדקים ואולם שלטון הוא שם תואר. ולא יתחבר עם מלת לפניך הבאה אחריו. רק עם שם תואר כמוהו כמו מלך שלטון. ושו"ר להרב של"ץ שהסכים כדעת השכנה"ג וכ"כ הרב ח"י יעו"ש. ואע"פ שמצינו כתוב ואין שלטון ביום המות שפירושו ממשלה. אין ראיה שגם שם יהיה פירושו אין מלך שלטון ביום המות ור"ל ששליטתו של מלך לא תצילנו ויהיה פי' ג"כ שם תואר כראשית המקרא שאמר אין אדם שליט ברוח לכלוא את הרוח. ואין שלטון למלך ביום המות והראשון לכל אדם והשניה למלך שליט. או י"ל שמצינו שם שלטון וישמש פעם לשם תואר ופעם לשם דבר. אכן מילת שלטן היא ברורה שהוא שם דבר ור"ל ממשלה ושלטנות והיום הזה אותה אנחנו מבקשים להתפלל בלשון צח וברור שאין מה להסתפק ולצדד בו ופשוט.

(ו) המנהג בארצותינו לעשות הסדר של ר"ה באכילת תפוח ורוביא וסלקא וכו' בשתי הלילות של ר"ה בלתי הפרש כלל בין ראשון לשני וכמ"ש ג"ע במח"ב ובמורה באצבע. וכ"כ הא"ר ז"ל. וכן נהגנו אנחנו ואבותינו ופה מצרים כן נוהגים רבים מיראי ה' וחושבי שמו. וכן ראוי לנהוג.

ודע כי בענין אמירת הברכות והיה"ר של כל מין. אנכי ראיתי כי אין שום דרך סלולה מגמגום הפוסקים ז"ל. שאם להקדים הברכה ואחר כן היה"ר. הנה נודע כי יש פוסקים דסברי מרנן דאמירת היה"ר הויא הפסק בין הברכה לאכילה. ואם נתפוס הדרך הב' להקדים היה"ר ואח"כ הברכה. גם בזה הפוסקים ז"ל מקהו בה דהוי מקדים ברכת עבד לברכת רבו. ואם לאוכלם בתוך הסעודה גם בזה יש פקפוק להפוסקים ז"ל דאין אלו נקראים דברים הבאים מחמת הסעודה ראין דרך לאכול מינין הללו תוך הסעודה ובפירוש כתבו הפו' בענין התפוח דצריך לברך עליו בפה"ע אפי' אם אוכלו בתוך הסעודה עיין להרב מג"א והבאה"ט. וכאשר עמדתי בזה בנהר פקוד במנהגי עיקו"ת ירושת"ו. ואנכי בעניי כתבתי שם דרך סלולה בטוחה משופה ומנוקה מכל ערעור ומס' ברכות לדעת כל הפוסקים ז"ל. וזכות את הרבים אכתבנה גם פה בנהר מצרים: והוא „אחר הקידוש" יצוה לכ"ב להביא

על השלחן כל המינין שברכתן בפ"ע יהיו כולם ערוכים על השלחן כאחת כגון התפוח והתמרי והרמון וכו'. וכן יביאו לפניו בקערה אחרת כל המינין הנאכלין בלילה הזה שברכתן בפה"א כגון הסלקא והקרא והרובייא וכו'. וכן הכרתי וראש ככש ושאר דברים שברכתם שהכל. ואחר שיהיו הכל מונחים לפניו. יקח מעט ענבים או מין פרי אחר שברכתו בפה"ע אשר אינינו מהמינין הנאכלין בלילה הזאת ויברך עליו בפה"ע ויכוין לפטור כל המינין שלפניו שברכתם בפה"ע. וכן יתן גם לבניו וב"ב ויברכו בפה"ע ויכוונו ג"כ לפטור כל המינין של בפה"ע שלפניהם. והרי נפטרו מברכה כל המינין של בפה"ע שלפניו המונחים על השלחן כפי הדין. ואח"כ יקח עוד מעט ממין פרי אחר שברכתו האדמה כמו אבטיח או מלפפון שקורין כייאר ויברך עליו בפה"א ויכוין לפטור כל מיני ירקות המונחים לפניו שברכתן בפה"א. וכן יתן לבניו וב"ב ויברכו עליהם ויכוונו לפטור כנ"ל. ואח"כ יקח מהדבש שלפניו או מהסוקאר לפניו ויברך עליו שהכל ויכוין לפטור את הכרתי המבושל שלפניו שברכתו שהכל כידוע וכמ"ש מרן בסי' ר"ה סעיף א'. וכן את בשר הראש כבש וכיוצא. וכן יתן לבניו וב"כ ויברכו שהכל ויכוונו לפטור כנ"ל. ואחרי שנפטרו מן הדין כל המינין שלפניו מברכותיהן על פי האופן הנז"ל. מעתה ילך לבטח דרכו וליכול ולחדי ויאמר היה"ר ע"כ מין ומין ויאכלהו בלי ברכה. וברך זו יצא מדי כל הספקות וכל החששות אליבא דכ"ע. וכן אני נוהג. וכן הוריתי להרבה מבני מדע ונבוני דבר מבני עדתינו העי"א ושמחו מאד על הדבר וה' יזכנו לעשות רצונו כרצונו בשמחה ובל"ש כי"ר.

(ז) פה מצרים אין המנהג לתקוע שום תקיעה קודם התפלה כלל. ומנהג קדום שהיו תוקעים עמד ובטלו הרה"ג כמוהר"ר אליהו ישראל ז"ל וכאשר בטלוהו רבני וחסידי עולם במקומותם בארצותם ועיין להרב ח"ש ח"ב סי' יו"ד אות ג' ולהרב כס"א ז"ל (מנהגי מנלייס)

והנם שבמנהגי עיקו"ת ירושלם ת"ו כתוב לאמר שכן נוהגים. כבר כתבתי שם בנהר פקוד דמישנייהו דרבנן נראה כי יותר הם חפציהם בביטולו מקיומו. שאין מקום לתקיעות אלו לא לדרך הפשט ולא ע"פ הסוד יעו"ש. ובקהלותינו אשר בעיקו"ת ירושלם ת"ו מעולם לא נשמע מנהג זה כלל. וכן ראוי להורות ודו"ק.

(ח) המנהג במצרים ללבוש בר"ה וביוה"כ ובשבועות בגדים לבנים זמנהג יפה

יפה הוא הרדב"ז חדשות סי' תרצ"ג. (מנהגי מצרים) וכן הוא מנהג א"י ורוב המקומות שראיתי בחו"ל. ושורש המנהג וסמוכות שלו הוא מלשון המדרש שהביא רבינו הטור בסי' תקפ"א ופשוט.

(ט) אם חל ר"ה בשבת אין אומרים במה מדליקין בערבית. כי כן מנהגינו פה מצרים שלא לאומרו לא ביו"ט שחל בע"ש ולא ביו"ט שחל בשבת ולא בחוה"מ. וכמש"ל בה' שבת.

(יוד) וכן כשחל בשבת המנהג לומר „צדקתך" במנחה וכדעת מרן ז"ל ודלא כהנוהגים להפך. וכן מנהג עוב"י נ"א וכמ"ש ראח"נ בס' נוה שלום יעו"ש.

(יא) וכן לענין „אבינו מלכנו" כשחל ר"ה בשבת אין מנהגינו לאומרו וכן הוא מנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו וכמ"ש הפר"ח ז"ל וכן הוא מנהג נא אמון יע"א וכמ"ש הרב כס"א ז"ל בסי' תקפ"ד יעו"ש. ומ"ש הרב מנהגי מצרים דיש מקהלות במצרים שאומרים אותו וכתב כן משם מהריק"ש והכס"א. אחר המחי"ר ליתא וכמ"ש בשלולית הנהר.

(יב) המנהג פשוט בכל הקהלות שבפה העירה לתקוע בלחש תשר"ת תש"ת תר"ת למלכיות וכן לזכרונות וכן לשופרות. וכן בחזרת הש"ץ תוקעים תשר"ת ותש"ת ותר"ת למלכיות ולזכרונות ולשופרות. ואין פוצה פה ומצפצף וכמנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו. ובקריש תתקבל קודם תענו תוקעים יו"ד קולות ובזה הם משלימים מאה קולות. וכן הוא ע"פ כתבי האריז"ל לתקוע

שלולית הנהר

(יא) למ"ה מהריק"ש ז"ל כתב ים מקומות שנוהגים כן. לומר לי"מ בר"ה ובשנת מדלגין מטעמו לפניך יעו"ש. וכוונתו בזורה דים מקומות כ"ל עיקות שאומרים כן וים מחרים דאין לומרים כן. וכל מקום כפי מנהגו. ומהריק"ש ז"ל מעיקרא לא על מנהגי קאי. ומת"ל דעל מלכות מנהגי מצרים. הא אין פי' מקומות. קהלות בעיר אחת. והרב המחבר ז"ל כתבלף לו בין מקומות לקהלות והוסיף מדיליה דעל מנהגי מצרים עלמה דים קהלות דה שנוהגים לומר לי"מ בשנת וים דלא. וזה ליתא מהריק"ש כלל דלא יתכן בעיר אחת לנהוג ב' מנהגים משום לא תתגודדו. וכל בתי כנסיות שבמצרים הם נחשבים קהלה אחת ודלד ומשפר אחד שורר בעיר כידוע. ול"ל ליתא הא דכתב משם מהריק"ש דים חילוקי מנהגים במצרים עלמה. ומ"ש משם הרב כתם"ח ז"ל כ"ם וקי"ו דליתא. שהרב כתם"ח ז"ל כתב שמנהג עיקו"ת ירושלם שלא לאומרו וכן הוא מנהג כ"א יע"א ושו לא. ולא הזכיר לא מנהגי ולא זולתה כמ"ש המענין. ול"ל מין לו שום לחיה שבמצרים עלמה ים חילוק מנהגים. והמנהג הנכון הוא שלא לאומרו כמנהג עיקו"ת וכמנהג כ"א וכן נוהגים ומין לשנות ודו"ק.

לתקוע בין בלחש ובין בחזרה וכמ"ש בשער הכוונות יעו"ש. וכן המנהג בכל המקומות שראיתי. ומ"ש בס' מנהגי מצרים שלא יפה הם עושים התוקעים בלחש רק לתקוע שלשים קולות אחר המוסף וכתב דכן הוא מנהג מצרים יעו"ש אתו הסליחה דליתא. ולא כך הוא המנהג רק לתקוע בלחש ובחזרה. ומנהגם מנהג ותיקין. ומה גם אפי' לסברת הרדב"ז בחדשות סי' שמ"ז שכתב שנהגו שלא לתקוע בלחש משום ערבוביא שזה מקדים וזה מאחר יעו"ש הא נמי ליתא יומא כי האידנא שאחר מן העומדים בתיבה מסדיר תפלת לחש בקול רם והקהל נמשכים אחריו. וכן הש"ץ מרים קולו בסוף הברכה ומתעכב קצת עד שהצבור ישתוו עמו ואח"כ חותם והתוקע תוקע אח"כ ואין כאן ערבוביא כלל. ומנהגם נכון לתקוע בלחש ובחזרה ואין לשנות ודו"ק.

(יג) המנהג במצרים שהש"ץ אומר הרשות לש"ץ „ה' שמעתי שמעך יראתי ואתאנו לחלות פניך" וכו' בתפלת מוסף קודם החזרה. וראיה קודם החזרה בשחרית מטעם הפסק בין לחש לחזרה בתפלת שחרית דצריכא סמיכות בין גאולה לתפלה ה"ה בחזרה דידה ג"כ אין מפסיקין. וכן עושים גם ביוה"כ. ומנהגינו בעיקו"ת ירושלם ת"ו לומר „ה' שמעתי שמעך" בשחרית ולא במוסף. ובתפילת מוספין מתחיל אתאנו ואוחילה. ונהרא נהרא ופשטיה.

(יד) המנהג פשוט במצרים לומר ס' ותשליך ביום ראשון דר"ה אפי' אם חל להיות בשבת וכמנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו וכמסקנת ג"ע במחב"ר סי' תקפ"ג יעו"ש ועיין מ"ש בנהר פקוד ומשם בארה. וכן מנהג נ"א יע"א וכמ"ש ראח"ג בס' נוה שלום בריני ר"ה אות ו' ודו"ק.

(טו) אין לקדש הלבנה עד מוצאי יוה"כ וכמש"ל בהלכות ר"ח משם מהריק"ש שבכר חדש שיש בו צום אין מקדשים אלא אחר התענית יעו"ש באות ו' ומשם בארה. ואין לשנות.

הלכות יום הכפורים

(א) המנהג שלא לומר מזמור לתודה בערב יוה"כ ולא בע"פ ולא בחוה"מ של פסח וכסברת רמ"א בסי' תכ"ט וסי' תר"ר. ומיהו בערב יוה"כ אם

אמרו

אמרו אין נוערין בו כיון דבמקומות טובא נהגו לאומרו בערב יוה"כ וכן הוא מנהג עיקו"ת ירושת"ו ומנהג נ"א לאומרו. ונהרא נהרא ופשטיה.

(ב) בענין שחיטת הכפרות בעיוה"כ. רבים נותנים כפרותיהם לעניים לצדקה. ויש פודין אותם בכסף ומחלקין הכסף לצדקה. והוא יותר נכון דחזינן דהעניים מוכרים אותם בחנם כמעט לפי ריבוי הכפרות הניתנים להם. וכמ"ש רא"ג בס' נוה שלום יעו"ש. ויש שאינם עושים הכפרות בערב יוה"כ ושוחטים כפרותיהם ליל הוש"ר ליל החתימה. ומנהגם יפה הוא ג"כ.

(ג) המנהג הנהוג במצרים מרורות לפנים שהשוחטים מראים סכיניהן לב"ד יום או יומים קודם ליל ערב יוה"כ. ואפי' שוחטי מתא הקבועים מראים סכיניהם לב"ד פעם אחת בשנה. ומנהג יפה הוא. יען בליל ערב יוה"כ רבים שוחטי עופות מכינים עצמם לשחוט עופות בליל הזה. דתהוי להו הנאה. ועל הרוב השוחטים עופות האלה השוחטים פעם אחת בשנה הם המוני עם פשוטים ובאשר אינן משחיזין סכיניהם כל השנה. תכבד עליהם המלאכה וחסרון ההרנשה רח"ל. וכאשר הנסיון הורה מיום בואי לשרת בקדש שעמדו לפני ב"ד למבחן. חזיתי לראבון לב כי כמה מהם אינם מרגישין אפי' בפנימה אוגרת והעברתי אותם משחיטה. ועל הנאתם משחיטת העופות בלילה הזה. המצינו להם הנאה ממקום אחר ומעט מעט נדחו ממשמרתם ולא נשארו כי אם השוחטי מתא ושוחטי עופות הקבועים אשר זה אומנותם להשחיז סכין בכל יום ויום. וראוי להיות עין פקוחה על הדבר. שלא להכשיל את הצבור ח"ו ובפרט בימים האדירים.

(ד) נהגו פה מצרים מרורות לפנים שב"ד הצדק משגיח על ענין שחיטת הכפרות בליל יוה"כ ולחלק את חלקי העיר לגבולותיה. ונותנים לכל שוחט ושוחט רשימת הרחובות אשר בהם דרים אחב"י אשר ישחוט להם הכפרות ויהנה בדמיהם. וזאת עשו לבל יסיג איש את נבול זולתו. וכל שוחט ושוחט שומר היטב את המקומות שזכה בהם. ושלא ליכנס בגבול רעהו. והעובר ענש יענש כפי ראות עיני ב"ד הצדק. וישראל קדושים הם. ולא יעשו עולה ח"ו.

(ה) המנהג פה מצרים שהולכים על הקברות בערב יוה"כ רוב הקהל וכמנהג שכתב רמ"א ז"ל בסי' תכ"ה. ואולם אינן אומרים וידויים ולא הרבות תחנונים רק להשתטח עמ"ק הצדיקים ובפרט מי שמת לו מת באמצע השנה

השנה. ואין ביכלתו ללכת לבה"ק. הולך בערב יוה"כ. ואפרין נמטינהו לשרי ונשיאי עדתינו האדונים השרים סי' בית קטאווי וסווארס ורולו ושותפיהם העי"א אשר גמלו חסד עם הקהל הקדוש. ונתגלגל זכות זה ע"י אני הצעיר כי ידוע כי בית הקברות דפה העירה מצרים היא רחוקה מאד. ובענלה רתומה לסוסים יש בה מהלך שעה ויותר. צא וחשוב למהלך רגלי ובשנים הראשונות שבאתי לשרת בקדש. ראיתי שערוריה בימים האלה. כי על הרוב היה מתגלע ריב בין איש לאשתו אם מתו עליה איזה מקרוביה. בתוך השנה. כי האשה עומדת על דעתה שבעלה ישכור לה ענלה לנסוע לבית עלמין לבקר את קרוביה. ובאשר כי שכירות ענלה כזאת היא בסך מרובה. אם אין יד הבעל משנת לשכירות הענלה. היה הריב מתלקח בין שניהם. גם הנויים הרשעים מנהיני הענלות בידעם כי בהיום הזה רוב הקהל הישראלי הולכים לבית עלמין היו מעלין את דמי שכירות הענלה כפליים מהנהוג. ותהי הענלה הזאת חטאה לאבד ממון ישראל ולחרחר ריב בין איש לאשתו. והשרים נשיאי העדה העי"א באשר יש להם בחברה מסלת הברזל הנוסעת בכל עת לכפר חלוואן אשר דרכו משתרע על נתיב דרך בית עלמין. חליתי פניהם לבנות מסלה לבית עלמין המחוברת בקוי הברזל להמסלה הנהוגה של חלוואן הנז' למען ימצאו הקהל בנקל לנסוע לב"ע בערב יוה"כ. ונם להם יטב. במסלה הזאת. וכן היה ותו"מ נבנית המסלה ועשו את מחיר הנסיעה הלוך ושוב להעניים ההולכים במחלקה השלישית מחיר קטן מאד אשר נם היותר עני לא ירגיש בו. ומאז עד היום בכל ערב יוה"כ מזמינים ענלות להולכים ושבים עד קרוב לחצות היום. והעיר צהלה ושמחה. זכרה ה' להם ולי לטובה על זאת.

(ו) המנהג פשוט בערב יוה"כ במנחה מתקבצים קהל גדול להתפלל מנחה בבית הכנסת למצריון. מנין נכנס ומנין יוצא ומנהגם להתפלל בטלית ותפילין. וטעם המנהג כבר רמזתיו לעיל בה' תפילין אות וה' הטוב וסלח לא ימנע טוב להולכים בתמים.

(ז) מה שנוהגים פה מצרים בערב יוה"כ לעשות בבית הכנסת הנז"ל הדלקה משמן שיתופי המבואות כבר כתבתי יופי המנהג הזה לעיל בהלכות שבת אות ל"ו ומשם בארה.

(ח) מנהג פשוט במצרים לומר אבינו מלכנו בערב יוה"כ בין בשחרית ובין במנחה. שהרי ביוה"כ עצמו אנחנו אומרים אותו בשחרית ומנחה הן

אם חל בחול הן אם חל בשבת ומינה שנם בערב יוה"כ אמרינן ליה. עיין בסכנס"נ סי' תכ"ד הנהנ"י לות ס'. וכן הוא מנהג עיקו"ת ירושלם תו"כ. ועיין למהריק"ש סי' תר"ד וסי' תר"ז. וכן אם חל בשבת אומרים צדקתך ואח"כ א"מ וכן הוא פסק מרן סי' תרכ"ב סעיף ג'.

(ט) המנהג במצרים שהקונה ספר „כל נדרי" בליל יוה"כ הוא המברך שהחיינו על זמן החג. ולא הש"ץ. ואפי' אם יהיה בכהכנ"ס ההוא חכם ורב העיר. הקונה הוא המברך ברכת שהחיינו. וכן הוא מנהג נ"א יע"א וכמ"ש רא"ג בס' נוה שלום יעו"ש. ואנן נהגנו ללמדו שיכוין בברכתו להוציא את הקהל ידי חובתם בברכת שהחיינו. ואולם צריך ליזהר שיהיה הקונה את הספר כל נדרי והמברך. להיות עומד בבהכנ"ס לפחות בשעת ברכה. בלי מנעלים. ולא יהיה הוא המזכה את הרבים ומוציאם ידי חובתם וחטאו ישא עליו בעת הזאת ביום סליחת העון. וכאשר רבה המכשלה בעוה"ר בעון זה מחסרון ידיעה. ואם הקונה את הספר כל נדרי נברא דלא צייתי ויבוא מזה לידי מחלוקת וקטטה. הטוב טוב לברך כל אחד לעצמו בלחש. ולא יסמוך על ברכת הקונה ההוא. כיון שברכה זאת היא חובת היום ורמיא ע"כ אחד ואחד לברך והן אמת כי הש"ץ מוציא את הצבור ידי חובתם. אכן בש"ץ כזה העומד במנעליו ולא ציית לדינא על הרוב אינו יודע לכוין להוציי את אחרים וטוב לברך כ"א לעצמו. וכמ"ש הרב מנ"א ז"ל בסי' תריט'. וכן הוא דעת ג"ע בברכ"י או"ח סי' רצ"ה ומשם בארה. ויזהר לסיים הברכה קודם הש"ץ כדי שיענה אמן על ברכת הש"ץ. ועיין להרב של"ץ בש"ח דש"ך ע"ג ודו"ק.

(יוד) בנוסח כל נדרי המנהג הפשוט בכל קהלות מצרים לאומרו על העבר ועל העתיד ר"ל די נדרנא ודי ננדר. די אשתבענא ודי נשתבע וכו' ואין שום אחד מבתי כנסיות שלא יאמרו כן. מנהגי מלריס. וכן הוא מנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו כי הוא מתוקן ע"פ כתבי הרב מהר"ש שרעבי ז"ל והדברים עתיקים הם מדורות הגאונים וכמ"ש הרדב"ז ז"ל בישנות סי' ל"ג. וא"כ הנוסח לאומרו על העבר ועל העתיד הוא הנכון הן לפשט והן ע"פ הסוד ואין לשנות. ויען שהנוסח כל נדרי נאמר שלש פעמים. וכל פעם מכבדים לאיזה אדם חשוב שיאמר אותו פעם אחת. מי שלא ידע לומר הנוסח של העבר ושל העתיד כאשר זכרנו. קורין אותו לאט ומלמדים אותו לומר כן. ולא ישנה ממנהג הקהל ודי בזה הערה.

(יא) מצוה רבה ואזהרה גדולה מוטלת על גבאי בתי כנסיות יע"א להיות מזכים את הרבים ביום האדיר בימי שנה. לפרום מחצלאות ויריעות בנדים בקרקע בית הכנסת בליל יוה"כ ויומו. כדי שיעמדו עליהם יחפי רגלים בלי מנעלים. מי שלא קנה מנעלים של בגד המותרים ביוה"כ. כי בעוה"ר רבים נכשלים בלבישת מנעלים של עור ביוה"כ אשר הוא אחד מחמשה עינויים שבתורה. ובאים בטענות מטולאות כי קשה עליהם לעמוד על הרצפה יחף. ואמת כי קשה הוא. אכן רק עצלותם גרמה להם כי מנעלים של בגד מצויים בעפר ארץ ובזול מאד. ולמה לא זכרו לקנותם קודם יוה"כ. ומיום בואי לשרת בקדש הרבה כרכורים כרכרתי והרבה דרשתי ברבים על זאת. ותלי"ת נגררה הפרצה הזאת ברובה כמעט. ועדיין יש מתי מעט מעט לועז האירופיים. מחסרון ידיעתם כי זהו איסור מן התורה. ועכ"פ מצוה על גבאי הקהלות לעשות מה שבכחם להרים מכשול מדרך עם הקדש ולזכות את הרבים בפריסת מחצלאות ויריעות בנדים המצויים בארץ מצרים לאלפים ומאות וזכות הרבים תלוי בהם.

(יב) מה שמאחרים הרבה אמירת כל נדרי עד זמן רב מהלילה ומתירים הנדרים בליל יו"ט מפני איחורם במכירת המצות. הוא דבר שאי אפשר לתקנו. וכבר מצא להם זכות הריב"ש ז"ל בתשו' סי' שצ"ד והביא דבריו רב אחאי גאון בס' נוה שלום יעו"ש ונם הוא מדיליה מצא להם זכות והנח להם לישראל.

(יג) בענין סדר קדושה שבתוך החזרה שתיקן רבינו ר' יהודה הלוי זצוק"ל נאון משוררי ספרד. כתב רבינו הרדב"ז בתשובה ארוכה מאר"ש בחלק ג' דפוס פיורדא סי' תקל"ב. כתב שאין להשניח על אותם המתחסדים שלא לאומרם בתוך החזרה מטעם הפסק וכיוצא. כי דברי ס' קדושה הם ענינים רמים בשבח גדולתו וקדושתו יתברך והן מענין הקדושה של נקדישך כי מה לי קדושה קצרה או ארוכה. ומחבריהם היו גדולי עולם בחכמה. וכמה גאוני עולם שעמדו אחריהם מעולם לא עלה על דעתם למחות ביד מי שאומרם כיון שדבריהם הם תוספת לקדושת שמו יתברך. וכתב שם הרדב"ז ז"ל שבידו היו קצת תשובות לאחד מן הראשונים שהיה שוטה מה"ש ע"י התבודדות והזכרת שמות ותפלה. ושאל על דבר זה ג"כ והשיבוהו שהוא מותר. ומסיים הרדב"ז ז"ל כללא דמילתא שמנהג אמירת ס' קדושה אין לבטלו. ואם בטלוהו אינו מבוטל יעו"ש בנועם שיח פה קדוש דברים

המלהיבים

המלהיבים את הלב בתשובה הנזכרת ישמע חכם ויוסיף לקח.

(יד) מכאן יקיש הנלבב שלא לחוש לאיזה מתחכמים בעיניהם. המניהים בדברי התפלות והתחנות והוידויים ורומיהם המסודרים בידינו מגאוננו ורבנינו שבספרד זיע"א אשר סררו לנו ברוח קדשם ורוחב בינת חכמתם בעומק מליצת לשוננו הקדוש ונשגב. וכל דבריהם כנחלי אש מלהיבים הרעיונות. ומבהילים העשתונות. חוצבי להבות. וקורעי הלבבות. וכמימי נהרות יגירו דמעת בת עין מבין עומק התלהבות מליצתם הנוראה. והמניהים האלה פניהם יעיזו בקוצר ידיעתם בעמקי מליצת לשוננו. להגיה בדבריהם. ולכתוב הנהתם בגליון ספריהם. כאלו יאמרו חכמו מהם. בעוד אשר גם רבותיהם עוד לא הגיעו לקרסולי רגליהם של הראשונים מחברי התפלות ההמה. והאיש אשר ננע אלהים בלבו יתרחק מדרך כסילות הזאת ויתפלל בנוסח המסודר בידינו (מס נפ כסים טעות הדפוס שניכר לעין כל) ודי לו לאדם אם יתפלל ע"פ דעתם של רבותינו מסדרי התפלות והתחנות של ימים הארירים. אשר רוח ה' דיבר בם. ומלתו על לשונם. ורוממותו מדברת מתוך גרונם. כי אז ודאי ימצא חיים ורב נחת. ולא תהיה תפלתו מקופחת. היא העולה לריח ניחוח מרקחת. ודי בזה הערה.

(טו) מילה ביוה"כ המנהג פשוט פה מצרים למול אחר גמר תפלת שחרית ומוסף. ר"ל בין שחרית למנחה. ואין מלין בין יוצר למוסף. כדפסק מרן בסי' תרכ"א סעיף ב'. וטעמם ונימוקם עמם לזכות את שאר הקהלות המתפללים בבתי כנסיותיהם לבוא לשמוע ברכות המילה. כי אותה אנחנו מבקשים כהיום הזה. ביום סליחת העון כאשר רז"ל הגידו שאליהו הנביא ז"ל שואל מחילת עונות של העומדים שם בעת המילה. ואולם בין יוצר למוסף הוא דבר קשה שיצאו בתוך תפלתם לבוא לבהכנ"ס מקום המילה. באשר אין זמן תפלותיהם מתאים כד בבר כי יש מקדימין ויש מאחרין. אבן אחר זמן תפלת שחרית ממתינין לשאר בתי כנסיות ובפרט שיש שהות קצרת עד שיביאו התינוק לבית הכנסת ויזכו כולם. ומנהגם יפה אף נעים ועליהם תבוא ברכת טוב.

(טז) מילה ביוה"כ המנהג לברך על הכוס וליתנו לתינוקות ועיין מרן סימן תרכ"א סעיף כ'.

(טוב) מנהג יפה ונעים נוהגים בקצת קהלות שבעת פתיחת ההיכל במנחת יוה"כ. אומרים תכף הפזמון „עת שערי רצון" אשר כולו מדבר

מענין עקידת יצחק: אשר רז"ל הנידו שנעקד יצחק ביוה"כ בשעת מנחה. ואין לך שעה יפה מזו לזכרון העקידה. וע"י ניתון הפזמון הזה עם נועם ומתק מליצותיו ורעיוניו תתעורר רוח הקהל ומכוונים למה שאומרים. והמנהג הנעים הלזה לאט לאט הולך ומתפשט בשאר הקהלות. וכן הוא מנהגינו בעיקו"ת ירושלם ת"ו. והמערער ע"ז דבריו מהבל ימעטו וד"כ.

(חי) נוהגים לכרוע וליפול על פניהם כשאומרים „והכהנים והעם" מסיק"ש. וכן כתב רמ"א ז"ל בסי' תרכ"א סעיף ד'. והש"ץ כורע במקומו בתיבה ואינו עוקר רגליו. ומנהג יפה הנהגתי בכמה קהלות אשר נמצאתי בהם ביוה"כ. שהקהל עומדים על רגליהם כל סדר העבודה כולה ע"י דברי כיבושין שמנהגי לומר קודם חזרת המוסף להודיע להקהל כמה היתה גדולת האומה ביום הזה בהיות בית מקדשינו בנוי. וכמה חסרנו טובה בעוננו עתה ולב הקהל יהיה למים ונהרי דמעה יזלו עיניהם. וע"כ עומדים בסדר העבודה לזכרון בית מקדשינו שהרי כל ישראל שהיו במקדש היו עומדים על רגליהם כל היום כולו מאז הבקר עד צאת יוה"כ דגמירי אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד. וא"כ לעמוד שעת העבודה הלא מצער היא. וכן ראוי לכל ש"ץ מכוין אורחותיו לדבר על לב העדה קודם חזרת מוסף בדברים חרים ונמרצים כוללי הרצון בקצר מלין להודיעם מענין קדושת היום ותפארת האומה בהיות בית מקדשינו בנוי וכ"ג עומד ומשרת. להלהיב לבם לתפלת מוסף אשר היא חובת היום בסידור ס' עבודה אולי יחנן ה' ויחיש לגאולנו ותשוב העבודה במקדם. ומחץ מכתינו ירפא אמן.

(יט) בתקיעות שופר דנעילה. מנהג מצרים לתקוע במוצאי יוה"כ בקריש תתקבל קודם תענו עשרה קולות תשר"ת תש"ת תר"ת. ולא תשר"ת לבד כפסק מרן בסי' תרכ"ג דתוקעין תשר"ת לבד. דלא נהגו כן רק תשר"ת תש"ת ותר"ת. ואחר אמירת „תענו ותעתרו" תוקעים תרועה גדולה אחרת. ומתפללים ערבית. וכן מנהגינו בעיקו"ת ירושלם ת"ו. ומתפללים ערבית בלי קריש ראשון ואח"כ מברכים ברכת הלבנה. והולכים לבתיהם שמחים וטובי לב.

(כ) מנהג מצרים שביום שמחת כהן עושים אותו כיו"ט לבקר בליל מוצאי יוה"כ וביומו את קרוביהם. וכן הולכים לבקר את הרב המו"ץ יצ"ו לקבל ברכה איש מאת רעהו בהיותם מכופרי עון שברכתם עושה פירות וכו ביום מתחילים להשתדל בלקיחת ארבעה מינים שבלולב.

וה' הַטּוֹב יִזְכֵּנוּ לִבְאוֹת בְּבִנְיַן בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ בְּקָרוֹב כִּיב"א.

הִלְכוֹת סֻכָּה וּלוּלָב

(א) מה שנהגו לעשות סוכה בבית הכנסת ולאכול שם הקהל כזית מפני שהם עניים ואין להם סוכה. לזכר בעלמא הנהיגו כן ורחמנא ליבא בעי. וקן אהדן סי' קס"ה הביא דבריו נ"ע במחב"ר בקונטרים אחרון סי' תרל"ט סע"ק ב'. ואולם זכות זאת מצא הרב ליד עניי שאין בכחם לעשות סוכה כלל. אבן למאן דאפשר ליה לעשות סוכה. ורק מחמת עצלות ורפיון ידים הוא סומך על סוכת הקהל לאכול כזית בליל ראשון ושני. הוא הכסיל אשר בחשך הולך כי מצות סוכה היא כל שבעה. ופוק חזי מ"ש הריב"ש בתשו' סי' שצ"ט. וכדבר איש האלהים רתת לך נא ראה אשר דיבר בגנות המנהג הלזה. והבי"ד רב אח"ג בספרו נוה שלום יעו"ש. וגם רב אח"ג הרר"ת אליהו יצ"ו מלמד זכות על המנהג הנ"ל ואולם אף הוא היה מחבוין ללמד זכות רק למי שאין לו מקום. אבן לא למי שיש לו מקום ובעצלתים ינהג. חלילה לסמוך ע"ז ולהיות מצות ה' קלה בעיניו ח"ו. ובפרט בעירינו פה מצרים אשר רפנות סוכה וסכך מצויים לרוב ובזול מאד. וחרד על דבר ה' ימצא טוב. ותלי"ת רבים ושלמים בעירינו משתדלים לקיים מצות סוכה על הגגות ועל ויזין הבולטין הנקראים טאראשינוס אשר בהם שיעור סוכה. ובכל מקום אשר תמצא ידם. ואין נמנעים רק מי שאין לו מקום בחצרו כלל. וה' לא ימנע טוב להולכים בתמים!

(ב) אם מי שאין לו סוכה. ולא בא לבהכנ"ס לילה הראשונה שנאנס וכיוצא למחר ביום כשאוכל בסוכה צריך לברך שהחיינו על הסוכה אע"פ שבביתו בירך שהחיינו על הכוס. ועיין בשו"ת מי מגי"ש. והיא ס' הר"ן שהביא רמ"א בס' הנז'. וכן דעת הראב"ד ואורחות חיים והכלבו הביא דבריהם נ"ע בברכ"י סי' תרמ"א דכולהו רבנן ס"ל דחוזר לברך ביום כשאוכל בסוכה. ורק הב"ח בתשו' הוא דס"ל שלא יברך. והרב משאת משה דחה דבריו וס"ל לברך והביא דבריו מר בריה בספרו כסא אליהו ז"ל וגם הוא יצא לישע דברי הרן מדברי הא"ח והראב"ד יעו"ש ודברי הרב כסא אליהו ז"ל העתיקם נ"ע בברכ"י ז"ל הנז"ל והוסיף עליו סברת הכלבו. ולאחרונה ויא"ר לנו מדברי הרב אליה רבא ז"ל שהביא תשו' הרב ב"ח והרבה להשיב

עליו בכל זויה ופנה. ומסיק דאין לזוז מדברי הרמ"א והלבוש. וכתב עליו דאשתמיט מניה דהב"ח דברי הכלבו יעו"ש. וא"כ דעת הכ"ח היא סברא יחידית ורחוייה נגד כל הנך רבוואתא וא"כ צריך לחזור ולברך שהחיינו ביום ואין כאן חשש לספק ברכות דאין זה נקרא ספק כל שהיא סברא יחידית נגד אחד עשר פוסקים, שהם הר"ן, והראב"ד, אורחות חיים, והכלבו, מהריק"ש רמ"א, והלבוש, משאת משה, כסא אליהו, והרב אליה רבא, והברכ"י, ומי יודע כמה סברות פוסקים יש שאינם בידינו, ומהתימה על ראח"ג בספרו נוה שלום דכתב דנ"ל שלא יברך ביום משום סב"ל. יעו"ש ואתו הס"ד דאין זה נכנס בתוך ספק יחיד נגד רבים, ומה גם דהרב אליה רבא סתר כל ראיות הכ"ח לך ראה. כי ע"כ יש לברך שהחיינו ביום על מצות הסוכה כלתי חשש ודו"ק.

(ג) פה מצרים הגם דרבים וכן שלמים בפ"י קהל גדול עושים מצות סוכה כדינא. אכן בענין השינה מקילין שלא לישן בסוכה. כי אויר מצרים רע מאד ומזיק ויש ח"ו סכנה ברבר אם יתקרר, וכן לימד זכות זאת הרמ"א ז"ל בהג"ה ס' תרל"ט סעיף ב' יעו"ש. ועיין מ"ש בנהר פקוד ע"ע הזה ומשם באר ה. ודרכיה דרכי נועם כתיב וד"ב.

(ד) המנהג פשוט במצרים שישראל לוקט בידו הארבעה מינים שבלולב מהגנות ופרדסים של הגויים. ואין חוששין לגנוב וגזול כוה"ו וכן הוא מנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו. ומעולם לא שמענו ולא ראינו מי שהקפיד בזה. עיין הרדב"ז ח"א סי' תקי"ד ותשובות רבינו בצלאל סי' ב'. ועיין ברכות המים ד' מ"ו. (מנהגי מנגים) עיין מ"ש בנהר פקוד בטעמא דמילתא דהאידנא ליכא גזילה דקרקע. כי כל בעלי הקרקעות מוכרח להיות בידו שטר מהממשלה שקורין קושאן או חוגיט. ודינא דמלכותא דינא יעו"ש.

(ה) המנהג קדום בעיר מצרים ועיר נ"א יע"א מרורות לפנים. שראש אב"ד הרב המורה צדק אשר יושב על כסא ההוראה הוא לברו הקונה אתרוגים מכיסו וממונו. והוא השולח אתרוגים למזכי הקהלות אשר בכתי כנסיותיהם. וכן הוא שולח אתרוגים ליחידי סגולה שבקהל הלוקחים בידם אתרוג ולולב ומקופת בית הכנסת משלמים להרב המו"ץ מחיר האתרוג וכן משלמים לו היחידים איש כפי נדבת לבו. וחוץ מהרב המורה יצ"ו אין רשות לשום בר ישראל להביא אתרוגים כרי למוכרם לאחרים, והזכות הזאת ידוע היא אצלם שואת היא מיוחדת לכבוד הרב המורה יצ"ו מיום שבתו על כסא

ההוראה

ההוראה במצרים וכן בנ"א וכפי האמור יכול מן הדין הרב המורה להעניש כל איש אשר יזיד להסיג גבולו ולקפח פרנסתו אם יביא אתרוגים למוכרם או לחלקם על היחידים באופן שיויק להנאת הרב המורה. כי הרי זה גוזלו ממש. ואמנם אשריהם ישראל קדושים הם. ישרנים הם. וחסים על כבוד הרב וכבוד תורתו. ומעולם לא נועז איש לעשות כזאת ונם ראשי עם קדש ויחידי הקהל ימחו בידי העושה זאת. ישמרם צורם ויהיה מנגם וסתרם.

(ו) פה מצרים כל האתרוגים שבגנותיהם הם אתרוגים בלי פטמת מתחילת גידולם וברייתם. ומביאין אותם מכפר קורין ושאר מקומות ומוחזקין הם בכשרות מכלי חשש הרכבה כלל. כי האתרוגים הנז"ל הם פראים ואין הגויים עושים מהם מסחר למוכרם לאתרוגי ברכה בחג לחוש עליהם לויוף ההרכבה. ויפים הם במראיתם ובהידורם ומוריקין חכף אחר ימים מספר לקציצתם. אפס כי חסרון גדול יש בהם שנופלים עוקציהן התחתון מהר. לסיבת גידולם ע"פ מי הנילוס החזקים. ובשנים האחרונות ג"כ הם מתעפשים בימי החג. ורבים נמנעו מליקח מהם עוד בסיבת העדר קיומם. האמנם נעלים הם מחשש הרכבה כלל. ובשנים הללו האחרונות זרעו אתרוגים לצפים בארץ הקדושה ויש להם תעודות רבני וב"ד הזמן שמעידין עליהם שאין בהם חשש הרכבה. ואתרוגי יפו ת"ו ושאר גינות שבא"י מוציאים אתרוגים יפים והדורים לגאון ותפארת ומתקימים יותר משנה חדשים בלי שום שינוי כו"ע. ברוך שכחר בה ונתנה מורשה לעם בחירו. הוא יחזירנה להם בקרוב כיר"א.

(ז) מנהג קהלות מצרים בענין מוכה את הרבים. שהמוכה את הרבים הוא קונה את מצות הזאת ע"י שמשלם סך מה לקופת בית הכנסת וגבאי הכנסת הוא נותנה לכל המרבה במחירה. והגבאי דבהכנ"ס הוא קונה מקופת בית הכנסת הכללית אתרוג ולולב ומיניו ונותן אותם ביד הקונה מצות מזכה שהקהל יברכו על ידו. ונמצא שהאתרוג ומיניו נקנה מקופת כללות הקהל ויוצאים בהם ידי חובתם בשופי מכלי צורך שום אמירה לכל יחיד ויחיד.

וכמ"ש מרן סי' תרנ"ח סעיף ט'. ומנהגם יפה אף נעים.

(ח) מצוה על כל איש אשר קנה מצות מזכה את הרבים הנז"ל להשתדל ולחקור ולדרוש אם גבאי הכנסת פרע דמי האתרוג והלולב ומיניו לבעליהם קודם החג ואם לא פרע. להשתדל שיפרע כל דמי הארבעה מינים קודם החג כדי שיהיה קנין כספו ויהיה לכם משלכם ממש. דהא מצוה

דאורייתא היא, ומראורייתא אין שום קנין בו אם בכסף. ושאב קנונין הם הרבנן. וקימ"ל דלא אתי דרבנן ומפיק האוריתא. נאע"פ שכתוב במנהגי עיקו"ת ירושלם ת"ו שזקיפת מלוה חשובה כנתינת כסף ניש לסמוך על הפוסקים דסברי כן וראיתם וסמוכות הידהו מדברי הרב קול אליהו בם"א סי' מ"ד יעו"ש. בבר אני בעניי עמדתי על מקור הדברים. ומצאתי שזקיפת מלוה שקאמר הרב דחשיבה כנתינת כסף היינו דווקא זקיפת מלוה בשטר או בקנין סודר. ואם לא עשה כן הוי משיכה לבד ואין לסמוך על המשיכה לבדה. מלבד דהרב קול אליהו ז"ל שם באותה תשובה חזר בו ונחתב כיון דהרמב"ם ורבינו יהוחם ס"ל דבעינן רק קנון כסף דהוא קנין האוריתא וש לחוש לדבריהם. וכאשר הרחבתי הדיבור בענין זה בנהר פקוד עי"ש ותרוח צמאונך. ובפרט בארץ מצרים צריכים לחוש לסברת הרמב"ם דרבינו הוא כידוע. וא"כ אף למאן דסבר לסמוך על הפו' בזקיפת מלוה. הא ביארנו דזקיפת מלוה דמהניא לדידהו היינו בשטר או בקנין. ואם לאו הויא משיכא דלא חזינא כלל ובמ"ש במנהגי עיה"ק ירושת"ו וכ"ע ערים שאין שום קונה אתרוג בהקפה כותב שטר או קנין כלל. וא"כ בקנין משיכה לית לן עלמי לסמוך להתיר וא"כ לא הוי לכם משלכם מראורייתא כלל. ואיכא לתא דספק ברכה לבטלה לדעת גדולי עולם. ומי הכנים את הרבים במשעול צר ודחוק כזה. ואף אם נימא בקונה אתרוג פרטי לעצמו ירצה לסמוך על היתר הדחוק הזה כי לב יודע מרת נפשו והוא יבחר לו מה שדעתו נוחה לו. אכן לא כאלה חלק המזכה את הרבים אשר אחריו כל הקהל ימשוך לצאת ידי חובת נטילת לולב מ"ע דאורייתא. אין הצבור משועבדים לו להכניסם במשעול דחיק ורחיק בלתי ידיעתם. שאם ככה יהיה. אמינא כי פקעה זכותיה למחות ביד מי שמברך על לולב של איש פרטי אחר הנמצא בבית הכנסת שקנה לולב ומיניו בקנין כסף. יען כי הוא אשר קנה להיות מזכה את הרבים. כי יציבא מילתא שהוא המזכה ולא זולתו. אכן כאשר יהיה לולב המזכה מסופק בקנינו מראורייתא. הלא טוב לברך על לולב איש אחר שהוא מקנת כספו גמור ויזכהו לו דקי"ל מתנה ע"מ להחזיר הויא מתנה. מלברך על לולב המזכה באופן כזה. ודי בזה הערה למי שיש לו מוח בדקדקו. ועי"ש מ"ש בנהר פקוד.

(ט) המנהג פשוט להקיף בלולב: „דרום. צפון. מזרח. מעלה ומטה. מערב„ בסברת רבינו האריז"ל וכמנהג עיקו"ת ירושלם תובב"א וכמ"ש

ג"ע כמחב"ר סי' תרנ"א סעיף ז'. וכן הוא במנהגי ירושלם ת"ו.

(י) המנהג פשוט במצרים שאין אומרים הושענות בשבת. (מנהגי מצרים) וכן הוא מנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו.

(יא) המנהג פשוט להקיף התיבה בקריאת ההושענות תו"מ כשמוציאין ס"ת מן ההיכל קודם קריאת התורה. מניחין אותו בתיבה ומקיפין וכמנהג עיקו"ת ירושלם. (מנהגי מצרים) והוא המשובח ועומד מלהקיף אחר ההפטרה או אחר מוסף. וכמ"ש במנהגי עיקו"ת בהלכות קס"ת סעיף ב' ומשם בארה.

(יב) הוקבע המנהג ברוב בתי כנסיות שחוניהם נבוני דבר. לאחר אמירת קדיש תתקבל עד אחר גמר ההושענות כיון שהן מקיפין תו"מ אחר ההלל קודם קס"ת. ומקיפין בהושענות קודם קריאת התורה. וכן הוא מנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו ומנהג ותיקין היא. וטעם המנהג הנעים הלזה הוא כיון שכל עיקר דברי תחנות ההושענות הם על גאולתינו ועל פדות נפשינו ועל גלות שכינת עוזינו שהיא עמנו בצרה כביכול וכמאמר אני והו הושיעה נא! וכן פירשוהו הראשונים יעויין ברכריהם. ומכיון שכן יפה הם עושים לאחר אמירת קדיש תתקבל צלותנא ובעותנא כדי לכלול עמה גם צלותנא ובעותנא אשר התנפלנו בתחינה על פדות שכינת עוזינו אשר אתנו בגלותינו המר והאריך הלוה. ואין לך דבר יפה מזה. וכן הנהגתי בכל הקהלות אשר נמצאתי בהם בתפלה בחג הסוכות. ואין לחוש שלפעמים כיו"ט ראשון ושני וכיוצא מפסיקין ביניהם במכירת המצות. דאין זה הפסק דגם מכירת המצות ענין כבוד ס"ת הוא. דאל"כ איך הותר למכור בשבת ולעשות מו"מ בזה. אכן מכיון דהם חפצי שמים מותר. וא"כ כל ענין המכירה נחשב מכלל ענין הוצאת ס"ת. ואין לחוש לדברי המערער. שלא חס על כבוד קונו וצער גלות שכינתו להתפלל בעד זה יה"ר דתתקבל צלותנא ובעותנא. ומי שיש לו מוח בקרקדו יעמיק ויבין את זאת וישמע חכם ויוסיף לקח.

(יג) במצרים לא נהגו להקיף מי שאין בידו לולב. והאיש הירא עומד וממתין עד שיקיף חבירו בעל הלולב. ואח"כ לוקחו מידו ומקיף. ומחזירו אח"כ לבעליו. אכן להקיף בלא לולב לא. וכן בהוש"ר אין מקיפין בערבה לבדה. והוא כדעת רש"י והר"ן שכתב מרן בסי' תר"ס יעו"ש.

(יד) במצרים לא נהגו לומר י"ג מדות בסליחות שאומרים בהושענה רבה לא בסליחות של לימוד הלילה הנהוג ולא בסליחות דשחרית שאומרים בין ההקפות. ודלא ככתוב בסידורים. וכן אין מנהגינו לתקוע בשופר בהוש"ר כלל

כלל אפי' בתענו ותעתרו ודלא ככתוב בסידורים וכמנהג איזה מקומות שתוקעים שופר דלא נהגנו כן וכן הוא מנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו.

(טו) מנהג קדום פה מצרים בבתי כנסיות שביום הוש"ר אחר גמר התפלה ואחר חכטת הערבה. מתאספים לפני ארון הקדש ואומרים נשמת והוא מנהג ישן לא ידעתי למה נתקן. אם להוראה על איזה תשועה שהיתה להם באיזה מן הזמנים. או מפני שביום הוש"ר יש קהלות שאומרים אותו קודם היוצר כמו ביו"ט. ויש מקומות שלא נהגו כן. ומפני כך תפסו מילתא מציעתא לאומרו אחר התפלה. איך שיהיה הנח להם לישראל. אכן פשוט הוא שאין לומר כי אם עד ומעולם ועד עולם אתה אל. ולא לחתום. דהא ברכת החתימה בישתבח היא אחר ברכה ראשונה דפתיחת הזמירות שהיא ברוך שאמר. זו פתיחה וזו חתימה. ואחר התפלה דאין כאן פתיחה מאן דכר שמה דחתימה. וכן נהגנו. ואין לשנות.

(טז) בליל הוש"ר אשריהם ישראל כמעט כל הקהל נעורים כל הלילה ללמוד ס' הנהוג בלימוד הלילה הזה. ומנהגם פה מצרים בכל בתי הלימודים. שאחר גמר הלימוד מכבדים לקרואים במיני פירות ופת הבאה בכסנין כדי להרבות בברכות ולכבוד הבאים. ומביאים אותם קודם אור היום ואין בדבר שום חשש כיון שהיה ניעור כל הלילה ולא ישן אין כאן איסור לאכול אפי' אכילה ממשית. דלא מצינו איסור בזה למי שהוא ניעור כל הלילה. ומדינא שרי לאכול כל הלילה עד שיעלה עמוד השחר. וכמ"ש מרן בהלכות תענית סי' תקס"ד סעיף א' ומשם בארה. ואף לפי דברי הזוה"ק שאסר לאכול קודם התפלה אפי' לקם בחצות הלילה. היינו בישן וקם לו. אכן למי שלילה כיום יאיר. אין כאן איסור דיומא אריכתא הוא לדיריה. ושוב מצאתי הדבר מפורש להרב של"ן. בחלבי השלמים ד' י"א סעיף קטן מ"ב שכתב בפירוש בניעור כל הלילה שרי אפי' לדברי הזוה"ק והרברים ברורים.

(טוב) הוקבע המנהג במצרים מזה כמה עשיריות שנים. שהחתן תורה הוא מסיים בס"ת שבידו ומברך עליו תחילה וסוף. ואחריו תכף בלי הפסק עולה חתן בראשית ומברך תחילה וראש. וכמנהג הפשוט בא"י ותפוצות הגולה. והמנהג הקדום שהיה במצרים שעולה אחד היה מסיים והוא המתחיל ועולה אחר קורא בשני ספרי תורה ומברך על שניהם תחילה וסוף וכמ"ש מהריק"ש בה' קס"ת סי' קמ"ד. המנהג הזה חלף הלך לו ולא ישמע

ולא

ולא יפקד עוד. וכן המנהג השני שהיה נוהגים אחר מנהג הנ"ל לקרות חתן מסיים ומברך ברכה ראשונה לבד. ואחריו תו"מ עולה חתן בראשית בלא ברכה ראשונה. ורק חתן בראשית מברך ברכה אחרונה לבד. גם זה המנהג נתבטל מימות הרה"ג כמוהר"ר אליהו ישראל זצוק"ל שעמד ובטלו ותיקן ששני החתנים כל אחד יברך שני הברכות תחילה וסוף על קריאתו הן למסיים והן לחתן המתחיל. (מנהגי מנלים)

ובכן המנהג הנהוג עתה במצרים שחתן מסיים עולה ומברך וקורא ומברך וכן חתן בראשית. הוא הנכון ע"פ הדין והוא הנהוג בכל קהלות ישראל למקומותם ומיניה לא תזוע. ודו"ק.

(**חי**) מנהג מצרים כמנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו לקרוא לחתן שלישי והוא הנק' „חתן מעונה" והוא עולה סמוך אחר גמר כל העולים לס"ת היום הזה שקוראים להם רק עד ובנאותו שחקים. ובגמר העולים עולה החתן מעונה וקורא באותו ספר של חתן תורה השלשה פסוקים מעונה וכו' עד על במותימו תדרוך. ומברך. ותו"מ עולה אחריו חתן מסיים. ואחריו חתן בראשי' ואין מפסיקין בין החתנים לא בהזכרת נשמות ולא במי שבירך כו"ע. רק עד גמר קריאת כל השלשה חתנים ואז מתחילין לומר מי שבירך ומתחילים בחתן מסיים שהוא היותר גדול במעלה. ואחריו חתן בראשית ואח"כ חתן מעונה.

(**יט**) בענין הקפות התורה בשמחת תורה. יש בתי כנסיות שמנהגם להקיף ליל ש"ת אחר ערבית והוא מנהג רוב בתי כנסיות העיר. ויש נוהגים להקיף אחר תפלת שחרית ויש נוהגים להקיף גם במנחה דיום ש"ת ונהרא נהרא ופשטיה וכולם יפים. והודות והלל לה' שנתבער מן העולם מנהג רע שהיה נהוג פה מצרים שבליל ש"ת אחר חצות לילה קמים לעשות הקפות. ומתלקטים כל מפריץ פרצה בריוני הדור ותערובת נשים ואנשים ובתולות ולילה רשות למזיקים וקול המולה במחנה בתוף וזמר ושתיית י"ש ופריצות מרבה להכיל. וכמה תקלות יצאו מזה ונזק בתי כנסיות משבירת ספסלים וגניבת כלי הקדש וכיוצא. ואשריהם גבאי הכנסיות וראשי עם קדש עזרו על יד לשרש אחר המנהג הרע לעשות הקפות באישון לילה ואפלה מנודח הנורר עון בחבלי השוא. וזכות הרבים תלוי בהם. ישמרם צורם ויהיה מגנם וסתרם. אמן.

נהר הלכות חנוכה מצרים

(א) המנהג פשוט בארץ מצרים שלא לומר צדוק הדין כל שמונת ימי חנוכה. ובערב יום חנוכה מחצות ואילך. רק אומרים פסוקי שמעו זאת כל העמים וכו' וכמש"ל בה' נפי"א. וכ"כ מהריק"ש. וכן מבואר בדברי רמ"א סי' תרפ"ג ולעיל סי' ת"ך יעו"ש. וכ"כ ג"ע בכרכ"י סי' תר"ע ס"ק ו' משם הגאונים יעו"ש.

(ב) פשט המנהג שלא להדליק נרות חנוכה רק בשמן זית שהוא מצוה מן המובחר ושנעשה בו הנס. וכדכתב מהריק"ש וכן כתב רמ"א בסי' תרע"ג משם המרדכ"י ומהרי"ל וכן כתב הפר"ח והאחרונים.

(ג) בסדר הדלקת הנרות המנהג להדליק כדעת מרן להתחיל בנר הימיני. כמ"ש בסי' תרע"ו ס"ה. ולמען אעמידך קורא נעים על ביאור דבריו להצילך מן הטועים בהם הנני לבאר לך הדבר בקצרה. והוא כאשר תעמיד נרות חנוכה למול פניך. יהיה הנר הראשון שבו תתחיל לילה הראשונה מכוון נגד יד ימינך ממש. וממנו תתחיל להדליק. ובלילה השנית תדליק הנר שאחריו הסמוך לו תחילה. ואח"כ תחזור לאחור ותדליק הנר הראשון שהדלקת אתמול בלילה. וכן בליל השלישי תדליק הנר השלישי שהוא נר החדש ואח"כ תחזור לאחור להדליק השני נרות שהדלקת בשני לילות שעברו. וכן על דרך זה כל שמונת ימי חנוכה. באופן שתמיד תהיה סדר ההדלקה כמו שכותבים הלועזים מן השמאל אל הימין ולא כמו שאנחנו כותבים. וזה הוא הסדר הנכון ובו תלך לבטח כי תמיד תהיה הברכה על הנר הנוסף. ובזה תקיים ג"כ מאמר כל פנות שאתה פונה יהיו ליצד ימין. וכן הוא מנהג עיקו"ת ירושלם וכמ"ש הפר"ח ודו"ק.

(ד) חצר שיש לו ב' פתחים. המנהג במצרים שאין מדליקין אלא בפתח היותר מפורסם. ולא להדליק בב' הפתחים כדעת מרן ז"ל והטעם כיון דבין כך ובין כך לבני הבית הוא דאיכא היכירא כיון שאנחנו מדליקים בפנים מהריק"ש סי' תרע"א וכן דעת הרמ"א בסי' הנז'.

(ה) בנוסח הברכה פשט המנהג כדעת מרן ז"ל לברך "להדליק נר חנוכה" וכן היא גירסת האריז"ל. וכן כתב הפר"ח שהיא הגירסה המדוקדקת. ואע"פ שגירסת הש"ס והרי"ף להדליק נר של חנוכה. וכן היא גירסת הרמב"ם ז"ל מארה דארעא דמצרים. וכדכתב מהריק"ש ז"ל. לא נהגו הכי רק כגירסת מרן והאריז"ל. להדליק נר חנוכה ותו לא ור"ת שם קדוש יוצא מפסוק נוצר חסד לאלפים. מנח"ל בדרך ישתה וכן הוא מנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו. ועיין

לג"ע

לג"ע בכרכ"י סי' תרע"ו נתן טעם למה בנר שבת ברובי מברכינן להדליק נר של שבת. ולא בחנוכה יעו"ש ועיין בשערי תשובה ס' הנ"ל.

(ו) הוקבע המנהג במצרים במוצאי שב"ק שבתוך ימי החנוכה להבריל קודם שידליק הן בביתו והן בבית הכנסת. וכהוראת הרב גינת ורדים ז"ל מאריה דאתרין בכלל ג' סי' כ"ה שהעלה הלכה למעשה להבריל קודם ההדלקה דחביבא מצוה בשעתה. וכבר נודע שרוב הפוסקים חלקו על מרן ז"ל שפסק בסי' תרפ"ה להדליק קודם. הנהות הרי"ף והראב"ד בס' תמים דמים וכמ"ש הרב פ"ח וכן היא ס' הרב בית דוד ומהרי"ל מפראג והגאון חכם צבי והט"ז והרב פר"ח מטה אהרן וכמ"ש לג"ע בכרכ"י והרב פרי האדמה ז"ל. באופן כי רוב הפוסקים ס"ל דלא כמרן ועד אחרן לנו בני מצרים תשו' הרב גו"ר ז"ל מאריה דאתרין. וכן הוא מנהג נ"א יע"א וכמ"ש ראח"נ בספרו נוה שלום יצ"ו. וכן ראיתי להרה"ג כמוהר"ר פורם מפ"ה ומקדש בספרו שמו משה בדף מ"ו ע"ב שהעיד בנדלו שנם בעיקו"ת ירושלם ת"ו נהגו להבריל קודם דלא כסברת מרן ז"ל. וע"פ אמרי קדוש כתבתי בנהר פקוד שנראה שט"ס נפל בסעיף המנהגים של עיקו"ת ירושלם שכתבו שמנהגם להבריל אחר ההדלקה. וצ"ל קודם ההדלקה כי הרב זצוק"ל היה אב"ד בעיקו"ת ירושלם ת"ו ובקי במנהגיה יעו"ש מה שכתבתי ומשם בארה. ובכן המנהג להבריל קודם הוא היותר נכון ואין לשנות.

(ז) בערב שב"ק בימי חנוכה המנהג להתפלל מנחה קודם ולהדליק נרות חנוכה ואח"כ נר שבת ולבוא לבית הכנסת להתפלל ערבית וכמ"ש ג"ע בכרכ"י סי' תרע"ט סעיף ב' משם הגאון מהר"ש אבוהב ז"ל יעו"ש טעם הדבר.

(ח) בערבית דשבת בחנוכה אין אומרים במה מדליקין וכדעת מרן בהי שבת סי' נ"ט וכתבתיה לעיל בהלכות שבת.

(ט) מה מאד רע המעשה של איזה אנשים אשר ראיתי פה מצרים. שאם אירע להם אבילות ב"מ בתוך השנה וכ"ש אם היה קרוב לימי חנוכה שאין מדליקין נרות חנוכה. באמרם שאחר אשר המה מרי נפש. היאך יאירו את הנרות אורה ושמחה. ובמקהלות עם דרשתי על זה ופי אמלא תוכחות להודיעם טעותם ושיבוש דעותם. דמה ענין אבילות בקיום מצות התורה. הלא האבל עצמו חייב בכל מצות שבתורה בימי אבלותו. וגם בחנוכה האבל חייב להדליק ולברך שהחיינו וכמ"ש הפוסקים עיין לג"ע במחב"ר סי' תרע"א

סעיף יו"ד. ואם הוא מר נפש מה חטאו נרות חנוכה שישתתפו בצערו רח"ל מהאי דעתא. והאם אינן אוכלין בשר ושותין יין כל השנה. והני מידי דשמחה נינהו. ואין ספק כי מחוסר ידיעה עושים זאת. וע"כ מצוה על כל איש הירא את דבר ה' להוכיח את שכניו אם הם מחוסרי מדע ולהודיעם שזה איסור לבטל מצות ה' אם ח"ו אירע להם דבר. ואדרבא בזה יגרמו צער לנפש המת אם בסיבתו יחדלו לקיים מצות ה' ולעשות רצונו יתברך השליט בעולמו. ובמתק שפתים יוכיחם עד אשר ידריכם באורח הנכונה. וה' לא ימנע טוב להולכים בתמים!

(יוד) מקום הנחת נרות חנוכה להידור מצוה. הוא כנגד מקום הנחת המזוזה בימין, וכנגדו בצד שמאל יניח נרות חנוכה. רק צריך להיות נרות חנוכה יותר נמוכים מכנגד מקום המזוזה. כי צריך להיות מקום המזוזה גבוה יותר מנר חנוכה שכנגדו. יען כי מצות מזוזה בימין, וחנוכה בשמאל. ותמיד צריך להגביה הימין על השמאל. וזה הידור מצוה. הרמ"ע ז"ל הביא דבריו נ"ע בשיורי ברכה סי' תרע"א ס"ק ג' וחזר וכתבו במחב"ר וכן אנחנו נוהגים וכן נהוג בעיקו"ת ירושלם ת"ו. ודלא כאותם המניחים אותה למעלה מן הקרקע שלשה טפחים מצומצמות ונמוכה היא. ובעת ההדלקה והברכה הוא כופף קומתו לשנים וראשו כאנמון להדליק נרותיה. והנפש היפה תשכיל ותבין כי אין זה הידור מצוה כלל. מלבד כי לדעתי יש צד סכנה ח"ו בדבר אם היא במקום עובר ושב מבני הבית ובלי משים תאחז האור ח"ו בבגדי העובר. ודרכי התורה דרכי נועם רק הם בקשו חשבונות רבים. ועיין לנ"ע במחב"ר סי' הנז' ס"ק ב' שהאריך יעו"ש.

(יא) בבית הכנסת צריך לסדר נרות חנוכה בין צפון לדרום ולא בין מזרח למערב. והמסדרן בין מזרח למערב טועה הוא. הכדנ"ז ד' פיורדא סי' תק"י. וכ"כ נ"ע במחב"ר סי' תרע"ה אות ה' משמו. וכתב הרדב"ז בתשובה הנז' שכן נהגו בירושלם ת"ו יעו"ש שהאריך. ולאורו נלך ודו"ק.

(יב) פשט המנהג בירושלם ובמצרים להדליק נרות חנוכה בבית הכנסת גם ביום בתפלת שחרית. ופשוט דבלא ברכה הוא. וטעם המנהג לפרסומי ניסא. ומנהג יפה אף נעים. כי יותר מתפרסם הנס בהיות מדליק הנרות ביום שאין להם צורך רק להודיע הנס. מלהדליק בלילה אשר זה דרכנו להדליק נר להאיר בחשך. וגם יהיה מזה תועלת למי שלא הדליק בליל העובר כי היה בדרך ונאנס שידע בליל הבא כמה נרות הוא מדליק כדי שיברך על הנר הנוסף. ודו"ק.

(יג) בתפלת שחרית בחנוכה אין לומר בזמירות מזמור שיר חנוכת הבית לדוד רק יתחיל ארוממך וכו' כשאר הימים. שהרי אנחנו אומרים אותו קודם קוה. עם שיר היום. ובפרט למנהגינו והוא הנכון שאנחנו אומרים מזמור שיר חנוכת הבית לדוד במקום שיר היום. ואין אנחנו אומרים מזמור היום כלל וכמ"ש הרב פ"ח יעו"ש וכן בר"ח ופורים וכו' ונמצא שמזמור זה הוא שיר של חנוכה. והוא שיר היום. וא"כ אם נאמר אותו בזמירות ונחזור לומר ג"כ קודם קוה נמצא שאנחנו כופלים שיר היום ב' פעמים. וזה לא יתכן מדינא דגמרא. וכאשר האריך בזה הגאון החק"ל ח"א סי' ל"ב באורך. וכן העלה להלכה. וכן מנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו וכן הנהיג עט"ר מרן אבא זצוק"ל בקהל עדתו וכמ"ש בנהר פקוד בענין זה קחנו משם.

(יד) בחנוכה אם מתפללים בבית האבל ב"מ הקהל וגם האבל עצמו נומרין את ההלל בברכה. ושאני ר"ח דאין אומרים אותו בבית האבל. משום דהלל בר"ח מנהג הוא. אבן בחנוכה היא תקנת חז"ל כאחר מתיקוני החנוכה ומצוה מדברי סופרים היא ואין לאבל להתבטל מאמירתו. ג"ע במחב"ר סי' תרפ"ג משם כמה מרבנן קדישי ורבוואתא. ורלא כהפר"ח יעו"ש שהאריך ודו"ק.

(טו) בענין קריאת התורה ביום שמיני. פשט המנהג בקהלות מצרים כהוראת ג"ע בחיים שאל ח"א סי' ק' משם הרב מהר"מ מזרחי ז"ל שהראשון קורא מן ביום השמיני עד מלאה קטרת. והשני קורא מן פר אחד בן בקר עד ביום התשיעי. והשלישי חוזר וקורא ביום השמיני ומשלים כל הפרשה כדי שהשלשה עולים כולם יקראו ביום השמיני. שהוא מספר היום של נרות חנוכה. כי מה שמשלימין כל הסדר אינו אלא כדי שלא להפסיק באמצע ענין אחד. וכלהו י"ב נשיאים ענין אחד הוא. וגם כדי להזכיר ענין המנורה אשר הוא ענין מתאים עם חנוכה. וג"ע בחיים שאל כתב שם שכן דעת הגהות מיימוניות והאורחות חיים והרב אליה רבא. ועי"ש מ"ש בנהר פקוד שנראה שכן דעת מרן בשלחנו הטהור יעו"ש ומשם בארה.

(טז) בר"ח שבתוך ימי החנוכה שמוציאין ב' ספרים. צריך להקדים של ר"ח קודם דהוא תדיר ואח"כ בשל חנוכה. וכמ"ש מרן סי' תרפ"ד דקורין שלשה בשל ר"ח והרביעי בחנוכה. אם אירע שטעה הש"ץ ופתח של חנוכה הראשון והתחיל לקרות פוסק ומתחיל בשל ר"ח. מהריק"ש סי' תרפ"ד. וכן פסק רמ"א משם האבודרהם. וכן כתב ג"ע בברכ"י סי' ק"מ יעו"ש. והרב

ט"ז השיג על הרמ"א בדין זה. אכן הרב יד אפרים ז"ל תמה על תמיהתו וכן הגאון אליה רבא ז"ל דחה כל דברי הט"ז ועיין במג"א בס' זה ובסי' ק"מ באופן דנקיטינן דפוסק וקורא בשל ר"ח. ולענין הברכה אם צריך לחזור ולברך. הדבר שנוי במחלוקת עצומה. ושורשן של דברים הן דברי מרן בסי' ק"מ דכתב יש אומרים ויש אומרים. יעויין בדין זה בדברי הפוסקים הלא בספרתם. ומשום ספק ברכות יש להקל. ובפרט דאנן פה מצרים שלשת גדולי עולים מארי דאתרין. ה"ה הרדב"ז בחרשות סי' רמ"ח כתב בדין זה דחנוכה ור"ח דאין צריך לחזור ולברך יעו"ש. ומהריק"ש בסי' ק"מ ציין לדברי הרדב"ז הללו. (אלא ששם ציין לתשו' סי' אלף תרכ"א. ואולי דפוס שהיה בידו כן היה. ותשו' הרדב"ז שבידינו הם רמ"ח בחדשות) ונראה דכן סברתו דאין לברך. והרב גו"ר בכלל א' סי' כ' וסי' ל"ו כתב בפירוש דאין צריך לחזור ולברך. והכי נקיטינן משום ספק ברכות. ושו"ר לרב אחאי גאון המחבר ס' נוה שלום יצ"ו לעיל בה' קס"ח סעיף י"א שהביא דברי הרה"ג כמוהר"ר מפ"ה ומקר"ש ז"ל שהסכים שלא לחזור ולברך. ולהכריל בין החיים גם הוא הכריע שלא לברך אחרי דרבנן מארי דארעא דמצרים ס"ל שלא לברך. והכי נקיטנן שלא לחזור ולברך ודו"ק.

הלכות פורים

(א) מצרים עיר חדשה היא ואין זו מצרים שיצאו ישראל ממנה ואין קורין בה אלא ביום י"ד דווקא. הרדב"ז ח"ג סי' רנ"ג. (מנהגי מצריים).

(ב) המנהג שאם חל פורים במ"ש כיון שמבדילין בבהכנ"ס. מבדילין תחילה ואח"כ קורין המגילה. וכמש"ל בהלכות חנוכה דטעם אחד להם. וכן כתב הרפ"ח בפ"י בסי' תרצ"ג דיבדיל מקודם. קודם. וכתב מהריק"ש דברכת בורא מאורי האש צ"ל קודם הקריאה וההבדלה קודם הקריאה או אחר ואתה קדוש יעו"ש. ואולם באשר כי מנהגינו בחנוכה להבדיל קודם וכהוראת הרב גו"ר ז"ל וכמנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו וכמ"ש בנהר פקוד בדיני הנוכה הכי נקיטינן גם בפורים להבדיל קודם ואין לשנות.

(ג) אין לברך על המגילה לאחריה אלא בצבור כן דעת מהריק"ש. אבל הרדב"ז בחדשות סי' תרס"ה ס"ל דאפי' יחיד מברך ומנהג עיקו"ת ירושלם

ירושלם שלא לברך עליה אלא בצבור ולא ביחיד. ומכיון שכן שב ואת עריף שלא לברך וכדעת מהריק"ש ומנהג עיקו"ת ודו"ק.

(ד) בענין מ"ש מרן להיות קורא ופושט כאגרת. המנהג כנוסחת מרן להיות קורא ומניח פשוט מה שקרא כבר וכדעת רבינו האי גאון שהביא מרן בב"י וכמנהג ספרד וצרפת ואשכנז שהזכיר שם. וכן היא גירסת הרמב"ם ז"ל. ולא גרסי פושט וקורא דמשמע לפשוט את כולה קודם קריאה. דהא שתי הסברות שהביא מרן בב"י היינו או לפושטה כאגרת או לגוללה כס"ת וכסברת רב נטרונאי גאין. ולא נהגו אלא כסברת רבינו האי. וסברה זאת לפשוט את כולה יצאה מחילוף הגירסא בין קורא ופושט. לפושט וקורא. ומרן גירסתו כגירסת הרמב"ם והרי"ף והרא"ש דכולהו גרסי קורא ופושט. ור"ל לקרות ולפשוט ואין פושטין אותה כולה קודם קריאה. כסברת הב"ח ומהרי"ל דלא נהגו כן אלא קורא ופושט דווקא. ועינינו הרואות כי לפשוט את המגילה כולה קודם קריאה כמנהג איזה יחידים. אתי לידי ולזול שהכתב נגרר ע"ג קרקע. הגם הלום האירנא דרוב המגילות אשר בארץ ישראל ומצרים ואפרוודייהו כולם כתובים על קלף אשר הוא קשה בטבעו וגם על הרוב כותבים אותם בכמות ומדה קטנה באופן כי רבים הם יריעות המגילה באופן זה. אם יפשוט את המגילה כולה קודם קריאה. הוא דבר קשה מאד לתפוס בין אצבעותיו כל כפלי המגילה עד תומה. ופעמים רבות שהקלף לרוב קשיותו וחזקו תתעקם היריעה לאחוריה. כאשר הנסיון הורה פעמים אין מספר. ועד אשר יתקננה כהלכתה לשמוע הקריאה. הש"ץ כבר קרא כמה פסוקים וחלף הלך לו. והפסיד קריאתם וא"כ לא יצא ידי חובת קריאה בצבור. כי ע"כ אין לעשות כן רק להיות קורא ופושט ומניח פשוט מה שקרה כבר כדי שתהיה כאגרת. וכן נהגנו בירושלם וכן נוהגים גם פה במצרים. רובא דעלמא כנלע"ד.

וישו"ר להרב שלחן גבוה שהאריך בזה. ומסיק לדינא דגירסת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ומרן הכי נקיטינן להיות קורא ופושט דווקא ואין לשנות. ושוב הביא דברי הרב בית דוד ז"ל דכתב דכן הוא המנהג להיות קורא ופושט דווקא ולא לפשוט את כולה וקורא וכתב דאין לשנות המנהג. יעו"ש. ואחרי זאת מכל מאי דכתיבנא מוכח דנקיטינן להיות קורא ופושט ולא לפשוט את כולה קודם קריאה והוא הנכון ואין לשנות ודו"ק.

במצרים

(ה) במצרים נהגו כשחל פורים ליל מוצאי ש"ק שאומריט ויהי נועם קודם המגילה. ואתה קדוש אחר המגילה. פרח שושן א"ח כלל נ' ס' נ'.

(מנהגי מצרים)

(ו) במצרים נהגו שאומרים מזמור תהלה לדוד (מנהגי יוסני) קודם קריאת המגילה ביום. ואולי נוהגים כן כדי לומר מיד אחר קריאת המגילה ואתה קדוש כמו בלילה מהריק"ש ז"ל. (מנהגי מצרים). וכן הוא מנהג ארצות המערב שמתחילין מן ובא לציון גואל. וקורין אשרי קודם ותבף אחר ברכת אחרונה אומרים ובא לציון גואל. כדי לסמוך גאולה לגאולה. וכן נהגנו בקהלותינו בעיקו"ת ירושלם ועיין מ"ש בנהר פקוד.

(ז) המנהג פה מצרים שהאבל כל י"ב חדש אינו שולח משלוח מנות בפורים. וכ"ש בימי אבלו. אבל שולחים לו קרוביו ומיודעיו אם הוא תוך י"ב חדש והוא אינו מחזיר להם. ודלא כסברת רמ"א דאסר לשלוח לו כל י"ב חדש כמ"ש בסי' תרצ"ו וביו"ד סי' שפ"ה. דלא נהגו כן דהא לדעת מרן ז"ל סתם לן דיש מי שאומר דאבל עצמו בימי אבילותו חייב לשלוח מנות. וא"כ די אם המנהג שהוא אינו שולח בימי אבלו ואינן שולחין לו. אבל לאסור לשלוח לו כל י"ב חדש לא נהגו כן. ורק איהו בדידיה קאי שלא לשלוח ודו"ק.

(ח) בפורים אין לנהוג אבילות אלא בדברים שבצנעא אבל לא בדברים שבפרסיא. שכן הוא דעת הטור בב"י סי' תרצ"ו יעו"ש וכן כתב הרב כס"א ז"ל. וכן נראה שכן נוטים דברי מהריק"ש ז"ל. וג"ע בברכ"י ז"ל מסיק וז"ל ולענין הלכה נקיטינן כמ"ש מרן בב"י יו"ד ובש"ע שם שלא להתאבל דהלכה כדברי המיקל באבל וכן עלתה הסכמת הרב בית דור סי' תצ"ז וכן הורינו הלכה למעשה יעו"ש. ועיין להרב שו"ג ז"ל.

(ט) המנהג פשוט לישא אשה בפורים וכרעת מרן ודלא כס' הפר"ח וכן נעשה כמה פעמים ופשוט.

(יוד) מנהג יפה ונעים שורר פה מצרים שאין התינוקות מכין המן בבית הכנסת בשעת קריאת המגילה כלל רק בעת קריאת עשרה בני המן ששותק הש"ץ עד שיגמרו ההכאות ואז חוזר וקורא מתחילת מלת איש עד עשרה בנשימה אחת. ואין מכין את המן עוד עד אחר גמר הברכה אחרונה של אחר המגילה בעת שמתחילין לומר ארור המן. ונבאי הקהלות עיניהם פתוחה על זה. ואשריהם ישראל כי עי"ז כל הקהל שומעים את המגילה

מלה

מלה במלה מפי הש"ץ בדקדוקיה וטעמיה. וכן ראוי לנהוג. ודלא כמקומות שמניחים התינוקות להכות המן בכל פעם ופעם שמזכירין שמו ויש שמכים גם בקרדומות ומהלומות ופטיש על ספסלי בהכנ"ס ומזה יתבלבלו השומעים בקריאת המגילה. ולאו שפיר למיעבר הכי. שאם מנדנ להכות המן הוא מנהג קדום כמ"ש מרן הב"י בשם או"ח וכן כתב רמ"א והרבוש. וג"ע במחב"ר בקונטרים אחרון סי' תרפ"ז עשה לו סמוכות יעו"ש. אכן אין צורך להכות בכל פעם ופעם ובפרט בעת קריאת המגילה, דנורם בלבול השומעים וד"ב.

(יא) מנהג קרמון פה מצרים ביום הפורים. שמסבבים הנערים את רחוב היהודים מבפנים ומבחוץ רוכבים על נושא אדם. כסוס. כפרד. ומנמל ועד חמור. לזכר מ"ש במגילה והרכיבוהו על הסוס ברחוב העיר. וסמך יפה למנהג הוא. לוא נשמר המנהג בנימוס מוסרי. אכן פני המנהג התקלקל הן לריבוי ההקפות עובר די הגבול. וצער בע"ח. והן מצר הדוחק והרוכבים רצים ובאים לידי נזק וסכנה כאשר הנסיון הוכיח כמה פעמים. וביטולו יפה מקיומו.

(יב) בענין לבישת הפרצופים. עיין מ"ש ג"ע בסי' תרצ"ו משם הב"ח ביו"ד סי' קפ"ד. ופה העירה הן כהיום הלובשים פרצופים הם רק נערים וקטנים ממש. ועושים זאת לשמחה ולשעשוע ילדים. ושום איש גדול לא יעשה זאת כלל. זולת מתי מספר מריקים ופוחזים אשר אינם מאנשי צורה. וע"כ מכסין פניהם בטמון בצורה המזוייפת הזאת. ובכ"ז גם הלובשים מעט מן המעט הוא שהאנשים ילבשו בגדי נשים אשר ע"ז קא צווח הרב"ח בסי' הנז'. ורובם נשארים בלבושיהם ורק פניהם מכוסה בפרצוף המשונה המביא לידי שחוק. ובלבישת הפרצוף לבדו בלתי הערובת בגדי זכר לנקבה וכיוצא אין בדבר איסור. והנח להם לישראל ויש להם על מה שיסמוכו. האמנם כאשר נרגיש שהאיש לובש בגדי אשה. לא נחדל מלהוכיחו ונמנעהו במוסר ובמתק שפה. וישראל קדושים הם.

(יג) בענין זמן עשיית סעודת פורים. יש מקדימין ויש מאחרין ואין לדבר עת קבוע. האמנם רוב כל יראי ה' עושים סעודת פורים אחר חצות סמוך לעת ערב בעוד היום גדול. שאז תכלה רגל העניים המחזרים. מלסבב עוד לקבץ צדקה. ואינן עושים סעודה בבקר. כי הלא נודע מ"ש הרמב"ם בפ"ב מ"ה מגילה ה' י"ז וז"ל. מוטב להרבות במתנות לאביונים מלהרבות

בסעודתו ובשלוח מנות לרעיו שאין שם שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים וכו'. וא"כ אם יעשה סעודתו בבקר וישתכר וישן. הלא יאבד טובה הרבה. והעניים זמן קיבוץ שלהם הוא עד אחר חצות מעט. משא"כ בעשיית סעודה אחר חצות ירא שמים יצא ידי שניהם. ור"ב למבין.

וכשחל פורים בע"ש. המנהג היפה והנעים הוא לעשות הסעודה בערב אחר תפלת מנחה. ובאמצע הסעודה פורס מפה ומקדש וחוזר ואוכל סעודת שבת. וכ"כ מהריק"ש בהנהותיו. ואח"כ מברכים בהמ"ז ואומר עה"נ. דבתר התחלת הסעודה אזלינן כרפסק מרן בסי' תרצ"ה וכן סתם מרן לעיל סי' פק"ח סעיף יו"ד בלי חולק יעו"ש. ואח"כ מתפללים ערבית של שבת. וזו היא הדרך היותר ישרה. וכן הוא מנהגינו בעיה"ק ירושלם ת"ו וכן אנחנו נוהגים. וכן נוהגים רבים מיראי ה' וחושבי שמו.

(**יד**) בענין מהצית השקל. פה אין מנהג קבוע. יש רבים הנותנים אותו לעניי עיה"ק ירושלם ת"ו ונותנים אותו ביד הנבאי שלהם הממונה על ככה. ואין לשום עיר מאה"ק שום זכות בקופת השקלים. זולת עיקו"ת ירוש' ת"ו כי הוא זכרון למחה"ש הניתן בזמן בהמ"ק. לקנות בו תמידי צבור. ויש נוהגים לחלקו הם עצמם לעניים צנועים. ונהרא נהרא ופשטיה. והבוחר בירושלם יראנו בבנינה בקרוב ויעשה עמנו לטובה אות. וכימי צאתנו מארץ מצרים יראנו נפלאות. אמן.

סליק חלק אורח חיים

(נרוך הנותן חיים)

חלק יורה דעה

הלכות שחיטה

(א) במצרים יש הסכמה קדומה מרבני מצרים הקדמונים זי"ע. שלעולם יהיו ב' שוחטים בשחיטת הבהמות. ושניהם בודקין את הסכין קודם שחיטה. ואחר השחיטה. גו"ר יו"ד כנ"ל ס' ס'. ושם נאמר שגם בבדיקות הסרכות יהיו שנים. ונהגו כעת רק בבדיקת הסכין ועיין מטה יוסף ח"ב סי' נ'. (מנהגי מלריס).

ובזמנינו זה החזרנו עטרה ליושנה מחמת איזה תקלות שיצאו לתקפ"ץ. והוקבע המנהג עתה שגם בבדיקות הריאה וכל דיני הבדיקה צריך להיות ע"י שני שוחטים. וכל ספק שבטרפיות שיבוא לידם ע"פ שני השוחטים המוסמכים שוחטי מתא יקום דכר. ואם לא נשתוו ביניהם יטריפו ומעת כואי לשרת בקדש פה העירה יע"א ננדר נדר הזה. וגם בב"ד השבענו להשוחטי מתא בש"ח כרש"ת שלעולם צריך להיות ב' שוחטים בבדיקת הסכין קודם השחיטה ואחריה. וכן בבדיקות הריאה והטרפיות. ועל פי שוחט אחד אין להכשיר כלל. ורק על פי שני שוחטים מוסמכים יקום דכר. וזה למעלה משנים עשר שנים שהוקבע המנהג הנחמד הזה. וכן יהיה לדורות בע"ה ואין לשנות ח"ו. והפורץ נדר ילכד בעונו. וה' יעזרנו עדכ"ש לעשות רצונו כרצונו. אמן.

(ב) אם ח"ו עבר אחר מהשוחטים על תקנה זו ושחט ביחידי. מעבירין את השוחט ממינויו ולא ישרת עוד וכמ"ש הרב גו"ר שם מאריה דאתרין. והבשר והכלים אסורים וכמ"ש הרב פרה"א בח"ג דמ"ג ע"ד. שכן עשו מעשה רבני ירושלם ת"ו שבעיקו"ת יש להם הסכמה זאת ג"כ ואסרו הבשר והכלים ששחט השוחט לברו יעו"ש. וכן הוא מנהג נ"א כמ"ש ראח"ג בספר

נוה שלום יעו"ש. ואפי' אם צירף עמו שוחט אחר שיודע הלכות שחיטה. אם השוחט הב' אין בידו כתב סמיכה משוחט מומחה כנהוג. חשיב כשוחט יחידי לכרו לכל משפטיו.

(ג) המנהג פשוט במצרים וכפריה החוסים תחת דגלה. שאין שום שוחט רשאי להיות שו"ב לא במצרים עצמה ולא בכפריה אפי' אם יש בידו כתב סמיכה ממקום אחר. עד אשר יעמוד למכחן בפני רב העיר היושב על כסא ההוראה במצרים. ויראה סכינו לרא"ד שבעיר. ויברק ע"י שו"ב מתא במאמר ב"ד. ויחתום לו הרא"ד בכתב סמיכתו לראיה אם הוא הולך להיות שו"ב בכפרים. ובמצרים עצמה אין צורך לכתב סמיכה שיחתום בו רא"ד. דכיון שעמד למכחן ונמצא בקי סגי. ומנהג זה שורר בארץ משנים קדמוניות דור אחר דור. וכל שוחט אשר יעבור ע"ז אסור לאכול משחיטתו. וקנסינן ליה שלא ישרת במלאכה זו עוד לא במצרים ולא בכפריה. אם יתברר לב"ד שבשאט נפש עשה זאת. ואם שגג שלא ידע מהסכמה זאת. הדבר מסור ביד ב"ד הצדק לשפוט בדבר כפי מה שיתברר להם. וכן הוא מנהג נ"א כמ"ש שם בנוה שלום.

(ד) מטעם תקנת קדמונינו זיע"א השורדת בעצם תקפה עד היום בהצרכת ב' שוחטים לכדיקת הסכין והריאה כנז"ל. המנהג פשוט בבית דין דמצרים מלפנים ועד היום. לאסור כל בשר שנשחט בכפרים בשוחט אחד. לאוכלו במצרים עצמה. כי לפי הסכמת קדמונינו זיע"א נאסר אכילת הבשר במצרים אם לא שיהיה בשני השוחטים וכמבואר בסעיפים הקודמים. ושויה אנפשייהו חתיכה דאיסורא. ומהיכא תיתי להקל ח"ו בדבר שנהגו בו איסור הם ואבותיהם ואבות אבותיהם. וע"כ פשט איסור הבשר שנשחט בשוחט אחר לאוכלו פה העירה.

אכן אם אחד מבני מצרים יע"א ילך לכפרים, מותר לו לאכול שם מבשר הנשחט ע"י שוחט המקום. אם השוחט מוסמך מב"ד מצרים או מב"ד דנ"א בכפרים החוסים תחת דגל נ"א יע"א. ואף שהותר לו לאכול שם. אסור להכניסו למצרים ולאוכלו בתוכה. וכנז"ל.

(ה) מתקנת בתי דינין שבמצרים יע"א שלא לתת סמיכת שוחט ובורק לשום שוחט שאינינו בסיג צו"מ. או לפחות יודע ספר וידע לחפש בדברי הפוסקים בהלכות שחיטה באיזה דין שיסתפק בו להלכה ולמעשה. אכן אם הוא לאו בר הכי אין נותנין לו סמיכה אפי' שלמד הלכות שחיטה מרבו. כי

דיני השחיטה והבריקה רבו סעיפיהם ופארותיהם. ואם לימודו הוא תורת אנשים מלומדה קרוב הוא שיכשיל את הרבים באכילת טרפיות ח"ו כמובן. וכאשר הנסיון הורה. אכן להיות שוחט עופות לבד אין להחמיר כ"כ. אם רק אינינו בגדר ע"ה שעכ"פ ירע ללמוד מתוך הספר החמשה דברים הפוסלים. ורק אם הוא ירא את ה'. וכן אנחנו נוהגים.

(ו) המנהג פשוט במצרים. שאפי' שו"ב שוחטי מתא המוסמכים. אינם מסמיכים לשום שוחט ובודק לשחוט במצרים ונלילותיה כי אם בהסכמ' הרב אב"ד היושב על כסא ההוראה במצרים יע"א. ואם לא תהיה כתב סמיכתו מקויימת מאת ב"ד הצדק. אין סמיכתו מועלת לכלום ואסור לאכול משחיטתו ג"כ כאלו הוא מוסמך מחוץ אשר נתבאר משפטו לעיל בסעיף ז' ג'. ובזה אין חילוק משוחט בהמות לשוחט עופות כלל. ותלי"ת ישראל קדושים הם. ואין פורץ גדר חלילה. ישמרם צורם ויהיה מגנם וסתרם.

(ז) לענין דעת את חומר תקנות השחיטה הנהוגים במצרים יע"א הנני לשים לפני הקורא. את גזירת רבנן ומרנן נאוני עיקו"ת ירושלם תובב"א אשר כתבו בשנת התרי"ח. לחזק ולאשר ולקיים את התקנות הנ"ל. אשר את כולם חתימותיהם ניכרת אצלנו. וטופס העתקתה אות באות הננו אנחנו נותנים בזה והתורף העיקרי שמור הוא בכתבי ב"ד דק"ק מצרים למשמרת. וז"ן אות באות:

בינ"ו עמ"י עש"ו

אנן בדירן חו"ר עיה"ק **ירושלם** תו"ב. מהודעין קשט דברי אמת. היות ידוע ומפורסם תקנות הראשונים גאוני ארץ אשר האירו ברקיהם תבל היושבים ראשונה בעוב"י מתא **מצרים** יע"א. בכל דור ודור עמדו גדולי הדור שם עושים תקנות גדולות לישוב העיר ובפרט בזמן הרב מוהר"א הלוי זצוק"ל המחבר ס' גנת ורדים. גזר אומד לדור ודור בכל תקף וחזק שלא יוכל שום שוחט מתא לשחוט יחידי. רק שיהיו שם שני שוחטים מוסמכים. וזה ידוע ומפורסם והיא לו נדפסה בס' גו"ד יו"ד כלל א' סי' א'. ומההוא והלאה קיימו וקבלו עליהם כל תושבי מצרים יע"א. והם נוהגים כפי ההסכמות של הגאון הנז' והתקנה הנז' לא זזה ממקומה.

והן

נהר הלכות שחיטה מצרים

והן היום אנן בירדן נדרשנו לל"ו שאלונו משום מעשה שהיה. כי יש שם מי שמבקש להרים יד ולשחוט הוא לבדו מבלי שוחט אחר עמו. על כן אנחנו חכמי ורבני עיה"ק ירושלם תובכ"א בצירוף קבה"ו. אנחנו מחדשים את הגזירה הנ"ל והננו גוזרים „בגזירת נח"ש" ובכל אלות הברית. רא גזירה ראורייתא שלא יוכל שום שוחט לא עבר ולא עתיד לשחוט במקולין בעוב"י מצרים כלל. מבלי שישבו שני שוחטים יחד. וכל אחד יבדוק סכינו של חבירו קודם שחיטה. ויראה לחבירו. ואחר ששחט יבדוק בשחיטתו אחריו. ואפי' השני שוחטים אין להם רשות למנות עצמן בשחיטה כי אם ברשות הרב אב בי"ד היושב על כסא ההוראה. בעוב"י מצרים.

וגם האשכנזים אשר נתיישבו שם מחוייבים להיות נגררים אחר התקנות הקבועות וכמבואר כס' גו"ר כלל ג' סי' ה'.
ובכן אנחנו גוזרים „בכח תורתינו הקדושה" שלא יוכל שום כר ישראל להרים יד נגד הגזירה הזאת ולבטלה. וכל המרים יד ועובר על הגזירה הזאת ליטרקיה חוייא דרבנן וליפקע. ונח"ש כרוך על עקבו ונקרא „עבריין". והרי הוא **מובדל ומופרש מעדת ישראל.** ומכ"ש כי שחיטתו נבלה. ושומע לנו ישכון בטח. ושאנן מפחד רעה. ונמירי כי שארית ישראל לא יעשו עולה. ועליהם תבוא ברכת טוב.

הלכ"ד היושבים על כסא ההוראה החותמים פעה"ק **ירושלם** תובכ"א
בח' מרחשון מש' „התרי"ח" בא סי' ר"ב להושי"ע
לפ"נ ברב עז ושלום.

חיים נסים אבואלעפייא מכס נשמי נעיה"ק ירושלם ת"ו	הנעיר דוד אברהם קאריו ס"ט	הנעיר חיים משה פיואנטי ס"ט
הנעיר רפאל מאיר פאניזיל ס"ט	הנעיר מרדכי סוזין ס"ט	הנעיר דוד חיים חזן ס"ט

(ח) מנהג מוסכם בכל בתי דינין שבמלכות מצרים יע"א שכאשר יבוא איש זר לשבת במצרים והוא שו"ב ורוצה ליהנות מיניע כפיו להיות שו"ב באחת העירים או באחד מן הכפרים שבמלכות מצרים. שאין שום ב"ד נטפל אליו לברוק סכיניו ולחתום לו על סמיכתו וכיוצא כי אם עד אשר תחילה

ימצא

ימצא לו מקום פנוי אשר יקבלוהו לשוחט ובורק באיזה עיר או כפר. והשו"ב ההוא יביא כתב לב"ד הצדק מאת אנשי המקום ההוא בחתימת גבאי העדה הידוע לב"ד. שאמי"ן שיקבלוהו לשו"ב בעירם אחרי קבלו כתב תעודה והרמנותא מב"ד הצדק. וע"פ בקשתם יעמידוהו למבחן והטעם לזה מחשש השגת גבול כי אם יקבל תעודתו מאת ב"ד על היותו שו"כ כשר. שעתה הוא ראוי לשירות זאת בכל מקום. יוכל ח"ו להזיק להשוחט הקבוע באחת הערים או הכפרים ולהשיג גבולו ע"י שיוריד ויוזיל מקח שכרו וכיוצא ויקפח פרנסת חבירו כרי לרשת מקומו. והנסיון הורה. וע"כ מעולם אינן נותנים ב"ד הצדק לא במצרים ולא בנ"א יע"א שום תעודה לשום שו"כ שיהיה מי שיהיה. כי אם עד אשר השוחט ההוא ימצא לו מקום פנוי באחת הערים מסיבת שהשוחט הראשון התפטר ממשמרתו לאיזה סיבה וכיוצא. ואם יתברר לב"ד שהשוחט השני היה סיבה לקפח פרנסתו של השוחט הראשון. כי נתרצה עמהם מקול"ו ואח"כ יבוא לב"ד לקבל תעודתו. לרשת מקום הראשון יפסל השוחט ההוא מלהיות עוד שו"ב בכל גבול מצרים. כי הוברר הרבר שהוא קל באמונה ועבר על לאו דלא תסיג גבול רעך. ולאיש אשר כזה אשר הוא רע הלבב היאך נניש אותו לשרת במלאכת שמים הזאת אשר כולה מסורה ללב. וע"כ נהגו בכל בתי דינין העומדים לשרת בקדש בכל גבול מצרים להיות עיניהם פקוחות על הדבר הזה. לשמור משמרת הדת והאמונה ולישוב המדיני. ושארית ישראל לא יעשו עולה ועליהם תבוא ברכת טוב.

(ט) המנהג פשוט פה מצרים שכל שוחטי מתא הן השו"ב את בהמות נסות ודקות. הן שוחטי העופות. מחוייבים להראות סכיניהם לבית דין הצדק פעם אחת בשנה. והמנהג הוקבע בין כסא לעשור. וכתבתיו לעיל בהלכות יוה"כ אות ג'.

(יוד) המנהג פשוט במצרים כמנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו שאין שום שוחט רשאי לשחוט בסכין חד גמור. אלא צריך שיהיה הסכין חד וחלק. כי לרוב החידוד הצפורן נחלק ונפגם ואינו יכול להרגיש היטב. וכתקנות חו"ד ירושלם ת"ו בש' התקו"ב בכתוב בס' פרי הארמה בח"ג דמ"ג ע"ד. ונכתב בספר מנהגי עיקו"ת ירושלם ת"ו וכן נוהגים. ואין לשנות.

(יא) המנהג פשוט לשחוט בחורף בלילי מוצאי ש"ק ובמוצאי יו"ט. ושוחטי' לאור נר אבוקת הנאו שמאירה הרבה והוי יותר מכ' נרות. ובכל זאת

השוחטים

השוחטים נוהגים סלסול להוסיף עד זה נר של שעוה. ונכון הוא כדי לצאת ידי כל הדעות. ועיין מחז"ב סי' י"א ועיין בס' נוה שלום.

(יב) בשחיטת העופות נהגו פה לשחוט מיושב ולא חיישינן לדרסה ח"ו. שזאת היא ס' דחוייה וגם כי המלאכה מרובה וכבדה. ואי איפשר לו לשוחט לעמוד כל היום ופשוט.

(יג) המנהג בין השוחטים להטריף כל מין ספק אשר יפול להם בבדיקת העוף הן בעודנו חי. כי איתיה בתקנתא להחליפו באחר ולא להכנס בספק. האמנם כאשר יהיה האופן שאי אפשר להחליפו מאת הגוי המוכר באחר. על השוחט רמייא לברוק יפה, או לשוחטו ברשות בעליו ותו"מ אחר השחיטה בודק את מקום הטרפיות ע"י חיתוך בשר העוף שאז מקום הטרפיות גלוי לפני השוחט היטב.

(יד) המנהג פשוט בא"י ופה מצרים שהשוחטי עופות. שוחט העוף הוא לברו בלתי עזר אחר נגדו שיאחז העוף עמו. וזה ע"י שהשוחט תופס העוף ומעקם אנפיו ומכניסם תוך אצבעותיו. וב' רגלי העוף בין אצבעו הקטנה. ואין חוששין שתעשה ע"ז שמוטת הגף כי זה אינינו מצוי. ודלא כמי שנמנם בזה כמ"ש הכנה"ג בסי' ג"ן הנהב"י אות כ"ב. (נקמ"ר ניו"ד סי' כ' קות ס').

(טו) בענין הדין שהטבח צריך שיטול שכרו מן הטרפות כמו מן הכשרות כמ"ש סי' י"ח סעיף ח"י. הנה פה מצרימה היה המנהג שהשוחט לוקח שכר מן הגוי המביא בהמותיו למקולין לשוחטן בכשרות להאכילן לישראל. מן הבהמה שנכשרה לאכילה ולא מן הטרפה אע"פ שהוא שוחט את כולם. וחוץ מהשכר הקצוב לתשלומי השוחט. לוקחים השוחטים מן הבהמה הכשרה מתנות וחתיכות בשר וכמ"ש הרדב"ז בח"א סי' שכ"ח. הגם שיש להשוחטים גם פרס קבוע מקופת הקהל רק שאינינו כדי הסיפוק. ועכ"ז המליץ על מנהגם הזה הרב אהל יוסף בסי' ה'. וכן הוא מנהג עוב"י טראבלם המערב יע"א וכמ"ש ראח"ג בס' נוה שלום יצ"ו. ובפרט דאנן בדידן דנותנים להשוחטים גם פרס חדשי מקופת הקהל. ועם שאינינו כפי הסיפוק. הלא נוכל לחשוב זה נגד שכרם מן הטרפות. ומן הכשרות לוקחים שכרן מאת הגוי בעל הבהמות. וח"ו לא נחשדו להקל בטרפיות מחמת הנאה חלילה. אכן בכ"ז לא נכחד כי העדר המנהג הזה טוב ממציאותו ולא היתה בידינו לתקן.

ובשנת

ובשנת התרס"א העיר ה' את רוח שרי ונשיאי העדה העי"א לתקן כמה תקנות בעניני מכס הכשר וסעיפיו. ותלי"ת שנתקן גם הענין הלז כי מאז נזרו על השוחטי מתא שלא ליקח שום שכר מבעלי הבהמות כלל. וכן לא יקחו מתנות כלל. וכענר זה נתקן לכל שו"ב קצבת פרנסתו סך הנון ומסויים מקופת הקהל מרי חרש בחדשו. ושוחטי מתא הרי הם מעתה כפועלים שכירים מאת הקהל חלף עבודתם. ובזה נחה שקטה הארץ ה' יאריך ימיהם בטוב ובנעימים. והרי הוקבע המנהג כן זה כארבעה שנים ויותר. ואין לשנות. וה' יעזרנו עדכ"ש.

(טז) בענין שיחה בין שחיטה לשחיטה שלא מענין השחיטה. הנה מרן בסי' י"ט פסק בסתם רצריך לחזור ולברך ואח"כ כתב בשם וי"א דאין צריך לברך דשיחה לא הויא הפסק בין שחיטה לשחיטה. וכתב מהריק"ש בהגהותיו דכן נוהגים שלא לברך משום דספק ברכות להקל יעו"ש. וכן מנהג שוחטי עירינו שלא לברך יען הגידו כי הוא דבר נמנע שלא ישיחו בין שחיטה לשחיטה. כי העבודה רבה. והגויים הקצבים צועקים והוללים ואי איפשר שלא ישיחו ואינם מברכים אם השיחו דסכ"ל. וכדכתב מהריק"ש ז"ל.

(טוב) המנהג פשוט בא"י ובמצרים לברך על הכיסוי. על כיסוי הרם בעפר וכדעת מרן ז"ל. ודלא כסברת הרמב"ם הגם שהוא מאריה דאתרין שכתב לברך על כיסוי הדם לבד. וכן היא דעת התשב"ץ ביבין שמועה. וכן כתב הכנה"ג ודינא דחיי שכן במקומם נוהגים לברך על כיסוי הדם לבד. אכן מנהגינו במצרים כמנהג אה"ק לומר על כיסוי הדם בעפר.

(מנ"ל סי' כ"ח אות ג').

(חי) המנהג פשוט פה מצרים שכחדשי טבת ושבט. אם ישחטו אווזים. שהשוחט לוקח ממנה הראש והוא ע"פ ס' חסידים שיש סכנה ח"ו לשוחט אווז בחדש טבת ושבט אם לא יאכל ממנה. וע"כ יש נוהגים ליקח הכבר ויש הרגלים. אכן פה מצרים המנהג ליקח הראש. והרב ח"ר יו"ט אליקים יצ"ו שוחט מתא דעירינו נתן בה סי' יפה פסיק רישיה ולא ימות ר"ל פסיק רישיה דהאווז ולא ימות השוחט. ויה"ר דלא תאונה אליהם רעה ונגע לא יקרב באהלם כיר"א.

נהר הלכות טרפיות מצרים

(א) מנהג פשוט פה מצרים וסביבותיה הערים והכפרים החונים תחת דגלה. לבדוק הריאה תחילה בבדיקת פנים ע"י הכנסת יד השוחט לתוך חלל הבהמה. כנהוג. והנם שלא מצא השוחט בפנים שום חשש ספק בבדיקתו. עכ"ז מוציאין הריאה לחוץ ונופחים אותה ובודקים שנית מחשש שאר הטרפיות הן התלויים במראית העין ממראות הפוסלות. והן מסיבת כמה ענינים שאינם נרגשים במשמוש היד בבדיקה הפנימית. כמו נקב או אטום בריאה או בשר בלוי וכיוצא. ופעמים רבות היה ויהיה שהשוחט בבדיקתו בפנים בלבבו יחשוב כי הבהמה כשרה היא כי לא מצא בה דבר מורגש. ובבדיקת חוץ יטריף אותה בטרפות גמורה. ומה גם שבעיר הזאת מצרים מצוי בבהמות כמה וכמה מיני טרפיות משונים משאר מקומות לסיבת המרעה ואכילת נרעיני תמרה בעודם לחים המצויים בארץ מצרים כעפר הארץ לרוב. וזנין בהם הבהמות. ומאכילתן ניזוקין הבהמות לפעמים לא רחוקות וכאשר הנסיון הורה. וכן לסיבת חום הבוער כאש בחרבוני קיץ שאין גשם על הארץ כל עתותי השנה כנודע. וע"כ מנהגינו כמנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו לבדוק הריאה בבדיקת פנים ובבדיקת חוץ ולא יעבור. (ונם זה דווקא ע"פ בדיקת שני שוחטים מומחים ולא בשוחט אחד וכרכתבנו לעיל בדיני שחיטה אות א') וחלילה לשום בודק להקל בדבר הבדיקה כנ"ל. ונקרא עבריין ופורץ גדר. ויגורהו בחרמו. כי הוא חטא רבים נשא על שכמו. וירחה ממשמרתו תחת אשמו. וד"ב הערה.

(ב) בשחיטת אלים וכבשים ועזים אשר הוא דבר שאינו מצוי תדיר. מפני יוקר מחיר בשרט. ושוחטים מהם רק לפרקים במועדי רגל. מנהגינו פה מזמן קדום לבדוק רק בדיקת פנים לבדה. ולא יכולנו להחמיר עליהם גם בבהמה דקה לעשות כ' הבדיקות. יען הוא דבר שאינו הווה ורגיל. והגוים הקצבים הנה אלה רשעים עזי נפש. אינם שומעים לקול השוחט להוציא הריאה לחוץ ולבודקה. כי אין להם ריוח בדבר אם ישחטו הכבשים בשחיטה כשירה ע"י ישראל. יותר ממה שישחטנה הוא עצמו בנבילה. להיות אכילת בשר בהמה דקה דבר מועט. ולעשירי עם דווקא כמובן. לא כן בבשר בהמה נסה אשר הוא רוב מאכל בני המדינה. הגויים נבנעים מחמת ריבוי הנאתם. וגם הורגלו בזה מדורות לפנים. וע"כ בבהמה דקה לא נהגנו להחמיר ובודקים רק בדיקה הפנימית. האמנם כל קבל דנא השוחטים מחמירים מאד בבדיקתם שכל חשש ספק וריעותא שירגישו בדבר אינן בודקין

אותם

אותם כלל. ומטריפים. ואינן מנביהין שום סירכא אפי' ריר בעלמא כלל. ורק בהמצא הריאה משופה ומנוקה מכל חשש נדנוד. אז מכשירים. והשומר אמת ישמרם לעד מכל מכשול ועון.

(ג) בענין שהיה בשחיטה. מנהגינו פשוט במצרים כמנהג עיקו"ת ירושלם תובב"א לאסור כל מין שהיה בין במיעוט קמא ובין במיעוט בתרא. ושהיה פוסלת בכל שהוא אפי' בבהמה וכ"ש לעוף. וכבברת רמ"א סי' כ"ג סעיף כ'. שכמעט רוב העולם קבלו עליהם חומרת רמ"א בדין השהיה. וכן מנהגינו להטריף בכל החמשה דברים הפוסלים אפי' במיעוט קמא מחשש נקיבת הוושט. וכן הוא מנהג עיקו"ת ירושלם כמובא בס' המנהגים אות ב' משם הפר"ח ויעויין שם.

(ד) המנהג פשוט במצרים וסביבותיה. שלא למעך שום סירכא כלל. לא דקה ולא עבה כלל וכלל. וכדעת מרן ז"ל. ובסדר האונות המנהג פשוט כסברת מרן ז"ל דלא מיקרי כסדרן רק מחיתוך לחיתוך אונא הסמוכה לחבירתה ותו לא. והסרוכה כסדרן הנ"ל מכשירין אפי' דבוקה למעלה מחציה וכמנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו שם אות ו' יעו"ש.

(ה) אם גג האומה דבוק לשדרה כלי פילוש דכשרה בלא בריקה כדעת מרן בכ"י. וכך הם דברי הטור משם הרשב"א והגאונים ורבינו ירוחם והריב"ש ודברי כל הפוסקים פה אחד התירוה בלי בריקה וכדעת מרן ז"ל וכמ"ש הפר"ח ז"ל בסי' ט"ל ס"ק י"ט יעו"ש. וכן הוא מנהג ירושלם עיקו"ת להתיר וכמ"ש בס' המנהגים אות ו' יעו"ש. הנה פה מצרים מנהג השוחטים שלא להכשירה. ולא מדינא. רק לסיבת שהגוים פה אינם פותחים כל החזה של הבהמה רק אחר בדיקת הריאה. ואחר הוצאת הריאה לחוץ אז פותחים החזה ואח"כ מפשיטין את העור. ובאופן כזה קשה עליהם לברוק אם כל גג האומה דבוק לשדרה בלתי פילוש. ואם יש בה פילוש טריפה היא וכדכתב שם הטור והרשב"א. ובמשמוש היד לבד אי אפשר להם להרגיש כל זאת כי ע"כ מטריפין את הבהמה אפי' בדבוק גג האומה לשדרה. ואמנם הוריתי להם רדי להם להחמיר בבהמת גוי. אבל בבהמת ישראל אסור להפסיד ממונם של ישראל ברבר שהוא מותר בלתי חולק. ובבהמת ישראל כשירגיש שהאומה דבוק נגה אל השדרה. בבדיקת פנים. יפתחו את החזה ואם תמצא דבוקה כולה אל השדרה בלתי שום פיצול כלל. יכשירוה בלי בדיקה. כדעת כל הפוסקים. ועיין בכיוצא בזה לקמן בסעיף מ"ש שם בענין סרוכה לדופן

צר במצר החזה שנ"כ נהגו להטריף בבהמת גוי מטעם זה עצמו ועיין מ"ש שם ורו"ק. ומטעם זה הוא מ"ש מהריק"ש בהנהותיו דשמע מפי בודק אחד בקי דבמצרים נהוג בה איסור יעו"ש. והא מר ניהו מאריה דאתרא הוא ואי מדינא אסרי מי כמוהו מורה. ולמה לן ערות הבודק. הו"ל דאסיר אלא ברור דמרינא שרי דהא לא אשכחן פלוגתא בזה. אכן הבודקים נהגו בה איסור מכיון שאי אפשר להם לברר הדבר. לפי מנהג הגויים במצרים שאין פותחים החזה רק אחר בדיקת הריאה. וכמש"ל.

(ו) אם נסרכה הוורדה לשורשה המנהג להכשיר כרעת רמ"א ז"ל דהיינו רביתייהו ודלא כדעת מרן ז"ל שהחמיר. וכן הוא מנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו להתיר וכמ"ש בס' המנהגים שם אות ו' משם הפר"ח יעו"ש. וכן מנהג מקומות רבים להתיר בדבוק הוורדה לשורשה. ולמען דעת להבחין אם היא דבוקה לשורשה וכשרה או היא סרוכה לכיסה וטריפה. אנחנו מתנהגים בזה ע"פ הסימנים שהורה לנו בזה. הרהג"א שר הטבחים ח"ד בדרא בספרו תורת זבח. ומצאת כי תדרשם בסי' ס"א אות ד' ובסי' פ"ב אות ד' יעו"ש. וכ"ז אם אין בה פילוש. אבל אם יש שם פילוש כל דהוא מחזיקינן לה סרוכא וטריפה.

(ז) בסירכא שנתפרקה בהעברת יד השוחט בכניסת ידו לחלל הבהמה לברוק. שרינה להוציאה לחוץ ולבודקה שאם היא סירכא ימצא ראשה בריאה או ברופן. ואם לאו ריר בעלמא הוא וכשרה. הנה דעת מרן בש"ע סי' ט"ל סעיף י"ג דאין להקל בכך אלא בבהמת ישראל. יעו"ש. אכן בעיקו"ת ירושלם ת"ו מנהגם להקל בזה גם בבהמת גוי וכמ"ש ג"ע במחב"ר סי' ט"ל סעיף ז"ך וכ"כ במנהגי עיקו"ת אות ז'. וכן אנחנו נוהגים אחריהם להתיר אפי' בבהמת גוי. וטעם כולם נכון כי אין הבדיקה הזאת רק לידע אם היא סירכא וטריפה. או ריר וכשרה. וכאשר תהיה ריר אין טעם להטריף אפי' בבהמת גוי. ונמצא דאין הבדיקה עושה שום קולא רק הכחנת הדבר והדברים ברורים.

(ח) סירכא בת יומה שנפסקה בהגבהה קלה שהכניס אצבעו השוחט תחת הסירכא ובהגבהה כל דהו נפסקה. דעת מרן ז"ל סי' ט"ל סעיף י"א להקל רק בבהמת ישראל ולא בבהמת הגוי. וכמ"ש המעיין שם. הנה גם בזה נהגו שוחטי עירינו להקל גם בבהמת גוי. והגידו לי שכן נהוג בעיקו"ת ירושלם ת"ו. אכן בחנאי שההגבהה הזאת תהיה כ"כ קלה עד אשר לא

יתנדנד האבר ההוא שבו הסירכא. אבל אם יתנענע האבר שבו הסירכא מטריפין דאימור מכובד האבר נפסקה ולא מסיבת חלישות ורקות הסירכא. וכן פירשה להגבהה זו. ג"ע במחב"ר בסי' ט"ל אות כ"א. וכן הכי"ד הרב הגאון בעל תורת זבח ז"ל בסי' מ"ט סעיף ד' יעו"ש.

ובטעם שסמכו להקל אפי' בבהמת גוי. סמכו על הרבנים הרב שו"ג והרב תורת זבח שכתבו שאם יש הנאה לשוחט שלוקח מתנותיה או אם יש מכס הנאבילה על הבשר מקרי ממון ישראל. וכדכתב הגאון תורת זבח סוף סי' מ"ח ובסי' מ"ט סעיף י"ב יעו"ש. ופה מצרים אית לן גם סברת רבינו הרדב"ז בתשו' ח"א סי' שכ"ח דפסק דכיון דמטיא הנאה לישראל מינה ממון ישראל מיקרי דלא חילקו בדבר בין הפסד מרובה למועט יעו"ש. והגם שהרב פר"ח בסי' ט"ל ס"ק כ"ז שדי בה נרגא בתשו' הרדב"ז הלזה במ"ש דהא נמי חשיב ממון ישראל יעו"ש. מ"מ גם מדברי הפר"ח ז"ל בסו"ד נראה דעתו להקל בשעת הדחק יעו"ש. ופה הנידו שוחטי מתא דעירינו זאת. באשר כי כל הבשר הנאכל הוא מבשר בהמה גסה. אם באנו להחמיר בסירכא בת יומה בממון גוי. כמעט לא ימצא בשר אפי' למחצית הצורך. שאפשר עשרה למאה ימצאון נקיים לנמרי כלי סירכא בת יומה. ובפרט שבמצרים שהחום בה בוער. גורם הרבה לסירכות בבהמה וכידוע לבקי במלאכה זו. ואין לך שעת הדחק גדולה מזאת. כי ע"כ סמכו בזה להקל. אפי' בבהמת גוי מהני תרי טעמי. חדא שהוא דוחק כאמור. ושנית דהוי ממון ישראל. דאע"פ שאנן היום בעירינו אין לנו נאבילה על הבשר כמו שהיה. אכן נשאר לנו גם נאבילה קטנה ע"כ בהמה כשרה לשכירות השומרים והחוחמים את הבשר וכיוצא והוי ממון ישראל וכסברת הרדב"ז. והני טעמי בצירופם יחד סמכי עליהם להקל כאמור.

(ט) בענין ההגבהה קלה שעושים בזה כאמור בלתי נדנוד האבר שבו הסירכא, וניתקה הסירכא. מחפשים אח"כ אחר ראש הסירכא ונופחין אותה ומשימין עליה רוק ואם בצבצה טריפה. ואם לא מצא ראשה. ישים הרוק בכל מקום שהוא מסתפק הבודק ששם הוא ראשה. ואם בצבצה טריפה ואם אותו המקום נחתך ע"י הטבח באופן שאי אפשר להתברר עוד מטריפין. ומנהגינו בזה כהסכמת רבני איזמיר השוחטים שנעשית שם בשנת פקח"ת וכמ"ש הגאון תורת זבח סי' מ"ט אות ה' ומצאת כי תדרשנו ודו"ק.

בענין

(יוד) * בענין בריקת הסירכא שכתבנו לעיל שאם היא סירכא בת יומה מנביהין אותה בהגבהה קלה ככל הכתוב בסעיף ח' הקורם. הנה זה הוא דווקא בסירכות שמן הריאה אל הזולת. אבן בסירכות שמן הריאה ואליה. כגון מגב לגב. ומשיפולי לשיפולי. ומחידוד לחידוד. ומחידוד לחיתוך. או סירכא מינה ובה ומקמיט תחתיה. כל אלה אנחנו מטריפין בלתי שום הגבהה. והטעם שטרפיות האלה הוזכרו בש"ס. ואנן קי"ל כסברת רש"י דאין סירכא בלא נקב. וכששני ראשי הסירכא בריאה עצמה. מעתה אין לנו במה לתלות. דאי ההיא אינקיב טריפה. משא"כ בנסרכה אל הזולת למקום שאין הנקב פוסל כגון נסרכה לנרגרת או לשומן הלב. לחזה. וללמערה וכו' אנחנו תולין שמשם באה ונסרכה בריאה. ובסירכא כזו הוא דמכשירינן בהגבהה קלה אם לא נתנדנדה הריאה כאמור. ועיין להגאון תורת זבח סי' מ"ט סעיף ח' דכללא כייל שאין לעשות שום הגבהה בשלא כסררן יעו"ש.

(יא) סירכא במצר החזה דהיינו שניקבה האונה כנגד הדופן ודופן סותמה והיא סרוכה לבשר ולעצם שרעת מרן בש"ע סי' ט"ל סעיף י"ח שהיא כשירה. ומהריק"ש בהגהותיו הצריך שתהיה רוב הסירכא בבשר. וכן כתב הרדב"ז ח"ג פיורדא סי' תקצ"ט דדוקא רובה בבשר כשרה וכן הוא דעת הפר"ח ז"ל דצריך רוב בבשר דווקא. ודלא כמנהג איזמיר דמכשירין אפילו במיעוט בבשר. וכמ"ש הגאון תו"ז סי' פ' אות י"ז יעו"ש. עכ"פ היכא דהויא רוב הסירכא בבשר כשירה אליבא דכ"ע כמובן. אבן המנהג פה במצרים להטריף בבהמת הנוי. וטעמם של השוחטים המטריפים יען כי צריכים לפתוח החזה קודם הוצאת הריאה לחוץ למען דעת אם הסירכא רובה בבשר או בעצם. ופה במצרים אינן פותחים החזה כלל כי אם עד אחר בריקת הריאה והוצאתה

---

*) ממ"ה מחזיקת עיכובא לחתיך לינח הדג הכולל שו"ב דמתח פה עיכובו כמוהר"ר יום טוב אליקים יע"ז אמר להיותו נקי מומחה מסוחטי ומתח נעיכובו ופעמים דנות נמתנו ונחכנו בדיני טרפיות ונמנהגי העירה נגוף נפניכו הלכה למעשה. ע"כ נקשתי מאתו להקל מעצי הטורח לכסוס לי שחיטת מנהגי מקומי נטריפות. ומעתר לנקשתי. אכן כסס אותם לי נקלר חמיץ מאד. ולנגל המלחמה אמר לפני הוכרחתי לגמוד כל סעיף וסעיף ממה שכתב לי. נמקומות הדין נדנרי הטור ומרן הב"י והפו'. והרחנתי נהם הדיבור להקל על המעיין. וגם לשמתי דנרי הפוסקים נרמיזה על המנהג נכל סעיף וסעיף. ואת אמר לסס לי הס מסעיף יו"ד עד סעיף כ"ה. זכרה ה' לו לטובה.

יהוצאתה לחוץ. ומעתה אי איפשר להבחין ומטריפין. אכן בבהמת ישראל אם נסרכה האונא למצר החזה נפתח את החזה תחילה. וגרון כדכר כפי ראות עיני הבודק אם רוב בבשר כשירה ואם רוב בעצם יטריף.

ושוב ראיתי להגאון תו"ז בסי' הנו' אות ל"ה דכתב דהמנהג עתה להטריף בכדיקת בהמה דקה בין סרוכה לדופן צר. וכן אם נסרכה האומה לדופן רחב ומכה בדופן. מטעמא דאין פותחים החזה ויבואו לידי מכשולות. ודווקא בבהמת גוי מטריפין אבל בבהמת ישראל דיכול לבדוק במיתון בדקינן ומכשירינן יעו"ש. ולדידן דרוב הבהמות הם נסות והקצבים גויים ואין פותחים החזה. דין אחד הוא לדקה ולגסה כמוכן. ועתה הרי מצאנו חבר למנהג מצרים דמטריפין הכל כמנהג עוב"י איזמיר. ושניהם טעמם ונימוקם עמהם. והדברים ברורים. והכי נקיטינן ואין לשנות.

(יב) אם נסרכה האומה לדופן רחב ומכה בדופן דפסק מרן בסעיף כ"ב דכשירה בלי בדיקה כמ"ש המעיין. ומתכאר מתשו' הרדב"ז ח"ג סי' תקצ"ט דאפי' בבהמת גוי מכשירינן. מטעמא דכיון דאיכא מכה בדופן א"כ הסירכא באה מחמת המכה. ולא ניקבה הריאה. וכמ"ש המעיין שם וכן נראה מסתמיות דברי מרן.

הנה מנהגינו היום במצרים שאין השוחטים מכשירין אפי' במכה בדופן עד אשר יפתחו החזה ויראו שהיא מכה ממש. ושהסרכא היא נגד מקום המכה. וכן רואים אם נשבר עצם הצלע וחזר ונקשר שאז הויא מכה וכיוצא. ובאשר הגויים אינם פותחים החזה א"כ אי איפשר להתברר ומטריפין הכל. וכמש"ל בסעיף הקודם. וכמנהג איזמיר גם בזה כמש"ל. אכן בממון ישראל פתחינן ובדקינן ליה כדיניה. ואם יש במכה בדופן כשירה בלא בדיקה וכדעת מרן ופשוט.

(יג) הא דמכשירינן במכה בדופן בלי בדיקה כאשר יתברר לן שהיא מכה ממש. היינו דווקא אם אין במקום השבר איזה עוקץ. דאם יש בעצם הנשבר עוקץ חישינן לנקיבת הריאה. וכדכתב הגאון תו"ז סי' פ"א אות ט"ז משם הרב מהר"א יצחקי ז"ל. דאע"ג דיש מתירין במכה בדופן בנקב בפועל וכמ"ש במרן הב"י בדין זה באריכות. ה"מ כשסרוכה כדרכה שהדופן שוכב על הריאה מגין וסותם. אבל העוקץ אינו מניח הריאה לשכוב על הדופן וסי' וחטאתי נגדי תמיד. ואם יש במכה עוקץ טריפה. אלא שהרב שו"ג במחודש מ"ה כתב שיש להתירה בנפיחה. דהא כשיש בה מכה בדופן כשירה

בלי בריקה. השתא הכא ראיכא עוקץ צריכה בריקה. וכן הוא מנהג שלוניק וכן שהוא דעת הגאון תו"ז ז"ל וכן ראוי להורות שאם נבדקה בנפיחה ולא בצבצה דכשירה. מכיון דאיכא מכה המתרת. ומשום הך חומרא דעוקץ הנה הוספנו עליה גם הבריקה וכשנבדקה ולא בצבצה ודאי דכשירה. ודו"ק.

(יד) אם יש מכה ברופן דמכשירינן בלי בריקה. היינו אפי' אם ימצא בריאה איזה בועה סמוך לסירכא שכמכה. מדי דהוה צמחים דאיתא בש"ס בסוגיין. ודווקא בועה אחת אבל תרי בועי דסמיכי אהדדי ואין בשר מקיף טריפה אפי' אם הסירכא מכסה את הבועות אינה מצילתן. וה"ה אם יש שם מראות הפוסלות או אטום בריאה וכיוצא בכ"ז מטריפין. כללא דמילתא דרק הסירכא לבדה היא הניתרת מחמת מכה ברופן. או בועה אחת דווקא. וכן נוהגים. וכמ"ש הגאון תו"ז בסי' פ"א אות ו' ז' ח' יעו"ש.

(טו) בועה בשיפולי הריאה דטריפה אם אין בשר מקיף מכל צד כמ"ש מרן סי' ל"ז סעיף ד'. הנה מנהגינו פה מצרים להטריף בין בשיפולי האומה ובין בשיפולי האונא. זולת בחיתוכים שבין אונא לאונא דלא מיקרי שיפולי. וכדעת מרן שם. ודלא כמנהג שאלוניקי דלא נהגו רק באומה ולא באונא וכמ"ש הרב שו"ג סי' ל"ז ס"ק ט"ו שכתב שמנהג שאלוניקי להטריף רק בועה בשיפולי האומה ולא בשיפולי האונא. וטעמייהו שבאומה מתוך כבדותה דאין לה מקום על מה לנוח. מכבדת על הבועה שבשיפולה ועתידה להתפרק אם אין בשר מקיפה מכל צד. לא כן באונא דיש לה מקום מנוחה על שומן הלב. אינו עשוי להתפרק כ"כ וכשירה. ושכ"כ הרב מהר"א יצחקי ז"ל בתשו' כת"י יעו"ש. הנם שמהרשד"ם ז"ל מאריה דאתרא עוב"י שלוניקי מעיד בנודלו בסי' ל"ז ובסי' מ"ד שמנהג שאלוניקי לאסור אפי' באונא יעו"ש הנה מצינו שמנהגיהם משתנים מזמן לזמן. וכן מנהג עוב"י איזמיר להתיר באונא. ולהטריף באומה. וכמ"ש הגאון תו"ז בסי' י"ד סעיף ב' וכתב שכן המנהג גם במנעציאה יעו"ש.

האמנם אנן בדידן במצרים דאתכא דמרן סמכינן. ומרן ז"ל הרי כתב דנקרא תחתית בין האומה בין באונא יעו"ש. ומה גם כי כן מצאתי להרדב"ז בתשובותיו ח"ג דפוס פיורדא בסי' תקצ"ה שכתב תוך התשובה וז"ל אבל בכל מקום בריאה בין באומה ובין באונא בשיפולי ממש ובין בין מן הצד שהוא סוף הריאה ואין חוט של בשר מקיף טריפה. יעו"ש

וכן

וכן שהוא דעת מהריק"ש ז"ל דסתם כדעת מרן ז"ל. ומאחר עלות דרבני מצרים הקדמונים ז"ל וע"כ כבוד מרן ז"ל וכולם פסקו להטריף בין באומה ובין באונא כל שאין בשר מקיף מכל צד טריפה. הכי נקיטינן בתרייהו. זולת בין החיתוכים של האונות דהתיר בהם מרן וכ"כ הרדב"ז באותה תשוב' בפי' להתיר. מכשירינן בהו אפי' דאין בהם בשר מקיף. וס"ם הרדב"ז וז"ל ואע"פ שידעתי שתמצא אצל אשכנזים הפך זה חומרא בעלמה היא ואין לסמוך עליהם משום הפסד ממונן של ישראל עכ"ל. וכן מנהגינו להטריף בין באומה ובין באונא כנ"ל ולהתיר בחיתוכי דאוני. ואין לשנות. ופשוט הוא דלדידן דמטריפין בועה בלי בשר מקיף בין באומה ובין באונא ה"ה בשיפולי דוורדה דטריפה אם אין בשר מקיף. דהא דין אונא יש לה דהרי משלמת לאונא שחסרה בימין כמ"ש מרן ס' ל"ה סעיף ז' ודו"ק.

(טז) בועה ושלחופית שקורין אותה בשאלוניקי אוז'ו די מילאנו. מנהגינו פה במצרים שלא לסמוך בזה על בריקת הנוצה כמו שנהגו בשאלוניק שמכניסים הנוצה בין הקרום והבועה. ואם נכנסה הנוצה בירוע שניקבה הריאה ואם לא נכנסה הנוצה מכשירין אע"ג שנראית כשלחופית וכמ"ש הרב שו"ע סי' ט"ל מחודש י"א. דאנן לא סמכינן על בריקה זאת. וכאשר תמה עליהם הגאון תו"ז בסי' י"א ס"ב. ומאי דנהגינן בזה הוא כהוראת הרב הכנה"ג והבי"ד הגאון תו"ז שם בסעיף ג'. להבחין אם היא שלחופית או בועה שלימה. לדחוק בחוזק על השלחופית שאם נקרעה זה אות שהיא שלחופית שקרום הריאה חזק הוא ואינו נקרע. וכשדוחקים על הבועה דעלמא היא נשברת למטה במקום הבשר. ולא לחוץ מן הקרום. וזו שנשברה בהעברת היד אות היא שהיא שלחופית. וכתב עוד בסי' ד' שכנגד השלחופית בא איסקלאראדו בריאה. יעו"ש ולבקי במלאכה זו הלא ידע להבחין בין קרום הריאה ומראיתו למראה קרום השלחופית דנוטה לשחרות. וכל הסימנין שבשלחופית ומצאת כי תדרשם להגאון תו"ז סי' י"א סעיף ב' ג' ד' ה' יעו"ש.

(נועה בזיס עכו"ם תמלא דינו הלמה. בנוסי להעתיק מנהגי מלריס שמפסקו כנגד נמ' מנהגי מלריס. ומה שהעירותי עליהם תמלאנו בסי' ז"ך.)

(טוב) בענין חסרון בגוף הריאה. והקרום קיים דפסק מרן סי' ל"ו סעיף ח' דכשרה. ויש מי שאוסר. הנה מאן דאסר הוא הרמב"ם ז"ל. עיין בכ"י ופה מצרים מנהגינו בזה כסברת הרמ"א ז"ל דחילק בין כף בפופה לכף פשוטה. כדי למיחש מיהא לס' הרמב"ם ז"ל במקצת. הנם דמרן ז"ל

בשלחנו הטהור סתם לן דכשרה. ובב"י האריך הרחיב הדברים וכתב שכל הפוסקים חולקים עליו ונקטינן להכשיר וכמ"ש המעיין בב"י. מ"מ כיון דהרמב"ם ז"ל מארה דארעא דמצרים. עבדינן כוותיה באתריה במקצת מיהא אכן להטריף בכל חסרון כל דהוא. לא מצינא למיקם עלה דמילתא. דא"כ לא שבקת חיי. ואחת מני אלף תמצא ריאה שלא יהיה בה שום קמט קטן באומה וביוצא. ואפי' על ס' רמ"א ז"ל בחילוקו בין כף לכף והיא נ"כ ס' הב"ח. רבים מהפוס' לא ס"ל הכי. וכמ"ש הט"ז משם מהרש"ל. והפר"ח כתב על דברי רמ"א אלו שאין לדברים אלו עיקר. ונקיט כדעת המכשירין בכל גוונא יעו"ש. וכן הוא מנהג שאלוניקי כמ"ש הרב שו"ג ז"ל דאין משערין כלל ובכל גוונא מכשירין. וכן הוא מנהג איזמיר. וכמ"ש הרהנ"א בס' תו"ז בסי' פ"ז בדיני הריאה אות ח' סעיף א' יעו"ש. דבב"נ מכשירין. עכ"פ אנן משום כבודו דהרמב"ם מילתא מציעתא נקיטינן וכסברת הרמ"א ז"ל והכי דלא לוסיף עלה. והדברים ברורים.

(**חי**) כפל בריאה מנהגינו להטריף דחשבינן ליה כסירכא דמינה ובה. אכן אם היא כפולה מברייתה ולא מחמת הסירכא נכפלה כשירה. וכיצד בודקין אותה לדעת אם היא מברייתה או מחמת סירכא. כן עושין. פותחין את מקום הכפל ביד ונופחין את הריאה. אם בצבצה במקום הכפל כולו. הוי מברייתה וכשרה. ואם מקום אחד בצבץ במקום הכפל. ובמקום אחר לא בצבצה טריפה. דאינלאי מילתא דנכפלה מחמת הסירכא. וכן הוא מנהג שאלוניקי וכן הוא מנהג עוב"י איזמיר. וכמ"ש הגאון תו"ז סי' ס"ב סעיף א' וב' משם הרב הכנה"ג והשו"ג יעו"ש.

(**יט**) סחוס הנמצא בין ב' הקרומים או תחתיהם. (והוא כמין צפורן לבן שמתהווה ומתקשה מריר הריאה. ומצוי במצרים מאד) מנהגינו לבדוק אותו אם הוא רך שאיז בו חשש שינקוב את הקרום כשרה. ואם הוא קשה מעט. חותכין אותו עם בשר הריאה אשר סביבותיו. ומריקים את הבשר מבפנים ואח"כ קולפין אותו בנחת ובאימון ידים שלא יקרע הקרום. ואח"כ בודקין את הקרום לעין השמש ומביטין בו דרך אחוריו. ואם ימצא הקרום נקוב טריפה. ואם אין בו נקב כשירה

ובבדיקה זו עצמה עושים בטינר שהוא קשה שכאשר יעביר השוחט את ידו על הטינר ירגיש שיש עוקץ בטינר. וצריך לבדוק אותו אולי ניקב הקרום. ובבדיקתו כבדיקת הסחוס הנז'. ואופן הבדיקה הזאת

ומצאת

ומצאת כי תדרשנו להגאון בס' תו"ז סי' ז"ך אות ג' ד' משם הרב שו"ג ז"ל בספרו זובח תודה יעו"ש וכן הוא מנהגינו.

(כ) ריאה שאין לה חיתוכי דאוני. ויש בה סרק כטרפא דאסא דפסק מרן סי' ל"ה סעיף ח' דכשרה. הנה מנהגינו פה מצרים שאם לא נמצא בה סרק אפי' כט"ד. להגביה הריאה כנגד השמש. ולראות אם יש בה כמין סרקין כשרה. דמוכחא מילתא דעתיד להיות לה חתוכי דאוני. וכמ"ש ג"ע בס' מחב"ר סי' ל"ה אות ה' משם הרב מר זקנו כמוהרר"א אזולאי זצוק"ל יעו"ש. וכ"כ בס' תו"ז סי' פ"ז אות ט'.

(כא) מורנא בריאה. מנהגינו להחמיר בין פריש או לא פריש. בין חי. בין מת. והגם דאיפסיקא הלכתא בש"ס דאחר שחיטה פריש וכשרה וכן פסק מרן בסי' ל"ו סעיף ה'. מ"מ להיות שמשפט תורת התולעת הנמצאת בריאה רחבה מני ים. והגאונים מחלקי בה טובא. ולאו כל מוחא ומוחא סביל דא בעת בוא מעשה לידו והוא טרוד בעבודתו. לדמות אותו התולעת ומציאותו למה שמוסכם בדברי הפוסקים בהכשרו. ומה גם דצריך בזה הכרה וידיעה בהן ובמקומן. והתולעת הזאת אינינו דבר הווה ורגיל תמיד שתהיה עבודת האדם הבודק מחנכתו ומלמדתו. כי ע"כ אנחנו מטריפין בכל גוונא. וכהסכמת הרב הגאון תו"ז סי' פ"ז אות תי"ו סעיף ז'. וכן הוא מנהג שאלוניקי ואיזמיר יעו"ש. ואין חילוק בזה בין בהמת גוי לבהמת ישראל דבכולהו מחמירינן. דהא חסרון ידיעה איכא בדבר זה ומשפטיו. וכמובן.

(כב) הא דמחמירינן להטריף בכל אופן במורנא וכאמור בסעיף הקודם אינו אלא כדי שלא להתיר הבהמה שנמצאו בה התולעים בשעת בדיקתה בעודה תחת יד השוחט ובודק. אכן אם איתרמי שנמצאו תולעים בריאה אחר שנמכר בשר אותה הבהמה. ולא נודע מי ומי הקונים מבשרה. ונתבשל הבשר וכיוצא דהשתא איכא תערובת והפסד מרובה. בכגו"ד יש להתיר מחמת ס"ס. דהא בכל אופן שימצא התולעת בריאה יש מי שמכשיר ויש מי שמטריף בדברי הפוסקים. ומה גם דפסק הלכתא בתלמודינו מסייע לן בכחא דהתירא. והוא פשוט. הגאון תו"ז סי' פ"ז אות תי"ו סעיף ז' ח' יעו"ש.

(כג) המנהג הוקבע במצרים לבדוק הטרפש ובין הכוסות מחשש סירכא או נקב. וכהוראת הגאון תורת זבח ושהנהיג באיזמיר כן כמ"ש בסי' ח' אות ט' ויו"ד. וקושטא קאי כי בעירינו מצרים יומא כי האידנא מציו הרבה

טרפיות נקב וסירכא בטרפש ובית הכוסות. ובפרטות. בימי הקיץ אשר אין עשב לאכילת הבהמות בשדה. ומאכילין אותם בביתם. וימצאו ע"י מסמרים ומחטים בקיבתם. וזה מצוי הרבה מאד. וע"כ קבענוה חובה בדיקת הטרפש ובין הכוסות כבדיקת הריאה. ואם נמצא סרוך לאחר הוצאת הכרס חותכים קצת ממנה עם הפרש שבתוכה. ובודקין אם יש שם מחט או מסמר וכיוצא. איזה דבר הנוקב. ואפי' אם נמצא בפרש ואינינו תחוב בבשר מטריפין. כי אמרינן ודאי היה תחוב ונדחה מחמת הפרש. וזו עדות נאמנה המסמר מבפנים והסירכא מבחוץ. וא"כ ודאי ניקב נקב מפולש ונסתם מחמת הסירכא וטריפה. וכן אם נמצא מבפנים קורט דם או שביל בסירכא או בליטה קטנה מטריפין הכל וכמ"ש הרב הגאון תו"ז יעו"ש.

(כד) הגם שאנן עתה בדקינן הטרפש ובין הכוסות מסירכא ונקב וככל הכתוב בסעיף הקודם. אכן לא נהגינן להוציא הכרס מן הבהמה קודם בדיקת הריאה ונקיבת הטרפש. כמו שהזהיר הגאון תו"ז ז"ל לשוחטי איזמיר על ככה. וכתקנת ר' אבהו הגאון חק"ל ויע"א שתיקן בש' התקע"ג ככתוב שם. אות יו"ד. דדבר זה לא שייך אצלנו. יען הגאון ז"ל דיבר במנהג שער מקומו שאחר שתולין הבהמה יבוא הבודק ויבדוק. וא"כ כובד הכרס נופל על הריאה ויבוא לנתק הסירכות שבריאה. מחמת הכרס הנכנס עמו בפתיחת הטרפש. והכרס במלואה הולכת תחת יד הבודק והוא דוחה אותה בידו הילך והילך כדי לבדוק הריאה. ואיכא חשש טובא לניתוק הסירכות בדחית הכרס אנה ואנה. כי המקום צר. וכאשר דיבר בקדשו הגאון תו"ז שם יעו"ש.

אכן פה העירה מצרים יע"א דהבהמות הנשחטות נבדקות בעוד הבהמה שוכבת לארץ. ועושים סדק בחזה לכניסת היד לבדיקת הריאה תחילה כהלכתה. והכרס עודנו עומד במקומו. ואינו נופל על הטרפש ולא מכביד עליו. והנסיון יוכיח.

ומינה דבשחיטת כבשים ואלים וכיוצא בהם מבהמה דקה. כי יקר מקרהו שתולין הבהמה תחילה ואח"כ יבוא הבודק לבדוק. אז מוציאין את הכרס ובודקין. אם הוא סרוך לבית הכוסות או ניקב וכיוצא. ואח"כ בודקין את הריאה וכאזהרת הרב ז"ל ודו"ק.

(כה) בענין הבהמות החולים ומתים הרבה בעת שהמחלה מצוייה בבהמות דח"ל. ויש מהם שנשחטים בטרם מתו. ואולם אחר השחיטה יראה

בם אותות המחלה רח"ל כגון שימצאו המעים אדומים. או המרה יותר גדולה ממנהג מציאותה. וכיוצא בזה באיזה מאיבריה איזה לקותא או איזה שינוי נראה. הגם שאין אותו השינוי או הלקותא מטריף מדינא ומן הדין כשרות. כי לא חייבונו רז"ל לברוק רק הריאה ותו"ל. עכ"ז מנהגינו להטריף כל זה וכיוצא בזה כי חוששין פן ח"ו יסתכנו אוכלי בשר הבהמה הזאת וחמירא סכנתא מאיסורא וכיוצא בזה היתה מחלוקת בין מרן והמבי"ט בבהמורת שאכלו סם מזיק ומרן אסר להו והסכימו עמו חכמי הדור. והרב המבי"ט חלק עליו. וכאשר אירע שמתו עי"ז כמה נפשות רח"ל חזר הרב המבי"ט והודה לדברי מרן ז"ל וכאשר מבואר כ"ז בתשו' מרן אבקת רוכל סי' רי"ג. וכן הבי"ד ג"ע בשיו"ב שבסוף חיים שאל ח"א וכ"כ במחב"ר סי' נ"א אות ח"י

יעו"ש. (ע"כ)

(מקנין כ"ו עד קעיף ל"ב. סס ע"פ מס סמידרס הכנ סמסבר מנהגי מנלרים הרלסון. ולסנהלס נהס כפי סדרס סס.)

(כו) עופות שיש להם בעצם הגולגולת חטוטרת וגם הנוצה שעליה נראית גבוהה משאר הנוצה ורוב אלו התרנגולים יש להם חסרון ניכר בעצם הגולגולת. במצרים נוהגים בהם איסור. ובירושלם נוהגים בהם היתר. והם

מדברי הפר"ח סי' נו"ן. (מנהגי מנלרים)

אמ"ה מדברי הפר"ח ז"ל מבואר דה"ד בעופות שיש בהם חסרון הניכר בעצם הגולגולת שבזה הוא דמנהג מצרים להטריף משום דהויא חסרת הגולגולת. ובזה עצמו מנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו להתיר מטעמא דזה חסרון בידי שמים והיינו רביתייהו וחזינן שחיות י"ב חדש ומטילות ביצים. שמטעם זה. הגם שהרב פר"ח ז"ל חוכך היה לסתור מנהג ירושלם. ולבטלו ולהחמיר. אכן בסו"ד חזר והעמידו וכתב דמטעם שזהו ברייתן ובידי שמים היא וחזינן דמטילות ביצים. זו הוכחה שאין זה חסרון המטריף וע"כ המיקל בהפסר מרובה לא הפסיד יעו"ש. וג"ע במחב"ר סי' ל' אות נ' הביא כת גדולה של פוסקים רבנן תקיפי שבולם אשרו וקיימו את מנהג ירושלם ת"ו בכחא דהתירא. ושם הביא תשו' חוט המשולש. דשבעה קני מנורה רבני קושטא התירו בפשיטות יעו"ש. אכן במצרים אשר נהגו גם בזה איסור מדורות לפנים. מאן ספין להתיר להם דבר שנהגו בו איסור הם ואבותיהם דור אחר דור. אטנם הבו דלא לוסיף עלה ולהטריף כל מין גובה חטוטרת אפי' שהעצם נקי ושלם הם מלהוכיר.

ומעתה

ומעתה אותם השוחטים אשר אינם יודעים להבחין בדבר. ובעיניהם עמר נגע החטוטרת הזאת למילתא פסיקתא שהיא טריפה. בכל האופנים. הם מאבדין ממונן של ישראל חנם. וראוי למחות בידם וללמדם שלא יטריפו כל עוף הבא לפניהם לשוחטו ובראשו ננעו. רק ישחטוהו תחילה ע"פ רשות בעליו. ואחר השחיטה יברקו הראש דהיינו תחילה יסירו הנוצה בנחת. ואח"כ יקלפו בשר שעל החטוטרת בנחת ויחטטו אחריו עד שתתראה לפניהם הגולגולת נקיה. ואם ימצאו שעצם הגולגולת שלם ונקי ואין בו שום נקב ושום סרק יכשירוהו בשופי. וכן מצאתי להרב שו"ג ז"ל בסי' ל' סעיף י"א וכן הביא דבריו ג"ע במחב"ר שם באות ה' יעו"ש. וכן כתב הגאון תו"ז בסי' ל"ו אות ט' דנוהגים באיזמיר לברוק הקדירה מחשש נקב יעו"ש. ושאלתי את פי שוחטים מומחים בעירינו והודיעו אותי שכן נוהגים היום לברוק הגולגולת וכאשר ימצאוהו נקי מכשירין וכן ראוי להורות.

(**כז**) ריאה שיש בה בועה אם הם מלאים רוח או מים זכים וכו'. ואם הם עכורים וסרוחים הרי זו טריפה. ופה מצרים המנהג כמרן ז"ל והיא סברת הרמב"ם ז"ל ואתריה רמר הוא וכן הוא מנהג עיה"ק ירושלם תובב"א ועיין שו"ג סק"ג. (מנהגי מנלים)

אמ"ה בענין מים עכורים וסרוחים בבועות רבו המתירין שהוא מנהג ארצות אשכנז וכאשר כתב רמ"א סי' ל"ז ס"א יעו"ש. וכן הוא מנהג עוב"י שאלוניקי ועוב"י איזמיר יע"א דלא חיישי כלל למים עכו"ס וכמ"ש הרב שו"ב ס"ק ג'. והגאון תו"ז סי' יו"ד אות ב' ג'. האמנם אנן במצרים אתכא דמרן סמיכנא ומנהגינו להטריף כדעת מרן ז"ל ומנהגינו בבדיקת הבועות מן מים עכו"ס הוא כן. דהיינו לפתוח הבועה בנקב קטן מאד ע"י ראש סכין קטן. ואז ניתז קילוח המים למרחוק באויר. ובהיותם באויר נראים לעין כל אם המים צלולים או עכורים. ואח"כ מניח אצבעו במים ומריח אם הם סרוחים או לא. אבן בדיקת המים אם הם מלוחים או מתוקים לא נהגינן בהו. כיון שמים מלוחים ומתוקים לא נזכר בש"ס ולא בפוסקים שממימהם אנחנו שותים והבו דלא לוסיף עלה כיון שאפי' במים עכו"ס רבו מדינות המתירים וכאשר זכרנו לעיל. וע"כ לא נהגנו פה מצרים במה שהחמירו האחרונים שלא לנקוב בבועה בכלי רק בקוץ. וכן לקבל המים בכלי ולא בידו וכיוצא וכמו שכתב ג"ע במחב"ר סעיף א' משמם. יען בכ"ז איכא חשש שמא יעשו המים מלוחים. כמ"ש המעיין. ויש מי שכתב דמלוחים היינו

עכורים

עכורים. ובכל אלה לא נהגינן בהו כיון שאין אנחנו חוששים למים מלוחים או מתוקים כלל. רק למים עכורים וסרוחים. ומימי הים יוכיחו שהם מרים ומלוחים ועכ"ז צלולים הם. וע"כ רק מה שנזכר ברברי הפו' וברברי מרן ז"ל שהוא מים עכורים וסרוחים. אותו נשמור לעשות וכן הוא מנהגינו במצרים.

(כח) כשיש בריאה בועות הרבה. לענין בדיקתן ממים עכו"ס. כתב ג"ע במחב"ר סי' ל"ז סעיף א'. וז"ל קבלה על מים זכים אם יהיו בועות הרבה ואם תברוק אחת מהם ונמצאו מים צלולים ומתוקים אז יהיו כולם צלולים וא"צ בריקה לכולם. אבל אם יהיה רק בועה אחת צריך לברוק אחריה אם הם מלוחים וכו' כ"כ בס' תקון הזבח. וק"ל ע"ד דזכר מלוחים ולא נזכר זה ברברי הפו' ואפשר דסתם מלוחים עכורים מז"ה מהר"א אזולאי בהגהותיו כ"י עכ"ל.

הנה במצרים לא נהגו לסמוך על קבלה זאת ובאשר ימצאו בריאה בועות שתים או שלש בודקין את כולם ממים עכו"ס. והגידו לי שוחטי מתא העי"א כי הנסיון הורה להם להפך. כי מצאו שבועה אחת היו מימיה זכים וצלולים והשנית עכו"ס והטריפוה. וגם על פי הקש השכל הוא דבר קשה לסמוך על קבלה זו. יען המים עכורים וסרוחים אם יתהוו בבועה הוא מחמת מסמום הבשר של הריאה שהתחיל להרקב ועי"ז יתעכרו ויסרחו המים שבבועה שנתלקטו בתוכה מחמת הרקבון של בשר הריאה אשר הבועה היא מובלעת בתוך עובי בשר הריאה כידוע. וא"כ אטו לא משכחת לה שבבועה אחת לא נתמסמס שם בשר הריאה ובשנית נתמסמס ובועה זו מימיה זכים ובשנית עכורים. ואם יש מקום לסמוך על דברי קבלה זו הוא על מים מלוחים. שכאשר יהיו המים מתוקים באחת מן הבועות. יתכן שיהיו כולם מתוקים. ואם מלוחים יהיו כולם מלוחים. אכן הא כתבנו בסעיף הקודם כי לא נהגנו פה לברוק אחר המים אם מלוחים או מתוקים. כי דבר זה לא נזכר ברברי הפוסקים כלל. ורק אחר מים זכים. או עכורים ותו לא. והיא גופה חומרא והבו דלא לוסיף עלה. ולהחמיר גם במה שאין לו לא שורש ולא ענף ברברי הפו'. וכאשר נרגש מזה הרב ז"ל זיע"א. ומה שתירץ דאפשר דסתם מלוחים עכורים. את אדוני הסליחה דמי הים יוכיחו שהם מרים ומלוחים וצלולים. ומי סתם לן כלל זה דסתם מים מלוחים עכורים הם. שא"כ הן יתחייב מזה דסתם מתוקים צלולים הם. וזה ג"כ אינו דמי נילוס יוכיח שהם

מים

מים מתוקים ועכורים. וא"כ אין לנו להתחכם יותר מרבותינו ז"ל והם אמרו מים עכו"ם. אין לנו להוסיף על דבריהם. וא"כ כיון שבמצרים אין אנחנו בודקין אחר מים מלוחים או מתוקים רק למים זכים ועכורים. וע"פ זה אנחנו מטריפין. ומכשירין. אין לנו לסמוך על כלל זה להכשיר את הטרפיות. ודברים ברורים הם.

(כט) תרי בועי דסמיכי אהדדי אם אין חוט בשר מקוף דטריפה. הנה מרן בש"ע לא ביאר לנו כמה הוא השיעור של הבשר המקוף. ורק הרמ"א בהגהה שכתב שיעור חוטי שני שערות מפסיק בין בועה לבועה. ויש מכשירין גם בחוט אחר שער והוא מנהג שאלוניקי כדכתב מהרשד"ם סי' מ"ד יעו"ש. ומרן בב"י כתב שאין ראוי להקל בהפסק שיעור חוט שער אחד אם לא במקום שכך נהגו להקל בהפסק כל שהוא.

ובמצרים נהגנו להחמיר להצריך רוחב שתי שערות. כדעת מרן וכדעת מהריק"ש מאריה דאתרין דכתב דאין להכשיר בשיעור חוט שער אחד ואין להקל. להכשיר בפחות. ודו"ק.

מחודש

שלולית הנהר

(כח) ממה שכתבנו נדין זה דבועה בתוך עכו"ם ונבדקת הסמוכה. יראה המעיין כי מ"ש הרב המחבר מנהגי מצרים הלשון וז"ל. ופה מלריס המנהג כמרן והיא ס' הרמב"ם ז"ל ולתריה דעך הוא. הם דברים שלא ידענו לכוונתו בהם. שלפי נדין נדיקת הבועה מתוך עכו"ם. שהוא יפסה להרמב"ם לנבדו. לתו הם"ר. שהרי"ף ז"ל רבו דרבו דהרמב"ם הוא שלפסק בתוך עכו"ם. והרמב"ם פסק כרבותיו. וכמ"ש בב"י. ומשו"ה פסק מרן להחמיר כיון דהרי"ף והרמב"ם ג' עמודי ההוראה קיימי בשיטה לחת. שלוש היתה כ' הרמב"ם לנבדו בתוך עכו"ם. לא הוה פסקינן כוותיה כיון דהראב"ם והרשב"א והרי"ן ז"ל מתירין לפי' בתוך עכו"ם כתוך עכו"ם בב"י. והו"ל הרמב"ם יחידי לנבייהו. כתו דלא פסקינן כוותיה נדין הסמוכה מסוס דהוא יחידי נגד כל הפוסקים. ות"כ השתא דלפסיקא הלכתא בתוך עכו"ם לתקיר וכדפסק מרן לכ"ע. לין כאן טעם לומר דמסוס דלתריה דמר הוא. דהרי"ף נתי מתתיר ואע"ג דלא לתריה כתר כוותיה עבדינן ולהטוהגים להחיר לין לנו למחות בידם לעפ"י שמתירין נגד דעת הרי"ף והרמב"ם כתוך עכו"ם מרן הב"י. ולפ היה מנהגינו להתיר הייבו מתירים בתוך עכו"ם לפי' נגד דעת הרמב"ם לכן לתכת דמרן לתכיע.

ותדע דהא בסמוכה לא עבדינן כוותיה דהרמב"ם לפי' לתריה. דכל הפוי חולקין עליו וכן הוא דעת מהריק"ש ז"ל דפתם לן כדעת מרן ולא הלרין נדיקת הסמוכה רק בבועה מעלמ"ד לפ היא כנגד הסמוכה וכדעת רמ"א בסעיף ה' יעו"ש. ות"כ לכ"ע תזרה כיון בתוכו נדין הבועה לתריה דמר. לפ בסמוכה ובדיקתו דהיא ס' הרמב"ם יחידית לא עבדינן הכי לפי' לתריה ולי לניס עכו"ם. הא לתו דהרמב"ם לתודיה היא וכתם"ל. והכי עבדינן בכל דוכתא. ודו"ק.

(ל) (מקודם) אין מנהגינו פה מצרים לברוק הסמפון שתחת הבועה. הגם כי רבינו הרמב"ם הוא דס"ל הכי לברוק הסמפון. והוא מארה דארעא דמצרים לא נהגינן כוותיה אפי' באתריה. דהא מרן בב"י החמיר בבדיקת הבועה ממים עכו"ס כרעת הרי"ף והרמב"ם. הגם דהרא"ש והרשב"א והר"ן ז"ל ס"ל דאין צריך בדיקה ממים עכו"ס וכמ"ש בב"י בסי' ל"ז. עכ"ז הסכימה דעתו כהרי"ף והרמב"ם והחמיר בבועה במים עכו"ס. ואולם הך דבדיקת הסמפון כתב מרן בב"י דהרמב"ם ז"ל יחידי הוא בדבר. וכל הפו' חלוקין עליו ונקיטינן כרעת המתירין. וע"כ בשלחנו הטהור סי' ל"ז פסק הדין לבדוק בבועה ממים עכו"ס. ואולם בדיקת הסמפון השמיטה ולא פסקה. כיון שבב"י לא מצא לו חבר. וכ"כ הגאון תו"ז שם. שכן דעת כל האחרונים דלא כהרמב"ם ז"ל. והכי מנהגינו שלא לברוק הסמפון כלל. ולאשר בקי במלאכה זו בעיניו יפלא. דממה נפשך הוא. הלא כל בדיקת הבועה אם הם מים זכים או עכו"ס. הוא מחשש מסמוס הסמפון שתחת הבועה. וא"כ אם בהיות המים זכים וצלולים ולא עכו"ס דכשרה. משום דהוברר דאינו מזיק לסמפון. א"כ בדיקת הסמפון למה. ואם המים עכו"ס דעתה מחמת סרחונם יזיק לסמפון. הרי אנחנו מטריפין אותה בלאו הכי. שאם כל עיקר הבדיקה היא בסמפון נופיה. א"כ הי"ל לברוק הסמפון לבדו ומה לנו ולמים שבבועה אם זכים או עכורים. אחר בדיקת הסמפון. ומוכח בבירור דכל עיקר בדיקת הבועה ממים עכו"ס הוא מחשש שיתמסמס הסמפון מסרחון מי הבועה. וכיון שמצאנו אותם זכים וצלולים. הרי הסמפון בחזקת בריאותו ובבדיקה אחת סגי. ועי"ש במרן הב"י ודו"ק.

(לא) ריאה שניקבה ודופן סותמתה בבשר שבין הצלעות או בבשר ולעצם כשרה וכן הוא מנהג מצרים הרדב"ז ח"א סי' שכ"ח וח"ב סי' תש"ה וראוי להחמיר עד שתהיה רוב הסירכא בבשר. מהריק"ש (מנהגי מלכים) **וכבר** כתבנו לעיל בסעיף י"א הדין הזה. ומנהגינו היום להטריף בממון גוי לפי שאין פותחים החזה. ואי איפשר לראות אם רובה בבשר או בעצם וכן הוא מנהג איזמיר כמש"ל. ומ"ש משם מהריק"ש עד שתהיה רוב בבשר. כן כתב הרדב"ז בח"ג סי' תקצ"ט. ואכמ"ל בזה.

(לב) אם כל הריאה דבוקה לדופן ואין מכה בדופן. מנהגינו כדעת מרן ז"ל דטריפה ולא מהניא לה בדיקה כלל. אפי' אין בה פילוש. ואפי' אם עולה בנפיחה טריפה. וכמו שהאריך הרחיב הדברים מרן הב"י ז"ל בדיני

הרבוקה. וקרי עלה ולא ירבק בידך מאומה מן החרם יעו"ש. ודלא כמנהג שאלוניקי שמתירין אותה בנפיחה. וכתקנת מהרשד"ם ז"ל בש' הש"ט שחזרו להתירה בנפיחה. תחת אשר לפנים היו מתירין אותה גם בלי נפיחה. וכמובא נוסח התקנה בשו"ג סי' ט"ל סע"ק ע"ב יעו"ש. ואנחנו מנהגינו כדעת מרן להטריף הדבוקה בדופן בלי מכה בכל אופן שיהיה ואין חילוק לדידן בין בבהמת גוי ובין בבהמת ישראל. ודלא כהרדב"ז ז"ל בתשו' החדשות סי' כ"ו שהקל בבהמת ישראל. דלא נקיטינן הכי אלא לעולם היא טריפה. והמתירה בר נירוי הוא והכלים אסורים. ואין לשנות.

(לג) תרנגולת שנמצאת בשליחה בצים סרוחים וקרושים. פה מצרים נהגו להתיר מחב"ר ס"ק י"ב ועיין במנהגי ירושלם. (מנהגי מצרים) לא ידעתי למה הרב המחבר עשה ככה. הלא במקור הדברים שהם לג"ע המחב"ר ז"ל שם כתוב לאמר בזה"ל. בעיה"ק ירושלם ת"ו ובארץ מצרים נהגו להתיר אם נמצאו ביצים קרושים וסרוחים כהוראת הרב אמונת שמואל והפר"ח

שלולית הנהר

(לב) לע"ה דברים תמוהים מאד כתב הרב המחבר מנהגי מצרים ז"ל. בסעיף זה. וע"י קרובים דבריו להבין לידי מכשול. כי הוא ז"ל ניין על ע"ם מן נדין הדבוקה עיפה ולא מהיות בה נדיקה. ליין במנהגי מצרים וז"ל. וזו היא הנקראת פולמונאדה וכן הוא מנהג מצרים להטריף להיות הבהמות של גויים. ולין הקצבים קונים רק הבשר הרדב"ז חדשות סי' כ"ו עכ"ל. ולפו"ר כי דבריו לפו הם תמוהים מאד מאד. א) שלין קשר ויתם לדברי הרדב"ז עם דברי מרן כנ"ל. שהלא נודע כי הרדב"ז מעתידי הדבוקה ולפי"ז בלי נפיחה. ע"כ שם בתשובה הנז' והוא ז"ל עצמו על תקנה הלחבוקה שעשו בימי מהרשד"ם להכניך נפיחה. ללמה להו זאת כיון שמותרת בלי נפיחה יע"ש דברי הרדב"ז. ומרן לפר הדבוקה בכל תופניה ופעיפים ולפי' בדיקה. וכילד ליין על בעיף כ"ב דמרן. דברי הרדב"ז בתשו' והם מבוחקים זה מזה תכלית המרחק. ב) מה שכתב הרדב"ז שבמנהגים נהגו בה לימור. היינו מפני שהיא ממון גוי וע"כ לפרו הפולמונאדה כדעת הריב"ם והטור. ובדור שבממון ישראל הוא מתיר. וכן כתב הוא ז"ל בביאור לחב דבממון ישראל מקילין. כי הוא ז"ל מעתידי הדבוקה לחשר כתב הוא ז"ל בתשובה הנז"ל. ולחן לחתכת דמרן במכירן ולפר הדבוקה הוא וכל לימני עולם שהכניסו עמו בלימור הדבוקה הזאת. לין הפרש חלילה בין ממון ישראל לממון גוי. שהרי כתב והמתירה בה כדוי הוא והכלים לפסורים. ו"ל הדבר לפלא נגד על הרב המחבר מנהגי מצרים. שהלידנא בהגלות עלינו חור מרן בב"י ושלחנו העתור ולפר הדבוקה בלי מכה בהחלט. וכן מדברי מהריק"ש ז"ל דפתס כמרן ז"ל. ועל פיהם לנחנו מתנהגים. לין יליין דברי הרדב"ז בספר מנהגי מצרים שהוא להלכה ולמעשה היום. שבעת הלימור הוא משום שהבהמות של גוי. דמשמע דממון ישראל שרי. ויסתקע הדבר ולא ילמר. ושרי זה מכשול לרבים חלילה.

וכן כל הסעיף הזה שבמ"מ רלוי למוחקו וע"כ לא העתקתיו כי שגגה היא ולחו הס"כ.

והפר"ח עכ"ל. הרי דג"ע במחב"ר הקדים ירושלם למצרים. ולא ידעתי לאיזה תכלית היפך השיטה. להזכיר רק שם מצרים בסעיף הזה. ועל ירושלם ידו נטה קו לאמר עיין במנהגי ירושלם. כאלו שם דבר חדש. ובמנהגי ירושלם אות טו"ב העתיקו לשון המחב"ר ז"ל. וכתבו בירושלם ובמצרים כמ"ש המעיין. והי"ל לכתוב בירושלם ובמצרים נהגו להתיר.

(לד) נשבר עצם הנף המחובר לגוף אפי' חזר ונקשר המנהג בארץ הצבי ומצרים ואיזמיר כפסק רמ"א ס"ב לברוק ולמרוד אם יש כשיעור רוחב גודל ממקום השבר עד מקום חיבורו בגוף כשר, ואם לאו טריפה אפי' אין בשבר שום עוקץ. והכי נקיטינן, הגאון תורת זבח בסי' ט"ל. סעיף ב'. וכן העתיק דבריו הרב מנהגי מצרים ז"ל. רק שגם פה דילג שכן הוא מנהג בארץ הצבי ג"כ. ודו"ק. ע"כ.

(לה) אם נשבר עצם הקולית וחזר ונקשר שבר על שבר. שלא חזר למקומו הראשון. והובא לפני המורה עצם ערום מכלי לבוש עור ובשר. מנהגינו כמנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו שהוא מנהג הקדמונים בארץ הצבי. לחתוך ראש עצם הקולית ומכניסין קיסם או מחט דרך מוח העצם. אם המחט עובר מעבר אל עבר. אז הוא שבר עם שבר יחדיו ידובקו וכשרה אבל אם יוצא המחט דרך שבר העצם לא קרינן ביה שעשי"ו וטריפה. ג"ע במחב"ר סי' נ"ה אות כ"ד והביאו דבריו במנהגי עיקו"ת ח' יו"ד סי' ח"י. וכן כתב הגאון תו"ז בסי' פ"ג אות כ"ח ול' ומ"א ומקומות אחרים יעו"ש. ונקיטינן כלל גדול כי בריקת המחט באופן האמור. היא התרופה הברוקה לחולי השבר. והיא מוסכמת לכל הפוסקים. ומינה לא תזוע.

אבן בהפסר מרובה עיין להגאון תו"ז שם אות מ"א דיש לסמוך על המקילין בהפסר מרובה אפי' אם לא עברה המחט, מכח ס"ם יעו"ש שכתב כן משם כמה מרבנן קדישי וקשישי יעו"ש. האמנם צריך שאלת חכם בדבר והוא יראה מה הוא ההפסר המרובה. ועל איזה אופן יתיר. ואין לשום אדם לדון מעצמו מהו הפסר מרובה. ולהתיר בטרפיות ע"פ ידיעתו ודו"ק.

שלולית הנהר

(לה) הרב המחבר מ"ו הלבושן ז"ל כתב בזה שבירים תמוהים. וע"כ לא העתקתי לשונו. יען שמין למחנו מורין להקל כדבריו. ולהכניס עלמיהו בשלש המחלוקות

המחלוקות הפוסקים חלילה. וז"ל הרב ע"מ. ויומץ כי הלילנא מה שראתה עיניו. שהשמט בודק בגלי העופות ובכנפיהם. ולפ יבגים לזה שבר שפ"י דקה מן הדקה לף כי העור שלם מבחוץ מעריפין. לך בדוק לפני המורה עלם ערוס מבלי עור ובשר לף שיהיה שבר על שבר ועולה ויורד כבחם פם הוא בעלם הקולית לו בעלם השוק מחליו ולמעלה לגל הגוף שלא בזקוס לו"ה מכשירין כמ"ש הרב מע"י ז"ל ולגלן כהרב מחנו וכו' ועיין בזחב"ש עכ"ל.

ואתמה על החזון. ולא שלע מי הוא המורה שבר יוגלא עז בנפשו להתיר נגד דעת מרן ז"ל בעלם הקולית לפסק בפי' כ"ם שעיף י"ב לשם לא חזר השבר למקומו שלא שם"ם שהיה טריפה יעו"ש ושם כי יראנו דרבו ס' הפוסקים זזה מי מכשיר ומי מטריף. עוד זאת לחמה על המורה ההוא שבר יגלא עז להכריע בין הפוסקים. שבר הס מערכה לקראת מערכה. ולדחות כלאחר יד ולגלן כהרב החנו. (שהוא מהר"י זיין ז"ל) כאלו מ"ו דבריו לחוייס. לו כאלו רק הרב מהרי זיין ז"ל לבדו הוא המחויב. והנה דעת מרן ז"ל להטריף אם לא נקשר שבר של שבר. ולף למאי דפיקבו דברי מהריק"ו שפסק כוותיה מרן בדין זה. דס"ל שם אין העור והשבר שלמים אז מטריפין. אלא בהיות העור והשבר לא נשתנו מראיהן כשר. והס הן דברי הרב"ז בשטו' החדשות סי' של"ג. וכ"כ מדברי מהריק"ש בשהותיו. הל עכ"פ ומזולר יולא מדבריהם. דבעינן שיהיה העור והשבר שלמים בלי שיוני בראיתם. ובזה העלם לפני המורה. כשהוא עדום ואינ ידע מאי הוי עלייהו. וזאת היא שבר עומדה להרב מהר"י זיין ז"ל לאלוק על הרב מ"ח ומעם יוסף ז"ל בשאלה הראשונה והשנית. שאלת בזה העלם עדום לא ידעינן שם העור והשבר שלמים וע"כ הטריף. ואילו מדברי הרב"ז ומהריק"ש כמ"ש המעיין. וכהראה להרב מעם יוסף ז"ל מ"ח לא מלא עוד ומענה להאחרונות בשאלה השנית שכתב שמזר לשום דברי מ"ח ז"ל ולאזק דבריו הראשונים. שבאח לשיטתו. ועמד קנם בשקומו ול"כ אלן היום לילך בשטוח לעת מלן והרב"ז ומהריק"ש ומהר"י זיין ז"ל עמהם וכיולל בתר שברת הרב מעם יוסף ז"ל. קושטא קלי כי רבים מתירים בלעת הרב מעם יוסף. אלא גם רבים מחמירים בלעת הרב מהרי זיין וטוב לבוא להחמיר.

ומה לנו להכנס בשטוס דמיק וכמיק ולהכריע להתיר.

ועוד שאפי' על מילוק הרב"ז בדברי מהריק"ו שהוא שקול לדין זה. שפסק מרן דבשקשר שמ"ם טריפה. ומילק הרב"ז שאם העור והשבר לא נשתנו מלילתם כשר. וכ"כ הפר"ח. הנה הרב הכנה"ג ז"ל כתב על דברי ואין לחמנו כוהגים כן אלא כל שאין המחת עובר בתוכו לעי"ש שאין שום שיוני בעור ובשבר טריפה. וכן ס' הרב משאת בניין. והב"ד הגאון חו"ז בשעיף למר יעו"ש. ובאות מ"ש הביא הגאון חו"ז לך לעלם עדום שהובא לפני המורה. לית לוקיס וית מתירין. וכתב שם שהרב בתי כהונה ז"ל היה מורה בה לאיקור. ולא היה מחיבה כי אם בצדיקת מחת שבך שקובל מהרבנים שקלמוהו יעו"ש. וכן הוא מנהג שלוניקי יעו"ש כמ"ש הרב בחמיר כמ"ש הגאון חו"ז שם אות כ"ח וכן הוא מנהג שלוניקי יעו"ש כמ"ש הרב

(לו) אם נשבר עצם השוק שבו צומת הגידין הנה מנהגינו במצרים ברין הזה הוא כן. דהיינו אם השבר למטה מחצי העצם שהוא מקום צו"ה. מנהגינו להטריף בכל גוונא אפי' אם חזר ונקשר יפה יפה כיון דטרפיות העצם הזה הוא מחמת פיסוק הגידים. ואעפ"י שמרן בסי' נ"ו סעיף יו"ד כתב בזה פלוגתא. אנן אזלינן לחומרא בהא כדעת רמ"א דאין אנחנו בקיאין בבדיקת

שלולית הנהר

סו"ג ז"ל בסי' כ"ה חות ל"ה דכולס מנהגס להחיר דווקא ע"י העבדה המחט דווקא. וכן היא דעת מהר"י זיין ז"ל בתשו' הלחשוכ סי' י"ז וז"ל ויש להוסיף כלשון בחזיכו שמעתי לחדותיכו ספרו לנו פועל פעלו בימיהס רבנן קמאי שכלשון היה בא לפניהס עלס עדוס היו מעבירין בתוכו מחט ולס היה עובר היו מתירין ולס לחו היו חוסרים וכן רחוי לעשות עכ"ל.

ועד אחרן סרי מנהג עיקו"ת שלפי' בשבר לל שבר היו בודקין במחט ולס לל עבר לא היו חוסבין חותו לשבר לל שבר. כדשמוע מכיהעת לשוכס. כ"ס בשבר על שבר. דייכו שכשוך גס זה בבדיקת מחט. לשר היא בדיקה מעולה לגל כל הפוסקים. וא"כ לכן בדילן במלרים לשר כמעט בכוב המנהגים לכנהו מתנהגים כמותס. מלוע כי יש שבר במלרים שלשס היתה לחטו להכנס בקלט המחלוקת ולהשכיל בלי בדיקה. כלל ולעשות בגד לעת עתן ובגד לעת הפוסקים לפי' לפי מה שפילשו בדבריו. וכדבר החמור.

ומכאן נובין וכלון שגס מה שהביל הרב המחבר מנהגי מלרים. בתחילת דבריו שבמלרים נהגו להחיר כשהכי שבכי העלס שוכבים זע"ז על פי פי מסריק"ס כמ"ש הרב מעה יוסף סי' ח"י בשו"ל ע"כ. לין כלן דבר מדס דכהי דמהריק"ס מתיר כשהכי השבדים שוכבים זע"ז. היינו לס עוד ובשר מכוסים עליהס והיל היל פ' הפר"ח וכלשר הביל ג"ע בשחב"ר סי' כ"ה מחלוקת הפרי בזה יעו"ש לכן מה ענין זה לדין שבא העלס עדוס לפני המוכס. והוא מחוסר ילישה מה היה בעור ובשר. שזשת היל בוכנתו הגדולה של הרב מהרי"י זיין ז"ל בגד מ"ש שהרשב"ז ומהריק"ס לא התירו אלא בהכלי זה שלין שום שיכוי בעור ובשר. וכשבא עדוס לין ביכלתנו לשבר ועיפה.

באופן דהעולה בידינו מכל האמור ומבואר. דמלחר דכל הפוסקים מכשירים שבדיקת המחט היא הכרוחה הבדוקה למכת הבבדים החלה. לכן כוותייהו נקיעינן וכמנהג עיה"ק ירושלס ת"ו לבדוק בדיקה המחט לס עובדת מעל"ע מכשירין ולס ללו מעריפין. וכך לנהגו נוהגים וכן לנהגו מורין להלכה ולמעשה. ומיכה לא כזה. ודו"ק.

בבדיקת צו"ה בעוף ומטריפין בכל גוונא. ואולם אם השבר הוא מחצי העליון ולמעלה. הנה מנהג עיקו"ת ירושלם להכשיר אפי' בשע"ש וכמ"ש הרב שו"ג בסי' נ"ה אות ל"ו משם הרב ימין משה וכן הוא דעת מרן ז"ל בסברא הא' שכתב בסי' נ"ה סעיף א'. וכ"כ הפר"ח דבשבר בעצם העליון אפי' לא חזר ונקשר יפה כשר וכמ"ש המעיין בדבריו בסי' נ"ו סע"ק ז' יעו"ש. האמנם באשר כי רבים מהאחרונים כתבו בדעת מרן לחשוש גם לסברא השנית שהביא בסי' א'. ובאשר תחזה לג"ע במחב"ר בסי' נ"ה אות ד' בסוף האות שהוא דף ע"ז מהספר ע"א יעו"ש. כי ע"כ גם בנשבר למעלה מחציו בשע"ש מנהגינו לבודקו ע"י מחט ואם לא עבר המחט מטריפין אותו. ונהגנו בחומרא זו לצאת ידי כל הסברות הנאמרות בזה. וכן נהגו באיזמיר וכמ"ש הגאון תורת זבח בסי' פ"ג אות כ"ט ובהפסר מרובה יש לסמוך על המקילין ובפרט שהוא מנהג עיקו"ת להקל בזה וכדעת הרפ"ח ז"ל. אכן רק בשאלת חכם המו"ץ ואין כל אחר רשאי לדון שהוא הפסר מרובה מעצמו ודו"ק.

(לז) מעשה בא לפני בכבד של עוף שנמצא ירוק ככרתי. והיה ברור שלא נפל לאור כלל. וחלקתי את חצי הכבד וצויתי לשולקו בבישול קל. והכסיפו פניו ולא חזר למראה אודם. והיה בדעתי להטריף כדעת מרן בסי' נ"ב. אכן לפי רוב עסקי הצבור שהיו לפני וזה נכנס וזה יוצא לא יכולתי לגמור דין הכבד ההוא תו"מ והנחתיו לפני עד שאגמור עסק אחר שהיה בידי יותר נחוץ. ואחר שעה חזרתי לחרוץ משפט הכבד ההוא. ויהי לפלא. שמחציתו השני שהיה מונח לפני על השלחן מחותל בנייר עב שהובא בו לפני. חזר מאליו למראה אודם הכבד כאלו היה בריא ושלם מעיקרו. וקראתי לשו"ב עירינו יצ"ו והראיתיו להם ונתפלאו ע"ז. והכשרנוהו בשופי. דזה עדיף מחזר מראהו ע"י שליקה. ומעשה שמים עדיף. דהוחזר לברייתו מאליו. ואמרנו כי אולי או טבע הארץ וחומה גורם זאת. או אולי המים גורמים להוריק הכבד. או המרעה וכיוצא. וכתבתיו פה למזכרת למען תהיה לעדה למורי הוראה בטרפיות ובפרט במצרים. לבלתי למהר ולהחליט תו"מ טרפיות הכבד שהוריק המובא לפניהם בשאלה. עד אשר יניחוהו כשיעור שעה אחת ועוד קצת. ויניחוהו מכוסה בנייר. ואחר עבור הזמן הנ"ל אם לא חזר מאליו למראה אודם הכבד. אז יחרוץ משפטו ע"י השליקה. וישמע חכם ויוסיף לקח. וזה היה באלול תרנ"ג.

(לח) ושוב בא מעשה כזה לידי בחשון תרנ"ז. שהובאו לפני כ' כברי עופות שהוריקו ככרתי. ובידוע שלא נפלו לאור. והנחתי את שניהם מחותלין כל אחד בנייר שלו שיעור שעה ויותר. ופתחתי את הנייר הראשון והנה הכבד האחד חזר למראיתו הראשון כאלו לא הורק מעולם. והב' ע"י שליקה קלה חזר למראה אודם מבחוץ. אכן מבפנים הכסיפו פניו דווקא. ולא נתאדם כחיצוניותו. והכשרתי את שניהם. וכמ"ש הפר"ח בסי' נ"ב סעיף ח' משם מהר"י בואינו ז"ל והביא דבריו הבאה"ט סעיף ז'. ודברים ברורים הם ופשוט.

(לט) במצרים ונ"א אשר בכל בתי ישראל המשרתים הם גויים. כושים או כנענים. וכמעט אין חזון משרת יהודי נפרץ. אפי' באחד מאלף.

אזהרה גדולה לכל בודק. או להמורה צדק.

בבוא לפניו שבר רגל תרנגול בעצם הקולית או בעצם השוק וכיוצא אשר השבר ההוא מורגש מאד ובפרט אם הוא שבר על שבר זה עולה וזה יורד. שבטרם יכנס לחרוץ משפטו ע"י בדיקת מחט וכיוצא כדי להכשירו. תהיה עיניו פקוחו' לחקור על התרנגול ההוא אם הוא נבילה שאולי שחט אותו המשרת הגוי בידו. כאשר נמצאת בידם המכשלה הזאת פעמים אין מספר. לסיבות שונות. או שהמשרת הגוי ימ"ש רוצה להנות במחיר דמי השחיטה של העוף ההוא. או שמקום בית ועד השוחטים רחוק מביתו וכרי שלא יטריח עצמו ללכת דרך רחוקה שוחטו בידו ומורט נוצותיו בשוק ומביאו לבית נקי ושלם ונותנו להמכשלת. ולפעמים מה שהוא יותר מצוי. שהמשרת הגוי קונה לבית אדוניו תרנגולים מאת המוכרים גויים. ובתוכם ימצא בהם איזה תרנגול טריפה. והוא לא ידע לברוק. וכשמביאו לפני השוחט ובודקו ומוצאו שהוא טריפה. אינו שוחטו ומחזירו לו. והמשרת הגוי מירתת מאדוניו שקנה לו תרנגול שאינו נאכל הוא שוחטו בידו להסתיר מעשה רשעותו. וכיוצא בזה מתועבת המשרתים הרשעים האלה יעקר שמם מן העולם. על מעשיהם הרעים. והגם שהשוחטים מוזהרים ועומדים למסור ביד הגוי המשרת פתקא כתובה וחתומה מיד השוחט בה כתוב סכום העופות ששחט לו ושם היום וסדר השבוע וכיוצא לסימן שנשחטו בכשרות. אכן מה יועיל כ"ז אם הנשים המצריות אינן נזהרים בהשגחת כשרות ביתם כראוי. ומניחים הכל ביד משרתיהם. ויש שאינן נכנסות לבית התבשיל לחקור על הנעשה שם ורק

לעת

לעת האוכל יגשו אל השלחן ה׳ הטוב יכפר בעד. וגם המשרתים בראותם כי אין דורש ואין מבקש מידם פתקת השוחטים וכיוצא אינן חשים לדרוש פתקא הזאת ואם יקהנה תועיל לו לימים רבים. והוא מאכיל את אדוניו טרפיות. ה׳ הטוב יתקננו בעצה טובה מלפניו. ויעזרנו לגדור את הפרצה הזאת אשר נלאינו לסתום בקיעיה ולא נסתמו עד הנה לראבון לבב.

כי על כן אזהרה זו שמענו שבאשר יבוא לפני הבודק או המורה תרנגול שבור כזה אשר רחוק המציאות מאד מאד שהשוחט המלומד ומומחה ועבודתו המחנכתו יום יום בשחיטת עופות לאלפים ומאות. שלא ירגיש בשבר עב ונס כזה חלילה. כי ע״כ על הבודק או המורה הנשאל. לחקור ולדרוש היטב תחילה ולדעת מי הוא השוחט ששחט לו התרנגול הלזה. ואם לא ימצא השוחט. אזי ודאי הנוי הרשע שחט התרנגול בסכינו והכ״ז נבילה והכלים אסורים. ולמה לו להטריח עצמו בבדיקת העצם השבור אחר שכל הענין שבור והרוס הוא. והיה כאשר יתברר שהשוחט שגג וכיוצא ושחט התרנגול בשחיטה כשרה. אז יחרוץ משפט השבר ע״פ הדין והתורה. אחרי שהוכיח את השוחט על שגגתו. וד״ב. וישמע חכם ויוסיף לקח להיות עיניו פתוחות. על הדבר הזה. אשר המכשול מצוי הוא ועליו לדרוף אחרי הרע ולבערו. ולא לתת יד לפושעים החטאים האלה. בהכשיר את התרנגול או להטריפו בלתי דרישה וחקירה היטב כאמור. וה׳ הטוב לא ימנע טוב להולכים בתמים. אמן.

(מ) בתורים ובני יונה המצויים במצרים לרוב. וידוע דמין זה אין לו מרה. וכשר. ובדפסק מרן סי׳ מ״ב ס״ח הנה אם נמצאו בתורים ובנ״י שתי מרות. שוחטי עירינו הי״ו מכשירין אותם דאף אי נימא כל יתר כנטול הוא וחברו. הא מין זה אין לו מרה מעיקרו. ולא מיקרי חסרת המרה. וכן אם נמצאת לו מרה ונקובה גם בזה מכשירין וכס׳ הרב תפארת למשה הבי״ד ג״ע במחב״ר סי׳ מ״ב אות מ״ו ודו״ק.

הלכות מתנות כהונה

(א) פה מצרים הנם כי הרמב״ם ז״ל רבן של בני מצרים הוא מן המחמירים וס״ל דמתנות כהונה נוהגות בחו״ל. אכן המנהג נהוג בכל גלילות או שאין דין מתנות כהונה בחו״ל. ונקבע המנהג בפני הכמים גדולים ולא מיחו בידם

בידם. ומ"מ אם יבוא אחד לשאול אומרים לו פלונתא דרבוואתא היא. והרי"ף והרמב"ם ז"ל מן המחמירין. אם תרצה לעשות כדבריהם תבוא עליך ברכה. ואם תרצה לסמוך על המנהג תסמוך. הרדב"ז בחדשות ה"ב סי' תרנ"ט. הבי"ד בס' מנהגי מצרים.

ופשוט הוא שאף אם ימצא איש ירא אלהים הרוצה להה מתנות כהונה שהם הזרוע והלחים והקיבה לכהן בחו"ל כס' הרי"ף והרמב"ם. ודאי דאין לברך עליהם בשם ומלכות. דהא מדי פלונתא לא נפקא. ובפרט ששורש הדברים הן בתלמודינו דאמרינן בחולין דף קל"ו ע"ב. האידנא נהוג עלמא כר' אלעאי בראשית הגז. וה"ה למתנות כהונה. וכמ"ש רש"י ועיין במרן הב"י בסי' ס"א בזה. וא"כ כיון שמחלוקת זאת קדומה ושורשה נובע מים תלמודינו. ודאי דבחו"ל ברוכי לא מברכינן וסב"ל וזה ברור לדעתי.

הלכות חלב ודם

(**א**) המנהג פשוט במצרים כמנהג עיה"ק ירושלם ת"ו. שאינו נמכר במקולין בשר שאינו מנוקר בשום זמן ובשום אופן. ורק אחר שהקצב מנקר את הצלעות ומוציא מהם החלב וכל האיסור שיש בהם. אח"כ מוכר את הבשר בחנות. וכן הכבד והטחול וכו' וכל דבר הצריך ניקור לא ימכר בחנות בשום אופן כי אם אחר ניקורו. כי בלא זה יש ח"ו מכשול לרבים. והקצב העובר על זה ענש יענש בעונש חמור.

(**ב**) מטעם הניקור האמור. פשוט המנהג במצרים כמנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו שאין הבשר הנמכר במקולין לישראל. כי אם החלק העליון של הבהמה. שאין בו הרבה חלב לניקור. אבן החלק התחתון של הבהמה אינינו נמכר בחנות הבשר כלל. ולאשר חפץ בבשר חלק התחתון לאיזה סיבה שיש לו. מחפש אחר מנקר אומן אם ימצאהו ויוליכהו לביתו ושם ינקר לו בשר אחורי הבהמה. והוא יחוש לעצמו. אבן לנקר חלק התחתון ולמוכרו לרבים. חלילה. אין זה מצוי במצרים ולא ימצא.

ופעמים רבות דרשו כמה מהקהל מאת ב"ד הצדק דמצרים יע"א לראות אופן לניקור בשר האחורים ולמוכרו לרבים בחנויות כי נכספה נפשם לאכול בשר תאוה הזה. ולא עלתה בידינו להשיג להם מבוקשם.

מסיבות שונות. א) כי במצרים הבשר נאכל בשופע בפ"י. וכולו רק בהמה גסה. ולמעלה מעשרה חנויות ישראל. הקצבים המוכרים בשר כשרה. ומאין נמצא להם מנקרים אומנים ויראי אלהים למספר חנויות הפתוחות עתה. ומה גם כשיפתחו חדשים אחרים זה דבר קשה מאד. ב) זמן השחיטה במצרים הוא אחר חצות לעולם. והבשר נמכר ליום המחרת בבקר. וקודם חצי היום כבר תם ונשלם כל הבשר מן החנויות. וא"כ כל מלאכת הניקור מוכרחת להיות בלילה דווקא ולאור הנר. ודעת לנבון נקל כמה מכשולות יצאו מניקור כזה. באישון לילה. וכפי המובן צריכים להיות ניעורים המנקרים רוב הלילה. כי הלא כל חלק וחלק מאחורי הבהמה יסבול זמן ארוך לנקרו. ולחטט אחר גידי הנשה. ולפתוח כל חתיכה וחתיכה מהבשר ולהוציא ממנה החלב שבתוכו שיניקתו מחלב הכליות כידוע למבין במלאכת הניקור. וזה הוא דבר. שפתח מכשולותיו פתוחים ועומדים. כי אימתי ינקרו אחורי הבהמות אשר בפ"י הבהמות הנשחטות כשר הם משלשים ועד ארבעים ליום חול חוץ מעש"ק ויו"ט שצריכים כפלים. ובריקת עשרים אחורי בהמות גסות בלילה אחת הוא דבר נמנע שימצא הכל כדין.

ג) הדבר ברור לכל מבין במלאכת הניקור שאי איפשר למנקר אחד לסבול מלאכת הניקור הוא לבדו. כי עבודת הניקור רבת הטורח מאד. ואי איפשר לאדם להמלט משגיאות ובפרט בעת הדוחק שהקונים מרובים. וע"כ גם בעיקו"ת ירושלם ת"ו שיש חנות אחת קטנה למנקרי חלק אחורים בבהמה דקה. תמיד הם שני מנקרים. האחד מנקר והשני בודק אחריו. ועל הרוב גם הוא ימצא חתיכות חלב שנשמטו מיד המנקר הראשון וזה ברור ומאין נוכל להספיק מספר מנקרים ובודקים לכל החנויות של הקצבים ישראל. ונודע כי סתם קצב חשוד הוא להקל בניקור כי הוא חס על ממונו מפני הפסד הבשר של הניקור שהולך לאיבוד. ויחסר ממשקלו הרבה. ובלא בודק ומשגיח ע"ז אי איפשר להאמין להקצבים. ודי לדעת מהות הקצבים מדברי רז"ל שאמרו טוב שבטבחים שותפו של עמלק. עאכו"כ הרע שבטבחים הלא יהיה רבו של עמלק. בבירור.

ונהירנא כי בעיקו"ת ירושלם ת"ו אשר נודע בה צרת דוחק הבשר. וגם מפני הצרה הצרורה ומיוחדת במינה שהיתה שורדת בירושלם מקדמת דנא להיות כל הבשר נמכר לכל תושבי ירושלם ת"ו רק בחנות אחת דווקא מפני הגאבילה. ולרוב דוחק העניים שאין ידם משגת

לקנות

לקנות בשר בתוך דוחק כזה. והצריך ג"כ מתנת יד להקצבים בסתר. למען יזכהו בנתח בשר אפי' שעצמותיו מרובים יותר מריריו ועורקיו וגידיו שיש בהנתח ההוא. עמד עט"ר מרן אבא זצוק"ל. ופתח חנות קטנה למכור בה בשר אחורים בניקור תחת השגחתו כי הוא זיע"א היה אומן מופלא ומומחה בניקור דבר פלאי. וסכום הבשר היה כערך עשרים רוטורים לשבוע. וזה רק עבור העניים. ושני מנקרים עשה אחת לניקור והשני בודק אחריו ומחטט. ובכ"ז רבו המכשולות בדבר. וגם הוא ז"ל חזר בו ונתחרט בסוף ימיו ע"ז. כי עם כל השגחתו היתירה עליהם יום יום ועם היותם שנים מנקרים. בכ"ז תמיד נמצא בניקורם עוד חלב נמור. ופעמים רבות הענישם וכ"ז ללא הועיל כי המלאכה היא עבודה קשה. ובפרט בעת הדוחק ורבים קונים כמובן.

ואם זה הוא בעיה"ק ירושלם ת"ו אשר כל אכילתם הוא בשר בהמה דקה אשר חלק אחוריה הוא קטן מאד. צא ולמד בעשרה מק"ו לעוב"י מצרים יע"א אשר אין בה אחת מכל אלה. האחת כי אין כאן דוחק בבשר כי יותר מעשרה חנויות יש בפ"י. וכל הבשר מבהמה גסה אשר טרחת הניקור מרובה כמובן. שנית כי אין בית דינינו יודעים מלאכת הניקור היטב כדי להשגיח על המנקרים. שלישית כי אין זמן להשגיח עליהם כי הבשר נשחט בערב ונמכר בבקר והניקור יהיה בלילה כמובן. רביעית כי צריך מנקרים הרבה כמספר הקצבים. שאי איפשר להעמיד רק ב' או שלשה מנקרים בשתים ושלש חנויות ובשאר לא. שא"כ יהיה זה קפוח פרנסת הקצבים האחרים כי כ"ע יקנו מהחנויות האלה בשר. כי הקצבים לא יתנו בשר אחורי הבהמה העולה עליהם ביוקר כי אם לקונים מהם גם חלק העליון ונמצא שהקצבים האחרים נתקפחה פרנסתם. ועוד ועוד יש סיבות אחרות אשר אי איפשר להעלותם על ספר. והבקי באופיה של מדינה יבינם מעצמו.

וע"כ אמינא ולא מסתפינא אשר במצרים הוא דבר נמנע וקשה להנהיג ניקור בשר אחורים למוכרו לרבים ורוב תפוצות ישראל אשר שמענו ונדעם אין להם בשר ניקור למוכרו במקולין חלילה מפני מכשלותיו הרבים. והאיש אשר יזיד לפרוץ גדר הזה. מלבד כי הוא פורץ גדרם של ראשונים כמלאכים ששמשו בקדש במצרים ולא נודע ולא נשמע בימיהם התר זה. עוד בה הרי הוא מכשיל את הרבים באכילת חלב וגיד הנשה וכו' ועון הרבים תלוי בו. ובשרו עליו יכאב בכאב אנוש ונעבר. וכל ישראל נקיים חיים וקיימים. ולאיש פרטי ויחיד אשר נפשו תתאוה בשר תאוה זה. הרשות

בידו

נהר הלכות חלב ודם מצרים

בידו להכיא לו מנקר תוך ביתו. ויחוש הוא לעצמו. אכן לרבים כלל כלל לא וד"כ הערה. ועיין בבאה"ט סי' ס"ד סעיף ז' מ"ש דיש להחמיר שלא לאכול בשר אחורים כי אף למדן גדול אינו יכול לברר הדבר היטב יעו"ש.

(ג) המנהג פשוט במצרים מדורות ראשונים. שאין מוכרין במקולין כרכשות וטחול. והקיבה וכו' וכל דבר הצריך ניקור. יען שאין הקצבים יודעים לנקר החלבים שבהם. ורק כל בעה"ב היודע הוא או ב"ב לנקר את החלב שבהם. הולך וקונה אותם מבית המטבחים ומנקרן בביתו. אכן לא למוכרם בחנות וכן מנהגינו עד היום. ומעתה צא ולמד בק"ו למ"ש לעיל בסעיף הקודם בענין ניקור בשר אחורי הבהמה. ישמע חכם ויוסיף לקח.

(ד) חלב הכסלים והקרום שעליהם קי"ל דאסור כמ"ש מרן סי' ס"ד ס"ו. ובמה שתחת הקרום במצרים נהגו בו היתר. מהריק"ש. (מנהגי מצרים) והאידנא לא נהגינן להתיר במה שתחת הקרום. כי רבינו הטור כתב שיש אוסרים. ובאשכנז נהגו בו היתר וכן דעת הטור והרי"ף שם יעו"ש. אכן מרן בב"י כתב משם האגור כי בני ספרד נהגו בו איסור. ואנן במצרים ספרדים אנן. ועיין מ"ש בשלולית הנהר בזה.

שלולית הנהר

(ה) תמ"ה דע כי מרן בב"י סם הניח תמוהת הרשב"ץ ח"ג סי' רכ"ח שנשאל על מנהגם בספרד לאסור בכבש ולהתיר בשור. והסיק הרשב"ץ שמעולם לא נשמע חילוק זה בין שור לכבש. דבכולהו נאסר. דחיפוי קרוס לא הוי חיפוי בשר. יעו"ש. וכן דעת מרן ז"ל דהשמיטו בש"ע. וכן רחיתי בדרישה שכתב משם ספר התגודה. שבגרמניא ובוהמי. ובוהמדיי"ה ובאוסטרייך. בדילין היימינו ועושים עליו כרית יעו"ש. וכיון שכן אינו נאסר בדברי הפוסקים ז"ל מוזכר מנהג היתכו רק באסכנז כמ"ש רבינו הטור. ואולם בספרד כתב מרן משם ס' התגור שנהגו בו היסור. והתגודה ג"כ כתב שבגרמניא ובוהמדיי"ה משם מדינות היטליא בתוספיהן בני ספרד. נהגו בו היסור. וגם באוסטרייך שעל שדה באסכנז מחצב עושין עליו כרית בחלב גמור דאורייתא. ח"כ שפיר נהגינן יומא כי התירא באסור. ואין לנו לנאת ממנהג בני ספרד כי במגרים ג"כ בספרדים תמכו. וכיון שבספרד נהגו בו היסור לבוחינו ואבות מבוחינו. אין לנו לעזוב תורת אם ולהקל בדבר. ואפי' אם ת"ל דדבר זה תלוי במנהג המקומות ומגרים תע"פ שהם ספרדים לא קבלו עליהם מוחרת זאת. ואסכנז ואוסטרייך יוכיחו. מ"מ כיון שמעיקר הדין יש להתיר ורק משום מנהג החמירו בו. ח"כ הו"ל דברים המותרים ואחרים נהגו בהם היסור. שאין רשאים לעזוב מנהג אבותיהם. וכיון שכן אין היוס במגרים ליקוטאי מגני ספרד אשר נתרבו על אד ועלה ממספר תושביה הראשונים ובכל יום מדשים מקרוב לגור בתוכן שאים. ול"כ השאים חייבים להתנהג במנהג אבותיהם. וכן אנחנו מחוייבים שלא להעבירם על מנהג אבותיהם. ומכיון שהחדשים הם על אד עשר ממספר תושביה ונדורות נפנים. ח"כ אחיר אן

להחכילם

(ה) בשר שנתעלם מן העין. פה במצרים אשר המשרתים בבתים כולם גוים מבני כוש וכנען ואין משרת ישראל מצוי כלל כידוע. והמה המביאים גם הבשר מהמקולין לבית אדוניהם. ובעוה"ר הוא מכשול גדול. ולזה הזהרנו את הקצבים הישראלים שלא ישלחו הבשר כ"א ע"י ישראל משרת אצל הקצב. ותלי"ת נגדרה הפרצה הזאת במעט. שלרוב הבעה"ב היראים והחרדים לדבר ה'. המשרת הישראלי מביא להם בשר בבוקר בבוקר לכל הבעה"ב. האמנם לדאבון לבב לא נגדר הפרץ כולו. שהרבה מאחב"י הדרים במגרשי העיר הגדולה הזאת מקום רחוק ממקום המקולין. והמשרתים הגויים הם המביאים הבשר הביתה. וע"ז הכרזנו ברבים שצריכים להזהר בדבר זה. ובעוה"ר פעמים רבות נמצא בדבר מכשול. שהמשרת קונה לבית אדוניו בשר נבילה מחנויות הגויים אשר אצלם הבשר יותר בזול כדי להרויח הפרש המחיר. ולפש"ע לא מצאנו תרופה. רק לצוות להבעה"ב שתמיד יקחו בשר מהקצבים הישראלים בהקפה. ולא במחיר ביד. וכל בעה"ב יעשה חשבון עם הקצב בסוף החרש או בסוף השבוע. והשתא אין חשש שהגוי יחליף טוב ברע מכמה טעמי. א) שהרי אין בידו כסף כדי לקנות בו הבשר ומאין יקנה לו בשר נבילה. ב) אף אם נאמר שהגוי יקנה מכיסו כדי להרויח ההפרש. הא אין דמי הבשר נמכר ביד המשרת ורק הקצב עצמו עושה חשבון עם הבעה"ב ע"פ פנקסו. ומקבל כספו מידו. וא"כ אין הנאה לגוי בדבר. ג) שהיא מילתא דעבידא לאגלויי מעתה ע"י שתמיד הקצב כותב בפנקסו יום יום מה שלוקח הגוי בשר לבית אדוניו. ומירתת הגוי. ויותר טוב תיקון מזה לא מצאנו כעת. הגם כי אין דעתי נוחה מכל ההתרים המטולאים האלה. אכן כבר מלתי אמורה כי חיי האיש הישראלי במצרים בעניני הדת הם חיי צער בהיות יד הגוי באמצע בכל דבר. ואם יחייני ה' ברעתי לעשות תיקון

שלולית הנהר

להסכילם הקדוש הזה. ולמה זה נכנים עצמינו לפני נפקפ לימור על דבר קטן דל ונבזה כחלב שחמת הקדוש שנכסכים. אשר כל החלב והקדוש על הכסכים עצמם לינן טוים נמוך קפק קפקף לימורף ומהבל ימעטו. ולין זה דבר שקשה בעיני הנבור לפרוש ממנו מפני תפיכותו. וכ"ש וק"ו להכניל לא לחייבם בני קפרך אשר נהגו בו לימור הם ולנותיהם. וע"כ נהגינן לאסור הלידכת ודנרים נדורים הם. ולין לשנות. ועיין מ"ש בנהר פקוד נאו"א ס' פשא לות ו' יעו"ש.

נהר הלכות חלב ודם מצרים

תיקון לדבר בהסכמת נשיאי הערה והעדה בעהי"ת. ובצאת הרכר לפועל אעלנו על ספר בסוף הקונטרים הזה ה' יעזרנו עדכ"ש. אמן.

הלכות מליחה והדחה

(א) המנהג פשוט לשרות הבשר במים קודם מליחה שיעור חצי שעה וכסברת רמ"א ז"ל סי' ס"ט סעיף א'. אכן בשעת הדחק כנון בע"ש או לחולה ב"מ וכיוצא שרי אפי' בפחות מזה. רק שידיחינו יפה יפה.

(ב) שיעור שהית הבשר במלח. כתב מרן דהוי שליש שעה בקירוב. וכתב ע"ז רמ"א שם סעיף ד'. דזהו דווקא בע"ש. או לכבוד אורחים וכיוצא. אבל בלא זה המנהג להניחו במלח שיעור שעה אחת ואין לשנות יעו"ש.

ויומא כי האידנא המנהג הפשוט שבכל הימים מניחים את הבשר במלח שיעור שעה אחת. אכן לכבוד אורחים או בע"ש ועת הדחק סגי לן בשיעור חצי שעה לא פחות כדי לצאת ידי הפירושים בשיעור מיל. דלהרמב"ם מאריה דאתרין וכן היא ס' רש"י ורע"ב. ס"ל כשיעור מיל תרי חומשי שעה. וכמ"ש הפר"ח ביו"ד שם ס"ק כ"ו. וא"כ הוו להו כ"ד מינוטין. אכן מפחד פן יטעה האדם בחשבון המינוטים. מספר חצי שעה מוציא האדם מדי ספק. וזה דווקא בשעת הדחק. אכן בשאר הימים אין לפחות משעה אחת כנהוג.

(ג) בענין ההדחה מנהגינו כמנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו להדיח הבשר אחר המליחה שלשה פעמים. חוץ מהדחה הראשונה של ניפוץ המלח מעל הבשר. ולשטוף הכלי בין כל רחיצה ורחיצה. ודלא כסברת רמ"א ז"ל דסגי ליה בב' פעמים הדחה. ועם הדחת הניפוץ הוו ג"פ. ולא נהגינן הכי רק מדיחין שלש פעמים חוץ מהדחת הניפוץ. וכהסכמת הרב פ"ח ז"ל וכן הוא מנהג עיקו"ת ירושלם כמ"ש בס' המנהגים בהל' דם אות ג' יעו"ש.

(ד) אם אין לו מים להדיח הבשר. כתב הרדב"ז בתשו' החדשות סי' ל"ז דאין המים מעכבים ויכול להדיח ביין. או חומץ. או מי פירות וכ"כ הרמ"א שם סעיף ז' משם הר"ן. והרב פר"ח ז"ל כתב דלכתחילה לא ידיח אלא במים בלבד. אכן בשעת הדחק שאין לו מים אם הדיח בריעבד במי פירות שפיר דמי. ועיין מ"ש ג"ע במחב"ר משם הכנה"ג דמחמיר במי פירות אפי' בריעבד יעו"ש. ואולם אנן בני מצרים אחרי שרבינו הרדב"ז מתיר

בשופי

בשופי. נקיטינן מילתא מציעתא. דלכתחילה לא ידיח אלא במים. אכן בדיעבד ש"ד בין בהדחה ראשונה ובין בהדחה שניה. וכ"כ הרב שו"ג ז"ל ודו"ק.

(ה) במצרים נהגו התר לצלות בשפוד אחד בשר שלא נמלח. עם בצלים או שאר ירקות הנוהגים לצלותן עם הבשר. ונותנים בשפוד חתיכת בשר. ובצל שלם ולצלות הכל ביחד. וכן עמא דבר. מהריק"ש בסי' ע"ז. וכתב שכן העלה בתשובותיו אהלי יעקב סי' ס"ט ודלא כמהרשר"ם. וכן הוא מנהג בעיקו"ת ירושלם ת"ו כהסכמת הפר"ח ז"ל שחלק על מהרשר"ם ז"ל והתיר. והובא בס' מנהגי ירושלם שם אות ד'.

(ו) בשר לצליה. כתב מהריק"ש שצריך להדיחו במים קודם צליתו ושכן ראוי לנהוג. וכ"כ הפר"ח סי' ע"ו משם הרשב"א והרמב"ן והר"ן וכו' וכ"כ ג"ע במחב"ר סי' ע"ו אות ג' וז"ל אותם שנוהגים שאינן מדיחין הבשר לצלי לא יפה הם עושים. ואם לא הודח ולא נמלח הנפש היפה ביראת ה' תמשוך ידו מלאכלה אפי' אם כבר נצלה יעו"ש. ואולם בדיעבד אם לא הדיח הבשר קודם צלייתו יש לסמוך על המתירין וכמ"ש הרמ"א בסי' ע"ו סעיף א' יעו"ש ודו"ק.

(ז) כשצולין הבשר לאוכלו צלי. אין לחוש אם יהפוך השפוד כל עת הצליה. ולא נהגינן כס' רמ"א בסי' ע"ו סעי' א'. שכתב דנהגו להחמיר בזה כדי שיזוב הדם. וכתב הפר"ח ז"ל שם דאין לחוש ליה. וכן הוא מנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו כמ"ש בס' המנהגים אות ה' ודו"ק.

(ח) עצם שיש בו מוח צריך מליחה. ומולחו מבחוץ. ואין העצם מעכב הדם שבפנים מלצאת. ולכתחילה טוב לשוברו מהריק"ש בהגהותיו לסי' ע"א. וכ"כ הרמ"א סו"ס ע"א. אלא שמ"ש הרמ"א שלא ימלח העצמות עם הבשר. לא נהגינן הכי. ולכתחילה אנחנו מולחים העצמות עם הבשר. לפי שאין אנחנו מחזיקין בהם דם. וכמ"ש הפר"ח שם אות ט'. וכן נהגו בעיקו"ת ירושלם כמ"ש שם אות ז'.

(ט) ביצים הנמצאים בעופות אחר שחיטתן. כל שאין בביצים חלבון נהגו למולחן אפי' עם בשר ביחד. ושיש להם חלבון אע"פ שעדיין לא נתקשית הקליפה אין צריכין מליחה. מהריק"ש סי' ע"ה. האמנם נהגו למלחן וכס' רמ"א ז"ל. האמנם צריך ליזהר שלא למולחן עם בשר וצריך להזהיר את ב"ב ע"ז שאם הביצים יש להם חלבון שלא למולחן עם הבשר אא בפני

עצמן

עצמן. ואם ימלחום עם הבשר אסורין כדי קליפה. וכתב הפר"ח סי' ע"ה אות י"א דצריך להסיר קליפתן בין אם היא רכה או קשה והשאר מותר ע"כ.

(י) הכחל והוא הדד של הבהמה. המנהג בזה. שאם רצה לאוכלו צלי קורעו שתי וערב ואוכלו. ואסור לצלותו עם הבשר בשום אופן בשפודין שלנו. ואם רוצה לבשלו קורעו שתי וערב וטחו בכותל עד שיתייבש חלב שבו ומבשלו בקדירה בפני עצמו. אכן לא עם בשר כלל. וכן אם רצה לטגנו במחבת לעשות ממנו פשטידה עושה הטיגון במחבת בלי בשר עמו. והמנהג דלא כס' הרמ"א דאסר לבשלו אפי' בקדירה בפני עצמו. וכן אסר הטיגון. דלא נהגינן הכי אלא לבשלו בפ"ע או לטגנו בפני עצמו שרי. וכ"כ הפר"ח בסי' צ' אות ז'. וכן הוא מנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו.

(יא) אין למלוח הכחל עם הבשר אלא תחת הבשר. ואם עבר ומלחו עם הבשר. והכחל למעלה מן הבשר בזה יש מחלוקת הפוסקים דיש סוברים אפי' בדיעבד אסור. והיא דעת הכנה"ג ז"ל כמ"ש הרב שו"ג ז"ל בסי' צ' סעיף ד'. ומהריק"ש ז"ל מתיר בדיעבד אפי' אם נמלח על הבשר. ועכ"פ אם הכחל נקרע ש"ו וטחו בכותל. בדיעבד שרי לכ"ע אף אם נמלח על הבשר. ועיין בפר"ח בסעיף ד' ועיין בשו"ג ומשם בארה.

הלכות מאכלות אסורות

(א) חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו וכו' במצרים תלי"ת העניז הזה מתוקן מאליו בידי שמים. שהגויים מוכרי החלב אינן חולבין את הבהמות בביתם למכור את החלב בשוק. רק מסבבים עם בהמותיהם בקר וצאן. ומעמידים הבהמות בפתחי החצרות. והולב לכל קונה בפניו בכליו של קונה. מן הפרה העומדת לפניו. וכן לפעמים מעמיד בהמותיו ברחוב והולך שפי לדפוק על פתחי החצרות. וכל מבקש חלב שולח לו כליו ע"י משרתיו הגויים. וכנרו"ז שרי אפי' אם אין הישראלי רואהו בעת החליבה. וכמ"ש מרן ביו"ד סי' קט"ו סעיף א'. שאם הגוי חולב בביתו. וישראל עומד מבחוץ ויודע שאין שם דבר טמא שרי. אע"פ שאין הישראל רואהו בעת שחולב יעו"ש. וכ"ש הכא שהגוי ובהמותיו עומדים ברחוב לעיני כל עובר. ואע"פ שבעל החלב הקונה עצמו לא ראהו. הרי ישראל אחר רואה את

מעשיו כיון שהוא עימר ברה"ר. ובפרט שהרי אין אתו שום בהמה טמאה. ושנית שחלב בהמה טמאה הוא ביקר עצום ונורא כידוע. וע"כ במצרים אין כאן חשש לקנות חלב מן הגוים המסככים בבהמותיהם בפתחי החצרות. או מן המעמידים אותם ברחוב. אע"פ שאין הישרא' הקונה עומר עליו רק שולח אליו משרתו גוי. כיון שהחלב נחלב לפני הכל וברשות הרבים. האמנם הקונים חלב מחנויות הגוים שכבר החלב חלוב ומונח בכלי הגוי. זה אסור שהרי אין ישראל רואהו. (עיין בדיני מאכלות אסורות מהגות קכנה הלכה בתמני נקוף הלכות חלב ושם נאות תמנף דבר קכנה הלידת לקנות חלב שמין ישראל רואהו יעו"ש.)

(ב) במצרים נהגו לאכול הגבינה שעשאה ישראל. מחלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו. גו"ר יו"ד כלל ג' ס"ו בסוף התשובה. ועיין מטה יוסף יו"ד סי' ט"ו ובשיו"ב ומ"ש מהריק"ש. (מנהגי מלריס) ובטעם ההתר כתב מהריק"ש משום דקי"ל דחלב טמא אינו נקפא יעו"ש וכ"פ רמ"א שם סעיף כ' וא"כ כשהישראל הולך לכפר לגבן החלב אע"פ שאין הישראל רואה הגוי בעת החליבה שרי. דודאי אינו מערב בו דבר טמא שהרי אינו נקפא. וכן התיר הפר"ח שם בס"ק ט"ו משם האו"ה והש"ך וכתב שדבריהם מכוונין להלכה יעו"ש. ומובן דלאו דווקא שהיהודי הולך לכפר לגבן שם. דה"ה אם הגוי מביא להישראל עושה הגבינות. את החלב מן הכפר דאין לחשוש כיון שהגוי יודע שהישראל קונה ממנו החלב לצורך גבינותיו. לא יערב בו דבר טמא. שהרי אינו נקפא. ולא מרע לנפשיה. והדברים פשוטים.

(ג) החמאה של גוים פשט המנהג להתיר וכן הוא מנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו כמובא בם' מנהגי ירושלם אות ט"ו.

האמנם עלינו להודיע שמה שפשוט במצרים היתר החמאה של גוים. היינו גוים ערביים כפריים מכפרים הסמוכים למצרים שעושים אותה שם ומביאים אותה בדמות דפוסים כדוריים קרושים. שבחמאת הערביים האלה אין לחוש לזיוף. כי הם פראים ולא חכמו לזיוף החמאה. האמנם החמאה הבאה מערי אירופא ובפרט החמאה הבאה מצרפת ואמריקא. ויון אשר מביאים אותה החנונים הנוצרים. שומר נפשו ירחק ממנה. כי הם מלומדים וחכמים בעניני ההרכבה והתעובת. ובמצרים כל היראים והחרדים אל דבר ה' נזהרים מכל מין חמאה הבאה מאירופא בכלל. יען פעמים רבות נתברר זיופה בתעובות שונות. וגם בתעוכות שומן בשר וכו'. ומעיד אני שבהיותי בעיר א' מערי צרפת. בא אלי איש אורח ירא ה' ותמים דרך. ולע"ע קנה

נהר הלכות מאכלות אסורות מצרים

לו לסעודת הערב מנה יפה מחמאה לבנה כשלג ונאה במראיתה. ואכל לשבעה ולא הרגיש בה לא בטעמה ולא בריחה. ולמחר כאשר הגיד לי זאת אמרתי לו תמה אני איך מצאת בעיר זו חמאה יפה ובזול כ"כ. מה שלא מצאתיה אני הקורם לך בעיר הזאת כמה שבועות ועם היותי מדבר בשפת צרפת שפת המרינה. המוזרה לך. ולמחר לקחתיו עמדי אל החנות אשר קנה ממנה החמאה הנז' והראני גם הקערה הגדולה שבה צבורה החמאה. ולראבון לבב. מצאתי כי הוא שומן חזיר מהותך ומזוקק היטב. עד שהרואה יטעה בה שהיא חמאה גמורה. ונצטער הרבה אותו האיש. ועכ"פ מכאן יקיש כל אדם בק"ו שאם הם כ"כ מלומדים לזקק שומן חזיר גם בהיותו לבדו עד שיטעה בו האדם. ק"ו בתערובתו עם החמאה שטעם החמאה גובר ומכסה את כל מומיה שבקרבה. כי ע"כ אנן במצרים נזהרים הרבה ומתרחקים מחמאה הבאה מקר"ח לחנויות הגוים. ורק בחמאת הישמעאלים הערביים אנחנו מתירים כי ניכרת תו"מ בטעמה ובריחה ובטיפות חלב שיש בה עריין.

ותן לחכם ויחכם עוד.

(ד) האיש הירא את דבר ה' הרוצה לאכול חמאת הישמעאלים הערביים ולצאת ידי ספק גם להאוסרים ומחמירים בחמאת ש"ג. כה יעשה לכשל אותה ולהרתיחה היטב ואח"כ יסננה בבגד נקי. ויניחינה עד שתחזור להתקרר ולהתקרש. ואז שריא בשופי אליבא דכ"ע גם להמחמירים. וכמ"ש מרן בסי' קט"ו ס"ג. שזו היא דעת הרמב"ם מאריה דאתרין דפסק דע"י הכישול הותרה אליבא דכ"ע גם להאוסרים. וכמ"ש מרן בכ"י יעו"ש. שע"י הכישול פלטינן מכל חשש צחצוחי חלב וכיוצא. האמנם לחמאה הבאה מאירופא שטעם שנמנעים ממנה לא מחמת צחצוחי חלב שכלים ונאבדים בכישולה. רק מחמת חשש תערובת שומן בשר או שומן דבר טמא כדבר האמור. אין הכישול מועיל לה. ואדרבה מגרע גרע. ואסורה מחמת תערובת איסור נבילה ובשר בחלב וכיוצא דאין לה היתר כלל ודברים פשוטים הם.

ועיין בנהר פקוד מ"ש שם בדין החמאה ורו"ק.

(ה) הגבינות שעושים פה היהודים במצרים. הוא כן שהיהודי הולך לבית המטבחים ובידו הכד של האלמאנפאח. ובשעה שמוציאין הקיבה מבטן הבהמה. שופך הפרש של הקיבה לתוך הכד שלו וממנה מעמיד הגבינה. ואפי' שתהיה הבהמה טריפה רק שלא תהיה נבילה ותהיה בשחיטה כשירה. ואין המנהג כמ"ש הרב כמוהר"י פרג'י ז"ל והובאו דבריו בנו"ר א"ח

כלל ב' סי' כ"ג ועיין הרדב"ז ישנות סי' ע"ד וחדשות סי' תקנ"ב ועיין חת"ס סי' פ"א (מנהגי מנליס). המתברר ממנהגינו זה שאין אנחנו מעמידין הגבינות בעור הקיבה עצמה. רק בהפרש שבה. ואי הכי מתבאר מדברי הרדב"ז חדשות תקנ"ב דאפי' בנבילה שריא דהא פרש בעלמא הוא. אכן כבר נהגו במצרים שאין משתמשין בהאלמאנפחא רק אם תהיה הבהמה שחוטה ע"י ישראל בשחיטה כשירה. ואע"פ שנטרפה מחמת הריאה וכיוצא. ולעולם מעמידין רק בפרש הקיבה ולא בעור הקיבה עצמה. וזו היא דרך ישרה משופה ומנוקה מכ"מ נדנור איסור. והכי נהגינן ואין לשנות.

(ו) גבינות שעושין הקראין אסורין שאינן נזהרים באכילת בשר עם חלב שהן מפרשים קרא כרכתיב לא תבשל גדי בחלב אמו. וכיון שכן אינן מקפידין להעמיד הגבינה בעור הקיבה עצמה. ושחיטתן נבילה לנבי דידן אם אין ישראל בודק לו סכין כדינינו ועומד על גבו. וא"כ אסור בכל דהו. הרדב"ז חדשות סי' תקנ"ב.

(ז) חלב שחלבו הקראי ואין ישראל רואהו. אם הקראי ישתה מהחלב ההוא מותר גם לדידן דהא אינהו נמי קפדי על חלב בהמה טמאה. ואין חשש לתערובת. אכן אם אין הקראי שותה מאותו החלב אסור שמא יש בו תערובת דבר טמא. ולית להו משום ולפני עור לא תתן מכשול. כדי שנאמר שלא יכשיל את הישראל. הרדב"ז שם.

(ח) הקשט"א של גויים אסורה שיש בה חלב נראה לעין ואינו עומד ויש נוהגים בה היתר ואין להם ע"מ שיסמוכו. ומרבותי נוחי נפש קבלתי לאסור בכל גוונא. שאי איפשר ליזהר שתהיה יבשה. ונ"ל שאם עמד הישראל עליה בעת שמאספין אותה מעל פני החלב בקע"א שהאומן עושה הרבה בכת אחת שוב אין לחוש לזייף לה במה שאין לו הנאה שאין החלב טמא מועיל לו. מהריק"ש סי' קט"ו. והגם שהרב פר"ח חלק עליו והתיר. כמ"ש המעין. אכן אנן בדידן במצרים בתר מנהגי עיקו"ת ירושלם ת"ו אזלינן. ובירושלם מחמירין דלא כהרב הפר"ח. תדע שהרי הפר"ח התיר הקאיימאק והריקוטא של גויים. ורבני ירושלם מחמירין בהקאיימאק כמבואר בס' המנה' בה' מ"א סי' ט"ו. ועד אחרן תקנת והסכמת רבני עיה"ק בש' התקע"ד בכל מיני אלות להחמיר כמובא הסכמה זו בסוף ס' המנהגים יעו"ש. ומה גם כי מהריק"ש מאריה דאתרין אסר וכתב שגם רבותיו ז"ל אסרו. וא"כ מי יבוא אחריהם להתיר באתרייהו דרבנן קדישי זי"ע. והרי היתרו פתוח שילך ויקנה

נהר הלכות מאכלות אסורות מצרים

מהקאע"א מקום עשייתו ויראה בעיניו כיצד הגוי מלקט הקשט"א מעל פני החלב ויאכל לשבעה. ואחר ראיכא היתרא. למה נשבוק היתרא ונעביד איסורא ח"ו וד"ב ירחכם לב.

(ט) פול אל מראמס שעושין פה מצרים. כמה צווחות צווחו רבנן עליה שיש בדבר איסור אכילת שרץ. והרב גו"ר ביו"ד כלל א' סי' ח"י יצא לישע ההיתר. והעלה בידו דאין נכון להחמיר ולגעור בנוהגים היתר ע"ש. ועיין פרח שושן יו"ד כלל א' סי' ב'. ועיין הרדב"ז הרשות ח"ב סי' תשכ"ג ועיין בתשובות מה"ש סי' ס"א שהשיבו לו הנח להם לישראל. (תנכני מנים)

והן כהיום הוטב הענין קצת. כי משמע מדברי הרב גו"ר ז"ל שמנהגם היה לברור הפולין קודם נתינתן בקדירה. וע"ז חששו האוסרים דלא איפשר דלא לישתמיט כמה פולין מתולעות וכמ"ש שם המעיין. האמנם בזה"ז לא כן כי שורין את הפולים יום או יומים קודם עשותם מראמס. וע"י השרייה הם מתנפחים. וכל גרגיר פול שהוא מתולע נראה כרגע. והיום המתעסקים בזה יהודים וצוינו אותם פעמים רבות שישניחו היטב על הבירור. אחר השרייה. וכיון שכן הרי ביררו יפה ואין כאן לומר דלא איפשר דלא לישתמיט. כי ע"י השרייה מתנדל הגרגיר של פול ואם יש בו טיפה שחורה שהוא סימן שהתולעת בתוכו משליכין אותו. ורק כל אדם יחוש לעצמו שלא יאכל פול מראמס רק מיהודי כשר ומוחזק לירא אלהים ויהיר במלאכתו לברור אותם היטב. והרבה בעלי בתים עושים אותם בביתם ע"י בני ביתם ובפרט בימי החורף. כי להחמיר ולאסור הפול הזה. הוא דבר קשה ונמנע. הן מסיבת שכמה בעלי בתים עניים מתפרנסים ממנו שזהו הטעם שכתב הרב גו"ר ז"ל על שאין בכח ב"ד יפה בזמנו לאסור העסק הזה וכמ"ש המעין בתשו' הרב ז"ל. ובזמנינו זה כל הבהע"ב דבקו בו לאהבה עזה. ופול המצרי הזה מאכל תאוה הוא להם. צא ולמד כי ממנו עושים סעודת הבקר ביום השב"ק לרוב חשיבותו אצלם. ואיש את אחיו ואת קרובו ואת אוהביו יזמינהו ביום השב"ק לאכול אצלו אם מאכלו פול מראמס. וגם קרובו יחשוב לו זאת לכיבוד גדול על מנה יפה הזאת. וא"כ מן הנמנע הוא לבער אחריו. ואשריהם ישרא"ל הבעה"ב העושים אותו הם שורים אותו ומבררים אותם אחת אחת. וכן המוכרים אותם בשוק היראים דבר ה' נזהרים בבירורם. וכראי הוא מאריה דאתרין הרב גו"ר ז"ל לסמוך עליו בכחא דהתירא. והרב פרח שושן החזיק אחריו בכחא דהתירא.

במצרים

(יוד) במצרים עתה החזירו עטרה ליושנה להתנהג כס' הרמב"ם ז"ל מאריה דארעא דמצרים. שפסק פרק י"א מה' מ"א הלכה כ"ה שאין ליקח יין ובשר ונבינה וחתיכת דג אלא מן המוחזק בכשרות יעו"ש. ועתה כל איש חרד על דבר ה' בעירינו מצרים אינן קונין לא יין ולא נבינה מסתם כל אדם מאן דהו. אלא אחר שיתברר להם שהוא מוחזק ביראת שמים שאינו מכשיל את הבריות. ובפרט בענין הנבינה הטורקית הנקראת קאשקאב'אל שרבו מכשוליה. וע"כ נהוג במצרים מדור שלפנינו שכל מביא נבינות מחו"ל ובפרט הקאשקאב'אל עליו להביא תעודת הכשרם לב"ד הצדק. ואחר שיתברר לב"ד הכשרם כדת מניחים ב"ד את התעודה ההיא אצלם. ונותנים לו רשות למוכרם לישראל. ובדורינו זה נתקלקלו המוכרים ופעמים רבות מצאנו בידם מכשול עון שקונים הקאשקאב'אל מאת היונים המוכרים. והם מוכרים אוהה לישראל. והענשנו אותם על ככה. ולסוף למיגדר מילתא צוינו ועשינו חותם של נבינה כשירה ע"י ב"ד. ואחר ראית התעודה של הכשר הנבינה קאשקאב'אל הנז"ל. שמש ב"ד חותם לו בחותם ההוא על כל הכברות וחריצי הנבינה. בשנים ושלש מקומות ע"כ חרין וע"כ ככר. והכרזנו זאת בבתי כנסיות כמה פעמים שכל ככר נבינה שאינו חתום בחותם ב"ד. אינינה כשרה לאכילה. וה' יעזרנו עדכ"ש.

(יא) וכן בענין היין נזהרים במצרים כל ירא וחרד שלא לקנות יין מסתם אדם. רק מאיש ירא ה'. ותלי"ת הן כהיום עזרנו ה' ונפתחו פה במצרי' מרחפות גדולות מיין הנעשה בהקולוניות שבארץ ישראל תובב"א מקולוניות **ראשון לציון**. ומקולוניות **מקוה ישראל** בעיה"ק יפו אשר מביאים יין כשר לרוב בשופע רב ובהכשר רבנן תקיפי ארעא דישראל ונגדר פרץ היין כמעט. כי היום היין כשר הנז' מצוי לרוב ויפה ומשובח ובזול תלי"ת. ועכ"פ היום הזה אין קונה כי אם מאיש ידוע ליראַ אלהים. והגם שמהריק"ש בהגהותיו ז"ל כתב ע"ד הרמב"ם הנז"ל שבמצרים לא נהגו כדבריו ליקח מן המוחזק דווקא ולוקחים מסתם כל אדם אע"פ שאינו מוחזק והביא דבריו הרב המחבר מנהגי מצרים יעו"ש. אכן כל בר שכל יודה שאין מצרים דזמן מהריק"ש במצרים היום, כי בעוה"ר אחסור דרי והיראה רופפה ביד בעוה"ר. והאיש אשר אינינו מוחזק בזמנינו זה, אינינו רק מדרך השלילה. רק בחיוב שהוא עבריין ומכשיל את הרבים. והנסיון הורה בחפשנו היום אחרי המוכרים שאינן

מוחזקים

נהר הלכות מאכלות אסורות מצרים

מוחזקים. מצאנו אותם בורים ריקים. וכמתלהלה היורה זיקים. נקל להם הכל. וע"כ הוחזרה עטרה ליושנה שלא ליקח יין ונבינה וכו' כי אם מאיש ידוע לירא שמים ובעל נפש יחוש לעצמו וד"ב.

(יב) בענין אפית הפת בתנור של גוי. מנהג מצרים שיך השמש בבקר ויסיק היסק ראשון של התנור בירו. ושוב אין התנור מצטנן כל היום ע"י שהגוי מוסיף ואזיל. ונמצא שכל מה שנתבשל כל היום הוא מכח אותו היסק. שהסיק הישראל ומנהג ותיקין הוא. הרדב"ז פיורדא סי' תקכ"ז. וזהו כדי לכשל נ"כ אבל בשביל היתר אפיית הפת די בקיסם. ועיין בחדשות ח"א סי' נ'. (מנהגי מצרים).

אמ"ה האירנא ליתא למנהג זה שיסיק הישראל היסק הראשון. כי שונו הזמנים מזמן הרדב"ז ז"ל ליומא כי האידנא. כי נתגדל הישוב בפ"י והרבה תנורים יש. ואי איפשר שיסיק הוא את כולם. ובפרט שבעלי התנור ישנים שם וקמים בחצות הלילה ולהסיק תנוריהם להכין פת לעצמם למכור. כי כולם פלטרים. ומאי דנהוג הוא ברחוב היהודים שהשמש הולך ומסבב בתנורים ומשליך קיסם בכל תנור ותו לו. זהו הנהוג עתה. מה ששמעתי וראיתי.

(יג) אמ"ה. דע כי מכה זו ישנה היא במצרים שאין אופה ישראל כלל. ובכל גודל ורוחב המדינה הזאת אין חנון של תנור ישראל נפרץ כלל ובזמנינו זה כל התיקונים הנ"ל נתקלקלו. יען כל התיקון הזה היה מועיל בזמן שכל היהודים היו דרים במקום אחד והיה השמש מטיל קיסם להתיר אפיית הפת לפחות. אכן העיר גדלה ורחבה מאד ונתרבית באוכלוסיה. בפ"י כן ירבו. ועי"ז רוב ככל הקהל יצאו לדור במגרשי העיר אלה פה ואלה פה. וממגרש למגרש רחוק הרבה מאד. ואי איפשר לעבור ברגל כ"א בעגלה או בעגלות הליקטריק שנתחדשו. ובכל מגרש יש שם רק תנורים של גויים פלטרים. ודבר קשה מאד שיוכל השמש לסבב להשלכת הקיסם בבקר בטרם יאפו הבעה"כ את פתם. ולהשליך המשרת בעת האפיה קיסם שע"י יותר כל הפת כמ"ש מרן ביו"ד סי' קי"ב סעיף ט'. גם זו רעה חולה. שאין לנו שום משרת ישראל כי אם כל המשרתים מבני הנכר. כושים או כנענים ומה תועיל השלכת קיסם דגוי להיתר אפיית פת של בעה"ב בתנורו של גוי. **כי ע"כ** בזמן הזה אשר במצרים רבו כמו רבו פאבריקאס גדולים פלטרים גויים. וקפדי אמנקיותא טובא. וגם מימי מצרים כולנו מסתפקים

מנהר נילוס הנדול והרחב שאין בו חשש תולעים. דלא שכיחי בנהר שוטף. היותר נכון לצאת מדי ספק. לקנות פת פלטר. כי בלאו הכי אין פלטר ישראל מצוי. וא"כ מותר מדינא. ובפת פלטר פלטינן מכמה חששות ואין צורך לקיסם וכיוצא. אכן בפת בעל הבית ישראל הנאפה ע"י גוי. לא יתמלט מאיסורו כי אם ילך הבעה"ב בעצמו או ישלח איש ישראל שישליך לו קיסם לתוך התנור. וזה דבר נמנע שכל בעה"ב יעשה זאת. ע"כ עתה עושים רוב הקהל מסתפקים בפת פלטר וכן אנחנו עמהם כי אי איפשר בענין אחר. ואין לך שעת הדחק כחיי האדם במצרים אשר יד הגוי באמצע כל דבר. וד"ב. ואולם צריך ליזהר לקנות מע"ש פת שיספיק לו לשב"ק. ולא כמנהג בחול שהפלטר מביא לבית ישראל פת חמה בקר וערב. דהא כיון שהישראל רגיל ליקח ממנו הא ודאי שירבה בשבילו ויאפה בשבילו וזה אסור. ובעל נפש יחוש לעצמו וד"ב.

(יד) בענין מה ששולחים הבעה"ב מחבות בישול בשר וירקות לבשלם בתנור של הגוי הפלטר. הקונים ממנו פת. הנה לענין בישול אין מועיל השלכת הקיסם כלל. אלא צריך שהישראל יניח המחבת בידו תוך התנור. כמ"ש מרן בסי' קי"ג סעיף ז'. וע"ז ידוו כל הדווים שמעתה אפס העזר בהיות שהמשרתים כולם גויים. כי ע"כ אם איפשר שיתנו המחבת ע"ג האש בבית שתתבשל המחבת בישול מעט. ואח"כ אף ישלחנו לתנור להתבשל ע"י גוי מותר. וכמ"ש מרן שם סעיף ו'. ובאשר כי ראינו כי לאו כל מוחא סביל דא. זאת עשינו במגרש עבאסיה אשר שם רו"ב ורו"מ מיחידי הקהל הע"א להשכיר איש יהודי שיסיק פעם אחת בשבוע את התנור של הגוי היסק הראשון. כי מאז והלאה לא יתקרר כל השבוע כולה. וזה מועיל אפי' לבישול כמ"ש הרדב"ז ז"ל בתשובה הנז"ל כמש"ל סעיף י"ב. ואולם מחשש פן איזה יום שיש לו יום חגיהם ולא יסיק התנור ויתקרר מהיסק הראשון שהסיקו הישראל. זאת עשינו שהיהודי הנז' ילך להתנור בכל יום וישליך בו קיסם. ונסמוך על דעת הרמ"א ז"ל שכתב שכן נוהגים שע"י השלכת קיסם מתירין אף בבישול כמ"ש בסי' קי"ג סעיף ז'. כי מה בידינו לעשות עור. וה' הטוב יכפר בעד.

(טו) האידנא דבעוה"ר חילול שבת מצוי מאד לראבן לבב. אם המצא אחרי זאת איזה פלטר ישראל האופה פת למכור לישראל. אין זו שמחה. ועל הרב המו"ץ לחקור אם הוא שומר שבת כהלכתו או לא. שאם

הפלטר

הפלטר הוא מרשעי הדור ומחלל שבת בפרהסיא. מינרע נרע מנוי פלטר. דהא אם מבשל הפת בשבת במזיד הרי הפת שאפה אסורה לאחרים בו ביום ואפי' אם הוא בשוגג לאחרים מיהא אסור בו כמ"ש מרן באו"ח סי' שי"ח. וזאת שנית כי ברשע כזה אין ספק שאינו מפריש חלה מעיסתו. ומאכיל את הרבים טבל דרבנן. וא"כ פלטר ישראל שתים היו קוראותיו איסור תורה ואיסיר דרבנן כנז"ל. וזאה שלישית שאם יקח ממנו בהקפה ביום השבת. הקונה נורם לו שהפלטר יכתוב בשבת לרשום בס' חשבונותיו את הקפותיו. והר"ז עון שלישי דולפני עור לא תתן מכשול. ובהיות כן פשיטא ופשיטא דפת פלטר נוי עדיף ועדיף. כיון דמדינא שרי פת פלטר נוי. ואף שיש פלטר ישראל. באופן כזה הוי כמאן דליתיה ואדרבא נרע טובא. וע"כ צריך בזה"ז דרישה וחקירה טובה על הפלטר ישראל אם ימצא. שלא יכשיל את הרבים כנז"ל. וה' ישיב את שביתנו כבראשונה. אמן.

(טז) סופנין הנעשים מעיסה רכה ומטגנין אותם בשמן ואוכלים אותם כדבש. נהגו במצרים ליקה אותם מן הנוי. אך בתנאי אם ישראל יושב שם ומחתה באש כל עת הטיגון. באופי דהישראל עומד שם מתחילת המלאכה עד סופה. כ"כ מהר"י זיין בתשובה שערי ישועה כת"י ביו"ד שער שני. והביי"ד נ"ע בשיו"ב (החדש) סי' קי"ב אות י"א יע"ש.

והאירנא לא נהגו היתר בזה כיון שמצויין אומנין ישראלים הרבה העושין את הסופנין האלה ומצוי לקנות בכל עת. ומכיון שכן אין להתיר סופנין של נוי. דהא מעתה לא ימצא שם שומר ישראל המחתה באש. כל עת הטיגון. דמה צורך בו וא"כ הו"ל בישולי נויים ואסיר ופשוט הוא.

(יז) לדידן דליכא תנור דישראל ולא פלטר ישראל. גם הביסקונ'וס דפלטר נוי מותרים. ומכ"ש לדעת מהריט"ן בתשו' סי' קס"א שהתיר ביסקונ'וס של נויים אפי' למאן דמחמיר בפת פלטר יעו"ש. והגם שנ"ע בשיו"ב (החדש) סי' קי"ב סעיף ט' הביא דברי מהריט"ן ז"ל וחלק על ראיות היתרו. הא מיהא אסיק דמאן דנזהר מפת פלטר נוי. צריך ליזהר גם מביסקונ'וס של נוי יעו"ש. וא"כ לדידן דלית לן כי אם פת פלטר נוי אין להחמיר בביסקונ'וס טפי מפת ופשוט הוא. ואף אם ימצא ישראל המוכר ביסקונ'וס הנז' צריך לשואלו אם השליך קיסם לתוך התנור באפיתם. דאל"כ נרע טפי דהוה פת של ישראל שאפאה נוי דאסיר. כיון דבמצרים אין כאן אופה של ישראל ואין

כאן תנור דישראל כלל. וא"כ לקנות ביסקונ'וס מפלטר גוי עדיף מן הסתם. אם לא שהישראל המוכר את הביסקונ'וס מעיד שאפאן בביתו או בתנור גוי ע"י השלכתו הקיסם לתנור דאז ודאי אין לקנות ביסקונ'וס מן הגוי. כ"ז דביסקונ'וס של ישראל מצוי. ואם הביסקונ'וס של הגוי יותר יפים ויותר נקיים אז שרי לקנות מן הפלטר גוי אפי' היכא דאיכא דישראל. כמ"ש מרן סי' קי"כ סעיף ה' ורו"ק.

(יח) פשט המנהג במצרים שנותנים כלי נחושת לאומן גוי לצפותם בבריל. או לתקנם ולא חיישי שמא הגוי השתמש בהם כדי להצריכם הנעלה. דהגוי לא מרע נפשיה להשתמש בהם אחר הציפוי כי הוא חפץ ביפוי מלאכתו לפני הבעה"ב. כדי שיהיה רגיל אצלו. וקודם הציפוי. הרי אף אם נשתמש בהם. הציפוי שעושה להם מהני להו במקום הענלה. ואע"ג דגבי פסח אין הציפוי מועיל במקום הענלה. התם שאני דאיסור החמץ ודאי הוא, אבל הכא ספק הוא אם נשתמש או לא. ואולי בצונן נשתמש ומחמת ספקא לא מחמירינן. כ"כ הרפ"ח בסו"ס קכ"ב סעיף ט'. וכן נוהגים על פיו בעיקו"ת ירושלם ת"ו כמ"ש בס' המנהגים אות כ"ב. ועיין מ"ש בנהר פקוד בה' פסח דין ב'. ומשם בארה.

והאידנא חזינא במצרים כי האומנים המצפים בבריל מסכבים בחצרות לצפות כלי הנחושת לבעה"ב. והאומן יושב פתח החצר ומצפה בבריל כלי הבעה"ב. ובאופן כזה ליכא למיחש למידי. ורו"ק.

הלכות מ"א מחמת סכנה

דיני התקופה

(א) אין לשתות מים בעת התקופה משום סכנה. רמ"א ביו"ד סי' קט"ז סעיף ה'. וכ"כ הפר"ח באו"ח סו"ס תכ"ט דצריך ליזהר בזה. ושם כתב ששמע בזמנו שהרבה אנשים נתנפחו מהם מתו רח"ל ומהם נתרפאו. ע"כ שומר נפשו יזהר.

(ב) במצרים נזהרים רק בתקופה לחשבון מר שמואל. וכ"כ ג"ע החיד"א ז"ל בס' יוסף אומץ סי' מ"ב שמנהג רוב העולם להזהר רק בתקופה.

דמר שמואל. ויש נוהרים גם בתקופת רב אדא. וכן מנהג נ"א יע"א עיין בס' נוה שלום. ונהרא נהרא ופשטיה.

(ג) המנהג במצרים להכריז על התקופה בבתי כנסיות. ושמש הממונה על הכרוזים מכריז בבהכנ"ס ביום שב"ק שקודם התקופה. שביום פ' שעה פ' התקופה נופלת. וזה חוץ ממה שרשום זמני התקופות בלוחות העיבור הניתנים מאת ב"ד הצדק בכל בהכנ"ס בכל שנה ושנה. עכ"ז המנהג להכריז וכן הוא מנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו להכריז. אלא שבעיה"ק ירושת"ו יש להם שמש קבוע להכרזת התקופות ומסבב בכל החצרות להודיעם זמן התקופה. ואולם במצרים מכריזין רק בבהכנ"ס לבד.

(ד) נוהגים להניח דבר ברזל תוך המים. ראז אין רשות למזיק להזיק. ומועיל הוא. וכ"כ הרוקח ומהרי"ל וכ"כ הפר"ח בשם הש"ך בסי' תכ"ט וכן כתב נ"ע בס' יוסף אומץ שכ.

(ה) דבר מכושל. או כבוש. או מלוח. אין חוששין לתקופה. ויש להם ע"מ שיסמוכו. כמ"ש הפר"ח משם הש"ך שם. ועיין בשו"ג סעיף י"ח ועיין מ"ש בעניותין בנהר פקוד בענין זה.

(ו) אין לשפוך מחמת התקופה מים שלנו לצורך מצת מצוה בער"פ. דשומר מצוה לא ידע דבר רע. וכתב הט"ז באו"ח סי' תנ"ה דמים אלו אסור לשופכם דהא לא איפשר להכין אחרים ומזלזל בהבטחת הכתוב. ומ"מ טוב ליזהר לשים בתוכם ברזל חדש או נקי. לצאת ידי הכל. ואם לא נתן לא עכב. עיין באה"ט סי' תנ"ה ס"ק ה' ודו"ק.

(ז) במצרים נוהגים להזהר משתיית מים בעת התקופה חצי שעה קודם רגע התקופה ואחרי שעה אחריו. בס"ה שעה אחת. וכן הוא מנהג עיה"ק ירושלם ת"ו. וכן כתב מנהג זה הרב הכנה"ג ביו"ד סי' קי"ו הגהב"י סעיף ל"ו. וכן כתב הרב שו"ת יעו"ש. ויש מקומות שמנהגם רק רביע שעה קודם ורביע אח"כ. ונהרא נהרא ופשטיה. ועיין מ"ש רב אח"ג בספר נוה שלום ודו"ק.

(ח) אמ"ה ראיתי ונתון אל לבי. שליופי השלמת הקונטרים הזה דמנהגי העירה מצרים לסדר **הארבעה תקופות** ולהעריך זמן אשר כתוב בכל סידורי בעלי העיבור. שהוא שעות מנהג הערבי. אשר מתחילין למנות כ"ד שעות היום מזמן השקיעת שהוא קריאת האלמגרב שתמיד הוא בשעה הי"ב בסוף היום. עם סדר

מספר שעות היום כמנהג האירופי שכמעט היום כן מונין כל העולם זולת בערי טורקיאה, וגם פה בכל מלכות מצרים מספר שעותיהם כמנהג האירופי שלעולם שעה י"ב היא חצי היום ושעה י"ב היא חצות לילה קיץ וחורף, וע"כ בכל עתות התקופות יפול בלבול בזה. לכוין שעות מספר הערבי עם האירופי. וע"כ אמרתי בע"ה לסדר זמן נפילת התקופה בכל „ארבע התקופות" בין ביום ובין בלילה. ולכוין שעותיהם זה לעומת זה למען הרים מכשול מדרך עם הקדש. ואקדים לך קורא נעים הקדמה קטנה כוללת איזה כללים הנחוצים למען דעת איך להתנהג בכיוון השעות. וה' יעזור לי.

דע כי רבותינו בעלי חשבון המולדות והתקופות. מונים מספר שעות היום כפי מנהג הערבי. שהם מונים כ"ד שעות היום מתחילת כניסת היום וכבר ידעת שע"פ חשבון תורתינו הקדושה הלילה הולך אחר היום הבא אחריו. וראיה מו' ימי בראשית. ולילה ויום הוא הנק' יום אחד שלם וכמאמר הכתוב ויהי ערב ויהי בקר יום אחד. וא"כ תחילת הכ"ד שעות היום יתחילו מרגע כניסת הלילה. וי"ב שעות הלילה קודמים בחשבון לי"ב שעות היום, ובין שניהם הוא יום שלם. ובסדר חשבון הזה כתבו כל המעתיקים בספריהם לוחות המולדות והתקופות. ע"פ דעת רבותינו בעלי העיבור. והא לך מופת חותך, למשל תקופת תשרי אשר תמיד נופלת או בשלש שעות מן היום או מן הלילה. או בתשעה שעות מן היום או מן הלילה. ולא עוד, והלא תמצא בספרי העיבור מתנהגים בזמניהם כזה. שאם התקופה נפלה בשעה שלישית בלילה. כותבים תקופת תשרי יום פ' שעה נ'. וכשתפול התקופה ביום כותבים התקופה נופלת יום פ' ט"ו שעות. ור"ל הסר י"ב שעות הלילה שעבר ובשעה שלישית אחר הי"ב היא זמן התקופה. ור"ל ט"ו שעות ממספר כ"ד שעות של כללות היום השלם. ובשעה שנפלה בשלש שעות. לא הוצרכו לבאר שהיא בלילה כי ידוע הוא אצלם שתחילת כ"ד שעות מתחלת מכניסת הלילה. וכן אם תקופת תשרי נפלה בט' שעות. כותבים התקופה ביום פ' בט' שעות. וידענו שהיא בלילה. ואם תפול בשעה ט' ביום כותבים התקופה יום פ' כ"א שעות, ור"ל אחר עבור י"ב שעות הלילה ועוד ט' שעות מהיום או היא התקופה. ור"ל כ"א שעות ממספר כ"ד שעות הכללי. וכן בשאר התקופות של טבת וניסן ותמוז, והרי נתברר שחשבון רבותינו בעלי המולדות והתקופות הוא ע"פ חשבון שעות הערבי. והוא חשבון תוה"ק כמש"ל. וכן דעת רז"ל שאמרו בפסחים אוכלים כל ארבע ותולין כל חמש.

נהר דיני התקופה מצרים

וישורפים תחילת שש. וכן אמרו תמיד נשחט בשמונה ומחצה וקרב בתשעה ומחצה. ובע"פ נשחט בשבע ומחצה וקרב בשמונה ומחצה. והפסח אחריו. וזה ברור שחושבים י"ב שעות היום ע"פ מספר הערבי. כי למספר האירופי אין שמנה ומחצה ולא תשעה ומחצה באים כי אם בלילה או לע"ע ממש. ואין זה זמן שחיטת הפסח. וכן יש להביא כמה ראיות לזה מדברי רז"ל. אכן האורך ללא צורך.

וא"כ הרי נתבאר לנו שהתחלת מספר כ"ד שעות היום היא מרגע כניסת הלילה. והוא דק אחר אחר הי"ב שעות שבהם קורא האלמנרב. שהוא זמן השקיעה (הגם שאין זה בכיוון ממש צ זמן השקיעה בקיץ ובחורף אבן הוא דרך הממוצע) שהלא כאשר יכה המורה שעות את השעה י"ב ר"ל בבר נגמרה השעה שתים עשרה ועברה לה. ומהדק הראשון שאחר הי"ב יתחיל מספר השעה הראשונה. וכאשר המורה שעות יכה שעה א'. ר"ל כבר נגמרה השעה הראשונה. ומהדק הראשון שאחריה יתחילו רגעי השעה השנית וכן כולם. ולא כאיזה טועים שחושבים שמשעה א' עד ב' אז היא שעה א' כי טועים הם. ונסונו אחור. כי לעולם השם המספר שבמורה השעות יורה שבהגיע הקו על אותה השעה ר"ל חלפה. לא באה. וד"ב.

ובכן למען דעת ולכוין את השעות של התקופה אשר הם כתובים על מנהג מספר הערבי. ולהתאימו עם השעות למספר האירופי בכל תקופה ותקופה. עלינו רק לדעת באיזה שעה משעות מנהג האירופי בסוף היום. יחול זמן האלמנרב אשר לא ישנה תפקידו קיץ וחורף לעולם הוא בסוף שעה הי"ב מהיום החולף. וכאשר נדע באיזה שעה הוא הלמנרב. על נקלה נדע לכוין זמן התקופה לנכון. וכאשר אבאר.

דע כי במצרים זמן הלמנרב בחדש תמוז היא בשעה 7 אחר חצי היום למספר האירופי. ולא יאריך יותר מן שעה ז' וחמשה מינוטין או שש ובמצרים לא יגיע לעולם לעשרה מינוטין. ובימי „ניסן ותשרי" שהיום והלילה שוים יהיה הלמנרב בשעה ו' אחר חצות הן חסר או יותר איזה מינוטין. ובתקופת טבת הלמנרב הוא בשעה ה' אחר חצי היום ולפעמים איזה מינוטין חסר או יתר.

ומעתה דע לך כי במצרים עלינו לתפוס רק שעה שלימה של הלמנרב ר"ל בתמוז שעה ז' ובתשרי וניסן ו'. ובטבת ה'. ואין אנחנו צריכים לדעת גם המינוטין כמה היו נוספים על השעה ז' וכו' או כמה היו

חסרים כדי להתאים הזמן של התקופה עם האלמנרב הערבי שלעולם הוא בשעה הי"ב. שהרי אנחנו במצרים מוסיפים על רגע התקופה שלשים דקים קודם ושלשים דקים אחריו. ובתוספת גדולה כזאת הרי יצאנו לרווחה ולא נירא רע בעהי"ת. שהדבר ידוע שבמצרים גם היום האריך שבחרש תמוז, לא יגדל כ"כ עד שיהיה הלמנרב בשעה שבעה ועשרה מינוטין כמש"ל. וכן בטבת שהיום קצר לא יתקצר עד כדי היות הלמנרב בשעה חמישית פחות עשרה מינוטין לעולם. וכפי"ז כל ספקות המינוטין האלה הן בחסרונן או ביתרונן לא יגיעו ליו"ד מינוטין. והרי מחמת זאת אנחנו מוסיפין על רגע התקופה חצי שעה מלפניו וחצי שעה מאחריו. ומנהגינו זה מוציא אותנו מדי כל ספק. וא"כ למה זה ניגע כדי ריק לעשות לוח גם למינוטין אשר הוא דבר קשה להעמידו על נכון ובפרט שיש הפרש בין שנים הפשוטות למעוברות עוד איזה מינוטין. ולמה זה נטריך עצמנו ללא צורך. ותן לחכם ויחכם עוד.

ועתה הנני למסור כלל קצר. למען תוכל גם אתה להתאים ולכוין שעות התקופות בין הערבי להאירופי ולא תטעה בחשבונך לעולם. כי הלא ידעת שלפי מספר האירופי נקודת חצות לילה וחצות היום שומרים תפקידם לעולם ומחצות היום עד למחר בחצות היום הם כ"ד שעות לעולם בקיץ ובחורף. מה שאין זה בחשבון הערבי. ולעומת זה זמן השקיעה בחש' האירופי הוא עולה ויורד. ושומר הוא תפקידו בחשבון הערבי שלעולם הלמנרב שהוא זמן השקיעה (מומנט) בשעה הי"ב. וא"כ כדי לכוין לנכון עתות התקופה בשני חשבונות של הערבי והאירופי. עליך לדעת בכל תקופה ותקופה מהנופלות ביום. כמה שעות חסרים להלמנרב מעת שנפלה בו התקופה לחש' הערבי וכנגד זה תראה בחשבון שעות האירופי אימתי הוא זמן הלמנרב כפי הרשימה שכתבתי לך לעיל וכשידעת אימתי הלמנרב בשעות אירופי. תשוב אחורנית למעלה ותחסר אותם השעות החסרים עד הלמנרב למספר הערבי. אשר הם בידך. גם לחש' האירופי ותחסרם משעות היום. והיא היא זמן התקופה מכוונת לשניהם. (וכשנפלה בלילה חשבונה פשוט כי לעולם היא בתוך י"ב שעות של הלילה וא"צ לזה)

למשל תקופת תשרי כשנפלה בשלש שעות ביום. אשר חכמי התקופה חושבים לה שנפלה בט"ו שעות. והרי ידעת שחסרים לך עד הלמנרב ט' שעות וא"כ לחשבון הערבי הרי הוא פשוט שנפלה בתחילת

שעה

שעה שלישית ביום. ולחש' האירופי שהלמנרב הוא בשעה ו' ועליך לחשוב ט' שעות קודם הלמנרב עליך לחזור למעלה ותקח שלשה שעות מן קודם חצות ויצא לך שזמן התקופה הוא שעה ט' בבקר. וכן תקופת טבת כשהיא נופלת ביום בשעה ד' ומחצה שהיא בלשון חכמינו ז"ל ט"ז שעות וחצי הרי ידעת שחסרים לך עד הלמנרב ז' שעות ומחצה. וא"כ לחשבון הערבי שהיום הוא שנים עשר שעות וסדרן א' ב' ג' ד'. א"כ בהחסיר ז' ומחצה מן י"ב ישארו ד' ומחצה. וזהו זמן התקופה. אכן לחש' האירופי שהלמנרב הוא בשעה ה'. עליך לחזור אחורנית ולחשוב ז' שעות ומחצה עד שעה ה'. א"כ מוכרח אתה לקחת ב' שעות ומחצה. מן קודם חצות היום וא"כ תהיה התקופה בשעה ט' ומחצה קודם חצות וכן כולם. ושמור דרך זה ותלך לבטח דרכך ולא תכשל.

ועתה אכרר לך זמני נפילת התקופות לארבעתן בכל שנה לא ישונה מזה לעולם

תקופת תשרי לעולם נופלת או **בשלש שעות** מן הלילה או מן היום.
או **בתשע שעות** מן היום או מן הלילה.

תקופת טבת לעולם היא או **בארבע שעות ומחצה** מן הלילה או מן היום
או **בעשר שעות ומחצה** מן הלילה או מן היום.

תקופת ניסן לעולם היא או **בתחילת הלילה**. או **בחצי הלילה**.
או **בתחילת היום** או **בחצות היום**.

תקופת תמוז לעולם נופלת או **בשעה ז ומחצה** מן הלילה או מן היום. או **בשבע שעות ומחצה** מן הלילה או מן היום.

(הכולל לעמוד על זמני התקופות יעין בדברי רבינו הטור סו"מ סי' תכ"ח. ובהרב פר"מ סס. וס' שלחן יוסף. וס' נגלני סמע סגד"מ ובספרי העיבור זולתם)

והרי לפניך מסודרים כל זמני ד' תקופות במספר שעות הערבי והאירופי.

— א —

תקופת תשרי אם נפלה בשלש שעות בלילה.

הלא היא בשעה שלישית ערבי. ולמספר האירופי שהלמנרב הוא בשעה ו' א"כ התקופה נופלת בשעה ט' בלילה. ולמנהגינו במצרים משעה ח' ומחצה עד שעה ט' ומחצה.

ואם ביום שהיא בט"ו שעות כבתוב בספרים. התקופה נופלת למספר הערבי

הערבי שעה שלישית בבקר ולמספר האירופי שעה ט' בבקר. ולדידן משעה ח' ומחצה עד שעה ט' ומחצה.

ואם נפלה בתשעה שעות בלילה

היא שעה ט' לערבי. ולחשבון האירופי בתחילת שעה ג' אחר חצות לילה. ולדידן משעה ב' ומחצה עד שעה ג' ומחצה.

ואם ביום שהיא בכ"א שעות ככתוב בספרים. היא שעה ט' ביום למספר הערבי. ולאירופי שעה ג' אחר חצות היום. ולמנהגינו משעה ב' ומחצה עד שעה ג' ומחצה.

ודע שבתקופת תשרי לפעמים תבוא בסוף החדש בכ"ח בו ובפרט בשנה פשוטה אחרי המעוברת שהיום יתקצר לחשבון האירופי ויהיה הלמגרב שעה ה' וחצי וכיוצא אז צריך להקדים ערך חצי שעה על החשבון המסודר לעיל. ותלך לבטח. ואולם ברוב השנים אם התקופה נופלת בתחילת החדש. אז יהיה החשבון המסודר נכון ומיניה לא תזוז ודו"ק.

— ב —

תקופת טבת אם נפלה בארבע שעות ומחצה בלילה.

היא שעה ד' ומחצה למספר הערבי. ולאירופי שעה ט' ומחצה בתחילת הלילה. ולדידן במצרים משעה ט' עד שעה עשרה.

ואם ביום שהיא בט"ז שעות ומחצה. היא שעה ד' ומחצה לחשבון הערבי בבקר. ולאירופי שעה ט' ומחצה קודם חצות היום. ולדידן משעה ט' עד יו"ד קודם חצות היום.

ואם נפלה בעשר שעות ומחצה בלילה

היא שעה העשירית ומחצה למספר הערבי. ולאירופי שעה ג' ומחצה אחר חצות לילה. ולדידן משעה ג' עד שעה ד' אחר חצות לילה.

ואם ביום שהיא בכ"ב שעות ומחצה. היא ג"כ שעה העשירית ומחצה ביום לחש' הערבי. ולאירופי שעה ג' ומחצה אחר חצות היום. ולדידן היא משעה ג' עד שעה ד' אחר חצות היום.

— ג —

תקופת ניסן אם נפלה בתחילת הלילה

לחשבון הערבי היא מתחלת מרק הראשון אחר הי"ב שהיא תחילת שעה א'. ולחשבון

נהר חשבון שעות התקופות מצרים

ולחשבון האירופי בשעה ו' מאחר חצות היום. ולדידן משעה ה' וחצי עד שעה ו' וחצי. אחר חצות היום.

ואם בחצי הלילה היא שעה ששה למספר הערבי. ולאירופי בשעה י"ב שהוא חצות לילה מרוקדק. ולדידן משעה י"א וחצי עד שעה י"ב וחצי.

ואם בתחילת היום שהוא בי"ב שעות. למספר הערבי בשעה ראשונה מהיום שהוא אחר י"ב שעות ודק אחר. ולאירופי מתחילת שעה ששה בבקר ולדידן משעה ה' ומחצה עד ו' ומחצה בבקר.

ואם בחצי היום. שהיא בי"ח שעות. היא בתחילת השעה ששה למספר הערבי. ולאירופי היא בשעה י"ב שהוא חצות היום מרוקדק. ולדידן משעה אחד עשר וחצי עד י"ב וחצי.

— ד —

תקופת תמוז אם נפלה בשעה ומחצה בלילה

למספר הערבי היא שעה אחת וחצי. ולאירופי היא שעה ח' ומחצה אחר חצות היום. ולדידן משעה ח' עד שעה ט' בתחילת הלילה.

ואם ביום שהיא בי"ג שעות ומחצה. למספר הערבי היא שעה אחת וחצי בבקר. ולאירופי היא שעה ח' וחצי מאחר חצות הלילה. ולדידן משעה ח' עד שעה ט' בבקר.

ואם נפלה בשבע שעות ומהצה בלילה

למספר הערבי בשעה שבעה וחצי בלילה. ולאירופי שעה ב' ומחצה אחר חצות לילה. ולדידן משעה ב' עד שעה ג' אחר חצות לילה.

ואם ביום שהיא בי"ט שעות ומחצה. למספר ערבי בשעה ז' וחצי ביום שהוא ארבע שעות ומחצה קודם הלמנרב. ולאירופי היא שעה ב' ומחצה אחר חצות היום. ולדידן משעה ב' עד שעה ג' אחר חצות היום.

נשלמו סידור זמני התקופות

בריך המחזיק ידים רפות

(ט) סכנה לשתות מים ושאר משקין מגולים. וכן לאכול תבשיל מגולה. וטעם הדבר דחיישינן שמא שתה או אכל מהם נחש. או איזה מין שרץ בעל ארס. וארס הנחש ממית. והגם שכתב מרן ז"ל בריש סי' קי"ו דעכשו שאין נחשים שרי. כנראה דלאו כללא הוא לכל מקום. שהרי הרב פר"ח ז"ל בסי' הנז' העיד. שבמצרים היה מעשה שהניחו תבשיל מגולה וכל אותם שאכלו ממנו נסתכנו. והבעה"ב עצמו מת רח"ל. וכ"כ שם הרב פרי תואר שהוא ז"ל שמע מעשה כזה בארצות המערב יעו"ש. וכן בעיקו"ת ירושלם ת"ו נהגו ליזהר כמ"ש בס' מנהגי ירושלם אות כ"א. ולמה זה נכנים עצמינו בספק סכנה ח"ו בדבר שבנקל נוכל להשמר ממנו. וכמ"ש הפר"ח שם. ועיין מ"ש בנהר פקוד.

(יוד) משקים האסורים משום גילוי אלו הם: המים. והיין. והחלב. והדבש. והציר. וכן שום כתוש. טור יו"ד סי' קי"ו. וכ"כ הרמב"ם פי"ב מה' רוצח ושמירת נפש. יעו"ש. וכתב הפר"ח דמה שאמרו שחוץ ממשקין הנ"ל דמותרין ואין בהם משום גילוי. חיינו מן הסתם. אבל אם ראינו ששתה מהם הנחש וכיוצא בו גם אותם המשקים אסורים. שם.

(יא) משקים ואוכלים המגולים האסורים משום גילוי אין בהם חילוק בין יום ללילה. ואפי' אם היה בצדם אדם ישן. אבל אם היה ער אין לחוש לגילוי. דאימת האדם מוטלת על הזוחלין. הרמב"ם פי"ב מה' רו"ץ דין י"א. ואולם כתב הפר"ח דבזין ראוי להחמיר שהנחש מוסר נפשו עליו. הפר"ח סי' קי"ו יעו"ש.

(יב) משקין ואוכלין אם הם חמין כ"כ שההבל עולה מהם אין בהם משום גילוי. הרמב"ם שם וכ"כ מהריק"ש.

(יג) הרוצה לעמוד על דיני הגילוי ופרטיהן וסעיפיהן. הלא הם כתובים בס' פר"ח יו"ד סי' קי"ו אשר אסף איש טהור כל דיני הגילוי מדברי הש"ס בבלי וירושלמי ומדברי הפו' הרמב"ם והטור וכו' ושם ימצא רב נחת.

(יד) סכנה לאכול בשר ודגים ביחד דקשה לצרעת. מרן סי' קי"ו סעיף ג'. וע"כ המנהג פשוט בבני ספרד לרחוץ ידיהם בין בשר לדגים. ודלא כהרמ"א ז"ל אלא כדעת מרן ז"ל וכן שותים מעט י"ש או יין לקינוח הפה. ואע"פ שבדורות הללו אוכלים ע"י מולג עכ"ו אין לפוטרם מרחיצה זו. מי באכילת הדגים כמעט פשט המנהג לאכלם ביד. וגם האיסטניסים הרבה

ממשמשין בהם בידים. מחמת סכנת העצמות של דג אשר הם סכנה לאדם אם יבלעם ח"ו. וע"י אכילה בהמזלג לא ירגיש בהם האדם כמובן. ואיתנח בהם סימנא ואת כל דני הים בידכם ניתנו. ומכיון שכן גם להאוכלים ע"י מזלג צריך להודיעם שירחצו ידיהם להציל עצמם מסכנה הנ"ל.

(טו) ברוך הבוחר בתורה ובחכמים ובמשנתם. כי בזמנינו זה גם הרופאים הטבעיים מצאו ע"פ החקירה בחכמת הרפואה. שאכילת הבשר והדגים יחד מזקת לאדם לסיבת הבדל היסודות של הבשר מיסודות הדגים. שאל נא לרופאים חכמי לב ויגידו לך.

(טז) אם נתכשלו בקרירה אחת הבשר והדגים אפי' בריעבר אסורים דחמירא סכנתא מאיסורא. מדברי הפר"ח שם.

(יז) כל זיעת האדם סם המות היא לאדם. ולכן סכנה לאכול שום דבר שנתלחלח מזיעת האדם. חוץ מזיעת הפנים שאין בו חשש. וסימנך בזיעת אפך תאכל לחם. מרן סי' קי"ו והבאה"ט שם.

(חי) סכנה לתת אוכלין ומשקין תחת המטה. מפני שרוח רעה שורה עליהם מרן שם בסעיף ה'. וכתב מרן בכ"י שמה שתחת המטה אפי' מכוסין בכלי ברזל רו"ר שורה עליהן. יעו"ש. והיא ברייתא ערוכה בפסחים דקי"ב ע"א. ונראה דהיינו דווקא במטה שישן עליה והמשקים או האוכלים הם תחתיו בעת שינתו במטה ההיא. דאז אסורים משום רוח רעה. שהרי האדם בעת שינתו רו"ר שורה עליו. והרוח תסוב גם למה שתחתיו. אכן אם הניחם תחת המטה שאינו ישן עליה. או שהניחם שם לפי שעה והסירם משם קודם שינתו. אין בכך כלום. ודלא כמי שהבין שהמטה גורמת. דלא היא כי רק השינה היא הגורמת. וכן מתבאר מדברי הדרישה שם. וכן מתבאר מדברי הרב שו"ב בהריא. ועיין מ"ש בזה בנהר פקוד. ביו"ד בדין זה בעהי"ת.

(יט) כל פרי שיש בו ליחה כגון אבטיחים ודלועין ומלפפונות ותאנים וענבים ודומיהן. אם נמצאו נקודים ונשוכים. אסור לאכול אותו הפרי דיש לחוש שמא נחש או איזה שרץ אחר בעל ארס נשך אותו. וע"י ליחת הפרי הארס מתערב בכל הפרי. ואין הפרש מתלוש למחובר דבכולהו אסיר הרמב"ם שם וכ"פ רבינו הטור שם והפר"ח יעו"ש.

(ך) סכנה לשתות מים בפיו בלילה מן הנהרות ומן האגמים. שמא יבלע עלוקה המצוייה בנהרות והוא אינו רואה. הרמב"ם שם. ואם הוא צמא יקח המים בידיו וישתה. או ישים בגד על פיו וישתה לשתות.

במצרים

(כא) במצרים האידנא צריך ליזהר מלשתות חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו מיד הגויים הערביים המסבבים בשוקים למכור החלב מן הכרים שבידם חלוב כבר. יען חדשה שמענו לא פעם ולא שתיים. שהרופאים המציאו רפואה לכמה מיני חולאים הרעים אשר במצרים רח"ל. לעשות אמבטי מחלב של בקר וצאן והחולה נכנס לתוך האמבטי לרחוץ בו זמן מוגבל בפקודת הרופא. ומובן הוא שאמבטי כזה עולה בדמים יקרים. ואינו מועיל לאמבטי לפעם אחרת. ע"כ מוכרים אותו להערביים הפראים שאינן יודעים סודו ונמכר להם בזול. והם מסבבים למוכרו ברה"ר. והשותה מחלב הזה סכנה היא לו כי החלב שאב זוהמת החולי רח"ל. ודבר זה שמעתיו לא פעם ולא שתים. האמנם איני מקבל עלי אחריות אמיתות הדבר. כי את אשר שמעתי אניד. וארץ מצרים לפניך היא חקור ודרוש. ושומר נפשו ירחק מזה. עד שיתודע לו הדבר היטב.

(כב) סכנה לאכול פטריות הנקראים בל"ע אלפניע בלי בדיקה מארס נחש. והפטריות הם כמין פרח שטוחי עב ולבן ומתוק. ומצוי ממנו הרבה בארצות המערב הפנימי והחיצון והוא מאכל ערב ונעים. ומיבשים ממנו ונמכר בבתי המרקחת בזמן שאין הלח מצוי עדיין. ואומרים עליו כי הנחשים אוכלים ממנו לתיאבון להיותו פרח מתוק ועב וגדל ע"פ שטח האדמה והוא לבן כשלג בהיותו לח. ובדיקתו היא זאת שבעת ששולקין אותו במים חמין נותנים בתוך המים כף של כסף נקיה. וכאשר תהיה איזה חתיכת ממנו נשוכה מנחש. תו"מ יתהפך מראה הכף לשחור. ואנכי עד ראיה ברבר בהיותי בעוב"י תונס יע"א ששם מצוי הלפאניע הנ"ל. ופעם אחת שלקוהו בפני והושחר הכף. והשליכו הנ"ל. ומהם למדתי דין זה. ושוב הגידו לי שבספר הנד"מ להרב כמוהר"ר אברהם אבוקארה ז"ל נדפס שם האזהרה הזאת וע"כ אסר לאכול הפטריות בלי בדיקה. ואין הספר הנ"ל מצוי אצלינו ורק מה שנשאר בזכרוני זה קריב לעשרים שנה אני כותב. להועיל לזולתי ולהצילם מסכנה והשומר את עמו ישמרם מכל נגע ופגע אמן.

(דברים אחרים יש שצריך האדם להשמר מהם מחמת הסכנה ובפרט במצרי אכן לאשר אין תלוי סכנתם בעניני אכילה. אין זה מקומם להעלותם על ספר פה ואם יחייני ה' איחר להם מקום בחלק ח"מ. ה' יעזרני עדכ"ש.)

נהר הלכות יין נסך מצרים

(א) המנהג במצרים ששורין הצמוקין בחבית ימים רבים להוציא מהם שכר. ומדי יום ביומו משרת גוי מהפך אותם מלמעלה למטה עד שיבואו לכלל בישול, ואח"כ מוציאין ממנו השכר. והיה מי שרצה לערער ע"ז מטעם מנע גוי. ויצא לישע המנהג נ"ע הרב חיד"א בשיו"כ סי' קכ"ג ס"ק י"ב ומצא להם על מי לסמוך שהם מנדולי המורים מרן ז"ל והרדב"ז ז"ל וכו' עי"ש שהאריך. ועיין להרב עדית ביהוסף ן' סמון ח"ב סי' יו"ד שהחזיר האגואה ארריינטי של גויים העשוי מצמוקים ולא חיישינן שמא המשך הגוי

עי"ש בדבריו. ועיין בס' כסא אליהו ז"ל בסק"נ (מנהגי מנדיס)

(ב) מנע ישמעאל ביין שלנו אינו אסור אלא בשתייה ולא בהנאה. כ"כ מהריק"ש בהגהותיו וכן מוכח מדברי הרדב"ז דפוס פיורדא סי' תנ"ג וכו' וכן מצאתי בתשו' חנאונים כ"י סי' של"ט והרשב"ץ בתשו' ח"ב סי' מ"ח בתב דאין חולק בזה. וכ"נ מדברי הרשב"א ח"נ סי' רמ"ז ועיין בכ"י באורך. אמנם בעיר עז לנו ציון קריית מועדינו וכולא ארעא דישראל המנהג לאסור מנע ישמעאל ביין שלנו אפי' בהנאה. וזה כתבתי ממה שרשום בזכרוני. ואחו"ר ראיתי תשובת אחד גדול מרבני עי"ק ירושלם ת"ו ומדבריו משמע שגם בעי"ק חברון ת"ו מתירין היין שננע בו ישמעאל בהנאה. (נ"ע

בשו"ת סי' קכ"ג ס"ק ט').

ופליאה היא בעיני שלא זכר אדוני יוסף שהדין הזה מפורש להלכה בהרמב"ם ז"ל פרק י"א מה' מ"א הל' ז' וז"ל כל גזי שאינו עובד ע"ז כגון אלו הישמעאלים יינן אסור בשתייה ומותר בהנאה וכן הורו כל הגאונים עכ"ל. ופסקו מרן ביו"ד סי' קכ"ג סעיף ו' יעו"ש. הרי דאפי' ביינו של ישמעאל גופיה אינו אסור אלא בשתייה ולא בהנאה. וכ"ש במנעו ביין שלנו. וכן ביאר הרמב"ם בפרק הנז' בה' ח' כל מקום שנאמר בענין זה שהיין אסור אפ היה גוי עובד ע"ז הרי זה אסור בהנאה. ואינו עובד ע"ז הרי זה אסור בשתייה לבד יעו"ש והרי כבר לימדנו רבינו שהישמעאלים אינן עע"ז וינגם אינו אסור רק בשתיי'. וא"כ אין צורך להוכיח התירו מדברי האחרוני' ודו"ק.

(ג) מנע ישמעאל ביין שלנו שלא בבוונה או שטפח על פני החבית וכיוצא בזה הרי היין מותר בשתייה. הרמב"ם פי"ג מ"ה מ"א הלכה י"א. ופסקו מרן בסי' קכ"נ סעיף ז' יעו"ש. ומ"ש רמ"א בסעיף י"ט דמנע גוי שלא בכוונה דאסור בשתייה היינו בגוי עובד ע"ז אבן לא בישמעאלים שאינן עובדי ע"ז וכן מבואר להריא בהרמב"ם הלכה הנ"ל ודו"ק. ודע דט"ס נפל

בדברי

כדברי נ"ע בשיו"כ (המגד) סי' קכ"ד אות ד' שהביא משם ההנהה ברמ"א שמנע גוי שלא בכוונה אינו אסור בשתייה. וט"ס הוא וצ"ל אינו אסור רק בשתייה. וכן הוא בהנהה להריא דקא מיירי בנוי עכו"ס כמ"ש המעין ירו"ק.

(ד) העראקי שהוא אנואה ארדיינטי של גוים. אסור בהנאה כיין עצמו. מרן סי' קכ"ג סעיף כ"ד. והרמ"א פירש דברי מרן דהיינו דווקא בעראקי שהוא עשוי מיין נסך או משמרי יין נסך. דהיינו מחרצנים וזגים של יין של גוים. ובעראקי העשוי מצמוקין של גויים כתבתי לעיל בסעיף א' משם הרב עדות ביהוסף ז' סמון ז"ל שהוא מותר. ואולם אין זה מותר כי אם כשיתברר בירור גו"ש שהיה מצמוקין כנון שהיה הישראל שומר או פועל אצל הגוי העושה שכר צמוקין, הא לאו הכי אין חגוי נאמן באמרו שהוא מצמוקין.

וע"כ יומא כי האידנא המנהג פשוט במצרים לאסור כל מין עראקי של גוים כל שנוף העראקי הוא מפרי הגפן כי אין מאמינים להגויים אם יעידו שהוא מצמוקים. כי שמא עירב גם שמרי יין או חרצנים וזג של יינם בתוך הצימוקים. ובעלי המלאכה הזאת מלומדים לזייף ואין זיופן ניכר. כי ע"כ אנחנו אוסרים הכל. ות"י"ת מצוי עראקי כשר וטוב כעפר הארץ ובזול.

וח"ו לא שבקי התירא וכו' ורו"ק. מנע

שלולית הנהר

(ג) הכא נית דול ז"ל נקי' ס"ו תמה עובא על הרמב"ם שהתיר מגע גוי שליט עובד ע"ז נשתייה דהא ליכא משם חשנות דנשלמת ליקוך ניסוך ליכא כי משום שליטו עע"ז כי משום דהוי שלא נכוונה. לכל משום חשנות לין הפרש בין כוונה שלא נכוונה. והלריך הכא נקושיא זאת והכיתו בל"ע. ואת חדוני הבליקה כי מה שנזכו על משם יין משום חשנות הייטו שם היין של הגוי דומיא דמשם ומתנן שנזכו עניהם ני"ח דנרים. דנהכי ליכא משם חשנות שמא ישמש היישראל עם הגוי בין משתיו ומסי לקילוג דעת וחשנות. לכל מה שיך חממת ניין של ישראל ונגע גו הגוי, כי ליזה דבר ס"ם שה לקבע דעותיהם. דהכי לף שהותר היין לישראל משנעת הגוי שנגע שלא נכוונה לשמותו עם הגוי.. ולזה קיוג דעת יש. ולעיקלה משום חומרא נעלמא שמיטו נמגע גוי ניין שלנו ולא משום גזירה שלא יבא לזה. וכהכאז לניטו הטור ריש סי' קכ"ג ועיין בדרישה שם. ול"ב בשמגע שגוי ניין נכוונה לשמיטו נשתייה לש"ם שהגוי שליטו עע"ז ולא פלוג בזה בין עע"ז לשאי בי היכי שלא ניעבד ושמיטו נשניהם בהנאה. לכן כשניהם גוי שליטו עע"ז בגון ישמעאל. ושלא נכוונה שמיטו לפי נשתייה. דהא ליכא תרתי קולי. ועכ"פ גזירת חשנות לא שייכא שלא ניין הגוי. לא קשנע ניין שלנו. לחין שיטיו שלא חשנת ניסוך ושומרא דווקא. והכי משמע מכל המקלוח שהניא הכא ני"ד מדברי הרשב"א והרי"ן שהניא מרן בב"י ריש קכ"ג כדי להקשות על הרמב"ם ז"ל משעם החשנות כשמור. והרואה נמקור הדברים עיניו יחזו דכל הדבריהם שייכי נשתם יין שהיין של הגוי. לא שהיין שלנו ונגע בו הגוי. ושם דברים נרורים. ושלא לניטו הרמב"ם ז"ל נקי משגגת ודו"ק.

(ה) מנע הגוי בעראקי שלנו אין בו מיחוש כלל דלא נרע מיין מבושל.
כן כתב הרדב"ז בח"ד (היסטות) סי' רצ"ט וכ"כ נ"ע בשיו"ב סי' קכ"נ ס"ק ח"י להתיר בפשיטות מנע גוי בהעראקי שכן מנהג העולם להקל. וחלק על הלק"ט ז"ל ונם השיג על הרב מר וקציעה וכתב שהפריז על המרה יעו"ש ברב"ק.

(ו) מנע הצדוקין שהם הקראין ביין שלנו אין בו איסור. רצדוקי אינו מנסך במנעו ביין שלנו כ"כ הרדב"ז בתשו' החדשות ד' פיורדא סי' תקכ"ח וכ"כ מהריק"ש סי' קכ"ד סעיף ז'. וכ"כ נ"ע בשיו"ב הנ"ל סי' קכ"ד סעיף כ' שהביא להקת הפוסקים בכחא דהתירא במנע צדוקי ביין שלנו יעו"ש.

(ז) בענין יינם של הקראים שעשו הם לעצמם אם מותר לישראל לשתותו כיון שהן אינן נזהרים ממנע גוי דהיא גזירה דרבנן. ואינן מאמינים בדברי רז"ל. הנה הרב כו"פ הבי"ד מהריק"ש בהנהותיו ריש סי' קכ"ד כתב דאסור בשתייה אם לא שישבע הקראי שלא ננע בו גוי. דאעפ"י שאינן נזהרים ממנע גוי נזהרים בשבועה. האמנם מרן בבר"ה הובאו דבריו בכ"י סו"ס קכ"ח קרא תנר ע"ז ושכן מצא להריב"ש דמאן דפסול לעדות אינו נאמן אפי' בשבועה יעו"ש באופן דענין השבועה לדעת מרן לא מהניא. האמנם מהריק"ש שם כתב שהקראים גופיהו נזהרים ממנע גוי מפני הטומאה. וכפי"ז אם הצדוקי שותה ממנו תחילה שרי. ונסתיע מדברי מרן בבר"ה שהובאו דבריו ריש סי' קכ"ד שכתב הא"ח משם הרמב"ם דיינם של הקראים שרי דאף דלית להו משום ולפני עור לא תתן מכשול. אחמרא מהימני. כ"ש היכא דאינהו שתו מיניה דבדילי ממנע נכרים ע"כ. וא"כ דעת מהריק"ש להתיר אם הקראי שותה ממנו תחילה. האמנם נלע"ד בזה"ז לא סמכינן על הקראים אפי' אם שותים ממנו תחילה. יען ראיתי כי מרן בבר"ה שם מסיים בה ומשום אמהתא ראית להו ודאי איכא למיחש אי אינהו לא קפדי אמנע אותן האמהות ע"כ. ומהריק"ש ז"ל לא העתיק בהנהותיו סיום דברי מרן בבר"ה הללו. וא"כ האידנא שבמצרים כל משרתי הבתים כולם גויים כידוע ואין חזון משרת ישראל נפרץ בכל מלכות מצרים. א"כ ודאי דהחששא ליינם של הקראים ממנע גוי של משרתי הבתים איכא בפשיטות. שאפי' את"ל דהם נזהרים ממנע גוי מפני הטומאה. ע"ז אינהו סברי הזהירות המנע היינו שלא ינע הגוי בנוף היין ויטמאהו. אכן בנניעתו בצלוחית פתוחה והגוי נוגע בה מבחוץ

לא ס"ל דיטמא דהא איסור מגע גוי באופן כזה לדידן ביין שלנו גזירה דרבנן היא. ואינהו דמחוסרי אמנה ברברי רז"ל מנא ידעי להזהר במגע גוי בצלוחית פתוחה והגוי אינינו נוגע כמשקה היין עצמו. הא ודאי לא. ולדאבון לבב גם בישראל נופיהו יש שאינן יודעים ואינן נזהרים בנגיעת הגוי מבחוץ בצלוחית ההי"ב. וע"כ לענ"ד שומר נפשו ירחק מלשתות יינם של קראים בשום אופן. אכן מותר לשתות עם הקראי יין כשר שלנו ואפי' אם נוגע הקראי ביין שלנו אין בכך כלום דצדוקי אינו מנסך במגעו וכדכתיבנא בסעיף הקודם ודו"ק.

(ח) יין שעירבו בו דבש או פלפלין עד שנשתנה טעמו מחמתן אינו אוסר במגע גוי. מרן סי' קכ"ג ס"ד. והנהות אשירי בפ"ב דע"ז הביא משם הא"ז שבארץ ישמעאל וארץ מצרים רגילין לתת בו מעט דבש או שאור ביין ושוב אין נוהגים בו דין יי"ן ע"ש. והיא הוראת גאוני המערב שהביא הרמב"ם בפי"א מהלכות מ"א הלכה יו"ד. ועיין מ"ש הכ"מ שם. ועיין בתשו' אבקת רוכל סי' ס"ו. ועיין הרדב"ז דפוס פיורדא סי' תקכ"ז. וחדשות סי' ב' וסי' של"ה שכתב דבמקום פסידא מועטת אין לסמוך על הרמב"ם אפי' באתריה כיון שכל האחרונים ראו הוראה זו ולא קבלוה. אי לזאת ריה אנחנו שומעים כי הוא רבם האחרון של כל בני מצרים. ומעתה מ"ש הלק"ט בח"א סי' יו"ד שנוהגים במצרים לשים פרוסת לחם ע"פ הצלוחית ומוסרין אותה לגוי, הא ודאי מנהג בטעות, דלדברי הרדב"ז אין לן למשמע. ועוד בה כי אפי' לסברת הגאונים והרמב"ם לא התירו אלא בדבש שהוא מדברים הפוסלים ע"ג המזבח. ועיין כנה"ג הגהב"י אות מ"ב ובס' דינא דחיי דקל"ט ע"ד עי"ש.

והן עתה פה מצרים תלי"ת הירא את דבר ה' נזהר בזה (מנהגי מצרים).

שלולית הנהר

(ח) מ"ש. מדברי הרב המחבר מ"מ נראה דס"ל להרדב"ז סגר הדלת ואין לסמוך על הרמב"ם בספיקא מועטת אפי' בחתריה. והרדב"ז מלק על הרמב"ם. וע"כ הכריע להרדב"ז שמעינן כיון שהוא רבם האחרון וכו' ואתו הם"ר כי כל דבריו תמוהים ומקשה אחת לכל דבריו מראש ועד סוף. א) מדסיפא ליכא למ"ד שכתב לי נזחת ליה שומעין. מוכח שכוונתו לומר דהשתא דכתב הרדב"ז שהולאם זו דמוס כל המחבוים ולא קבלום. מ"כ דברי דוד המחבוים נקיטין. ונלע"ד ליתיון להרמב"ם אפי' בחתריה. כיון דדברי הרמב"ם נדמו מהלכה. כפי דברי הרדב"ז.

ליאתו הם"ר כי מחלוקת זו יצחה וגדולי הפוס' לא קבלו הולאם זו שהם הרמב"ן והרלב"ח והרשב"א

והר"ן כמ"ש לקמן בכ"מ שם. ומשם הביא מהרי הריב"ש והתשב"ץ ז"ל דהתוייהו דגבן הם שכתבו בלשון זה שכל האחרונים דמו לומתה הולאה, כמ"ש המעיין בדברי מהרן בכ"מ. וכ"כ בב"י סי' קכ"ב.

והרי יודעת שדבר הדחייק להולאה זו לא מפי הרדב"ז שמעתה. ושל כת הקודמין היא.

ואתה תחזה שעם מהן הב"י ז"ל עיני רואה להקת הפוסקים קחלי האולקים על הרמב"ם וגאוני המערב. והוא שהודיענו לת כל זאת עכ"ז ס"ל דבאלרים דאחריה דמר עבדי כוותיה ואין לאחות בידים. שכ"כ מהן בחשובותיו לפקת רוכל סי' ס"ג. שמנהג פשוט באלרים וקבינותיה לשחות יין הבא להם מקאלדייא ואין נזהרים ממגע גוי. כי יודע ומפורסם שכל הייטות הבאים מקאלדייא מעיטים בהם יין בין הגחות. ולא היה מעולם פולה פה ומלפלף. והדבר ברור שהם קומכים על הולאת גאוני המערב יעו"ש. ומהן ז"ל אחת על החכם שפלה לאסור יין שהתו גו דבם. וכתב עליו שלא"כ לפ"ד יאסור להם לבני אלרים כל היין הבא להם וכו' וכאשר המעיין יראה בחשו' מהן הנז"ל. ומן הפלה הנשגב הזה שמהן הב"י עם שראה כל גדולי עולם שבא קבלו הולאה זו. לא אחיק אדעתיה להכריע קבראם על קברת הרמב"ם בחאריה. ולהורות לעשות הפך קבראו. ולא זו בלבד אלא שאחם על החכם שעלה בדעתו לאסור להם. והרב החאבר ז"ל אלא עז להכריע על' הרמב"ם ולומר דלהרדב"ז שומעין ואין להורות כהרמב"ם אפי' באחריה. הפך דברי מהן הנז"ל. ומהן ז"ל לא חילק בין הפסד מועט למרובה כי הולאת גאוני המערב היא שכאשר יש ביין דבש אינו נקרא עוד יי"נ כו"ע. והיותר מלאיב. ומפליא שהרב החאבר ז"ל בבר רחה שהו' מהן נאבקת דוקא שהרי הזכירה. ועכ"ז כביר אלתה ידו לומר דלא לייחינן להרמב"ם. כיון שהרדב"ז הוא האחרון. והרי מהן מאורה להרדב"ז ואחבא בידיה שאין נאבק אלרים. והוא יותר אחרון וכתב דהרמב"ם בוודאי נהגו באחריה. ואין פולה פה. והרב החאבר כותב דלא לייחינן להרמב"ם אפילו באחריה. והוא בעיני נפלא.

(ב) שמה תאמר שהרדב"ז הוא שכתב כן דלא שאין ע"ד הרמב"ם אפי' באחריה בהפגו"ע. והוא הענין לשונו. וע"כ יש להכריע מה שהכריע כנז"ל. לא כי. וכמה מהפלא שאין בדברי הרדב"ז דברים קצים בלאת נגד דבינו הרמב"ם. שאלילה ליה לרבינו הרדב"ז ז"ל יקר חפארת גדולה ועטרת. ולשונו נאה בזהב והדרת. לדבר כן על דבינו הגדול. הם מלהזכיר. ומאותה חשובה בפי' תקב"ז שהביא הרב החאבר להולאת דבריו. מחנה גופה היא מיובחים לדבריו. שחשו' הרדב"ז בפי' תקב"ז היא חשובה לאחמי קאלדייא בשאין היין הבא משם למלרים ובחוכו הדבש להגילו ממגע גוי. ואחר דשקו"ט הרדב"ז בחשובה אחיק למילחים וז"ל. היכלך לחי לומר הלכה כמעשה שאם נתן בין דבש כמנהג מלרים ומגע הישמעאל בו והרי הפסד מרובה שהולכין בו להקל שהחורה חמה על ממונן של ישראל. מדת לאחריה דמר הוא. ואו דהרי מגע ישמעאל. ואו דהרי הפסד מרובה. כל כה"ג חזלינן לקולא. ואין לך שבת הדחק גדולה מזו עכ"ל. וכל מעין בלבך. בשכבו יפשוט. שהטעם שהחמי להאחר שכתב הרדב"ז ז"ל הוא מטעם שמנהג אלרים לאחריה דמר. ושעם דהרי הפסד מרובה הוא מלנו לבקיף בעלמא. שהרי כאנו בחאבונה. ואם היה בעת הרדב"ז שכל עיקר הקמיכה על הולאת הרמב"ם הוא לטעם ההפסד שהוא מרובה. היל להקלים שעם הפסד מרובה בחשובה ולומר לאחריו ואחריה דמר הוא. שאז יובן שלאחיות בדבר הפ"מ שמכין עליה. לא באמעט. חה בדור שכך ביאור דבריו בחשובתו זאת. וכן מאחר מדבריו לעיל מיוך לסוף החשו' שכתב ומנהג אלרים בשאר בקומו לדעת הרמב"ם ז"ל שהוא אלריה לאחריה ולא חילק שם בין הפסד מועט למרובה.

ושוב מלאתי להרדב"ז גופיה שכתב על הולאת הרמב"ם אפי' בהפסד מועט. והיא בחשו' החדשות ת"ח סי' ג' שבשאל על חביות יין של ען. שחביאו הערביים הכור שבנהר וכו'. והשיב וז"ל עד שאני קורא אחין בחביותיהו לערביים למכירתו ליסראל אלא מועט. ולכן אין זה נקרא הפסד

מרובה

מדובה מלא מועט. ומ"מ דעתי להתיר לפי שבתייה דכיון דיש בו דבש. ובזה ליכא פלוגתא דרבוותא וכל ספק איש לן למיזל לקולא. וכ"ש דלתחייה דמר הוא. וכבר בא מעשה כזה לידי בכיולא בזה ואמרתי למוכרו לעבדיים כיון שהפסד מועט. אבל להלכה אני מתיר כיון שיש להסתפק וכו' לע"פ שאין נדרי ההיתר שוין מומר כיון דלתחייה דמר הוא מוכיחין עליהם. אבל אם נזהר שנגע הגוי ניין לא הייתי סומך על גאוני סעודה. וכבר האריכתי בזה בתשובתי לחכמי קהלתינו (ותיבת נכרי תקכ"ז בתשו' דפום פיורדא) עכ"ל.

הנך רואה דהרדב"ז ז"ל אית יקרו בעיניו דברי הרמב"ם אבי התעודה. וכוותיה פסיק להלכה בלתחייה דמר. ומהתימה על הרב המחבר ז"ל שיתפק להרדב"ז דברים שלא יעלו מפיו בגד הרמב"ם. הן אמת כי הרדב"ז בתורה תשובה לחכמי קהלתינו כתב בתחלת בא דבריו בד"ה ולענין סהיה המנהג וכו' וז"ל ולענין דינא אין לסמוך על אותה הוראה כיון שכל האחרונים דמו אותם ולא קבלוה. ולפ"ז איך נסמוך עליה הלא יתבי דיתבי. אבל בשעת הדחק נסמוך על הוראת גאוני המערב עכ"ל. ואם זאת היא שראה הרב המחבר ז"ל ומזה דן שהרדב"ז חלק על הרמב"ם. הנה לב המעיין ביושבו הולך יתרגז ויתחמץ ע"ז מכמה אפין. לתשובה שתוכפת הדברים המכחישים שתופיק שלא לסמוך על הרמב"ם אפילו בלתחייה לא היו ולא נצטלו בדברי הרדב"ז. וכלפי ליית לחכמי קהלתינו כתב שמנהג מלרים נשאר בתוקפו שהוא מלתחייה דלתחלת. ודבריו הם בלותה תשובה עלמה כמש"ל. שנית. שהוראה דברי הרדב"ז בתוקפם בלותה מקום שכתב כן. יבין שטעמו ונימוקו לכתוב כן שאלת חכמי קהלתינו הודיעוהו שמנהגם הרחוק היה לסלוח עם הייטת מומר יפראל. ועתה רלו להחליף מנהגם בשליחות המומר ולסיים תחתיו מעט דבש ניין כדי להנילו ממנע גוי. וע"ז כתב שלא יפה עשו לבטל מנהג המומר ולסמוך על הדבש. שהרי כל האחרונים דמו הוראה זו. ובם לענין דינא אין לסמוך עלה שכל האחרונים דמו אותה וכו'. וז"ל שאם הוראת גאוני המערב דמו אותם האחרונים. הנו דלא לוסיף עלה לבטל מנהג שליחות המומר שהוא עניו מוכרח ומוחלט בהתרו. ולהחליפו בשיעת הדבש. שא"כ לפי"ז רלו לחשוב שסיעת הדבש דינא הוא. ולא כן הוא כ' מדינא אין לסמוך על זה. ומלרים מנהג הוא שנהגו לסמוך על הוראת הרמב"ם כיון שלתחייה דמר הוא לפי' שמדינא לא הוי הכי. וזהו שסיים ובשעת הדחק נסמוך על הוראת גאוני המערב. ר"ל שאין לנו תיקון לאחר כי אם זה של הדבש נסמוך ע"ז. שליטיא לוא יהיה שכתב הרדב"ז כן שאין לסמוך ע"ז מדינא וכו' הלא הדבר ידוע שכל מעתיק מדברי הפו' דין שכתבו. עיניו יביטו למאי דלתחייק בלתחוקה להלכה. אם להתר או לאסור. לא למאי דשקו"ט בפלפולו תוך התשו'. שכן דרך הפוסק לפלפל תוך דבריהם ולבסוף כל לדדי ההתר. ואח"כ יראו פניהם להפך ולאט לאט יפתחו כל הדרכים שסגרו עד הנה. וזאת היא תכונת קידוד הפסק כידוע. וא"כ גם אם כתב הרדב"ז שאין לסמוך על הוראה זו ודמוייה היא וכו' הלא לפיק למיליהם בכמה דהתירא כיון שמתירים דלתחרא הוא. ופלא הוא שהעתיק מדברי תשו' הרדב"ז רק לחסיים לתירו וגם לא כדיוקן ולביוקן ואת אשר גזר עליה בכמה דהתירא שתיב ליה. ומזה יצא להכריע ולא בשפט. ואתו הס"ד.

פש גבן ליתב דברי הרדב"ז ז"ל בתשו' סי' ג' שדב"ק סותרים למ"ש בסי' תקכ"ז. שהלא בסוף שהלה ג' הנז' כתב אבל אם בדור שבגב הגוי ניין לא הייתי סומך על הוראת וכו'. וכאשר האריכתי לכחמי קהלתינו. והדבר קשה שהלא תשו' לחכמי קהלתינו היא דסי' תקכ"ז ושם מסיק הרב להתיר לפי' בנגע ניין בבירור שהרי לחד מהטעמים שהיה מבע יטועאל. הרי לפי' בבירור מבע גוי ניין התיר לחכמי קהלתינו. ודבריו סותרים מתשו' לתבדבה.

ואולם שלם תשובות שבדב ליית דברי הרדב"ז. לתשובה בראשה לתותם תשו' בסי' תקכ"ז היה מבע גוי יטועאל דאית תוסר היין כי אם בהנאה. וניין זה שהיה בו דבש הדוה להקל בו

כהירלת הרמב"ם ז"ל וכ"ן מבו"ד שכתב שלא התיר הרמב"ם אלא בנגע ישמעאל בתיק עע"ז יעו"ש. ותולם היות דס"ל כ' נחדשות. הצרציים הללו עב"ז הם. וע"כ לא התירו בסתייה לפי' ב) היות דס"ל תקכ"ז דהתיר לפי' בנגע גוי היה מעשם שהיה בדבר הפסד מרובה והמורה מסה עמ"י וכדכתב הרב בפירוש שם. ומיוך על הורלת הגאונים בהפסד מרובה. לכן היות דס"ל כ' קרי בתייל שהיה הפסד מועט. וע"כ בהפסד מועט לא הלה למיוך ע"ד הגאונים ולהתירו בנגע. לתין למיוך על הדבר בסתייה כי אם בהפק בנגע. ובפקל דרבן לקולא. לכן לא בצירור בנגע ניין. לתין למיוך עיקר סמיכתו להתר אלא דים בתירון הזה מן הדוחק דהא בתבו' לתכתי קלבדייא נרחה שתין עיקר סמיכתו להתר מטעם היות הפסד מרובה. רק מחמת כי לתריה דבר הוא וכדמוכח מכל דברי תבואתו התרוכה. דלא הזכיר שם הפסד מרובה רק לתחרוכה ולסניף שליחי. לא שזהו העיקרי אללו. וכדכתיבנא לעיל כי ע"כ נרחה בעיני יותר נכון תירון. (ג) דמ"ש הרדב"ז בתבואות סי' ג' דבדור בנגע גוי תין כי אם בנגע ישמעאל לא היה פוסק להתיר הבא שתין מנהג מלרים כן. והכי דייק ליתניה דבר. להתיר. כוונתו שהוא לא היה פוסק להתיר הבא שתין לסמוך על גאוני המערב ולא כתב תין לסמוך על גאוני המערב. ור"ל לדעתו הוא ז"ל בזה תין לכי סמוך על גאוני המערב ולא כתב תין לסמוך על גאוני המערב. ונכי דלכדילי לא ס"ל לכן גם למחות ביד המתיר תין בידי שתיהו סמוך בבדור בנגע ובהפסד מועט. ונכי דלכדילי לא ס"ל לכן גם למחות ביד המתיר תין בידי כיון דתתריה דבר הוא. ודבריה תלו למדתיה מדברי הרדב"ז בוסיפה בתבואה לתרת בתדשות סי' סל"ה שנשתל בתעשה שבבשתו בגיגים בגילה ובגבו תן היין. תם הוא מותר בשתיה. והשיב כשהייתי בתבכנדריאה תירע בתעשה כזה ותפרתי בתיובכוהו ליסרתל. ולא בתעשם שכתב כ"ת. ובתיהו תם הוא פסידא מרובה הייתי סומך עליה בהרמב"ם וגאוני המערב. תדא דתתריה דבר הוא ותו דהתירה תבה על בתוכן ס"י. תבל בתבדר תלי שתין הפסד ובתוס הכי תפרתי. ולכן תל בתמה על הבתור בבה בתיר כי לדעת הרמב"ם בתיר וכיון דתתריה דבר הוא תינו בר בוסם כיון דתתריה דבר היא ע"כ. הבי בבולו בתבו' זאת דבובדא הוא בבגע גוי ניין והפסד לא הוא. ובם שהרדב"ז תסר. בבלתו בבלתו תכמים תתרים שהתירו ולא בינה בתתיר כיון שהתיר ע"פ דעת הרמב"ם דתתריה דבר הוא וקובעת הוא כי לדעת גאוני המערב בשיבת דבא ניין פקא בינים שם יין נסך כל עיקר ובותר לסתותו עם הערבים. ותי הכי תבא תיובדא לתלק בין בגע ללא בגע ובין הפסד בועט לתרובה. הא שם יין נסך תלף הלך לו. ובנהג מלרים שבהגו ע"פ הורלת הרמב"ם שהחלט היה המנהג כן בקתי זבן הרדב"ז. שהבי הוא ז"ל בדבר על הידוע. וק"ל.

ובכללות שלא בבובותיו לבדבו. שבהפסד בבובה הוא סומך על הורלת גאוני המערב בכל כבו להתירו לפי' בסתייה ותפי' בצירור בנגע ניין. ובהפסד בועט. תם בהפק בנגע ג"כ סומך עליהם להתיר לפי' בסתייה. ובצירור בנגע ניין והוא הפסד בועט לו ליכא הפסד כלל. הוא ז"ל תין דעתו סומכת להתיר. תכן תם בידו לבחות ביד המתיר כיון דע"פ דעת הרמב"ם בעיד ודו"ק.

ולכל הדברות והתירות ליתנהו להבי תילי שכתב הבא המחבר ז"ל בשם הרדב"ז שבהפסד בועט תין לבמוך על הרמב"ם תפי' בתתריה. הם בלהזכיר וה' הטוב יכפר בעד. ותין להאריך עוד.

ומעתה בעמוד על דבריו שכתב ע"ד הלק"ט שכתב שבמלרים נהגו לשים פרוסת לחם וכו' ומנהג בבועות הוא. דלהרדב"ז תין לן למשמע וכו' ודבריו תמוהים. דהרב המחבר ז"ל הבא בשתיית הפרוסת לחם בפי לגוחית היין הוא כדי להתירה בבגע גוי. וזה פלא שס"ל תתי התי דקתמר דלהרדב"ז תית לן למשמע. וכי הרמב"ם וגאוני המערב התירו בבגע גוי בפרוסת לחם. תלילה וחס. והא היכא דמיזל שע"י פרוסת לחם ניין יותר בוובגע גוי. עד שעמד ע"ז הרדב"ז וחסרו. וחס בתמר שהיה לחם בתלים תיזה בעשה בזה ותסרתי שיוכבוהו ליסרתל. ולא בתעשם שכתב כ"ת. ובתיהו חס בחסכנדריאה תירע בעשה כזה ותסרתי שיוכבוהו ליסרתל. תדא דתתריה דבר הוא ותו דהתירה הוא פסידא בבובה הייתי סומך עליה בהרמב"ם וגאוני המערב. תדא דתתריה דבר הוא ותו דהתירה בסה על בתוכן ס"י. תבל בתבדר תלי שתין הפסד ובתוס הכי תפרתי. ולכן תל בתמה על הבתור בבה בתיר כי לדעת הרמב"ם בתיר וכיון דתתריה דבר הוא תינו בר בוסם כיון דתתריה דבר היא ע"כ. הבי בבולו בתבו' זאת דבובדא הוא בבגע גוי ניין והפסד לא הוא. ובם שהרדב"ז תסר. בבלתו בבלתו תכמים תתרים שהתירו ולא בינה בתתיר כיון שהתיר ע"פ דעת הרמב"ם דתתריה דבר הוא וקובעת הוא כי לדעת גאוני המערב בשיבת דבא ניין פקא בינים שם יין נסך כל עיקר ובותר לסתותו עם הערבים. ותי הכי תבא תיובדא לתלק בין בגע ללא בגע ובין הפסד בועט לתרובה. הא שם יין נסך תלף הלך לו. ובנהג מלרים שבהגו ע"פ הורלת הרמב"ם שהחלט היה המנהג כן בקתי זבן הרדב"ז. שהבי הוא ז"ל בדבר על הידוע. וק"ל.

ומכללות שלא בבובותיו לבדבו. שבהפסד בבובה הוא סומך על הורלת גאוני המערב בכל כבו להתירו לפי' בסתייה ותפי' בצירור בנגע ניין. ובהפסד בועט. תם בהפק בנגע ג"כ סומך עליהם להתיר לפי' בסתייה. ובצירור בנגע ניין והוא הפסד בועט לו ליכא הפסד כלל. הוא ז"ל תין דעתו סומכת להתיר. תכן תם בידו לבחות ביד המתיר כיון דע"פ דעת הרמב"ם בעיד ודו"ק.

דלכל הדברות והתירות ליתנהו להבי תילי שכתב הבא המחבר ז"ל בשם הרדב"ז שבהפסד בועט תין לבמוך על הרמב"ם תפי' בתתריה. הם בלהזכיר וה' הטוב יכפר בעד. ותין להאריך עוד.

ומעתה בעמוד על דבריו שכתב ע"ד הלק"ט שכתב שבמלרים נהגו לשים פרוסת לחם וכו' ומנהג בבועות הוא. דלהרדב"ז תין לן למשמע וכו' ודבריו תמוהים. דהרב המחבר ז"ל הבא בשתיית הפרוסת לחם בפי לגוחית היין הוא כדי להתירה בבגע גוי. וזה פלא שס"ל תתי התי דקתמר דלהרדב"ז תית לן למשמע. וכי הרמב"ם וגאוני המערב התירו בבגע גוי בפרוסת לחם. תלילה וחס. והא היכא דמיזל שע"י פרוסת לחם ניין יותר בוובגע גוי. עד שעמד ע"ז הרדב"ז וחסרו. וחס בתמר שהיה לחם בתלים תיזה בעשה בזה ותסרתי שיוכבוהו ליסרתל. ולא בתעשם שכתב כ"ת. ובתיהו חס בחסכנדריאה תירע בעשה כזה ותסרתי שיוכבוהו ליסרתל. תדא דתתריה דבר הוא ותו דהתירה הוא פסידא בבובה הייתי סומך עליה בהרמב"ם וגאוני המערב. תדא דתתריה דבר הוא ותו דהתירה בסה על בתוכן ס"י. תבל בתבדר תלי שתין הפסד ובתוס הכי תפרתי. ולכן תל בתמה על הבתור בבה בתיר כי לדעת הרמב"ם בתיר וכיון דתתריה דבר הוא תינו בר בוסם כיון דתתריה דבר היא ע"כ. הבי בבולו בתבו' זאת דבובדא הוא בבגע גוי ניין והפסד לא הוא. ובם שהרדב"ז תסר. בבלתו בבלתו תכמים תתרים שהתירו ולא בינה בתתיר כיון שהתיר ע"פ דעת הרמב"ם דתתריה דבר הוא וקובעת הוא כי לדעת גאוני המערב בשיבת דבא ניין פקא בינים שם יין נסך כל עיקר ובותר לסתותו עם הערבים. ותי הכי תבא תיובדא לתלק בין בגע ללא בגע ובין הפסד בועט לתרובה. הא שם יין נסך תלף הלך לו. ובנהג מלרים שבהגו ע"פ הורלת הרמב"ם שהחלט היה המנהג כן בקתי זבן הרדב"ז. שהבי הוא ז"ל בדבר על הידוע. וק"ל.

והיכן

והיכן דיבר הרדב"ז נזה. והרב המחבר ז"ל כיוצא מקושייתינו הראשונה שכ"כ ועוד כמה שלפני הגאונים והרמב"ם לא התירו אלא בדבר שהוא מדברים הפקולים ע"ג המזבח. ולי נראה לא נאמר דאיירי דאיירי שהיו נותנים פרוסת לחם תחת יין שעל ג"כ פקול לגבי המזבח. ומכיון שקרא לחמך כי כל שאור וכל דבש. וידוע דלאו דווקא שאור ממש אלא כל תערובת שאור ולפי תערובתו פקולה ע"ג המזבח. כמ"ש הרמב"ם פ"ה מ"ה מיסורי המזבח הלכה ח'. וכן כתוב בהוראת גאוני המערב שנותנים ביין שאור או דבש ביין יענ"ש. ולא"כ שאור ודבש שקולין הם בפיקולן לגבי המזבח. ובהכשרן למנע גוי ביין. אלא כ"ז להני הרבה שהרי שיעת הדבש או השאור שהורו בהם גאוני המערב היינו שנותנים לחם תוך היין עלמו ומעורב בתוכו. אבל הכא בנדון מנהג מלרים היו נותנים הפרוסת לחם בפ' הלגוית לא בנוף היין. והפרוסה הויא רק כמין כיסוי. ונאופן כזה לא עלה על לב אדם להתיר. ויפה הקשה הרב המחבר שלהתיר היין באופן זה הוא מנהג נטעות. אלא ק"ל דא"כ דברי הלק"ט אין להם שום מובן. דכילד מקחייב לדיבו לשתן בפי הלגוית דיין. דלא נרע ממנהג מלרים שנותנים פרוסת לחם וכו'. ואנו במלרים מי התיר להם עד שנקחייב מחנהגם. ואי ק"ט דהרב הלק"ט ז"ל ידיע ליה בניכור שכן המנהג במלרים ומטעת מנהגם הגיע למרן ישריאל. ואנו בזמן הלק"ט לא היו במלרים רבנים גדולים בתורה יותר על מדין ומטעם לא ניעדו אחרי המנהג המוזר הזה שאין לו שורש וענף. ואולם אחר הס"ד כי הרב המחבר ז"ל הכניסנו בזכיכה זאת לאומרנו כי ע"י פרוסת לחם ניין היו מתירין מנע גוי. וע"כ תחה הוא מה שתחה. ויותר מזה תמהנו אחן בעניותין כמ"ש.

אבן לענ"ד הדבר ברור כי לא כן היה המנהג במלרים. ולא כך היתה כוונת הלק"ט להקחייב מחנהגם. ודע כי מנהג שיעת הדבש במלרים תוך היין היה דבר מפורסם וידוע הוא מדורות לפנים כמבואר מדברי הרדב"ז ותשובת מרן בחנק"כ. ודברי הא"ז הביא"ד הרדב"ז ז"ל שמכל זה מוכח שמנהגם בשיעת הדבש ניין הוא דבר הוזה ומגיל במלרים. כי כל ייטותיהם היו מקלנדייא. ועד היום הזה אין יין במלרים כו"ע כי אם כל ייטותיהם מקר"מ כידוע. והיו קומכים על הירלת הרמב"ם דמלריה לאחרא הוא. וכיון שכן פקע מהיין סם יין נסך כלל. ולא"כ כשהיו רולים לעשות יין ע"י גוי למקום אחר די להם בחותם אחד. והפרוסת לחם שנותנים אותה בפי הלגוית היו מהדקין בה פי הלגוית של היין ומוסרין לגוי להוליכה למקום אחר. ומנהג זה מיוסד ע"פ הדין שכן פסק מרן בי"ד ס' ק"ל סעיף ג' וז"ל. יין שלנו שעירבו בו דבש ושמן מותר להפקידו ביד גוי בחותם אחד. דלמאי ניהוש לי שמא ניקוך הא לא מנסיך דאיכא בי"ה דבש. ולי שמא מחלופי קיין דאיכא חותם אחד תו לא טרח לזייף יענ"ש בהאה"ע. והיינו פי הלגוית שעיב אחד חותם אחד דאי פסק מרן סעיף ג' שם. שאם היה הכלי מהודק ושח עליו בטיט הרי חותם תוך חותם. ולא"כ ההידוק לבדו הרי חותם אחד ופשוט. וזה היה מנהג מלרים שאחר שידוע שיין לינו מחנסך. להפקידו ביד גוי היו נותנים פי הלגוית פרוסת לחם מהודק בפי הלגוית והרי חותם אחד כי כל מין דבר מהודק בפי הלגוית כשר להחשיבו כחותם אחד. והרב הלק"ט ממנהג מלרים הזה יעלה לחותם אחד להיותו ע"פ דבריו המהודקים ומלודקים שכ"כ וז"ל נמתפקחי אם השמן הזה יעלה לחותם אחד להיותו ע"פ הלגוית ואפשר שאם היא מלאה עולה לחותם אחד דלא נרע ממה שנהגו במלרים לשים פרוסת פת ע"פ הלגוית ומוסרין אותם לגוי עכ"ל. וכל מגין עיניו יחזו כי מעשת הלק"ט הוא לענין חותם אחד. ויפה נקחייב ממנהגם במלרים. ומלבד מעשה מנהג מלרים מעשות שיחם לו הרב המחבר ז"ל יכול על מנן. כי מנהגם תורה הוא ודו"ק. ועיין בפתחי תשובה בפי' קכ"ג סק"ג שסביאת דברי הלק"ט. וגם תשו' הרב שנות יעקב ח"א סי' ס"ג שדחה דבריו נמה דס"ד לאסור. והוא ז"ל התיר היין דלא נרע מנגיעת ע"י דבר אחר. ולדינא הרי גם הלק"ט ז"ל מסיק למילתיה בכחא דהתירא כמש"ל.

ויתבן נ"כ שהיה מנהגם לשתות פי הלגוית של יין ע"פ שאין בו דבש ומוסרים לגוי להוליכה

נהר הלכות ניחוש וכישוף מצרים

(א) המנהג פשוט במצרים לישא אשה בכל עת ההזדמן ואינם חוששים למילוי הלבנה. כמ"ש מרן בסי' קע"ט יעו"ש. דפה מצרים אתרא דלא קפדי בהא כלל. ורק מקפידין איזה אנשים שלא לישא אשה במרחשון יען החדש הוא פנוי שאין בו יו"ט כלל. ובדקי בשמא ויש שאינן מקפידין גם בזה זולת בשלש שבועות של ימי המצרים שכמעט רובם נזהרים מלשדך ולארס ולישא דלא מסמנא מילתא.

(ב) פשוט המנהג במצרים. שאם ב"מ יקרה שמתו ב' מתים בשנה אחת תוך חצר אחת. אזי קודם הוצאת המת השני מפתח החצר. קורין לשוחט ושוחט עוף כפרה על כל בני החצר. וקוברין הראש והרגלים אצל המת השני. כדי שיהיה העוף הנשחט הוא השלישי ולא תאונה אליהם רעה לשכנים בחצר. וכן המנהג פשוט בעיקו"ת ירושלם ת"ו. ואין בזה משום ניחוש כיון שהוא דבר של סכנת נפשות. ועוד דלכפרה קא מיכווני. דוגמת כפרות דעיוה"כ. ועדיין לא ראיתי מנהג זה כתוב בספרים. וכעין דוגמא מצאתי בתשו' הגאון חת"ס סי' קל"ח הבי"ד הגאון פת"ש ביו"ד סי' קע"ט סק"ד בענין הכפרות שנהגו לעשות הבונים בית חדש במקום שלא היו בו דיורין מחשש צוואת ר"י החסיד יעו"ש. וה' שומר ישראל.

(ג) במצרים נזהרים שמי שיצא מבית אחת שהיה דר שם ודר באחרת. לא ישוב לדור בביתו הראשונה כי אם עד שיעברו ז' שנים. ואזהרה זו היא אזהרת רבינו הארי ז"ל. כמ"ש ג"ע ביוסף אומץ סי' ל"ז אות וי"ו. ונזהרים כזה טובא. ואולם אם הניחו איזה דבר בבית הראשון חוזרים לביתם. דהרי גילה דעתו שרעתו לחזור. וג"ע שם מצא סמך למה שאומרים העולם פ' המניח. הגם כי כדברי גורי האר"י לא נמצא דבר זה מפורש יעו"ש. ואולם אם אמרו שאם הניח איזה דבר בבית הראשון שאין מיחוש בדבר. היינו איזה דבר שיש בו חשיבות וראוי היה ליטלו והניחו שם אדעתא לחזור. לא כמו שאומרים המוני עם שבמסמר אחר שהניח בבית די. כי חמירא סכנתא

ואין

שלולית הנהר

נרס"ר נסנת. ויסרמל תוך עמו דסרי כמ"ם מכן ניו"ד סי' קכ"ה סעיף י"ד וכ"כ הרב כסף מליטו ז"ל נסי' הכי שמעתים נכל יום להולך היין נסנת מניח לבית נרס"ר ע"י גוי ופי הלעוסית סחומת וגם זה קרוב הוף נעיני. וכין כך וכין כך אין כאן אי' טעות נמנהג ואין להאריך עוד.

ואין להקל בדבר כ"כ. ומה שהניחוהו במסמר לא פורש בשום ספר שזה חשוב דבר שדעתו לחזור עליו. וגם בדבר חשוב האמור היינו אם הדבר ברשותו ליטלו. ולא נטלו. אז אמרינן דגילוי דעתא הוא שרצונו לחזור. אכן אם הדבר שהניח בבית ההיא זכה בו המשכיר מדינא א"כ הרי לא הניח מדיליה כלום וסכנה היא. כי פוק חזי מאן גברא דקמזהר עלה רבינו האריז"ל אשר נהירין ליה שבילי דרקיעא. ושומר נפשו ירחק מזה.

ועכ"פ מה שאומרים העולם שאם חוזר תוך י"ב חדש לביתו הראשונה אין בכך כלום. לא מצאתי ער הנה זה בשום ספר. ומדברי נ"ע ביוסף אומץ משמע דרבינו האר"י הזהיר על היציאה והחזרה בסתם. ואין לעשות אוקמתות וחילוקים בדבר של סכנה כל שלא נמצא כתוב בספרן של רז"ל ודו"ק.

(ד) במצרים יומא כי האידנא עיר נקיה מהמון מנהגים תפלים והזיות ואמונות שוא אשר ראיתי ושמעתי במדינות שונות. ומהם נשתרבבו גם לאה"ק כגון מה שמקפידין שהחתן תוך מ' לחתונתו לא יראה פני ילד קטן וכן אבי הבן או בת תוך מ' לא יראה פני ילד קטן. ואם יראהו יכריחוהו לשתות מהמים שרחצו בהם פני הילד שראה. ותובעין אותו לדין אם לא ירצה לשתות. וכן כלה עם יולדת לא יתראו פנים זע"ז. וכהנה ממנהגים נבערים ותפלים אשר נשתרבבו להם מטורקיאה ואר"ץ רבה. וכן ראיתי במערב החיצון שמנהגם שהכלה בליל ראשון לחופתה בבואה לבית בעלה לא תאכל ולא תשתה משם אפי' מים עד אור הבוקר. וע"כ מוכרחת היא להביא אפי' בקבוק מים מבית אביה. וכן יש עיר בערי האפריק שליל ר"ח ניסן ולילי הפסח לא יתכן שיהיה שם אורח בבית שום בעה"ב ומתפחדים מזה מסכנת מות רח"ל. וכאשר קרה לי בהיותי בעיר ההיא ליל ר"ח ניסן והוכרחתי ללין בבהכנ"ס יחידי לולא שהקרה ה' לפני איש דר שם והוא מבן עיר אחרת שהכניסני לביתו קרוב לחצי לילה. כמעט הייתי בכל רע ח"ו. וכן בערי המערב יש להם מנהגים והזיות ובפרט בבית היולדת מנהגים אשר לא שערום אבותינו ואחת מהם שכאשר יסגר הדלת בבית היולדת אין איש מאנשי הבית ומשכניהם הבאים לשם להיות ניעורים כל הלילה יוכל לצאת החוצה ואפי' לעשות צרכיו עד אור הבוקר. וצא וחשוב מה צרה היתה שם לאיש נצרך לנקביו בלילה. והחדר קטן ומלא מאנשים ונשים. וכן יש עוד מנהגים רבים שראיתי אשר אם באתי לכותבם יהיו לספר שלם

נהר הלכות ניחוש וכישוף מצרים

מהבל הבלים. ותלי"ת פה מצרים אין לנו שום מנהג. ולא שום אמונת שוא. ולא שום הזיה ובערות מאלה. ואפי' בבית היולדת אינן לוקחים אפי' ניירות של שמירה ליולדת כלל. ואין צורך להיות ניעורים כל הלילה כמו שיש המנהג במקומות רבים כלל וכלל. ותלי"ת לא ניזוקו ולא יוזקו עד עולם. והבוטח בה' חסד יסובבנו כתיב. ואשרי איש אשר תמצא ידו לבער אחר האמונות שוא והניחושים הנז"ל. כי חרפה היא לעם הקדש שנתפארו כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל. להיות הדברים האלה שוררים בתוכם. וד"ב הערה.

(ה) למדוד האזור למי שחלה היא רפואה ברוקה למדוד להחולה אזורו או מלבוש אחר שעליו אם חלה מעין רעה. ומרן בא"ח סי' ש"ו סעיף ז' התיר לעשות כן אפי' בשבת וקרי לה מדידה של מצוה יעו"ש. וכן ביו"ד סי' קע"ט בדיני הניחוש והכישוף. פסקה שנית בסעיף י"א שמותר למדוד אפי' בשבת להודיענו שאין בה מחמת ניחוש כלל כי היא רפואה ברוקה. ופעמים רבות עשיתי מדידת האזור לחולה מעה"ד ונתרפאו תלי"ת.

דיני לא ילבש גבר שמלת אשה

(א) בענין העברת שער בית השחי וכית הערוה. פה מצרים מקום שנהגו להעבירו גם האנשים. הרב נו"ר ביו"ד כלל ו' סי' י"ב וכן הרב פרח שושן יו"ד כלל ו' סי' ב'. (מנהגי מצרים)

וכתב שם הרב פ"ש דהחברים נמנעים מזה. אכן גם לחברים מותרים להעבירו במספריים שלא כעין תער מדינא אפי' במקום שאין מעבירין יעו"ש שהאריך והביא ראיות חזקות להתיר יעו"ש.

(ב) במצרים נהגו להסתכל במראה אנשים ונשים. מהריק"ש סו"ס קפ"ב. וכן כתב רמ"א לעיל בסי' קנ"ו שמה שאסור להסתכל במראה היינו במקום שאין מסתכלים בה כי אם הנשים. אבל במקום שמסתכלים בה אנשי' ונשים שרי. דהא לא הוי תו לא ילבש גבר שמלת אשה. והם דברי הר"ן בפ"ב דע"ז משם הגאונים שהתירו יעו"ש. ומהריק"ש ז"ל כתב שכן דעת הרמב"ם ז"ל שלא זכר דין המראה כלל יעו"ש.

ויומא כי האידנא במצרים אין המראה מתכשיטי נשים. רק מתכשיטי הבית שבכל הכלים המפוארים שבבתים בריש כל מראין נדולים ומוזהבים

זמוזהבים ואין לך חצר שלא תמצא בכל הדריו ופנותיו וזויותיו מראה גדולה לנוי הבית. וכמעט בכל פנה וזוית שבכניסה ויציאה של החצר תמצא מראה גדולה. ורואים בהם האנשים בעת צאתם לשוק לכל יהיו נוצות או כתמים על בגריהם שבזה התיר הרמ"א ז"ל שם אפי' למחמירין וכ"ש למנהגם במצרים שאין זו מתכשיטי נשים האידנא כלל. שאין להחמיר בדבר חלילה ובפרט שהוא דבר נמנע וכדכתיבנא.

הלכות ע"ז

לא"ס. יען כי נדול הזה הרבה נכי לחם שטופים בעמיית לוחות לנוי. ופה ונלרים מלויים הרבה נכל הכלים המפוחלים שבמחים. ויש הרבה מלוחות לחם נולנוים. ויש שחיכן נזהרים בזה רק מחקרון ידיעה לבד. על כן לחיתי לכתוב בקונטרים הזה בקלרה. מה הס הלוחות המותרים והאסורים. והילח לחת דבר ה' ידע במה להזהר ועליו תבוח בכתת טוב.

(א) צורת אדם שלימה בולטת אסורה בכל אופניה בין לעשותה בין להשהותה בבית אסור. בין אם היא מכסף וזהב. אם נחושת ובריל וזשאר מיני מתכות. או מאבן שיש וגפסים וחרס וכיוצא. דכל זה אסור מן התורה. דכתיב לא תעשון אתי. מרן ס"י קמ"ח סעיף ד'.

(ב) אין איסור בצורת אדם בולטת אלא בצורת אדם שלימה בכל איבריה אבל צורת ראש אדם לבד בלתי נוף. או נוף בלתי ראש אין כאן איסור. לא לעשותו ולא להשהותו. מרן שם סעיף ז'. ואולם יען יש מן האחרונים המחמירים בזה כמ"ש לנ"ע בשיו"ב סי' קמ"א אות כ'. ירא שמים יצא ידי כולם ויפחם את הצורה כנון שיקטע חוטמה או יסמא עיניה ואז שרי לכ"ע. האמנם בדבר שאי אפשר לפוחסה כנון מי שעשה צורת ראש קרוביו או אבותיו לזכרון כנהוג. והיא צורת ראש בלתי נוף. ואם יפחסנה א"כ נתקלקלה הצורה. ואבד הזכרון. יש להקל כדעת מרן ורו"ק.

(ג) צורת אדם שוקעת מותרת אפי' הנוף כולו. ומכ"ש הפוטונראף שעשוי על הנייר דמותר דאין זה לא בולט ולא שקוע. וכן מותר לצור צורת אדם בריו על הנייר. או בסממנין ומיני צבעונין הכל שרי. מרן שם סעיף ד'. אבל אסור לעשות צורת אדם שוקעת בחותם שיחתום בו דהרי כשיחתום בה בשעוה תצא הצורה בולטת. מרן שם.

(ד) צורת חמה ולבנה ומזלות וכוכבים. אסורים בין בולטין בין שוקעים. ודווקא אם עשאן להתלמד ולהבין ולהורות אז מותרים אפי' בולטים. מרן סס.

(ה) צורת המלאכים. כתב מהריק"ש דאסירי אפי' בשוקעים. הגם דלדעת מרן שרי בשוקעים ומצויירין בסממנין כמ"ש שם סעיף ב'. מ"מ אין להקל בדבר כיון שהרמב"ם והרמב"ן והר"ן כולם ס"ל דאסירי אפי' בשוקעים משום שהם שמשי מרום יעו"ש.

ומכאן יש ללמוד ולמחות ביד האנשים המביאים ענלה לשאת בה את המתים לבה"ק כנהוג. ויש מהענלות שעליהם מלמעלה צורת מלאך בכנפיו פתוחות דיש בזה שלשה איסורים: א) דהא עכ"פ צורת אדם שלימה וכולטת דאסורה מן התורה. ב) דהוי צורת מלאך שמש מרום בצורה בולטת דהרי אסורה אליבא דכ"ע. ואיסור נוסף על איסור. ג) דהוי חקות הגויים כי כן מנהגי הכומרים לעשות צורת מלאך המבקש רחמים על המת שנשוי בענלה שתחתיו. ואין זה מלאך רחמים רק מלאך חבלה חובל נוף ונפש. לישא את המת ההולך לבית עולמו ולתת דין וחשבון לפני קונו. וביומו האחרון לשים על מטתו צורת פסל בולט דאסור מן התורה. וכבר מחיתי על זה כמה פעמים. וציותי להשותף הישראלי אשר בחברת הענלות להובלת המתים שלא ישלח ענלה כזאת להובלת מתי ישראל ב"מ. וחובה ע"כ איש חרד את דבר ה' שבהמצאו בלוית איזה מת ישראל ב"מ למחות בידם עד שיסירו הנגע הלזה מעל הענלה חטאה ההיא. ואם לא ישמעו אין ימנע מלוות מת כזה. וה' לא ימנע טוב להולכים בתמים.

(ו) צורות עופות. וחיות. ובהמות. ודגים. ואילנות. ודשאים. ופרחים ושושנים. כולם מותרים אפי' בולטות ומותר לעשותם. וכ"ש להשהותם מרן שם סעיף ו'. וכללא דמילתא חוץ מצורת אדם. וצורת חמה. ולבנה. וכוכבים. ושרפים ואופנים. ומלאכי השרת. כל שאר הצורות מותרים אפי' בולטים. חוץ מבית הכנסת כמו שיתבאר אח"כ.

(ז) בבית הכנסת ובכל מקום שמתפללים שם בקביעות. אסור לצייר בכותלים צורות בהמות וחיות ועופות וכן עשה רבינו אליקים ז"ל וציוה להסיר מכותלי בית הכנסת שבקולוניא צורות אריות ונחשים שציירו שם. וכמ"ש מרן הב"י שם משם המרדכי יעו"ש. והגם שמרן כב"י שם הראה פנים לס' רבינו אפרים שהתיר. מ"מ בתשובות מרן אבקת רוכל סי' ס"ג חזר

בו וכתב דסברת רבינו אליקים עיקר. ופסק לאיסור. ועיין לג"ע בשיו"ב אות ג' יעו"ש. והכי נהוג בכל תפוצות ישראל שלא לצייר בבהכנ"ס שום צורת דבר חי כלל. האמנם לצייר ציצים ופרחים ושושנים לנוי אין קפידא ושרי וכן ראיתי גם בעיקו"ת ירושלם ת"ו. והדברים ברורים.

(ח) ע"ג ארון הקדש אסור לצייר שום צורה כמו אריה וכיוצא בו אפי' שהיא צורה מותרת בעשייתה. מ"מ הדבר מכוער מאד לעשות צורות כאלה במקדש ה' לפני היכלו. ועיין בהרדב"ז בתשו' הישנות סי' ק"ז תשובה ארוכה מאר"ש ער"פ והרדב"ז נתן כמה וכמה טעמים לאסור הדבר. וכתב שם הרדב"ז. שמפני שראה להרב כמוהר"א קאפסאלי ז"ל בקונטריסו שהאריך באיסור הדבר ע"כ קצר הוא את דבריו יעו"ש. וכן כתב מרן ז"ל בתשו' ס"ג באיסור לשום אבן מצוייר בה צורת אריה ע"ג ארון הקדש. ובסי' ס"ד הביא נוסח הכתב של הרב כמוהר"א קאפסאלי ז"ל ששלח אליו. וגם כתב הרב מהר"מ פאדווה ז"ל, בכחא דאיסורא. ואתה תחזה כי כולהו מרבוואתא כאריות שאגו על האריה הזה. ומי לא ירא לעבור על דבריהם חלילה.

(ט) ממוצא דבר נשמע דלאו דווקא אריה. דכ"ש לעשות צורת כוכבים ולבנה וענגים ע"ג ההיכל דכ"ז אסור. וק"ו הוא דהרי אלו אסורים בעשיתם בכ"מ כ"ש בבית הכנסת ועל גבי ארון הקדש וד"ב.

(יוד) נהגו במצרים כשמתפללים בבתים בברית מילה וחתונה או בבית האבל ב"מ להסיר בעת התפלה משם הסיגארה שמשתחוים עליה הישמעאלים בבית תפלתן. בעת שמתפללים שם. כן כתב הרדב"ז שם תוך התשובה. ושם מבואר דכ"ש דאסור לתלותה בבית הכנסת והיא מדברי הרא"ש והזכירה מרן בתשו' אבק"ר סוף סי' ס"ג יעו"ש.

(יא) פרוכת הקדש שיש באריגתה מצויירים עופות וציורים אחרים מותר להשימה לפני ארון הקדש ואין פקפוק בדבר. מרן באבק"ר סי' ס"ו. והביא דבריו נ"ע בשיו"ב סי' קמ"א אות ד' יעו"ש.

(יב) אסור לעשות צורת מנורה של בית המקדש אפי' להניחה בבית הכנסת. ודווקא לעשות מנורה משבעה קנים הוא דאסור. אבל לעשותה בת ששה קנים או שמונה שרי. ואין האיסור רק במיני מתכות. אבל מכלי חרס ועץ דהני פסולים לעשות מהם מנורה במקדש מותר לעשות אפי' בת ז' קנים. מרן סעיף ח' ועיין הש"ך והבאה"ט שם וזו"ק.

(יג) כל הצורות האסורות להשהותם כמו שביארנו בהסעיפים הקודמים. בכל יום ויום שמשהה אותם הוא עובר על איסור תורה. ונרע טפי מהעושה אותם כי העושה אותם עבר בלאו דעשיה. והוי לאו אחד נרידא. אבן המשהה אותם הוא עובר תמיד בלאו כל זמן שלא הסירם. ישמע חכם ויוסיף לקח ודי בזאת ההערה.

הלכות נדה

(א) בענין מ' לזכר ופ' לנקבה. הנה גם בעיקו"ת ירושלם ת"ו המקודשת בעשר קדושות אין להם מנהג קבוע בזה וכל אחד משענתו בידו כמ"ש בס' מנהגי ירושלם בה' נדה סעיף ב' יעו"ש. ונהירנא דבעיקו"ת ירוש' ת"ו כמה מחסידים ואנשי מעשה לא היו חוששין לזה וטובלות נשותיהן כשיפסקו בטהרה ונקיות וסגי. (ועיין מ"ש הגאון המשי"ח ז"ל בס' איי הים שחיבר על תשובות הגאונים סי' קע"ג דהמנהג קבוע בירושלם להקל ולא להחמיר. ורמזתיה בספרי הקטן נהר פקוד על מנהגי ירושלם ת"ו בה' פסח דס"ח ע"א יעו"ש).

וכ"ש וק"ו פה העירה מצרים. חלילה לקבוע מנהג זה לכתחילה. חדא כי רבינו הרמב"ם מאריה דאתרא דארעא דמצרים. הוא אשר קרא תגר על מנהג זה וקראו מנהג צדוקים כמ"ש פ' י"א מה אי"ב הלכה ט"ו. וסיים דמצוה לכופן ולהחזירן לדברי חכמים יעו"ש. וכן כתב מהריק"ש סימן קצ"ד שאם נוהגים כן משום נקיות לבד דבאותם הימים דמיהם בם ראוי שלא להתירם בפניהם. אכן אם חושבין שאסור להם מצד הדין ראוי להודיעם שטעות הוא והוא מנהג צדוקין ומצוה לכופן ולהוציא מלבן ולהחזירם לדברי רז"ל שחספור ז' נקיים לבד. וכ"ש בארצות שיש בהם צדוקים יעו"ש. ודברים אלו בצביונן ובקומתן כתבם הריב"ש בתשו'. הביאה מרן הב"י בסי' קצ"ד בד"ה כתב הרמב"ם פי"א וכו' יעו"ש. ומצדים עיר מלאה צדוקים היא וא"כ פת מצוה לכופן ולהחזירם לדברי רז"ל. ועיין מ"ש שם הבאה"ט משם הט"ז וע"ש בפת"ש בנועם שיח סוד שרפי קרש. שנית כי ידוע שארץ מצרים ערות הארץ ומלאה זמה נשג"ז וכו' ואם באנו להחמיר עליהם בחומרא זו שאין לה שורש וענף בתלמודין ושורשו רק מנהג. קרוב הדבר שיכשלו ח"ו באיסור נשג"ז וכאשר הנסיון הורה. ומי פתי יקוה שכר על הוראת חסידות נפרזה

בדור פרוץ מרובה על העומד אם יחמיר עליהם גם אחרי שהאשה פסקה בטהרה. והוא יקבל ארבעים בכתפיה ושמונים בכריסיה. וע"כ אין לנו להנהיג חומרא כזו בדור זה. וכן ראוי להורות לכל שואל. שילך וימלא כריסו מן המותר לו אחר הטהרה הדתית, וברוך אלהינו אשר הנחילנו משפטים ישרים ותורות אמת וד"ב.

(ב) בענין ז' נקים להכלה. גם בזה אנחנו נוהגים כמנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו שאפי' על סיבה קלה אנחנו מתירין לחתן לכנוס לחופה תוך ז' נקיים. על ידי שמירה אחרי כן. וכמ"ש ג"ע בחיים שאל ח"ב סי' ל"ח. והביאו דבריו רבנן מסדרי המנהגים בעיקו"ת ירושלם ה"ו בח' אה"ע אות ט'. וכן הוא מנהג עוב"י נא אמון יע"א כמ"ש ראח"ג בס' נוה שלום יעו"ש.

(ג) מי שגירש אשתו מעוברת. ורוצה להחזירה. כתב מהריק"ש שדבר זה נשאל לחכמים והסכימו שאם היא אומרת בריא לי שבדקתי עצמי ביום התביעה ולא ראיתי דם. לסמוך על ראבי"ה ז"ל שלא להצריכה ז' נקיים ע"ש הטעם והוא ז"ל כתב ודברים של טעם הם יעו"ש.

(ד) אם שמשה מטתה וראתה דם ופסקה אח"כ. ורוצה לספור מיום המחרת כתב מרן בסי' קצ"ו סעיף י"ג שתקנח יפה או תרחוץ במים חמין ותתחיל לספור אח"ז. האמנם במצרים לא נהגו כן ואינן סומכין ע"ז רק לעולם ממתינין ששה עונות ואין מחלקין בין ספירה לספירה. מהריק"ש בסי' קצ"ו. וכן היא דעת הרמ"א שם בסי' קצ"ו וסיים דהפורץ גדר ישכנו נחש רח"ל יעו"ש.

(ה) אסור להושיט שום דבר מידו לידה כל זמן שלא טבלה. וע"י זריקה אין להחמיר אם אינו דרך שחוק. ובדרך שחוק אסור. מהריק"ש סי' קנ"ט.

(ו) מותר ליטול תינוק מיד אשתו נדה דהחי נושא את עצמו. ג"ע בשיו"ב משם התשב"ץ בח"ג סי' נ"ח. ומזה נהגו להתיר להיות האיש והאשה סנדקים להביא הילד למול. והסנדקית מביאה הילד. והסנדק נוטלו מידה בהפסק כר שעליו שוכב הילד. ולפעמים שהסנדקית היא בנדתה ואין בכך כלום כיון דהחי נושא את עצמו. ומה גם שאינו נוטלו מידה ממש. כמש"ל ופשוט. ושוב אח"ז מצאתי הדבר מפורש לג"ע בתשובותיו יוסף אומץ סי' פ"ה שהתיר בסנדקית נדה הגם שג"ע אייתי עלה מטעמא אחרינא יעו"ש.

(ז) בענין שאסור לאכול עמה בשלחן אחד. כתב מהריק"ש שבמצרים נהגו

נהגו לאכול בשלחן אחד עם כל בני הבית כיון שאוכלים אחרים עמהם שרי יעו"ש. והיינו שכל אחד אוכל בקערה שלו גם בימי טהרתה. והכי פירשה ג"ע בשיו"ב אות י"א יעו"ש

ואם אין אחרים אוכלים עמהם רק האיש ואשתו והיא נדה. צריכים לעשות הכר והפסק בין קערה שלו לקערה שלה. כמ"ש מרן ס' ג'.

(ח) מותר לישב עם אשתו נדה בספסל אריך ואפי' שמתנודד. כי בחומרא דספסל לא נהגו בה הספרדים. מהריק"ש. והם הן דברי מרן הכ"י בסי' קצ"ה. וכ"כ ג"ע בשיו"ב אות ט"ו. וכתב שם דה"ה לישב עם אשתו בעגלה שרי. אכן בין בספסל ובין בעגלה צריך שיפסיק אדם אחר ביניהן. כ"כ בס' האגודה והביאה מרן הכ"י שם יעו"ש. ואם אין שם אדם אחר אסור. אפי' בספסל. וכ"ש בעגלה דירדן שהמקום מחזיק רק שנים או שלש בני אדם וא"כ הם יושבים סמוכים זה לזה ופשיטא דאסורים לישב כן. אם לא בהפסק ביניהם איש אחר.

(ט) בארץ מצרים ובנותיה ואגפיה נהגו מדורות לפנים מדורות רבנים וחסידים לישן תוך הנאמוסיה הפרוסה על שתי מטות רחוקות זו מזו ובאחת מהן שוכבת אשתו נדה שכיון שהמטות רחוקות זו מזו. ואין הירעות של הנאמוסיא מוסיפים שום איסור בהיותן פרוסות על שני המטות. דהרבר מפורסם שעיקרה ליתושים. כי בארץ מצרים אם ישכב בלי נאמוסיא יתוש קדמו ויאכל חצי בשרו כידוע. והמנהג שנהגו להתיר כדת ובהלכה. ג"ע בשיו"ב סי' קצ"ה אות ט"ז יעו"ש שהאריך בנועם שיח פה קדוש וטהור כמוהו זיע"א.

(יוד) במצרים רבות בנות טובלות ביום שמיני מבע"י. בטענה שביתם רחוק מאד מבית הטבילה ואינן יכולות לחזור בלילה ואין למחות בידן כיון שמרן ז"ל פסק להתיר לטבול ביום בשמיני בראיכא אונס צינה וגנבים וכיוצא. כמ"ש בסי' קצ"ז סעיף ד'. ומה גם כי על הרוב אינן באים לביתם עד שתחשך לפי ריחוק המקום וכמ"ש הרשב"ש בסי' שכ"ו הכי"ד ג"ע בשיו"ב סי' קצ"ז אות ה'. אכן הטובלות ביום ז' בטענות אלו יש למחות בידן משום סרך בתה. וכמ"ש מרן סעיף ג'.

(יא) נשים הדרים מחוץ לעיר או בפרווארי העיר הרחוקים וחלה יום ז' בעש"ק. באופן שבאה זמן טבילתה ליל ש"ק. ואם תמתין לטבול עד הלילה א"כ מוכרחת לחלל השבת לרכוב בעגלה רתומה לסוסים כי ביתה

דחוק מאד ולא יעברו ברגל. ואם לדחות טבילתה ללילה אחרת אין זמן כי אם עד ליל ב'. כי בליל ראשון אי אפשר לבוא מבע"י בעגלה דהיום שב"ק. ומוכרחת לדחות טבילתה עד לילה השלישית. ומיחש בעי לתקלה. בכגו"ד יש להעלים עין ולחשוב הדבר כדיעבד שפסק מרן שאם עברה וטבלה יום ז' שעלתה לה טבילה. ולהניחם שיטבלו מבע"י קצת באופן שעד שתגיע לביתה יהיה לילה נמור. וכיון שרוב הפוסקים הרמב"ם והרמב"ן והרשב"א ומרן כולהו ס"ל דעלתה לה טבילה. לא מחינן בידיהו. ואם רוצה לטבול מבע"י נדיע לה שאסורה לבעלה עד הלילה. כי הן בעון הדור פרוץ מאד בעניני הטבילה. ולשחוק היא בעיני הנשים המצריות העבריות הלועזות והלואי שישמרו דיני הטבילה אפי' בקולי שבה. וה' הטוב יכפר בער.

(יב) הכלות יכולות לטבול ביום. כיון דכלאו הכי אין הכלה מתייחדת עם החתן עד הלילה. כ"כ רמ"א בסעיף ג'. וכתב ג"ע בשיו"ב אות ג'. דהש"ך מחמיר. אכן הרב פנים מאירות ח"ב סי' ד' כתב דהמקל וסומך על רמ"א לא הפסיד יעו"ש וכן עמא דבר.

(יג) אשה ששכחה ולא העבירה שער בית הערוה כמנהג כל הנשים הנשואות. אם באה לשאול ע"ז אם צריכה לטבול שנית. אנחנו מחמירין עליה לטבול שנית משום חציצה וכהוראת הרב ארמת קדש בח"ב סי' יו"ד דף כ"ו. יען פה אתרא דקפדי אפי' האנשים. וכמש"ל בדיני לא ילבש גבר משם הגו"ר ז"ל דבמצרים מעבירים אותו האנשים והנשים. וע"כ מותר להם להסירו יעו"ש. וא"כ צא ולמד בק"ו אם האיש מקפיד על עצמו ומסירו. כ"ש וכ"ש שיקפיד על אשתו, ואם באנשים דבשאר מקומות לא קפדי הכא קפדי, כ"ש הנשים דבכל דוכתא קפדי שלא תתגנה על בעלה. כ"ש וכ"ש במצרים שאפי' בעליהן מקפידין ע"ע. פשיטא שיקפידו עליהן. ולא יתכן להקל ולעשות ב' הפכים בנושא אחד. והדברים ברורים (ועיין בשלולית הנהר)

שלולית הנהר

(יג) טעם החומרת נדנד. עיין להרב תומ"ק ז"ל שהעלה להחמיר מטעם חציצה. ומע"ש שלכתורים עלה נדעתו להקל מכיון שרחצה יפה וחפפה קודם הטבילה והסירה מעליה מלמולי זיעה וכל זוהמה והעבירם המפרק עליהן ואין כאן חציצה כלל וכו' מזר הרב נכון"ד ומתי ליה לתומת לטעמת דנא. וכתב דהרי חציצה כיון שמחמיר זה דרכה מקפדת עליו להסירו מעל גופה ואיכא חפצא שקיומו כדי שלא תתגנה על בעלה. וכיון דקפדה עליה מוכן ואף אם תחמיר תחמיר שנפטעם הזאת

לא הקפידה אין בדברים כלום. דבטלה דעתה אינו כל מדם דקפדי עליה. והיא גם היא הרי נבלה פעם מקפדת עליו. והביא הוא ז"ל קושיית מרן הב"י על דבינו הטור שכתב דין דחיש והפטוייה ללא טורך. לכן הב"ח תירץ דבינו מתא לאשמועינן דאפי' נאשה דומיא דחיש והפטוייה שהיא מקפדת ובטוחה היא שלא תחנגה עליו אפ"ה מונן כיון דרוב הנשים דרכן להקפיד וכמו שנתבאר בתוך הסימן יעו"ש.

וראיתי לג"ע בשו"ת קל"ח חות ג' שכתב שראה להרב תדמ"ק ז"ל שאשר וכתו מדקי"ל אם מקפידה עליו מונן ואולם אין נוף הם' בידו עתה והוא ז"ל כתב וז"ל. ובעניותי היה נראה פשוט דמותרת לבעלה ואמר רב הנאה קונרת דכל ימי טהרתה ועיבורה לא מלאה הקפידה מקום דוחק . ובוא מלאתי תשובה שלימה להרב המיוחס כמוהר"י זיין בשו"ת שערי יושעה שער ה' ס' ה' לנשאל ע"ז והעלה דכיון דראשה יפה יפה ולא נשאר בום דיבוק אינו מונן וכן מלא בניאור שכתב הש"ך ז"ל ריש סי' קל"ט עכ"ד.

ומחוינא קיד"ה כי לא זכיתי להבין כל דב"ק. לאשורה לא ידעתי מה מידום מלא בדברי הרב שערי יושר ז"ל מה שלא הונח על אדמת הקדש. אם משום טעמא דראשה יפה יפה. שלא כ"ז כתב הרב אדמ"ק ז"ל בהשקפה לאשורה ובוא דאהו בב' ידיו בטעמים גדולים. כי נאמת בדברים שאמרו שאקפיד עליו מונן אינו אלוי אם המקום רחון ונקי. רק כאשר יקפיד על הדבר להסיבו מגופו ואינו חפץ בקיומו מונן בכל לופן. וראיה מטערה לאת שאקשה דמונלת אם מקפדת ומה טיעוף יש בטערה לאת. וכן אם אין לו קון אחוב בטערה אם נראה מאחון מונן. אף אם מקומו טהור ונקי. מונן מלא שאינה חפלה בו לא מלא טיעופו ולכלוכו. ומ"ב ה"ח בטער לותו מקום דעיקר הקפידה על הטער גופיה שאינה חפלה בו ומסיבת מליאותו במקום ההוא מקפדת שלא תחנגה עלי בעלה טיאשם בה. אף אם הוא רחון יפה יפה. הוי מלילה גמורה בגאולה. והן הן דברים שביבו לביאה האמורים בנדרים וכפירש"י שם יעו"ש.

(ב) בא"ש דכל ימי טהרתה ועיבורה לא מלאה הקפידה. לא לדוני הסלילה דמי גילה לנו שאדי נשים. ומי זה הגיד לנו שאין הנשים ביאי טהרה ועיבור ויניקה מסירין לותו בשם המשיל לת הטער. האולי מאד להם תמיד כידוע. והגדרים אשר מקפידים ע"ז המה מכריחים לת נשותיהם להסיבו כי לטעם שלא תחנגה עליו אין חילוק בזמן כאוזן. ואף אם ניאל שביאי טהרה ועיבור אינן מקפידין האנשים לסיבת לער העיבור. אכן מה ענין זה לגיל עבילתה והיא מהקדשת מטומאתה וטהרה עלמה מכל לכלוך וכיולא ואם כל נופה נקי. הלא עת להקפיד היא אם יאלא לה ניאל בותו מקום. ונדון הרב אדמ"ק ז"ל בגיל מביאתה הוי. הגם כי לקושטא דמילתא אין לאלק בין זמן לזמן מעשה השמוק.

(ג) מ"ש רואה מהש"ך ז"ל. אאהמ"ל אינה רואה. כי הרב הש"ך אשכנזי הוא. והבבר ידוע ומפורסם שבאשכנז אין מסירין לותו כלל אפי' האשוחות לעולם. וכלפי לייא יש מקומות דקפדי אם תסיר לותו האשה. וכאשר שמעתי מפי מניבי לאת מגי אשכנז. ואין דעותיהם אל בני אדם שוין בבבר. וא"כ בני אשכנז גם הנשים האשוחות עלו מן הרחלה בטער שאותו מקום ודי להם אשר לא כן בשדיות בפרך ומזרח ומערב וטורקיאה אינהו ואביזרייהו דקפדי טובא לאנקיותא על שער בית העבוה. עד האנלב ריב בין הטעל לאשתו עד"ם. פשיטא ופשיטא דלדידן הוי אינה גמורה. ומה גם דהדין אביינו שהרי כתב דבינו הטור בתחי' סי' קל"ח שכל דבר שדרך בני אדם להקפיד עליו מונן אפי' אם אינה מקפדה עתה עליו אז אינה מקפדת עליו לעולם כיון שדרך רוב בני אדם להקפיד עליו מונן. והן הן דברי הרב אדמ"ק. וזכותי שראיתי בספרן של האחרונים ז"ל שאלה בגדו"ז והיה מעשה

(יד) פסק מרן בסי' ר"א סע"ה וז"ל יש מי שאוסר להטיל יורה מליאה מים חמין תוך המקוה וכו' ומהריק"ש בהגהות כתב שהרדב"ז התיר והיא בישנות סי' צ"ה ובסו"ד כתב שמעשים בכל יום במצרים שמטילים מים חמין לתוך המקוה ואין מוחה בידן. ומ"מ לתקן להם לכתחילה לטבול בחמין וכ"ש כשהטבילה במרחץ עצמו אם היה במעמד ההוא לא היה מסכים לתקן להם סילון. ואם איפשר דליתברו להו לסילונייהו בלי מחלוקת מוטב ואם לאו כיון שנתקן נתקן וכשר עי"ש.

והן עתה שנים לא כביר. בראותינו כי הן בעין עמא דארעא אזלא ומדלדלא וקיל בעינייהו לעבור על פשע ובפרט בעון נדה. (וזו מכה ידועה היא. הנט ולמה תקנת הרמב"ם ז"ל בעניין הטבילה בחמי' פלא הדור) ורבות בנות עשו חייל בחבלי בו"ז ותלו עצמם באמרם כי אינן יכולות לסבול קרירות המים וכל לגבי דידהו לא מהני ולא מידי הטלת מים חמין. אי לזאת נעשה סילון של מים חמין שיבואו לתוך המקוה. וסמכנו על תשו' הרדב"ז הנז' ועשינו עצמינו כבריעבד. וכולי האי ואולי תעלה בידנו לגדור פרצות עמו ישראל. ויתן בלבנו לשוב מעבירות שבידינו והוא רחום יכפר. ועיין בית יהודה עייאש במנהגי ארג'יל. ועיין זרע אברהם יצחק ז"ל ח"א יו"ד סי' י"ט דף"ח. ועיין חם"ל אלקלעי יו"ד סי' ס"ט ועיין גנזי חיים מ"ע ט' אות ג'. (מנהגי מצרים)

והן עתה במצרים אחסור דרי יותר ויותר בענין הטבילה והפרוץ מרובה בעוה"ר ואין בידינו לתקן כידוע. הוכרחנו להקל להם. ובלכתנו להשגיח על המקוה. עשינו להם ברזא של מים חמין המתחממים מחוץ למקום המקוה. והמים בא בסילונות קבועים בכותל ויש להם ברזא, ובימי החורף או לאשה חולנית המתפחדת מקרירות המים שיזיק לה. התרנו להם לפתוח הברזא של חמין לתוך המקוה כדי שתפוג צינתן. ויש להם אשלי רברבי על מי לסמוך. וכולי האי ואולי.

בענין

שלולית הנהר

ולמה ניתה לחי"ב נזכרה שנת הסירה שער לותו מקום. ודע לותו כדין נועל נדה. והלריכוס לעטול שנית. ולינינו זוכר שם הספר בניכור. לכן כמדומה לי שהיא תשו' שדה המלך ח"ב ולינינו בידי. עכ"פ השחת הכא נאלעא דמלרים שגם הגנריס היו כנסיס להסיר שער בית הערוה. ולעי"ד דגם ג"ע הכא סיו"ב ז"ל יודה דאם שכחה מוכן הוא דהא ודאי תדוייהו קפדי האים והאשה שוו בשעריהן וד"ב.

(טו) בענין המקוואות שבארץ מצרים הבנויים בחפירה בקרקע. ועמוקים שיורדים למקום המקוה במדרגות רבות כי גשם אין בכל הארץ. וע"כ מוכרחים לבנותן בעומק האדמה למטה. לקבל בתוכם מימי הנילוס המבצבצים תחת הקרקע. ואופן בנינם ועשיתם גם הוא עזר לרעה ומקום מצא היצה"ר לתת יד לפושעים הנותנים בתוך סורת לטהרת הטבילה. כי המקום מפחידם לסיבת עמקו ואפלתו. ע"כ קמתי בחסד ה' וסדרתי **פסק דין ארוך** להתיר לעשות מקוה טהרה בכל הבתים והחצרות למי שירצה. ממימי הנילוס המובאים בצינורות קבועים תחת הקרקע. לשתייה לכל הבתים ע"י החברה הצרפתית. וגם טרחתי וקבלתי מאת החברה צורת המכונה המביאה את המים. ועשיתיו קונטרי' וקראתיו „מקוה טהרה" והסבימו עמי בהתירו רבנן תקיפי שבעיקו"ת ירושלם ת"ו ועיה"ק חברון ת"ו ושאר רבני הדור העי"א הנהו כמוס תוך קונטריסי תשובותי ה' יזכני להעלותם על משבח הדפוס בחיי בעה"ת. והדבר הזה הקל לכמה בני אדם ירא ה' אשר להם קרקע מולקי לעשות מקוה טהרה בחצרם. וכן ממנו עשינו מקוה לצורך רבים אשר ממנו שבעים נחת ורצון זכרה ה' לי לטובה.

ותנוח בנ"ע נפש המשתדל והעוזר ה"ה חנביר השר המנוח ירא את ה' כמח"ר **נסים ביי מוציירי** זלה"ה. אשר עזר על ידי הרבה להשיג רשות מהחבר' הצרפתית הנו' להתחקות על המכונה של המים. ועל ידו השגתי את צורתה מאת החברה הנו' אשר אותה שרטתי רצופה עם הפס"ד למען יתחקו על פעולתה. לתת כח להתיר. נפשו בטוב תלין. וזרעו ירש ארץ. אמן.

(טז) המנהג פשוט פה מצרים. שהנשים אחר טבילתן בימי הקור. אם יש בהן איזה חולנית שהקור מזיק לה לשוב להכנס למרחץ להתחמם שנית והוא כדכתב הרמ"א סו"ס קצ"ח משם המרדכי יעו"ש.

ואולם לשוב למרחץ לרחוץ שנית אחר הטבילה. כתב רמ"א שיש אוסרים והרב כס"א ז"ל בסי' נ"א אות ד' כתב. וז"ל ויש מתירין אפי' לכתחי' עיין שם במרדכי וכן בבואי העירה נ"א ראיתי שנוהגים כן ועיין למהריק"ש שכתב והמיקל לא הפסיד עכ"ל. ואתו הס"ר כי מהריק"ש ז"ל לא בנדו"ז דיבר רק שמותר להכנס למרחץ בלבושה ודק כדי להתחמם. או לשפוך עליה מים חמין חוץ למקוה. ויש מי שמחמיר והמקל לא הפסיד והמחמיר תע"ב

עכ"ל

עכ"ל. אכן לשוב להכנס למרחץ אחר הטבילה ולרחוץ שנית הא לא איתיה ברברי מהריק"ש כמ"ש המעין.

האמנם פתח פתוח מצאתי להתיר. שכ"כ ג"ע החיד"א ז"ל בשיו"ב סי' נ"א אות כ"ה. שרבינו ישעיה הראשון בתשו' כת"י התיר ליכנס למרחץ אחר הטבילה ולרחוץ שנית דבנדה לא נזרו. וכתב עוד ג"ע שם שזכור שהרב פרי הארמה ז"ל הביא תשו' רבני הדור הקרמונים להתיר ואין הספר בידי ע"כ. ודבר ה' בפיהו אמת שכן כתב הרב פרי הארמה ז"ל בח"א דקס"ב. שנשאל ע"ז והוא התיר והכיא דברי שני המאורות הגדולים בנדו"ז הרב ר' ברוך בנימין ז"ל בן הרב הגדול המפורסם כמוהר"ר ישראל בנימן ז"ל והרב הגדול כמוהר"ר שמואל גרמיזאן זלה"ה. ושם הביא נוסח תשובותי' שהתירו בפשיטות. ובתו"ד זכרו תשו' הרדב"ז ישנות סי' צ"ה שהתיר יעו"ש בנועם שיח פי רבנן קדישי זיע"א. וא"כ מאחר עלות דכל הרבנים הגדולים כולם התירו בפשיטות. א"כ שפיר נהגו במצרים איזה נשים שנכנסים אחר הטבילה למרחץ שנית ורוהצות כדי להתחמם דשרי להו. דיש להם אילני רברבי ותקיפי על מי לסמוך בכח. ומעתה מנהג מצרים כמנהג עיה"ק ירושלם ת"ו ועיה"ק חברון תו"ב וכמ"ש הרב פרי הארמה ז"ל משם הרבנים הנז"ל ודו"ק.

(**טוב**) רבים טעו וחשבו שהרחקת ימי הכלה שנבעלה וראתה דם בתולים. אינינה כהרחקת ימי הנדה. ומקצרים בימי ההרחקה והם טועים וצריך למחות בידם ולהודיעם שגם הכלה דין הרחקתה וספירת ז' נקים שוה ממש לנדה דעלמא. ואסורה להתחיל למנות עד יום החמישי לבעילתה. ואח"כ תספור ז' נקיים כמשפט. וכמ"ש מרן ביו"ד סי' קצ"ג. ואין הפרש ביניהן כלל. לענין ההרחקה.

הלכות כבוד רבו

(**א**) במצרים נהגו מזמן הנגידים. להיות להם דיין אחד על ידי שבוררים אותו הקהל ומקבלים אותו עליהן לדון ביחידי. ומהנייא קבלתם ובחירתם אפי' לאותם שלא היו בעת הבריה. וההודאה לפניו הויא הודאה. הרדב"ז רפום פיורדא סי' תק"ט. ועיין חדשות ח"א סו' קנ"ח. (מנחני מלכים).

(ב) אם גם לענין קיום שטרות מהני לקיים לבדו. אכתוב בזה בע"ה בחלק ח"מ עם שאר הדינין השייכים לזה.

(ג) המנהג במצרים בדורותינו. שאחר שקבלוהו הקהל ע"פ בחירתם וטוב רצונם. מודיעים הקהל להממשלה מבחירתו. והם מביאים לו רשות זהורמנותא דמלכא במאמר מיוחד לזה הנק' פירמאן. כדי לדון ולשפוט ע"פ התורה בין איש לרעהו. ומפרסמים נשיאותו גם מצד השררה יר"ה וא"כ הוו דיניו מקובלים מצד בחירת הקהל. ומאושרים מצד הממשלה. ומילתא רבתא היא לענין דינא וכמ"ש הריב"ש בסי' רע"ה בתשובה ארוכה והזכירה הרמ"א בהגה בסו"ס רמ"ה יעו"ש.

(ד) המנהג הזה נהוג גם בעיקו"ת ירושלם ובמלכות תוגרמה החסידה יר"ה. והא עדיפא מרין נתינת רשות המלך לדון המוזכר ברבינו הטו"ר בח"מ סי' נ'. והביאו רמ"א בהגה סעיף ד'. שהתם קבלת הקהל באה מכח מינוי המלך. ומינוי המלך הוא המכריח קבלתו. וע"ז כתב רבינו הטור דיכול לדון אע"ג דמינוי המלך לבדו לא מהני. אכן כיון שמקבלים אותו עליהם אח"כ מהני. דמטעם זה כתבו הפוסקים תוכחת מגולה למי שמתמנה מהמלכות בלי רשות הקהל ועתיד ליתן את הדין אם מצער הקהל בכך. אכן במלכות תוגרמה יר"ה החק להפך שקבלת הקהל ובחירתה בהרב ברצונם היא העיקרית אצלה. ועפ"י בקשתם ורצונם לזה אז תאשר את נשיאותו לתת בידו שבט מושל. וכלא זה לא תכירהו הממשלה כלל. וא"כ לעולם הרב הוא מקובל ברצון הקהל ובחירתם בו להיות לדיין. וכתר המלכות נוסף הוא על בחירתם. והא מילתא רבתי היא לענין דינא וכמ"ש בשם הריב"ש לעיל.

(ה) כל שהחזיק רב העיר באיזה שררה אפי' החזיק בה מעצמו וזכה בה אין מסלקין אותה מידו אפי' לתתה לחכם אחר גדול ממנו הבא לשם הריב"ש סי' רע"א. והזכירה רמ"א ז"ל בהגה סו"ס רמ"א. וכן כתב מהריק"ש בהנהותיו.

(ו) במצרים אשר הרב היושב על כסא הרבנות הוא המטפל בכל עסקי העיר במילי דשמיא. אין רשות מעתה לשום חכם אחר להורות שום הוראה בעירו בעניני איסור והתר. אפי' שאותו החכם גדול ממנו בחכמה. עכ"ז לאו אורח ארעא להורות באתרא דחבריה. ובריני ממונות הא בלאו הכי אין דיניו דין מצד הממשלה. וכ"ש שאין רשות לשום חכם לברך ברכת

חתנים וכוס ברכת מילה ופדיון וכיוצא בלתי רשות רב העיר. כיון שהמנהג לחת להרב דבר מה ע"ז. לאו כל הימיניה לקפח פרנסתו ולהסיג גבולו. מהריק"ש בהנהותיו. והם הם רבדי מהריק"ו הבי"ר כרן הב"י בריש סי' רמ"ב יעו"ש.

(ז) ממוצא דבר אנחנו למדין שאין ראוי לשום רב וחכם ודיין בעיר אחרת לסדר פסק והוראת דין לשום שואל מאנשי העיר אשר יש להם רב ודיין היושב על כסא ההוראה. ולרדותו בתוך ביתו, כי לא ימנע מחלוקה. או שהשואל ההוא לא ציית לדינא לדברי רב העיר. וע"כ שולח אמרתו ארץ למרחוק. או שהשואל נאה ונאון ודרך רע. ולהקניט להרב לראותו כי אינו חושש לכבודו ע"כ הוא שואל דבר הלכה מפי הזולת. והחכם ההוא הנטפל אליו הוא ניהו רמבזה כבוד התורה. ומרבה קטינורייא בין הת"ח. והדברים נכוחים למיישרים אורחותם ומיושבים ברעותם.

(ח) אין ראוי לחלוק על הדין הממונה בעירו שקבלוהו עליהם בני העיר. אפי' אם נראה לו שעשה שלא כהוגן. וראוי לעמוד מרחוק בשב ואל תעשה. מהריק"ש בהנהותיו סי' רמ"ב משם מהרשד"ם בח"ב סי' קפ"ה יעו"ש.

ומ"מ אם אותו החכם שנראה בעיניו הוראת רב העיר תמוהה. ירצה למשקו"ט בינו ובין רב העיר בנחת ובשלוה. לדעת טעמו של דבר הנה מה טוב כי אולי למיגדר מילתא עבד וביוצא. ובנחת ובהשקט ישאו זה ע"ז. ואם ישרו בעיניו ראיותיו וחזר בו מוטב. ואם לאו ישתוק. ועיין הרדב"ז בחדשות סי' תצ"ה. ועיין לנ"ע בכרכ"י ובשיו"ב. ואולם לכ"ז צריך זהירות וזריזות לבלתי יהיה ח"ו כמתכבר בקלון חבירו, וכללא דמילתא שיהיה הדבר בצנעה בניהם. לא בפרהסיא. הא לאו הכי אין רב העיר נזקק אפי' להשיבו דבר. ואומר לו מי הוא זה שבא לרדותנו בתוך ביתנו. ור"ב.

(ט) כל מקום שהוזכר בדינים אלו כבוד הרב לאו דווקא שיהיה רבו ממש אלא כל שהוא אדם גדול בעירו ובדורו. הכל חייבים בכבודו כאלו הוא רבם מהריק"ש בהנהותיו סי' רמ"ב.

(יוד) שבח הוא לת"ח שאע"פ שישמעו חרפתם מפי נבל מחרף ומנדף. שלא להשיב ויעביר על פשע. אע"פ שמן הדין יכול לנדות להאיש ההוא. אכן כ"ז הוא אם חירפו בינו לבינו. או לא נהג בו כבוד כראוי. אבל אם ביזהו בפרהסיא אסור להחכם וכ"ש לרב העיר למחול. ואם מחל נענש ע"ז שזהו ביזיון התורה. רק יהיה נוקם ונוטר עד שיבקש ממנו מחילה ויסלח

לו. רבינו הטור סו"ס של"ד. ומרן הב"י שם כתב שראיה משאול המלך כראמרינן בפ"ב דיומא יעו"ש. ומרן ז"ל פסק דין זה בש"ע סי' רמ"ג סעיף ט' יעו"ש.

(**יא**) אסור לבני העיר לפרוע הספקת הרב מכיס של צדקה דגנאי הוא לו וגם גנאי לבני העיר. אלא עושים לו הספקה ממקום אחר (ר"ל מהכנסה אחרת של העדה) מהריק"ש סי' רנ"ב. והביאה רמ"א בסי' רנ"ב סעי' י"ג.

ונראה דהאידנא שנהוג במדינות אלו שכל כסף הכנסות העדה כולם נכנסים לאוצר העדה הכללית וממנה מוציאין כל הוצאות העיר וגם להספקת הרב ומשרתי העדה וכיוצא. אין בכך כלום אפי' שבתוך האוצר כלול גם קופת הצדקה. דהא לא מינכרה מילתא כאמור. האמנם אם ממנים העדה גזברים נבאים למחלקי הוצאות העדה. וגזבר מיוחד לחלק לעניים ולאביונים צדקתם בכל חדש וחדש. אז אסור להם ליחד הספקת רב העיר ובית דינו מאת הגזבר ההוא המיוחד לעניים, דהא גרע טפי וביזיון הוא להרב וגם להעדה כאמור והדברים ברורים. וכן נהגו במצרים העי"א.

(**יב**) במצרים יש הסכמה קדומה כמבואר בס' דרכי נועם שלא ליקח שום מס ועריכה משום ת"ח שתורתו קבע ומלאכתו עראי. ובהסכמה ההיא עלו רבני עיקו"ת ירושלם ורבני שאלוניקי כמבואר שם. והזכירוה רבני עיקו"ת במנהגי ירושלם ת"ו בה' כבוד רבו סעיף ו'. וכבר נודע שמרן ובית דינו זיע"א החרימו ונידו בכל אלות הברית על כל מי שיקח משום ת"ח שום מס לא ע"י ישראל ולא ע"י גוי וכמ"ש בתשו' מרן סי' א' יעו"ש. ועיין מ"ש מהר"ם אלשקר בתשו' סי' י"ט ועיין מ"ש מהריק"ש ז"ל בהנהותיו לסי' רמ"ג בדינים אלו יעו"ש. ומתבאר מדברי מרן ז"ל ומדברי מהריק"ש שאפי' אם יש לו מעות ונושא ונותן בהם ומרויח עכ"ז אסור ליקח ממנו מס כלל יעו"ש.

(**יג**) בענין הסכמות הקהל שמתקנין בני העיר לעשות כו"כ והעובר ע"ז ישלם קנס כו"כ. הנה בעיר שיש בה חכם ממונה על הצבור. אין תקנתם תקנה אלא אם כן נעשית ההסכמה מדעת חכם העיר. אבל אם הקהל עשו זאת בלתי הסכמת הרב. אין הסכמתם מועלת לכלום ואינם יכולים להעניש ולהפסיד קנס לעובר על הסכמתם. כל שלא נעשית מדעת הרב שבעיר. מרן בח"מ סי' רל"ה סעיף כ"ט ועיין שם בפתחי תשובה מה שהאריך בזה לחיזוק הדבר יעו"ש.

נהר הלכות צדקה מצרים צה

(א) מה שנוהגים במצרים ומקומות רבים. שכאשר יקדיש איש ס"ת או פרוכת הקדש או בנין קדש. שכותב שמו ע"ז לזכרון. מנהג יפה הוא ואין בזה משום התפארות במעשיו. ואדרבא נכון לעשות כן. רמ"א בהגה סי' מט"ר סעיף י"ג יעו"ש. ודבריו הם תשובת הרשב"א ז"ל סי' תקפ"א שכתב שזו מדת חכמים ומדת ותיקין כדי ליתן שכר לעושי מצוה. ומדת התורה כך היא שהיא כותבת ומפורסמת עושי מצוה, וכתב עוד שם ומכאן אתה למד שהיו נוהגים לכתוב כל שמות המקדישים לשמים להיות להם לזכרון טוב וכו' ולפתוח דלת לעושה מצוה. והביא הרשב"א כמה ראיות על זה מן התורה יעו"ש.

ואני בעניי מצאתי ראיה חותכת מלשון מד"ר בקהלת שדרשו על פסוק אוהב כסף לא ישבע כסף. (והנימלו לס"י ז"ל בפירושו על קהלת) אוהב מצות לא ישבע מהם. ומי אוהב בהמון לא תבואה גם זה הבל. ומי אוהב בהמון מצות רבות לא תבואה ואין באחת מהם מצוה מסומנת וניכרת (ע"י קביעותה לדורות) כגון בנין בית המדרש ובית הכנסת וס"ת נאה, גם זה הבל יעו"ש. ושם במד"ר הביא ראיה ממשה שהבדיל שלש ערים למקלט ונקראו על שמו יעו"ש. ובאיזה אופן תהיה מסומנת וניכרת שהוא עשאה אם לא בהזכר שמו ע"יה ופשוט הוא. ומדברי המדרש הזה למדנו אחרת. שלא זו בלבד שנכון הוא אלא שהדבר בתורת חיוב שאל"כ הבל הוא. ושוב ראיתי בספרי המגינים שנדפסו מחדש אשר הדפיסו בגליונותיהם ס' נקודות הכסף להגאון הש"ך שציין תשובת הרשב"א הלזו ע"ד הרמ"א. והמדפיסים ציינו אותה לפנים. הגם שבכל ספרי הש"ע שבידינו ליתא להא, ומזה השיג על הט"ז בחזקה שנתן טעם אחר למנהג יעו"ש. ומעתה מנהגן של ישראל תורה היא וכן ראוי לעשות וכתוב זאת זכרון.

(ב) אמ"ה יען ראיתי פה במצרים אנשים יראים ושלימים המפרישים מעשר מריוח ממונם לדברים שבצדקה ודבר המצוה. אכן לא ידעו מה הם הדברים אשר יכולים לעשות ממעות המעשר. ומה שאינן רשאים לעשות כי אם מן החולין. ופעמים רבות נשאלתי מהם על זה. ע"כ מדי לזכות הרבים אמרתי לסדר בקונטרים הזה כל הדברים המותרים לעשות מכסף מעשר. ומה שאינן רשאין בו. הכל בסדר נכון. כפי מה שלקטתי מספרי רז"ל. ובפרט מדברי הרב מהר"ש לאנייאדו בספר בית דינו של שלמה דנ"ן שהאריך הרחיב בפרטי הדברים האלה. וטרם כל אציעה נא לפניהם שתים

שלש

נהר הלכות צדקה מצרים

שלש גרגרים בדיני הפרשת המעשר מהממון וחקת משפטו ואח"כ אסדר הרבריס המותרים והאסורים מערכה לקראת מערכה וה' יעזור לי.

דיני הפרשת מעשר ממון

(א) הפרשת אחד מעשרה מהריוח היא מדה בינונית. כי המצוה מן המובחר הוא החומש. ושנה ראשונה מפריש מן הקרן ומשנה שנית והלאה יפריש מן הריוח. מרן סי' רמ"ט סעיף א' ועיין שם בש"ך.

(ב) הפרשת המעשר תהיה מן ריוח מעותיו בכללם. ולא אחר שיוציא מהריוח מה שצריך להוצאותיו הנצרכות אכילה ושתייה וכיוצא. ומהנותר או יפריש הריוח כאשר יש שנהגו כן. דלא אריך למיעבד הכי דבזה לא קימו המצוה רק מכל הריוח יפריש המעשר. מקן נתבו' לנקח לוכל סי' ג'. נרכ"י סי' מע"ר לות ה' נלקוכה. ונסיו"ב לות ג'.

(ג) הבא לקיים מצות הפרשת המעשר מממונו. הטוב טוב שיתנה בפירוש איתמר קודם ההפרשה. שחלוקת כסף המעשר תהיה ע"פ דעת עצמו. וע"פ ראות עיניו. וע"פ ההזדמן לתת ממנו לצדקה בעת אשר יחפוץ. באופן שלא יגמור בדעתו כלל לחלק מעשרו לצדקה לאלתר. כדי שלא יעבור על בל תאחר שהרי עניים מצויים הם. ואולם אם התנה בפירוש כנ"ל אז ככל היוצא מפיו יעשה. ג"ע נרכ"י לות ד' ומהכ"ם לאלייאדו דנ"ן לות כ"ח ינוי"ם.

(ד) אם זכה לכסף מעשר הרבה. יותר מכדי הצורך. טוב לבערו ולהוציאו בצדקה ומצוות בשנה השלישית. ובשנה הששית. לשמטה. הרב ב"ד ש"ש שם אות כ"ב. ונראה שהרב מרמהו למעשר עני גמור. ששתים אלה שנה שלישית וששית הם שנות מעשר עני כידוע. האמנם ממ"ש לעיל בסעיף ג' משם ג"ע הברכ"י. נראה שגם בזה אם פירש בשעת הפרשתו להתנהג כו ע"פ דעתו כנ"ל אין צריך ביעור. וככל היוצא מפיו יעשה גם בזה.

(ה) אין לעשות פרקמטא ממעות מעשר הגם שהריוח של הפרקמטיא שעושה נכנס לקופת המעשר. והטעם כי אפשר שתזדמן לפניו איזה מצוה לעשותה. ומאומה אין בידו. הרב הנז' שם אות כ"ג. ונראה שאם יקבל עליו להלוות לעני מכיסו עד אשר יבוא לידו כסף המעשר וינכה ממנו מה שהלוה לעני שרי. וכ"כ רמ"א בס' נז"ר בהגה סעיף ד' יעו"ש.

אם

(ו) אם עשה סחורה במעות מעשר הריוח הוא לקופת המעשר. אכן אם ח"ו הפסיד בעסק ההוא. אין לקופת המעשר שום הפסד. וישלם מכיסו דיד הקדש על העליונה. הרב נ"ד ס"ם לוח כ"ג.

(ז) אם עשה בממונו שני עסקים. בהאחד הצליח והרויח. ובהשני הפסיד ח"ו. אין לנכות ההפסד של העסק השני מן הריוח של הראשון כדי להשלים הקרן. אלא מן העסק הראשון שהרויח מפריש ממנו המעשר. ובהפסד העסק השני המקום ימלא חסרונו ואין לו לנכותו מן ריוח עסק הראשון. הרב הנז' אות כ"ד וכ"כ נ"ע בברכי סי' מט"ר אות ד' משם הרב שבות יעקב ס"ב סי' פ"ו.

ומתבאר מדברי נ"ע שם שרווקא אם היו שני קניני סחורה וכיוצא בשני פעמים שאז אין מנכה מקניה על קניה אחרת. אבל אם עסק בפעם אחת במשא ומתן גדול בכמה דברים. ובאחד הרויח ובהשני הפסיד כיון שהכל עסק אחד וקנין אחד והכל בבת אחת יכול לנכות מן הריוח של העסק הראשון להשלים ההפסד של העסק השני יעו"ש. ושו"ר שגם הרב ב"ד ש"ש הביא דברי הרב שבו"י הנ"ל בחילוק הנז' וכן אסיק כוותיה יעו"ש.

(ח) בן שירש נכסי אביו. אע"פ שהאב היה נוהג להפריש מעשר ממונו. הבן צריך להפריש מממונו שבא לו עתה בתורת ירושה. רפנים חדשות באו לכאן. נ"ע נסיו"ב סי' רמ"ט לוח ג.

אמ"ה אחרי אשר כתבנו דיני הפרשת המעשר מהממון. אבאר פה בעהי"ת מה הם הדברים הבאים מן החולין. ודברים הבאים מן המעשר. והנם שנ"ע בשיו"ב סי' רמ"ט אות ד' כתב משם הרב ב"ד ש"ש. שכ"ד דברים באים מן המעשר. וי"ז מן החולין יעו"ש. אנב שיטפיה כתב כן כי עיניו חזו שהרב עשה בהם סימני המספר כ"ד וטו"ב. אכן הרב ב"ד ש"ש הכניס תוך המספר גם דיני הפרשת המעשר. כמ"ש המעיין. ובצרו להו טובא למנין הדברים שהם מן המעשר. ואשר הם מן החולין. וע"כ אינם אלא מספר י"ב. הבאים מן החולין. ומספר י"ג הבאים מן המעשר כפי מה שלקטתי מדברי הרב ב"ד ש"ש ומשאר ספרים.

ודע שכל דבר שהוא חובה על האדם לעשותה מצד החיוב המוטל עליו משמירת מצות התורה ונתינת הצדקה אי איפשר לפטור עצמו ולעשותה

ולעשותה מן המעשר. וכמארז"ל כל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין.
וע"כ הנני לבארם תחילה אחת לאחת בעהי"ת ישמע חכם ויוסיף לקח.

דברים שבחובה הבאים מן החולין

(א) לקנית טלית. וציצית. והפילין. ומזוזות. וסוכה. ולולב ומיניו. חנוכה מגילה. וס"ת. הכל מן החולין ולא מן המעשר.

(ב) לשכר מלמד לבניו. מן החולין ולא מהמעשר. הרב ז"ד ס"ם אות ז'.

(ג) להיו תמדליק בבית הכנסת או לקניית נרות לבהכנ"ס שאין בזה שייכות לעניים. שם י"ג. וכ"כ רמ"א בהנהה סי' רמ"ט סעיף א'.

(ד) נדרים שנודר ארם לה' בעת צרתו. שיצילהו ה' ובצאתו למרחב שלם ישלם מכיסו לא מן המעשר. שם ט'

(ה) דבר נדר שנודר לזרז עצמו דרך קנס לשלם כו"כ אם יתקפנו יצרו לעשות כו"כ. גם זה מכיסו. שם יו"ד.

(ו) מה שמתנדב בעלייתו לס"ת שהנדבות הם לברק הבית ולהוצאות שמש וחזן וכיוצא ואין מתחלק מזה לעניים כלום הכל הוא מן החולין. סס ה'. והגם שכתב הרב שם שיוכל לתת לשליש או לרביע מנדבותיו בס"ת מן המעשר. כמ"ש שם אות ב'. היינו דווקא למנהגם בארץ שמחלקים ג"כ לעניים בחנים ובמועדים מכסף הכנסות בהכנ"ס וכמ"ש הרב בתשו' ד' נון ע"כ יעו"ש. אכן במצרים לא נהוג הכי רק הכנסות בהכנ"ס אין לעניים ממנו שום חלוקה רק הכל לקופת ברק הבית. והרי הוא ז"ל כתב באות א' לקופת ברק הבית יתן מכיסו ולא מן המעשר. וכן ראוי לנהוג בכל מקום שהכנסות בהכנ"ס הם לקופת בד"ה. ואע"פ שמשלמים מזה לחזנים ושמשים שהם עניים לא שריא כי אלו הם שכירים ונוטלים שכרם מרינא לא בתורת צדקה וע"כ אי איפשר לתת זה מקופת המעשר כאמור והם דברים ברורים.

(ז) מה שקונה בבהכנ"ס מצות כמו פתיחה ורמונים והקמת ס"ת וכיוצא בזמן שיש להם קונים. והוא מוסיף עליהם לשליש ולרביע המחיר על מה שפרעו הזולת. אותו חתוספת שהוסיף על הקונים. אם בשעת קנין היה מכוין שהתוספת ההוא יהיה מן המעשר מותר לקחתו מן המעשר. ואם לא היה דעתו כן בשעת הקנין אין לקחתו מן המעשר. דהוי פורע חובו מן המעשר. הרב הנז' שם בתוספת מעשר אות ד' וכח"א במעשר ממון אות ה'

ומובן

ומובן שרווקא התוספת שרי ליקח מן המעשר. לא הקנין כולו שהרי יש לו קונים אחרים. ולדידן במצרים שהכל הולך לבד"ה לא שרי לתת כלום מן המעשר. כנ"ל.

(ח) לקנות ספרים ללמוד בהם יהיה הקנין מכיסו ולא מן המעשר. ואם אין ידו משגת לקנותם מכיסו ורוצה לקנותם מכיס המעשר מותר אך. ע"פ התנאים שיתבארו במערכה השנית אות יו"ד. דהיינו שישאילם לאחרים ג"כ. ויכתוב עליהם שהם ממעות מעשר יעו"ש.

(ט) אם הולך להשתטח עמ"ק הצדיקים בעיקו"ת ירושלם ושאר אה"ק. או לעלות רגלים ההוצאות הדרך הליכה וחזרה הכל מכיסו. חוץ ממה שמתנדב שם לת"ח ולעניים כאשר יתבאר במקומו בעהי"ת. שם י"א.

(יוד) כסף העריכה שהוא מס השניתי שנותנים לקופת הקהל הוא מכיסו דווקא ולא מן המעשר. שהרי מילתא דרמיא אקרקפתא דגברי בני מתא היא. ופורעים גם מי שאינן מפרישין המעשר. וא"כ הו"ל פורע חובו מן המעשר. שם י"ד וט"ז.

(יא) מחצית השקל בפורים. ומשלוח מנות. ומתנות לעניים. הכל מן החולין ולא מן המעשר. שם ט"ו. אכן במתנות לאביונים אם אחר שהפריש כפי מסת ידו וכפי יכולתו. ורוצה להוסיף ממעות מעשר שרי. כן כתב השל"ה והבי"ד הרב תוך התשובה ד' נון ע"א סוף העמוד.

(יב) להיות סנדק או לתת להכנסת כלה לחופה אם ידו משגת לשלם מכיסו. לא יתן מן המעשר. וכן אם מכנים לחופה אחת מקרובותיו שהיא ג"כ צדקה יהיה מכיסו. אכן אם מוסיף על הקצבה שקצבו לו בני משפחתו לתת אותו תוספת יהיה מן המעשר. שם י"ב.

דברים שמותר לעשותם ממעות המעשר

דע כי עיקר מצות מעשר ממון היא להחזיק ביד עמלי תורה. לתת לחם לרעבים. להלבשת ערומים. להכנסת אורחים. לבקור חולים. ולגמילות חסדים. וגדולה מכולם היא מצות פדיון שבויים שאין למעלה ממנה. הרב

הגז' לוח ס' ג' ג'.

זה הוא כללות מצוה זו ועתה אתחיל לפרט כללות הדברים הנז' בעהי"ת.

(א) לתת צדקה לשלוחים הבאים לקבץ בעד עניי ארץ ישראל ת"ו. והק

אם יהיו שלוחי כולל או לעצמם. וה"ה שליח משאר מקומות כולל או לעצמו שם ח'.

(ב) לקנות ספרים ללמוד בהם בני עניים או ספרים לת"ת יהיו מן המעשר אפי' אם ידו משגת לקנותם מכיסו. מותר לקחת דמיהן מן המעשר. שם י"א. וכן לקנות ספרים ולהקדישם לבהמ"ד ויכתוב עליהם שמו שרי.

(ג) לעשות חברת לומדי תורה שילמדו איזה יום או איזה לילה לש"ש והוא יספיק להם שמ"ל. וקאפי' ומיני מאכל וכיוצא. שם ט'. אבן אם הלימוד הוא לרפואתו. או להצלתו. שעושה תיקון כרת וכיוצא. אין לקופת המעשר בזה כלום. דצריך שיתננו מממונו כדי שיועיל לו בעה"י.

(ד) לתת עזר להכנסת כלה או להיות סנדק. אם אין ידו משגת לתת מכיסו. או אם בעזר הכנסת כלה לקרוביו העניים. מוסיף על הראוי לו או על מה שקצבו לו לתת אותו התוספת שרי מן המעשר. שם י"ב.

(ה) למצות פדיון שבויים כגון לפדיון העאסכרייא לאיש ישראל הנלקח לעבודת הצבא. וע"י הפדיון יצא לחפשי. וכן אם נתפס איזה איש ישראל על מס וכיוצא ואין להאיש ההוא מה לשלם וע"י יתפסוהו במאסר הרי זה פדיון שבויים ממש. שם י"ג

(ו) לשלם שכירות מלמד תורה בעד בני העניים. שאין ידם משגת לשלם שכר המלמד. ואפי' אם אבי הילד עשיר. אכן אינו רוצה לשלם שכר המלמד בעד בנו. ובעבור זה הילד הולך בטל או יצא למלאכה ויבטל מלימוד התורה. מותר הכל מן המעשר. שם י"ד.

(ז) לגמול חסד ולהלוות לאדם בשעת דוחקו. מותר מן המעשר. ואפי' לעשיר שנדחק בעת ההיא שרי. דהא עני היה באותה שעה. שם ט"ו.

(ח) אם הלוה מכיס המעשר לעני ואכל אותם ואין ידו משגת לשלם כלל או הלוה לאיש עשיר והעני רח"ל ומחל להם בהמלוה. כי אין להם מה לפרוע. יחשב גם זה מקופת המעשר. הגם שלא נתכוון למחול להם בעת ההלוואה. שם ט"ז.

(ט) לתת עזר וסיוע לבניו הגדולים או בנותיו שהם עניים. וכן לאחיו ואחיותיו. או לשכניו. או לעניי עירו. ולעניי ארץ ישראל. ולעניי ארץ אחרת. (נמדר סזה זה לפ"ז) שרי מן המעשר. ורק בתנאי אם בשעת הפרשת המעשר התנה בפירוש שחלוקת המעשר תהיה תלוייה ברעת עצמו. ולא שהפרישו

שהפרישו בסתם. כי בזה יש מחלוקת. אבל לזון ולפרנס אביו ואמו ארז"ל תבוא מארה למי שמפרנס אביו ואמו מן המעשר. הרב המגיד סס ז'.

(**יוד**) לקנות ספרים ולהשאילם לאחרים שילמדו בהם. אם אין ידו משגת ולא היה קונה אותם אלמלא היה בידו המעשר. שרי לקנותם. אבן בעינן ב' תנאים. האחת שישאילם לאחרים. וב' שיכתוב עליהם שהם קנויים מכסף מעשר. כדי שלא יחזיקו בהם יורשיו לקחתם לעצמם. סס ו'. וכן כתב הבאר היטיב סי' רמ"ט סעיף א' יעו"ש.

(**יא**) אם זיכהו ה' ועלה להשתטח עמ"ק בארץ ישראל ת"ו. כל מה שיתנדב שם לת"ח ולעניים ולצדקות אחרות יהיו מן המעשר. אבן לא הוצאות הדרך הליכה וחזרה ואכילה ומלון. כמו שנתבאר לעיל במעשה הראשונה אות ט'. הרב המגיד לוח י"ל.

(**יב**) מה שמוסיף יותר על שליש מלנאו להידור מצוה. למשל קנה אתרוג יפה בסך עשרים גרוש. ומצא אחר יותר מהודר מהראשון שהיא מצוה להוסיף עד שליש מלנאו בדמיו שהוא סך עשרה גרוש אחרים שבין הכל שלשים גרוש. כמפורש במרן או"ח סי' תרנ"ו. הנה עד סך שלשים גרוש יהיו מכיסו וממונו. אבן מה שמוסיף על זה יהיה מן המעשר. ש־רי תוספת על השליש אינו מן החיוב עליו. (ועיין מ"ש בזה בשלולית הנהר).

שלולית הנהר

(**יב**) ומ"ה כעין רלוי נלע"ד לדין זה שהיותר מן הסלים בהידור מצוה שרי מן המעשר. ומ"ש דקמ"ל ד' ט' ע"ב דלמדינן התם הידור מצוה עד סלים. בשעבדת לעני משמיה דר' זירא עד סלים משלו. מכלן ואילך משל הקב"ה ע"כ. וכפי פירש"י משל הקב"ה מה שמוסיף על סלים יפרע לו הקב"ה בחיו. והתום' פירשו שהקדן קיימת לו לעוש"ב. ובימוקי יוסף פירש משל הקב"ה אם זיכן לו הקב"ה סלת מיגיעו יוסיף ואם לאו חיו קודמין. ורש"ל בים"ם תמה על פירוש הנמקי ז"ל. ועיין להרב המאסף בם' בית השואבה בדיני הידור מצוה לוח י"ב מ"ם בזה. וגם הוא ז"ל האריך הרחיב בענין זה כיד ה' הטובה עליו יעו"ש. לכן לכלהו פירושי ליתא דקאמר מכלן ואילך משל הקב"ה לית מחייבא על הלשון. מלבד הקושי המבואר דלעיל משלו. לאו דקבה"ו הוא הלא הכל מידו יתברך. ולע"ד שמקום הניחו לי רבותינו להתגדר בו ולפרש כוונת הש"ס הכי. עד סלים משלו ר"ל מן המולין דהייט מכיסו וממונו. שאנו ה' חיב להוסיף בהידור מצוה עד סלים. מכלן ואילך. משל הקב"ה ר"ל מן המעשר משל מופרש בשם ה' וקרוי הוא וכל מעשרותיכם וכו' משל תדרו לה'. (דברים י"ב) ובזה יתיישב בשון הש"ס בשו"ע. דבר דבור על מופניו.

ובעין רלוי בפירוש הזה. מדברי מרן הב"י בסי' תרנ"ו בדיני הידור מצוה. שאחר שהניח דברי הרמ"ם שכתב שאין לדם חיב לשנות בון רב אפי' על מצוה עוברת וכמאריז"ל לא ישנה

(יג) מה שקונה מצות בבהכנ״ס פתיחה או רמונים והגבהת ס״ת וכיוצא. או מה שמוסיף על הקונים ליקר המצוה וחבובה. או מה שמתנדב בעלותו לס״ת הנה במקום אשר נהגו שמהכנסות בהכנ״ס מחלקים ג״כ לעניים בחגים ובמועדים וכיוצא. מותר ליקח מן המעשר כדי שליש או רביע ממחיר המצוה מן המעשר. כיון שיש לעניים הנאה מהכנסות בהכנ״ס. ובתנאי שיתכוין לזה בשעת הקנין. אכן במקום שנהגו כמנהג מצרים יע״א שכל הכנסות בית הכנסת הם לקופת בדק הבית של בהכנ״ס. דהשתא אין לעניים כלום בזה. אין ליקח מן המעשר כלום. וכמו שביארנו במערכה ראשונה אות ו׳ ז׳ ודו״ק.

הלכות הקדשות

(א) במצרים המנהג פשוט ומעשים בכל יום. שאיש כי יקדיש בית או קרקע להקדש עניים כדי שיהנו העניים בשכירותה. שז׳ טובי העיר והנבאים מחליפים אותו בבית אחר או קרקע אחר טוב ממנו. אשר ממנו תועלת יותר לעניים. וקונים בדמיו חצר אחרת טובה מהראשונה. אכן ההקדש תמיד יקרא על שם המקדיש הבעלים הראשוני׳. סכדנ״ז מדסות סי׳ תסל״ח.

(ב) אכן למכור את ההקדש לנמרי ולהכנים דמיו לקופת העניים אסור. דהרי עוברים על דעת המקדיש. ונוזלים את העניים. שהרי דעת המקדיש

שלולית הנהר

יותר ממומם. סניח סס דנכי רניטו יכוסס נגמיב י״ג מיג כתב וז״ל ומ״מ נעיסוד נכסיו מייב לקנותו עכ״ל ומכן הב״י ז״ל תמה עליו ולא ידע מכין זאת לו יעו״ש. והגאון מליס דבס כתב דלא לאה מכן ז״ל קיום דנכי כ״ו סמייס והעיסוד כמו סכתבתי נלדקה. ופירושו כמו נלדקה מחוייב ליתן מעשר. ומומם נאמר על המנזח ס״ה נמטה דאמרו עליס יותר מחומם ס״ה לענין מעשר. ומיהא נמחע דסנח לאסורם מן הקרן. ומניס מן הריוח יעו״ש. והרב מב״ח נסי׳ תרכ״ו גריס כ״ל נדנכי כ״ו יעו״ש ולכלס יש לספוק מה ענין דיני מעשר ממון כאן ומקומם בה׳ נדקה. ואולס נלע״ד דרניטו יכוסס הכי מפרש לסלמודין מכאן ואילך מעשר הקנ״ה כ״ל מן החלק המפורש להקנ״ה סחוץ עשירי. וע״כ כתב ע״ד הרא״ם שאעפ״י שאמרו שאין לדס מייב לנזוז הון רב על מלוס זאת. כתב הוא ומ״מ בעיסוד נכסיו מייב לקנותו כ״ל נמעשר נכסיו מייב להוסיף יותר על שליש נהידוד מצוה. ומלקי דנכי כ״ו מתוקים מדנס. וגס סוניין מסייעתו סהיא לאית דנריו. ונאו שקטו כל החמיהות סיש נדנר זה. כנלע״ד. ושנעיס פניס לתורה.

המקדיש שיהנו העניים בפירותיו ושיהיו מהקדש תועלת נוסף על מה שנוטלים מקופת הקהל. ובמכירתו הרי הם גוזלים את העניים. ועוברים על דעת המקדיש שהרי לא החליטו לעניים אלא לאכול מפירותיו לעולם ותהיה זאת לו לזכרון ובמכירתו א"כ עושים בממון המקדיש שלא כרצונו. ואם מכרוהו אינו מכור. כמוכר דבר שאינו שלו. הלדנ"ז סס. וכ"כ הרשב"א בתשו' הבי"ד מרן בב"י סו"ס רנ"ט כלשונו ממש.

(ג) אם בשטר ההקדש כתב המקדיש שהוא נוחנו על דעת הקהל וזט"ח לעשות בו כרצונם בפי' איתמר שרי. פשוט הוא. ועיין באו"ח סי' קנ"ג סעיף ז'.

(ד) במצרים המנהג קבוע ופשוט משנים קדמוניות שכל המקדיש לבית הכנסת ס"ת או רמונים או עטרות ס"ת וכל תשמישי קדושה. וכן המקדיש לבהכנ"ס תמידין או מנורה של כסף ופרוכת שעל ארון הקדש וכל מין תשמישי מצוה. הן אם הקדישו בפסתם או שמו כתוב עליו לזכרון. שההקדש הוא הקדש החלטי לזכות הקהל לצמיתות לדורות. לענין שאם ח"ו העני וירד מנכסיו אינינו יכול ליקח אותו ולמוכרו להנות בדמיו. ומעולם לא נשמע ששום אדם חזר ולקח מבית הכנסת שום דבר שכבר הקדישו. אפי' שח"ו נעשה עני מרוד. והמנהג הזה קבוע לזכות ההקדש. וכל המקדיש אדעתא דהכי הוא מקדיש. עיין במהריק"ו שורש קס"א הבי"ד מרן סי' רנ"ט יעי"ש.

(ה) אם כתב תנאי זה עם הקהל בכתב מפורש קודם הקדשו שאינו מקדישו בהחלט ובכל זמן שהוא רוצה להשתמש ברמיו יחזור ההקדש לרשות חבעלים שרי שהרי תנאי מועיל בזה. מרן באו"ח סי' קנ"ד סעיף ח'. וביו"ד סי' רפ"ב סעיף ט"ו.

ואע"ג דכתב הרדב"ז בחדשות סי' תרמ"ד שתקנה קדומה בירושלם ת"ו שלא ישתמשו בבהכנ"ס בכל דבר של קדש אם לא שיהיה קדש גמור ומוחלט לרבים יעי"ש. וכיון שכן איך יועיל תנאי זה. שאם כן אין הקהל יכולים להשתמש בו. אין תקנה זו רק בירושלם ת"ו וכן מתבאר מדברי הרדב"ז בטעמי התקנה ההיא שכל טעמיה מורים באצבע שדווקא לירושלם נעשית תקנה זו. אבל בשאר מקומות שאין להם תקנה ולא שייכי טעמיה. חזר הדין לסיני. שכל מין הקדש התנאי מועיל בו. וצא ולמד שהרי בכלל התקנה הנו' כתוב שאפי' ס"ת צריך שיהיה מוקדש לרבים. ובס"ת אדרבא

מצוה שלא להקדישו לרבים כרי שלא יאבר מצות וכתב לו וכאשר יתבאר לקמן בה' ס"ת. ומזה מוכח דההתקנה הנז' לזמנה נעשית ומטעמים שיש בה ולא בכל המקומות. ואכמ"ל.

*)

דיני הקדשות של בהכנ"ס שרוצים הקהל לשנותם לדבר אחר. ויתחרק לשני מערכות. האחת הקדש של תשמישי מצוה. והשנית תשמישי קדושה. ויתבארו פרטיהן כל אחת במקומה.

תשמישי מצוה הם

(א) הדברים שמקדישים להשתמש בהם בבהכנ"ס. כגון תמידין של כסף או שאר מתנות. או מנורות. או פרוכת שנותנים על ההיכל מבחוץ לכבוד ותפארת. כל אלה תשמישי מצוה הם. אם נשתקע שם הבעלים מעליהם. שאינם נקראים עוד על שם המקדיש. אם רצו הצבור לשנותם מותר ואפי' לדבר הרשות ודווקא הצבור וז' טובי העיר יכולים לעשות כן ול"א הנבאי לבדו. ס"ע סי' רנ"ט סעיף ג'. ופס"ך סי' רנ"ו ס"ק ח' מפס מהריק"ו ונפי' רנ"ט סס.

(ב) הא דאמרינן דבתמידין של כסף ומנורות שיכולין הקהל לשנותם לכל מה שירצו. דווקא אם יש בבהכנ"ס נרות ומנורות כדי הסיפוק להאיר בית הכנסת. הא לאו הכי אסור לשנותם. כ"כ הרשב"א הבי"ד מרן בב"י סי' רנ"ט וכן כתב מהריק"ו וכן מהריק"ש ז"ל בהנהותיו.

(ג) אם הבעלים כתבו שמם על הקדשם בכלים הנז'. א"כ לא נשתקע שם בעליה מעליה. ואסור לשנותם לדבר הרשות. ומותר לשנותה לדבר מצוה אחרת לבית הכנסת. ואפי' אם מורידים אותם לקדושה יותר קלה מהראשונה. דהא דקי"ל מעלין בקדש ולא מורידין דווקא בתשמישי קדושה לא בתשמישי מצוה. כ"כ מרן הכ"י בשם המרדכי. וכ"כ הש"ך. ומ"מ טוב לכתוב שם הבעלים על אותו דבר שעשו מההקדש ההוא כדי שיהיה לזכרון לבעליו.

(ד) אם המקדיש מנורה או נר כסף וכיוצא הוא גוי שאינו ב"ב אסור לשנותה אפי' לדבר מצוה כלל כ"ו שלא נשתקע שם בעליה מעליה. דהגוי פעי ויש בדבר חילול ה'. מרן יו"ד סי' רנ"ט סעיף ג'.

(ה) הא דמקבלין מנורה או נר מנדבת גוי. דווקא אם יאמר שהפרישה לנדבה

*) לנקמת נגמי הנמי כנסיות הי"ו נדרשתי לקדר להס דיני ההקדשות הללה.

לנדבה על דעת ישראל בפי' איתמר. הא לאו הכי אסור להדליק בה שמא כוונת הגוי לע"ז שלו. ומביא אותה לבהכנ"ס להדליק בה על מה שבדעתו הוא. ומשום איבה מקבלים אותה ונונזים אותה. ועין סס סעיף ד'.

(ו) דווקא גוי ישמעאל או גוי נוצרי מקבלים ממנו. אכן אם הוא ישראל שהמיר דתו אסור לקבלה מידו ואסור להדליק בה בבהכנ"ס (וע"ז נאמר לא תביא תועבה אל ביתך) מרן בב"י סי' רנ"ט וכ"כ רמ"א בהגהה סו"ס רנ"ד. וכ"כ מהריק"ש בהנהותיו יעו"ש. ועיין בש"ך סו"ס רנ"ד.

(ז) פרוכיות שתולים על הארון מבחוץ לכבוד. אם בלו ער שאינם ראויים לתלותם על ארון הקדש. הטוב טוב לגונזם או לעשות מהם כיסים ולמלאת אותם מכתבי הקדש שבלו שנוהגים לקבור אותם ווו היא גניזתם היפה. עיין או"ח סי' קנ"ד סעיף ד' וביו"ד סי' רפ"ב סעיף י"א.

(ח) אם הפרוכת הזאת שבלתה היא של רקמת חוטי כסף שנופה שוה ממון אבן היא עצמה אינינה ראוייה לתשמישה. יכולים לשורפה וליקח הכסף שבה. ולעשות ממנו פרוכת אחרת קטנה ממנה. או לקנות ברמיה נר לבית הכנסת דכולהו תשמישי מצוה נינהו. ואם היה שם הבעלים כתוב עליה. טוב לכתוב שם הבעלים על הנר שקנו מדמי הפרוכת. או על הפרוכת הקטנה שיהיה לבעליה לזכרון. כי על הרוב רגילים הבעלים לכתוב שמם על הפרוכיות. וא"כ לא נשתקע שם הבעלים. וכמ"ש לעיל סעיף ג'.

(ט) אסור לקבל בגד מיד אשה זונה לעשות ממנו כלי קדש לבהכנ"ס. ראיכא למיחש שמא אתנן הוא. ובזה"ז איכא למיחש שהיא זונה גמורה דהא יש בהם שהם אשת איש. ואין בידינו למחות מחמת החופש והדרור. וע"כ אין מקבלים מידם בגד ארוג ומוכן. אכן אם במעותיה קנתה בגד חדש מהשוק לעשות בו פרוכת וכיוצא מקבלים מידה. אכן חלילה להניח לה לכתוב שמה עליו דהוי מכשול לרבים טלבד דאין זה כבוד בית אלהים השונה זמה. וכבר כתבתי בזה בח' או"ח ברירי בהכנ"ס אות ה' קחנו משם ויונעם לך.

תשמישי קדושה

(א) תשמישי קדושה הם כל הדברים המשמשים לס"ת. תיק הס"ת שבו עומד הס"ת כמנהג ספרד שהס"ת תמיד תוך התיק. ומטפחות הס"ת

והכסא

והכסא שמניחים עליו הס"ת לקרות עליו. ותכשיטיו כמו רמונים. וכתר ס"ת ולרידן גם האצבע שמראין בו הקריאה. שתמיד תולין אותו על תיק הס"ת לנוי כל אלו נקראים תשמישי קדושה. ויתבאר משפטן להלאה.

(ב) תיק ס"ת שבלה או נשבר יגנז. וכן מטפחות ס"ת שבלו יגנזו וגניזתם לעשות מהם תכריכין למת מצוה וזו היא גניזתן. ואין חיוב בדבר לעשות מהם תכריכין רק דגם זו גניזה מקריא. מכן מ"מ סי' קכ"ד וביו"ד סי' רפ"ג. ועיין שם הבאה"ט.

(ג) הרמונים ועטרות ס"ת וכל תכשיטיו אסור לשנותם כי אם למוכרם ולקנות בהם ס"ת עצמו. דמעלין בקדש. סי' רפ"ג סעיף ט"ז.

(ד) אם שם הבעלים כתוב עליהם. גילו דעתם שאין רצונם שישנו אותם לשום קדושה אחרת ואסור לשנותם כלל. כי בתשמישי מצוה שיכולי' הצבור לשנותם לדבר הרשות. הועילה כתיבת שם הבעלים לבלתי יוכלו הצבור לשנותם כי אם לדבר מצוה. אכן בתשמישי קדושה שמצד הדין אסור לשנותם כי אם לקדושה יותר חמורה. א"כ מה שכתבו הבעלים שמותם עליהם הוא למנוע הצבור מלשנותם כלל. עיין בט"ז סי' רמ"ט ס"ק ד' ועיין נקודות הכסף שם מ"ש משם הרשב"א ועיין הרדב"ז חדשות סי' תרמ"ד.

(ה) רמונים ועטרות ס"ת של כסף שנשברו ונתקלקלו שאינם ראוים עוד למלאכתם הראשונה כלל. יכולים הקהל להתיך אותם ומהרמונים הגדולים יעשו קטנים. וכן מעטרת ס"ת גדולה יעשו קטנה. וראיה מתיבה שנשברה דהיינו היכל ס"ת שנשבר יכולים לעשות מהגדולה אחרת קטנה כמ"ש מרן באו"ח סי' קנ"ד סעיף ו' וביו"ד סי' רפ"ב סעיף י"ג. ואולם אסור לעשות מזה מנורה של כסף או תמידין להדלקה. דהרי מורידין אותם מקדושתם מתשמישי קדושה לתשמישי מצוה ואסור.

(ו) לאו דווקא מרמונים יעשו רמונים, ומעטרה עטרה יותר קטנה. דה"ה אם מרמונים יעשו עטרת לס"ת או מעטרה רמונים שרי כיון דכולם תשמישי קדושה נינהו. ומכיון שנשתברו יכולים לשנותם מכלי אל כלי באותה קדושה עצמה. ומכיון ששניהם נוי לס"ת אין בכך קפידה. ולא דמי לתיבה שנשברה שמותר רק לעשות ממנה תיבה קטנה. אבל לא כסא לס"ת אע"ג דתרוייהו תשמישי קדושה נינהו. רי"ל דהתם קדושת תיבה דהיינו היכל שמניחין בו ס"ת. הוא יותר קדוש מכסא דס"ת דבהיכל הס"ת מונח בו

בתמידות משא"כ כסא דס"ת שאין מניחין עליו ס"ת רק בעת קריאה. וא"כ הוי הורדה אבל בנויי ס"ת תרווייהו כחדא נינהו דמניחין אותם על הס"ת רק בעת קריאה. וא"כ אין קפידא בזה. ועוד י"ל דשאני התם דמאותם העצים והלוחות אשר הם בתיבה. מהם עצמם עושים תיבה אחרת. וא"כ אם מאותם הלוחות עצמם יעשו כסא ס"ת א"כ הוי משנה מקדושה לקדושה. באותם עצים עצמם הניכרים. אבל הכא אי איפשר לעשות מרמונים עטרה או להיפך כי אם ע"י התכת הכסף ולצקת ממנו כלי האחר. וא"כ בעת ההתכה הרי לא נשאר שם וזכר לכלי הראשון כלל. ואין כאן קדושה כי אם בכסף. וכשיעשה מזה כלי קדש אחר דתרווייהו תשמישי קדושה. אין כאן שינוי מכלי לכלי דפנים חדשות באו לכאן. כנלע"ד ברור.

(ז) אם בכלים הללו שנשתברו כתוב עליהם שם הבעלים. בעשותם מכלי גדול כלי קטן כאמור בסעיף ה'. צריכים לכתוב עליהם שם הבעלים ולא לגזול מהם ח"ו שם וזכרון שלהם. כי סו"ס קטן וגדול מכסף הקדשם הוא.

(ח) נזכר שמצא באוצר בהכנ"ס חתיכות רבות של כלי כסף שנשברו שהיו כלי קדש. ואיני ניכר צורתם מה היו אם היו תמידים ונרות שהם תשמישי מצוה. או אם תכשיטי ס"ת דהוו תשמישי קדושה. נלע"ד כיון דהא דקי"ל דמעלין בקדש ואין מורידין ילפינן להו במנחות דצ"ט מקראי. א"כ הו"ל ספקו דאורייתא ולחומרא וע"כ צריך הנבאי לעשות מכל הכסף הזה רק תשמישי קדושה דהיינו תפוחי כסף ועטרות ס"ת וכיוצא, ולא לעשות מזה תשמישי מצוה, דהוי הורדה מקדושה לקדושה קלה. כנלע"ד.

(ט) הוילון דהיינו הפרוכת הפנימית שתולין בהיכל לפנים. על פני הס"ת. הנה מדברי מרן בסי' קנ"ד סעיף ג' נראה דחשיב לה תשמישי קדושה ומפשט דבריו נראה דה"ה פרוכת הקדש אשר אנחנו תולין על הארון מבחוץ חשיב לה תשמישי קדושה. האמנם מרן נופיה בב"י סי' קנ"ד פירש דהיינו דווקא וילון שהיה בימיהם שלפעמים היו כופלים הס"ת ומניחים אותו עליה וא"כ הוי תשמישי קדושה אבן פרוכת שלנו הוי תשמיש דתשמיש ושרי יעו"ש. ועפי"ז כתב דמ"א בסעיף ו' דפרוכיות דידן אין בהם כי אם קדושת בית הכנסת ועפי"ז כתבתי לעיל במערכה ראשונה. דפרוכיות דידן הוו תשמישי מצוה. וכ"כ הט"ז ס"ק נ' והמג"א שם ובס"ק י"ג ואמנם מעתה דכל פרוכיות דידן הן בפנים תוך ההיכל. הן מה שתולין מבחוץ כולם תשמישי

מצוה נינהו דלעולם אין אנחנו מניחין עליהם הס"ת כלל. ומה גם דנוף הארון דידן הוא בנוי בחומה ואין כאן כ"א לשמירה. ועיין מ"ש רמ"א בריש סי' קנ"ד משם המרדכי. והן הן דברי מרן בב"י סו"ס קנ"ד יעו"ש וזה יוסיף בכח דפרוכיות דידן תשמישי מצוה דווקא וקדושת בהכנ"ס להם דווקא. ודו"ק.

הלכות מילה

(א) במצרים מילה זמנה יום ח' בבקר שוריזין מקדימין למצות. מן פ' רפ"ג פ"ח. במצרים רבים הנהינו לעשות המצוה אחר חצות ויש מאחרים עד הערב. ובבואי לשב"ק בקריה עליזה הזאת. המנהג הזה הכאיב את לבבי. ונלאינו לבקש אופן להחזיר עטרה ליושנה למול בבקר ועדיין לא עלתה בידינו. הן אמת כי באים בטענות שיש בהם כדי תפיסה. שעשיית המילה בבקר תעלה להם ברמים מרובים. בהיות שמנהג מוזר וקדום פה מצרים. שהבאים לשמוע ברכת מילה בבקר הנעשית בבית. יושבים אח"כ לסעוד סעודת הבקר אפי' בלי הזמנה לזה. אנשים ונשים. ולאו כל אדם מצי למיקם בסיפוקיהו. משא"כ אחר חצות. אכן האיש הירא את דבר ה' לא יחוש לזה. שאינו מחוייב הוא למלאת בטנם של אחרים. ולהפסיד עבורם מצות זריזות מצותו. ומי יתן שהקהל מעצמם יסכימו מאליהם לבטל מנהג סעודת הבקר הזאת אפי' אם ימולו בבקר. ורק יספיקו להבאים מיני מתיקה ומגדנות ודי. ואם ירצה אח"כ לעשות סעודת מילה לקרוביו ואוהביו ולערוך לפניהם שלחן ע"ב. והאיש הראשון אשר יעשה ככה. הנה שכרו אתו. בהיותו זוכה ומזכה וזכות הרבים תלוי בו.

(ב) פה במלכות מצרים כולה כמעט, המנהג פשוט אצלם שהמוהל בא על שכרו מאבי הבן. ולפעמים קוצץ דמים. ואין מילה בלי פריעה. יוצא מן הכלל מוהלים אשר חננם ה' בעושר וכבוד. ובתחילת כניסתי לרעות ביעקב פה העירה. היה הדבר בעיני זר ומוזר. כי תלי"ת אנחנו ואבותינו מוהלים מומחים אשר כרתנו ברית למאות ואלפים. ואדרבא היינו מהדרים לקרב התועלת לאבות הבנים כדי שיתנו לנו למול בניהם. וכמנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו ובארצות המערב ובמקומות רבים שעברתי בהם. שהמוהלים משתדלים הרבה כדי לזכות במצות מילה. ולפעמים רבות המוהל עוזר לאבי הבן ברצי כסף אם איש עני הוא וכן שמענו מזקנינו ואבותינו

ספרו לנו שמעולם לא שמעו שהמוהל יקבל שכר וכ"ש וק"ו לקצוץ דמים. שאין זה דרכם של זרע אברהם אבינו ע"ה וכמ"ש רמ"א בסי' רס"א יעו"ש. ואני אמרתי לסימן לא ניתנה פריעת מילה לאברהם (ינמוקי דע"ח ע"ג). וע"כ הוכרחנו לשתוק ולהסתלק מן מלאכת הקדש הזאת כעת. כי לא נוכל לעמוד בקשר מלחמה עם המוהלים האומרים כי קפחנו פרנסתם כמובן. ומוהל כזה הרי הוריק כל מצותו לאבי הבן שמעתה שכיר הוא בא בשכרו כרופא המחתך בשר. וע"כ מסתפק אני אם מוהל כזה נכלל בכלל בעלי ברית שכתב רמ"א בסי' תקנ"א. שאל השלשה לא בא בהיותו עובר בשכר. ובמקום אחר נעמוד על זה. בעהי"ת.

ואולם אם המילה בעיר אחרת שאין שם מוהל. והולך מעיר לעיר למול שעי"כ מתבטל ממלאכתו יום או יומים בכדי לילך ולחזור. וגם איכא הוצאות הדרך וכיוצא בכנו"ד שרי ליה ליטול שכר בטלה והוצאות הדרך ותול"מ.

(ג) אם אין יד אבי הבן משגת לשלם להמוהל. ב"ד כופין את המוהל למול בחנם. מהריק"ש בהגהותיו וכ"כ רמ"א בשם הרשב"א בסי' רס"א. אבל אם יד אבי הבן משגת לשלם ונדר למוהל איזה סך חייב לתת ואין כופין את המוהל. כרין הרופא. ב"ע נגרכ"י סי' רס"ח אות ג' יעו"ש.

(ד) אם האב הוא מוהל. אסור לו לתת לאחר למול דמצוה בו יותר מכשלוחו. וגם אין אדם אחר רשאי למולו בפניו שלא ברשותו. כן כתב הדרישה בריש סי' רס"א. וכ"כ ג"ע בברכ"י ריש סי' רס"ד משם פסקי מהר"מ ריקאנטי. ויעו"ש בדב"ק. ואם מכבד לאדם גדול לעשות המילה ומשוי אותו שלוחו. העלה ג"ע בשיו"ב אות א' דשרי דהא איכא כבוד הבריות וכבוד המצוה שתעשה בגדולים יעו"ש.

(ה) המנהג פשוט בא"י ובמצרים וכן שמענו שהוא מנהג כל ערי הטורקיאה שנמנעים למול את הילד שעריין לא נפל לו טבורו. ודוחין את המילה בשמיני על סיבה זאת. וטעמם ונימוקם עמם. שזה הוא אות ומופת שהילד עוד לא נתחזקו בו כוחותיו. שחום הטבעי שלו עוד לא הגיע למדרגה כדי ליבש חתיכת בשר קטנה דקה ויבשה וגם הרופאים מסכימים על זה. והגם שאין נפילת הטבור סבנה לתינוק ביחס עצמה אם נתאחרה. אכן היא סימן חלישות הילד ורפיון כחו. ולמיחש בעי פן במצב חלישותו לא יוכל לסבול צער המילה ומחץ מכתה. וחלילה לשום מוהל לאמץ את לבבו במידי דספק

סכנת נפש. כי אלף מצות מילה בזמנה אינן בערך איבוד נפש אחת מישרא׳ל.
וכן כתב מרן ריש סי׳ רס״ג יעו״ש.

(ו) אם היה לתינוק כאב גדול בעיניו ונתרפא צריך להמתין שבעת ימים מעת שהבריא. מהריק״ש סי׳ רס״ב וכ״כ רמ״א שם סעיף ב׳ דבכאב גדול הוי כחולי שבכל הגוף יעו״ש. וביותר יש ליזהר בזה במצרים אשר מחלת העינים היא מחלה מסוכנה לעורון רח״ל. שלא למול ילד שנתרפא מעיניו שהיה לו כאב גדול בהם. עד שיעברו עליו ז׳ ימים מעל״ע. ואין לסמוך בזה על המוהל. ובפרט במוהל בשכרו. והכי נהגינן. אמנם בכאב עינים מועט די להמתין לו עד שיבריא וכפסק מרן שם.

(ז) תינוק שמתו ב׳ אחיו מחמת מילה. לא תמול את השלישי עד שינדל ויתחזק כחו. מקן סי׳ רס״ג סעיף ג׳. הנה לא פורש בדברי מרן מה הוא השיעור של החזקת כחו. ועיין מ״ש הרב פתחי תשובה משם הגאון נו״ב והגאון חת״ס. ועיין מ״ש ראח״ג בס׳ נוה שלום בהל׳ מילה אות ח׳. דברי טו״ט ודעת.

ואני הצעיר אבוא העיר אזן המוהלים בזה. שלדעתי הקטנה אין בזה שיעור וגבול ואין ראיה מהיות התינוק בריא וחזק ופנים צהובות. ואעריך לפניהם מה שלמדני הנסיון והרגילות במלאכה זו. שסיבת מיתת הילד מחמת מילה אינינו מחמת חסרון כח התינוק והעדר בריאותו. רק היא חולי משפחה שטבע דמן אינו נקרש רח״ל. והמחלה הזאת נקראת בפי הרופאים (אימופלין) והוא חסרון בטבע יצירתם שדמן קלוש קל ואינו נקרש. וע״כ בהחתך מעט מבשרם יזוב דמן עד גמירא רח״ל. ומחלה הנז׳ מצוייה גם בגדולים. ומסתבנים בה ב״מ. והנסיון הורני כמה פעמים שנקראתי לעמוד באסיפת המוהלים לרפאת ילד הנימול שרמו שותת. ונימול ע״י מוהל מומחה אכן לא נודע מקודם שמתו אחיו מחמת מילה עד לבסוף. וכל אלפי הרופאות שעשינו יותר מכדי השיעור לא הועיל כלל ומת התינוק. וזה קרה כמה פעמים רח״ל. ואח״כ למדונו הרופאים כי זה חולי משפחה. והרופאים מרפאי׳ את בעלי המשפחה כזאת בתרופת שתיית מימי הברזל כידוע להרופאים. ומתמידים בשתייה התרופה עד אשר ישתנה כל הדם שבגוף וישוב להתקרש כשאר כל אדם. (וכאשר רמזתי זאת בפס״ד שיש לי בענין המציצה. ונדפס בס׳ דם ברית אשר העתקתיו מתשובותי להפקת רצון המחבר הקונטרים הנז׳ בלונדון והדפיסו בתוך השאלות מהו״ר הדור בענין המציצה) וע״כ אין לשום

מוהל

מוהל לחזק את לבבו ולמול את תינוק שמתו אחיו מחמת מילה אפי' אם יודאהו בריא וחזק ורץ בשוקים וברחובות. כי אין זו מחלה התלוייה בחסרון כח. רק ברוע הדם מיצירתו שמחץ מכתו לא תתרפא. כי דם שע"פ המכה אינו נקרש וע"כ לא יפסק ויעמוד. וישאר הדם שותת עד שימות רח"ל. ושא נא את פי חרופאים ויגידו לך. וע"כ אין למול ילד כזה כי אם אחר שיבחנוהו רופאים מומחים ויראו שנטהר דמו ונקרש בכל האדם. וע"פ תעודת הרופאים אז יגש למולו. ואם לאו הרי הוא שופך דמים ורוצח. ועתיד ליתן את הדין כי מי הכניסו לזה הדוחק. והתינוק הוא פטור מלמול. כי וחי בהם אמר רחמנא. ודי בזה הערה למוהל שיש לו מוח בקדקדו.

(ח) תינוק בכור שחלה ונתרפא ביום ל"א ללידתו. ובא האב למולו ולפדותו ביום אחר. המנהג למולו תחילה שיכנס לדת ומצותיה ואח"כ עושים הפדיון. דאלמלא המילה אין חיוב למצות הפדיון. כ"כ ג"ע בברכ"י סי' רס"ב אות ג' משם מהראנ"ח. וכן עשינו כמה פעמים.

(ט) אם עדיין לא נתרפא ביום ל"א שאז אין מלין אותו עד שיתרפא. כיון שהגיע זמן הפדיון ביום ל"א צריך לעשות הפדיון בזמנו ועד אשר יבריא יעשה המילה. כ"כ בחיים שאל ח"א סי' ל"א וכ"כ בשיו"ב סי' רס"ב אות ד יעו"ש.

ונ"ל שאם הרופא לא יתן רשות לטלטל הילד החולה מעריסתו כדי לעשות לו הפדיון כי חושש שיסתכן בזה ח"ו. ועבר יום ל"א שהוא זמן הפדיון דהשתא המילה והפדיון שיהין נעשים שלא בזמנן חזר הדין למ"ש בסעיף ח' דכאשר יתרפא מלין אותו קודם ואח"כ הפדיון ופשוט.

(יוד) מילה שלא בזמנה המנהג פשוט במצרים שלא למולו ביום חמישי בשבת וכהוראת התשב"ץ שהביא מרן בב"י בבד"ה סי' רס"ח יעו"ש וכן שלא למולו ביום עש"ק וכדכתב הרב הכנה"ג ז"ל. וכן הכריע להלכה ג"ע בברכ"י סי' רס"ב אות ג'. ונקטינן להחמיר בחמישי ובששי וכן הוא מנהג אר"ץ רבה כמ"ש בס' מכשירי מילה פרק ב' אות ט'. וכן עשינו כמה פעמים להחמיר בחמישי ובששי ואין לשנות. ומינה דאין למול גר בחמישי ובששי בשבת. דהא גר נמי מוזכר בדברי התשב"ץ הנ"ל ופשוט הוא.

(יא) דווקא מפני השבת אנחנו נוהגים להחמיר. אכן לא לגבי יו"ט. ומותר למול מילה שלא בזמנה ביום הושענה רבה ואין לחוש שיום השלישי הוא יו"ט שני. דלא אסר התשב"ץ אלא בשיום שלישי הוא שבת ולא ביו"ט.

ג"ע נכ' סי"ד כ' רס"ז אות מ' יעו"ש. וה"ה אם הוא יו"ט ראשון ול"ד יוט"ב שכן התיר הוא מני"ר בפירושא כמ"ש בשיו"ב (החדש) סי' רס"ב יעו"ש וכללא הוא דדווקא בשבת אסרינן ולא ביו"ט ודו"ק.

(יב) נולד בע"ש בין השמשות. מנהגינו כמנהג עיקו"ת ירושלם וחברון ת"ו שנהגו כהוראת הרב ב"ד ז"ל. שכל שנראה השמש אפי' משהו אפי' מגדל הגבוה שבכל העיר. מונין מאותו יום ומלין אותו בע"ש הבאה. ואם לא נראה שמש כלל בשום מקום מונין להבא ומלין אותו בשבת. ג"ע נכ"י מו"ת כ' סכ"ל אות ז'. וכן חזר ושנאו במחב"ר אות ח' ואשר וקיים את המנהג יעו"ש.

(יג) ביום המעונן יש לסמוך על השעות הנק' רילוג אם לפי השעה שנולד היה עדיין השמש על הארץ סומכים ע"ז ואין לחוש שמא יטעו שם משם הרב בית דוד יעו"ש. ואם לא הרגישו כרבר לראות הרילוג באותה שעה ונסתפקו בדבר אימתי נולד. א"כ חזר להיות ספק בה"ש ואינו נימול כי אם ליום ראשון שהוא תשיעי. ואם אחרי השבת היה יו"ט אינו דוחה לא את השבת ולא את יו"ט ואפי' יום טוב שני של גליות אינו דוחה מעתה. דהא הו"ל מילה שלא בזמנה. ואינה דוחה אפי' יו"ט שני ש"נ. כמ"ש ג"ע בכרכ"י או"ח סי' של"א אות ג' משם התשב"ץ. וחזר ושנאו ביו"ד סי' רס"ו אות ו' יעו"ש. וכ"נ מדברי מרן בסי' רס"ו סעיף ח' דאפי' ס' מילה בח' אינה דוחה יוט"ב ש"נ ומכ"ש מילה שלא בזמנה. ועיין בשיו"ב ובמחב"ר סי' של"ה בסעיף ד' ה'.

(יד) במצרים נוהגים שבתחילה אבי הבן מברך ברכת להכניסו ואח"כ המל מברך על המילה. ועיין מהר"מ אלשקר ז"ל ומהריק"ש ודרכי נועם יו"ד סי' כ"ז ס"ה (מנהגי מצרים) ול"ד מצרים שכן הוא נ"כ מנהג עיקו"ת ירושל' ת"ו כמ"ש במנהני עיה"ק בהל' מילה אות ב'. וכן הוא מנהג אר"ץ ודמשק וערי סוריא ובבל וכן הוא מנהג ארצות המערב ומקומות רבים דתפסו כסברת רשב"ם ז"ל והיא דעת הריף והרמב"ם ז"ל ועיין בס' מכשירי מילה פרק ה' סעיף ג' שהאריך בזה. ובסו"ד הביא מ"ש מרן הב"י גופיה דבא"י נהגו לברך קודם ולא חיישינן שמא ימלך יעו"ש. הראית לדעת דמנהג א"י דתפסו כהוראת רשב"ם הוא מנהג קדום מקמי מרן הב"י. ומינה לא תזוע.

(טו) אם אין אבי הבן בעיר כדי לברך להכניסו. כתב רבינו הטוב שיברך אותה מי שתופס הנער שהוא הסנדק. וכ"כ הראב"ד יעו"ש. וכ"כ

מהריק"ש שכן הוא מנהג רבותיו יעו"ש. וכטעם הדבר כתב מרן בב"י סי' רס"ה משם הגה"מ בשם סמ"ק משום שהוא שליח ב"ד. וכן כתב הרד"א משם המפרשים שאם האב אינו יודע לברך ברכת להכניסו. אחר מהעומדים שם מברך ומוציאו עכ"ל. ומדברי מרן ז"ל נלמוד שאם הרב אב"ד נמצא שם בעת המילה הוא יברך ברכה זו דמצוה בו יותר מבשלוחו. וכיון שעל ב"ד מוטלת המצוה למולו. והמל אותו שליחות ב"ד קא עביד. א"כ בהיות אב"ד נמצא שם אפוכי מטרתא למה לן. ולו נאה לברך ברכה זו. וכ"כ ראח"ג בספרו נוה שלום הל' מילה אות י"ג מסברתיה דמר יעו"ש. והרואה עתה שמדברי מרן יש להוכיח ולהכריח כן. וכן ראוי לעשות.

(טז) אם נולד מהול לגמרי כשמטיפין ממנו דם ברית אין לברך על מילתו מרן סי' רס"ג ס"ג. וכן אין לאב לברך לא ברכת להכניסו ולא שהחיינו ג"ע בברכ"י סי' רס"ג אות וי"ו משם הרב החסיד מהר"י מולכו ז"ל. וכ"כ בשיו"ב סי' זה. ועיין להרב כסא אליהו ישראל ז"ל. האמנם ברכת אשר קידש ידיד יוכל לברך וכמ"ש רבינו הטור בפירוש יעו"ש וכ"ן מדברי הר"ן דלא מיעט רק ברכת להכניסו. וכ"ן מדברי האחרונים.

האמנם קשה מאד המציאות שימצא תינוק מהול לגמרי עד שלא יצטרך כי אם הטפת דם ברית. ומעולם לא בא לידינו מעשה כזה. ושו"ר שכ"כ הרב שלחן גבוה ז"ל בסי' רס"ג אות י"א. אלא מה שנמצא הוא חצי מהול וההקף מכוסה. ומלין אותו ומברכין על מילתו כדרך שאר תינוקות יעו"ש בר"ק.

ועכ"פ אם ימצא מציאות כזאת צריך ליזהר שלא להטיף ממנו דם ברית בשבת אע"פ שהוא יום שמיני. דנולד מהול אינו דוחה שבת זכמ"ש מרן סי' רס"ו סעיף יו"ד. וגם הטפת ברית תהיה בצפורן או באיזה דבר קל לחוריד ממנו רק טיפה אחת. והטוב בזה שהמוהל לא יסמוך על דעתו בזה. ויאסוף עמו שנים או שלש אומנים מוהלים מומחים ויתייעצו ביצד להקל הצער מעל התינוק. כי יותר קשה הטפת דם ברית מהמילה עצמה. ואתה תחזה כמה אזהרות הזהירו רבותינו את המוהל בענין הטפת דם ברית וכמה חרדו על צערו של תינוק ואפי' לדחות את המילה בזמנה בעבור זה. וכמ"ש במרן סי' רצ"ג סעיף ד'. וצא ולמד בק"ו מעתה לבלתי יהיה המוהל רץ ומבוהל בדבר סכנה וד"ב הערה.

(טוב) במצרים הנם שהרמב"ם ז"ל מאריה דאתרא לא נהגו כמותו לברך למול

למול את הבן אם האב הוא המוהל. אלא לעולם מברכים על המילה בין אם האב הוא המוהל או אחר. וכן הכריע ג"ע בכרכ"י סי' רס"ה אות ויין משם כמה מרבוואתא וכתב שכן הוא ע"ד האמת וכן המנהג במקומותינו דלא להשנאה עכ"ל. וכן כתב הרשב"ש בן התשב"ץ בסי' פ"ט שכל האחרונים חלקו על הרמב"ם בהוראה זו. ורמזה בקצר מלין הברכ"י שם. וכן הוא מנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו. ומ"מ אם עבר ובירך למול יצא. וכ"כ רמ"א בהגה סעיף ב' יעו"ש.

(יח) נהגו בכל מלכות ארץ ישראל וסוריא וסביבותיה וכל מלכות מצרים לברך שהחיינו בכל מילה ומילה וכדעת הרמב"ם ז"ל. ס"ע סי' רס"ה ס"ז.

והמנהג לברך בין מילה לפריעה וכן הוא מנהג א"י. וטעמם נכון עמהם כיון דשהחיינו קאי על מצות המילה הבאה לאדם מזמן לזמן וקי"ל דבכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן. א"כ בין מילה לפריעה הוי שפיר עובר לעשייתן דהא קי"ל מל ולא פרע כאלו לא מל. וכיון שהפריעה היא העיקרית במצות המילה מברך עליה קודם עשייתה. והטעם הזה עצמו כתבו רבינו הטור בסי' רס"ה משם הרא"ש לסברת החולקים על הרשב"ם בברכת להכניסו וס"ל לברך בין מילה לפריעה יעו"ש. וממנה נלמוד גם לברכת שהחיינו דהוי שפיר עובר לעשיתן. ומנהג יפה הוא והרבים ברורים. כי מטעם זה אנחנו נוהגים בא"י ובמצרים ובכל מקום שהמוהל הוא יודע ספר ונבין לחש לנמור החיתוך של הערלה קודם אשר יסיים ברכת על המילה כדי שתהיה הברכה שייכא על הפריעה הבאה אחריה תו"מ אשר היא העיקרית. וכהוראת התשב"ץ ח"ב ס' זר"ע יעו"ש.

ואין מקום לומר להסמיך אותה עם ברכת להכניסו שבירך תחילה אבי הבן משום דהוי עובר לעשיתן. ונימא דיברך ג"כ שהחיינו והוי תרוייהו עובר לעשיתן דליתא. שברכת להכניסו שאנחנו מברכין אין לה שום קשר עם המילה הנעשית כעת. רק היא שבח והודאה להקב"ה שצוהו לעשות מצוה זו כשתבוא לידו. ותקנו לה מקום לאומרה קודם המילה להודיע שהוא מל את בנו לשם ה' ולא לשם הר גריזים ולא משום מורנא וכיוצא. והם הם דברי הרא"ש בסי' רס"ה משם התוס' בפ"ק דפסחים יעו"ש. וכן הם דברי הד"ץ בפר"א דמילה יעו"ש. דמטעם זה ס"ל דאין צורך לברכת להכניסו עובר לעשיתן (הלח כהרמב"ם) כי אין לה שיכות עם המצוה הנעשית עתה לבד. וא"כ אין ענין שהחיינו רק על המצוה הנעשית עתה שבאה לו

מזמן

מזמן לזמן. וסמיכותה אינה אלא עם ברכת על המילה אשר היא המצוה הנעשית עתה. וא"כ שניהם הוו על המצוה הנעשית עתה. וסרה מהר תמיהת ראח"ג בספרו נוה שלום אות כ"ד שתמה על המנהג. דאין כאן תמיהא והמנהג עולה יפה ובריר ונהיר ודו"ק.

(יט) ממוצא דבר תבין ותשכיל אם האב בעצמו הוא המוהל כיצד יתנהג בסדר ברכות אלו. תחילה יברך ברכת להכניסו כמנהג ולא ישנה. ואחר שנתן הילד לסנדק בעת המילה יברך שתיהן כאחת על המילה ושהחיינו. ושפיר הוו עובר לעשיתן אכן יכוין דעתו לגמור החיתוך קודם סיום ברכת שהחיינו כאמור. ולא יברך בין מילה לפריעה. האחת כי האדם בהול הוא בעת ההיא שהוא המוהל ומירתת. ואי איפשר לכוין דעתו בברכתו ולא ידע מה שמוציא מפיו. ושנית שאי איפשר לאדם להתעכב אפי' רגע כמימריה בין החיתוך לפריעה. פן יתנבר דם החיתוך על מקום הפריעה. ויכסה עור הפריעה. ולא ידע מה לעשות אז ויתבהל. ולפעמים יביא התינוק לידי מכאובים נוראים אם יתפוס ח"ו בנקב העטרה לקרוע שם בחשבו כי הם עור הפריעה. כי אינו רואה מאומה שהכל מכוסה בדם. (ואם יארע כן התיקון לזה למצוץ מקודם ער שיתגלה עור הפריעה ויפרע ואח"כ ימצוץ שנית) וע"כ יעשה רק כסדר האמור וילך בטח. וכן עשיתי במילת בני העי"א שאני הייתי המוהל בפני רבנים וגדולים. וכ"כ הט"ז ומהרי"ל למנהגם דמברכין על המילה קודם ואח"כ להכניסו כס' ר"ת שלא יפסיק בין החיתוך לפריעה. מטעם זה יעו"ש. וממנו נקח למנהגינו דהכי עדיף ומוציא האדם מידי מכשול. ואין לשנות. ישמע חכם ויוסיף לקח.

(כ) אם היה אבי הבן ב"מ אבל. מברך שהחיינו על מילת בנו. כ"כ מהריק"ש בהנהותיו משם הרדב"ז וכ"כ ג"ע בברכ"י סי' רס"ה אות י"ד וכן נוהגין.

(כא) אם לא היה האב במדינה בעת המילה. אין לברך שהחיינו ער שיבוא האב ויראהו והוא יברך שהחיינו. מהריק"ש.

(כב) מי שיש לו כ' תינוקות למול שנולדו לו תאומים. המנהג במצרים לברך ע"כ אחר ואחד בפני עצמו. להכניסו. ועל המילה. ושהחיינו ולברך על הכוס אשר קדש ירידו. ולומר קריש בין זה לזה. דרכי נועם יו"ד סי' כ"ז ועי"ש שישר המנהג הזה. (מנהגי מנליס) וכ"כ מהריק"ש בהנהותיו והביא דברי כולם ג"ע בברכ"י סי' רס"ה אות י"ג וכן עשינו כמה פעמים.

זלרווחא דמילתא אנחנו מפסיקין בשתיית י"ש ומיני מתיקה בין מילת האחר לשני ואין זה מעכב ודו"ק.

(כג) בענין המציצה. במצרים הנהינו מקרוב לעשות המציצה ע"י ספוג. יען חוששים פן המוהל חולה באיזה מחלה המתדבקת רח"ל ומזיק לתינוק. וכבר קרה מעשה כזה במצרים שהתינוק מת אחר ימים מעטים ממחלה זרה. ובדקו הרופאים את המוהל ומצאוהו מנוגע בפיו. ולהעבירו לא היה באיפשרות והנהינו למצוץ ע"י ספוג. וכבר סידרתי ע"ז פס"ד בענין המציצה. ונדפס העתקתו בקונטרים דם ברית אשר נדפס בלונדון מהמכוכה שנתהוית בדורנו בענין המציצה. וסכום מצויין מרבני וגאוני הדור יצ"ו הסכימו שאין קפידה אם בכלי או בפה. וגם אני הארכתי בפס"ד הנז' והוריתי כי אין מדברי רבותינו הוראת חיוב להיות המציצה דווקא בפה. ומאחר *שמטרת ציווי רבותינו ז"ל לעשות המציצה היא כדי* להציל התינוק מהסכנה למה זה נכניס את התינוק אפי' בספק סכנה אחרת. כל שבידינו לקיים דבריהם במציצה ולהסתלק מן הסכנה יעו"ש. ותמצא נחת ותרווה צמאונך. ואולם הא פשיטא דאם יש בידינו מוהל מומחה ובריא דיכול למצוץ בפה הוא קודם למוהל אחר המוצץ ע"י ספוג. וכן אני נוהג כשאני המוהל אני מוצץ בפה דווקא וכן עושים מוהלים אחרים המוחזקים תלי"ת לטהורים מכל נגע ומחלה. אכן לא נוכל למחות ביד אבות הילדים הנותנים את בניהם למוהלים קרוביהם. ואינן מניחים אותם למצוץ בפה. ובפרט דיש להם על מה לסמוך כדכתיבנא בפס"ד הנז'. ובפרט בזה"ז אשר שמירת הבריאות היא תחת השגחת הממשלות יר"ה כידוע. ואם באנו לתקוע עצמינו בדבר להיות המציצה בפה אשר לדברי הרופאים יכול להיות נזק ח"ו מזה. מי יודע מה יולד יום. וישמע חכם ויוסיף לקח. ודי בהערה זאת.

(כד) מוהל אומן שאירע לו ביום השבת שאחר אשר מל ופרע לא יכול למצוץ מפני שקפץ עליו כאב השנים וכיוצא. יכול אחר למצוץ כדי להציל הילד מהסכנה. האמנם אם המוהל היה יודע שאי אפשר לו למצוץ והכניס עצמו למול. ואחר יעשה המציצה. המוהל הזה צריך הוא לכפרה. הרב ארמת קדש בתשובה ח"ב סי' ז'. והביא דבריו ג"ע בשיו"ב סי' רס"ו אות ח'. והרב מכשירי מילה. פרק י"ב אות מ"ד. ומה שיש לעמוד בדברי הרב ארמת קדש. כבר אני כתבתי בזה בפס"ד הנז' בסעיף השני קחנו משם. וכן נראה שנ"ע ז"ל הלך ברנש ע"ד הרב ארמ"ק. וע"ז סיים שלא יש שם נמר התשובה יעו"ש.

(כה) אם יארע כזאת בשבת בפריעה כי לפעמים תקשה עשיית הפריעה על המוהל או מפני דקות עור הפריעה שאינו נחפס לו בין צפורניו כי צפורניו גסים ועבים. או מפני שהאבר קטן מאד. ושוהה המוהל זמן רב והילד מצטער מאד. או כי באמת לא נתכנה ביד המוהל לפרוע כלל. אם יוכל מוהל אחר לפרוע, העלה הרב שו"ג יו"ד סי' רס"ו בסוף הסי' דשרי לפרוע ואין כאן בית מיחוש ואפי' ריח איסור אפי' לדעת מרן ז"ל דכתב דיש ליזהר שלא ימולו ב' מוהלים בשבת אחד מל ואחר פורע. בכנו"ד שרי אפי' לדעת מרן. וכן העלה ג"ע בשיו"ב אות ה' משם הגאון שאגת אריה סי' נ"ט. ולדעתי הקטנה נ"ל דאם יש שם מוהל מומחה לפני המילה וראה שהמוהל שוהה הרבה בענין הפריעה. אסור לו להתחסד בעת הזאת וחיובא רמיא עליו ליכנס ולפרוע עור הפריעה תו"מ. כי יסורי התינוק בפריעה הם הרבה יותר מצער החיתוך עשרה פעמים. ובפרט ביומות הקור שהולד עדום ויתקרר ויוכל לבוא סכנה ח"ו. ולמאי יחוש הלא בפריעתו הוא העושה מצוה כולה דהא קי"ל מל ולא פרע כאלו ולא מל. וא"כ אין כאן ח"ו חילול שבת. אדרבא מצוה קא עביד. ואם הוא חש על המוהל שלא יכנס באיסור שבת שמל ולא פרע. הא נמי ליתא דהא אנוס הוא ברבר. ומה גם שרבו ג"כ סברות המתירין למול בשבת ע"י שני מוהלים. כמ"ש בספרי הפוסקים. ואה"נ דאנן דאתכא דמרן סמכינן מרן ס"ל דיש ליזהר בזה היינו לכתחילה. אבל בכנו"ד שהמוהל מצער הילד טובא וכ"ש שאם לא נתכנה בידו הפריעה. אדרבא חיובא רמיא עליה להציל התינוק מסכנה. והדברים ברורים לענ"ד.

(כו) המנהג פשוט במצרים כמנהג ירושלם ת"ו לומר בברכת אשר קדש ידיד וכו' „צַוֵּה" הצדי פתוחה והויו בצירי. ור"ל שהיא בקשה מהקב"ה שיצוה להציל את זרענו מרדת שחת לגיהנם ע"י המילה. ומנהג ירושלם הן לו הובא בס' מנהגי ירושלם ת"ו בדיני מילה אות ג' וכן בירושלם אין אומרים ידידות זרע קדש. רק ידידות שארנו משחת והיא גירסת תלמודינו בשבת דקל"ג וגירסת הריף והרא"ש כמ"ש הטור ומרן הב"י שם. וכן הביאה הרמב"ם פרק ג' מהל' מילה הלכה ג'. וכן מנהגינו ג"כ במצרים. כגירסת הש"ס בלי תוספת (עיין בשלולית הנהר).

שלולית הנהר

(כו) לא"ה בגירסת נוסח בגדי פתח והויו ניקי שמשמעותה לעתיד. כן משמע מגירסת הרמב"ם שהניח מקן בב"י. וז"ל אבל הרמב"ם גורס ע"כ בשכר זאת אל תלקנו לרעה נוסח בעוזת קדושים

נהר הלכות מילה מצרים

(כז) המנהג פשוט במצרים מרורות לפנים. שאם ימצא בעת המילה הרב אב"ד של העיר. הוא המברך ברכת מילה על הכוס. ולא המוהל. ואין רשות לשום חכם אחר יהיה מי שיהיה לברך על הכוס אם הרב נמצא שם. אם לא שהרב מכבדו לברך. וכן נהוג גם בחופה וקידושין כאשר רמזנו לעיל

שלולית הנהר

קדושים להגיל ידידות שלכנו משמת. ועוד הניח גירסת הרד"ת ז"ל כגירסת הרמב"ם הנ"ל. ומין גיניסס הפרס רק מלת לעד נוספת שלמת הרד"ת בגירסת הרמב"ם נתשונה. ופירושה שנשכר המילה חזר אל מי שלקנו לעד כמ"ש והקימותי את בריתי וכו' להיות לך ולזרעים וזרעך אחריך. ואמ"כ שוהל אמת ה' ואומר אמת שלנו לוה להגיל ידידות פי' על הפעם שהיא מצינה מן הכל. וענין כלוים לקדושים ר"ל כאשר לוית לקדושים ע"כ. ואני עני הדעת לא זכיתי להבין. אין הפול אלא נשכר על חזרת אל מי שלקנו לעד. כי פירוש נשכר הוא שלוש נאול על פעולת המלוה. ואם כי ע"י המילה קנינו אלהותו יתברך כמ"ש להיות לך לאלהים הייתו שנקיום המילה היא הוכחה שקנינו אלהותו לא על ידי שלוש נאולה. ובגירסת שלמודין ניאת שהכל הוא דרך אפלה שנשכר המילה לאחרו שמפלגים לאל מי לוינו שלקנו שילוש להגיל שלכנו משמת. וזה שלוש נאולה שלאחרו שקיים ממנו יתברך. ועכ"פ זאת ידענו שלמדנו מדברי הרמב"ם ז"ל כי לעולם פירוש לוה להגיל הייתו נקשה על העתיד. ותמה אני על הרב טור"ג ז"ל בפי' זה שחשב שהם שני נוסחאות שלוקות ומהאחת משמע לוה לשון עבר. וע"כ כתב דשרוייהו אימאהו יעו"ש. ואת שלוני הם"כ. דשכל הנוסחאות שהגיה שרן נב"י שוכח שפירושה לוה לעתיד. שהרי פירושו קרי נחיל שכי. ואין שם שינוי נוסחא רק שוספת אלא לעד שנין גירסת לגירסת. וכן ק"ל על ג"ע שנשכ"י פי' רש"י לות ד' שכתב הגדי פתוחה לדבת הש"ך וכו' יעו"ש ולא ידעתי למה יחסה להש"ך לגדו. והם דברי הרמב"ם. והש"ך נופיה על הרמב"ם משמיך. וכן היא גירסת הלכות גדולות כמ"ש המעין שדברי הש"ך. ואתה תחזה כי הרמב"ם ז"ל נם' היד לא פסק להלכה בגירסתו רק בגירסת שלמודין לות נאות שהואלה בסוף פרק י"ל דמילה דקל"ז ע"ב. ומלאת כי שדרשנו פרק ג' הלכות מילה הלכה ג' יעו"ש. וס' היד החזקה הוא עיקר ועפ"ז דעת שקרחי להנין דברי שרן הכ"מ שם שכתב ופירוש נרכה זו ע"פ נוסח זה שכתב רבינו פירשה נתשו' וכתבה הר"ד לשורהים עכ"ל. דמה הלשון לומרת נוסח זה שכתב רבינו. שנוסח זה הוא נוסח הש"ס לות נאות. וגם מ"ש שפירשה נתשונה וכתבה הרד"ת. הלא שרן נב"י הניח גירסת לשרת נתשו' הרמב"ם ושיא מה שפירש הרד"ת שם כי לנוסחא דידן שנש"ם הא פירוש רש"י והתוספות שם. קודם הרד"ת. ושולי שגירסת שפרי הרמב"ם שיים ניד שרן היס כתוב נם בגירסת התשו' בתוספת המלות לוינו לוה כלוים לקדושים. וכן נראה שדברי שרן נב"י שכתב לשל הרמב"ם נורם וכו' ושמ"ז כתב והרד"ת כתב שמלת נתשונה וכו' כנראה שגירסת הרשתונה היתה לו לשרן נספרי הרמב"ם וזה ימיטנו שפיר דבריו נכ"מ הנז"ל. דוק ותשכח. הא מיהא שרן נדידן היוס גירסת הרמב"ם שכתב' היד היא גירסת הש"ם ממש. ושוא הנוסחא שהוגהל נפי כל העולם בלי תוספת ושגרעת. ושפו"ם נהגו בעיקו"ת יהושלם ת"ו שלא להוסיף שלות זרע קדש. כי ליתנהו בש"ם. וכן שכהגינו ג"כ בשלרים ושיכה לא חזעו. ועיין מ"ש בזה בנהר פקוד ושכמ"ל ודו"ק. ושוב ראיתי להרב טור"ג שם לות י"ל דפסיטא ליה דשרן ז"ל היתה לו גירסת שרת ככתוב נב"י ושמחתי. שרן יותר שוכרח הדבר שדבריו נכ"מ כשם"ל וכמ"ש השעין.

לעיל בהלכות כבור רבו בסעיף ו' יעו"ש. והמנהג הזה עולה יפה שלא להטריח את הצבור להמתין להמוהל עד שינמור מלאכתו בנתינת סממני הרפואה על המילה ולרחוץ ידיו ואח"כ לברך שהרי ידיו מלוכלכות. וכאשר כתב הרב שו"ע ז"ל בסי' רס"ה אות ט' אשר שבח מנהג אשר החזן מברך על הכוס ולא המוהל מפני טורח צבור יעו"ש. ומנהג מצרים אשר הרב אב"ד הוא המברך פלטינן מכל חשש טורח הצבור. ועיין מ"ש בנהר פקוד בסעיף זה ודו"ק.

(כח) אם הילד הוא יתום מאב רח"ל. המנהג לומר הנוסח אשר העיד עליו מרן בכ"י שהיא יפה ביותר. והיא להריטב"א ז"ל הביאה מרן בב"י סי' רס"ה וזה נוסחה:

אלהינו ואלהי אבותינו קיים את הילד הזה לאמו, ולקרוביו, ולכל משפחתו. ויקרא שמו בישראל פ'. כשם אביו. אתה אלהינו אלהי כל בשר. אבי יתומים. היה לו לאב. והוא יהיה לך לבן. ותהיה כניסתו לברית לכפרה ולמנוחת נפש אביו. ולנחמה ולמשיב נפש לאמו ולכל קרוביו. תתענג נפש האב בג"ע ביוצא מחלציו. ותגל האשה בעולם הזה בפרי בטנה. ויתקויים בו מקרא שכתוב ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמייך ואומר לך בדמיך חיי. ואומר לך בדמיך חיי.

ונומרין הברכה כנהוג.

(כט) אם הילד יתום מאם רח"ל מנהגינו לומר הנוסח הזה:

אלהינו ואלהי אבותינו קיים את הילד הזה לאביו ולקרוביו ולכל משפחתו ויקרא שמו בישראל פב"פ. ישמח האב ביוצא חלציו בעולם הזה. ותגל האם בפרי בטנה בג"ע. ויקויים בו מ"ש ואעבור וכו' ואומר לך בדמיך חיי. ואומר לך בדמיך חיי.

ונומרין הברכה כנהוג. ולא ידלג מלות ותגיל האשה בפרי בטנה בג"ע. כי מצאנו לשון שמחה וגילה אחר המיתה, כמ"ש. אברהם יגל יצחק ירנן ישמח משה. וכל זה כדי לקיים אמונת השארות הנפש לתחיית המתים. מהן נב"ח.

סונח נב"י סי' רס"ה מסס סמ"ח. וכן כתב מהריק"ס.

(ל) נוהגים ליטול הדס ולהריח בו וכמנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו. הגם כי לא נמצא שורש לזה בתלמוד ולא בפוסקים. ומרן ז"ל לא הזכירו בב"י רק בשלחנו הטהור הזכירו בשם יש נוהגים. ובערי אשכנז לא נהגו להריח בבשמים במילה כלל. כאשר ראיתי. והרב שו"ג ז"ל כתב דמנהג זה נתפשט רק בא"י ולא בחו"ל וכן הוא מנהג ירושלם יעו"ש. והאידנא נתפשט מנהג זה בערי מערב ומזרח וערי סוריא ומלכות מצרים וכמעט בכל בני ספרד. ויש מקומות שהדס מצוי להם לוקחים הדס, וכמנהג מצרים המצוי הרבה. ואם אין הדס לוקחים בשמים אחרים ונהרא נהרא ופשטיה.

(לא) טעם המנהג להריח בבשמים בברכות המילה. כתב הרב שו"ג בסי' רס"ה אות יו"ד. כי לא ידע על מה אדניו הוטבעו. והרב הלבוש נתן טעם משום עילוף התינוק או האנשים המתעלפים בראית הדם. וכתב הרב שו"ג עליו כי זה טעם חלוש שאין כל העם רואים את הדם. אלא הסמוכים למקום הכסא. ועוד דריח טוב שמריחים בו העם מה יועיל לעילוף הנימול. וע"כ כתב הרב ז"ל טעם דידיה וז"ל ואולי משום שמחה נגעו בה כמ"ש שש אנכי וכו' אשר מטעם זה נהגו לעשות סעודה כרלקמן סעיף י"ב. והריח טוב הוא נח"ר אשר מטעם זה נהגו במ"ש כדי להעביר הראגה דאבידת הנפש עכ"ל.

ואת אדוני הס"ר כי יותר חלוש גם טעמיה דמר מכמה אנפי. דאם מטעם שמחה דוגמא לסעודה שנהגו לעשות. לא ידענא מאי דמיון הוא. דבסעודה איכא בשר ויין דכתיב ביה ויין ישמח. וזאת היא שמחה גמורה. אבן לשמחה מה זו עושה הריח של בשמים הנאת רגע. וראיתו מבשמים של מוצאי שב"ק אתו הס"ר דאין זו ראיה. דהתם הראגה היא היא נמצאת ונגלית מאבידת הנשמה יתירה שהיתה לנו ביום שב"ק. והולכת במו"ש. וע"כ להשיב נפש מריחים בבשמים אבן במילה מה דאגה היתה שם עד שנשתרל להסירה. אדרבא ארז"ל כל מצוה שקבלוה ישראל בשמחה עדיין עושים אותה בשמחה והיא המילה. ומה צורך לנו בבשמים שישמחו אותנו ואנחנו שמחים גם בלעדם. ואם משום צער התינוק א"כ הו"ל להריח לתינוק עצמו. אבן אנחנו מי הכניסנו. ושנית דבבשמים לתינוק לא יוסר כאבו. וכאשר הרגיש הוא ז"ל על טעם הלבוש.

ואולי גלע"ד לתת טעם בדבר אם אפשר. ע"פ מה שהביא מרן בכר"ה וכתבו מרן בב"י משם הא"ח סו"ס רס"ה וז"ל נהגו להביא מחתה של

אש במקום שעושים המילה אפי' בימות הקיץ. כראמרינן בב"ר בשעה שמל אברהם ילידי ביתו העמידו גבעת הערלות וזרחה עליהם חמה והתליעו ועלה ריחם לפני הקב"ה כקטרת וכעולה שכליל לאישים. אמר הקב"ה בשעה שיהיו בני באים לידי עבירות אני זוכר להם הריח הזה ואתמלא עליהם ברחמים ע"כ. ובאשר כי ראש יחוסינו הוא אבינו אברהם ע"ה והוא הראשון שמל ערלתו וערלת ילידי ביתו והסריחו ואותו סרחון נחשב לפני הקב"ה כריח הקטרת. ע"כ לזכר איתו סרחון שנחשב כריח טוב אנחנו מריחים בבשמים וריח טוב בעת המילה. ולעורר בזה רחמיו שיתמלא עלינו ברחמים כאשר הבטיחנו בזכות המילה כאמור במדרש הנ"ל. ומצינו שהקב"ה מתעוררים רחמיו ע"י הריח כמ"ש וירח ה' את ריח הניחוח ויאמר לא אוסיף עוד לקלל וכו'. והוא טעם מקביל לנכון לריח הבשמים בברכת המילה כנלע"ד.

(לב) המנהג פשוט בא"י ובמצרים שהמברך על הכוס אחר שנומר ברכת אשר קדש ואלהינו קיים וכו' וכל סדר הברכה. ואח"כ טועם. ואין לחוש משום הפסק דמפסיק באמירת אלהינו קיים וכו' דכהרייא כתב רבינו הטור משם בעל העיטור בסי' רס"ה דבקשת רחמים לא הוי הפסק יעו"ש. ואין לומר דמטעם הפסק אנחנו נותנים יין בפי התינוק קודם שיטעום המברך דזה אינו. חדא דהא אין אנחנו נותנים יין בפי התינוק כי אם באמירת פסוק ואומר לך בדמייך חיי. וכמנהג שהביא מרן הב"י וטעם המנהג כמ"ש המעיין וא"כ מה תיקון הוא זה הרי כבר הפסקנו בין הברכה לטעימת התינוק. ושנית שאם באמת יש לחוש משום הפסק. אין טעימת יין בפי התינוק מצלת. דהתינוק לאו בר חיובא ומה יושיענו זה. וכמ"ש שם מרן הב"י משם הכלבו יעו"ש. וע"כ אין כאן חשש הפסק כלל. וכן הוא מנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו.

(לג) מנהגינו במצרים לברך על הכוס גם בט"ב ויוה"כ ונותנים אותו לתינוק דלא אתי למסרך וכ"כ הרדב"ז בחדשות ח"א סי' שפ"ה. וכן הוא דעת רמ"א באו"ח סי' תקנ"ט ובהיוה"כ סי' תרכ"א וביו"ד סי' רס"ה בהגה סעיף ד'. ובט"ב מרן גופיה בשלחנו הטהור סי' תקנ"ט סעיף ז' פסק דאם אין שם יולדת יברך על הכוס ויטעים לתינוקות יעו"ש. וא"כ בט"ב הא מרן נמי הכי ס"ל. ורק ביוה"כ פסק מרן דמברכין בלא כוס. ורמ"א הניח לברך וליתנו לתינוק הנימול יעו"ש והפר"ח ז"ל כתב דהוא טעות דא"כ הויא ברכה לבטלה.

ושכ"כ

ושכ"כ הרן והרשב"א וצ"ל ליתנו לתינוקות שהגיעו לחינוך. ועיין לג"ע בשיו"ב אות ג' שהכריח לענין הלכה כדעת הפר"ח יעו"ש וא"כ מנהגינו במצרים נכון הוא ויש לו סמוכין גדולים. וכ"נ שהוא דעת מהריק"ש בהגהותיו אע"פ שלא בא כדבריו בפירוש. אכן ממה שציין לסי' תקנ"ט וכו' נלע"ד דדעתו הכי ודו"ק.

(לד) ביום השבת אין להקהל לטעום מכוס הברכה של המילה. דהא אינהו לא נפקי בקידוש זה. דאין קידוש אלא במקום סעודה. ואין הקידוש הזה מתיר להם לטעום כלום. זולת למקדש עצמו יוצא בו אם שותה רביעית או רוב הכוס. דשתיית הכוס הו"ל קידוש במקום סעודה. ועיין מ"ש בדין זה בנהר פקוד יעו"ש. ובפה העירה הודעתי כן להקהל פעמים רבות. ותלי"ת כל ירא וחרד ונבון לחש נמנעו מלטעום ביום השבת. וה' יעזרנו עדכ"ש.

(לה) מנהגינו במצרים לומר קריש אחר המילה. כי מנהגינו לומר מזמור שיר המעלות אשרי כל ירא וכו' קודם המילה וגם הפסוקים שקוראי' בסדר המילה. כולם ד"ת נינהו. וכן מנהגינו בירושלם ת"ו לומר קדיש יהא שלמא. אלא שבירושלם מנהגינו שהמברך על הכוס שעל הרוב הוא המוהל אחר אמירת אלהינו קודם הקדיש אומרים מזמור שיר המעלות אשרי הנז' ועליו אומרים הקדיש ויפה הוא. ובמצרים על המזמור שקראו מקודם ונהרא נהרא ופשטיה. וכן המנהג בנ"א כמ"ש ראח"נ יצ"ו בספרו נוה שלום ודו"ק.

(לו) במצרים אשר אין לנו עירוב כי אם ברחוב היהודים לבדו. אם יש מילה ביום השבת. אם הוא ברחוב היהודים יש נוהגים להביא הילד לבהכנ"ס ומלין אותו שם. אכן חוץ לרחוב היהודים אסור להביאו לבית הכנסת משום טלטול התינוק ברה"ר. דע"כ נהגו תמיד לעשות המילה בחול ובשבת בבית. ותלי"ת דירתם מרווחת והמילה נעשית תמיד בהאסאלא אשר הוא מקום נקי וטהור ואין לחוש לשום דבר טינוף בבית. שאין המילה נעשית בחדר היולדת כלל ודו"ק.

(לז) ממזר הרי הוא כישראל לכל דבר המילה ומלין אותו בשמיני אפי' בשבת. כ"כ מרן בכד"ה הובא בכ"י הנד"מ סו"ס רס"ו משם הרשב"ש בן התשב"ץ לענין שמותר למולו בשבת. ולענין שדינו כישראל לכל עניני המילה כן פסק מרן בסי' רס"ה סעי' ד'. ועיין להרב כסא ישרא או"ח סי' של"א שכתב שבקש ולא מצא דין זה בהרשב"ש והוא הביא ראיה מדברי הרמב"ם

(לח) מנהג בתי דינין שבמלכות מצרים. שאין נוחנים רשות למול את הנולד ממזר אפי' בחול אא"כ היה הדבר באקראי רח"ל. אבל אם האב אשר הוליד הנגע הזה הוא יושב עם האשה אשר היא ערוה עליו שכל הנולדים ממנה הם ממזרים. אינן נותנים רשות למולו עד שיפרישו את האיש מן האשה ויקבל עליו שלא לשוב אליה עוד. שאל"כ עוד יולידו ממזרים אחרים. ואחר שהפרידו את קשר רשעים הנז' אז נותנים רשות למוהל למולו כדין הממזר כאשר יתבאר הלאה. וראוי לכל מו"ץ להיות עיניו פקוחות ע"ז כי הן בעון הדור פרוץ מאד ולידת ממזרים לדאבון לב אינינו חזון שאינינו נפרץ. ה' ישיב שופטינו כבראשונה.

(לט) סדר מילת הממזר הנהוג במצרים. ע"פ רשות ב"ד הצדק שולחים ת"ח אחד או שנים למקום המילה. והמילה תהיה בפתח בית הכנס' דווקא כס' מהרי"ל ז"ל לפרסם הדבר. שבמקום הזה ניכר שאין הילד כשר. שהרי אינן מלין בפתח בהכנ"ס מילת ילדים כשרים. והחכם הנז' שהוא שליח ב"ד מברך ברכת להכניסו. והמוהל מברך על המילה. ואינם קוראים שום פסוק מהפסוקים הרגילים לאומרם בעת המילה כלל. ואח"כ מברך החכם הנז' ברכת אשר קדש על הכוס. ואין מברכין על הבשמים כמ"ש לעיל סעיף כ"ח בטעם הדבר. ובמילת הממזר שנולד בעבירה ואסור לבוא בקהל אין כאן ריח וריח ניחוח לדאבון לבב. ומברך עד כורת הברית דווקא. ואין אומרים אלהינו קיים את הילד. דאין מבקשים עליו רחמים כמ"ש מרן סי' רס"ה ס"ד וקוראים אותו בידור. ואח"כ באים החכמים הנז"ל לב"ד הצדק וכותבים וחותמים זאת זכרון בספר לאות לבני מרי. למען דעת שהוא ממזר ולא יתערב זרעו בזרענו. וכן נעשה כמה פעמים. ה' יגדור פרצותינו ברחמיו המרובים. אמן.

(מ) במצרים המנהג פשוט מטעם מנהיגי ופרנסי הקהלה העי"א שאין שום מוהל רשאי למול שום ילד לשום אדם כי אם בקבלת כתב רשות ממנהיגי הקהלה. והתעודה הזאת היא ברפוס ומוכנת. כתוב בה שם האב והאם וזמן לידת הילד וכו' וזה לסיבות שונות. וסיבה היותר הנגלית היא לרשום את הילד בפנקס הנולדים אשר בב"ד הצדק. אשר לרבים רבים ונחוצים מאד צריך לדעת זמן הלידה כידוע בנימוס המדינה והממשלה יר"ה ובלא תעודה ביד המוהל אין לו למול ואם יעבור ע"ז ענש יענש מאת הקהל העי"א.

נהר הלכות מילה מצרים

ועתה בשנים האחרונות הוקבע להיות נתינת רשות המילה בתחילה מאת ב"ד הצדק אשר ימסרו ביד אבי הבן תעודה כו"ח כדת והתעודה הזאת תמסר להגבאי הממונה מהקהל על הדבר. ואח"ז הגבאי מוסר ביד אבי הבן כתב נתינת רשות למוהל למול הבן. והטעם יתבאר מהסעיף שאח"ז.

(**מא**) על "הרב המורה צדק" היושב על כסא ההוראה במצרים יע"א להיות עיניו פקוחות. בבוא לפניו איש זר אשר לא נודע אליו מקדמת דנא היטב כידועים ליו תושבי הקהלה העי"א. (כי ארץ מצרים ארץ החופש והדרור ושעריה פתוחים לכל עובר הרוצה לקבוע דירתו בה באין מונע) ובפרט אם הוא מהלועזים. ובא לבקש רשיון למול את בנו. שלא יהיה מהיר לתת רשיון תכף ער אשר יחקור היטב את החקירות האלה. אשר כולם למד אותנו הנסיון לא פעם ולא שתיים. ונערוך אותם לפניו אחת לאח"א) אם האם היא ישראלית אם לא. כי לדאבון לבבנו ברוב הפריץ הזה אשר הגרילו התערובות וגם מצד הממשלות האדירות החופש נתון לנישואי התערובות באין מונע. בחקרנו על הדבר מצינו שהאם נוצרית או שפחה גוייה. ויושב עמה באיסור. כי הוא נשוי עמה ע"פ משפטי הערכאות שלהם. וא"כ הולד הוא גוי גמור המתייחס אחר אמו כידוע. ונפיק מזה חורבה. האחת שאולי תהיה מילתו בשמיני. חלה להיות בשבת. שאז אסור למולו ולחלל עליו את השבת וכמ"ש מרן בסי' רס"ו סעיף י"ג שישראל שנולד לו בן מן הגוייה אסור למולו בשבת יעו"ש. ובלי חקירה בדבר יכשיל את המוהל לחלל את השבת. שנית ג"כ לענין הברכה שצריך לברך עליו ברכת מילת גר ולא ברכות מילה של שאר ילדים. ויכשל בברכות לבטלה. שלישית. צריך להתחקות אם האם מרוצה למולו כדי להכניסו לברית כדמו"י שמא האם מוחה בדבר. או כי האב ההנה עמה שיהיו בניה כמוה כמשפט הערכאות. ואז תוכל לתובעו למשפט ולהזיקו ח"ו. ולא ימלט גם המוהל וגם הנותן רשות מילתו. מיד המשפט. וע"כ יהיו עיני המו"ץ פתוחות בדבר לקחת רשות האם בכתב כו"ח ומקויים אם המצא תמצא שהאם אינ' ישראל'.

ב) בהתודע אליו ע"י חקירתו שהאם יהודית היא. יחקור על שטר כתובתם למען דעת אם הם נשואים כדמו"י. או יושב עמה באיסור. וקשר האישות שביניהם הוא קשר רשעים. וא"כ הילד הוא בן פנוייה. ואם אין שטר כתובתה מצוי בידם. יקבל קב"ע שני עדים כשרים שיעידו שהם נשואים כדמו"י ושטר כתובתם בעירם.

אם

ג) אם נודע להרב המו"ץ שהם שרויים בלי כתובה. אז יפקח את עיניו יותר לחקור מפני מה לא נכתב שטר כתובה כדמו"י. פן ואולי היא אסורה עליו באיסור ערוה רח"ל וע"כ לא רצו לכתוב להם כתובה בעירם. וע"כ באו מצרימה. ומעתה יש ח"ו חשש ממזרות ושמץ פיסול בילד. וכאשר הנסיון הורה לא פעם ולא שתיים. שבחקרנו את הדבר היטב. מצינו קופה של שרצים תחתיהם בעוה"ר. ואז יפקח עיניו לדעת את אשר לפניו. ואם המצא ימצא שמותרים הם לישא זא"ז. לא יתן רשות למול עד אשר ישתדל לכתוב להם כתובה ולסדר להם חו"ק אחר זה. או שיתחייב הבעל לעשות כן בחנו"ש ואז יתן רשות למולו.

(מב) הרב המו"ץ צריך להיות אמיץ לבו בנבורים לדרוש ולחקור על זה בבוא לפניו איש זר. ולא יירא ולא יחת עד אשר יתברר לו הדבר כנכון היום. כי הלא טהרת האומה תלויה בידו. ואשריהם ישראל קדושים הם. טהורים הם. ועדת ה' נשמעים לקול מוריהם. והבא ליטהר מסייעין אותו. אם רק תהא כוונתו לשמים. והיה ה' עם השופט. וישלח עזרו מקדש. ומציון יסעדהו.

(מג) ישראל מומר לע"א שנולד לו בן מאשתו הישראלית מלין אותו בשבת. מרן סי' רס"ה סעיף י"ב. וה"ט כיון שהולד כשר הוא הרי הוא כישראל לכל דבריו. וה"ה אם אביו גוי גמור ואמו ישראלית מלין אותו בשבת שהולד כשר הוא וכן כתב בפרישה בפירושא איתמר. וכן העלה הרב כסא אליהו בסי' זה יעו"ש. אבל אם גם אמו ישראלית משומדת כזה איכא פלונתא דרבוואתא עיין מרן בבר"ה סו"ס רס"ו והש"ך והפר"ח ועיין בס' מכשירי מילה פרק י"ב סעיף כ"ט וסיים ולמעשה צ"ע ע"כ נלע"ד שוא"ת עדיף.

(דם) בעיקו"ת ירושלם נהגו למול את הקראין. והרב כסא אליהו ז"ל תמה דלא ידע על מה סמכו יעו"ש. ואתו הס"ר כי סמוכין דידהו על תשובת הרמב"ם ז"ל הביאה הא"ח משמו. והביאה מרן בבר"ה סו"ס רס"ו והיא תשובת רבינו האי גאון יעו"ש. שהתיר למול בניהם אפי' בשבת יעו"ש. וכ"כ הרדב"ז בתשובה ח"א סי' ע"ג (ובספרי הפוס' ציינו לס' תשצ"ו וליתא כי נשמטה והיא בסי' ע"נ) וכן כתב הרב שלחן גבוה סי' רס"ו אות ל"ח שכתב דבירושלם ת"ו ראה שישראל מוהלים בני הקראים ואולם אינינו יודע אם בחול אם בשבת. אכן בקושטא יע"א מלין בניהם אפי' בשבת. וכ"כ בסי'

נהר הלכות מילה מצרים

קנ"ד אות ט' דהוא מנהג פשוט בקושטא למול בני הקראין בשבת יעו"ש והרב גו"ר א"ח כלל ב' סי' ל"א ול"ב חולק ואוסר בשבת מיהא יעו"ש. ועיין מה שכתבתי בנהר פקוד בדין זה. ובמקום אחר בעהי"ת נעמוד על הדבר ואכמ"ל ורו"ק.

הלכות גרים

שמ"ה צמצר שכניסת הגרים לדת ישראל שתתעלה הוא דבר מלוי צמלריס להיותה לכץ המופת והדכור. כי ע"כ לנגל מלחכת הקונטרים הזה לחיתי כתון לל לבי לקדר בו כל קלר הגיכות לחיים ולחמה לכל פרטיו. וכחמר לנחתו עומ"ס. מלוקטים מפפקי מכן קי" רס"ח. ומקדר הגיכות לחמר קידר הכב בית דוד ז"ל יו"ד סי' ק"ל ומדבי ג"ע סבכ"י. וחמר קפרי הקדם וחלקתים לפעיפים להקל על הקוכח וסי' יעזור לי.

(א) על הרב המו"ץ לחקור. בבוא לפניו איש או אשה מבני הנכר להתגייר אם יש להם אחד ועשרים שנה בשנות חייהם שמעתה הם עומדים ברשות עצמם ויכולים הם להתגייר כחפצם ורצונם. שאל"כ מה תועלת בהתניירם. הלא ע"פ חקי הממשלות יר"ה שכל אדם ששנות חייו פחותים מכ"א שנים הרי הוא תחת רשות הוריו. ויכולים לכופו במשפט לחזור לדתו הראשונה. והרב המו"ץ צדיק מה פעל? ויש חשש ג"כ שיתבעו אותו במשפט ואולי ח"ו יענש. כי ע"כ יהיו עיניו פקוחות בדבר. שיראו לו תעודת זמן לידתם מקויימת מבית המשפט אשר יוכל לסמוך עליה כי כבר הם עומדים ברשות עצמם. וכן אנחנו עושים.

(ב) אם אין להם כ"א שנים ורוצים להתגייר. אנחנו דורשים מהגר ההוא תעודת אבותיו אשר נותנים לו הרשות להתגייר והתעודה הנז' דרושה להיות מקויימת בבית משפט ידוע. שמקיימים חתימת אבותיו הנותנים לו רשות לזה בפי'. וגם יכתב בתעודה ההיא שאינינו נשוי בניותו אחד האיש ואחד האשה. ואחר שתהיה בידו התעודה הנז"ל. אז יגש להכניסם לדת ישמע חכם ויוסיף לקח. וכן עשינו פעמים רבות פה מצרימה בחקר כל דבר.

(ג) אחר כל האמור. הרב המו"ץ יצרף עמו עוד ב' ת"ח הכשרים לדון שיהיו שלשתן יחד מותב תלתא בעת קבלת הדת. והקבלה צריכה ביום ולא בלילה. וזה דבר המעכב שאם קבל הדת בפני שנים. או בשלשה בלילה

בלילה אינינו גר. מק סי' רס"ח ס"ג. וכן לענין המילה והטבילה מעכב כאשר יתבאר הלאה כל דין במקומו.

(ד) קודם כל דבר שואלים אותו ובודקים אחריו מפני מה הוא נכנס לדת אולי מפני איזה סיבה שנתן עיניו בבת ישראל. או מפני ממון וכיוצא ואין גרותו לש"ש. וכן בודקים את האשה ג"כ שמא נתנה עיניה בבחורי ישראל. ובריעבד אם לא ברקו אחריו רק קבל הדת בסתם ומל וטבל בפני שלשה כדש"ת ה"ז גר. ויצא מכלל גוי. וחוששין לו מלהשיאו בת ישראל עד שתתברר צדקתו. מק סעיף י"ג.

(ה) **החקירות** האה לדעת על איזה סיבה הוא בא להתגייר. אנחנו עושי' כן תמיד בבוא לפנינו נכרי או נכרית פנויים להתגייר. אנחנו חוקרים אחרי סיבת התגיירותם. ואם נתבררה לנו סיבתם שאין גירותם לש"ש. אין אנחנו מקבלים אותם כלל. אבן בנדון שאיש ישרא' נלכר באהבת בת הנכר וישב עמה כמה זמן. ואי איפשר שיתפרדו. ויש גם שהולידו בנים ובנות מן הנכרית. ואח"ז נוספה באיש רוח טהרה לגייר את אשתו הנכרית והיא גם היא תחפוץ להתגייר שלא תחפוץ להתפרד מבעלה או מבניה. כאשר בעוה"ר ענין כזה הוא חזון נפרץ בזמן הזה. אנחנו מקבלים לגייר את האשה והבנים. הגם שכל מבין יודע סיבת גירות האשה. וזה מכמה טעמים. האחת להציל את האיש מאיסור נשג"ז. וגם לטהרת זרעו מכאן ולהבא כי ולד שפחה כמוה כירוע. וגם לגייר את בניו אשר הוליד. שנית כי חוששים אנחנו שאם לא נקבל אותה להתגייר. ילך החבל אחר הדלי וח"ו ישתמד וימיר דתו הבעל. כי יהיה אח"ז אנוס ברבר למען ישא אותה בדת הגויים. למען תכיר הממשלה את בניו ליורשי נכסיו אחריו. כי בלי נשואין אין הממשלה מכירתם לבנים יורשים כפי החק. ועוד כמה טעמים שאין פה מקום ביאורם. וע"כ אנחנו מעלימין עין ומקבלים אותם. ואחר שתתגייר משיאים אותם זל"ז בחו"ק וכתובה כדמו"י. ואת הבנים נגייר אותם כדינם. וכן עשו גם הדורות שקדמונו. וכאשר כתב כ"ז רב אח"ג בספרו נוה שלום הל' גרים סעיף ב' יעו"ש ברבריו המצודקים. וכ"כ בספרו הגד"מ תע"ל ח"ג סי' כ"ט ול' יעו"ש וכן עשינו פעמים רבות. כי לדאבון לבב אין ביכלתנו להעמיד דגל הדת על תלה. וזאת אנחנו עושים בנדון בזה שאנחנו מתנים ומבארים להאשה המתגיירת שאפי' אם הבעל אשר עמה לא יחפוץ לישא אותה אחרי זאת ויעזבנה לנפשה. היא מקבלת הדת מרצונה. ואין סיבת

גירותה תלוי בסיבת נישואיה עמו. והיא אומרת כן. ואע"פ שאנחנו יודעים דברים שבלב. אין אנחנו מדקדקים הרבה. ועת לעשות לה' הפרו תורתך כתיב. וה' הטוב ישיב שופטינו כבראשונה. ויועצינו כבתחלה. להרים הדת על תלה. אמן.

(ו) חרש ושוטה שבאו להתגייר אין מקבלין אותם. מהריק"ש בהגהותי והם מדברי בה"ג שהביא רבינו הטור בסי' רס"ח. וכן אם בא לפנינו איש בעל מום או תש כח שאינו יכול לחיות עצמו ממעשה ידיו. ולית ליה מנרמיה כלום אין אנחנו מקבלים אותם. כי חזקתם שיטילו עצמם על הצבור וע"ז הוא מתגייר וקשים גרים לישראל ארז"ל. וכ"ש כזה.

(ז) בעת **קבלת הדת** אומרים לו מה ראית שבאת להכנס לדת ישרצ אין אתה יודע שהאומה ישראלית בזה"ז דווים. דחופים. וסחופים. ומטולטלין ויסורין באים עליהן וכו'. אם אמר אני יודע כל זה. ואיניני כדאי להתחבר עמהם מקבלים אותו מיד. הרב ב"ד שם. והיא גירסת הש"ס ביבמות פ' החולץ דמ"ז. אבן נ"ע בברכ"י הביא נוסחת מס' גרים פה יותר באריכות יעו"ש. ולהיות שיש בה דברים שתלי"ת אינן בדורותינו לא העתקתים פה. ונסתפק בגירסת תלמודינו דפ' החולץ ודו"ק.

(ח) ומודיעים אותו תחילה עיקרי הדת שהוא אמונת היחוד בהבורא יתברך שמו שהוא אל אחר ומבלעדיו אין אלהים. ומודיעים אותו איסור ע"ז ומאריכים עמו בדברים אלה. להכנים בלבו אמונת היחוד. ולשרש מלבו אמונת השיתוף והשלוש אשר היה משוקע בה עד הנה. מן סס פ' רס"ח ס"ב.

(ט) ומודיעין אותו מקצת מצות קלות. ומקצת מצות חמורות. ומקצת עונשן של מצות. כגון אומרים לו קודם שנכנסת לדת ישראל. אם אכלת חלב ודם וכיוצא אין אתה ענוש כרת חללת שבת אין אתה ענוש סקילה. ועכשו אם אכלת חלב אתה ענוש כרת. חללת שבת אתה ענוש סקילה. ואין מרבין עליו. מן סס.

(יוד) וכשם שמודיעים אותו עונשן של מצות כך מודיעין אותו שכרן של מצות. שבשכרן יזכה לחיי העה"כ. ושאין לך אדם שנקרא צדיק אלא השומר מצות אלו. ואומרים לו דע ששכר מצות בעוה"ז אין. רק כל הטוב צפון הוא לעוה"כ. ומה שתראה שישראל שרויים בצער בעוה"ז הוא מפני אהבת ה' לעמו שלא יקבלו רוב טובה בעוה"ז כדי שלא ירום לבם

ויתעו

דיתעו ויפסידו שכר העוה"ב הנצחי. ומזה תראה שכמה אומות נאבדו מן העולם ועליהם אבד כלח. וישראל עודם חיים וקיימים. ועם כל יסוריהם אשר סבלו בשנות גלותם הארוכים. לא יכלו לכלותם ח"ו. רק הם נצבים חיים וקיימים לעד. ותקותינו חזקה בה' שישיב שביתנו כקדם. והיה ישראל לתהלה בארץ. ומאריכים עמו ברברים אלו כדי לחבב עליו את הדת.

מרן שם (נתוספת ניתור קנת)

(יא) כשם שמודיעים לאיש ענינים אלו כך מודיעים לאשה. ואומרים לה ע"מ שתהיה זהירה בנדה ובחלה ובהדלקת הנר. ג"ע נגלכ"י קעיף ז' מסס מק' גריס.

(יב) אם קיבל כ"ז מרין אותו מיד. מרן שם. ולאו דווקא מיד. דהרי צריכים להכין לו מקום שישב שם כל ימי באב מילתו עד אשר יתרפא רק פי' מיד. ר"ל שמעתה אין עוד דבר מה לחקור ולדרוש עוד יותר מהאמור. ואין מחוסר עתה רק המילה. ואה"נ אם הדבר מוכן למול תו"מ מלין אותו מיד. דשהוי מציוה לא משהינן.

(יג) **בסדר המילה** צריך להיות שם שלשה הכשרים לדון ודווקא ביום, והדבר מעכב אם לא מל בפני שלשה לרעת הרי"ף והרמב"ם כרכתב מרן שם סעיף ג'. ובאשר כי הרמב"ם מאריה דאתרין במצרים כוותיה נקיטינן להחמיר. ומה גם שנראה כן דעת מרן שרכו בקדש לפסוק כתרי מנו תלת עמודי ההוראה כידוע. והא איכא הרי"ף והרמב"ם דס"ל דהדבר לעיכובא. וכן אנחנו עושים ואין לשנות. וגם בטבילה הכי נקיטינן כאשר יתבאר להלאה במקומו בעהי"ת.

(יד) ברכת המילה יברך המוהל קודם המילה:

בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצותיו וצונו למול את הגרים.

מרן שם סעיף ה'. ואחר המילה נוהגים להביא כוס יין ובשמים. ומברכים תחילה בורא פרי הגפן. ואח"כ על הבשמים (וטעם הבשמים תמצאנו לעיל בהלכות מילה סעי' ל"א מקביל הטעם הנז' לענין הגרים כמ"ש המעין) ואח"כ אומר המוהל או אחר ברכה זו:

בא"י אמ"ה אקב"ו למול את הגרים ולהטיף מהם דם ברית שאלמלא דם ברית לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי. ברוך אתה ה' כורת הברית. מרן שם. והגם

והגם דמרן לא כתב סיום הברכה בא"י כורת הברית. אין בכך כלום דלישנא דהרמב"ם נקט. והרמב"ם לא כתב רק הנוסח של הברכה המשונה משאר ברכות המילה. אכן הסיום השוה בכל לא הוצרך לבארו. ואולם ברבינו הטור סי' רס"ח מפורש שם וחותם בה בא"י כורת הברית. ושורש דברי כולם הוא ברייתא מפורשת סוף פרק ר"א דמילה דקל"ז ע"ב המפורשים בה נוסחי הברכות בתחילה ובחתימה יעו"ש ופשוט הוא.

(טו) בענין הברכה על הכוס. הכי מפורש ברברי הפרישה בסי' רס"ז בדיני ברכת העברים. שכתב רבינו הטור והמברך אומר וכו' וכתב הפרישה פירוש על הכוס והוא במקום ברכת אשר קדש ידיד וכו'. ומינה נילף לגרים ששניהם ענין אחד ונוסח ברכתם אחת וכן מתבאר גם מדברי מרן הב"י בסי' רס"ה בטעם שמברכין על הכוס במילת התינוקות משם המרדכי. וטעם אחר להם במ"ש המעין.

(טז) המל את הגר. יזהר לכסות את ערות הגר קודם ברכה כיון דגדול הוא. וכן כתב רבינו הטור בסי' רס"ז ופסקו מרן שם סעיף י"ג. ומינה נלמוד שאם המוהל הוא המברך על הכוס. צריך לרחוץ ידיו תחילה ואח"כ יברך שהרי ננע במקום המכוסה באדם. ופשוט הוא.

סדר הטבילה לאיש ולאשה

(טוב) אחר שיתרפא הגר רפואה שלימה מהמילה. מטבילין אותו. והיותר טוב שיבדוק אותו רופא מומחה ומלומד אם נתרפא לגמרי. ואל נסמוך בזה על הזולת. כי כמה פעמים היה שמחץ המכה לא נתרפאה מבפנים. וקרירות המים של הטבילה הזיקה את הגר לסבול יסורים גדולים כי המים גרמו לו ליחה טרייה זמן ארוך. והנסיון הורנו זאת. וכן מתבאר מסוגיין דיבמות פ' החולץ דמ"ז ע"ב יעו"ש.

(יח) קודם הטבילה. הרויים העומדים להטבילו. צריכים לחקור עליו ע"ד שמש ב"ד. אם טהר את עצמו מכל הדברים החוצצים בטבילה. כמו הנדה. שהרי אמרינן בהחולץ דמ"ז שכל דבר שחוצץ בנדה חוצץ בגר וכן פסקו הרמב"ם פרק י"ג מה' אי"ב דין י"ג. וכן צריך להיות המקוה כשר לטהרת הנדה. ומרן ז"ל נקט כ"ו בלישנא קלילא ופסק טבילה הוגנת בלא חציצה. ועיין בש"ך ס"ק ו' וע"ב המנהג לחתוך צפורני ידיו ורגליו ולסרוק

שערו

שערו ולבדוק כל גופו מדברים החוצצים. וכמ"ש רבינו הטור בסי' זה. וכתב מרן הב"י שהם דברי הרי"ף יעו"ש ועיין להרב בית דוד שם.

(יט) הדיינים המטבילים את הגר צריכים להיות שלשה. והרבר לעיכובא לדעת הרי"ף והרמב"ם ופמש"ל בדין המילה סעיף י"ג. וצריכים להטבילו ביום דווקא וכעודו במים חוזרים ומודיעים אוהו שנית מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות. מרן סס סעיף ג'. ואנחנו נהגנו לשאול לו בקצרה שאלות אלו אחר הודעת מקצת מצות קלות וחמורות והוא עומד במים. אם אתה נכנס לדת ישראל בכל לבך. ועונה הן. אם אין לך שום פניה ברבר. ורק לש"ש אתה מתגייר. הן. אם אתה מקבל עליך ברצון עונש המצות קלות וחמורות שכבר פירשנו אותם לך בעת קבלת ע"ך דת ישראל הן. תכוין שהטבילה זו שאתה טובל עתה היא לשם גירות כדי ליכנס על ידה לדת ישראל עם המילה שכבר מלת עצמך מקודם. וע"י טבילה זאת אתה נומר כניסתך לדת ישראל. וטובל בפני הדיינים טבילה הנונה. טבל ועלה הרי הוא כישראל לכל דבריו.

(כ) טבל וע"ה אומרים לו דברים טובים ונכונים. אשריך במי נדבקת במי שאמר והיה העולם. שלא נברא העולם אלא בשביל ישראל. ולא נקראו בנים למקום אלא ישראל. ואין חביבין לפני המקום אלא ישראל. כל אותם דברים שדיברנו לך. לא אמרנו אלא כדי להרבות שכרך. ג"ע נרכ"י ומס ומס' גרים יעו"ש.

(כא) אחר שלבש בגדיו יברך:

בא"י אמ"ה אקב"ו על הטבילה. מרן שם סעיף ב'.

והרדב"ז בתשו' החדשות סי' תל"ד פסק שהגר יברך ברכת שהחיינו. והביא דבריו נ"ע בברכ"י שם ס"ק ג' יעו"ש. וכ"כ מהריק"ש בהנהותיו לסי' רס"ה משם הרדב"ז. ואולם יען ברכה זו לא מצאנוה להפוסקים הראשונים ז"ל שהזכירוה ע"כ מנהגינו במצרים לצוות לגר ולגיורת להכין להם מלבוש חדש וללובשו אחר הטבילה. ולברך עליו ברכת שהחיינו אחר ברכת הטבילה. ומלמדין אותם קודם שבברכה זו יכוונו לפטור גם ברכת שהחיינו על הגירות וכן ראוי לעשות לצאת ידי הכל. ודו"ק.

(כב) אחר הטבילה נותנים לו שם בישראל. וטוב לומר הנוסח הזה:

או"א הצלח נא להגר הזה הנקרא שמו בישראל פ'.

ומשוך עליו חסדך. וכשם שזכית אותו להסתופף ולחסות תחת כנפיך. כן תטע בלבו אהבתך ויראתך. ותפתח לבו בתורתך. ותדריכהו בנתיב מצותיך. ולעשות רצונך למען ימצא חן בעיניך אכי"ר.

והנוסח הזה למדתיו מדברי הרשב"ש בן התשב"ץ בתשו סי' ס"ח. אשר כתבה וסידרה לברכת האנוסים החוזרים לדתם. ואנכי תיקנתי בה גם נוסח לגר גוי הבא להתגייר. ויפה ונעימה הי"א.

(כג) **לאשה** אחר עשות לה ס' קבלת הדת בפני שלשה דיינים כנ"ל הכתוב. אח"כ מוסרים אותה לאשה יראת ה' שתרחץ אותה ברחיצה וחפיפה וכריקת בית הסתרים והסרת שער אותו מקו"ם וסריקת שער הראש יפה ככל דיני הנדה מש. ואח"כ הנשים מושיבות אותה במים עד צוארה והדיינים מבחוץ ומודיעים אותה מקצת מצות קלות וחמורות והיא יושבת במים. ויכן סס קעיף ג'.

(כד) הנהגתי במצרים בטבילת האשה ניורת. להביא יריעת בגד לבן גדולה ופורסין אותה על פני המים שבמקוה. וחלק ממנה מתבסה בי הניורת ורק ראשה נשאר חוץ באופן שאינו נראה דבר לא מהמים ולא מגופה כלל כי הכל תחת היריעה. וכך היא עומדת בפני הדיינים כל עוד שהם מודיעים אותה מקצת מצות קלות וכו' וכן שואלים אותה בקצרה השאלות שבסעיף כ'. ואח"כ טובלת לפניהם והנשים העומדות שם מגלים קצת מהיריעה שיראו הדיינים שטבלה טבילה הגונה כדת של תורה. ואחר עומדה משחיית ראשה תוך המים. חוזרים ופורסים היריעה על פני המים והדיינים יוצאים לחוץ ושם ממתינין לה עד שתלבוש והביא לפניהם. והוא מנהג יפה. כי להניחה במים עד צוארה. לא נראה בעינינו מב' סיבות. האחת כי להיות המים צלולים הרי גופה נראה עדום. ולאו אורח ארעא. ושנית כי פעמים רבות שהמים קרים והיא רועדת תוך המים אם נשקיע כל גופה עד צוארה. ואינה יכולה להשיב דבר על כל מה שמודיעין אותה. ובאשר כי טעם ישיבתה במים עד צוארה אינו אלא כדי שלא יראוה הדיינים בהיותה ערומה. א"כ באופן מכסה היריעה על פני המים עדיף ועדיף טפי. הן לדיינים והן להניורת עצמה כמובן.

(כה) הדיינים צריכים להשגיח היטב על טבילת הניורת שתהיה טבילה

כשירה

כשירה כדת. יותר מטבילת הגר. כי האשה רק בטבילה הזאת היא נכנסת לדת מבלי שום מעשה אחר. ולא יסמכו בזה על הנשים. כי רוב הגיורות מבני הנכר אינן יודעים לשחות במים ולטבול. וקשה הוא להם השחייה במים. והנשים הרחמניות יחוסו עליהן. אע"פ שבאמת לא טבלה כדת. וצרת טבילת האשה יותר קשה ומרה משל איש. לענין זרעה ובניה. כי האיש אפי' אם יהיה עדיין נוי. הרי בהיותו בא על בת ישראל בניו כשרים לבוא בקהל. אשר לא כן בגיורת אם היא עדיין בניותה ולד שפחה כמוה. ואינינו ישראל ואתו לידי תערובות נויים בישראל. וצא וחשוב כמה תקלות יצאו מזה. כי ע"כ צריכים להשגיח היטב על טבילתה. ואם לא טבלה בפעם ראשונה היטב. יגזרו אומר לטבול בפניהם שנית טבילה כשרה. והלא זמן זמן טבילה מצער הוא. רגע כמימריה וד"ב הערה. וכן מנהגינו במצרים.

(כו) אחר שעלתה מן המים. תבוא לפניהם ותברך על הטבילה. ותקח גם הבגד חדש ותלבשהו ותברך שהחיינו כמש"ל בסעיף כ"ב ואח"כ קוראים לה שם. ואומרים לה אשריך כמי נדבקת במי שאמר והיה העולם וכו' ואומרים לה פסוק זה ישלם ה' פעלך. ותהי משכורתך שלימה מעם ה' אלהי ישראל אשר באת לחסות תחת כנפיו. וכן מנהגינו במצרים.

(כז) מנהגינו במצרים שאחר סידור סדר הגירות לאיש או לאשה. כותבים בפנקסי ב"ד הצדק מעב"ד ממוטב תלתא הדיינים שהכניסוהו לדת ומבארים שבפניהם קבל את הדת. ובפניהם נימול בעצם יום פ'. וביום פ' טבל בפניהם בעצם היום ההוא. ונקרא שמו פ' בן אברהם אבינו ע"ה וחותמים הדינים שלשתם למען תהיה זאת למזכרת ולעדה ברורה לדורות נצח.

(כח) גר שמל ועדיין לא טבל מאיזה סיבה שתהיה. הרי הוא באותן הימים כנוי גמור לכל דבריו. שאין מצטרף לשום דבר שבקדושה ואינן מזמנין עליו. ואין חוששין לקידושין דידיה. כללו של דבר הרי הוא כנוי גמור. אלא שיצא מכלל גוי לענין מנעו ביין שאינו מנסך. ברייעבר ומצוה להחיותו. ולכלל ישראל לא בא עד שיטבול. כ"כ הרדב"ז בתשו' פיורדא סי' תע"ט. האמנם הרשב"ש בסי' תס"ז מחמיר אפי' בטבל בפני שנים דיינו אסור בשתייה וכן כתב משם הרשב"א דאסור בשתייה. ולמעשה ודאי נקיטינן לחומרא לאסור בשתייה כי כן סברת הפוסקים וכן כתבו האחרונים ועיין שו"ת סעיף ו' ודו"ק.

(כט) גר שחזר לסורו אחר שמל וטבל. חזר לניותו להיותו ייני יין נסך

ופתו פת גויים וכו' חוץ מקידושין שאם קידש בת ישרא' הוי קידושי קידושין. כ"כ רבינו הטור סו"ס רס"ח. ופסקו מרן בסי' הנ' סעיף ב' בסופו. והרבר מבואר בסיניין דפ' החולץ דמ"ז ע"ב.

(ל) מן האמור אתה למד שאין נכון למהר להשיאו אשה ישראלית. בטרם תתגלה צדקתו ואמונתו ברת ישראל. כי ח"ו אם יחזור לסורו הלא קידושיו שקדש קידושין גמורים הם. וצריכה ממנו גט. ודעת לנבון נקל כמה טרחא יתירה ויגיעה מרובה צריכה מילתא כרנא כדי להציל בת ישרא' מידו ובפרט הכא דאיכא שנאה וקנאה. ותן לחכם ויחכם עוד. והוי זכור תמיד מארז"ל קשים גרים לישראל. ודי בזה הערה.

(לא) אם טבל לשם גירות קודם שמל. אם מועילה הטבילה בדיעבד. דבר זה הוא פלוגתא דקמאי. כי הרמב"ן מכשיר בדיעבד אכן הגימוקי פ' החולץ דמ"ז כתב דאפי' בדיעבד לא מהני. וכ"כ משם הרא"ה שדחה ראית הרמב"ן ז"ל. ורואה אני שראית הרמב"ן ודחית הרא"ה. הכל הוא בתוספות פ' החולץ דמ"ז ע"ב ד"ה מטבילין יעו"ש. ולענין מעשה מאן ספין להכנים ראשו בין ההרים הנדולים. וכפרט לפום מאי דקי"ל דכל שבידינו לתקן לא הוי בדיעבד. (עיין להרב יד מלאכי ז"ל דכ"ה יעו"ש) ובנרו"ד בידינו לתקן שיחזור ויטבול אחר המילה. וכן נקיטינן לחזור ולטבול אחר המילה ואין לשנות ודו"ק.

(לב) עובדא הוה הכא במצרים בנר שבא להתגייר. שקודם שיקבל עליו את הדת. הלך ומל את עצמו ע"י רופא ישראל. ושמש הכנסת עמו. והוריתי להלכה ולמעשה דאין במעשיו כלום. שכל שלא קבל עליו הדת מקודם. א"כ הרי נימול בניותו. וע"כ הוריתי שאחר שיתרפא ממילה שעשה שלא ברשות ב"ד. יקבל עליו הדת כדש"ת. ואח"כ להטיף ממנו דם ברית. כדין נוי שהיה מהול. ואח"כ יטבול. והם דברים פשוטים אין צורך לראיה.

דיני הבחנה לגרים

(לג) גר שנתגייר ואשתו עמו צריכים לפרוש זה מזה שלשה חדשים. להבחין בין זרע שנזרע בקדושה. לזרע שנזרע שלא בקדושה. מרן ביו"ד סי' רס"ט סעיף ט'. ובאה"ע סי' י"ג ס"ה. והנה פשטות דברי מרן איירי בשהיו נשואים בניותם בדרך אישות. אכן אם לא נישאין ביניהם רק בדרך זנות אין צריכה להמתין. וכן כתב מרן באה"ע בפירוש בסעיף ו' יעו"ש.

(לד) עוברא הוה הכא במצרים בש' התרנ"ח באיש ישראל שנלכד באהבה עם ניצרית אחת וישב עמה זמ"ר בפרהסיא. ואח"כ נתן דעתו לגיירה. כדי לישא אותה. הנה בענין היהר נישואיה עמו אחר שנתגיירה. כבר כתבתי לעיל ס' ה' דאנן בדידן מוכרחים לקבלם מפני תקנת השבים. וסמוכין דידן על רבינו הרמב"ם בתשו' סי' קל"ב וכאשר הבאתיו לעיל בדברי ראח"ג חרה"ג המחבר נוה שלום יצ"ו ובתע"ל ח"ג יעו"ש. אכן בענין ההבחנה דנ"ח. הגיורת הזאת שבאה להתגייר בטרם בואה להתגייר ילדה בן וימי חייו היו שני חדשים. ואופן להפרישם זה מזה לא היה באיפשרות כי לא היה להם מכיר. ודחקוני הרבה. והוריתי להתירם להנשא בלי הפרשה. בין שכל עיקר ההבחנה הוא כדי לידע מהות הזרע מה הוא. והרי נודע לנו מה הוא. שנולד שלא בקדושה. מהאיש ישראלי הכדוך עמה. ולחוש שמא נתעברה שנית אחר שילדה זה כשני חדשים הוא דבר רחוק כי רוב המניקות אינן מתעברות. ובפרט זאת שעדיין חולנית מירידתה. ולהפרישם לא עלתה בידי כי היו שרויים ביחד בבית אחת. וע"כ הוריתי להתיר ובו בפרק שרטטתי וכתבתי לרב אח"ג מר חביבא תנא דבי אליהו יצ"ו ר"מ ור"מ בנ"א יע"א וגם הוא הסכימה דעתו עמדי להתיר. וכן עשינו מעשה. וכעת אשר נד"מ ספרו תע"ל ח"ג כשפלנו זכר לנו את העוברא הנז' ועם נוף הכתב שכתבתי לו הנהו בח' אה"ע ס' ל'. ומשם בארה. יזכרהו ה' לטובה.

(לה) וכן אם הגיורת לא ילדה מעולם עם בעלה הגוי או ישראל שמזנה עמה. ובאה להתגייר. אין צורך להבחנה. וכ"כ אם באה להתגייר והיא מעוברת וכריסה בין שניה. גם בזה אנחנו מקילין שהרי הבחינה הרי היא לפנינו. ולמאי ניחוש. וכן ראיתי שפסק להלכה ולמעשה צבי עדיינו הרהג"א ראשון לציון יחש"ל בס' יש"א איש הנר"מ ח אה"ע סי' ז'. בשהי הנדונות אם ילדה. ובמעוברת יעו"ש. וכן אנחנו עושים פה היום.

(לו) אם הגיורת היו לה בנים מבעלה ובאה להתגייר היא ובניה. הגם כי בעוה"ר כאשר יהיה הנדון דהבעל ישראל והאשה נוצרית. הדבר ברור כי בזנות הוא יושב עמה. אכן מכיון שילדה ממנו בניותה, בזה אנחנו מחמירין להצריכם הפרשה ג"ח. כי גם מ"ש מרן דבמזנה אין צריך הבחנה. ה"ט דמתהפכת ואינה יולדה כמ"ש מרן באה"ע ס' ו' אבל הכא יולדה ואינה מתהפכת. וכבנו"ד לא מלאני לבי להתיר בלי הפרשה. דאי"כ עקרת כל דיני ההבחנה. וכן ראיתי לראה"ג בס' נוה שלום בדיני קידושין ס"ק א' חוכך

להחמיר. אע"פ שעינו ראתה שהרב הגדול המפ"ה ז"ל היה מתיר ועשה מעשה. ועם שהמליץ יושר. הוא על צד הרוחק כמ"ש המעין. וכן בקדש חזיתי להגאון ראש"ל יש"א איש בסוף התשובה שהחמיר בזאת הגם שהקל באחרים כמ"ש המעיין. וע"כ לא מלאני לבי להתירם להנשא כי אם אחר עבור שלשה חדשים. מיום כניסתם לדת. ולהפרישם זה מזה. והגם שאיני בטוח אם הפרשתם בטוחה. כי אי איפשר להושיב עליהם שומר. אני משביע את הבעל להתפרד ממנה. ועכ"פ לא ספינא להי איסור בידים להתירם להנשא זע"ז תו"מ. וכן עשיתי כעשה פעמים ש"ש. ובפרט מעת נתקנה

הפקעת הקידושין בארץ מצרים. אשר תלי"ת ענין הנישואין הוא ביד בתי דינין בכל עז ותעצומות. לא נירא רע ואנחנו גוזרים עליהם שיפרדו ועכ"פ לא נתיר להם הנישואין עד אחר נ"ח כתקנת רז"ל. לכל הפחות בגיורת כזאת שיש לה כנים בגיותה. כדי להבחין בין זרע לזרע ודו"ק.

(לן) עובדא הוה פה מצרים. באיש שהיה שבוי בהסודאן בימי המורד אל מהדי כנודע. ובע"כ נשא שפחה והוליד בנים ובנות ממנה. וכאשר ה' פתח מאסרם ובאו למצרים. השפחה ההיא חפצה להכנס לדת ישראל. כדי שלא תתפרד מבעלה ובניה. וגיירנו אותם כדש"ת. ואת הבעל הפרשנו מן האשה. לזמן נ"ח כדת. אכן ביען שהבעל הוא משרת להממשלה מפקד אניות הצבא. חזקה עליו פקודת הממשלה לחזור לערי הסודאן טרם כלות הנ"ח. וקבעו לו יום נסיעתו לחק ולא יעבור. והבעל ואשתו באו לב"ד להתחנן כי עתה שהבעל נוסע למרחקים ופקודתו היא פקודה מסוכנת ח"ו אם בדרכו יקראהו אסון. הממשלה לא תכיר לבניו אחריו ליורשי הונו. כיון שאינן נשואים. ותהיה האם ובניה מחזרים על הפתחים. ובנדון כזה. זאת עשיתי שביום נסיעת הבעל לדרכו. שתי שעות קודם נסיעתו סדרתי להם חו"ק וכתובה. ותו"מ אחר שחתם בכתובה נסע בו ביום למרחוק. ע"פ עדים שלוו אותו לדרכו. והר"ז דומה לנשא מניקת חברו וברח המפורש שם סעיף י"ב. וה' יעזרנו עדב"ש אמן.

(א) במצרים תלי"ת רבים וכן שלמים זהירים במצות כתיבת ס"ת לשמם. וכמעט כל אנשי צורה ונכבדי הקהל לכל אחד יש לו ס"ת שקנהו מכספו לקיים מ"ע דוכתב לו. זכות התורה תגן בעדם. וכן ראיתי בארצות המערב דזהירי בה הרבה. יחד כולם יהי שלום בחילם.

(ב) האיש החפץ חיים לקיים מצוה זאת כתיקונה אליבא דכ"ע. אחר שקנה לו ספר תורה נאה להניחו בבית הכנסת. יקנה גם ספרי ש"ס ופוסקים ומדרשים כפי אשר תשיג ידו. כדי ללמוד בהם. ואם לאו בר הכי הוא יניח אותם בבית המדרש שילמדו בהם. ובזה מקיים מצוה זו כתיקונה. כי יש פוסקים דס"ל דקניית ספרי ש"ס ופוסקים בזה"ז עדיפא מס"ת. ויש חולקים. ועיין מ"ש מרן בכ"י סי' ע"ר ובש"ע סי' הנז' סעיף ב'. ועיין מ"ש ג"ע בברכ"י יו"ד סי' זה ס"ק ט'. וג"ל דקניית ספרי ש"ס ופוסקים שקונה אותם בצירוף קנין הס"ת כדי לצאת ידי חובתו במצוה זו אליבא דכ"ע. אינו יכול לקנותם מכסף מעשר כמש"ל בדיני מעשר סעי' יו"ד. דהרי הוא קונה אותם לקיים חובתו ודבר שבחובה אינו בא מן החולין. ומילתא דמסתברא היא.

(ג) מצוה כתיבת ס"ת כתיקונה. היא שיצוה לסופר לכתיב לו מהדש ס"ת לשמו. וכבה יצוה לסופר שיאמר בפיו קודם שיתחיל לכתוב. הנני כותב ס"ת זה לשם קדושת ס"ת לזכות פב"פ ואני כותב איהו בשליחותו כדי שיזכה במצות עשה דוכתב לו וכו'. ובאופן זה נחשב לו כאלו כתבו הוא ממש ועיין מרן בכ"י. דכתב דחשוב הוא כאלו קיבל התורה בהר סיני. ולא יקנה ס"ת מוכן מן השוק דהוי כחוטף מצוה מן השוק. כ"כ רבינו הטור וכ"כ הרמ"א בהגה סעיף א' משמו יעו"ש.

(ד) היכא ד"א איפשר ליה לצוות לסופר לכתוב לו מחדש על שמו. מאיזה סיבה שהיה. לפחות ישתדל לקנות ס"ת מיד הסופר שישאיר לו איזה תיבות בתחילת הס"ת או בסופו. כלתי כתיבה. ושיכתבם הקונה הוא בידו. שהרי ארז"ל הניה בו אפי' אות אחת מעלה עליו כאלו כתבו כלו. וכן עושים רבים מיראי ה' וחושבי שמו. ועיין ברבינו הטור ובהגהת רמ"א שם.

(ה) האיש אשר חננו ה' חכמה בינה ודעת. בעת ירצה לקיים מ"ע דוכתב לו. יהדר לקנות ס"ת היותר חשוב. מעשה ידי אומן סופר מומחה ירא שמים. ואל ידקדק בפריטי לקנות ס"ת פשוט בזול. מכמי טעמי: א) כי מצות ס"ת. היא מצוה שאדם מקיימה פעם אחת בימי חייו ויצא ידי חובתו בפעם אחת. וע"כ לא ליחוש במעיה לקיים מצות בוראו כראוי. ומה

גם שהיא מצוה שהיא לאדם לזכרון לעד לעולם. ב) כי הנסיון הורה אותנו לדעת שקנין ס"ת בזול מן הפשוטים הוא מרמה את עצמו. ומכשיל את אחרים. הא כיצד. דע כי ס"ת הפשוטים אשר מהירם בזול. על הרוב הם מלאכת תלמידי הסופרים האומנים. המחנכים ידי תלמידיהם לעבודת הקדש הלזו. וע"כ אינם מרבים במחירם. וספרים כאלו על הרוב יש בהם טעיות לרוב ודיבוקים ופיסוקים. אשר אי איפשר להתברר לאדם כל זה בשעת קנין הס"ת. וס"ת כאלו נידונים בנניזה כאשר תלאה יד המניה ס"ת בבית הכנסת בכל ע"ש (כאשר יתבאר הלאה בסעיף י"ד) להניהו ועדיין נמצאים בו פסולי' אשר בסיבתם הס"ת יורד מעל הבימה ומביאין אחר. וע"כ המניה מניחו בקרן זוית ומניה ס"ת אחר חשוב ויפה. ומוכרח הוא לעשות כן. וא"כ הוא מרמה את עצמו הקונה ס"ת פשוט. שאין הצבור קורין בו. ושנית שהוא מכשיל את הרבים בתת להם ס"ת כזה מלא טעיות. ומכרכים עליו. וע"כ תקנת ס"ת כזה לתתו לאומן מניה מומחה שיניה אותו כראוי בתחילה. ואח"כ ילמדו בו בצבור. ולדעתי הקטנה נראה שהאיש אשר לא תשיג ידו לקנות לו ס"ת כראוי כי כספו מעט הוא. יותר טוב שיקנה לו במעט הכסף שכידו ספרי ש"ס ופוסקים ומדרשים וכיוצא ויקדישם באיזה בית המדרש שילמדו בהם לזכיתו ממה שיקנה ס"ת פשוט ובזול. ואם בינה שמעה זאת.

(ו) ומכאן תוכחת מגולה. לאיזה בני אדם חסרי מרע. שכאשר יהיה בידם סך מסויים כסף מופרש לשם כתיבת ס"ת. אשר בו שיעור לקנין ס"ת. מהמין המשובח והמובחר. ועכ"ז יצמצמו מאד במחיר הס"ת שיהיה במחיר הזול. למען הוציא את שארית הכסף בעשיית תיק מפואר לס"ת מצוייר ומכוייר בפטורי זהב וכסף. והם נעדרי השכל וחסרי לב. שהרי התיק עם כל יופיו והדרו אינו אלא דבר טפל לס"ת כי הוא משרתו ושומר עליו. ואם הס"ת שבפנים מלאכת כתיבתו לא הואר לה ולא הדר. מה תועלת בהידור בול עץ של התיק. היהכן לכבד את העבד יותר מאדוניו? קושטא קאי כי הידור ס"ת מצוה היא. אכן יותר מצוה היא להדר את גוף הס"ת בפנימיותו. ואח"כ לפארו מבחוץ. ישמע חכם ויוסיף לקח. (עין נסלונית הנהר)

ישלולית הנהר

(ו) ולענ"ד שפשפר למז לזה שלמד מהכתוב פי כי תשא. והלוחות מעשה אלהים המה והמכתב מכתב

(ז) מי שבא לידו ס"ת מוכן לקנותו. אם הוא מיד הסופר שכתבו חדש. או מאיש סוכן הסופר נודע ומפורסם למסתחר בסת"ם מה טוב. אכן אם הוא ס"ת שאינו חדש וקונה אותו מיד איש בעה"ב המוכרו. ומכ"ש אם המוכר איתו הוא איש מעיר אחרת והביא ס"ת בידו למוכרו. צ יסמוך עליו לקנותו מידו ביני לבינו כי אם אחר החקירה והדרישה היטב אם אין הס"ת היה מוקדש כבר לאיזה בית הכנסת. והיותר טוב למסור הדבר ביד ב"ד הצדק שהמה יחקרו את המוכר לדעת מהות הס"ת הנמכר. ואע"פ שח"ו לא נחשדו ישראל לגנוב ס"ת ולמכור אותו חלילה. אכן למיחש בעי שמא המוכר הוא מוכר באמת ס"ת שלו. בטעיתו שיש בידו יכולת למוכרו. וכן היה מעשה פה מצרים באיש זר שהביא ס"ת נחמד למוכרו. וקנה אותו מידו איש נכבד מיחידי הקהל העי"א. האמנם בעת המכירה ונתינת הדמים לא דצה הקונה לעשות דבר כי אם ע"י ב"ד. ובעמדנו על הדבר היטב וחקרנו על הענין בסתר ממקום הבאת הס"ת נתודע הדבר כי הס"ת הוא מוקדש להקהל בעירו ועכבנו הס"ת בידינו עד אשר החזיר הכסף ליד הקונה. ומיד ב"ד הוחזר הס"ת למקום הקדשו לעירו שיצא משם תלי"ת. ודי בזאת ההערה.

(ח) האיש אשר ויכהו ה' וקנה לו ס"ת. יוהר שלא יקדיש אותו לצבור לשום בהכנ"ס. שאם הקדישו פקעה ממנו מצות עשה דוכתב לו. הרב נרכ"י ממס הרב בית יהודה ח"ח יו"ד סי' כ"נ. ושורש הוראה זו היא להגאון בע"ס תורת חיים בשיטתו לסנהדרין. וכאשר הביא דבריו הגאון פתחי תשובה. וכ"כ

שלולית הנהר

מכתב מלהים הוא מחות על הלוחות. שכוף הפסוק כפול הוא וגם רשם הכתוב. שהרי כבר נאמר לעיל לוחות מבן כתובים באלבע מלהים. האמנם נודע בדברי רז"ל שהלוחות היו מחבן ספירים. מבן יקרה נאמר בן ולמד שמרע"ה נתעסר מפכולתן. ולהיות הלוחות שסה כפחים מחבן יקרה כזאת הלא ודאי שמחירם לא יכולה. והדבר נרור שאפי' לוח היו כתובים על לוח עץ או כל מבן פשוטה קדושתם אחת היא כיון שנעשו בשני מרוס מעשה ידי יוצר. ולמה הולרכו להיות על תפארת מבן ספיר. אבן הפסוק נופיע. מגיע הדבר. לומר בתחילה כתובים משני עבריהם מזה ומזה הם כתובים וכתיבה כזאת היא דבר בם ופלא. ואמר וכתוב כי המכתב כזה הוא מכתב מלהים. ואין לך דבר מפואר בעולם יותר מזה שאי אפשר להיות בידי אדם. וא"כ כיון שהוא דבר מפואר ונלא כתיבתם ע"כ הוסיף ה' לפארם להיותם חרות על הלוחות בהא הידיעה שהם לוחות ספירים כדי שיהיו מפוארים גם מלד עשה הכתב עלמו המפואר. והוא למז נכון ודו"ק.

וכ"כ משמו רבים מן האחרונים. ויש חולקים עליו. האמנם רבים מהפוסקים אשרו וקיימו הוראה זו. ועיין בס' ישמח לב גאנין הנד"מ חיו"ד סי' יו"ד. ועיין בס' נוה שלום לרב חביבא יצ"ו. וע"כ אין להקדישו רק להניחו לזכותו לקרות בו.

ודע שאפי' אם נותנו לבית הכנסת בסתם ול"א הקדישו בפירוש אין זו דרך בטוחה. ובפרט הכא במצרים דמנהגינו שכל שנתנו לבהכנ"ס בסתם הצבור זוכים בו וכמש"ל בהלכות הקדשות סעיף ד'. אך הנכון ביה הוא להתנות בפירושא איתמר שאינו מקדיש את הס"ת רק תמיד הוא תחת רשותו באופן שיכול להוליכו עמו לכל מקום אשר יחפוץ. ותנאי זה יהיה כתוב על לוח כסף או נחושת דבוק אל תיק הס"ת. קודם שיתננו לבית הכנסת. ותנאי כזה מוציא מידי כל הספקות. ואז יקיים מצות והיתה עמו וקרא בו. וכן עשיתי אני הצעיר בס"ת שלי אשר זיכני ה' לכותבו לשמי שכתבתי על לוח כסף תנאי זה. מפורש שאינו קדש לשום בית הכנסת לא הוא ולא תכשיטיו. ולעולם הוא תחת רשותי ולזכותי. וכן עשו כמוני כמה יחידי סגולה העי"א.

(ט) מצוה ע"כ איש אשר ויכהו ה' לכתוב ס"ת לכתוב שמו עליו להיות לו לזכרון. וכן ראוי לעשות בכל דבר שבקדושה אשר יעשה האדם. לכתוב שמו עליו. ואין בזה משום יוהרא וההפארות. אדרבא כן נכון לעשות וכאשר כתבתי לעיל בהלכות צדקה סעיף א' יעו"ש.

(יוד) גם הנשים נוהגים להקדיש ס"ת לבית הכנסת. ואע"פ שאין נשים מחוייבות במצוה זו דהרי פטורות הן מת"ת. מ"מ הנה שכרן אתן כדין המחזיק שהרי הם מזמינות ס"ת לאנשים ללמוד בהם. וכעין מה שארז"ל דהני נשי זכיין באקרויי בנייהו ומנטרן לגברייהו עד דאתו מבי מדרשא. ושוב מצאתי להרשב"ש בן התשב"ץ בסי' שכ"ד שכתב טעם זה יעו"ש. ופה מצרימה וארצות המערב נוהגים לתת ס"ת לבהכנ"ס לזכות איש או אשה אשר מתו בלי זש"ק רח"ל. להיות להם לזכרון. ומפי עט"ר מרן אבא זצוק"ל שמעתי רמז נאה לזה. זה ספר תולדות אדם. וה' לא ימנע טוב להולכים בתמים.

(יא) יש נוהגים שהקונה ס"ת מברך שהחיינו. ובעת עלותו לס"ת נומר בלבו להקנותו לצבור ומברך הטוב והמטיב. ג"ע נגרכ"א סי' ע"ר ס"ק ז' מנס הגר ניס יהודס עייאס. והנה על ברכת שהחיינו אין צורך למנהג דכן מבואר בתשו'

בתשו' מהר"י בי רב ז"ל פסק לברך שהחיינו והסכימו עמו כמה גדולים והביאה לקמן ס"ק ח' והבאה"ט בא"ח סי' רכ"ג יעו"ש. וכן בדין דלא נרע מקנה טלית ועשה בו ציצית דמברך שהחיינו ולא גרע מכלים חדשים וכמ"ש מרן באו"ח סי' ר"ב יעו"ש. ואמנם מ"ש הרב ז"ל דיברך הטוה"מ בעת שגומר להקנותו לצבור. לא נהגו הכי. ואעיקרא לא ידענא מה מקום לברכה זו מפני שגומר להקנותו לרבים. הלא הרב בית יהודה נופיה ז"ל ס"ל דאם הקדישו לרבים אינו מקיים מ"ע דוכתב לו. וכמש"ל בשמו בסעיף ח'. וא"כ מה שייכות יש לברך הטוה"מ. הלא פירוש הברכה הטוב לו והמטיב לאחרי' ולרידיה אין כאן טובה דשקיל"א טיבותיה דהא קא מפסיד מ"ע דוכתב לו ע"י קנייתו לצבור. ואולי שהרב משתעי במי שמקדיש ס"ת שני. חוץ מהראשון דהניחו לעצמו. ואין הס' מצוי בידי לראות דב"ק במקורן. עכ"פ לא נהגינן הכי לברך הטוה"מ. רק ברכת שהחיינו. ומנהגינו כמנהג עיקו"ת שהקונה ס"ת מזמין לו גם בנך חדש. ולובשו בבית הכנסת קודם קריאתו בס"ת ומברך עליו שהחיינו ופוטר גם את שהחיינו דס"ת. ומנהג עיקו"ת הרי הוא טמוז ברמ"ז בדברי ג"ע הברכי שם ס"ק ח'. וכן עשיתי גם אני בס"ת שלי. תלי"ת.

(יב) מי שנתן ס"ת חדש לבית הכנסת. וביום השבת הראשונה לקריאתם בו נמצא בו פיסול. הורה אחד מן הגדולים שנומרים בו הקריאה ואין מורידין אותו דהו"ל כחתן דקי"ל שאין רואין את ננעו בימי חופתו. ונ"ע במחב"ר או"ח סי' רפ"ב ס"ק י"ד חלק עליו וכתב דאין לסמוך על הוראה זו. ודחה ראיתו מהחתן. והעלה דיוציאו אחר מאחר שהוברר שהס"ת הוא פסול כעת יעו"ש. והכי נקיטינן לדינא כהוראת ג"ע להוציא ס"ת אחר.

(יג) מה טוב ומה נעים מנהגינו במצרים. אשר יש לבתי הכנסיות ת"ח מגיה הס"ת מיוחד לזה. וחוא מסבב בכל הבתי כנסיות בימי החול ובורק הס"ת אשר הוא מוכן ללמוד בו ביום שב"ק. וכן בי"ט. וכן אם הקריאה בב' ס"ת בורק את שתיהם. ויש בהכנ"ס שיש לה מגיה מיוחד רק לה. ועכ"פ בשום אופן אינן קוראים בס"ת כי אם אחרי שהוגה מאתמול ע"י המגיה. וזהו כבוד התורה. שלא יתביש הס"ת בהורדתו מעל הבימה ביום השב"ק. זכות התורה תגן בעדם למגן צנה וסוחרה.

(יד) במצרים הוקבע המנהג מחדש בשנים הללו להוליך הס"ת החדש לבהכנ"ס בשמחה ובשירים ביום. ונרות דולקות לפניו לכבוד הס"ת.

ולא

ולא כמנהגם הראשון שהיה להביאו לבית הכנסת באשמורת הבקר באישון לילה. וכף זכות מכרעת על מנהגם הראשון כי לתוקף הגלות שהיה אז לתקפ"ן. ולעג הגויים לא היו יכולים להכיאו לבית הכנסת ביום ובשמחה ואישתרבובי אישתרכב גם לימים האלה. ואולם עתה אשר תלי"ת החופש והדרור שורר בארץ. ויד ישראל על העליונה במלכות מצרים תלי"ת. וגם הגויים עתה מכבדים את תורת משה. אין נכון לעשות כמנהג הראשון. להביא הס"ת באישון אפלה ובסתר. ורק המצוה להביאו בפרהסיא לבית הכנסת בכל כבוד ויקר. צא ולמד כי תורתינו הקדושה ניתנה לנו בסיני בקולות וברקים וקול המולה במחנה לעיני השמש. וזה הוא כבוד הרת. וכבוד האומה המתפארת ברתה ובתורתה שניתנה לנו משמי מרום. וכן עשה דוד המלך ע"ה זי"ע. אכן צריך להתנהג בדבר בשכל ובכבוד ולא שמחת הוללות שנהיה ח"ו עי"ז לשחוק בין העמים. וגילו ברעדה כתיב.

(טו) יזהרו גבאי הקהלות וחזני בית הכנסת. שלא יפרסו בהיכל הקדש למצע תחת הספרי תורות כאשר נוהגים ככבוד התורה שרא יעמוד ע"ג קרקע ההיכל. מצע יריעה מצמר. כי הוה עובדא פה מצרים בבית הכנס' גדולה. שנמצאו בהיכל כמה ס"ת נקובים ורקובים מעש. ונפסלו כמה וכמה יריעות ויש שנידונו בנניזה לרוב קלקולם. ובשחפשנו היטב לדעת מקור המכה הזאת. מצינו כי היריעה של צמר נכנס בה עש. ותחת המצע פשו זרבו ואכלו את היריעות. מבלי משים לב. ותו"מ החלפנו את המצע בכלי מחכות אשר עשינו מהם מצע לס"ת. וצריכים ליזהר בזה. ובפרט במצרים שהחום בימות הקיץ כועד כאש. ושכיח היזיקא הנ"ל. וע"כ צריכים ליזהר לנערה כפעם בפעם. והיותר טוב יריעת צמר גפן או משי נאה. וד"כ לחכם לב.

(טז) מה טוב ומה נעים מנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו אשר ראיתי בכתי כנסיותיה הגדולים. ה' יכוננה עליון. שמחפים קירות היכל הקדש כולו מכפנים בפחי נחושת או זינקו עד שאין כיתל אבנים נראה כלל. ושלש תועליות בדבר: א) לתפארת מקום המקודש. כי מראה נחושת מוצהב נותן חן ויופי להיכל הקדש. ב) שעי"ז ימנע הרטיבות והלחות מההיכל. כי הלחות מזיק לספרי התורות ובפרט לס"ת הכתובים על הנויל. שהרטיבות נורמת להתפשטות הדיו ועושה עי"ז דיבוקים מרבה להכיל. ונם הרטיבות משחרת פני הכסף אשר בתיקי הס"ת. וזה דבר מוחשי. ג) התועלת יותר גדולה

לשמור הס"ת מעכברים ומע"ש ומאבק הכותלים וכיוצא. ומי יתן שנבאי ופרנסי הקהלות יתנו לב לזה. והוצאה זו רק פעם אחת היא. כי המתבות יעמדו לאורך ימים. וכן עשיתי בק"ק טורקיאה תכב"ן. אשר פה מצרימה.

(טוב) מי שזכה להיות לו ס"ת שלו. אם הוא בקי בקריאה בס"ת בנקודות וטעמים ופיסוק הפסוקים. יקרא שמו"ת בס"ת שלו. הן מצד הקדוש' יתירה, שיש בס"ת. והן כי בזה מקיים עיקר המצוה של ס"ת שהיא כדי לקרות בו כמ"ש והיתה עמו וקרא בו. ואם אינו בקי בכל הנ"ל. יותר טוב שילמוד שמו"ת מתוך החומש. קריאה נאמנה ממה שילמוד בס"ת קריאה משובשת וסרת טעם. הרדב"ז תשו' פיורדא סי' תקכ"ט. והזכירה ג"ע במחב"ר סי' רפ"ה ס"ק ב' יעו"ש.

(יח) אסור למכור ס"ת ישן כדי לקנות חדש. עיין סי' ע"ל סעיף ח'. ואולם אם הס"ת החדש יש בו עדיפות דכשרות שרי למכור ולהפקיד דמיו ביד שליש כדי שלא יבוא התדשלות. נ"ע נזכ"י סי' ע"ל ס"ק ה' ומסס הרב בית דוד. ועיין בפת"ש שהביא משם תשו' אבן השוהם סי' כ"ג שהתיר אם הס"ת השני כתב דידיה מהידר דהוי הידור מצוה יעו"ש. והרב חת"ס אסר יעו"ש. ואולם אם הס"ת הישן יש בו טעיות והחדש יפה ממנו ומונה שרי לכ"ע. דהא השתא הוי מעלין בקדש דס"ת שיש בו טעות דינו כחומש וכמ"ש מהן באו"ח סי' קנ"ג סעיף ג'. ואדרבא הכי נכון לעשות דאיכא תרתי הידור מצוה והעלאה דקדש. וגם מזכה את הרבים שלא יברכו על ס"ת כזו"ע. והדברים ברורים לענ"ד.

(יט) אסור למכור ס"ת בלוטאריא. דהיינו ע"י הגורל. אא"כ מוכר הרבה חפצים ביחד ע"י הלוטאריא. ומבליע בתוכם גם הס"ת. ואע"פ שעילוי הדמים בא מחמת הס"ת שרי. כל שאין הלוטאריא נעשית ביחוד על הס"ת. נ"ע נזכ"י סי' ע"ל ס"ק ג' יעו"ש.

(כ) אסור למכור ס"ת כשר להקראין בני מקרא. אפי' שמכברין אותו אסור משום שמביאו לידי גניזה. נ"ע נזכ"י סי' פל"ל ס"ק ד' ומסס ומהר"י זיין. האמנם אם הס"ת פסול מותר למוכרו לבני מקרא. כ"כ הרדב"ז בתשו' כ"י סי' אלף ע"ו וכן הסכים מהר"י זיין וכן עשו רבני ירושלם תובב"א בזמן הרב המג"ן בהסכמת כל הרבנים ומכרו ס"ת פסול להקראין בני מקרא. ודלא כהרב גו"ר ז"ל ג"ע ברכ"י שם. וכן הוא במנהגי עיקו"ת ירושלם ת"ו בהל' ס"ת סעיף א' יעו"ש.

(כא) במצרים אשר יש מאיזה בתי כנסיותיה שהיכל הקדש מקומו צר מהכיל את כל הס"ת של הקהל. וע"כ חולקים את גובהו לשנים ומניחים בהעליון ובתחתון ספרי תורות. באופן שבעת פתיחת שערי ההיכל כל העם רואים את הס"ת כולם מונחים בכבודם. אין כאן ביה מיחוש כלל. דהרי פסק מרן ביו"ד סי' רפ"ב דמותר להניח ס"ת על ע"ג ס"ת יעו"ש. ואם התירו אפי' ס"ת ע"ג ס"ת ממש. כ"ש וק"ו הכא דאין הס"ת מונח על גבי ס"ת רק ע"ג קרסים. ושנית דהעליון מסתמא יש בו אמה על אמה ברום ג' אמות באופן שיחזיק ארבעים סאה. וא"כ הרי הוא חולק רשות לעצמו וכמ"ש המג"א באו"ח בסי' ר"מ סעיף ו' יעו"ש. וא"ת שאין זה דרך כבוד להיות הס"ת מונחים בארנז כזה שיש בו ב' מקומות. הא נמי ליתא דהרי איתא בירושלמי פ' בני העיר והביאו המרדכי שם. בעובדא דר' יונה ואתני עליה עילאה דספרים תתאה דמנין. פי' מגדל יש בו חילוקים זע"ז וההנה שיהיה העליון לספרים והתחתון לכלים. ומדברי הירושלמי הלזה למד הרב שו"ת ביו"ד סי' רפ"ב ס"ק נו"ן שבהאלמאריו או דולאב יכול להשתמש בעליון לס"ת ובשני. לכלי הבית. אבל להיפך לא משום כבוד ס"ת יעו"ש. ומזה נראה להדייא שאם בשניהם מונחים בהם שני ס"ת ליכא למיחש למדי כי כולם קדושים הם. ואין לומר דדווקא הכא בעובדא דר' יונה שהתנה אבל בלא תנאי לא מהני. הא נמי ליתא מכ' טעמים: חדא כי ר' יונה השתמש בתחתון כלי הבית שלו שהם בגדי חול ומשו"ה צריך תנאי. אבל הכא העליון והתחתון כולם ספרי תורות מונחים שם ומה תנאי שייך בהו. ושנית הרי מבואר שם בירושלמי שם בעובדא אחרינא דר' ירמיה. שמן הסתם נם כן מהני וחשיב כתנאי כל שנהגו כן. דאיתא התם ר' ירמיה אזיל לנוליין יהבי תיבותא גו ארונא פי' תיבה קטנה הניחוהו תוך ארון הקדש. אתו שאול לר' מנא אם מותר. אמ"ל אני אומר כך התנו מתחילה יעו"ש. ומזה למד הרב שו"ג ז"ל שם שאפי' לא התנו בשעת עשיתן אלא שנהגו להשתמש בהם דברי חול. לא אמרינן דעבדין איסורא. אלא אמרינן מסתמא כך התנו יעו"ש. וא"כ הכא במצרים שיש בתי כנסיות שעושים כן אין כאן חשש אפי' ריח איסור דהרי הכל קדש בקדש. ושמא תאמר דהעולם יחשבו שהעליונים כשרים והס"ת התחתונים פסולים הם. הא ודאי דלטעות בזאת לא חיישינן לה חלילה. דלאו כ"ע סבי דבי אהונא. שהיו אנשי שחץ ומרמה. לא כאלה חלק יעקב חלילה וע"כ הנח להם לישראל. וראיתי לראח"ג הרב נוה שלום

זצ"ו סעיף ו' שאסר בנדון כזה. מטעם שכתב שלא ראה כן בשום מקום שחולקים. ואנא אמינא ליה למר ארץ מצרים לפניך היא. וגם טעם האיסור שכתב מני"ר אתו הס"ר דקליש טובא. וכבר הראינו בעניותין שאין כאן שום בית מיחוש בכל פנות אשר נפנה. והדבר מותר נמור ודו"ק.

הלכות מזוזה

(א) במצרים המנהג פשוט. שאיש ששכר בית דירה לשנה או יותר בקונטראטו העשוי על פי נימוסי הממשלה שאז אינם יכולים לחזור בהם לא השוכר ולא המשכיר. כאשר יניח חפציו ומטלטליו בבית ששכר. מניח מזוזה מיד ומברך עליה. ומכ"ש אם השוכר הוסיף לתקן בה איזה דבר מעשה אומן בבית אשר שכר דגילה דעתו דלהשתקע בה ירד. והמנהג ע"פ הוראת ג"ע הרב חיד"א ביוסף אומץ סי' ל' יעו"ש.

(ב) ומכ"ש אם בנה בית מולקי שלו ודר בו. או אם קנה חצר בנוייה לדור בה. שאז חייב במזוזה מיד ולברך עליה מדינא (עיין נמלולים הנהר)

שלולית הנהר

(ב) נדין קנה מו נגה בית. מזיתיה נרלמ"נ נפ' טוה סלוס הל' מזוזה. דס"ל נידידיה דמייב נמזוזה מיד. ולולס הנלון הרמ"ז ז"ל נפ' מק"ל יו"ד מ"נ סי' קכ"ז נסתפק נדבר. וע"כ ונסיק דמספק יניחינה מיד בלי נרכה. ולאחר שלשים ימיכנה ויניחינה נברכה יעו"ש.

ואנא זעירא אמינא כי מקום הניח לי הנלון החק"ל ז"ל להתנדר בו כי שתי לחיות יש לי להניח מדברי התוס' דנקנה חייב מיד. ולתמה על נלון מדיר כמוהו שלא פשט ספקו מדנריהס ולמייב נמזוזה מיד. א) דנרי התוס' נע"ז דכ"ח ע"ח ד"ה לף במקום שלמדו וכו' דהקשו ע"ד דנינו חיים שם ופשיטא להו דנקונה חייב מיד ודקדקו כן מכיסנת דס"ם דלמדינן הסוכר בית נמו"ל. דדווקא סוכר נעינן שלשים יום לכן נקנה פשיטא דחייב מיד יעו"ש. ב) מדנרי התוס' נמנחות דמ"ד ע"ח ד"ה עליה שלולה יש להוכיח להדיא דנקנה חייב מיד. שהרי התוס' התם כתבו הטעם דעד שלשים יום פטור משום דלמו בית דירה דידיה מקרי. ורליתס מדלמדינן נפ"ק דמ"ב ד"ח נבי כשהשה נעיר לי' הרי הוא מיושבי העיר יעו"ש. וכיון שכן הא נלוחה ונשנה עלמה שניע. קנה בית דירה הרי הוא כלושבי העיר מיד ולא קנין בית דירה מהני למחשבים כלושבי העיר מיד מעת הקנין לפי' לנבי חומרא ד"ב חדש. כ"ם וק"ו למחשבים מיושבי העיר דבני ליה שלשים יום. דלא קנה בית דירה הו"ל מיושבי העיר מיד. וכיון דנקנין הו"ל מיושבי העיר. מ"ב ה"ה לענין בית דירה. שהרי התוס' מדמו לזה לחברו. דין מזוזה לנשהשה נעיר. והיל רלוה עדוכה שלין עליה חשובה להחשייב במזוזה בית בקנין חכף ומיד. וכ"כ המרדכי נפ"ק דב"ב נבי קנה בית וכו'

(ג) במצרים אינם מניחים מזוזה בפתחי החצרות מבחוץ. מכיון שאנחנו דרים בין הגויים. והגם שתלי"ת אין כאן חשש סכנה. רק כי ברור הדבר שיגנבו אותה הגוים בהיותה מונחת בפ"פ לרה"ר. ויש להם על מה שיסמוכו במנהגם זה. ממימרא דרבא בהני אבילי דמחוזא. וכ"כ מרן הב"י בבד"ה הלא הוא בסו"ס רפ"ו. וכ"כ מהריק"ש. וכ"כ הש"ך בסעיף ב' אות ז' יעו"ש. ועיין בשו"ג סו"ס רפ"ו מחודש א יעו"ש.

(ד) אותם המניחים המזוזה בכותל. סמוך לכניסת הפתח בטפח הסמוך לפתח מבחוץ. צריך להודיעם ולהחזירם מטעותם. שאין בזה מצות מזוזה כי מצותה היא על מזוזת הבית בתוך הלל הכניסה מצד ימין. וכדפסק מרן סי' רפ"ט ס"ב יעו"ש. ואם יברך עליה באופן קביעות כזאת הו"ל ברכה לבטלה שהרי הוא מברך לקבוע מזוזה. ואין זו מזוזה כי אם כותל. ותדע שהרי בית שאין לו מזוזה מימין כי אם כותל משתרע הלאה פטורה ממזוזה שהרי אין כאן מזוזות ביתך וכדכתב רבינו הטור סי' רפ"ז יעו"ש. ואפי' שיש כותל אינו כלום. כי רחמנא אמר על מזוזות ביתך. וע"כ צריך להסירה משם ולקובעה בתוך חלל הפתח ולברך עליה. והוא פשוט.

(ה) הטיענים כי סיבת הנחתה בכותל מבחוץ היא כי מזוזת השער צרה מאד. ואינו יכולים לקבוע המזוזה ולהשכיבה באלכסון. כי אם זקופה כי

שלולית הנהר

סכתב דהגם דבשכירות בית אין לחייבו. אין לדמות שכירות לקנין. שהקנין מוכיח שדעתו להשתקע יעו"ש. וכפי"ז תורה יולמת דבקנין בית אף לו בנה וניקרי בית דיכה תו"מ ותייב בנזוזה. ובפשטו ספקו של הגאון החק"ל לתומרת כנ"ל.

וכ"ז כתבתי רק ע"פ מ"ש רמ"ג הנ"ל יע"ו מפמו של הגאון הרמ"ז ז"ל. ושוב לאחרי כתבי הוצא לידי ספרת דבי רב החק"ל יו"ד מ"ג וזכיתי לראות הדברים בעקרן בפי' קכ"ז. ולפלפק להחפלאת דהגאון ז"ל הניח דברי התום' דמנקות לדרכו ולא יעיר שמדבריהם ולאיתם יש להוכיח בפיטור דבקנה חייב מיד כדתניין במתניתין דב"ב ד"מ הנ"ל.

האמנם בעיקר הדין מדסה לאיתי שעם שהגאון החק"ל ז"ל בפי' קכ"ז לא פסיט למילתיה אלא לאיתי לו בתשובה שאחריה בפי' קכ"ח שאזר והניח לאיה לקנין לחייבו בנזוזה מדברי התום' דע"ז דכ"ת. והיה הראיה הראשונה שהצאתי לעיל. והוא ז"ל הניח דבריהם בדקמ"ל ע"ת בתחילת העמוד לך נא ראה. ודבר ברור שהתוספות פסיקא להו דבקנין חייב מיד וכ"כ פשוט הוא עד שאין ליכך לראיה ומיהא מקשו בכח לרבינו חיים יעו"ש. ומעתה ניתחמיטתיה לרחמ"ב ז"ל דברי הרב הרמ"ז זצוק"ל דעשיריס הם במקום אחר דפסיט ליה דבקנין חייב מיד. וכן בדין ודו"ק ומכמ"ל.

כי ע"כ מניחים אותם משופעת בחוץ. טענת הכל ורעות רוח היא זאת כי הלא לדעת מרן ז"ל בסי' רפ"ט סעיף ו' צריכה להיותה זקופה דווקא. וכפירש"י ז"ל וכן פסק הרמב"ם וכן העולם נוהגים כרש"י כמ"ש מרן בכ"י יעו"ש. אלא שרמ"א ז"ל כתב דיש פוסקים אם היא זקופה והיא ס' ר"ת וע"כ לצאת ידי שניהם מניחים אותה משופעת קצת ראש הכזוזה מבפנים וסופה לצד חוץ. אבל שגעון הוא זה שבעבור להעמידה משופעת יניחו אותה במקום שאינו כשר למזוזה ופסול מדאורייתא שאין זה חלל הפתח, והר"ז מזלזל ברינרי ומרקדק בפריטי. ואעיקרא ס' רש"י היא שפשטה בכל העולם ולא ס' ר"ת. והגר"א מווילנא זצוק"ל אף שהיה אשכנזי לא נהג כרמ"א אלא כרש"י להיותה זקופה דווקא וכמ"ש הגאון פתחי תשובה ס"ק ח' יעו"ש. ועיין בפתחי תשובה ס"ק ט' מ"ש משם יד הקטנה בנרון קרוב לזה. וע"כ במצרים אשר רוב מזוזות השערים הם צרים מאד יוכל להניח המזוזה זקופה ואין לחוש יותר. וכן אנחנו עושים.

(ו) במצרים ובכל גלילותיה המנהג פשוט שמסתפקים בכיסוי הזכוכית שעל המזוזה ואינם מכסים את המזוזה בבגד דלא כהוראת הרב ראשון לציון ז"ל שהצריכה כיסוי בגד. ורק בכיסוי הזכוכית לבד מהני. וכהוראת הרב ט"ז סי' רפ"ו ס"ק ה'. וכן הכריע נ"ע בברכ"י סי' זה אות ד' יעו"ש.

ובערי מערב הפנימי ראיתי שכולם מכסין את המזוזה בבגד. ויש שעושים לה גם בגד תפארת מרוקם. עכ"פ בלא כיסוי לא סגי. וטעמם וניומוקם עמם. כי כל בניניהם החצרות מנולים בלי תקרה. וגם בניני חצרותם הוא בריבוע. בית נוכח בית. וגם בה"כ ש"ך הוא בתוך ריבוע החצר. וכל תשמישיהם לכביסה וכל דצריך הוא באמצע החצר. וא"כ מפני כבוד שמים מוכרחים לכסות המזוזה. כי לפעמים הרבה יהיה בחצר טינוף ומה גם שגם בית הכסא ש"ך פתחה פתוח נוכח הבתים של דירה. וע"כ הצריך הרב עטרת החיים זצוק"ל בספרו ראשון לציון ז"ל לכסות המזוזה. כי הרב ז"ל היה מערי המערב ודינא יתיב כפסק מרן שם סעיף ה' יעו"ש. אכן במלכות מצרים סדר הבנינים משונה מאד מבניני המערב. כי מקום שבתו של דירת האדם הוא רחוק מאד מכל דבר טינוף ומאוס. והבה"כ הוא במקום מיוחד ומוצנע. ואין משתמשים באמצע החצר רק לישיבה של כבוד כי כל החצרות מקורים בתקרה מפוארה ומקום הכביסה הוא על גגי הבתים מקום מיוחד לזה. וא"כ כיון שהטהרה והנקיות שוררים בחצרות חזר הדין להניחה מנולה

דווקא וכפסק מרן שם סעיף הנ"ל. ושני המנהגים סלקי כדין. ויפה עולה.
הנסתר והנגלה ודו"ק.

(ז) מן האמור צריך האדם להזהר שלא לעשות שום תשמיש של סחי ומאוס לפני הפתח מול המזוזה. וביותר צריך להזהר מי שיש לו ילדים קטנים שלא להניחם לעשות צרכיהם וכיוצא בפתח הבית ח"ו שלא להיות ח"ו בכלל בי דבר ה' בזה. וזה אפי' אם המזוזה מכוסה אסור כ"ש לרירן שהמזוזה מגולית ועיין בפ"ת סי' רפ"ו ס"ק ה' מ"ש ודו"ק.

(ח) מנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו ומנהג מצרים להניח מזוזה בכל הפתחים והחדרים שיש להם ודלא כמנהג שהביא רמ"א שבמרינתם מניחים רק מזוזה אחת וסומכין ע"ז לכל הבתים. ורמ"א ז"ל כתב סו"ס רפ"ז דאין להם ע"מ שיסמוכו ואין נכון לעשות כן. ותלי"ת פה מצרים נזהרים בזה להניח מזוזה בכל פתח ופתח. ישמרם צורם ויהיה מגנם וסתרם.

(ט) סכנה להוציא המזוזה מן הבית אפי' אם יוצא מהבית. אלא מניחה ויוצא. ואם בעל המזוזה עינו רעה ותובע דמיה מהשוכר הנכנס לבית חייב השוכר לשלם לו דמיה (ואם השוכר פקח לא ישלם לו דמיה כי אם אחר שיבדקנה אצל סופר מומחה. כי שמא היא פסולה) ואם ישראל יוצא מהבית ונכנס גוי לדור שם דיש חשש שינהג בה הגוי מנהג ביזיון נוטלה ויוצא. מרן ורמ"מ נמי' לנ"מ סעיף ג' יעו"ש. ועיין נרכ"י ודו"ק.

(יו"ד) ראוי לכל איש ירא את דבר ה' להדר את מצות המזוזה. ולכבדה כי הלא היא גדולה ממצות ס"ת כי ב' פעמים נשנית אזהרתה בתורה יותר ממצות וכתב שנאמרה רק פעם אחת. וכבודה הוא להניחה תוך כלי יפה. ולא לשימה תוך חתיכת קנה וכיוצא. והלא יבוש האדם ויכלם כי לכלי ביתו הוא מחזר לפארם וליפותם אף כי הכל המה. עאכו"כ במצות מזוזה. אשר המלך ה' צבאות כביכול הוא שומר אותנו מבחוץ ואנחנו עבדיו יושבים מבפנים. ההפך ממלכי בשר ודם להבריל כמה אלפי הכרלות. ואם בינה שמעה זאת. והאידנא בעיר עז לנו ירוש"ם עיר הקדש אומני ישראל אשר בתוכה עושים תיקי מזוזות יפים מאד מעצי זית ובזול וכזה ראה וקדש. הן לקדושת מקומם והן להידור מצוה. וכן רבים ושלמים מבני מצרים העי"א כונים ממזוזות ירושלם ת"ו מטעמים הנ"ל. ישלם ה' גמולם ונזכה ונראה ירושלם בנוייה בקרוב אמן.

(א) אסור מן התורה לאכול חדש. ר"ל מתבואת השנה החדשה קודם העומר. בין בארץ ובין בחו"ל. ואפי' אם התבואה היא של גוי אסור. עד הקרבת העומר שהוא יום ששה עשר בניסן. ובזה"ז שאין לנו הקרבת העומר. כל יום ששה עשר בניסן היום כולו אסור. והאידנא בחו"ל שאנחנו עושים ב' ימים טובים של גליות. אסורים לאכול חדש עד תחילת ליל שמנה עשר בניסן. ס"ע סי' ל"ד סעיף ח' ג'.

(ב) הפיריך שמביאים הגויים למכור קודם הפסח. ובפרט במצרים שאינה צריכה לנשמים וזורעים בתחילת החורף ועי"כ מצוי לפעמים קודם הפסח. אסור לאכול ממנו קודם יום י"ח בניסן. שהפיריך הוא הכרמל האמור בתורה. סס.

(ג) איסור החדש הוא דווקא בהמשת המינים שהם חטים. שעורים. כוסמין. שבולת שועל. ושיפון. ולא בשאר מינין. מכן סס וכ"כ הס"ד נפי'.

(ד) תבואה שלא השרישה בקרקע קודם יום ששה עשר בניסן. אסורה עד עומר הבא. מכן סס סעיף ג'.

(ה) אין איסור החדש אי"א דווקא בתבואה הניכרת שהיא חדשה. אבל מספיקא תלינן להקל שהיא מהבואה ישנה. ואפי' אם אין באותה מדינה ישן. אכן באים אליה תבואות ממדינה אחרת תולין להקל. ואם הוא ניכר שהוא חדש אסור. מהריק"ש וכן הם דברי הרמ"א שם בסעיף ג'.

ועכ"פ בפיריך אין בו מה להסתפק באיסורו כי הוא ניכר שהוא מתבואה חדשה שהרי ניכר בו לחות החטה עדיין שדרכם לשרוף השבולין עודם לחים כידוע. ואסור עד יום י"ח ניסן כאמור.

הלכות ערלה

(א) במצרים בזה"ז אשר יש מאחב"י שיש להם שרות זריעה וגנות. וכן בהחצרות שברובם יש להם גינות ונוטעים בה אילני מאכל. וכרמים צריכים הם להזהר ברבי הערלה. כי הערלה אסורה בחוצה לארץ הלכה למשה מסיני. מכן סי' ל"ד סעיף מ'.

(ב) שלשת שני ערלה מתחילים משעת נטיעת האילן בקרקע. ולא משעת חניטת הפירות כמו שראיתי טועים בזה. שהתורה אמרה ונטעתם כל

עץ מאכל. בנטיעה תלה הכתוב. וע"כ אם האילן לא נתן פריו עד שנה הרביעית לנטיעתו. אין לפירותיו עוד דין ערלה. שכבר עברו שלש שנים מעת נטיעתו. ס"ע סי' רל"ד סעיף. ונהרמנ"ס פרק יו"ד מהל' מ"א הלכה ט' מצות יותר. ונס"ע נקמן סעיף י"ז.

(ג) מן האמור תבין ותשכיל שאם האילן לא נשא פרי בשנה הראשונה. יש לו ערלה עוד שתי שנים אחרים שהא השניה והשלישית. ואם גם בשנה השנית לא נתן פריו. יש לו ערלה רק שנה אחת שהיא שנה השלישי' לנטיעתו. ואם גם בשלישית לא נתן פריו יצאו פירותיו מדין ערלה לבד. ועדיין יש לו נטע רבעי אשר יתבאר משפטו הלאה בעהי"ת.

(ד) בשלשת שני הערלה. כל מה שיגדל באילן אסור באכילה ובהנאה. בין עיקר הפרי. והנרעינין. בין הקליפות כגון קליפי רמונים ואגוזים הכל אסור. וכן בענבים אסורים הענבים. והזגים והגרעינים. אבל עלי הגפנים והלולבים שלהם מותרים משום ערלה. ס"ס סעיף ג'.

(ה) שלשת שני הערלה. אינן נמנין שלימים מיום אל יום. אלא הולכים בהם אחר מנין שנות העולם שתחילת השנה היא חדש תשרי. שעי"ז תמצא לפעמים שאין בשני הערלה כי אם שתי שנים וארבעה וארבעים יום. כיצד. אם נטע אילן קודם יום ט"ו באב. דהשתא יש מיום הנטיעה עד יום ר"ח תשרי ארבעה וארבעים יום. אותם הארבעה וארבעים יום חשובים שנה אחת ומיום ר"ח תשרי מתחיל למנות שנה השנית לערלה. (וחדשי העיבור אינם נחשבים לחדשים יתירים לנכותם מחשבון שלשת שני ערלה. דק"ל אם נתעברה השנה נתעברה לערלה ולרבעי) ואסביר לך הדבר למשל. אם נטע האילן קודם ט"ו באב שנתינו זאת התרס"ה. שנשארו מספר ארבעה וארבעים יום עד ר"ה דשנת התרס"ו. אותם המ"ד יום נחשבים לשנה אחת. כי כל אילן זמן קליטתו בארץ לא פחות מכ' שבועות שהם י"ד יום. ונשאר חדש שלם עד תשרי תרס"ו וקי"ל שלשים יום בשנה חשוב שנה. וא"כ הרי נגמרה שנה אחת. ומתשרי דש' התרס"ו מתחיל למנות עוד שתי שנים וא"כ הפירות אסורים כל שנת התרס"ו והתרס"ז. ומתשרי דשנת התרס"ח היא השנה הרביעית. ובשנה הזאת הרביעית כל הפירות שחנטו קודם יום ט"ו בשבט דשנת התרס"ח שהוא יום ר"ה לאילנות אסורים משום ערלה אע"פ שהם גדלים ברביעית. כי יניקתם היא מהמים של ר"ה ואסורים. והנחנטים מט"ו בשבט והלאה בש' התרס"ח מותרים משום ערלה. ועדיין להם דין נטע רבעי כמו שיתבאר הלאה. מן ס"ס סעיף ד'.

אם

(ו) אם תשאלך נפשך מה טעם שבשנה הרביעית שהיא ש' התרס"ח הפירות שחנטו קודם ט"ו בשבט אסורים משום ערלה. והלא היא שנה הרביעית לנטיעה שהרי אמרנו שמספר השנים הוא שנות עולם. ובתשרי התרס"ח כבר כלו שלשת השנים. דע כי הטעם הוא שאמרו רז"ל שנטיעה זו שהקלנו עליה בתחילתה לחשוב לה מספר מ"ד יום לשנה אחת. החמרנו עליה בסופה לאסור עד ט"ו בשבט שהיא ר"ה לאילנות. שאז היא הרביעית לשנות האילן. אבל באילנות שלא היה להם ענין זה. בתחילת ש' התרס"ח שהוא תשרי מותרים. האמנם מרן בש"ע ס"ה הביא מחלוקת בדבר שיש פוסקים דסברי מרנן שבכל אופן אסורים הפירות שחנטו קודם ט"ו בשבט משום ערלה יעו"ש.

ואולם כתב הרא"ש בפסקיו הבי"ד מרן בב"י דהאידנא אין שום אילן שיחנוט קודם ט"ו בשבט. כי ע"כ אין העולם נזהרים כי אם בשלש שנים לבד. וכ"כ מהריק"ש וכ"כ הפו"ר יעו"ש. וא"כ כפי זה חזר הדין שבתשרי דש' התרס"ח כלו לאילן שנות ערלה. והפירות הנדילים בש' התרס"ח מותרים הם משום ערלה. דלמאי ניחוש הא אין שום אילן חונט קודם ט"ו בשבט כלל. ומט"ו בשבט והלאה הרי הם פירות שנה הרביעית ומותרים משום ערלה. ועדיין הם נטע רבעי כמו שיתבאר.

(ז) אל הטעה באומרנו שבתשרי דשנה הרביעית התרס"ח הפירות מותרים מדין ערלה. תבוא לחשוב שהפירות שימצאו עדיין באילן בתשרי התרס"ח מותרים הם ח"ו. שהרי תשרי התרס"ח היא שנה הרביעית לנטיעתו דע כי טעות גמורה היא זאת. שהפירות שימצאו באילן בתשרי התרס"ח הם נידולי ש' התרס"ז והם ערלה ואסורים באכילה ובהנאה. וה"ה אם נעקרו מן האילן קודם או אח"כ באיסורייהו קימי כי נידולי ש' התרס"ז הם. ופירוש דברינו שבתשרי ש' התרס"ח היא השנה הרביעית. היינו הפירות שיצמחו בשנה הרביעית עצמה מט"ו בשבט והלאה שהוא זמן חניטת האילנו' כמש"ל בסעיף הקודם. ופירוש ברביעית הוא מה שיצמח מחדש בשנה הרביעית עצמה. לא מה שנכנס ברביעית. ושמור דבר זה כדי שלא תכשל באיסור תורה ח"ו.

(ח) ועתה אבאר לך דין נטע רבעי. דע כי הפירות שיצמחו בשנה הרביעית (התרס"ח למשל) מט"ו בשבט והלאה. הם הנקראים נטע רבעי. ודינם בזמן המקדש להעלות הפירות לירושלם ולאוכלם שם. או

לפרותם

לפדותם בכסף ולקחת הכסף לאכול מקניינו בירושלם. ואמנם בזה"ז. אם הוא בארץ ישראל פורים הפירות במעה כסף. ומברך על הפדיון בא"י אמ"ה אקב"ו על פדיון רבעי. ואותה פרוטה יישחקנה ויזרה אותה לרוח. או ישליך אותה לים הגדול. מרן סס סעיף ו'.

ובחו"ל פסק הרמב"ם ז"ל בפ"י מהלכות מ"א דין ט"ו דאין נטע רבעי נוהג בחו"ל. ופירותיו מותרים בלי פדיון כלל. וכ"כ הטור משמו בסי' רצ"ד. וכן היא ס' התוס' פ' כיצד מברכין וכן היא דעת הרא"ש דאין נטע רבעי נוהג בשאר אילנות חוץ מהכרם כמו שיתבאר אח"ז. וכ"כ מרן בכ"מ דלדעת הרא"ש והתוס' והרשב"א דפליגי על הרמב"ם בכרם רבעי. מודים הם דבשאר אילנות אין דין נטע רבעי נוהג בחו"ל כלל. וכן כתב רבינו יונה בפירושו לברכות אחר מאי דשקו"ט בזה אסיק. נהגו העולם כדעת רב אחא והגאונים שאינו נוהג אלא בכרם. ובאשר תמצא כ"ז באריכות בדברי מרן הב"י קחנו משם. באופן כי דין נטע רבעי שאינו נוהג בחו"ל הוא מוסכם מכל הפיסקים. והכי נקיטינן ובפרט בארעא דמצרים אשר הרמב"ם ז"ל מאריה דאתרין. (ועיין בשלולית הנהר)

(ט) בכרם רבעי בחו"ל. שהם פירות הענבים בשנה הרביעית. יש בדבר מחלוקת גדולה בין גדולי הפוסקים והגאונים. ורובם סברי מרנן דנוהג

שלולית הנהר

(ח) ואל תתמה שהרי מרן בסעיף ז' כתב פלוגתא דדין נטע רבעי אם נוהג בחו"ל. ולא עוד אלא שסתם דנוהג בחו"ל וי"ל שחזינו נוהג. ולפי כללין דבדברי מרן דעת סתם מרן דנוהג בחו"ל. ויקשה ע"ז. דמחלוקת זו סיכת רמיזת לחד כל מ"ם מרן גופיה בסיום יוסף בענין זה. ומניח דכילד הניח ג' עמודי ההוראה שהם הרמב"ם והרא"ם דכולהו ס"ל דאין נטע רבעי נוהג וסתם מרן להפך. ולא זו דרכו בקדם דמרן כנודע. שכבר מהריק"ם ז"ל כתב דט"ם נפל בדברי הם"ע ונ"ל דין כרם רבעי נוהג לפי' בחו"ל וי"ל וכו'. דבנטע רבעי אין מחלוקת כלל יעו"ש. ודבר ה' נפיהו לחת. דלכ"ב קשה דמרן השמיט דין כרם רבעי בחו"ל כלל. ומניח דאין כאן מחלוקת בנטע רבעי. ואולם פלוגתא דבכרם רבעי. הרמב"ם גופיה כתב כן דים נאונים דסברי כן והוא דמה דבריהם. עכ"פ מדי פלוגתא לא נפיק. וכ"ן ס' הרא"ם ז"ל ובהגהת מהריק"ם ז"ל המוכרחת בדברי מרן כמ"ש. ניעול מרן מכל מה שתפסו עליו בדין זה המחדושים. עיין שו"ע ס"ק י"ט דהניח דבריו בתימה. וכדי שעל המלך הביא"ד הגאון פתחי תשובה ס"ק ו'. וגילתה מוטעית הזאת היא לפני הכריחתו להגאון הס"ך שכתב בדין זה דנטע רבעי שכתב מרן בו וי"ל וכו' דלעולת ידי הכל גם בנטע רבעי יפדהו אלא נרכה בחו"ל כמ"ש הצ"ק בס"ק י"ז יעו"ש. ואין לורך לכ"ז כי הדבר נכון כאור היום דט"ם נפל בדברי מרן ובמקום נטע רבעי ל"ל כרם רבעי ונמו שקטו כל התמיהות כאחת. ודו"ק כי קלרתי.

דנוהג בחו"ל ג"כ. וע"כ התיקון לזה הוא לפדות הענבים שבכרם בשנה הרביעית בחו"ל בפרוטה של כסף. בלי ברכה דספק ברכות להקל. וישליך הפרוטה לנהר או לים הגדול או ישחקנה ויזרה אותה לרוח. ואפי' אם הענבים הרבה יכול לפרותם בפרוטה אחת ותהיה של כסף לצאת ידי הכל. ואז יהיו הענבים מותרים באכילה בלתי פקפוק. ועיין ש"ך ס"ק י"ז ועיין שו"ג ס"ק י"ט.

(יוד) גם בכרם רבעי הנ"ל. לא נאמר דצריך פדיון בחו"ל בלי ברכה מפני הספק כמ"ש בסעיף הקודם. אלא דווקא בכרם גמור. דהיינו שנטועים בכרם חמשה גפנים במקום אחד שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב. שאופן זה הוא הנקרא כרם קטן. אבל גפן יחידית בכרם אין צריך פדיון בחו"ל. כן כתב מרן בב"י משם הרשב"א והמאור. וכ"כ מהריק"ש ז"ל. ואם יש חמשה גפנים בכרם אבן אינן נטועים באופן הנז' דדינם ג"כ כגפן יחידית כנודע ע"ז צריך שאלת חכם בקי להורות לו אם נקרא גפן יחידי או לא. כי לא נוכל לכתוב פה כל דיני גפן יחידית ומשפטיה המבוארים חילוקי דיניה באריכה במרן סי' רצ"ו. ואין לאדם לסמוך על דעתו בזה כי אם כפי חכם.

זולת אם היא גפן יחידית ממש אז אין צריך פדיון וא"צ לשאלה ודו"ק.

(יא) הפדיון שיעשה בכרם רבעי הוא כן. אחר שיתלוש הענבים מן הכרם כל מה שהוא צריך. ויניחם לפניו תלושים. ויקח בידו פרוטה אחת של כסף ויאמר כן:

קדושת הענבים האלה שהם כרם רבעי תחול על פרוטת כסף זו. ותהיה הפרוטה קדש. ופירות הענבים האלה יצאו לחולין. והפרוטה של כסף לדעת מרן היא רביע דרהם כסף עיין מרן סעיף ו' ודו"ק.

(יב) כרם רבעי אין פודין אותו במחובר לקרקע כמעשר שני שאינו נפדה במחובר שהרי הוא ממון גבוה כמעשר. הרמב"ם ז"ל פרק ט' מהלכות מעשר שני דין ב'. והגם כי מרן כב"י האריך בדבר והראה פנים מסבירות להתיר

ישלולית הנהר

(יב) הרב כסף תליהו ישרחל ז"ל נסיתן זה ס"ק נ' תמה על הרמב"ם ועל מרן ממשנה ערוכה. וז"ל מרן ז"ל מסם לסנרת הרמב"ם ז"ל שפסק כתוספתא דמין פודין במחובר. ולפי דעניי

להתיר פדיונו במחובר. בשלחנו הטהור חזר בו לענין הלכה ופסק דאין פודין במחובר כדברי הרמב"ם ודבריו הם בסעיף ו'. וכן היא ס' הסמ"ק והסמ"ג והרא"ש ורבינו יונה. ותרומת הדשן. דכולהו ס"ל דאין פודין במחובר ועיין מ"ש הש"ך בס"ק י"ב. מה שהעלה בנדו"ז בשעת הדחק יעו"ש. ואנחנו אין לנו אלא דברי מרן ז"ל ועיין להרב שו"ע ס"ק י"ד. ואנן בארעא דמצרים אין לנו לזוז מדברי הרמב"ם ודו"ק.

(יג) ספק ערלה בחו"ל מותר. כגון כרם שיודעים בו שיש בו גפן שהיא ערלה. והענבים נמכרים חוץ לגן. דהוי ספק אם הענבים האלה הם מאותו הגפן של ערלה או מגפן אחרת. מותר לקנות הענבים מחוץ לגן ולאוכלם משום דהוי ספק ערלה. ואפי' אם יודע הישראל שהגוי מביא הענבים מאותו הגפן של הערלה אפ"ה מותר. רק בתנאי שלא יעמוד הישרא

על

שלולית הנהר

תמהני דמצא סליחה סגיטו בפ"ג דכדרים הרי נטיעות אלו קרבן אם אין נקנות יש להם פדיון. אלמא יש פדיון במחובר עכ"ל. והניח הדבר בצ"ע. וגם אני בעניי תמה אחמה ע"ז. כי לריכה רבה להקשות על הרמב"ם ועל מרן וע"כ דבגן קטני דקבדי דאין פודין במחובר ממצא מפורסם כזאת. והרמב"ם ז"ל פסק דין המצא הכ"ל בפ"ד מהל' מעילה דין י"ח. וכיולד יתכן שהרמב"ם לא זכר מצא זה. ומעיקרא לא על הרמב"ם ז"ל תסוב תלונתו. כי אם על התוספתא דקוף מעשר שני שמצא מפורש הדין בפירוש דאין פודין במחובר ומנא למד הרמב"ם וכמ"ש מרן בכ"מ שם ובפ"י ע"ד דגיטו הטור דפסק כן. ול"ל מעתה ניקבי מתני' דכדרים ותוספתא דמ"ש מהדדי כפי דבבי הרב ז"ל ואין לומר תסיב.

ואת ארוני הס"ר כי לא הבדיל בין הקדש לחול. דמתני' דכדרים בדין הנטיעות עסקינן בנטיעות דחולין והוא הקדישם לבד"ה בדיבורו. דודאי יש פדיון במחובר. ומי זה לומר דאין פדיון לקדשי בד"ה במחובר. דאטו מי שהקדיש יער עם תילוטיו לקדשי בד"ה נחייב לותו שיקנם עד שיפדו. וזיל קרי בדיני הקדש ה"ה בפ"ה מהלכות מעילה. ותראה כי כל ההקדשות יפדו במחובר ובתלוש וזה פשוט.

ואולם הכא בנטע רבעי לו כרם רבעי. קדש הס וממון גבוה הוא כדין המעשר. וילפי להדדי מג"ם דקדש קדש כמפורש בקונטרס בקידושין דכ"ד ע"ב. והשתא לאיתקש למעשר. הא מעשר ליתיה במחובר כלל. וזהו הטעם עלמו שכתב הרמב"ם בפ"ט מה' מעשר שני דין ג' בפירושא ליתמר וכ"כ מרן שם בכ"מ. וכ"כ טעם זה על דברי רבינו הטור שפסק כן דאין פודין במחובר. נאופן כי טעם דאין פודין לותו במחובר לדעת הרמב"ם ז"ל מהמת קדושת הנטע רבעי דממון גבוה הוא ורחמנא לקדשיה בג"ם למעשר. ול"ל מה ענין נטיעות שהס חולין בגידולם. לכרם רבעי לו נטע רבעי שהס קדש. ולתו הכליחה כי כשגגה היולאת מלפני הסליט היא זאת להקשות לגדולי העולם מרן ורבנן ממצא עכוכה. ולינה ממצא לריכה. ולא עוד אלא לאסוקי למילתיה בתימה עלייהו. זהו פלא כשגב.

על הגוי בתוך הכרם בעת שהוא בוצר. ולא יראנו מה הוא עושה. ממן סי' לל"ד סעיף ט'. והם מדברי הרמב"ם בפ"י מה' מ"א הלכה י"א ודו"ק.

(יד) הבידיננאן כתב הרדב"ז בח"ג תשו' פיורדא סי' תקל"א תשובה ארוכה לאוסרם מדין ערלה. ושם נאמר כי במצרים שהיא ארץ חמה ביותר. לכן המין הבידיננאן השחור מסכים הולך עם הרב כפו"פ שאסרם משום ערלה אכן המין הלבן מותר דירק הוא וזורעים אותו בכל שנה יעו"ש. וכ"כ מהריק"ש משם הרדב"ז אלא דלענין מעשה מסיק דבחו"ל שרי משום דהוי ספק ערלה בח"ל. אכן בא"י צריך לבדוק אם מוציא עלין מעיקרו יעו"ש בדב"ק. וג"ע בברכ"י סי' רצ"ד אות ד' עמד ע"ז. והביא דברי הרמ"ז רבין חסידא המפורסם כמוהר"א אזולאי זצוק"ל. שכתב שהעידו תלמידי האר"י ז"ל שמהרח"ו ומהר"מ אלשיך ז"ל היו אוכלים אותם. וכן העידו שהאר"י ז"ל היה אוכל אותם. דמחזיקים אותם שהם ירק. וקצת חסידים שאלו את פי מרן נופיה הן בעודנו חי על דבר הבידיננאן האלה. והשיב להם פוק חזי מאי עמא דבר עכ"ל בברכ"י. והרואה יראה בתשו' הרדב"ז דסי' תקל"א שבידינו שממנה כתבנו דין זה. הרדב"ז נופיה שם מסיק למילתא בכחא דהתירא דפשיט"ל שהן ירק וכרעת כל קרושים שזכר ג"ע בברכ"י וכרעת מרן ז"ל.

וישו"ך לג"ע בשיו"ב סי' רצ"ד אות ב' שכתב דאח"ז הובאה לידו תשו' הרדב"ז דסי' תקל"א. ומתבאר ממנה שהרדב"ז ז"ל חזר משמועתיה זאת אחר עלותו לא"י וראה שכולם נוהגים בו היתר ונתפשט לו דירק הוא ע"כ. ודברי הרדב"ז האחרונים הן בסוף התשובה סמוך לחתימה יעו"ש. ועיין להרב כסא אליהו ז"ל שהביא דברי הרדב"ז בכחא דאיסורא ממ"ש בח"א סי' קצ"ט ובהא אסיק. ולא זכר אדוני דברי דוד האחרונים דסי' תקל"א דחזר בו הרדב"ז ופשט להתיר. וכן המנהג היום בעיקו"ת ירושלם ת"ו ובארץ מצרים וגלילותיהם דאוכלין את הבידיננאן באין פוצה פה בדבר דפשיטא לן שהוא ירק. ואכמ"ל ודו"ק.

(טו) הוורדים שמהם מרקחים בסוקאר או ברבש אין בהם משום ערלה. כן העלה מהריק"ש ז"ל. וכן כתב הרשב"א ז"ל הביא דבריו מר בבד"ה וסיים מהריק"ש שכן עמא דבר. והכי נקיטינן יעו"ש. וכן העלה הרב בית דוד ביו"ד סי' קמ"ח וכן המנהג פשוט בארצנו ארץ הצבי תוב"ב וכן במצרים ודו"ק.

(טז) קני הסוקאר הגדלים בארץ מצרים לרוב. העלה הרדב"ז בחרשות

סי' תקס"ג דאין בהם לא דין תרומות ומעשרות ולא דין ערלה יעו"ש.

(יז) מותר לישראל למכור לגוי פירות שלשת שני הערלה קודם שיצמחו הפירות באילן דעדיין לא באו לעולם. והטעם דהא אין מקנה דבר שלא בא לעולם עדיין. וא"כ. מה שמוכר לגוי הוא מקום צמיחתם שהם העצים. ועצי ערלה מותרים. והפירות גדלו ברשות הגוי בעצים שקנה מישראל. אכן אחר שהפירות באו לעולם אסור דהרי הערלה אסורה בהנאה כמש"ל. מקן נקעיף ט"ו נתוספת הניקוד.

(יח) מותר לישראל לומר לגוי. טול אתה את כרמי או את הגינה שיש לישראל בה אילן ערלה ועבוד אותה וטול את פירותיו. ואני אטול את כרמך שכבר עברו עליו שלשת שני הערלה. ואעבוד אותו ואטול פירותיו מקן קעיף י"ד. וג"ל דגם בזה אסור לעשות חשבון עם הגוי כמה פירות אכל כדי שיאכל הישראל כנגדן בדקדוק חשבון. דא"כ הו"ל מהליף פירות ערלה ואסיר וכמ"ש מרן לעיל בסעיף י"ב ונלמוד סתום מן המפורש דטעם אחד הוא כנלע"ד.

(יט) אסור לישראל ללקוט פירות לגוי מאילן של הגוי שהוא ערלה. אפי' בחנם שהרי נהנה במה שמחזיק לו הגוי טובה ע"ז. מהריק"ש משם מרן בבד"ה משם הרשב"א. וכן כתב הרמ"א בהגה משם הכלבו.

(כ) להריח בפרחים שיש בהם ריח טוב והם פרחי אילנות שהם ערלה. אסור דהא הריח ג"כ הנאה הוא וכל דבר שאסור בהנאה אסור להריח בו. כ"כ הרדב"ז בתשו' החדשות ח"א סי' מ"ד יעו"ש.

(כא) כתב הרדב"ז שם יען שבמצרים מצויים מיני ריח הרבה ע"כ צריך לבאר את הכל באר היטב. א) כל פרח של אילן מאכל שעיקר נטיעתו לאכילה. כגון הזה"ר של הלימון. והנארנ"ג. והאתרוג ודומיהן. אם עדיין לא גדל הפרי באילן אפי' בוסר. ר"ל שעדיין לא גדל כלל גוף הפרי, מותר להריח את הזה"ר. אכן אם כבר התחיל לצמוח הפרי אסור להריח. (הגם שהרב ז"ל מחלק בין בוסר לסמדר. מ"מ מכיון שלאו כל אדם בקי בחילוק בין בוסר לסמדר. וגם אין אדם יכול להבחין את הרבר אם האילן גדול ונבוה. ואתי לידי מכשול באיסור דאוריתא. ע"כ אם התחיל הפרי לצמוח בכל גוונא אסור. ב) אילנות שאינן נותנים פרי כמו התמרחינא, ויאסמין ופוהנה. מותר להריח בו ואפי' לאוכלו מותר. דאין ערלה נוהגת אלא בעץ מאכל והאילנות האלה כיון שאינן נותנים פירות הו"ל אילן סרק

ומותרים

ומותרים משום ערלה. ג) כל ריח שהוא מעשב כמו הנרנ"ש. והביניפסיג ודומיהן כל אלה מותרין דעץ אמר רחמנא והני עשבים הם ואין ערלה אלא באילנות. ד) כייאר שאנבאר כיון שאינו מאכל בריאים ורק לתרופה אין בו משום ערלה. ה) הוורד אע"פ שאוכלים אותו שעושים ממנו מרקחת. כיון שאין אוכלים אותו למזון כשאר הפירות אלא לשמירת הבריאות אין זה נקרא עץ מאכל. כ"ז בהרדב"ז שם ס' מ"ד. ולענין הוורד כבר כתבנו לעיל סעיף ט"ו דאין בו משום ערלה.

הלכות כלאים

והם כלאי האילן. וכלאי זרעים. וכלאי הכרם. וכלאי בהמה.

(א) אסור מן התורה להרכיב אילן באילן. או ירק באילן. או אילן בירק. אפי' עץ מאכל על אילן סרק או אילן סרק על עץ מאכל. ודבר זה אסור מן התורה בכל מקום בין בארץ או בחו"ל. וחייב מלקות שנאמר שדך לא תזרע כלאים. מיין סי' רנ"ח סעיף ח'.

(ב) אסור לישראל להניח את הגוי שירכיב לו אילן. שם סעיף ג'.

(ג) מותר לערב שני מיני זרעוני אילנות ולזורעם כאחת שאין לך כלאים באילנות אלא הרכבה בלבד. אבל בזריעה מותר. שם סעיף ג'.

(ד) גם ירק בירק שאינו מיני אסור להרכיב ואיסור זה מדבר תורה. שם.

(ה) אילן שנעשית בו עבירה שהורכב אסור לקיימו וצריך לעקרו. ואם הוציא פרי. הפרי מותר באכילה אפי' לאותו ישראל שעבר על האיסור והרכיבו. כי אין הכלאים אסורים בהנאה. שם סעיף ז'.

(ו) אילן שהוא מורכב כבר ביד אחרים מותר ליקח ממנו ענף או יחור ולנוטעו במקום אחר. וכן בירק. שם.

(ז) **כלאי זרעים** דהיינו לזרוע חטים ושעורים. או פולים ועדשים וכיוצא בארץ ישראל אסור מן התורה דכתיב שדך לא תזרע כלאים אבן בחו"ל מותר לזרוע ב' מינין כאחת ואפי' לערבן לכתחילה ולזורעם כאחת מותר. סי' רנ"ז סעיף ג'.

כלאי

(ח) **כלאי הכרם** אסור לזרוע כ' מיני תבואה כמו חטים ושעורים עם זרע הענבים שהוא הכרם. דכתיב כרמך לא תזרע כלאים. ודבר זה אסור מן התורה בארץ ישראל. אבל בחו"ל אוסורו מדברי סופרים. סס קעיף ח'.

(ט) לא נאסר בחו"ל רק לזרוע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד. אבל מותר לזרוע ירק סמוך לגפן בחו"ל. ובא"י גם דבר זה אסור. ובחו"ל מותר. ואע"פ שהותר בזריעה אותו הירק אסור באכילה ומותר בהנאה. מרן כ"י רל"ז י"ד. וכן הדבר מפורש יותר בדבר הרמב"ם בפ"ח מהל' כלאים (ויש חולקים ומתירים גם באכילה. עיין בדברי רמ"א בהג"ה ומ"ש מרן בכ"מ משם הרא"ש יעו"ש)

(יוד) במצרים אשר בה מצויים עגלות לרכיבה ולמשא אלפי אלפים והעגלונים כולם גויים. ומצויים במצרים כל הבהמות למיניהם. יוהר כל איש ישראל שלא ישב בעגלה שהמושבים אותה בהמות כלאים כגון סוס ופרד. או בעגלות משא שיש בה שור וחמור מושבים אותם כי איסור זה מן התורה. ואף אם העגלה של גוי אסור לישב בה. וכן בעגלה של משא. שהמשא הוא של ישראל אסור לישראל לילך עם הגוי המנהיג העגלה. מ' רל"ז קעיף י"ח וי"ט ועיין בסגה.

הלכות כלאי בגדים

(א) כלאי בגדים האסורים מן התורה ומדרבנן. הוא חיבור הצמר עם הפשתן בכל מין חיבור שבעולם הן אם נארגו יחדיו באריגה. או עשה מהצמר ופשתן לבדים. או חיבר את שניהם ע"י תפירה בשתי תכיפות לבד הוי חיבור. ואפי' אם חיבר הצמר עם הפשתן בחוטי משי או צמר גפן הכל אסור משום כלאים. מרן מ' ס' ס"ח.

(ב) במצרים היום אשר רובא דעלמא לובשין בגדים כמנהג אירופא. הבאים תפורים מחו"ל. צריך האדם ליזהר מפשתן שבהם. שבכולם תמצא האינפורו שהוא הבוטאנא בל"ע הפנימית מבגד פשתן קשה קצת ועושים כן להעמיד תבנית הבגד וצורתו. והבוטאנא הזאת תפורה מבפנים עם הבגד צמר העליון. בתפירות רבות דהוי איסור כלאים. והיא עבירה שאדם עובר בה בכל יום ויום שהוא לובש מלבוש זה. ע"כ האיש הירא את

דבר

דבר ה' יעשה אחת משתיים. או שיתן בגדיו לחייט ישראל ירא שמים לעשותם לו כפי מדתו. בלתי תערובת איסור כלאים. או אם יקנה בגדי אירופא מוכנים ליתנם לאומן ישראל ולבודקן ולהסיר את הנגע של כלאים. וצריך האדם ליזהר בזה שהיא עבירה שאין לו לאדם הנאה ממנה ועובר על לאו דשעטנז בכל עת ורגע ואם בינה שמעה זאת.

(ג) מותר לאדם ללבוש ב' מלבושים האחד צמר והשני פשתן ואפי' אם לובשם זה ע"ג זה. כגון הלובשים כתונת צמר והנקראת פאנילה. ועליה כתונת מפשתן לבן הנקראת טילא. כ"ז שרי ואע"פ שהוא חוגר עליהם בחגורתו ומתחברים יחד אפ"ה מותר. כיון שהם עצמם אינן מחוברים הצמר עם הפשתן והם בגדים חלוקים שרי. אכן אסור לחברם בב' תפירות סס קעי"ד.

(ד) הלובשים מכנסים של צמר. והרצועה שקושר בה המכנסים (הנקרא בערבי דככא) היא של פשתן או להפך מותר כיון שהרצועה עוברת בהן הנה והנה. לא הוי חיבור והויא כעין חגורה בעלמא. מהריק"ש משם הרשב"א וכן כתב רמ"א בהגה ס"ד יעו"ש. אכן אסור לחברה עם המכנסים בתפירות כמו שנוהגים כדי שלא תאבד הרככא בעת הכביסה דא"כ חזרה להיות חיבור ואסור. ורק יקשור שני ראשיה זע"ז.

(ה) הבוטונים הנקראים אזרר בר"ע אם המילוי שלהם הוא מפשתן אסור לחברם עם הסדרייא והמינטאן שהם בגדי צמר. ואפי' אם מחברם בחוטי משי אסור. רק צריך להשגיח עליהם שיהיה המילוי של דפוס שלהם מצמר גפן. הרדב"ז בתשו' החדשות סי' קפ"ט. ברכ"י סי' ש' ס"ט. ומ"ט ומ"ן להשתמש בבוטונים של עצם או סאדאף ומיני מתכות הבאים מאירופא ומצויים בעפר הארץ. דבאלו אין חשש לחברם בכל מין בגד. כי האזרר ערבי סתומים הם מכל צד ואי אפשר לדעת מה בתוכם. ואם ירצה לראות מה בתוכם יתקלקלו תו"מ. אם לא שיתן אותם לעשותם על ידו ולהשגיח על מילויים. ועכ"פ יתרחק מלהניחם בבגדי צמר ודי.

(ו) בתי הצואר שהוא פשתן לבן, או זרועות הכותנות שהם מבגד פשתן לבנה. ויש להם נקב שבו מכנים הקרס לחברו עם הבגד שהוא לבוש מותר לחברם עם בגד צמר ע"י הקרסים ההם כיון שיכול לפותחם באצבעותיו בנקל אין זה חיבור. מהריק"ש וכ"כ הרמ"ך בהגה ס"ג.

(ז) כרים וכסתות אשר פה מצרים שהמכסה העליון הוא מבגד פשתן לבן

או צבוע. מותר למלאת את הכרים והכסתות שקורין טראחא מצמר רחלים ולתפור פי הכר או הכסת מסביב שאין זה חיבור רק שהצמר מופקד בתוכם מהריק"ס. אכן לתפור איזה תפירות בגוף הכר או הכסת באמצע אסור. דהא השתא אינו יכול ליקח את הצמר בלתי התרת התפירות. ואסור דהוי חיבור. מהריק"ס שם. וכ"כ ג"ע בברכ"י אות ה' משם הרב שמעון קאסטיל'אץ יעו"ש.

אכן מהריק"ש סיים את דבריו. שהרדב"ז בתשו' הקל. וכן יש להקל בדבר שאין הצמר שוע טוי ונוז וכן נוהגים. עכ"ל.

וכן דעת רמ"א בהגה להתיר שכ"כ בס"ג שאפי' אם תחב התפירה בצמר עצמו מותר דהרי יכול לקחת הצמר בלתי התרת התפירות. ופי' הבאה"ט דהיינו ע"י קרע קטן כמ"ש. והוא דבר מוחשי. וכנראה שגירסא אחרת היתה לג"ע הברכ"י בדברי הרמ"א שבספרו היתה הגירסא ואפי' תחת התפירה, בצמר וכו' והגירסא האמיתית ואפי' תחב התפירה. וא"כ דעת רמ"א להתיר וכדעת הרדב"ז ומהריק"ש וכוותיהו נקיטינן להקל. ושוב ראיתי לג"ע נופיה בשיו"כ שהביא משם הרב ב"ד של שלמה ז"ל שמותר אפי' אם חוט התפירה עובר מעבר אל עבר תוך הגיזות שרו. והביא הרב הנו' דברי הריטב"א שכתב שאפי' שהוא מותר מן הדין אין להתירם בפני עם הארץ. וכתב ע"ז ג"ע בשיו"כ שהאידנא שפשט התרו בכל העולם לא דיבר הריטב"א יעו"ש הרי דפסקה לדינא בסכינא חריפא להתיר. ותמהתי שלא הזכיר דברי הרדב"ז ומהריק"ש דסברי מרנן להתיר. ויומא כי האידנא במצרים אין משתמשים בצמר בכרים וכסתות כי אין הצמר מצוי כלל. וגם מפני החום הבועל בארץ. אי איפשר להשתמש בצמר. ורק הכל משתמשים בצמר גפן הנדל בארץ מצרים לרוב ופלטינן מכל חשש ודו"ק.

(ח) מותר לעשות בגד כלאים ולמוכרו לגוי ולקיימו אצלו, ואינו אסור רק בלבישה לבד. מרן סי' ש"ד וכן מפורש בהרמב"ם פרק יו"ד מהל' כלאים דין י"ב יעו"ש.

האמנם בדבר החייטין ישראל שעושים בגדים לישראל ויש בהם שעטנז כבגדי אירופא אשר לא יבצר מהם איסור כלאים. צריכים הם ליזהר בזה. שהרי כתב הרמב"ם שם דין ל"א שהמלביש כלאים לחבירו אם היה הלובש מזוד. הלובש לוקה. והמלביש עובר משום ולפני עור לא תתן מכשול. ואם הלובש לא ידע שהוא כלאים. המלביש לוקה והלובש פטור יעו"ש. הראית לדעת שהמלביש לא ינקה מאיסור או איסור לאו דכלאים

או איסור דלפני עור אפי' אם הלובש מזיד. ובעבור שהרבר קשה מאד שימנעו החייטים מלהשים הבוטאנא שהיא כלאים בבגדים של אירופא. דא"כ פסקת לחיותיהו. ומה גם כי הם עושים גם לגויים הלובשים בגדים הנז', ואי איפשר לשים פרות.

התיקון לזה לענ"ד. שהחייט שיש לו כלאים בבגדים שהוא מובר. שהוא מותר בעשיתן ובמכירתן כמ"ש. בבוא לפניו קונה ישרא יודיעיהו שיש בתוכם כלאים. אם יחדל הנה מ"ט. ואם הוא לא צייות ולובש כלאים במזיד. זאת יעשה החייט להציל עצמו מהאיסורים הנז"ל שלא ילביש הוא בעצמו את המלבוש ההוא לישראל הקונה אותו. ולא ישים אותו עליו. רק יתנהו לו והוא ילבשנו. ולא יסייענו החייט כלל. בלבישתו. דהשתא לאו מידי קא עביד. ובעשיה ובמכירה מותר הוא. ואין כאן איסור דמלביש. ואם החייט צריך לראות את הבגד שהיא כמדת הלובש כמנהג. יזהר לקחת מדתו בטרם יכנים בתוכו הכלאים, או יתננו לגוי משרתו שילביש אותו. ועכ"פ ידו אל תגע בו בעת הלבישה. אם הכלאים בתוכו וד"כ. ועיין מ"ש מרן בב"י משם הרא"ש ועיין בהכ"ח שם ועיין מ"ש מרן בכ"מ על הלכה זו ודו"ק.

(ט) הרואה את חבירו לבוש כלאים. אם הכלאים הוא איסור דאורייתא פושטו מעליו אפי' בשוק. ואם הלובש הוא שוגג שאינו יודע שהוא כלאים ישהוק ולא יניד לו עד בואו לביתו. משום כבוד הבריות שאם יניד לו יהיה אח"כ מזיד וצריך לפושטו ע"כ לא יניד לו. ואם הכלאים הוא איסור דרבנן בין שוגג ובין מזיד אינו פושטו עד בוא לביתו. דמשום כבוד הבריות מחלו רבנן עד בואו לביתו. מרן ורמ"א סי' ס"ג.

שלולית הנהר

(ט) הרב כתב תליהו ז"ל סי' זה ס"ג הקשה על רמ"א שכתב דלפני בכלאים דאורייתא אפילו שוגג לא יניד לו בשוק משום כבוד הבריות ושם בבני הרא"ש ז"ל. וכתב ע"ז וז"ל ולפי מעוטי לא ידעתי כפי"ז כי פרכינן עליה דרב יהודה מדקאמר מר גדול כבוד הבריות וכו' למאי לא מצני הא והא בלילכול תורם. הא בשוקא הא בביתא. עכ"ל והניחו בתימה. וכוונת הרב מבוארת דל"ל להס"ם לשוקאי דגדול כבוד הבריות בכלאים דאורייתא. בלילכול כלאים דבבתן. ומימרא דרב יהודה דלית ליה הך דגדול כבוד הבריות מיירי בשוקא. ומימרא דרב יהודה בביתא וזה פשוט בדב"ק.

ואת מדוני הס"ד וגם מלי בעוכיי לא ידעתי לפרש דב"ק. דהלא רב יהודה קאמר בפי' פשטו מפי' בשוק

נהר הלכות פדיון הבן מצרים

נהר פלגיו יפרד לארבעה ראשים:

א) מי החייב בפדיון. ב) כמה הפדיון ודיניו ג) זמן הפדיון. ד) הלכות הפדיון וסדר עבודתו.

מי החייב בפדיון

(א) המנהג פשוט במצרים כמנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו שכל שהאשה הפילה חתיכת בשר שאין בה היכר צורת ולד כלל. עושים פדיון להבן הנולד אחריו ומברכים עליו. כהוראת ג"ע בחיים שאל ח"ב סי' י"ז. שהיא ס' מהריק"ו ורמ"א. ומנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו הלא הוא כתוב בס' מנהגי ירושלם בריני הפדיון סעיף כ' יעו"ש.

(ב) עובדא הוה במצרים באשה שהפילה ולא ידעה מה שהפילה. שהיתה בבה"כ חמ"ה והפילה שם אחר ארבעים יום להריונה והוחזקה למעוברת. הוריתי בזה לפדות הבן בלי ברכה לצאת ידי שמים. ולענין ברכת שהחיינו אם האב נותן הכסף לכהן במתנה ע"מ שלא להחזיר יברך הכהן המקבל הנאה ויפטור האב. ואם נותן לו ע"מ להחזיר וכדי לצאת ידי ספק לא יברך שהחיינו לא הכהן ולא האב. ועשיתי ע"פ הוראת הגאון חת"ס יו"ד סי' רצ"ט. והבי"ד הגאון פתחי תשובה בסי' ש"ה ס"ק כ"ט יעו"ש בד"ק.

(ג) כהנת בתולה שזינתה והיא פנוייה וילדה בן זכר והוא בכור. אם נתעברה מישראל דאז היא לא נתחללה מכהונתה. הולד פטור מפדיון שהרי

שלולית הנהר

נסוק. ולית לן בתופן לחד ליסגס כ"ע בתוקמי דרב יהודע קא מייבי בתיקור תורה. ובגייתע בתיקור דרבנן. וכגרסה דרב ז"ל סנך על קדושת זכרונו נסוגיין מכן לא היתה הגמ' לפניו בעת ליומנו.

דתל"ב לא יתכן למלך ביניהם בחילוקו דהא נסוקא והא בגיתע. וכמ"ש היעיין בסוגיין.

וסבור הייתי לומר דתולי כוונתו להקשות רק לפיטת רמ"ח דמתלק שתת הלוגם שוגג לפני בתיקור תורה לא יגיד לו נסוק מסוס כבוד הבריות. דת"כ כפ"ז ליתני הס"ם הא והא בתיקור תורה. וסך בגייתע דכבוד הבריות מיירי בשוגג. ומימרת רב יהודע קאי במזיד דפושטו לפני נסוק. ושוב סדרי בי דזה לא יתכן מתרי טעמי. חדא דתין זה בתשמעות דב"ק דחילוקו הוא בין שוקא לבגיתע. וכפי הלמוד תרוייהו נסוקא ניתהו. וחתת שנית דלא יתכן לפרש הבגיתע דקתמר דגדול כבוד הבריות שדוחה כ"ת שבתורה. שוגג. שלטון דוחה כ"ל לפני מזיד מסוס כבוד הבריות. דתין דחייה שוגג וע"כ לא תנא הס"ם חופן רק לחלק בין תיקור תורה לתיקור דרבנן. דבדרבנן לפילו מזיד לא יפשוט מסוס כבוד הבריות וכמ"ש שם רש"י שוגגין. ודברי הרב המוכיח טובא שתת הפך הסוגיין ודו"ק.

שחרי אמו כחנת ופוטרתו מן הפדיון. אבל אם נתעברה מנוי הנם שהולד כשר הוא. עכ"פ היא נתחללה מכהונתה שהרי נבעלה לפסול לה. ומכיון שנתחללה מן הכהונה. חזרה להיות ישראלית דעלמא ובנה חייב בפדיון. מרן סעיף י"ח.

(ד) אם הדבר ספק אם נתעברה מנוי או מישראל ואי אפשר לברר הדבר פטור מפדיון דהמע"ה. סס נרנ"ח.

(ה) מה שאמרנו שאם נתעברה מנוי חייב בפדיון היינו שהבן כשיגדל יפרה הוא את עצמו. שאין האשה מחוייבת לפדות את בנה. לעולם. וכדפסק מרן בריש סי' ש"ה סעיף ב'.

(ו) פנוייה לויה שזינתה וילדה בן והוא בכור. בין אם נתעברה מישראל בין אם נתעברה מנוי. לעולם פטור מהפדיון בעבור אמו שהיא לויה שאין הלויה מתחללת בבעילת הפסול לה. מרן סס סעיף י"ח.

(ז) בכור שנולד לאיש שהאב חרש שאינו שומע ואינו מדבר. אין רשות לשום אדם לפדות בן זה עד שיגדל ויפרה הבן את עצמו. כך העלו רבני ירושלם זי"ע כמ"ש הרב פרי הארמה ח"א הלבות בכורים דק"מ ע"ג יעו"ש.

(ח) אם נולדו לאיש ב' בנים תאומים. אם האחד זכר והשני נקבה. אם הנקבה נולדה ראשונה פטור הזכר מפדיון. ואם הזכר נולד ראשון חייב בפדיון. ואם אין ידוע מי נולד תחילה פטור מהפדיון דהמע"ה. ואם שניהם זכרים פודה את שניהם בחמשה סלעים לבד. דהרי ודאי אחד מהם בכור פטר רחם הוא ואינו נותן לכהן רק חמשה סלעים ופודה את שניהם ממנו. ואם מת אחר מהשני זכרים בתוך שלשים יום. גם השני פטור מפדיון דשמא אותו שמת היה הוא הבכור. והכהן עליו להביא ראיה. מרן סעיף כ"ה.

(ט) אין הבכור נפדה ע"י שליח שימנהו האב לפדות את בנו. וכן אין בית דין פודין את הבכור בלתי שיהיה שם האב. רק עד שיבוא האב ויפדה את בנו. מהריק"ש. וכן דעת רמ"א בסעיף יו"ד וכן נוהגים.

(יוד) אשה שפדתה את בנה מנכסי בעלה והבעל אינו בעיר. אין הבן פדוי. וכשיבוא האב חוזר ופודהו בלא ברכה. ג"ע ענכ"י יו"ד סי' ס"ה סעיף ג' מסס הלב דנל מסה יו"ד סי' ס"ד יעו"ש.

(יא) ממזר שהוא פטר רחם חייב בפדיון. מהריק"ש מסס הלדנ"ז.

(יב) אם האב בעיר ואינו רוצה לפדות בנו. בית דין כופין אותו לפדות בנו. ג"ע הנרכ"י לות י"ל יעו"ש.

כסף הפדיון

(יג) המנהג פשוט במצרים כמנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו שנותנים ברמי הפדיון אחד ושלשים דרהם כסף מזוקק או שיווים וכמ"ש הרב פרה"א ח"א דקמ"א ע"א. והנם כי מרן ז"ל פסק בסעיף א' רק שלשים דרהם כסף מזוקק משום ספקא הוסיפו עוד דרהם אחד מחשש הפרש הדרהם מזמן לזמן וכמ"ש הרב שם. ומ"ש הרב כפו"פ בדף ס"ב. (דפוס לייפניג) משם הגאון בבכל והבי"ד הרב פרה"א שם שה' סלעים עולים בדרהם מצרים ל"ח וחצי כמ"ש המעיין. זה המשקל היה בזמן הרב ז"ל ולא עתה. וראיה ששם כתוב כי לבני בבל עולה רק ל"ג דרהם וחצי. וא"כ הדרהם הזה היה מחולק לפי המקומות. ודרהם מצרים חלוק משל בבל. כפי מטבעות הממשלות שהיו אז ומשקלם. אכן בזמנינו אשר בבל ומצרים וסוריא כולם חוסים תחת ממלכת תורמה האדירה יר"ה. כל הדרהם של כל המלכות הוא שוה. אשר ע"ה דרהם היא האוקייה השוררת וכן הוא בירושלם עיקו"ת וכמ"ש הרב פרה"א שם.

(יד) במצרים אשר על הרוב הרב אב"ד הוא המסדר סדר הפדיון. ולפעמי' שולח ת"ח אחר שליח ב"ד לסדר הפדיון. הנה על החכם המסדר את הפדיון לשית לב כאשר יהיה האופן שאין אבי הבן נותן חמשה סלעים במטבע. ונותן איזה כלי כסף במחירם. ואח"כ מחזירו לו. לחקור על הדברים האלה קודם עשיית הפדיון:

א) אם הכלי כסף ההוא הוא של אבי הבן או של אחרים. כי כמה פעמים נמצא שהכלי אינו שלו. רק לקחו בשאלה בעלמא משכנו הקרוב אל ביתו. וא"כ אינו יכול לתתו במתנה להכהן אפי' במתנה ע"מ להחזיר. דהרי אינו שלו. ואין זה פדיון. ואם יקרה כן. יוהיר לבעל הכלי שיתננו במתנה לאבי הבן ע"מ להחזיר. כדי שיוכל אבי הבן לתתו לכהן במתנה גם הוא.

ב) לחקור אם בנוף הכלי יש בו אחד ושלשים דרהם כסף מזוקק (רובאס) מתוך הכסף שיש בהכלי בתערובתו. דאל"כ אין כאן חמש סלעים.

ג) להשגיח היטב שאבי הבן יתנהו במתנה גמורה לכהן. בעת הפדיון. ואז אם יחזירהו הכהן אין בכך כלום.

ד) אם בריעבד אבי הבן נותן הכלי להכהן מעיקרא ע״מ להחזיר. ישניח היטב שיאמר אבי הבן לכהן הריני נותן לך הכלי הזה במחיר ה׳ סלעים במתנה גמורה על מנת להחזיר. דלשון על מנת כאומר מעכשו. ובלשון זה הרי המתנה חלה לשעה אחת אבל אם אומר לו הא לך כלי זה ותחזירהו לי או הא לך חמשה סלעים ותחזירם לי אינו כלום ואין בנו פדוי כמ״ש הרמ״א בסעיף ח׳ משם הרשב״א יעו״ש. ונפיק מינה הורבה שגם הברכות הם לבטלה כיון שאין בנו פדוי.

(טו) לא יאמר אבי הבן לכהן הא לך כלי זה במשכון חמשה סלעים דמנה אין כאן משכון אין כאן ואין בנו פדוי. ואם עשה כן צריך לחזור ולפדותו ולברך שנית. וכמ״ש הרב כסא אליהו בח״א סי׳ כ״ד. וכ״כ ג״ע בברכ״י ס״ק ד׳ משם הרב בני יעקב דק״נ יעו״ש וכן הכיא דבריהם ראח״נ בספרו נוה שלום אות כ׳ יעו״ש.

(טז) במצרים המנהג פשוט שאפי׳ אם הכהן מחזיר החמשה סלעים לאבי הבן או הכלי. מהויק לעצמו כך מה מהמעות ולעולם אינו יוצא בידים ריקניות וכמנהג שהביא הט״ז בסעיף ו׳ ויפה הוא. האמנם פה מצרים רבים וכן שלמים מיראי ה׳ ראיתי שנותנים החמשה סלעים כולם לכהן בעין יפה. ולפעמים רבות נותנים חמשה רייאל מצרי שהם סלעים גדולים ונותני׳ אותם כולם לכהן בשמחה ובטוב לבב. ה׳ ישמרם ויחיים.

(טוב) במצרים נוהגים שכאשר יהיו שם כהנים הרבה קרואים לפדיון. או אינם קרואים ונמצאו שם. שאבי הבן פודה רק מכהן אחד ונותן לו חמשה סלעים בפדיון בנו. והכהן אח״כ הוא מחלק ברצונו לשאר הכהנים מה שירצה. ואין אבי הבן פודה משני כהנים. ומנהג יפה הוא לצאת ידי כל הדעות. עיין בפתחי תשובה ס״ק יו״ד מ״ש בזה ודו״ק.

(יח) לא יהיה הכהן רגיל להחזיר דמי הפדיון לכל. שמתוך כך הוא מפסיד לשאר כהנים שלא יהנו פדיון בכוריהם רק אליו וע״ז נאמר ושחתם ברית הלוי. ורק אם אבי הבן הוא עני רשאי להחזיר לו. מן סעיף ס׳. ועיין בנכורות דכ״ף ע״ב בתוס׳ ד״ה הילכך ודו״ק.

זמן הפדיון

(יט) מנהג מצרים לפדות הבכור ליל ל״א כן הביא הרב נו״ר בחיו״ד כלל ו׳ סי׳ יו״ד והאריך שם ליישר המנהג עי״ש. והן עתה אישתרבובי

נהר הלכות פדיון הבן מצרים

אשתרכב מנהג זה ומאחרין הפדיון ליום ל"א לע"ע והא ודאי טעות הוא דע"ז לא נאמר מ"ש הרב בתשו' הנז' (מנהגי מלריס)

ודאן עתה ראינו כי המנהג עומד במקומו ורוב בכל פודים את הבכור בבניסת ליל ל"א ואהניא להו הן מצד כי זריזין מקדימין למצות ומ"ש הרב גו"ר ז"ל בשבח המנהג. והן מצד כי ביום טרודים בס"אסתם. ואם ימצא איזה איש שיאחר ליום ל"א לע"ע מאיזה סיבה. אין למדין מן הפרט על הכלל. ועכ"פ אם יתאחר הפדיון עד יום ל"א. צדיכים לזרז לאבי הבן לבל יתאחר יותר מדאי ויפסיד מצות פדיון בזמנה.

שלולית הנהר

(יט) נדין זם דפודין לת הבכור בלילה. הטעם הוא מפני שמנות סדיון הבן נוהג ביום ובלילה. שמין זה מ"ש שהז"ב. ולמ"ם מקוניל דקידושין דכ"ט. כ"כ הרב ס"ך ז"ל נס"ק י"ב וכתב הס"ך שם בסו"ד ועיין בדם"י ותוס' יעו"ש. ופירוש דבריו שהרי בקושין דקידושין דכ"ט. מיעט דלמה ליכת מקוייבת לפדות לת בנה. דכתיב תפדה תיפדה. וכן מתעטיין כמי דלימי לא מכייבת למפרק לת בלמה מהך ילפותא דתיפדה תפדה. ולין לחכיס תייבים לפדותה דכתיב בכור בניך יעו"ש. ומוכח בהדיא דלמו מ"ע שהז"ב דמי לל"ת לפי קרא תיפוק לי דמ"ע שהז"ב בנים פטורות וכ"כ דם"י שם דמטום דסיא מ"ע שלא הזמן גרמא כי ע"כ לילטריך קרא למישמא יעו"ש.

וראיתי למהגי מלריס ז"ל שכתב שהרב מ"ז כמוהרי"ט הלוי ז"ל דמת עליו דקונית ומפוקמת היא נקידושין דל"ד. דקאמר הס"ם והרי ת"ת ופדיון הבן דלמו מ"ע שהז"ב ובנים פטורות. הרי להדיא קאמר הס"ם דהיא מ"ע שלא הזמן גרמא ובא לכריכין לדיוקא מדברי הס"י והמוכסרת ומניחו בתימא עכ"ל. ולא יליעתי מאי קשיתיה על הס"ך. דקונין דקך ל"ד דמקשה הס"ם בכה והרי מ"ת ופדיון דלמו מ"ע שהז"ב ובנים פטורות כמוכות דידה היא על קורן דקך כ"ם דילפיכן ובנים פטורות מפדיון תפי' שמין הזמ"ג מילפותא תפדה תפדה. ועל כמך יליפותא זו דפטריכן בנים מס"ה מקשה הס"ם נדק ל"ד בכה והרי פדיון הבן בנים פטורות. דאי לאו יליפותא תיפדה תפדה. מכ"ל דבנים פטורות עד דמקשה הס"ם הכי כמילתא דפשיטא. ומ"כ אם הרב ס"ך יניק לדייה ממקור שקונין שבתגלר בה דפדיון הבן היו מ"ע שהז"ב. מה מקום יש למקשות עליו מדק ל"ד דקאמר הס"ם דפדיון הבן היו מ"ע שהז"ב ובנים פטורות. הא כל עיקר הדין דבנים פטורות מבואר בדכ"ט. ולכך ס"ך ממקול הדין שכת. ומה תפיקם היא זאת לק כי להכיאו בתימה. והוא שלא. ומ"ש הס"ך שיק בדם"י ר"ל שלמ"י בלר הדבר בלר רמוזות דס"ט דאילטריך למיעוטא תפדה תיפדה משום דהיא מיבה מ"ע שהז"ב. ולהקל למעין מין דברי הם"י ושם דבריס בדורים. וינא הגאון הס"ך נקי מתמיהתו.

אבן תמיהה הרב ז"ל הפול דק על הרב הלכות יו"ט בפיכוסו לנכוכות. דהוכיח הדבר מדברי הס"י לנד שכ"כ וז"ל ומדברי הס"י ומוכח דפדיון הבכור בלילה. דלל"כ הוי מ"ע שהזמן גרמא. ועל הרב יש להעיר כאשר תמה עליו דקיבות מפוקמת נד' כ"ד דהוי מ"ע שלא הז"ב ול"ל לדיוקא מדברי הס"י ז"ל.

אלא דקש"ע על הרב למוהרי"ט הלוי ז"ל דלמת הניא לחמו מדחוק מסוגיין דקך ל"ד להקשות מיכה

(כ) אם חל יום ל"א בשבת המנהג לאחר הפדיון עד ליל ראשון ואין מקדימין לפרותו בע"ש אפי' דיש לתינוק כ"ט י"ב תשצ"ג. דלא כסברת הב"ח אלא כסברת האחרונים שחלקו עליו. וכן היא דעת מרן שם סעיף י"א שאין פודין אותו בע"ש. וכן הכריע ג"ע בברכ"י סי' ש"ח ס"ק ט"ו דהעלה דאפי' בריעבר אינו פדוי וצריך לחזור ולפרותו שנית בלא ברכה. וכן תמה על ס' הב"ח הרב גו"ר שם. וכן היא דעת הרדב"ז בח"א סי' תס"ו הפודין ביום ראשון וכן מנהגינו רק שמנהגינו לחקרים בלילה ודי"ק.

(כא) אם חל יום ל"א ביום ראשון דר"ה או ביום שני דר"ה. כתב ג"ע בברכ"י סי' ש"ה ס"ק ט"ז דכפי המתבאר מדברי הרדב"ז בסי' תס"ו הדבר ברור לעשות הפדיון ביום צום גדליה ויעשה הסעודה בלילה אחר התענית. וכס' הש"ך יעו"ש.

ובמצרים לא נהגו הכי רק לעשות הפדיון והסעודה ליל מוצאי התענית מכמה טעמי תריצי. חדא שהרי כתב גינת ורדים ז"ל שם שבפדיון שומנו ליל ל"א טפי עדיף המנהג לפדות בלילה ולעשות הסעודה בלילה. דסעודת היום אין בה הנאה שכל המיסב מצטער לקום לעסקיו במהרה, יעו"ש. וכ"ש הכא ביום התענית טריחא להו מילתא לעשות הפדיון ביום ולשוב להזמין את הקרואים שנית לסעודה בלילה. שנית כי חנח מנהגינו לברך על הכוס ובשמים ולברך ברכה שתיקנוה חנאונים ז"ל בפדיון הבכור כאשר יתבאר הלאה. וביום התענית אי איפשר לקדש. ולברך ולתת לתינוקות לטעום הכוס. לא נהירא כיון דסו"ס עבר זמנה ולמה לן כל הדוחק הזה. כי ע"כ מנהגינו יפה הוא לעשות הפדיון או בליל התענית. או בלילה שאחריו כדי לעשות הפדיון וסעודתו בבת אחת. ומ"ש ג"ע בשם הרדב"ז. הנה הרדב"ז בסי' תס"ו לא דיבר כלל בענין התענית כלל. כמ"ש המעיין

שלולית הנהר

תיכף עליו דפדיון הבן מיט מ"ע סמז"ג ומיך נורך ללמוד מדברי רס"י. סמ יכול לסקפות על חיב הלכות יו"ט דל"ל לדייק מדברי רס"י לסוד. הס גוף הסוגיא דקף כ"ע נוסף קריל נחייל דפדיון הבן מיט מ"ע סהז"ג וע"כ נריכין למיעוטא תפרס סיסדס. דלפס פדיון הבן מ"ע סמז"ג נל נריכין למיעוטא דהס כלל נדול סניט הסס נמחני' דכל מ"ע סהז"ג נכיס פעורות דנמדינן מחפילין וח"ת מי סוליל פדיון הבן מן הכלל. ומוכרח מחס לומר דלמד מ"ע סהז"ג סוא ומ"ל למס דיק מדברי רס"י ולל מהסוגיא עלמס. ול"ע.

המעיין. ורק הרדב"ז משתעי ביום ל"א שחל בשבת דאסיק הרב לעשות הפדיון אחר השבת יעו"ש. וא"כ מנהגינו לעשות הפדיון ליל מוצאי ר"ה או ליל מוצאי התענית. מנהג יפה הוא כמ"ש ודו"ק.

(כב) המנהג פשוט במצרים לעשות פדיון הבן בחוה"מ ולעשות הסעודה בחול המועד. וכמבואר בדעת מרן באו"ח סי' תקמ"ו. וכ"כ ג"ע הברכ"י בס"ק ח"י. וכן כתב הרב הכנה"ג בסי' ש"ה בהגהב"י אות ט"ז אחר שהביא דברי הפוסקים דסברי מרנן דלא לפדות בחוה"מ. סיים ומנהג פשוט לפדות בחוה"מ יעו"ש. וכ"כ בהגה סעיף י"א דשרי וסיים וכן עיקר. וכוותייהו נקיטינן.

(כג) המנהג פשוט לפדות ביום פורים בין בי"ד ובין בט"ו. וכרכתב הכנה"ג שם באות י"ז ודלא כמאן דאסר. וכ"כ רמ"א בפשיטות להתיר עיין בסי' תרצ"ו סעיף ח'.

(כד) אם היה התינוק חולה ולא נימול עדיין והגיע זמן הפדיון ביום ל"א. ימולו הבן תחילה ואח"כ פודין אותו. דמילה הויא כניסתו לברית הרת. חוץ מאם הבריא ביום חמישי דאין מלין אותו כסברת התשב"ץ ז"ל שכן מנהגינו שלא למול מילה שלא בזמנה ביום ה' וביום ע"ק וכאשר כתבנו בהלכות מילה דין יו"ד יעו"ש. ויעשו הפדיון בזמנו ויעשו המילה ביום אחר. וכן אם התינוק אינינו בריא ליום ל"א. יעשו הפדיון בזמנו וכשיבריא מלין אותו. וכאשר הורה ג"ע בחיים שאל ח"א סי' ל"א וכמש"ל בה' מילה סעיף ח' וט' יעו"ש.

(כה) סדר עשיית הפדיון וברכותיו. ככל אשר אנחנו עושים פה ק"ק מצרים יע"א.

(הנוסח הלזה מלוקט ומסודר מדברי רבינו הטור סי' ש"ה. ומדברי הרב זכו"ל ז"ל ומדברי האחרונים. ובתוספת קצת ביאור הדברים במקום הקצר.)

נהגו שהיולדת עצמה מביאה את הילד אל הכהן אל מקום הנועד לפדיון ואז החכם המסדר או הכהן שואל את אם הילד. האם הילד הזה הוא בנך בכורך. שמא הפלת איזה נפל קודם לידתו. והאם משיבה. זה בני בכורי לא ילדתי ולא הפלתי שום נפל קודם ממנו.

אם אשה אחרת היא המביאה את הילד ולא היולדת עצמה. שולחים לשאול את אם הילד במקום שהיא. שאלה הנז"ל:

לוקח

לוקח הכהן את הילד בחיקו. ושואל את אבי הילד העומד לפניו:

במה אתה חפץ יותר. אם בבנך בכורך זה ותפדהו מידי בחמשה סלעים שחייבה אותך התורה לתת בפדיונו. או לתת הילד הכבור לכהן.

ואבי הבן משיב את הכהן:

בבני בכורי אני חפץ. והרי אני מוכן לתת לך חמשה סלעים בפדיונו כמו שצוני הקב"ה בתורתינו הקדושה.

ואחר כך אומר הכהן את הנוסח הזה:

זֶה הַבֵּן בְּכוֹר הוּא. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צִוָּה לִפְדוֹתוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הוּא. כְּשֶׁהָיִיתָ בְּמֵעֵי אִמֶּךָ הָיִיתָ בְּרִשׁוּת אָבִיךָ שֶׁבַּשָּׁמַיִם. וּבְרִשׁוּת אָבִיךָ וְאִמֶּךָ. עַכְשָׁו אַתָּה בְּרִשׁוּת אָבִיךָ שֶׁבַּשָּׁמַיִם. וּבִרְשׁוּתִי שֶׁאֲנִי כֹּהֵן. וְאַבִּיךָ מְבַקֵּשׁ לִפְדוֹתְךָ שֶׁאַתָּה בְּכוֹר מְקֻדָּשׁ מֻרְחָם שֶׁכֵּן כָּתוּב וַיְדַבֵּר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. קַדֶּשׁ לִי כָּל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא.

אבי הילד יומין בידו את החמשה סלעים. או את הכלי כסף השוה מחירם. וקודם שיתנם ליד הכהן יאמר אבי הבן הנוסח הזה:

זֶה בְּנִי בְּכוֹרִי רֵאשִׁית אוֹנִי. חֲמִשָּׁה סְלָעִים חִיַּבְתָּנִי הַתּוֹרָה לָתֵת לַכֹּהֵן לִפְדוּתוֹ מִמֶּנּוּ שֶׁכָּךְ הִיא גְּזֵרַת מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁנֶּאֱמַר אַךְ

פָּדֹה תִפְדֶּה אֶת נֶפֶשׁ הָאָדָם . וְכִתִּיב וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה וְרָקַחְתָּ חֲמִשֶּׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ . וַהֲרֵי אֲנִי מוֹבֵן וּמְזוּמָן לְקַיֵּים מִצְוַת בּוֹרְאִי בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב .

ואח"כ אבי הבן מושיט הכהן סמוך ליד הכהן . ובעת שמושיט הכסף ועוכם בידו קודם שימסרם לכהן . מברך שני הברכות האלה :

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון הבן .

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שהחיינו . וקיימנו . והגיענו . לזמן הזה .

ואבי הבן נותן הכסף ליד הכהן . ואחרי שקיבל הכהן את הכסף אומר לאבי הבן :

קִבַּלְתִּי מִמְּךָ חֲמֵשׁ סְלָעִים הָאֵלֶּה בְּפִדְיוֹן בִּנְךָ זֶה וַהֲרֵי הוּא פָּדוּי בָּהֶם כְּדַת מֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל .

ומנהגינו להוליך הכסף סמוך לראש הילד ואומר הכהן :

זֶה תַּחַת זֶה . זֶה תְּמוּרַת זֶה . זֶה חִילּוּף זֶה . זֶה מְחוּלָּל עַל זֶה . זֶה הַכֶּסֶף יֵצֵא לַכֹּהֵן וְהַבֵּן הַזֶּה יִכָּנֵס לְחַיִּים . וְלַתּוֹרָה וּלְמִצְוֹת וּלְחוּפָּה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּחַיֵּי אָבִיו וְאִמּוֹ וּקְרוֹבָיו וּבְחַיֵּי כָּל יִשְׂרָאֵל .

ומנהגינו זה הוא מנהג ספרד כאשר הזכירו הרשב"א בתשובותיו והביאו הרב הכנה"ג בהגה"ט אות י"א . וכן הזכירו הרב זכו"ל יעו"ש .

והכהן יניח את ידו על ראש הילד ויברך אותו ואומר :

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו . שכשם שזכית הבן הזה לפדיון . כך תזכהו לתורה ולמצות ולחופה ולבני חיי ומזוני

ומזוני רויחי. ויקויים בו מקרא שכתוב. כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים. כי אורך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך

אמן כן יהי רצון.

וידבר ה' אל משה לאמר. דבר אל אהרן ואל בניו לאמר. כה תברכו את בני ישראל אמור להם. יברכך יי וישמרך. יאר ה' פניו אליך ויחונך. ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום. ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם.

המלאך הגואל אותי מכל רע. יברך את הנערים ויקרא בהם שמו ושם אבותי אברהם ויצחק וידגו לרב בקרב הארץ.

ואל שדי יברך אותך. ויפרך וירבך והית לקהל עמים. מאל אביך ויעזרך ואת שדי ויברכך ברכות שמים מעל ברכות תהום רבצת תחת. ברכות שדים ורחם. אם תשכב לא תפחד. ושכבת וערבה שנתך. ה' ישמרך מכל רע ישמור את נפשך. ה' ישמור צאתך ובואך מעתה ועד עולם. אמן.

והכהן יחזיר את הילד לאביו.

(**כו**) המנהג פשוט במצרים שאחר הפדיון מביאים כוס יין ובשמים. ולברך ברכה זו אשר כ"ז מתקנת הגאונים כאשר הביאה רבינו הטור בסי' ש"ה. האמנם מרן בש"ע לא הזכירה. וטעמו כנראה יען שהרא"ש ז"ל קרא עליה ערער מפני שבהלמוד לא נזכרה יעו"ש. ומקומות רבים לא נהגו לאומרה. ועיין מ"ש הכנה"ג בהגה"ט אות י"ג שרבו ז"ל הורה לאומרה כיון שהיא תקנת הגאונים. וע"פ נהגו תלמידיו לאומרו יעו"ש. האמנם אנן פה מצרים כרי לצאת ידי כפק אנחנו אומרים אותה בלי שם ומלכות לא בתחילה או לבסוף. וכן הוא מנהג עיקו"ת ירושלם לאומרה בלי שו"מ כמובא בס' המנהגים בהל' פדיון יעו"ש.

לוקח כוס יין ומברך

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן.

ומביאים הדס או שאר בשמים ומברך:

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם בורא עצי בשמים.

ואח"כ מברך על הכוס שבידו ברכה זו:

ברוך אשר קידש עובר במעי אמו. ולארבעים יום חלק איבריו מאתים וארבעים ושמנה איברים שיש בו. ונפח בו נשמה כדכתיב. ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה. עור ובשר הלבישו. ובעצמות וגידין סוככו. כדכתיב עור ובשר תלבישני. ובעצמות וגידין תסוככני. וצוה לו מאכל ומשתה. וזימן לו שני מלאכי השרת לשומרו במעי אמו. כדכתיב. חיים וחסד עשית עמדי ופקודתך שמרה רוחי. אביו אומר זה בני בכורי. ואמו אומרת זה בני בכורי שבו פתח הקב"ה דלתי בטני חמשה סלעים חייבתנו התורה לתת לכהן בפדיונו. כדכתיב ופדויו מבן חדש תפדה. בערכך כסף חמשת שקלים בשקל הקדש עשרים גרה הוא וכתיב אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה כשם שזכה בכור זה לפדיון כך יזכהו ה' לתורה ולמצות ולחופה ולמעשים טובים. ברוך מקדש בכורי ישראל לפדיונן.

ושותה מן הכוס ונותן לעומדים שם לטעום.

ואומר הכהן לאבי הבן.

(כז) יהי רצון מלפני אלהינו שבשמים. שכשם שזכית לפדיון הבן כך תזכה לקיים כל מצות שבתורה. ועונה הא אמן.

הלכות פטר חמור

ל"ה בשמך כי מלוה זו כוללת בכל מקום. ופה מלכים קיימו לותם כמה וכמה מלכי מעמם הע"ל ע"כ כדכתי לכתוב בקונטרים מנהגי העירה. מספטי מלוה זו בקלקה לזכות לת הרבים. ומי יעזור לי.

(א) מצות הפדיון של החמור היא תכף ומיד כשיולד. ואין לה זמן קבוע. ע"כ מצוה למהר כל מה דאיפשר לפרותו. שלא להשהות את המצוה

מן ס' סכ"ח סעיף ח'. וגם יש לחוש שמא ימות הפטר רחם ויאבד המצוה היקרה הזאת שלא תמצא על נקלה כמובן. ואדם המשיגה הוא ע"י טרחא רבה. ע"כ כל מה דאפשר למהר ימהר.

(ב) פדיון הפטר חמור הוא בשה מן הכבשים ומן העזים. בין זכר בין נקבה. בין תם בין בעל מום. בין גדול בין קטן. הכל כשר ויתננו לכהן. מן סס.

(ג) מע' החכם המסדר את סדר הפדיון בבית בעל המצוה. עליו לשים לב ולהתחקות על הדבר אם המצוה נעשית כתקנה. ולחקור על שאלות אלו: א) לחקור כיצד הפטר רחם הוא בכור אם נתעברה החמורה ברשותו וילדה ברשותו. ואם לא ילדה כי אם זה הבכור. שמא ילדה זכר ונקבה ביחד שאז דינו מספק לפריש טלה והוא שלו, ולא לכהן, ולא יברך על פדיונו וכיוצא.

ב) לחקור שמא בעל הפטר רחם הזה יש לו שותפות בחמורה הזאת עם אריסיו ופועריו הנוים אשר לו בשדותיו וגם הבהמות הם בשותפות יחד שזה מצוי מאד. ואז פטור הפטר רחם מפדיון. סס סעיף ג'.

ג) אם אין לו אריסין ופועלין נויים. אכן אולי יש לו שותף ישראל בשדותיו ובבהמותיו והוא כהן או לוי שהם פטורים מפדיון. וגם הפטר רחם הזה הוא פטור ונטצא מברך ברכות לבטלה. סס סעיף כ"ח.

ד) אם בעל החמורה אין לו שותף לא ישראל ולא נויים. אכן פן החמורה היא נכסי מלוג של אשתו. והיא כהנת או לוייה וכיון שהוא נ"מ שלה פטור מן הפדיון. סס סעיף י"ט נהגה. אבל אם החמורה של הבעל וממון דידיה הוא אע"פ שאשתו כהנת או לוייה הייב הוא בפדיון פטר חמור סס. וכאשר ימצא שהכל על נכון אז נוכח ה' דרכו לעשות הפדיון בע"ה כאשר יתבאר.

(ד) הפטר חמור קודם פדיונו קדש הוא ואסור ליהנות ממנו שאסור לעבוד בו ואסור לגזוז משעריותיו כלום. כללו של דבר אסור להשתמש בו ולהנות ממנו כלום. ואחר הפדיון הוא יוצא לחולין נמורים. סס סעיף ח' וסעיף ט'.

(ה) נהגו בעיקו"ת ירושלם ת"ו ובכפה מצרים להלביש את הפטר רחם תכשיטי זהב וכסף ובגדי רקמה ותפארת בעת הפדיון משום חבובי מצוה ויפה הוא. אכן לכל דבר יש מדה ומשקל וקצב שלא יכבידו עליו

יותר מראי מחשש פן ימות מרוב כובד משאו ח"ו. ומה גם כי בהכביד עליו דבר שאין בו צורך. הא איכא לתא דאיסור עבודה. וע"כ החכם עיניו בראשו.

(ו) בעת שמפריש השה והיא בידו קודם אשר יתנהו לכהן יברך בשמחה ברכה זו:

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון פטר חמור.

נוסח הברכה הנ"ל כתבו רבינו הטור וכתב מרן בב"י שהם דברי התוספות והרא"ש יעו"ש וכן פסק בש"ע סעיף ו' יעו"ש. והרב שו"ג ז"ל סעיף כ"א כתב על מרן ז"ל וז"ל. כתב רבינו בב"י שהם דברי התו' והרא"ש ואנכי בקשתיו בפ' הנ"ל בתוספות והרא"ש ולא מצאתיו עכ"ל. ואת אדוני הסליחה כי הלא הם לעין הקורא. דברי התוס' בפ"ק דבכורות ד' י"א ע"א ד"ה והלכתא ברגיא יעו"ש. והרא"ש ג"כ באותו דף עצמו של ד' י"א ע"א ד"ה ואמר רב נחמן. שניהם כתבו בפי' איתמר שהפורה פטר חמור מברך וכו'. ונאמן עלינו מרן ז"ל אפי' אם לא מצאנוה. אכן הפלא שכתב שביקש ולא מצא. להשיג על מרן. והרי הם מצויים ועומדים ודו"ק.

(ז) ברכת שהחיינו הזכירה רבינו הטור משם ס"ה וכתב שהרא"ש לא כתב כן. ומרן בבר"ה ציין למ"ש בסי' רס"ה וכוונתו ברורה למעיין שם שנראה דדעתו לברך כיון שהיא מצוה שבאה מזמן לזמן. אכן מרן בשלחנו הטהור לא הזכירה. וע"כ לצאת ידי ספק ברכות צויתי פה מצרים יע"א לבעל המצוה לקנות בגד חדש וללובשו אחר הברכה של הפדיון ולברך עליו שהחיינו ויכוין לפטור בברכתו גם מצות פדיון פט"ח. וכן זכורני שעשו בעיקו"ת ירושלם ת"ו בהיותי נמצא שם בעת פדיון פטר חמור. והורו רבני עיקו"ת לברך שהחיינו על פרי חדש ולברך שהחיינו. וכן עשיתי גם אני כאשר זיכני ה' לקיים מציה זו בעיקו"ת ירושלם ת"ו. הוא יזכני לקיים כל מצותיו אמן.

(ח) אם הכהן לא נמצא שם בעת הפדיון אין זה מעכב. דהא המצוה היא בהפרשת השה. ובשעת ההפרשה הוא מברך. ויתננו אח"כ לכהן כאשר יבוא וכן מתבאר מדברי מרן בסעיף ו' יעו"ש.

(ט) אם מת הפטר חמור קודם הפדיון צריך קבורה דהרי הוא אסור בהנאה. שקדושתו אינה מתחללת כי אם ע"י הפדיון. והרי לא נפדה ואסור בהנאה וע"כ יקבר. מרן סעיף ח'.

(יוד) מה טוב ומה נעים אם הכהן שלקח השה בפריון הפט"ח ירצה למוכרו. שישתדל בעל הפט"ח לקנותו מידו במחירו. ולש חטו ולתת המתנות כהונה לכהן אחר. דאז מקיים מצות עשה שניה בשה הזה עצמו. וטוב ליתן הכהן המתנות לכהן אחר עני. ובפרט אם הוא ת"ח. ואם הכהן אינו מתרצה למוכרו כי אם יזכה לו המתנות לו עצמו. לא איכפת. דסו"ס הוא מקיים מצות מתנות כהונה. ובשתיים עלתה לו. וכן שמעתי שעשו כמה מיראי ה' אנשי מדע. ולענין הברכה לא יברך על המתנות בחו"ל וכאשר כתבתי לעיל בה' מתנות כהונה דף ס"ט ע"א ודו"ק.

הלכות חלה

(א) המנהג במצרים כמנהג ארץ ישראל ושאר מדינות להפריש חלה מן העיסה כל דהוא. ואין מדקדקים להיות אחת ממ"ח כיון דלשריפה אזלא. ויש להם על מה שיסמוכו גדולי רבני ארץ ישראל ורבני אשכנז ברכ"י סי' שכ"ב ס"א. וכ"כ מהריק"ש בהנהותיו. וכתב ג"ע בברכ"י שהגם שלפי סודן של דברים יש להפריש אחת ממ"ח גם עתה דלשריפה אזלא וכמ"ש רבינו האריז"ל. מ"מ לא ראה ולא שמע ששום חסיד נהג כן יעו"ש.

(ב) שיעור העיסה שתתחייב בחלה היא חמשה רבעים ומשקלם חמש מאות ועשרים דראמאס מקמח החטים שבמצרים. מרן סי' שכ"ד ס"א והם דברי הרמב"ם בהלכות בכורים פ"ו הט"ו אשר הוא ששיער בחטי מצרים שבזמנו.

(ג) ברכת החלה כתב מרן להפריש תרומה. שכ"ח ס"א. ואולם גירסת הרמב"ם בפ"ה מה' בכורים היא לחפריש חלה. ורבינו הטור כתב את שניהם. ואולם בשלחנו הטהור כתב רק להפריש תרומה. ואולי לצאת ידי ס' המנהיג כמ"ש מרן בב"י. ורמ"א הניח או להפריש חלה. ומהריק"ש כתב עמ"ש מרן להפריש תרומה. או להפריש חלה. וכן נוהגים. והאידנא נהוג לברך להפריש חלה כס' הרמב"ם ודו"ק.

(ד) המנהג במצרים בעת שמפרישין חלה מן המצות אשר אופין לחלק לעניים ולמכור לבני העיר כנהוג שממלאין מזה בתים מלאים מצות ופורסים עליהם מפה כדי לצרפם. ואין מניחים אותם בסל כי הוא דבר שאי

איפשר רק מכסין את המצות במפה ומברכין ומפרשין והיא כסברת יש שאומר שכתב מרן בסי' שכ"ה ס"א. והאי יש מי שאומר דבר מוסכם הוא ואין חולק בדבר וכאשר עיני המעין יחזו ברברי הטור שנקט צירוף סל או כיסוי במפה. ומזה תמה הש"ך על מרן שכתב רין כיסוי במפה בשם יש מי שאומר. דהא אין חולק ברבר יעו"ש בהש"ך ס"ק ה'. ועיין בס' יד מלאכי בכללי הש"ע אות י"כ דלפעמים כותב מרן כן כשהיא סברה יחידית ולא נמצא עליה חולק יעו"ש באורך.

(ה) מה שנוהגים במצרים להפריש חלה מן המצות של הקהל ומברך על החלה אחד מהעומדים לשרת בתנור הנם שהעיסה אינה שלו כי אם של הכולל. אין בכך כלום. יען כיון שהקהל מינו אותם לנבאים ומשמשים בתנור מסתמא נתנו להם רשות להפריש. ועוד והוא העיקר כיון שענין הכשר התנור על עניני כשרותו הכל נעשה ע"פ מאמר ב"ד הצדק אשר רק בידו מסור כל עניני הכשר ואיסור והתר. א"כ גם בהפרשת חלה לאפרושי הקהל מאיסור טבל השמשים המפרישים שליחא דבי דינא נינהו. והדבר נודע שבמלכות מצרים כל עניני הדת מסורים יפה ביד בית הצדק מאת הקהל העי"א לעשות כפי מה שיראה בעיני ב"ד. וא"כ המפריש שליחותייהו דבי דינא עבדי ושפיר מצי להפריש ולברך כנ"ל ופשו"ט.

(ו) בענין התרומות ומעשרות במצרים. כתב הרדב"ז בתשו' ח"ב סי' תרנ"ט שלא נהגו כן במצרים ולא בשאר מקומות אעפ"י שהם קרובים לא"י. וכן הביא דבריו הרב כסא אליהו ז"ל וסיים וכן עמא דבר בכל ארץ מצרים וגלילותיה ע"כ. ולא ידעתי מה הוסיף הרב ז"ל מדיליה. הלא הרדב"ז ז"ל כתב בפירוש שכן הוא מנהג מצרים שאין מפרישין תרומות ומעשרות ונם לא מתנות כהונה לך נא ראה.

הלכות אבלות

(א) המנהג פשוט במצרים כמנהג עיקו"ת ירושלם וחברון ת"ו. לשפוך המים שכשכונת המת. כ' בתים מכל צר הבית שבו המת. והיינו שני בתים מצד זה. וב' בתים מצד זה. חוץ מהבית של המת עצמו. וכל הבתים שהם לאיש אחד השיבי כולם בית אחת. וא"כ יהיה פירוש שכונת המת ב' דיורין מצד זה ושני דיורין מצד זה. וכמ"ש ג"ע בברכ"י סי' של"ט סעיף י"ג

יעו"ש

יעו"ש. וכ"כ הרב שו"ג ז"ל שכן נוהגים ג"כ בשאלוניקי יעו"ש.

(ב) המנהג לשפוך כל המים אפי' אם הוא תחת אויר הרקיע. ודלא כמו שנוהגים להוציא המים לאויר הרקיע קודם מיתת המת ואין שופכים אותם דליתא. ונקטינן לחומרא וכהכרעת ג"ע בברכ"י שם סעיף ד' ה'.

(ג) המנהג פשוט לשפוך המים אפי' אם המת גוי. ל"ש אם הגוי מת בבית ישראל כגון עבדו. ושפחתו. או אם הגוי מת בביתו וישראל דרים בשכונתו מזה ומזה. דחמירא סכנתא. נרכ"י סס סעיף ז' ס'.

(ד) המנהג לשפוך המים אפי' אם מת בשבת. וכן נוהגים לשפוך המים על ילד קטן אפי' לא שלמו לו שלשים יום ללידתו ולא יצא מכלל נפל. וכמנהג גלילות ארץ ישראל. וכן הכריע הג"ע הברכ"י שם.

(ה) אם אפו את הפת במים האלה הפת אסורה. וכן אם בישלו בהם התבשיל אסור. וכן אם נפלו מן המים האלה תוך מים אחרים טהורי' אסורים ואינם מתבטלים בששים. דדבר של סכנה אינו מתבטל. נרכ"י לוח י"ח י"ב י"ג.

(ו) במצרים המנהג פשוט לאסור אפי' אם אפו ובשלו במים האלה לכבוד השבת. ודלא כמי שהיקל בזה. דלא נהגינן הכי ובכולה מילתא מחמירינן משום שהיא מילתא דסכנה. ופשוט הוא.

דיני הקריעה

(ז) במצרים לא נהגו לקרוע על שום מת ואפי' על או"א אלא בשעת ההבראה. שכבר נקבר המת וחלה האבלות. אז קורעים להאבלים ומברין אותם. הגם כי מן הדין הקריעה היא תו"מ ליציאת נשמה. ומהריק"ש ז"ל כתב שראוי לקרוע קודם שיסתמו עיני המת יעו"ש. אכן לא נהגו הכי וטעמם ונימוקם יתבאר מסעיף השני.

(ח) במצרים נוהגים שלעולם קורעים ע"י אחר דהיינו שמש החברה או איש אחר הוא הקורע להאבל. ולא האבל עצמו הוא הקורע דאיכא ענמת נפש טפי שאחר קורע בכותו והוא שותק ומקבל עליו דין שמים. וה"ה על אביו ועל אמו אחר הוא הקורע להאבל. ומנהגם יפה הוא וכמ"ש ג"ע הברכ"י סי' ש"מ אות י"ב משם הרב החסיד מהר"י מולכו ז"ל יעו"ש. ואפשר שזהו טעם מנהג סעיף הקודם כיון שאין שמש בא לפני האבלים אלא בשעת ההבראה. ומקמי הכי לא מחמת הטירוף והבלבול של הוצאת המת ואין

האבלים

האבלים מצויים פנויים וגם אינם במקום אחד כמובן. ע"כ מאחרים הקריעה עד שעת ההבראה שאז יכולה להעשות ע"י אחר ודו"ק.

(ט) במצרים המנהג פשוט כמנהג רוב העולם לברך על הקריעה ברוך דיין האמת בשם ומלכות. הגם כי ברכה זו לא נזכרה בפירוש לא בתלמודין ולא בפוסקים וגם רבינו הטור ומרן הב"י לא הזכירוה. מ"מ נהוג עלמא הכי. וסמוכות דידהו משנה ערוכה דתנן על שמועות רעות וכו'. והגם שהרב הכנה"ג ז"ל פקפק בדבר. כתב הנ"ע בברכ"י סי' ש"מ דין א'. דאין פקפוק בדבר. ופוק חזי מאי עמא דבר יעו"ש. וכן הוא מנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו. ובשאלוניקי לא נהגו הכי עיין להרב שו"ג ס"ק ג' יעו"ש.

(י) לדידן דמברכינן על הקריעה בשם ומלכות. צריך ליזהר בדברים הפוסקים את הקריעה ושאם קרע לא יצא ידי חובתו. כדי שלא תהיה הברכה שבירך ברכה לבטלה. כיון שהקריעה אינה כהלכתה. כגון שצריך ליזהר שלא לקרוע מיושב שאם קרע מיושב לא יצא י"ח וצריך לחזור ולקרוע כמ"ש מרן סי' ש"מ ס"א.

(יא) שנית ראוי להזהיר את שמשי החברה המתעסקים בענין קבורת המתי' וקריעת בגדי האבלים והבראה וכיוצא. שאם האבל הוא על אביו ועל אמו. שיקרע לו כל בגדיו עד שיגלה את לבו. דהיינו אם לבוש כמנהג הערבי צריך לקרוע הקפטאן והסרדייא והקאמיזא ופאנילה עד שיראה בשרו ממקום הקרע. שכן פסק מרן סעיף ט' שעל או"א אפי' הוא לבוש יו"ד בגדים צריך לקרוע את כולם. וכמפורש בדברי הרב שו"ג ס"ק ל"א יעו"ש ואם הוא לבוש בגדי אירופה לקרוע הקאמיז הלבן המנוהין והג'אקיטא והפאנילה אכן בגד העליון הנק' באפוטי אין צריך קריעה. כמפורש בסעיף יו"ד. ובאשר כי השמש הוא הקורע והוא האומר לו לברך. צריך הוא להודיע כל זה להאבל ואם האבל יתן כתף סוררת לזה. עכ"פ יזהר שלא לברך בשם ומלכות כיון שלא יצא ידי חובת קריעה כדין. והרי נערנו בו ולא שמע. לא יוסיף מכשול גם בברכה לבטלה ותן לחכם ויחכם עוד.

(יב) בשאר המתים שאינו חייב לקרוע רק בגד העליון לבד. נהגו לקרוע בכתונת הנק' קאמיזא כי הלבוש בגדי אירופה הקאמיזא הוא בגד נגלה ונראה. ולא בפאנילה הסמוכה לבשר שהיא עשוייה לקבל הזיעה. ופטורה מן הקריעה. וכמ"ש מרן בסי' יו"ד וכ"כ בס' גן המלך סי' צ"א. ובלבוש בגדי ערבי. די בקפטאן כי הוא הבגד העליון הנראה. אכן הכתונת אינה נראית כמובן.

(יג) במצרים נהגו לקרוע על אביו ועל אמו בצד שמאל שהוא כנגד הלב כדי שיגלה את לבו. וכרכתב הכאה"ט משם מהרש"ל והב"ח ס"ק י"א. האמנם אין הדבר לעיכובא שאם קרע מצד ימין יצא ידי חובת קריעה.

סיו"ב ס"ק י"ח.

(יד) המנהג פשוט במצרים כמנהג ירושלם תובב"א שאין קורעים בחוה"מ על שום מת. חוץ מעל אביו ואמו אם מתו בחוה"מ. וידלא כדעת מרן ז"ל וכן כתוב במנהגי ירושלם ת"ו בסעיף ג' יעו"ש.

(טו) על שמועה רחוקה דאביו ואמו אין קורעים בחוה"מ וכן הוא מנהג ירושלם ת"ו וכמ"ש ג"ע הברכ"י או"ח סי' תקמ"ו. והמחב"ר שם.

(טז) אם מת אביו או אמו ביום טוב ראשון ונקבר בו ביום כיון שאינו יכול לקרוע בו ביום אינו יכול לקרוע בחוה"מ. והדחה הקריעה עד אחר החג. ואינו קורע בחוה"מ שהרי אינינה לא שעת מיתה ולא שעת אבילות וכהוראת הרב מש"ל בפי"א מה' אבל וכן כתב הרב יד אהרן. וכן כתב מהר"מ מלובלין ז"ל הביא דבריהם ג"ע במחב"ר או"ח סי' תקמ"ז וכן מנהגינו במצרים.

(יז) לא נהגו לא בירושלם עיקו"ת ולא במצרי' ואנפיה. לקרוע על מת (שמיעו קרוב) שנמצאו במיתתו בשעת יציאת נשמה. ואפי' היה אדם כשר. אע"פ שרינו מפורש במרן סי' ש"מ סעיף ה' ו', שחייב לקרוע מן הדין. ואפי' על ת"ח ב"מ לא ראיתי בעיקו"ת ירושלם שקורעים כלל. ואפי' ת"ח אינן קורעים. ואפי' אם היו שם בשעת יציאת נשמה. הנם כי מציון תצא תורה. והייתי תמה דעל מה סמכו לעשות הפך הדין.

והנה על אנשי הח"ק המתעסקים תמיד בשמירת המתים וקבורתם וכו', אפ"ל דכיון שואת היא אומנותם. אם באנו להחמיר עליהם להיותם קורעים ע"כ מת ומת. א"כ יהיו תמיד בגדיהם קרועים. ועומדים ערומים. וחסדם יעזובו לבלתי הטפל עוד במתים כי לא ימצא איש שיתרצה לזה וישארו החולים בלי שמירה וימותו יחידי. אכן על שאר העם הנמצאים במקרה בעת יציאת נשמה. או על ת"ח שאינן קורעים עליו אפי' ת"ח העומדים שם. היה הדבר לפלא בעיני. כאלו אין דין זה כתוב בספר. עד שמצאתי להרב שו"ג בס"ק ט"ו שעמד על חקירה זו. ובההיא דעת יציאת נשמה, ישב הדבר כרכתיבנא שהוא ישוב שכליי ומוסבר. וקרוב לו ישב גם ע"ע הת"ח. וז"ל בקצרה: קשה דלא נהגו העולם לקרוע בשעת יציאת

נשמה. ושמעתי באומרים לי שא"כ לא נמצא מי שיעמוד אצל המת בשעת יצ"נ. וכן נהגו בעיה"ק ירושלם ת"ו בחברה של בקו"ח שאין קורעים מט"ז. ונראה דסמכו העולם עמ"ש הרב המפה ז"ל סס"ז. די"א דאין קורעין אלא על ת"ח שהוא רבו וכן נהגו להקל במדינות אלו. אע"ג דדין קריעה על ת"ח פשוט הוא בגמ' ופוס'. נהגו להקל משום דאין לדבר סוף שאין לך עיר ומדינה דליכא בה ת"ח ואם באנו לקרוע ע"כ חכם וחכם לא נשאר עלינו בגר ביום קרה. עכ"ל ודפח"ח.

(יח) אם האבל לבוש היה בגד תפארת שהלך להקביל בו פני שרים. או שהיה לבוש בגד יקר שאם יקרע בו לא יצלח עוד למלאכה. וההפסד מרובה. יכול האבל להחליף בגדו בבגד אחר פחות ממנו כדי לקרוע בו. כנה"ג הגה"ט אות ל"ב משם מהרי"ל הבי"ד ג"ע הכרכ"י בסי' ש"ם אות י"א. והכרכ"י ז"ל כתב דהש"ך לא זכר מתשובת מהרי"ל יעו"ש. ופשט דבריו קשה לסובלו כי לא דיבר הש"ך שם בגדו"ז כלל כמ"ש הרואה. ואולם ג"ע נופיה הלך ברג"ש דבריו. ובשיו"ב אות טו"ב. חזר וישב את דבריו כי כוונתו ע"ע אחר לא על החליפין יעו"ש. ובמצרים אשר נהגו להחליף בגדיהם בשעת אנינות פשיטא דלרידהו שרי בשופי. ועיין לקמן סעיף כ"ז.

(יט) אם מחמת איזה סיבה הוכרח האבל להחליף בגדיו בתוך ז' ימי האבילות

שלולית הנהר

(יז) ודברי הרב עדיין צריכים תבלין. דלמטו בזמן הס"ם לא היו ת"ח בכל עיר ועיר. ועכ"ז המת הייבו לומתו לקרוע. ומדוע נפטר למחו עתה דאין כל חדש. ולפסד לומר דבזמן הס"ם היו התלמידים הולכים ללמוד תורה אצל רבותיהם בישיבות הגדולות שהיו רק בערים מיוחדות. כגון ישיבת סורא. נהרדעא. פומבדיתא. נאוסא. נכרס בינגה. יען היתה חכמת התורה מקובלת מפה לפה. ולא נכתב. ונלופן כזה היה. שכל הת"ח תופסי התורה היו אצל רבותיהם שנים רבות בערים ההמה שנהם הישיבות. עד שנקמכים ומוזכים לעירם. ולא היה נאפשרות להיות החדש מכח אם לא נשמעו לקח מפי רבני ישיבות ההם. והת"ח לא היו מצויים בכל עיר. רק זעיר שם כשנאת בין המוקים. וע"כ מכמי הס"ם נזרו לקרוע על ת"ח שמת ג"ע לכבד התורה ולחבבה על לומדיה וזולתם. כי יקר מאד ערך השגת החכמה בזמן החוא כלמור. משא"כ עתה שכל מכמת תורתיט הקדושה כתובה על ספר. והרבלת תורה עתה מצוייה בכל עיר ועיר. והת"ח מתגוללים בתקומותם למושבותם. ומלחה האדון דעה תבי"ת בכל זוית ופנה כן ירבו ויומלו כי החידלה אם נחלו לקרוע ע"כ ת"ח ות"ת. לא כמלא בגד ביום קרה. וע"כ לא נשאר החיוב רק על מכם שהוא רבו שלמד ממנו רוב מכמתו כדכתב רמ"א. ודברי בעם הם.

האבילות. אם הוא אבל על אביו ואמו מחוייב לקרוע הבגדים שהוא מחליף תוך הז'. ואולם על שאר המתים אין צריך לקרוע שנית מיין קעיף י"ד.

(ך) במצרים אשר פשט המנהג ללבוש שחורים כל י"ב חדש. ומצוים להאומן להכין להם בגדי אבל אלה תוך הז' כדי שימצאו אותם מוכנים אחר הז'. ג"ע בשיו"ב דין י"ד חתר למצוא להם היתר לצוות לאומן להכין להם בגדים אלו. אע"פ שהם בגדים חדשים. מ"מ כיון שהם בגדי אבל וכאב לב שרי. אכן מהיות טוב לצוות להאומן אחר ש"שה ימים. שם. ומ"מ צריך להודיעם שאם האבילות היא על אב ואם שלא ילבשו אותם תוך ז' דאל"כ יתחייב לקרוע גם אותם. ואעפ"י שהבגדים האלה עשויים לאבילות. אין חילוק בדבר וצריך לקורעם וכהסכמת כל הפוסקים דלא חילקו בדבר.

סיו"ג סס.

(כא) מי שלא קרע בשעת חימום או בשעת ההבראה יקרע כל ז' בעת שיזכור. ולא יברך כ"כ ג"ע בשיו"ב (החדש) אות ז'. עברו ז' ולא קרע שוב אינו קורע. חוץ מאביו ואמו שהוא קורע עליהם לעולם אפי' אחר י"ב חדש מרן סי' ש"מ סי"ח וכן הכריע מרן בב"י כדעת בה"ג והרמב"ן וכהירושלמי דמסייע להו דעל אביו ואמו קורע לעולם אפי' אחר י"ב חדש כפי' איתמר ורו"ק.

דיני מה לעשות בבגד הקרוע אחר האבלות

(כב) הבגד שעשו בו הקריעה. אם הוא על אביו ואמו. כך הוא דינו. שאחר שלשים יום שולל הקרע בתפירה שאינה שוה (ול"נ שהוא מה שקוראים בל"ע שללא) אבל לתופרו כדרכו לאחות הקרעים אסור לעולם ואם הוא על שאר מתים. יכול לשלול הקרע אחר עבור ז'. אכן לאחר שלשי' יום יכול לתפור אותו כדרכו והוא הנק' מאחה וללובשו כדרכו. מיין סס ס' ט"ז.

(כג) במצרים נהגו כסתם דעת מרן ז"ל ששלשים יום האמורים לגבי קריעה הם שלשים יום שלמים. שאם פגע בהם הרגל אינו מבטל דין השלשים בענין זה. דקריעה אינה כאבלות. כ"כ מרן הב"י בשם הנהמ"י בשם ראבי"ה. יעו"ש בב"י. וכתב הב"ח שכ"נ דעת מרן בש"ע. ויש חולקים עיין במהריק"ש ובש"ך. ואנן כדעת מרן נקטינן וכן נהגו.

(כד) הבגד שנקרע לאבילות אב ואם שדינו שאינו מתאחה לעולם. אסור למוכרו

למוכרו לגוי. ולישראל מותר אם יודיעינו שהקרע שבבגד המוכר לו הוא קרע שאינו מתאחה לעולם. שהרי גם הקונה אסור לתופרו ולאחות הקרע. ואם לא הודיעו ומכרו סתם הוי מקח טעות ויכול הקונה לחזור בו דיש בו אונאה שהרי הבגד ישאר קרוע לעולם. סס סעיף י"ט ועיין נלח"ט סס.

(כה) במצרים נוהגים הרוב לתת הבגד של הקריעה לעניים. וע"כ צריכים הם להזהר שלא תהיה צדקתם מכשול להעני. שהרי גם העני אסור לאחותו ולתופרו. וע"כ הטוב טוב לעשות בזה הוא כן. שאם הוא בגד קריעה של שאר מתים. שלא ליתנו לעני אלא אחר שלשים. דאז מותר לתופרו ולאחותו. ואם הוא על אבילות אב ואם. צריך להודיע להעני שהקרע שבו לא יתאחה לעולם. ויתננו לו. ואם חושש שמא יעבור העני על ככה. ויחזור ויתפור הקרע. אזי יקרע הבעה"ב כל החלק שבו הקרע מן הבגד. ושארית הבגד יתן להעני. אם יועיל להעני. ואי זילא ביה מילתא לתת לעני בגד קרוע בזה. היותר טוב שיקרע הבעה"ב את הבגד הנז' וישתמש הוא בקרעיו בביתו וד"ב.

(כו) אסור להסיר התחיכה שיש בה הקרע מן הבגד ולהשים תחיכה אחרת תחתיה. ודלא כהט"ז. כ"כ הרב בית דוד סי' קס"ב והבי"ד ג"ע בברכ"י אות ט'. ובשיו"ב חזר הרב וחיזק את הדבר וכן הסכים מהר"י עייאש ז"ל ואין להקל בדבר יעו"ש וכן נקיטינן. וכ"ז הוא לעולם באביו ואמו או תוך שלשים לשאר מתים ופשוט.

הלכות אנינות

(כז) מנהג קדום הוא במצרים שמסתפרין ומחליפים בגדיהם בעת שהמת מוטל לפניהם שעדיין לא התחילה האבלות והוא על פי סברת רבינו הרמב"ם מאריה דאתרין. שיו"ב (החדש) סי' שמ"א סעיף ד'. והן הם הדברים שכתב בחיים שאל ח"ב סי' ל"ח אות מ"ו. שהביא משם הרב דבר משה יו"ד סי' ע"ב שכתב שמנהג זה דווקא לבני מצרים שנהגו ע"פ הרמב"ם אבן לא במקומות אחרים. ומנהג ארץ הצבי וטורקיאה להחמיר יעו"ש. וכן דעת מהריק"ש בהנהותיו להקל יעו"ש. ואתמהא על הרב המחבר מנהגי מצרים ז"ל שכתב ברין זה ענינו הרואות שבמצרים מסתפרין ומחליפים בגדיהם וכו' ועיין וכו' יעו"ש. ולא ידענא למה תלה הדבר בעין רואה. כאלו הוא מנהג חדש שנהגו בימיו. והלא אזן שומעת דברי חכמים ונכתב בספר מנהג מצרים מדורות לפנים. ופלא הוא.

(כח) אונן נקרא כ"ז שלא נקבר המת ונסתם הגולל. ודינו הוא שאסור בבשר ויין. ורשאי לאכול דברים אחרים. אכן לא בכית שהמת מוטל בו. ואינו מברך לא המוציא. ולא ברכת מזון. ואין מצטרף לזימון אם אוכל עם אחרים. ואינו מצטרף למנין יו"ד (ברכ"י) כללו של דבר הוא פטור מכל מצות האמורות בתורה. ואפי' אם יש לו מי שיתעסק בצרכי מתו וקבורתו. ואם רוצה להחמיר על עצמו אינו רשאי. ואם הוא אונן בשבת ויו"ט שהמת נקבר בליל מוצאי ש"ק. מותר לאכול בשר ולשתות יין ומברך. דמזמנין עליו. וחייב בכל מצות שבתורה. חוץ מתשמיש המטה שאסור.

מרן סי' שמ"ח סעיף ג'.

(כט) מת ביום טוב ראשון. אם קובר מתו בו ביום ע"י עכו"ם. חלו עליו כל דיני אינות אעפ"י שהוא יו"ט. דהא כיון שרעתו לקברו בו ביום אונן גמור הוא. וכ"ש וק"ו ליו"ט ב' ש"נ. שם.

(ל) במוצאי שב"ק לא יבדיל האונן עד אחר הקבורה. ואם הוא צריך לאכול קודם הקבורה. יאכל בלי הבדלה. ולא יתפלל ערבית עד אחר הקבורה. ואם לא נקבר המת עד הבוקר פטור גם מתפלת שחרית עד אחר הקבורה אם לא עבר זמנה. סס סעיף ג'.

(לא) אם שמע האונן ההבדלה מאיש אחר קודם שיקבר המת לא יצא ידי חובתו וצריך לחזור ולהבדיל. כיון שבעת ששמע לא הוה בר חיובא. ג"ע בברכ"י סי' שמ"א אות י"ט משם מהר"מ והג"מ והרא"ש ורבינו ירוחם יעו"ש.

(לב) מי שמת לו מת בעיר אחרת ומביאים אותו למצרים לקוברו. ויש לו קרובים מתאבלים פה העירה. אם מביאים המת למצרים לקבורה. בו ביום שהגיעה השמועה לקרוביו. א"כ האבלים אשר פה מצרימה מיד חלה עליהם האנינות וכל דיניה מעת השמועה. שהגיעה להם שמת ומביאין ארונו לכאן. אכן אם אינן מביאין הארון בו ביום כגון שהיה דרך רחוקה ב' ימים וכ"ש אם רחוק יותר. לא חלה עליהם הקרובים שבכאן אפי' דין אנינות עד אשר יביאו הארון למקום קבורתו. וכדעת הרמ"א ס"ג משם רבינו יונה.

(לג) עובדא הוה פה מצרימה. באיש אחד שהלך ללוות את אמו למדינת הים למעייני הישועה. ומתה בדרך בעיר אחת שאין בה קברות ישראל. והאח הנז' הודיע לאחיו בו ביום ע"י קו הטיליגראף שמתה אמם ביום פ' ומביא אותה למצרים לקבורה בקברי משפחתה אכן הדרך רחוקה מהלך המשה או ששה ימים. ובאו לשאול מב"ד משפט מה לעשות. והוריתי להם

להם כי לענין האבילות הדין פשוט שלא חלה על שום אחד מהם לא על בנה שעמה. ולא על בניה שבמצרים דין אבילות כלל עד שיבוא ארונה ותקבר ויסתם הגולל. שהרי כולם מצפים לביאת ארונה. וכולם יודעים שמקום קבורתה תהיה פה העירה. ואין להם ספק בדבר כי כבר השינו רשיון מאת הממשלה יר"ה להכניסה למצרים ולקוברה בקבר משפחתה. ואין זה ענין לדין נמסר לכתפים. האמור בס"ג מכמה אנפי: האחר כיון שבנה האונן הרי הוא בא עמה. ושנית כי אין מלחי האניה שמביאים את ארונה. כתפים הקוברים מתים. ואין עליהם מוטל לקוברה ועדיין עתידים למוסרה לכתפים שהם הקברנים. שלישית שכולם מצפים ביאתה למצרים מקום שרוב בכל האבלים עליה הם תושבי העירה. והאורך בזה ללא צורך. אכן לענין האנינות דינן חלוק. שהבן אשר הוא עמה כיון שמתו מוטל לפניו חלה עליו האנינות אריכה מעת מיתה עד עת הקבורה. וסתימת הגולל. האמנם הכנים אשר במצרים כיון שהדבר ברור שאי איפשר שיגיע הארון פחות מחמשה או ששה ימים אין להם דין אנינות עד שיגיע הארון למצרים. והוא פשוט ועיין בפתחי תשובה ס"ק כ"ב מ"ש משם הגאון נידע ביהודא ז"ל ודו"ק. וכן נעשה כמה פעמים פה מצרימה. והדין דין אמת ודו"ק.

רד) המנהג במצרים כמנהג ירושלם ת"ו שהבן שהוא אונן אומר קדיש על מטת אביו קודם הקבורה. ויועיל לאביו. ויש סמך למנהג נ"ע בברכ"י סי' שמ"א אות י"ב. וכן הוא מנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו ומצאת כי תדרשנו בה' אנינות אות א' יעו"ש.

דיני הלויה וההספד

(לה) המנהג פשוט עתה בעיקו"ת ירושלם ת"ו ובמצרים. שאם יש מת בעיר והוא אדם פשוט שאין בני העיר מתבטלים ממלאכתם להטפל בו ודלא כמ"ש מרן בסי' שמ"ג. והטעם מפני שיש להם חברה מיוחדת המטפלת בצרכי המתים ורחיצתם וקבורתם ובאים על שכרם מקופת הקהל. וע"כ פקע מעליהם החיוב להתבטל ממלאכתם. דהרי הם שלוחי הקהל. וכ"כ הרב שו"ת בסי' נש"ם סקכ"ו. דבמקום שיש חברות המטפלים בעניני המתים אינן נזהרים בזה ואינם צריכים להזהר. יעו"ש ופוק חזי מאי עמא דבר.

(לו) המנהג פשוט במצרים שאין מספידין לקטנים כלל כל שלא הגיע לשנות איש. אבל צדוק הדין וקדיש אומרים על תינוק שעברו עליו

שלשים

שלשים יום. וכמ"ש מרן בסי' רש"ם ס"ד יעו"ש. וכן המנהג גם במצרים שלא להתפלל בבית האבל מו"ע כשאר האבלים. רק האבל בא לבהכנ"ס. ואחר התפלה חזן הכנסת הולך אצלו, וגם הקהל המתפללים עומדים מסביב להאבלים. והחזן אומר לו צדוק הדין ופסוקי דנחמה אח"כ. ואמנם בענין ההשכבות לקטנים. פה מצרים נוהגים לעשות השכבה לקטנים בסדר זה. שהחזן עושה השכבה לאביו של האבל, שהוא זקנו של הקטן המת. ואם אביו של האבל קיים. עושים השכבה לזקנו. בהזכרת שמו. ואומר ונפש בן בנו. או ונפש בן בן בנו. רוח ה' תניחם בנ"ע. ואם הקטן שמת היא נקבה. עושים השכבה לזקנתה. או לאם זקנתה. בהזכרה שמה. ואומר ונפש בת בתה. או בת בת בתה ריי"ת בנ"ע. ומנהגם יש לו סמוכות כדי להחזיק אמונת השארות הנפש. וד"ב.

(לז) במצרים המנהג פשוט שאין מכניסין לבית הכנסת שום ארון מת כלל. וכבר כתבנו זה במקומו באו"ח הלכות בהכנ"ס סעיף ב' יעו"ש.

(לח) מצרים אתרא דנהיגי להביא מקוננות לאיש ולאשה במקרה מר ב"מ שמתו בלא עת. כדי להנדיל ההספד. ונ"מ לדינא שחייב הבעל להשכיר מקוננות אם מתה אשתו רח"ל בלא עתה. ואם לא רצה מוציאין ממנו בעל כרחו כדפסק מרן סי' שד"ם ס"ג. ובאה"ע סי' פ"ט ושם מבואר שאם לא הניחה אחריה כלום מה לירש אותה הבעל אין מחייבים אותו. דהא לדעת הרמב"ם גם בקבורה אינו חייב יעו"ש. ואם שאין הדין כן אכן גם לחייבו לשכור מקוננות לא. ופשוט.

זכ"ן הוא מה שנוגע לענין דינא. האמנם המקוננות אשר יש פה מצרים. נאה לקונן עליהם וראויים לקוברם בחייהם. וביטולם יפה מאד מקיומם. כי המקוננות האלה גויות נינהו. ואין מספידין את המת בשבח מעשיו ומדותיו כדרך ההספד העשוי לרוח ישראל ודתו. רק קול נהי פנום יוצא לגוי וישראל כחדא מחתא. שנית כי מביאים את המקוננות גם בימים האסורים בהספד. והם מקוננות ממש שאחת אומרת וכולם עונות אחריה שהוא אסור מדינא כמ"ש מרן באו"ח סי' תקמ"ז ס"ג. ולוא היו מקוננות ישראליות כי עתה נמנעו הם מצד עצמם. אכן הנויות בהמה המה להם. ועוד שהם מנדילים את המספר בימים האסורים בהספד אפי' אחר שנקבר המת. שזה אסור מדינא בכל אופן. כמ"ש מרן שם. והאיש היראי יוכיחם בשובה ונחת. כי קשה מאד מאד שישמעו מוסר ותוכחת. בעת מרה נפשם

ותחתם

ותחתם הארץ תרגז וקולם ירתיח סיר וקלחת. ועכ"פ אם משפחת המת רוצים להביא מקוננות כאלה בחוה"מ וימים האסורים. והבעל ירא אלהים ואינינו חפץ במקוננות כאלה. בזמן כזה. אין מוציאין ממנו דמי המקוננות בע"כ. דאין לנו כח לכפותו לפזר ממונו במילתא דאיסורא ופשוט הוא.

(לט) במצרים חדשים מקרוב הנהיגו להביא על בחור או בתולה כ"מ משוררי המוזיקה שמנגנים באחד קול עצב משבר הלב. נ"ל דהא שרי אפי' בחוה"מ. דלא גרע מנשים מענות לבד דשריא כיון שכולם עונות כאחת כמ"ש מרן שם. וכ"ש הכא במשוררי המוזיקה שאין כאן לא דיבור ולא אמירה. וכל המנגנים כאחד בקול משבר הלב. דלכבוד המת פשיטא דשרי והא עדיפא ועדיפא ממקוננות הנויות. שאין דרך לנגן בכלי המוזיקה רק בעת הלוית המת. ולא אח"כ כ"ל. ופלטינן מכל הנך חששי. שבסעיף הקודם ישמע חכם ויוסיף לקח.

(מ) במצרים המנהג פשוט לשאת את המת מביתו לבית הקברות בעגלה רתומה לסוסים. ואין הכתפים נושאים את הארון רק מביתו עד פתח החצר ששם העגלה עומדת ומוכנת. וטעמם ונימוקם עמם. כי בית הקברות רחוק מאד כשיעור שעה וחצי. מהעיר וארונות המתים הם של מיני מתכות יפים וכבדי המשקל. ופשיטא דכזה איכא כבוד המת טובא. וע"כ אין נזהרים הכתפים לחלוץ מנעליהם כמ"ש מרן סי' שנ"ח. דהא אין המת מתעכב שאין הם הנושאים הארון רק העגלה. אכן בפתח בית הקברות מעמידים העגלה ונושאים על כתפם הארון עד מקום מנוחתו. ונכון הוא.

(מא) גם המתים ברחוב המיוחד ליהודים שהכתפים מביאים אותו מביתו עד פתח הרחוב מקום עמידת העגלה. אין חשש כדי שיצטרכו לחלוץ מנעליהם וסנדליהם. דהא כ"ע מכתפי זה נכנס וזה יוצא לשאת קצת את ארון המת. וכיון שאין הכתפים מיוחדים אין קפידא. ועיין בט"ז סי' שנ"ח.

(מב) מת ביו"ט ראשון. פשיטא ופשיטא שמותר לנוי להביא עגלתו וסוסיו לשאת את המת לבית הקברות. דהא אפי' מלאכות גמורות דאורייתא. הותרה אמירתן לנוי ביו"ט לכבוד המת כמ"ש מרן סי' תקכ"ו עאכו"כ בשבות דרבנן. וכבר כתבתי בזה לעיל בח' או"ח בה' יו"ט סעיף ד' קחנו משם. וכן נוהגים היום במצרים. ופשוט הוא.

(מג) המנהג פשוט במצרים שאומרים על המת צדוק הדין וקדיש לפני ארונו

ארונו המונח בבית או בחצרו אם הבית קטן מהכיל. ועוד אין מעמידין אותו בשום מקום כלל, כי אם אחר שנסתם הגולל אומרים צדו"ה והשכבה. ואמנם בעיקו"ת ירושלם ת"ו מעמידין את המת לומר עליו קדיש לא פחות מג"פ. הראשונה בפתח הצר המת ולא בביתו. שנית ע"פ בית הכנסת אם יעבור דרך שם. שלישית בפתח שער העיר. ובאדם חשוב גם יותר מזה. האמנם במצרים לא נהגו כן. ואפי' אם יעבור ע"פ בית הכנסת אין מעמידין אותו כלל וכלל. ואמנם אם לא אמרו עליו קדיש בביתו מאיזו סבה שתהיה. אזי אומרים עליו צדו"ה וקדיש בפתח רחוב היהודים ותו לא.

(מד) מנהגינו פשוט במצרים ללוות את מתי הגוים מאיזו אומה ולשון שיהיה, אם מזמינין אותנו על כך. מפני דרכי שלום. וכ"ש לגדולי המלכות אשר הוא גם נימוס מדיני ומוסרי. ובפרט במלכות מצרים אשר כל הדתות והלשונות כבודן שוה, ולכבוד הוא לכבד את כל אדם. וכמ"ש מר"ן ד סי' שס"ה.

(מה) כמה טוב ויפה ונעים מנהג מצרים שאין שום אשה יוצאת אחר המטה כלל. לא בעיר ולא בבית הקברות. ומנהג יפה הוא ומציל מכמה סכנות ח"ו וכזה ראה וקדש. ישמרם צורם. ויהיה מגנם וסתרם. אמן.

דיני מאבד עצמו לדעת רח"ל

(מו) המאבד עצמו לדעת אין מתעסקים עמו ולא מספידין אותו ולא מתאבלים עליו ולא קורעים ולא חולצים. אבל עומדים עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אבלים וכל דבר שהוא כבוד לחיים. סי' שמ"ה א'.

ומהריק"ש ז"ל פירש הדברים ברחבה וז"ל. אין מתעסקים עמו לכל דבר פי' לא לרוחצו. ולא להלבישו בגדים נקיים ולבנים. ולא להוליך לפניו נר ביום כמו שמוליכים לכבוד המת. ולא לומר עליו צדוק הדין שאומרים בו כי זו היא דרך לכל העולם. ואפשר שיתאוו מרי נפש לעשות כן. ועוד שהוא דובר שקרים שאין כך דרך העולם. ואין קוברים אותו בבית קברי ישראל כי אם בריחוק מקום. ואין עושים לו הקפות שנוהגים לעשות על מתי ישראל. ועושים כל אלה הדברים בפרהסיא משום הנשארים ישמעו. ואין מתאבלים עליו. ויש אומרים דאין למחות ביד הקרובים אם רוצים להתאבל. ואין מספידין אותו וכ"ש ע"י ספדן. אכן אומרים עליו ברכת אבלים מפני שמתפללים

שמתפללים על החיים שאומרים נודר פרצות וכו' וכל דבר שהוא כבוד לחיים כגון הבראה וכיוצא עושים. עכ"ל.

אמ"ה ברורנו זה אשר הפרזן מרובה, ואברה האמונה ונתרופפה היראה מאד לראבון לכב. ראוי והגון לכל רב ומו"ן היושב על כסא ההוראה להיות נוטה ראשו ורובו לצד החומרא בענין מעל"ד. כאשר ינישו לפניו את משפטו. ואחרי שהרב המו"ן חקר ודרש והתברר לו שהמעל"ד לא היה שכור, ולא מבולבל ברעתו, ולא בעל יסורים ומכאובים קשים, שהיה סובל. ורק טרף נפשו באפו ברגזו ובחמתו. ובפרט אם הוא מפורסם לאיש בלי דת. ידונו בו ככל חומר הדין שכתב מהריק"ש בדין מעל"ד מבלי התחסד לבקש לו קולות וקולי קולות להעבירו מסוג מעל"ד.

והנה בשבים עדי וסהדי במרומים. כי בשנים הראשונות לשבתי על כסא ההוראה בקריה עליזה זאת מצרים יע"א. נמס לבי כרונג וערדה אחזתני מראות ברע. כי ענין מעל"ד היה כאב מצוי מאד. וכמה איבדו עצמם לדעת על סיבה קלה. או בעבור כבוד מדומה. או לחשק טינוף הזמה אשר לא השיג. וכהנה מהסיבות אשר תיו הקיקלון רשום עליהם. ואני שנסתי מתני ונמרתי בלבי לגדור את הפרץ הזה אם יהיה ה' עמדי אשר הושיבני לכסא שופט. ובמקרה הראשון שבא לידי. אחר הבירור שאיבד על"ד מחמת רוגז וקצף ולא היה שכור ומבולבל וכו' נתתי עליו חומר הדין ככל אשר כתב מרן מהריק"ש ז"ל. ולא נתתי אל לבי לתור ולחפש בדברי הפוסקים למצוא צד קולא אשר אולי אמצאנה בדבריהם ז"ל. כי לבי הומה עלי מאד. שראיתי שנשתרבב הנגע הזה מערי אירופא. ובילדי נכרים השפיקו להתלמד מן המקולקלים שבאומות אשר זה דרכם בכל שנה מאברים ע"לד למאות ולאלפים על סיבת מה בכך. כי אין להם אמונת השארות הנפש. ולא דין וחשבון בשאול אשר הוא הולך שם. ולא יראת אלהים. וע"כ בהציק להם הזמן מעט קט. לא ויקבלו רין שמים באהבה. ובשעה מועטת יוציא עצמו למרחב ע"י המות אשר יקרא לו. לא כאלה חלק יעקב אשר הוזהרנו על רציחת הנפש ושמירתה ואנחנו מאמינים באמונת הגמול והעונש ע"כ המעשה אחר המות. ברוך אלהינו שהבדילנו מן התועים. ועוד אחריו בזמן לא רחוק אידע עוד מאורע שאיבד על"ד אשר נתברר לי ענינו וגם עליו נטיתי קו הרין לכל חומרותיו בפרהסיא ותהי העיר לחרדת אלדים. וכאשר ראו כל זאת אלה רופפי אמונה שהעונש החמור כזה יעטה עליהם חרפה ועל משפחתם אחריהם. בהיות נעדר מהם כל

כבוד

כבוד המתים וכיוצא. מאז חדלו רוגז ותלי"ת שננדדה הפרצה כמעט כורה. ומאותו זמן עד היום אין פרץ ואין צוחה. כן יהיה תמיד. וגם פי מלאתי תוכחות מוסר ברדשות ברבים לעת מצוא.

ועל כן הרב המו"ץ תהיינה עיניו פקוחות לראות מה הזמן דורש ממנו ולהיות עומד לנדור פרץ. ובפרט ברורותינו אשר מלחמת החיים קשה כקריעת י"ס. ומרי נפש רבים המה. ה' ימתיק להם את חייהם ברחמיו המרובים. וע"כ אין לו להתחסד יותר מהמדה. וממ"נ למאי יחוש אם בשביל כבוד החיים של משפחת המת. הלא אין ננרע מכבודם בשנם יהיה המת מעל"ד לכל חקותיו ומשפטיו. ואם יחוס על נפש המת. הלא בכל כבוד אשר נעשה לו. אין בכח אנושי למלטו ממשפטי העונשים הצפויים לו מאת הבורא ית"ש על אשר שלח ידו בפקדון שאינו שלו. ובהדי ככשי דרחמנא למה לן. ואדרבא בהחמירו על מעל"ד אחד לעשות בו משפט כתוב אחרי שנתברר לו ענינו. הלא הוא יתן חיים למרי נפש אחרים שלא יעשו כמעשהו. והוא והם יבחרו בחיים. ויוסיפו לו ולהם שנות חיים. וד"ב הערה.

(מז) עוברא הוה במצרים באשה חולנית חולה ארוך באופן שנתקלקלו כל האיברים הפנימים. והרופאים נלאו לרפאותה ולא נרפאה רח"ל. ולבסוף אמרו הרופאים נואש לרפואתה ולחייה. ופעם אחת מעצמת מכאוביה רח"ל אשר תקפו עליה. וביודעה כי אין לה ארוכה ומרפא. השליכה עצמה מהחלון ואחרי זמן מועט מתה. והוריתי שאין לה דין מעל"ד כלל. וק"ו הדברים ממ"ש הרב בית לחם יהודה אשכנזי ז"ל הביא דבריו ג"ע בכרכ"י אות ה' שאם המית עצמו מחמת שמתירא ליפול ביד שופטי הגויים שמענין עינויים נדולים אין לזה דין מעל"ד. וראיתו מדברי התוס' בניטין פ' הניזקין בילדים וילדות שקפצו

תוך

ישרולית הנהר

(מז) ומפסר לרמוז ע"ז דרך הלצי כוונת הכתובים בחיוב ח'. למה יתן לעמל לחוד ומיים למרי נפש. המחכים לנוות ומינגו ויפרדוהו ממטומים. המתמים אלי גיל ישישו כי ימלאו קבר ע"כ. שהכתוב מדבר על בעלי היסורים אשר חיוב מתנוגן על מייסם כי טוב מותם. אחר אלו הנרי נפש אשר אין להם חפץ בחיים. והם מחכים למות שיבוא ויפדם ממטוקותיהם. אלן אינו. ומה יעשו הם ויפרדוהו ממטומים שהם מופרים אחריו ויוליאהו ממחבואו ע"י שיעיתו עלתם נידים. זאת תהיה שמחת גילם. ישישו כי ימלאו קבר. כי נמותם ימלאו מקום קברם נכון בדרך כל הארץ. ולא להתוות כליהם תיו הקיקלון שלא מאבדי עלתם לדעת ולקוברם בדיחוק מקום מקברי מפפחתם. והטעם כי הם מתים בחייהם רח"ל וכאן הוא.

תוך הים יע"ש. והרי התם דהחשש הוא לעתיד שמא יענוהו, הגם שאינו ברור. ועוד דבעת שמאבר עצמו הוא בריא ושלם רק שמתירא שיענה. כ"ש בנדו"ד דהיא מעונית ונדכית ביסורים קשים ומרים. והרי היא מתה בחייה רח"ל וגברא קטילא היא. וכ"ש שיש לחשוש טובא שמא נטרפה דעתה מעצמת מכאוביה וכיוצא שאין לה תקוה להתרפא רח"ל. וגם ידעתיה שהיתה מן הנשים הכשרות שעמדה לפני לדין עם בעלה בהיותה בחיים עד"פ ומצבה היה מכאיב הלב. ועל כן צויתי לעשות לה כבודה הראוי ולקברה בין בני משפחתה ולהתאבל עליה כדת. ודברים ברורים הם לכל מבין.

(מח) הפורשים מדרכי ישראל ופרקו מעליהם עול המצות ואינן נכללים בכלל ישראל בעשיית המצות ובכבוד המועדות וכו' והרי הם בני חורין לעצמם ככני בלי דת וכן המומרין. אין אוננין ואין מתאבלים עליהם אפי' הקרובים. אלא אוכלים ושמחים ולוכשים לבנים ומתעטפים לבנים. מרן סעיף ה'. וכתב ע"ז מהריק"ש בהנהותיו. וכן ישראל נושא גויה או ישראלית שנשאת לגוי ברצונה. עכ"ל.

והנה מפשטות דבריהם נראה ברור שכל החומרות שנאמרו במעל"ר עושים גם לאלה הרשעים שפרקו מעליהם עול הדת והם ב"ח ככני בלי דת, וראיה שהרי החמירו באלה לומר שאפי' הקרובים אינן מתאבלים עליהם

מה

שלולית הנהר

שם נדברי הרב למס יהודם ים לתמוה, דלמה זה הוכרח להביא לדיא מדברי התום' דניתין בענין ילדים וילדות. והלא בענין זה שמתיירא ליפול ביד הגויים ויענוהו בספנים גדולים. מ"כ הריל בדרך מסם כי ע"כ מקדים להביל עלמו מיד דודפיו, ומ"כ הכי זה עלמו ענין שמול שמיבד עלמו לדעת בתומכו פן יתעללו בו הערלים שהיה בדרך מהפלסתים. וענין שמול הכי הוא מפורש לפניכו בדברי הטור ופסקו מכן בסעיף ג' שכתב וכן גדול שמאבד עלמו לדעת והוא מנום כשמול המלך אין מונעים ממנו דבר. וכן ים לתמוה על ג"ע הנרכ"י שהוכרח להביא לדיא לדין זה מדברי הרב בית למס יהודם. והנה מפורש לפניכו בדברי מכן. ותולי י"ל שענין הטיטי התמור בדברי הרב בית למס יהודם הוא רק טיטיים גדולים שליכו ברור שימיתוהו כלל. רק למען חביל עלמו מיסורי הטיטיים הוא מקדים להמית עלמו בפועל. ולכמור יתיר לזה הביא לדיא מעובדא דילדים דילדות שבשבו לקלון לבד ולא להמיתם, שמס ימיתום מ"כ מיבדו שהויבים שבשבו חומם את המבדם כמובן. לכן ענין שמול המלך היה ברור לו המות שימות במלחמה. הן מלד כי היובד למלחמה להכוג לו ליהרג. וגם ידע שלא ימלט מהמות כמו שהודיעו שמואל הנביא ע"ה בעת שהעלוהו ע"י לוג כמפורש בכתובים. ומ"כ המות הוא דבר ברור והמלטי ולחשש שמא יתעללו בו בעת המות והקדים להמית עלמו ודלא דלא מיקרי מיקור מעל"ד. ומ"כ מין לדיא לכדונו מענין שמול המלך. ומפיב מייתי לדיא לזה מהביא דניתין ודוק.

מה שלא הזכיר מרן כפי' זאת החומרא במעל"ד. ולא עוד אלא שציוה לאכול ולשתות ולשמות. ואם אנחנו מצווים ועומדים לשמוח במיתתם. ק"ו שאין אנו עושים להם מה שנעשה למתים הכשרים וזה ברור מאד. האמנם ברורנו זה אין אנחנו יכולים להנהיג קו חומר הדין בענין הזה. וכ"ש לאיש שנושא נויה וכו' אשר הותרו נישואי התערובות גם מצד הממשלות בעוה"ר. וד"ל.

במצרים עיר הערינה, יומא כי האירנא, האנשים אשר הם בני בלי דת ואמונה, הם כת לעצמם ויש להם בית הקברות מיוחד להם. שם רשעים חדלו רוגז ושם ינוחו. ובני הכת שלהם הם המטפלים בקבורת מתיהם כפי נמוסיהם. ברוך שהבדילנו מהם. תלי"ת.

ועובדא הוה במצרים זה מקרוב שאיש ישראל היה נשוי נויה וילדה לו בנים ובנות והיא רצתה להתגייר. אכן הבעל עמד ברשעו ולא רצה לגיירה. והייתי מצטער מאד ע"ז וכפרט על בניו אשר כל אחד צריך תיקון כדי להכניסו לקהל ישראל ולא עלתה בידי לתקן הדבר כלל. וכשנפל למשכב שממנו לא ירד, הייתי מחשב דרכי מה לעשות לחוש לסברת מרן מהריק"ש ז"ל מאריה דאתרין. כי בכולם אפשר להעלים ולא לעשות לו שום כבוד מהנז"ל. אכן לקוברו בריחוק מקום מקברות ישראל, הוא דבר קשה כי תהיה לי מלחמה שלא אוכל עמוד בקשריה כמובן. ומאת ה' היתה זאת שבעת חוליו בצואתו גילה את מצפוניו שהוא מהכת שאין להם דת ואמונה ובמיתו באו בני חבורתו וקברוהו בקבריהם המיוחדים להם, וניצולנו משני הדינין כאחת. ת"ח כמה גדולים צדיקים במיתתם שהקב"ה מקיים את דבריהם, זכותיה דמר תגן עלן, ולהיות בעזרתנו לעמוד על משמרת הקדש ולעשות רצונו כרצונו תמיד. אמן.

(**מט**) הפורש מן הצבור ואינו נושא עמהם בעול מסים וארנוניות שיש על הצבור מתאבלין עליו. אבל אין בני העיר חייבים להתבטל ממלאכתם בשבילו. מהריק"ש. והן דברי הרמ"א בהגה סעיף ה'. מדברי הרב נמק"י בסוף מ"ק יעו"ש. מה שהוסיף הרמ"א שאין חייבים להתבטל מטלאכתם הם עפ"י מ"ש הרמ"א בספרו דרכי משה. כי הנה כתב מרן בכר"ה שהרשב"א ז"ל חולק על הנמק"י ז"ל. דאין הפורש מן המס בכלל הפורש מן הצבור ואינו אלא כאחד מבעלי עבירה או כאחד הגזלנין. ולא כל הגוזל את הרבים מיקרי פורש מן הצבור. עכ"ל הרשב"א הובא בכ"י ובר"מ שם. האמנם הרב ד"מ כתב שם, דנהי דלא מקרי פורש מן הצבור מי שאינו פורע המס כדי לעשות בו כל

חומרי הפורש מן הצבור. אכן לענין להתבטל ממלאכתם גם הרשב"א מודה יעו"ש. ועפ"י דבריו בד"מ נכתבה גם ההגה הזאת דרמ"א ז"ל לומר דלענין להתבטל ממלאכתם בשבילו, אין כאן פלונתא כלל. וסרו מהר כר השגות הרב שו"ג ז"ל בס"ק ט' וס"ק י"ג דהשיג על הרמ"א שהביא דברי הנמק"י ז"ל והלא הרשב"א פליג עליו יעו"ש. ואתו הס"ר דהרמ"א ז"ל נפק דק ואשכח דלכ"ע להתבטל ממלאכתם אין חייבין כיון שלא היה נושא בעול הצבור ודו"ק.

(נ) הפורש מן הצבור בעניני הצדקה ועזר האביונים. כגון שיש בעיר מוסדי הצדקה קבועים ויש להם קופה מיוחדת לכל מעשי הצדקה. וכל אחד מבני העיר משלם כיכולתו לקופות הצדקה ההן. ונמצא בהם איש אמיד בנכסי, שבחייו לא פרע ולא רצה לתת שום עזר לשום קופה כלל ומת, הא פשיטא ופשיטא דאין הצבור חייבים להתבטל ממלאכתם וק"ו הוא ממי שאינו פורע המס וארנונא אפי' דהוו מסי מלך ושרים. כ"ש וק"ו במי שאינו פורע כלום לקופת הצדקה שהיא חלקו של מקום כמ"ש מלוה ה' חונן דל.

אלא דיש צד רחב לומר דזה נקרא פורש מן הצבור גמור. שהרי רבינו הטור כתב שהפורש מן הצבור הוי מי שאינו משתתף עם הצבור בעשיית המצוה יעו"ש. וענין מוסדי הצדקה של הצבור הוא מוסד המתחלק לענפים רבים של מצות. להספקת משרתי הקהל, לבקו"ח, לת"ת, להלבשת ערומים, לעזר לאביונים בחגים ובמועדים, וכיוצא וכיוצא. ונמצא שכל ישוב המריני ושמירת מצות רבות תלויים במוסדי הצדקה אשר לעדה. והאיש הזה הפורש מן הצדקה הזאת הוא פורש מעשיית המצות ופורש מן הצבור מיקרי גם לדעת הרשב"א ז"ל, דשנא ושנא הא מהך דמסים וארנוניות כמ"ש.

אלא הגם שלא נכחד שיש מקום לבעל דין לחלוק שאין הפורש מן הצדקה מיקרי פורש מן הצבור. הא ודאי לא גרע ממי שאינו פורע מס. דכבר כתבנו משם מהריק"ש והרמ"א בהגה ובר"מ שאין הקהל חייבים להתבטל ממלאכתם ולהטפל בכבודו כי גלה ממנו בהיותו פורש מדרכיהם ושערי העזר"ה ננעלו בפניו ה"פ.

(נא) עפ"י האמור בסעיף הקודם, השבתי שואלי דבר אשר נשאלתי מאת גדולי עדתינו הע"א בעובדא כנדו"ז ממש שאיש אמיד מת אשר לא רצה בחייו לפרוע כלום. ורצו הקהל העי"א לעכב קבורתו עד שיתחייבו יורשיו אחריו לשלם כל כסף הקצבה שהיה על מורישם לשלם עד יום מותו. ובאו בטענה כי הבית עלמין הוא מקנת כסף הקהל. ולא יתנו לו מקום אחוזת קבר

עד

עד שלמו את אשר עליו. ושאלו את פי אם יוכלו לעכב קבורתו. והסברתי להם כי לעכב קבורתו הוא דבר נמנע מכמה אנפי. ראשונה שלטענת שהקרקע מקנת הקהל. הא ודאי שיורשיו ישלמו דמי קבורה כפי שיעורו וכפי הקצוב בפנקסי הקהל לאיש כמוהו. ואין כאן מקום לעכב קבורת המת. שנית, שאפי' המעל"ד בכל חומרותיו. לא לענין קבורתו ותכריכיו נאמרו שבזה חייבים הקהל לקוברו וכמפורש בדברי הרשב"א הבי"ד מרן בכד"ה וז"פ. שלישית מפני חקי המלכות יר"ה אשר לא תרשה לעכב נוית המת בבית על שום אופן שיהיה. רביעית שאין בידינו לכוף את היורשים לפרוע חוב זה עפ"י הדין. ובפרט עתה שהוא חפשי מן המצות. ואולם למיגדר מילתא בפני אחרים שלא יעשו כמעשהו ויתקלקלו סדרי הישוב המדיני ח"ו. זאת נעשה. נודיע ליורשים שאפי' שישלמו דמי קבורה. זהו קנין מקום לקברו. והרי בית עלמין לפניהם ילכו הם עם הקברנים ויקברו את מתם. אכן אין להקהל שום חיוב להתבטל ממלאכתם ולבוא לגמול עמו חסד. ולא לעשות לו ככוד ויקר הנהוג בארץ הזאת לאנשים נכבדים. והדבר הזה אנחנו יכולים לעשותו הן מצד הדין והן מצד הממשלה יר"ה אין לה מה לדבר בענין הזה. וכן היה. והיורשים בראותם כי הדבר הזה ימיט עליהם חרפה ובוז, כמובן. נתחייבו יורשיו שכולם היו גדולים. לשלם כל החובות שעל מורישם עספ"א וביתר שאת. וכן היה. ברוך המקדש שמו ברבים. ישמע חכם ויוסיף לקח. כיצד להתנהג בענינים כאלה וה' יעזרנו עדכ"ש.

הלכות טומאת כהן

(נב) המנהג פשוט במצרים כמנהג עיקו"ת ירוש' ת"ו שאין הכהנים נכנסים ולא יוצאים מפתח שהמת עתיד לעבור תחתיו ולצאת מן אהל לתחת האויר משום טומאה העתידה לצאת. וכ"כ מהריק"ש ז"ל וכן הוא מנהג עיקו"ת כמ"ש בספר המנהגים אות י"ד.

(נג) אם מת בשבת שעתיד המת להקבר בלילה ואין סוף טומאה עתידה לצאת בו ביום. מותר לעבור תחת הפתח ההוא ביום השבת. אכן צריך ליזהר משתחשך. וכן הוא מנהג ירושלם ת"ו כמ"ש בס' המנהגים אות ט"ו.

(נד) המנהג במצרים שאותם ז' מתים שהכהן מטמא להם ומצוה שיטמא להם. והם אביו, ואמו, אחיו, ואחותו הבתולה מן האב, בנו, ובתו, ואשתו

ואשתו (הנשואה כדת עיין לקמן סעיף צ״א) שמטמא להם אפי׳ שלא לצורך כגון שיש לו מי שיטפל במתו. וכסתם דעת מר״ן. ומינה שאפי׳ אם מת לו מת בשבת דאין כאן צורך לטומאה ביום השבת דהא אינו יכול להבין כלום. נהגו במצרים להקל. מהריק״ש סי׳ שע״ה.

(נה) אם היה המת מעל״ר אסור לכהן להטמא לו אעפ״י שהוא משבעה מתים שהכהן מטמא להם. מרן סי׳ שע״ג סעיף ח׳.

(נו) בעיקו״ת ירושלם ת״ו נהגו שהשמש הולך לפני המת וקורא „כהנים״. להרחיק הכהנים מלהטמא למת באהל, אבן במצרים לא נהגו להכריז כהנים. והטעם שבמצרים המת נקבר בקול המולה שיש לפניו נערים האומרים ויהי נועם בקול גדול. ושנית שהמת נתון תוך ענלה גבוהה ונראית מרחוק והכהנים רואים מרחוק ונזהרים. ויש הרבה סימנים אחרים שמודיעים מרחוק שהמת עובר ברחוב. וע״כ אינן צריכים להכריז. ועוד שבמצרים אין שום רחוב מכוסה או שיש בנין שמאהיל באמצע הרחוב כעיקו״ת ירושלם ת״ו. ואלו ואלו דברי אלדים חיים.

(נז) מצוה להודיע לאיזה כהנים מחוסרי מדע, דיני התורה, שכאשר נטמאו למתים שמצוה להטמא להם שהוא אחד מז׳ המתים. ובעודו בטומאתו שלא יוסיף להטמא למת אחר. כאשר יש מהם עמי הארצות החושבים שכאשר הוא טמא למת כבר מה בכך אם יטמא למת אחר והוא לא ידע ואשם שאסור להוסיף טומאה על טומאתו וכמ״ש מרן בסי׳ שע״ג סעיף ז׳ ודוק.

הלכות קבורה

(נח) המנהג במצרים בענין ציצית של מת. שאם הטלית יש בו ציצית כבר אין מסירין אותם וקוברים אותו בטלית מצויצת, ואם הוא טלית חדש אין מטילין בו ציצית. ונהגו כן לחוש לכל הסברות, מהריק״ש סי׳ שנ״א.

(נט) במצרים נהגו כלם להלביש את המתים רק בבגד פשתן לבן מבלי הפרש. ורק שבבגד פשתן עצמו יש בו מינים הרבה. ואיש כפי עשרו בוחרים לו בגד פשתן יפה וחשוב אפי׳ אם הוא ביוקר, דלא כהש״ך שאסר בזה. ועיין באה״ט בסי׳ שנ״ב סק״א שם. ולא נהגו לגזוז שערו ולא לטוח ראשו בביצים טרופות וכן נוהגים בקהלות ספרד אשר שמענו ונדעם שלא לגזוז ולטוח כלל.

בענין

(ס) בענין הלנת המת כ"ד שעות עיין מ"ש הרב מנהגי מצרים בזה. ועיין בס' נוה שלום לראח"נ נר"ו סעיף י"ג. ובמצרים האידנא תלי"ת אין לנו ענין זה דהלנת המת לא כ"ד ולא מ"ח שעות לא מחקי המדינה ולא מטעם הממשלה יר"ה, יען כי החק של הממשלה שאין שום מת נקבר בלתי נתינת רשות כתוב מאת הממשלה, מפורש בו שמו ומקום מגורו וכיוצא. והממשלה לא תתן רשות לקבורה כי אם עפ"י תעודת רופא אומן ומומחה הנודע לה ויש לו רשיון ממנה להיות רופא. אשר בקר את החולה בימי חוליו ומודיע בתעודתו מה היה חוליו וזמן מיתתו. ואם מת פתאום שלא בקרו הרופא מקודם מוכרח להתבקר ע"י רופא אחר אחר מיתתו. וכיון שהרופא מעיד שכבר מת ודאי, סגי בהכי.

(סא) המנהג במצרים לקבור את המת בקרקע ממש וכמנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו ושאר מדינות טורקיא. ולא לקוברו בארון כמנהג ערי אירופא. ועתה חדשים מקרוב באו אנשי לועז. ועיר שם נהגו להניח את המת בארון ולקוברו בקרקע. והגם כי באופן כזה אינו עובר משום בל תלין. אבן יותר טוב ויפה למת שיקבר בקרקע אפי' בחו"ל כמ"ש מרן סי' שס"ב ס"א. ואמנם לא יכולנו למחות בידם. האחת כי ברור שלא ישמעו לקול מורים לקוברו בקרקע ממש. דלדידהו הוי זילותא למת. ושנית כיון שאין הארון סתום מכל חלקיו ולא יבצר שימצא מקום חלל בארון ובנקב סגי כמ"ש הש"ך בסי' זה משם הפוסקים יעו"ש. ואולם בארונות שנתחדשו שהם של מתכת הם סתומים כמעט. וע"כ צויתי להקברנים שואת יעשו לנקוב בקרקעית הארון שניים או שלשה נקבים קודם נתינת המת בהארון, ואז אפי' אם יקבר בארון הוי כקבור בקרקע. כיון שהוא מחובר לקרקע כנגר מקום הנקבים. וכן עושים.

ופעם אחת נמצאתי בלוית מת נכבד מכני ערתנו העי"א עד בית עלמין. והיה מונח בתוך ארון מתכת יקר ומוכן להקבר בו. ולא היה יכולת לנוקבו מפני עוביו. וצויתי לפתוח הארון ולשאת המת בידיהם באויר ולשים תחתיו בארון עצמו שנים שלשה סלי עפר עד שהלך העפר ע"פ הארון כולו ולשים את המת על העפר שבארון ויכסו הארון שנית כמו שהיה ויקברוהו בקרקע. והא עדיפא מכים עפר שמניחין תחת ראשו שכתב הבאה"ט שם. ואמנם חלילה לשים העפר על גוף המת דזהו בזיון לו וכמ"ש הלבוש ודוק.

(סב) בענין ישראל שנמצא הרוג דפסק מרן סי' שס"ד ס"ד דקוברין אותו בלי תכריכין ולא יחלצו לו אפי' מנעליו. במצרים המנהג לקוברו בבגדיו ומנעליו

ומנעליו ולכרוך אותו מלמעלה בסדין פשתן כשאר מתים וכמנהג שכתב הרמ"א ז"ל. וכן עושים למי שנפל מן הגג ומת שרמו מובלע בבגדיו קוברין אותו כן ורק מלמעלה עושים לו סדין פשתן כנז"ל. וכן המנהג להפוך במרא וחצינא את כל מקום הנפילה שנבלע בו הדם וקוברין את העפר ההוא עמו בקברו מחשש דם הנפש. וכן אם נמצא מהדם על אבן סלע או אבן קבועה ברצפה שעוקרין האבן ההיא וקוברין אותה עם המת. וכמ"ש הבאה"ט שם. ואין צריך הדבר לאומרו דפשיטא שאסור לטהרו ולרחצו דהרי מאבר דמו ברחיצה ופשוט הוא.

(סג) כמשפט הזה יעשה לאשה שישבה על משבר לילד ומתה על המשבר ב"מ ורמיה שותתין. שצריך לקוברה בבגדיה בלי טהרה ורחיצה ח"ו דק בבגדיה וסדין פשתן מלמעלה. וכן לקבור עמה כל דם שיצא ממנה ואפי' אם מובלע בבגדים או סמרטוטין הכל יקבר עמה. ודוקא אם מתה בשעת לידה ממש. אבן אם ילדה כדרך כל הארץ ואחר שנים או שלשה ימים שכבר פסק הדם מתה. אזי מטהרין אותה כשאר מתים. באה"ט שם.

(סד) אם ח"ו נמצא חנוק בנהר או שנחנק בעפר שנפל עליו ומת באופן שלא יצא ממנו דם מטהרין אותו ומלבישין אותו כשאר מתים. הבאה"ט שם משם מהרי"ל.

(סה) המנהג להוליך המת מעיר לעיר במדינת מצרים. אם הוא כדי להקבר בקברות אבותיו ומשפחתו שהם בעיר ההיא. או אם צוה המת כי יוליכוהו להקבר בעיר ההיא. וכרעת הרמ"א ז"ל בסי' שס"ב ס"ב. וכן נעשה כמה פעמים שהוליכו המת ממצרים לעיר אחרת וכן מעיר אחרת למצרים ע"פ האופנים הנז'.

(סו) קבר של בנין אסור בהנאה. במצרים נהגו לשים האבן מקבר לקבר לפי שאינו על הקבר עצמו. כ"כ מהריק"ש. אכן מדברי הרדב"ז בח"ב בחרשות

שלולית הנהר

(סו) נסתייף הזה הקושי שנו מצוקר מחוכו כמש"ל. ועוד שהדבר לפלא שמהריק"ש לא רצה דברי הרדב"ז וכולים יומא שמעתתים נפיו. ומה גם לחלוק עליו. אלא דע כי שני ענינים מלוקים הם, שמהריק"ש ז"ל דבריו קוגניים על דברי מרן בסי' שם"ד ס"ל. דלייבי בקבר שפיכה ממט המת דקבר של הנין לקוד עולמית. אפי' לאחר שנחפנה הקבר מהמת שהיה בחוכו. וע"ז כתב מהריק"ש ז"ל שנמלים נהגו להחיד בחופן שנחפנה הקבר מהמת שהיה בחוכו. לקחת מלוחם החנים ולשומם בקבר אחר. וכן לקחת השלנה ובשימה בקבר אחר, וכ"ז אחר שפיכו הקבר. והטעם לאחר אפי שהחזן חזלת

נהר הלכות אבלות מצרים קמו

בהרשות סי' תשמ"א נראה דס"ל דאסור (מנהגי מצרים).

הסעיף הזה הוא תמוה טובא שאם מה שנהגו להתיר שימת האבן הוא עצמו מה שאסר הרדב"ז משום גניבת וגזל המתים כמ"ש הרדב"ז. הדבר לפלא שהיה מנהגם לגנוב? ואטו מנהג מתיר הגניבה מי שמע כזאת? ופירוש הדברים האלה תמצאם בשלולית הנהר בסעיף זה ויונעם לך. וכל עיקר שהעתקתי הסעיף הזה הוא כדי שלא יבינו הדברים כפשוטן ולהדיים מכשול.

(סן) במצרים לא ראינו ולא שמענו מי שישים סיד חי על גוף המת כיון למהר עיכול הבשר. אעפ"י שהרשב"א התיר ד"דבר ואין בו איסור. עכ"ז ד"הרדב"ז בחרשות ח"א סי' תפ"ד. אחר שהביא דברי הרשב"א ז"ל בכחא דהתירא. כתב ומ"מ כנראה שהדבר הוא התחכמות כלפי שמיא. ומה יצדק אנוש עם אל אם ה' יחפוץ להעניש. היד ה' תקצר ח"ו. ועיין הדברים במקומן אשר נאים הדברים למי שאמרן בנימוקן וטעמן. מתוקים מדבש וצוף ומן. וכוותיה עושים היום במצרים כי הוא רבם האחרון ז"ע. ועיין מ"ש במנהגי ירושלם ת"ו סעיף ח'. וגם בהיותי בארץ מולדתי בעיה"ק ירושלם ת"ו ראיתי רבים מנקיי הדעת אשר בעיניהם היה הדבר מוזר ולא ערב אל לבם מנהג זה. וה' לא ימנע טוב להולכים בתמים והרואה דברי הרשב"א במקורן שהביאם מרן בכר"ה סו"ס שס"ג. עיניו יחזו שהרשב"א התיר זה רק בהך עובדא שהיו צריכים

שלולית הנהר

הזהת לא היתה מונחת על הקבר עצמו רק על הקרקע שמניחות הקבר. והרדב"ז נופיס שם בסי' תשמ"ח התיר במצנפה מקבר לקבר אחר שנתפנה הקבר. דכתב וז"ל ונלפה שהוא מותר דלא עדיף מהקבר עצמו. שאם! פינהו מפס מותר לקבור בו אחר וכו' וכ"ם המצנפה שמותר ליתנה על קבר אחר. ודוקא בתנה אבל למוכרה לחבור וכן כתב הרשב"ם בתשובה עכ"ל. (ותשובת הרשב"ם זאת הביאה מרן הב"י בבד"ה סו"ס שס"ד וכן הזכירה ג"ע הבדב"י סי' שמ"ע אות ד' יעו"ש). נלמוד דהך סברותא להסיר מצנפה של קבר הפנוי ולהניחה על קבר אחר. סרינן מדינא. וע"ז כתב מהריק"ש שמנלים וכו' נהגו כן להתיר האבן מקבר הפנוי לקבר אחר. ולא הולרך מהריק"ש ז"ל לנאת הדבר דבקבר הפנוי עסקינן שהרי דבריו קוננים ע"ד מרן ז"ל ומרן בקבר שפינה קא משתעי. ומהריק"ש ז"ל דרכו בקדש נקיט נפשיה מקלקיל" כידוע.

והרדב"ז ז"ל מה שאסר הוא נדון אחר ממש, שכתב שראה לעה חולה במנלים. שהאבן המתוכה ליטרחל. ונמלא שהם נוטלים את המתים ויטרחל מחזיקים בידם. כי ע"כ יש שמים יזהר שלא יניח עיא מתו רק לאבן מדשם או מלומן שבורו לו שפיר מהם את נעליהם ע"כ. עיניך הרואות דמה שאסר הרדב"ז הוא גניבת המצנפות מעל המתים שאם הגויים נוטלים לותם, עכ"פ היהודים לסוסים לקנות מידם ולהחזיק בידם. וזה ודאי שגם מהריק"ש יאסור דגזילה היא. ובהך דקבר שנפנה שהתיר מהריק"ש הני התיר בפירוש גם הרדב"ז וכ"כ הרשב"ל. ומרן בבד"ה והרב המחבר מנהגי מנלים עיניך שמי הדיינין והרכיבם זע"ז והוליד מזה מנהג זר ומוזר שהיה בימי קדם לפי דבריו. ולמתו הס"ל כי שגגה היא.

צריכים לפנותו משם עפ"י צוואת המת יע"ש. ואכמ"ל ודוק היטב.

(סח) במצרים אין המנהג לומר קדיש דהוא עתיד לחדתא עלמא, על המת בשום מקום, לא בביתו ולא בבית הקברות כלל. וכן הוא מנהג עיה"ק ירושלם תי"ו. והמנהג פה במצרים לומר צדו"ה וקדיש, ובמקום יהא שלמא אומרים תתכלי חרבא וכפנא וכו' אשר הוא סוף קדיש דהוא עתיד. וכן אחר סתימת הגולל אומרים צדו"ה וקדיש והשכבה. ומנהג נ"א לומר קדיש נ"פ בשלשה מקומות וחדא מינייהו קדיש דהוא עתיד כמ"ש בס' נ"ש לרב אח"ג יצ"ו אות י"ט. ובאמירת קדיש על הקבר אין מנהגנו להתרחק מהקבר. כיון שהם דברים לכבוד המת שריא אפי' בתוך ארבע אמותיו של מת כמ"ש מר"ן בסי' רש"מ סי"ז. ועיין הרדב"ז בחדשות ח"א סי' רפ"ד שאסר לענות קדיש או ברכו משום לועג לרש. והתיר לדרוש בד"ת לפניו כיון דלכבודו קעביד יע"ש. ונלע"ד דהאי קדיש דומיא דברכו שהם לצאת בהם ידי חובת הפלה"ו שע"ז אסר הרדב"ז משום לועג לרש. אבל אם הקדיש שהוא אומר הוא רק למנוחת המת עצמו ולע"לוי נשמתו נראה דגם הרדב"ז ז"ל מישרא שרי. דאם לא כן גם הדרשה שדורש בד"ת ופסוקים אפי' שהוא לכבוד המת הו"ל לאסור משום לועג לרש כיון דד"ת נינהו. אלא כל דבר שהוא לכבוד המת שרי. כנלע"ד לישב המנהג עם דברי הרדב"ז ודוק.

(סט) אין קוברין רשע אצל צדיק ואפי' רשע קל עם רשע חמור. ואין קוברין צדיק כשר ובינוני אצל חסיד מופלג. מרן סי' שס"ב ס"ה. וכ"כ הגאון רש"ל ביש"ש יבמות פ"ג סי' ט"ז, מה שנוהגים העשירים לקנות מקום חשוב לקברו כדי להיות שוכבים אצל צדיק, לפי הסברא יוצא שכרם בהפסדם כי אולי אינן ראויים לכך ויענשו. כי צר ורע לצדיק שישכב רשע או מי שאינו הגון אצלו. ומעשה דאלישע יוכיח. כי ע"כ צריך לראות היטב. אם לא שיד בעלי כיסים תקיפה עלינו עכל"ה. ולדאבון לבב לא ראיתי נוהגים בזה. ואם הגאון רש"ל ז"ל דיבר בסתם בני אדם רק כי חשש פן אינם ראויים לכך. עאפ"כ בידעם את המת הנקבר אצל צדיק שהיה רשע ובעל עבירות בפרהסיא. ואיך יקבר איש כזה לצד צדיק גמור, הלא זה הוא צער לצדיק, וצער להנקבר, ואשרי האיש אשר יוכל לתקן זאת ולהרחיק קבר של איש כזה לפחות ארבע אמות מכל צד של קבר הצדיק. וזכות הצדיקים תגן עליו שאם בזמן הגאון רש"ל יד בעלי הכיסים תקיפה היתה, עאכו"כ בזה"ז אשר כובד כיסן שקולה ומכרעת, עד יערה עלינו רוח ממרום ומלאה הארץ הכמת

ודעת

ורעת. וד"ב הערה.

(ע) במצרים מנהגם יפה מאד שאין חוצבין קבר רק למת שיקבר בו לאלתר ומעולם לא יפתחו קבר להיות מוכן לעת מצוא ב"מ. כמו שיש מנהג כזה בשאר מדינות. כי ככנה היא כמ"ש הכנה"ג משם רבינו ירוחם ז"ל משם רבינו יהודה החסיד ז"ל שאם ח"ו יפתחו קבר וישאר פתוח עד למחר, ימות אחד מבני העיר בתוך ט"ז ימים כ"מ ל"י ול"י. וע"כ צריכים להזהר בזה הרבה ובפרט פקידי בית עלמין אשר הם מושלים על חברת הקברנים להיות עיניהם פקוחות על הדבר שאם יעברו ע"ז להעניש קשה כי סכנת נפשות היא וד"ב.

(עא) כשחוזרין מלוות המת רוחצים ידיהם ואומרים פסוק ידינו לא שפכו את הדם הזה. מהריק"ש וכן המנהג בעיקו"ת ירושלם ומצרים יע"א. והם דברי הכלבו.

(עב) המלוין אומרים לו לך בשלום, ונופלים על קברו ונושקין הקבר ועפרו דרך כבוד למת. מהריק"ש וכן נוהגים.

(עג) לישב ז"פ בחוזרתם מבית הקברות מפני הרוחות לא נהגו כן במדינות אלו. מהריק"ש. וכן כתב הרמ"א סי' שע"ו סעיף ד' בהגה. אלא שרמ"א כתב שנהגו לישב ג"פ כמ"ש שם. ולא נהגו האידנא לא שבע ולא שלש. והולך בתום ילך בטח כתיב. ועכ"פ נהגו להקפיד שלא יכנס אדם לביתו קודם שירחץ ידיו ומנהג אבותינו תורה היא וכמ"ש הרמ"א ז"ל.

דיני ההבראה

(עד) המנהג פשוט במצרים כמנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו שאין מבריז בחוה"מ כלל. ודלא כדעת מרן. ומנהג ירושלם הרי הוא בספר מנהגי ירושלם סעיף ג' יעו"ש.

(עה) אם מת בע"ש ונקבר קודם בין השמשות שאז קרוב לשבת המנהג כדעת מרן ז"ל בסי' שמ"ח ס"ה שהכריע שלא להבריות אז משום כבוד השבת יעו"ש. ואם בליל מוצאי שבת צריך להבריות, הנה מדברי מר"ן בסי' זה סעיף י"א מתבאר דצריך להבריות שכן פסק גבי שמע שמועה בשבת שצריך להבריותו הבראה ראשונה שבימי האבלות, הגם שיום השבת שבו שמע עולה למנין ז' כדפסק בסי' ת"ב ס"ה והה"ה הכא. ומזה תמהתי על ג"ע בברכ"י סי' שע"ה אות ד' שכתוב שאם נקבר בע"ש שלא הספיק להבריותו

בע"ש

בע"ש צריך הבדות במ"ש. וכתב כן משם בית הרואה ומהרב בי"ד סי' קצ"ט ע"כ. ולא ידעתי למה הוכרח לזה אחר שהדבר מבואר במרן ז"ל ברין שמועה קרובה בשבת. ואולם הרמ"א שם משם המרדכי כתב ביון שנדחה יום ראשון אין מברין עוד. וכן נוהגים. וכן היכא דיו"ט האחרון עולה למנין שבעה כגו במקומות שעושים ב' ימים עכ"ל.

ובמצרים המנהג פשוט שאם מת בע"ש ונקבר קודם בין השמשות שאין מברין עוד בליל מוצאי ש"ק ביון שעבר יום ראשון אין מברין עוד וכן כתב הרב שו"ג סי' שע"ח ס"ק כ"ד שהמנהג כסברת רמ"א וכן כתב למעשה יעו"ש. וכמדומה לי שכן הוא מנהג ירושלם ת"ו שלא ראינו מי שמת בע"ש וההבראה במו"ש ודו"ק.

(עו) לדידן במצרים שנהגינן שלא להברות בחוה"מ. וה"ט שלא להרבות באבלות במועד. מינה שאם מת ברגל. שמתחיל האבלות בליל יוט"ב של גריות שהוא יום ראשון לאבלות כידוע, שאין להברות את האבל עוד כלל כי להברותו בליל יוט"ב שהוא יום א' לאבלות כנודע. ישתקע הדבר ולא יאמר שאם אין מברין בחוה"מ, ק"ו שאין מברין ביוט"ב, דלא יהיה גרוע יוט"ב ח"ו מחהו"מ, ואין לך זלזול יום טוב יותר מזה ח"ו. ובשלמא לרעת מרן ז"ל דס"ל דמברין בחוה"מ ה"ה לליל ז' שאחר הרגל וכיון דבחרא מחתא מחתינן להו אין כ"כ ביזיון ליוט"ב, אבן אם אין מברין בחוה"מ ולהברות ביוט"ב אין לך זלזול יו"ט יותר מזה, ולהברותו ליל מוצאי יום טוב ב', שהוא ליל ב' לאבלו' גם זה לא יתכן, דהרי בנקבר ע"ש מנהגנו כרמ"א שאין מברין במוצאי ש"ק משום דנדחה יום ראשון. וה"ה הכא דכבר עבר יום ראשון. ורמ"א ז"ל הא פסק בתרוייהו דכיון דנדחה ידחה. ואין לעשות מנהג אחד סותרין חלקיו זא"ז דהויא כחוכא. והנם שבחלק או"ח בהלכות יו"ט סעיף ח' כתבנו שם דמברין אותו בליל מוצאי הרגל, לא דקדקתי יפה בדבר בעת ההיא. והעיקר כדכתי הכא שאין להברות עוד במוצאי יו"ט. וכן המנהג האידנא במצרים. ומנהג טוב הוא ויפה בכל חלקיו וצדדיו. והם דברים ברורים לכל מבין.

(עז) במצרים המנהג פשוט כמנהג ארץ ישראל ת"ו שאין מברין אלא בפת וביצים שלוקים דוקא ומביאין יין לכוס ברכת המזון. ואין אוכלים עם האבל אלא שמש הח"ק של גמ"ח לכדו. אם האבלים הם שנים כדי שבין שלשתם יצטרפו לזימון. ואם האבל הוא יחידי אוכלים עמו ב' שמשים כדי שיברכו ברכת המזון בזימון, ולא זולתם כו"ע. ועיין הרדב"ז ח"ה שני אלפים

רנ"ד ששבח מנהג העולם שאין מביאין בשר בסעודת הבראה יעו"ש.

(עח) המנהג להוליך הביצים צלויות וקלופות כדי שלא יצטרך האבל לקלף הביצים דמיחזי כרעבתן. מהריק"ש ז"ל. והם דברי מרן הב"י בבר"ה משם הא"ח.

(עט) יש נוהגים לומר בריך דיין האמת קודם ברכת המוציא. מהריק"ש.

דיני דאבלות

(פ) האבלות מתחלת משיסתום הגולל, דהיינו שהורד המת לקבר וסתמו הקבר, ת"ומ מתאבלת האבלות בין להאבלים העומדים בעת הקבורה ובין להאבלים שרחם בבית, ורק שהאבלים שהלכו לבית הקברות אין חולצין המנעל עד אשר יגיעו לביתם משום כבוד הבריות. וכרכתב מרן ריש סי' שע"ה ס"א. והגם דמרן ז"ל בסי' שע"ה ס"ד כתב שעתה נוהגים שאחר סתימת הקבר חולצין מנעל וסנדל וכו' לא נהגו כן במצרים. יען ביה"ק רחוק מאד, ואנחנו דרים בין האומות ואין חולצין רק בהגיעם לבית. וכן כתב מרן גופיה בסימן שפ"ב ס"ד בשם י"א. וכ"כ הרב שו"ג ס"ק ח' דכן המנהג גם בסאלוניקו מטעם האמור.

(פא) יש טועים מבלי דעת וסוברים דהתחלת האבלות היא משעת קריעה והבראה. ומת שנסתם הגולל קודם הלילה, שבלילה מברין וקורעין להאבלים, לדעתם מתחלת האבלות מיום מחר, וצריך להכות על קרקדם ולהחזירם משטותם, דאין האבלות תלויה רק בסתימת הגולל ולא בקריעה. תדע שהרי אם לא קרע בשעת חימום קורע כל שבעה. כרפסק מרן סי' שצ"ז ס"א. וא"כ אין הקריעה מעכבת האבלות כלל. ונ"מ חורבה לשיטתם כשהמת מת ז' ימים קודם הרגל, דהרגל מבטל גזרת שלשים. ובחסרון יום אחד לפי דעתם א"כ עליו להשלים שלשים אחר הרגל, וכאלה רבות. ע"כ יש לנעור בהם ולהחזירם מטעותם

(פב) בית הקברות של מצרים כתב מהריק"ש ז"ל משם הרדב"ז ז"ל דלאו כעיר אחרת דמי, ואינן מתחילין למנות אלא משנסתם הגולל. ונהגו כדבריו ותשובת הרדב"ז ז"ל היא בישנות סי' ס"ג, וכתב שם שאם נקבר בין השמשות חר האבלות אפי' על אותם שלא הלכו במטה ועולה להם ליום אחד ואם היה ערב הרגל בטל מהם גזרת ז'. ועיין בס' בית עובד ד' דל"ו ובס'

בני דור פ'אלקון על הרמב"ם הלכות אבל פ"א ה"ה. (מנהגי מצרים) . וכל שכן האידנא דנתגדלה העיר ורבו בה הבנינים זה אח"ז עד קרוב לבית הקברות עד שאין מהבנין האחרון לביה"ק שיעור תחום שבת כידוע ומפורסם, וא"כ היא נחשבת מתחומי העיר, ומה גם עתה שמוליכים המת בענלות ובמשך שעה וחצי די להוליך המת מביתו עד בית הקברות עם שרוב הדרך היא דיורין, ודאי דעל שעה מועטת כזאת לא תעלה על לב לחושבו לעיר אחרת.

וע"כ אין להתחיל האבלות עד שידעו ברור שנסתם הגולל וזה פשוט.

(פג) מי שמת לו מת בחוה"מ דסוכות אין עצרת עולה לו רק ליום אחד וכן הוא מנהג מצרים. כ"כ נ"ע במחב"ר סי' תקמ"ה. וכן הוא נ"כ מנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו וכסתמיות דברי מרן סי' שצ"ט יעו"ש. ולענ"ד נר' דהכי מתבאר יותר דעת מרן בסי' תקמ"ח סעיף כ' וסעיף ט"ז, דמתבאר מהם שאין שום רגל נחשב ז' אלא למי שנהג אבלות שעה אחת קודם החג, אכן אם לא נהג כלום כגון שמת בחג אין הרגל נחשב לו לשבעה. וכן כתבתי אני מנהג עיקו"ת בסה"ק נהר פקוד על מנהגי ירושלם ברינים אלו יעו"ש.

(פד) מי שמת לו מת שהוא חייב להתאבל עליו והוא לא ידע עד בואו למקום המת. אם היה במקום קרוב שיכול לבוא ביום אחד ממקומו עד מקום המת, אפי' אם בא ביום הז' לאבלות, אם מצא מנחמים עדין אצל גדול הבית הר"ז מונה עמהם שארית הז' והשלשים, אבל אם בא ביום הז' ומצא שהלכו המנחמים מונה לעצמו ז' ושלשים. ואם היה מקומו רחוק שאינו יכול לבוא ביום אחד ממקומו עד מקום המת לעולם מונה לעצמו שבעה ושלשים מיום שבא. מר"ן סי' שע"ה ס"ח.

(פה) אם מקום שמתאבלים איננו לא מקום מיתה ולא מקום קבורה, כל אחד מונה ז' לעצמו ביום בואו ומונה עמהם לתשלום השלשים. מהריק"ש והם דברי הנהות אשירי בשם א"ז כמ"ש מרן בב"י וכ"כ הש"ך. ופירושו שבזה לא אזלינן בתר גדול הבית רק כל אחד מונה לעצמו ז'.

(פו) גדול הבית שבא אפי' ממקום קרוב, לעולם הוא מונה לעצמו דהא אחרים נגררים אחריו, אכן הוא אינו נגרר אחריהם, וכן אם הבא קטן אצל קטנים לעולם מונה לעצמו. כ"כ הטור ומהריק"ש. ויש בזה תשובה להרשב"א שנראה ממנה ההפך, וכבר עמד עליה מופה"ד הגאון כמוהרח"פ ז"ל בספרו חיים ביד סי' קי"ז. והעלה דט"ס ברוך נפל בדברי הרשב"א וצ"ל מונה לעצמו. והדברים ברורים.

במצרים

(פז) במצרים המנהג עתה. שכל שהאבל בא ביום אחר ממקומו ועד מקום המת ר״וא מונה עמהב. אפי׳ אם האבל בא במסילת הברזל שהולכת יותר ממאה פרסאות ביום אפי״ה חשבינן ליה מקום קרוב, וכן כתב ראח״ג נר״ו בס׳ נוה שלום אות י״ח, וכתב עוד שהרב הר המר ז״ל כתב שרבנים מפורסמים מקילים בזה יעו״ש, וגם הוא נר״ו לא מיחה ביד מי שרנו מעצמם כן יעו״ש, וספר הר המור איננו אתנו.

ואולם נלע״ד שנם מדינא יש סמוכות למנהג זה, שהרי הך שיעורא דעשרה פרסאות האמורה בדין זה לא נזכר בתלמודין כלל, דסוגיין ר״פ א״מ דכ״א ע״ב הכי תנן בא ממקום קרוב מונה עמהם, בא ממקום רחוק מונה לעצמו, ולא נתנו בו שיעור כמה הוי קרוב וכמה הוי רחוק, רק שהגאונים כתבו דהוי מהלך עשרה פרסאות, כמ״ש מרן בב״י משם הרא״ש, וכן כתבו התוס׳ שם ד״ה מקום קרוב משם בה״ג יעו״ש. ולכאורה יש לדקדק. דאטו אכילות דרבנן כזאת, תהיה חמורה יותר מפסח שהיא דבר תורה שיש בו כרת ובכ״ז הא תנינן בפסחים דצ״ג ע״ב שדרך רחוקה האמורה גבי פסח, היא רק ט״ו מילין, ואם היה ממקומו עד מקום שחיטת הפסח שיעור הזה הוי דרך רחוקה ופטור מכרת, ולמה באבל אמרינן דמקום דידיה הוי רחוק שיעור ארבעים מיל. וזאת שנית שדבר קשה עתה זה שימצא איש אשר ילך מהלך עשרה פרסאות ביום אחד אשר הוא מהלך שנים עשר רצופות לפי החשבון כידוע. ושיעור עשר פרסאות מהלך אדם בינוני שאמרו רז״ל בסוגיין בפסחים הנ״ל. הוא מהלך רגלי ולא רוכב ע״ג בהמה וכמתבאר מסוגיין דפסחים הנ״ר. וזה דבר קשה מאד שימצא איש עתה שילך מהלך רגלי כזה ביום אחד. ולמה שיערו הגאונים בשיעור זה, ולמה לא נילף מפסח דהיא מ״ע דאורייתא וחמירא דחית בה כרת, ודרך רחוקה דידה היא ט״ו מילין. לא ארבעים.

ומוברח אתה לומר דכוונת הגאונים בזה הוא להקל. שכן כתב הרא״ש וז״ל מקום קרוב דקאמרן פירשו בו הגאונים דהיינו יו״ד פרסי סוגיא דחד יומא, כיון דאי שמע הוי מטי הכא בחד יומא כמאן דאיתיה בהדייהו, ע״כ. וא״כ כיון שכל עיקר הטעם ברין זה. שכל שיש באפשרות שיתכן להיות האבל הזה נמצא במקום המת, יחשבו כאחת וכאלו נמצא שם וימנה עמהם, הנם שמהלך עשרה פרסאות ביום הוא דבר קשה המציאות בכל אדם אפי״ה שיערו בו כיון שבאיזה זמן מן הזמנים ימצא איש באנשים אשר בכחו ילך מהלך כזה ביום אחד. משערינן ביה לכל אדם להקל עליו להיות מונה עמהם.

כיון שיש בדבר אפשרות שיוכל להיות מהלך כזה ביום אחד. וחשבינן ליה כאלו נמצא בהדייהו, וא"כ אם בזה"ז מצאנו אופן ללכת יותר מזה. ולהזיותו נמצא במקום האבלים ועמהם ביום אחד. הרי באנו לטעם דבריהם. דכיון דמצי לבוא ביום אחד הוי כאלו הוא בהדייהו. והרי הוא בהדייהו. ולא יתכן לומר שכוונתם בדבר להחמיר שרוקא עד עשרה פרסאות הוי מקום קריב ויותר מזה לא. וא"כ זה שבא במסילת הברזל ששטח מדת הארץ עצמה היא יותר מי"ד פרסאות תקרא מקום רחוק. שא"כ אעיקרא דדינא פירכא שלמה זה לא ילפי מדרך רחוקה דפסח שהיא בת ט"ו מילין. ומי הכריחם לפרש סוגיין דמ"ק דמקום קריב ורחוק הוי כשיעורא הדין, מה שלא נמצא שיעור כזה לשום מצוה. ואטו דרבנן עדיפי מדאורייתא. אבל הדבר ברור דכוונת הגאונים להקל בדבר. ושיערו במה שמצאו לפניהם בתלמודין סוגיא דיומא הר. הגם כי הוא דבר קשה. ובזה מיושב המיהת הרב בעל ספר חמודי דניאל הבי"ד הגאון פת"ש בס' שע"ה ס"ק ד' שהניח בצ"ע קושיא זאת שאיך יתכן יו"ד פרסאות ביום אחד יעו"ש. ולפי מ"ש ניחא.

ולומר שזה הדבר הוא המצאה מחודשה ולא טבעית ואין לשער בה, כבר השיב ע"ז ראח"ג נר"ו שם בדברים המצורקים. ובפרט עתה ברורינו כמעט רוב העולם מחובר ע"י מסילת הברזל. והרי זה טבע ההליכה והנסיעה בזה"ז, וחדלו עוברי אורח ברגל. וגם ענין מציאותו אין בו דבר יוצא מן הטבע וז"פ. ואכמ"ל.

(פה) פשט המנהג גם במצרים האידנא להתאבל ע"י ידיעת הטלינראף שנתחדש בזה"ז שהודיעו להקרובים ממיתת המת, ואין מתחילים להתאבל אא"כ הודיעו בהטילנראף שנקבר המת או מתי יקבר. ועל הרוב סוגיין דעלמא האידנא כי המודיע בטילנראף מבאר בו כל פרטי הדברים הצריכים. או מודיע בטלינראף אחר זמן הקבורה, כי הטלינראף האידנא הוא תשמיש לרבים ומחירו לא יקר. ואם אירע שלא הודיעו אימתי נקבר המת ורק הודיעו ממיתת המת ורצו לא. העלה ראח"ג נר"ו בספרו נוה שלום אות י"ז. שאם מת במקום שאין נוהגים להלין המת כ"ד שעות, או מ"ח שעות ע"פ נימוסי הממשלה, אזי מתחילין להתאבל תו"מ. כיון דאפשר שלא הודיעו ממיתתו אלא סמוך לקבור. אבן אם הדבר ידוע שבמקום שמת מלינין את המת כ"ד שעות או מ"ח, אזי צריך להמתין כשיעור זה וכהסכמת הרבנים הגדולים ז"ל בדין זה ע"ש. ובמקום אחר הארכתי בזה של ידיעת הטילנראף והעליתי דזה עדיף מנוי מסל"ת דק"ל

דמתאבלים ע"פ כמ"ש מרן סי' שצ"ט. כי בטילגראף פי ישראל הוא המרבר והמודיע חותם שמו על הודעתו. ואין הנוי מדיליה מדבר כלום רקהוא מעתיק דברי הישראל כרמותם ושולחם לבעליהם. ולא הוא מעיד ולא מדבר כלום. ואיננו יכול לשנות ולא להוסיף ולא לגרוע כנודע. ואין כאן מקום להאריך כזה. ורוק.

(פט) האידנא דשכיחי בעולם נשואי התעדובות לדאבון נלבב, וישראל נושא נויה ברצונו, והוא בדתו והיא בדתה, הנה הבנים אשר יוליד מאשתו הנכרית, הגם שמגדלים אותם לדיני ישראל כפי החק או כפי התנאי שביניהם, הם בני השפחה וולדה כמוה, ואם מת לו אחד מהבנים האלה, אין אביהם חייב להתאבל עליהם כלל. וכן בניו הגדולים שמת להם אח או אחות והם מבני הנויה שנשוי עמה אביהם הישראלי אינן מתאבלים. מרן סי' שע"ד ס"ד.

ואזהרה זאת היא לשמשי הח"ק או לפקידיה, שלא יקרעו לו ולא יעשו לו סעודת הבראה כדין האבלים, כי כל הברכות הם לבטלה. וכבר הוה עובדא כנדו"ז באיש אירופי שבא לבית הכנסת באבלו ער בן שמת לו מן אשתו הנכרית. וכשהרגשתי בדבר צויתי לשמש בהכנ"ס שלא ילך אצלו אחר התפלה לומר לו צדו"ה ונחמה וכיוצא. וילך ויודיעו שהוא אינו חייב באבלות על מי שאינו בנו עפ"י דת ודין תוה"ק. ושוב לא בא לבהכ"נ. ה' יעזרנו ערכ"ש.

(צ) הגר שנתגייר הוא ובניו עמו, או גר שנתגייר ואמו עמו, אם מת אחד מהם אין מתאבלים זע"ז כלל. מרן שם סעיף ה' יעו"ש.

(צא) אין הבעל מתאבל על אשתו אלא אם היא כשרה ונשואה עמו כדת של תורה, אבל אם הוא יושב עמה בלי כתובה וקידושין כאשר ימצאו כן בעוה"ר בזמן הזה, מאנשים לועזים שאין הממשלה אשר הם חוסים בצלה, תרשה להם לגרש, ולא לישא שתי נשים. וע"כ בהתקף עליהם יצרם הם לוקחים אשה בלי כתובה וקידושין, רק היא כפרנש שאין הממשלה מענישתם בזה, ולכן אין לבעלה להתאבל עליה כלל, דהא אינה אשתו, וק"ו מארוסה שאין בעלה מתאבל עליה, אפי' שארוסה היא בקידושין וצריכה גט כמ"ש מרן סי' שע"ד סעיף ד'. וכ"ש אם האשה היא אסורה עליו איסור ערוה, או פסולה לו, שאינו מתאבל עליה. מרן שם.

(צב) איש ואשה נשואים כדת ונפלו ביניהם דברי ריבות וקטטה, או מרדה אשתו

אשתו עליו, והם נפרדים זה מזה, בין בדיני ישראל, או אם הם חוסים בצל ממשלת מלכות האיטלקים שאין להם גירושין כלל. ובכל אופן שיהיה הם מפרידים את הזוג זה מזה, והבעל מחויב להעלות לה מזונות בעש"ג, והוא הנקרא בלשונם „סיפאראסיון", אם מתה האשה הבעל מתאבל עליה כיון שהבעל יורשה בדין תוה"ק, אפי' במורדת כמ"ש מרן בסי' ע"ז, וכבר כתבו כל שלשת עמודי ההוראה הרי"ף והרא"ש והרמב"ם ומרן עמהם, דכל שהאשה לא נתנרשה מבעלה בגט כריתות, אין לך דבר שיפקיע ירושתו לאשתו זולת הגט. וכ"ש שגם במשפטי הגוים אין הסיפאראסיון מונע הירושה בכל האופנים כשוה, והא אגידא ביה לענין שחייב במזונותיה לעולם. ובתשו' הארכתי והעליתי הדבר בראיות ברורות שהבעל יורשה ומתאבל עליה. ובתשו' עמדתי ע"כ דברי רב אחאי גאון בספרו תע"ל ח"ג ובס' נוה שלום יצ"ו אשר רוח אחרת אתו בדין זה. ואנכי בעהי"ת עמדתי על דב"ק והוכחתי שדינא יתיב ליורשה ולהתאבל עליה בלי ספק. לך נא ראה. ואתו הס"ר כי האמת אהובה יותר.

דיני כל הדברים שהאבל אסור בהם בימי אבלו.

(צג) אבל אסור להניח תפילין ביום ראשון. במצרים פשוט המנהג כהוראת נ"ע בברכ"י סי' שפ"ח סע"א דאפי' אם מת ביום זה ונקבר למחר, שאין האבל מניח תפילין ביום הקבורה. וכן העלה במחב"ר סי' ל"ח ובקו"א יעויין שם:

(צד) ביום שמועה קרובה אסור להניח תפילין. כ"כ מרן בהב"י ז"ל משם הרמב"ן והבי"ד הטי"ז סי' שפ"ח ס"ק. וכן הבי"ד הבאה"ט. וכ"כ הרב שו"ג ז"ל.

(צה) מת לו מת בחוה"מ, שאחר המועד מתחיל למנות האבלות, פשט המנהג גם בזה כהוראת נ"ע בברכ"י ובמחב"ר שחייב להניחם ביום ראשון לאבלות. ודלא כהרב כנה"ג. וכן הוא מנהג נא אמון יע"א כמ"ש בספר נוה שלום לראח"ג אות כ"ו. ומה גם לדידן בני חו"ל דעושים יוט"ב שיום הנחת התפילין הוא יום שני לאבלות, ולמה זה יפטר הלא אין זה לא יום מיתה, ולא יום קבורה, ולא יום ראשון לאבלות. והם דברים ברורים.

(צו) לענין הנחת תפילין דר"ת בימי האבל, כיון שנ"ע הברכ"י סי' שפ"ח אחר שראתה עינו פלוגתייהו דרבנן סובר' הרוי"ם, הכריע דשב ואי"ת

עדיף, כן אנחנו מורים לכל שואל, דדי בתפילין דרש"י ותול"מ.

(צו) האבל אינו יוצא מפתח ביתו, פה מצרים נוהגים דלתפלת שחרית יוצאים בכל יום לבית הכנסת, אבל אם הנלב"ע הוא קטן יוצאים לבהכנ"ס גם במנחה וערבית, ואם היא גדול מתפללים בבית מו"ע ושם מנחמים אותו, מנהגי מצרים. ובעיקו"ת ירושלם ת"ו המנהג שלא לצאת מפתח ביתו כל ז' אפי' בו"ה ושם מתפללים בבית האבלים שמ"ע. וכמ"ש בס' מנהגי ירושלם ת"ו אות ד' יעו"ש. ונהרא ונהרא ופשטיה.

(צח) מלאכה. האבל אסור לעשות מלאכה בימי אבלו, אלא שבשלשה ימים הראשונים אסור לעשות מלאכה אפי' אם הוא עני המתפרנס מן הצדקה, ואפי' בצנעא אסור. ואחר השלשה ימים הראשונים, בפרהסיא אסור לעולם, ובצנעא אם אין לו מה יאכל מותר לעשות בצנעא. אבל אמרו חכמים תבוא מארה לשכניו שהצריכוהו על כך. מרן סי' שפ"ב ס"ב. ועל כן מצוה להשניח על עני אבל בהוצאות ימי אבלותו לתת לו צדקה או לעזרו בהלואה, כדי שלא יצטרך מתוך דוחקו לעשות מלאכה בימי אבלו לפרנס את עצמו, ובפרט אם בעל אשה ובנים הוא ועי"ז תהפך הקללה לברכה, ומצוה זאת מוטלת על שכניו להודיע זאת לממוני העדה. ואשריהם ישראל רחמנים בני רחמנים הם, אם רק ימצא מנלה אזניהם, ברכת ה' אליהם.

(צט) אין הפרש באיסור, בין עשיית מלאכה או משא ומתן בסחורה, הכל אסור. שם סעיף ג'.

(ק) כשם שהוא אסור בעשיית המלאכת, כך אסור הוא לעשות מלאכתו ע"י אחרים, חוץ ממלאכת דבר האבד שהוא מותר ע"י אחרים. ואחרים הם אנשים זרים, לא בניו ובנותיו ועבדיו ושפחותיו, שאלו הם אסורים כמוהו. מרן סעיף ד'. ודבר האבד אין אדם יכול לדון מעצמו מה הוא דבר האבד, כי רבו סעיפי הדין הזה. וע"כ אל יסמוך האבל על עצמו בזה, וילך וישאל את פי חכם מומחה, והוא יגיד לו מה הוא דבר האבד המותר עפ"י הדין. ישמע חכם ויוסיף לקח.

(קא) המנהג פשוט במצרים, כשאירע אבל ב"מ לאחד מהשותפים, אם מין השותפות שלהם היא שאין שניהם יושבים בחנות השותפות לנהל העסק של השותפות, אזי כשאירע אבל ב"מ לאחד מהם, שהשותף השני פותח החנות אחר שלשה ימים ולא קודם, וביום השלישי אמרינן מקצת היום ככולו, ר"ל שאחר עבור שלש וארבע שעות מהיום השלישי פותח החנות דאמרינן

מקצת

מקצת יום שלישי ככולו. ונהגו כן עפ"י הוראת הרב נו"ר בחיו"ד כלל ר"ס"ד וכן כתבו הרבה מרבוואתא להקל יעו"ש. אכן קודם שלשה ימים אסור. ואין לשנות. וכהוראת הבנה"ג ז"ל.

(קב) אפי' אם אין שני השותפים יושבים בחנות אחד בהנהגת עסק השותפות מנהגינו להחמיר אם חתימת עסק המסחר היא בשם שניהם. ככמביום ופ'אטוראס וכיוצא. דהשתא כשהשותף חותם באגרות ושטרות העסק. הוא חותם שמו ושם חבירו השותף שהוא עתה אבל. וחותם פו"פ וכו'. גם זה אסור. דהרי הדבר ידוע שאי אפשר לעסק להתנהג בלתי חתימתם באופן כזה. ונמצא שהאבל עצמו עושה מלאכה בימי אבלו. ואסור. והרי כתב מרן בסעיף כ"א שאם האבל אדם חשוב והשותפות נקראת ע"ש שאפי' אם יעשהו בצנעא ידוע שיש לו חלק להאבל בשותפות אסור לחבירו לעשות בתוך ביתו. יעו"ש. וכ"ש הכא בנדו"ד שלעולם הוי בפרהסיא. כיון ששם שניהם מוזכר בכל מין כתב של עסק השותפות. ופשוט הוא.

קג) היכא דאסור לשותף לפתוח חנותו. אסור אפי' אם ימחול האבל לשותפו כל מה שירויח בימי אבלו. שו"ת המבי"ט א"ח סי' ר"ס. ואפי' אם התנו מתחילת השותפות שאם יקרא ב"מ אבל לאחד מהם שיטול חבירו ריוח אותה שבוע. והאבל יקח כנגדו שבוע שניה ג"כ אסור. מהרנ"ח ח"ב סי' צ"ג. ועיין להגאון פת"ש בסי' זה. ועיין להרב בית עובד אות כ"ד יעו"ש. וכן נוהגים.

(קד) אם אחד מהשותפים הלך לעיר אחרת. ואחרי צאתו מת לו מת הכא בעירו והוא עדיין לא ידע. המנהג כדעת מהריק"ש ז"ל דפסק. דאותו השותף שבעירו מותר לפתוח לו חנותו. כיון שעדיין לא חלה האבלות על שותפו. שעדיין לא נודע לו מיתת המת. מהריק"ש סי' ש"פ. וכ"כ ג"ע בברכ"י אות ה' משם הרב זקן אהרן והרב דב"מ יו"ד סי' ע"א.

(קה) במתעסק. דהיינו שלוקח מעות לריוח היום ובהם הוא מתעסק במסחר חנותו. מנהגינו במצרים להקל כדעת הרב המבי"ט סי' ר"ס. שמותר לפרוח חנותו תכף. אם אירע אבל לבעל החנות. כיון שבעל המעות אין לו שום שייכות בעסק השותפות כלל. ורק בעל חוב בעלמא. ואין לנו להחמיר כלל בנדון כזה. דאי לאו הכי לא שבקת חיי. דהרי מצוי הוא מאד דבעל מעות אמיד נותן מעות בעסקא לעשרים איש וכולם בעלי חובותיו. היתכן שיסגרו חנותיהם כולם. ולשום אדם אין נודע מעסק זה. ואם אתה אומר להחמיר עליהם יתפרסם הדבר ואולי מטיא להו פסידא מהודעה זאת כידוע. ע"כ אין להחמיר

בדבר

ברבר כלל. ויש להם אילן גדול כהמב"ט לסמוך עליו. וד"ב.

(קו) אבל שאינו רוצה לימנע מלעשות מלאכה. מנרין אותו. מהריק"ש. והן דברי הרשב"ץ בן התשב"ץ כמו שהזכירם נ"ע בכרכ"י סי' ש"פ אות ב'. משמו, והרב כסא אליהו ז"ל. כתב שיש מן האחרונים שכתבו דהם דברי הכלבו. ואין הספר בידו. ועל שניהם אני תמה שלא זכרו שהם דברי רבינו ירוחם משם תשובת הגאונים. הזכירם מר"ן הב"י בסוף סי' ש"פ וראיתם מסוניא דש"ס דפסחים יעו"ש. וא"כ של רבנן קמאי היא. ופלא הוא בעיני. גם נראה שאין דין זה מהכלבו, שהרי סמוך לזה מביא מר"ן דברי הכלבו ולא הזכיר דבר זה בשמו. כמ"ש המעיין. בהב"י שם.

(קז) **רחיצה.** במצרים נ"כ פשט המנהג הקדום שנתפשט בכל תפוצות ישראל לאסור רחיצת כל גופו כל י' יום ואפי' במים קרים. כדכתב רמ"א סי' שפ"ו. והזכירוהו כל האחרונים. ואכן רחיצת פניו ורגליו אם בצונן אפי' תוך ז' מותר. ובמים חמים תוך ז' אסור, ואחר ז' מותר רחיצת פניו ידיו ורגליו אפי' בחמין. ורחיצת כל גוף אפי' בצונן אסור כל שלשים. ועיין מר"ן סי' שפ"א.

(קח) לאיש חולה שציוה לו הרופא לעשות אמבטאות של מים חמין לרפואה. לישב בתוכן שעה אחת וכיוצא מותר אפי' תוך שלשים יום. שיו"ב סי' שפ"א. וכ"ש אם ע"פ הרופאים תהיה האמבטי מים קרים. או לעשות רחיצה בכלי הדו"ש פשיטא דשרי. ופשוט.

(קט) אשה נדה אסורה לטבול בימי אבילותה. וכ"ש דאסורה לרחוץ וללבוש לבנים בימי אבלה כדי לספור ז' נקיים ולטבול אחר האבלות. אבל אחר הו' מותרת לרחוץ אפי' במים חמין כל גופה, ולטבול כדרכה, רק שתשנה קצת ברחיצתה, מר"ן ורמ"א שם. ועיין באה"ט בסי' שפ"ב סק"ג ודוק.

(קי) **נעילת הסנדל.** האבל אסור בנעילת הסנדל של עור, ומותר בסנדל של בגד או גמי, או של עץ רק שלא יהיה מחופה בעור. מרן סי' שפ"ב. וראוי למחות ביד האבלים בזה. יען כי מנעלי בגד וגמי, ושאר דברים המותרים. מצויים במצרים כעפר ע"פ ארץ וגם הרבה בני אדם לובשין מהם בימי הקיץ אפי' בשוק, מפני רכותן וקלותם. ואין כאן כי אם טענות יצה"ר. או חסרון מדע. וראוי להודיעם כי ינהגו אבילות כדת, וישראל קדושים הם.

(קיא) האידנא דנהיגי האבלים לצאת מביתם ולבוא לבהכ"נ לתפלת שחרית

כאשר

כאשר כתבנו לעיל סעיף צ"ז. אם אין להאבל מנעל של בגד. מותר ללבוש מנעליו כדי לילך לבהכנ"ס. ראינו יכול לעבור יחף ברה"ר. מכמה טעמים. האמנם בבית הכנסת אסור לעמוד במנעליו ורבים עוברים ע"ז, וה' הטוב יכפר בעד. וראוי להודיעם כ"ז.

(קיב) **תשמיש המטה.** האבל אסור לשמש מטתו כל ז' ימי האבלות. בין אם הוא אבל לבד ואשתו אינה אבילה. כגון שמתו לו אביו ואמו או שאר קרובים שהוא מתאבל עליהם. והיא לא. ובין שהאשה היא אבילה והבעל איננו אבל. כגון שמתו קרוביה ומתאבלת עליהם. בכולם אסור לשמש מטתו. ואפי' לישן עמה במטה אחת אסור. מרן סי' שפ"ג.

(קיג) דוקא תשמיש אסור. אבן מותר להתיחד עמה. ולמזוג לו הכוס. ולרחוץ פניו ידיו ורגליו ולינע בו וכיוצא. אבל חיבוק ונישוק אסור. ומותר לאכול עמה בקערה אחת. מרן ורמ"א שם.

(קיד) לאו דוקא ז' ימי האבלות. שאם מת לו מת בחוה"מ שאחר הרגל מתחיל למנות האבלות כנודע. עכ"ז ביטי הרגל עצמו אסור בתשמיש. דהא קי"ל דברים שבצנעא נוהג כדפסק מרן בה' אבילות סי' שכ"ט ס"ב. ובאו"ח סי' תקמ"ח. וא"כ מעת שמת המת ברגל עד צאתו מהאבילות אחר הרגל אסור בתשמיש המטה.

(קטו) אם מת קרוב לאשתו שהיא ראויה להתאבל עליו, בעיר אחרת והיא לא ידעה. מותר לבעלה לשמש עמה דהא לא חלה עליה אבילות שהרי לא ידעה. ואנינות אין כאן שכבר נקבר המת בעיר אחרת. והנם שנ"ע בברכ"י סי' שמ"א נסתפק בנדון שמת לה אח בעיר והיא אוננת אכן היא לא ידעה. אם מותר לשמש עמה. והביא להקת הפוס' דיש מתירין ויש אוסרים. ולסוף העלה כיון שהיא מחלוקת הפו' היכא שהוא בעיר והיא אוננת לכאורה נראה להחמיר ועדיין צריך להתיישב בדבר עכ"ל בקיצור. הנה בנד"ד רב המרחק דהא אין המת בעיר. והיא אינה אוננת וג"כ המת נקבר. ואבילות לא חלה עליה עדיין. ומה נם כי לפעמים לא יודיעו הדבר להאבל כי אם עד עבור חדשים וירחים. מכמה סיבות מונעות ובכל זה הזמן פשיטא דאין לבטלו מעונתו. כנלע"ד. כי אין אתי כעת ספרים במחיצתי לחפש אחר הדין. שבודאי ימצא כתוב בספר.

(קטז) מאד צריך להזהר בענין איסור תשמיש המטה בימי האבלות. כי

חאיסור שיש ברבר. עוד בה היא מילתא דסכנה. שהרי אמרו בשים מ"ק דכ"ר ע"א משם האבל רבתי והביאה רבינו הטור בסי' זה שמעשה היה באיש אחד ששימש בימי אבלו, ושלח הקב"ה את החזירים ושמטו לו גוייתו. וכן אמרינן בנמ' משמיה דרי' שהוא חייב כרת רח"ל יעו"ש. וכאשר כי האבל מדת הדין מתוחה כנגדו, והורע מזלו. כי ע"כ ח"ו קרוב להפסר הוא. ומה גם שאיכא ברבר עונש מיתה רח"ל. ע"כ מצוה להודיע דינים אלו להאבלים, אשר לא ידעו רבר. לבל יכניסו עצמם לסכנת מות ב"מ על תאוה הבהמית והנאת רגע מועטת. וביותר צריך להזהירם בענין זה שיצרו של אדם תוקפו. ומדת חצניעות בזמן הרע הזה הולכת וחסור. ער כי קרובה לנסוע לראבון לבב זפרצה קוראה לגנב. ע"כ בעל נפש יחוס על חייו בעת המסוכנת הזאת. ורי בהערה זאת למי שיש מוח בקרקרו. ישמע חכם ויוסיף לקח.

(קין) האבל אסור לקרות בתורה וכו'. מנהג מצרים כשחל יום ז' שלו בשבת שלא לעלות בתורה. וה"ט שאין המנחמים עומרים מאצלו עד אחר חתפלה. ועיין הרדב"ז חרשות סי' רס"ח ולהרב יוסף אומץ סי' צ"נ ובשיו"ב (מנהג מלריס). וכן הוא מנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו וצפת"ו כאשר הוכיר בפי"א וג"ע ביוסף אומץ סי' הנז' ובשיו"ב (החדש) ריש סי' שפ"ד. ולא ידענא למה העלים הרב המחבר לומר בפירוש שכן הוא מנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו שהל א ע"ז רמז הציון לג"ע ביוסף אומץ ושיו"ב. ששם כתב כן בפירוש מנהג ירושלם ואיטליה וטורקיא. כמ"ש המעיין.

(קיח) המנהג פשוט במצרים שאבל בעל ברית שיש לו מילה בימי החול, שאין מעלין אותו לס"ת בשבת. ודלא כמנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו שעולה לס"ת בשבת משום דהוי פרהסיא בשבת כמ"ש בס' המנהגים אות י"א יעו"ש, ובמצרים לא נהגו הכי. וטעמם ונימוקם עמם. כי המנהג במצרים שאיש כי יהיה בעל ברית עושה בשבת שקודם המילה, שורה. שהוא קונה כל המצות הנהוגות, פתיחת שערים ורמונים והנבהת ס"ת וכו'. והוא המחלקם לאוהביו הבאים להתפלל עמו לכבוד שמחתו. והוא המסדר עליות של ס"ת לאוהביו ועולים הרבה לס"ת יותר מז' עולים ונודרים ומנדבים לכבודו ממש כבזמוטי חתן וכלה. משאין זה בירושלם ת"ו כי אם בשבת חתונה. והבעל ברית עולה לאחרונה לכבוד כל קרוביו ואוהביו שבאו עבורו. והשתא אם לעשות כואת בשבת אביריותו, לא נהיר ולא צהיר. ובפרט שהאבלים משנים מקומם בשבת דיושבים בסדר האבלים כמ"ש לקמן סעיף קל"ז ואין זה נכון להרבות בשמחה

כזאת בשבת תוך ז' ימי אבלות. כי ע"כ מנהגם שבשבת תוך ז' ימי האבלות האבלים מתפללים בהשכמה בבוקר עם מנין מהאנשים הבאים לנחמו כדי שאם תהיה שורה או שמחה בבהכנ"ס לא יערבב האבל שמחת בעל השמחה. וכן אם יהיה להאבל עצמו איזה שמחה לא תתפרסם. ולעולם אינו עולה לס"ת. ואין כאן פרסום אבלות בשבת. כל שהעיקר שכ"ז שלא עמדו מאצלו המנחמים אסור לקרות בתורה. וד"כ.

(קיט) אם תהיה לאיש שמחת בעל ברית בשבת שאותו יום השבת הוא יום הז' להאבלות. אז הטוב והיפה והישר בזה לצאת ידי חובת כל המנהגים כאחת לנהוג כמנהג עיקו"ת חברון ת"ו שהביא נ"ע בשיו"ב בסי' הנז"ל שאחר שבאים המנחמים עמו להתפלל בשבת קודם ברוך שאמר ילכו החזנים אצלו. ויוציאוהו מן האבלות כמנהג ובקריאת פ' לא יבוא עוד שמשך וכו' ואז בעל השמחה ישנה מקומו וישב במקומו הרגיל. ואז מותר לו לעלות לס"ת ולעשות שורה בדרכו. וכן הוא מנהג ק"ק נא אמין כמ"ש ראח"נ בס נוה שלום סי' ל"ח יעו"ש. הנם שמנהגינו בשאר שבתות של האבלות שאינו עולה לס"ת כמ"ש בסי' קי"ז. בשבת זו דיש שמחה וזמן האכילות מועט הוא מה מאד טוב לעשות כמנהג עיה"ק חברון ת"ו שהוא מיוסר ע"פ הדין ולצאת גם ידי חובת מנהג ירושלם ת"ו שעושים כן לעלותו לס"ת משום חשש פרסום אבלות בשבת דמרינא נמי אסור. ובאופן כזה שיציאוהו מן האבלות קודם בריך שאמר. אי אח"כ רק שיהיה קודם הוצאת ס"ת פלטינן מכל חשש.

וזכורני שכן עשיתי פה מצרים יע"א בשבת שהיה בו ענין כזה. ודו"ק.

(קכ) במנחה המנהג פשוט במצרים שהאבל עולה לס"ת ביום הז' לאכילות אחר שכבר הוציאוהו בבוקר מהאבלות. ודלא כהח"ב ב"ח שאסר כל היום. וכן הוא מנהג ארץ הצבי, וטורקיאה ואיטליה. ובאשר הזכירם נ"ע בשיו"ב שם.

(קכא) אפי' למנהגינו שכתבתי בסי' קי"ז שאין האבל עולה לס"ת דוקא בקריאה אסור. אבל מותר לעשות גלילה ורמונים והגבהת ס"ת דדוקא קריאה אסור משום פקודי ה' ישרים משמחי לב. אבל בשאר מצות שרי. אמת לעקב אנאוי דט"ו. וג"ע בברכ"י סי' שפ"ד ס"א הביא דבריו. ועוד אסמכי ה שכ"כ הדרשה והט"ז ומהרש"ל יע"ש.

(קכב) **שאלת שלום.** האבל אסור לשאול שלום כל אדם כל ז' ימי אבילותו. ואם אחרים שאו בשלומו שלא ידעו שהוא

שהוא אבל. בשלשה ימים הראשונים. אסור להשיב להם. אלא יודיעם שהוא אבל וישתוק. אבל אחר שלשה ימים הראשונים אם לא ידעו שהוא אבל ושאלו בשלומו מותר להשיב להם. ומאחר שהוא אסור בשאלת שלום כ"ש דאסור להרבות דברים. מרן ורמ"א סי' שפ"ה.

(קכג) בשלום רבים מותר לשאול שלומם. דכבוד רבים שאני. ויכול לומר להם לכו לשלום. מהריק"ש. וב"פ הרמ"א בהגה שם ס"א.

(קכד) במצרים נותנים האבלים שלום לכל אדם בשבת. עפ"ד הרכ"מ מאריה דאתרין משום דהוי מילתא דפרהסיא. וס' הרמב"ם הזכירה מר"ן שם סעיף ג'.

(קכה) אין אסור רק שאלת שלום. אבל לומר לו צפרא טבא או פירושו בלשון אחר שרי. דאין זו שאלת שלום. הבאה"ט שם סק"ב. וכן המנהג

(קכו) האבל אינו חייב לעמוד מפני שום אדם ואפי' מפני נשיא שבישראל כן פסקו הר"ף והרמב"ם והרא"ש. וג"ע בשיו"ב סי' שע"ו ס"ב תמה על מרן ורבינו הטור שהשמיטו דין זה. יעו"ש מה שתירץ. והשו"ג ס"ק ד' הניחה בצ"ע. ועכ"פ אם האבל רוצה לכבד את אדם גדול שנכנס אצלו ולקום מפניו הרשות בידו. ורק לא יאמר האדם הגדול הנכנס להאבל שב. דהוי כאומר שישב באבילו. וכמ"ש מר"ן בסי' שע"ו ס"ב.

(קכז) **עטיפת הראש.** לא נהגו כן במצרים לעטיפת הראש כלל. ואולי סמכו על מהריק"ש ז"ל שכתב דבמקום שעטיפת הרא"ש מביא לידי שחוק פטורין מעטיפה. וגם הג"מ כתבו כן והמחבר דחה דבריהם (בב"י) ולהם שומעין עכ"ל. ובפרט האידנא דרוב ככל בגדיהם כמנהג אירופא. ואין מעטיפין הראש לעולם. אדרבא נהפוך הוא. כי ע"כ לא נהגו בה. וכן מנהג אשכנז שלא להתעטף. וכתב רמ"א סי' שפ"ו. דאין לנו להחמיר בדבר שלא נהגו אבותינו ע"כ. וכן כתב הרב שו"ג ז"ל שלא נהגו כן בסאלוניק. יעו"ש בסוף סק"א וב'.

(קכח) **כפיית המיטה.** עכשיו לא נהגו בה כמ"ש מר"ן בסי' שפ"ז ס"ב ומהריק"ש ז"ל כתב דיש מקומות שנוהגים להפוך הכר או הבוצאט וכתב הריב"ש שכן נהגו בארצו עכ"ל. והם דברי רבינו ירוחם הביאם מרן בב"י סו"ס שפ"ז וכן הזכיר דברי הריב"ש שם. ובמצרים לא נהגו לא זה ולא זה.

(קכט) אבל יושב ע"ג קרקע. לא נהגו כן במצרים ולא בארצות הללו לישב

לישב ע"ג קרקע כלל. והרב כס"א ז"ל מצא להם סמך מדברי הרב הלקט ח"ב סי' קכ"ב יעו"ש. וכן כתב נ"ע בברכ"י סעיף א'. שהרב פנים מאירות יצא לישע מנהגם של ישראל. שאין ישנים ע"ג קרקע דחלושי המזג נינהו ואין כאן חומרא אפי' מצד הדין יעו"ש בד"ק.

ורמנהג שהאבלים יושבים ע"ג מצע נמוך כל זמן שהמנחמים אצלם. ושם יושבים כ"ז שמתפללים מו"ע. ובעוד המנחמים אצלם. אכן לא ע"ג כסא נבוה ולא ע"ג כנאפי. אבן המנחמים יושבים על גבי כסאות. אבל ע"ג קרקע אין יושבים לא האבלים ולא המנחמים. אי בעית אימא משום דמזיק וכמ"ש הרב שו"ג בס"ק ד'. ואי בעית אימא משום כבוד הבריות. שאם אתה מצריכם לישב ע"ג קרקע. לעולם לא יכנסו המנחמים לנחם שום אבל. והאבלים נ"כ מחלי ליקרייהי כדי שיכבדו אותם המנחמים כבואם אצלם. ואחר שילכו המנחמים מאתם קמים ממקומם ויושבים כדרכם. ועי' מ"ש הפרישה ריש סי' שפ"ז והש"ך והבא"הט ותמצא נחת.

(קל) נשאלתי מאיש נכבד אשר היה אוכל כל ז' ימי האבלות ע"ג קרקע ולא על השולחן. וביום אחד בא אצלו אדם גדול וחכם. אם מותר לכבודו לישב עמו על השולחן. והשבתיו כי מעיקרא לא ידעתי שורש האכי"ה ע"ג קרקע האבל כל ז'. שהרי אפי' בזמן הש"ם דהיו נוהגים בכפיית המטה. ואז הדין שאין המנחמים יושבים אלא ע"ג קרקע. בכ"ז האכילה והשינה היתה אל מטה כפוייה. וא"כ בזה"ז שאין לנו דין מטה כפוייה. כמ"ש מר"ן. מי זה אמר להוריד את האכילה ולהעמידה ע"ג קרקע. אטו לחומרא קאמרינן השתא דלית לן כפיית המטה. נסוג אחור להחמיר אפילו באכילה ושינה ע"ג קרקע מפי מבזמן שהיתה נוהגת כפיית המטה. זו אין הדעת סובלתו. ואפילו בסעודת ההבראה שהיא סעודת האבלות. לא נזכר בפוסקים חיובא להיות ע"ג קרקע. ורק נהגו כן ולא ע"ג קרקע ממש. ובזמן הש"ם היו מכרין על מטה כפויה. ועי"ז אסרו בחוה"מ להברות כ"א על מטה וקופה כמ"ש מרן סי' ת"א ס"ב משום כבוד המועד. וכ"פ בא"ח סי' תקמ"ז ס"ה יעו"ש. וא"כ האידנא דלית לן כפיית המטה הרי זה אוכל כדרכו וישן כדרכו. ולמטונך מה אתה עושה בשינה. בלי ספק אתה סומך על המקל וכאשר כתבתי בסעיף הקודם. וא"כ אם הקלנו בשינה. מנ"ל להחמיר מדעתינו באכילה ע"ג קרקע כל שבעת הימים אשר לא נזכרה בשום פוסק. ובפרט האידנא דרובא דעלמא לובשים בגדים ע"פ מנהג אירופא וקשה לאדם לישב ע"ג קרקע וכ"ש לאכול. מפני בגדיו

בגדיו הצרים והו״ל מצטער, ולא חייבו רו״ל להאבל להצטער כמ״ש רבינו הטור בסי׳ זה. וכ״ש וק״ו לכבוד תורה חכם המיסב עמך בשולחן, פשיטא דאין חשש ודוק.

(קלא) **בביבום כסותו** האבל אסור לכבס וכו׳, במצרים נהגו לכבס תוך ז׳ ע״י נויה ויש להם טענה איסטניסות. מהריק״ש. (מנהגי מגדים).

(קלב) גם המכובסים מקודם אסור ללבוש תוך ז׳. מרן סי׳ שפ״ט. וכתב מהריק״ש דיש להתיר ללבוש המכובסים, אם ילבש אותם אדם אחר שעה אחת ואח״כ ילבשם האבל יעו״ש. וכן כתב הרמ״א שם ס״א. והיתר זה קדכון הוא שכן כתבו התוס׳ במ״ק דכ״ד ע״ב ד״ה ברכת אבלים ע״ש. ורבינו הטור כתב סר״ם שאדם אחר לובשם ולא פירש כמה. והתו׳ שם כתבו דצריך שילבשם האחר יום או חצי יום יעו״ש. ורמ״א כתב שעה אחת. וכרזב השי״ך דלאו דוקא שעות ומניות קאמר. והלבוש כתב שעה אחת או שתים. ונקיטינן מילתא מציעתא שעה אחת לא פחות. דבהכי לא הוי מכובס להאבל הלובשו אח״ז ודוק.

(קלג) חלוק ומלוכלך. כתב מהריק״ש וז״ל בדין החלוק המלוכלך נ״ל מצאתי

שלולית הנהר

(קלג) לא״ה מדאיית מוהריק״ש לדבריו מחלוק המלוכלך מדברי התוס׳ דמ״ק, מלתא כי פירוש אחר יש בדברי מהריק״ש, שהרי כתבו התוס׳ דמ״ק דכ״ד ע״ב (וע״ש גמ״ש דכ״ג ע״ב) ד״ה נרכת אבלים שכתבו וז״ל. ונתוס׳ פירש אם בא להחליף ללבוש בגדים שחינן מכובסים כי חלוק הוא מלבוש, ומגילים להחליפו ולכובסו בני כיבוש ול׳ יהחק זקני סובר כך עכ״ל ול״כ פירוש חלוק המלוכלך שהחירו התו׳ היינו שנוף החלוק הנלבש עתה הוא מלוכלך שחינו מכובס וע״י זה שרי. אלא לא אם על החבל חלוק המלוכלך שרי להחליפו במכובס. כי מדברי התוס׳ דמ״ק חין לחיי להחיר. ואם כיוס חנחנו בזה, ק״ק על ג״ע הנרכ״י שהניח בפי׳ להחליפו במכובס. וכן דברי מהריק״ש ע״ד משן ומין זו כותת מהריק״ש כמ״ש.

האמנם מה נעשה, כי הנמון לחמי תודה סי׳ ל׳ החיר בשופי. ודבריו הובאו בפמ״ש בקצ״ש שכתב דלא אסרו להחליף אלא לחעטוג אבל אם מחליף לנוף כגון שהחלוק מלוכלך אי מסוס עדכוניא אפי׳ בחול חוך ז׳ ע״י כך כמו בדחילה דלא אסרו אלא של חעטוג. ומה שלא בא הדבר מפורש בפוסק׳ אין זה אם לדוג פשיטותו שהוא דבר הלמד מדחילה ומיבא יעו״ש. ול״ב עתה אם להחליף החלוק המלוכלך במכובס הרי הרג לחמי תודה החיר. וכ״ד ג״ע בנרכ״י. ואם בלבוש חלוק שמלוכלך עלמו, הלא המוקפות כתבו החירו בפירושו חיתמר. וכ״ד שמהריק״ש. ואם לא נדקנו בפירוש דברי מהריק״ש ודעתו להחיר להחליף המלוכלך במכובס, ול״ב הרי טפח על המחירים חילתא רבתי. ותקיפא כמהריק״ש ונקיטינן להקל ודוק.

מצאתי להתיר אפי' בחול תוך שבעה ע"י כך. עיין תוס' מ"ק דף כ"ב ע"ב ועיין במרדכי עכ"ל. פירוש דבריו דבחלוק המלוכלך מותר להחליפו אפי' תוך ז' והתירו ע"י לכלוכו. ואין צריך בזה שילבשהו אחר קודם. וכ"כ נ"ע הברכ"י בשמו. וכן הסכים הרב לחמי תודה בסי' ל' יעו"ש. וראח"נ בס' נוח שלום אות ל"ב נדחק בפירוש דברי מהריק"ש הללו ללא צורך. ומה גם כי עינ"ק שפיר יחזו כי נ"ע הברכ"י ציין דברי מהריק"ש הללו, ע"ד מרן שאסר ללבוש מכובסין. וכהב דבחלוק המלוכלך התיר מהריק"ש. ואלו היתה כונת מהריק"ש להתיר רק ע"י לבישת אדם אחר, הנה מרן לא כתב דין זה כלל, והעלים עין ממנו גם בב"י וגם בשלחנו הטהור כמ"ש המעיין. ורק הרמ"א ז"ל הוא שכתבו בהגה. והדברים פשוטים.

וכוך אל תשכח שאם הוא בחול מחליף החלוק המלוכלך במכובס או אם נותנו לאחר ללובשו קודם, אם הוא אבל על אביו או אמו צריך לקרוע שנית החלוק הזה כמש"ל סעיף י"ט.

(קלד) גם מטפחות הידים והאף אסור. מרן ס"א. ומהר"ימה על הרב כסא אליהו ישראל ז"ל שעלה ברעתו להתיר מטפחות הידים, וחזר בו ממה שכתב מר"ן באו"ח בהל' ט"ב סי' תקנ"א דאסור גם מטפחות הידים יעו"ש. והרי הדבר מפורש לפנינו פה בסי' שפ"ט ס"א ולמה הביא לחמו מרחוק, ארמהה. וביותר תגדל התימה על רב אחאי גאון בס' נוה שלום אות ל"ב שהביא משם הרב כס"א ז"ל שמטפחות הידים מותר. ובהכי אסיק למילתיה להתיר, ואתו הס"ר כי הרב כס"א ז"ל תוך כ"ד חזר בו בראותו דברי מרן כמ"ש המעיין. וראח"נ נר"ו ראה תחילת דבריו ולא סופן. ולמרבית הפלא דאשתמיט מיניה דמר פסקי מרן הבא ביו"ד ובאו"ח, דפסיק ותני דמטפחות הידים אסורים מדינא דגמרא ואנב שיטפיה לא דק ודוק.

(קלה) אם מחליף בגדי חול ביום השבת, כתב הש"ך בס' ש"מ סקכ"ג דאפי' על אביו ועל אמו מחליף. ואינו קורע יעו"ש. והם מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"י מהל' אבל הלכה א'. וכ"כ הרב שו"ע ז"ל סקמ"ב יעו"ש. ופשוט דדוקא אם מחליף ביום השבת עצמו. אבן לא להחליף בע"ש, דהא באותו זמן יכול לקרוע ויתחייב לקרוע שנית כיון שהוא אבל על אביו ואמו ודו"ק.

(קלו) האידנא במצרים אין אנחנו מורים להקל להחליף בחול תוך ז' כלל על שום אבלות, יען שאם האבלות הוא על אב ואם שרינו לקרוע שנית כל הבגדים שהוא מחליף תוך ז'. בני מצרים העי"א אניני הדעת הם ולא

דלא מסמנא להו מילתא לקרוע שנית, וא"כ אולי יקחו בידם היתר החליפין ולא הקריעה ובאים לידי מכשול, ושנית שהיתר החליפין תוך ז' היינו ע"י לבישת אדם אחר קודם שילבשנו האבל, דבהכי לא הוו בגדים מכובסים. זכמש"ל בסי' קל"ב. ובמצרים האידנא סכנה היא ללבוש בגד שלבשו אדם אחר בלי כיבוס קודם כי הרבר נודע שיש במצרים חולאים ונגעים, מדוי מצרים הרעים, וסכנה היא לאדם ללבוש בגד ויעה של אדם אחר, כי מי יודע סתריו, ומה נעשה כאשר יצטרך האבל להחליף החלוק והפאנילה שהם בגדי הזיעה הוא שמצטערים הרבה בעתות חרבוני קיץ והחום בוער, ואי אפשר ללובשם אדם אחר קודם כלל. וע"כ בחול אין אנחנו מורין להקל. והרי שברת לפניו ותול"ע.

ודע דהיתר לבישה לאדם אחר שכתב רמ"א, הוא נצרך ביותר רק לבני אשכנז שאין לובשים בגדים מכובסים אפי' אחר ז' רק עד שלשים, וע"כ הם מוכרחים למצוא היתר ע"י לבישת אדם אחר קודם, אבן אנן בני ספרד דאתכא דמרן סמכינן, ותבף אחר ז' לובשים בגד מכובס ביום צאתו מהאבלות ובאשר יתבאר הלאה במקומו בסעיף קמ"ד. אין לנו צורך להרחק בחול ולהכנס במשעול דחיק על ששה ימים וקצת. וד"ב.

דיני האבלות בשבת שבתוך הז'.

(קלז) המנהג פשוט במצרים שהאבלים משנים מקומם אפי' בשבת. ויושבים במקום קבוע להאבלים וכמעשהו בחול. ונהגו כן עפ"י סברת הרדב"ז בחדשות ח"ב סי' תרס"ב. שחלק על מרן בדין זה. מנהגי מצרים. וכן הוא מנהג אשכנז כמ"ש רמ"א סי' שצ"ג ס"ד. וכן הוא מנהג ארצות מערב הפנימי זכן נהגו קהלות בני המערב בעיר"ק ירושלם ת"ו שהאבלים יושבים בסדר אבלים אפי' בשבת, ונ"ל שטעם המנהג הוא לכבוד האבלים. כי באים העם לנחמם ולגמול חסד עמהם, ואפי' משאר בתי כנסיות באים ויושבים אצלם קצת וחוזרים לבית הכנסת שלהם להתפלל. ויש שמתפללים עמו כל התפלה ועולים לס"ת ונודרים למנוחת המת. וזהו מנהג מצרים האידנא ואפי' יחידי בית הכנסת שהאבל רגיל להתפלל בה. קמים איש איש ממקומו ויושבים קצת עם האבלים וחוזרים למקומם. וזה הוא כבוד גדול להאבלים. ואם האבל חיה ישב בשבת במקומו הרגיל בו דהשתא ליכא דיכרא, אולי אין אדם בא

אצלו כלל דאמרי אין אבילות בשבת. וזה ענמת נפש נוספת להאבלים. ומשום כבוד האבל שיכבדוהו המנחמים משנים מקומם גם בשבת. והנח להם לישראל כי גדולי עולם הם שכתבו מנהג זה לשנות מקומם גם בשבת כמ"ש מרן הב"י בסי' שצ"ג יעו"ש. אלא שדעת מרן ז"ל לא ס"ל הכי כמ"ש המעיין. ולרעתי הקטנה נראה שאם היה מנהג כבוד לאבלים נוהגים גם בזמן מרן ז"ל, אפשר שגם מרן ז"ל יודה דיפה הוא משום כבוד הבריות. אשר מרן ז"ל הוא הראש וראשון לחוש לכבוד הבריות בכל פסקיו בידוע. אכן אפשר דבזמנו לא היה כן. ובזה נוכל להשוות הדעות ברין זה. ואין כאן מחלוקת. ועי' לנ"ע בברכ"י סי' שצ"ג אות ב' ודו"ק.

קלח מנהג קדום במצרים שביום השבת שתוך הז' אחר אמירת עלינו לשבת. מתקבצים כל יחידי הקהל לפני האבלים. וכלם עומדים. וחזן הכנסת פותח פיו בדברי נחמה וכבור כנגד המנחמים. בדברים מסודרים להם מזמן קדום. ואלה הם.

לנגד האבלים אומר. מי שכולו חסד וחמלה וחנינה. הוא יחמול עלינו ועליכם, וימחה דמעה מעינינו ומעיניכם.

וכנגד הקהל אומר. אחינו קהל החסד. גמלתם חסד, שלמתם חסד, בעל הגמול והחסד, ישלם לנו ולכם שכר החסד.

וחוזר כנגד האבלים ואומר. ככה למדו אותנו רז"ל, ברוך שבחר בהם ובמשנתם. צער אבל אין בשבת, שבת מן המנין, ולמעלה מן הענין. שבת הוא שקולו נחמה שבתו בשלום.

(מנהגי מצרים).

קלט המנהג במצרים כשמתפללים בליל שבת בבית האבל שאין אומרים פ' כמה מדליקין ולא ברכה מעין שבע. ובמוצאי שבת אין אומרים ויהי נועם. מהריק"ש סי' שצ"ג ונהגו ע"פ סברתו ועיין תשו' הרדב"ז ישנות סי' ח"י (מנהגי מצרים) ובהה"א דברכה מעין ז' הכי פסק מרן באו"ח סי רס"ת סעיף יו"ד שאין אומרים אותה בבתי אבלים וחתנים בכל מקום ולאו דווקא מצרים.

קמ מנהג יפה הוא במצרים שאין מנחמים אבל בביתו בשבת כלל, והרוצה לנמול עמו חסר בניחום האבלים, בא לבהכ"נ בשבת מקום תפלת האבלים ומתפלל עמו או יושב קצת כמש"ל בסי' קל"ז. אי שיהיה נמצא שם

אחר

אחר התפלה בעת אמירת החזן את הנוסח הנ"ל. ואי לא אפשר לבוא ביום השבת מתפלל עמו באחת מלילי החול, ועכ"פ אין הקהל הולכים לבית האבל לנחמו. ודלא כמנהג ירושלם ת"ו שהולכים הקהל לבית האבלים ולומדים קצת ומקדישין ואוכלים מוונורת וכיוצא. ולא נהגו כן במצרים כלל.

ובעוב"י פ' אם המעטירה. ששם עלו מנודשי קאשיטיריא זיע"א ראיתי מנהג יפה, ג"כ שכל בית הכנסת אחר גמר תפלתם הולכים לבית האבל ועומדים בחצר נופח בית האבלים, ואינם נכנסים לבית ולא יושבים, רק כולם עומדים. ואומרים שבת תנחמנו. והולכים להם. וכן באים אחריהם שאר בתי כנסיות כל אחר ואחר גמר תפלתם, באים ואומרים רבנית שתים הנ"ל, ועי"ז נאמר ויאמר לקוצרים ה' עמכם, ונכון הוא מאד.

דיני התפלה בחול בבית האבל.

(קמא) מנהג יפה נהגו במצרים כמנהג עיקו"ת שמתפללים בבית המת אפי' שאין שם אבל המתאבל, ומתפללים שם למנוחת המת, מפני שיש בזה נח"ר לנשמה, ומצוה רבה היא וכמ"ש מהריק"ש דף שפ"ד, וכ"כ הרמ"א בסי' שפ"ו, וכשמתפללים שם אין ליפול ע"פ כלל, אפי' שאין שם אבל, כדי שלא לעורר הדינים, וכן הוא מנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו כמובא בס' המנהגים דהל' נפ"א אות וי"ו, יעו"ש ועי"ש מ"ש בנהר פקוד, וכתבתי כ"ז בה' או"ח הל' נפ"א אות ז' יעו"ש.

(קמב) בחול אם מתפללים בבית האבל אין אומרים תחנה ולמנצח ותפלה לדוד, מהריק"ש. (מנהגי מנלים). ועל תחנה שהיא נפ"א לא היה צריך להביא מדברי מהריק"ש, כי כן כתב מרן באו"ח סי' קל"א ס"ג דנהגו שלא ליפול בבית האבל יעו"ש. והוא מנהג כל ישראל.

(קמג) כשמתפללים בבית האבל תוך ז' למנוחת המת, אין אומרים הלל בר"ח משום דכתיב לא המתים יהללו יה והוי לועג לרש, ומנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו לצאת מבית האבל ולומר ההלל מחוץ לבית ולחזור לגמור התפלה, וכמ"ש בס' המנהגים בהל' אבל אות ח"י, וכן יש לנהוג פה מצרים, דאנן בתר מנהגי עיקו"ת גרירי, אלא שאין המנהג במצרים להתפלל שחרית בבית האבל, והאבל בא לבית הכנסת ובבהכנ"ס פשוט דהקהל אומרים ההלל, וכמ"ש בח' או"ח בהל' ר"ח אות ג' יעו"ש, אכן בתנוכה אומרים ההלל אם מתפללים בבית האבל וכמ"ש בהלכות חנוכה אות י"ד ומשם ראת,

יום צאתו מהאבלות.

(קמד) המנהג פשוט במצרים כמנהג עיקו"ת ירושת"ו שביום צאתו מהאבלות פושט בגדיו ולובש בגדים מכובסים, ואם ירצה לרחוץ פניו ידיו ורגליו רוחץ אפי' בחמין, (אבן כל גופו אסור אפי' בצונן), וכדעת מרן ז"ל בסי' ש"פ ושפ"ט, ולא נהגו פה בשום חומרא יתידה יותר ממה שפסק מרן לדינא ובפרט הכא במצרים שהחום בועד והזיעה הרבה וקשה לאדם לעמוד בלי חליפי בגדים יותר מזה, וככמה רבדים יש להם טענת אי־סטניסות כמ"ש מהריק"ש בכמה דוכתי ודו"ק.

(קמה) אין לעשות בגדים חדשים עד אחר ארבעה שבועות, אבל בגדים שחורים לאבלות מורגר לעשותם אפי' תוך האבילות, רק שיהית אחר שלשה ימים ואם הוא אבל על אביו ואמו יהא שלא ילבשם תוך ז' שא"כ יצטרך לקריע אותם כמש"ל סעיף כ'. וכן אין ללבוש בגדי שבת המיוחדים לשב"ק אם הוא אבל על אביו ואמו עד עבור ארבעה שבועות, מהריק"ש סי' שפ"ט.

והאידנא נהוג במצרים שהלובשים בגדים שחורים לאבלות אב ואם אין משנין אותם כל י"ב חדש, אבל אותם המתאבלים על קרוביהם דדינם בשלשים יום ולובשים בגדים שחורים לאבלותאפי' בשבת כל י"ב חדש, טועים הם ואיסורא קא עבדי ללבוש בגדי אבל בשבת ללא צורך, ולפחות בשבת ישנה בגדיו משום כבוד השבת, ישמע חכם ויוסיף לקח.

(קמו) אשה שהיתה היא אבילה, לאחר ז' מותרת לטבול וליטול שערה, ולרחוץ כדרכה רק שתעשה שינוי קצת ברחיצה, וליטול צפרניה לצורך טבילה, והוא דעת מרן ז"ל בסי' ש"ן ס"ז דלא תטלם היא עצמה אלא תאמר לנויה ליטלם לה בין במספרים ובין בהער, ורמ"א כתב שם שאם אין עכו"ם מצויה תטלם לה אפי' ישראלית אחרת, אבל היא עצמה לא. ואולם נ"ע בחיים שאל ח"א סי' כ' התיר לאשה דאנינה דעתה אם אחרת תטלם לה ומצטערת מזה, שמותרת היא ליטלם ע"י עצמה ועשתה את צפרניה יעו"ש. והזכירו בשוי"בסי' ש"ן אות ג'. ומשם בארה.

דברים האסורים כל ל', והאסורים כל י"ב חדש.

(קמז) האבל כל שלשים יום אסור לגלח שערראשו וזקנו, וכל שער שבגופו,

הן

הן בתער או במספרים הכל אסור כל שלשים, ועל אביו ואמו אסור אפי' אחר שלשים עד שיגערו בו חביריו, מרן סי' ש"ץ, ושער שער השפה המעכב את האכילה מותר אחר ז' ותוך ז' אסור שם, ואפי' פגע בו הרגל המכטל ממנו נזירת שלשים לתגלחת, היינו דוקא בשאר מרתים, אבל על אביו ועל אמו אין הרגל מבטל, אלא צריך שיעברו שלשים יום ושיגערו בו חבריו, מרן סי' שצ"ט ס"ד.

(קמח) המנהג במצרים כמנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו שעל אביו ואמו אינו מגלח ביום השלשים עצמו, אלא ממתין כמה ימים אחרי כן כל מה שיוכל לסבול, וכן כל איש חכם לב ונקי הדעת אינו נוער בהאכל ביום השלשים, אעפ"י שמהניא נערה ביום השלשים עצמו כמ"ש מרן הב"י בשם הגה"מ, וכן הביא דבריו ג"ע בברכ"י סי' זה ס"ג והביא דעת רבים מהפוסקים דכולהו רבנן ס"ל דמהני נערה ביום ל', מ"מ נקיי הדעת אינן עושים כן דאל"כ בטלה תקנת חכמים לגמרי שתקנו חומרא לאב ואם טפי משאר אבלים, ואם יתגלח ביום שלשים א"כ אין הבדל ואין פרות בין אב ואם לשאר אבלים. וג"ע בחיים שאל ח"ב סי' כ"ג כתב בנדו"ז תשובה ארוכה מארש, דלא אריך למעבר הכי רא"כ פקעה תקנת רז"ל לגמרי, לך נא ראה בדבריו המצורקים. וכתב שהמנהג בארץ הצב"י וכל גלילות טורקיאה שלא לגלח על או"א כי אם עד אשר יעברו ימים מספר ושיגערו בו יעו"ש. וכן נכתב בספר המנהגים הלכות אלו אות ו'. ועיין להרב בית עובר בדין הנילוח אות ז', והדברים מוסברים ושבליים מאליהן, וכן אנחנו מורים במצרים לכל הבא לשאל משפט תגלחתו על אביו ואמו, וישראל קדושים הם ויהי נועם ה' עליהם.

(קמט) אם אין לו מי שיגער בו כיון שעבר זמן מה אחד השלשים שיעור מה שיגערו בו הותר מאליו ואין צריך לישב י"ב הרש אם לא שמע נערה, וכ"כ ג"ע בברכ"י סי' ש"ץ אות א' משם רבינו ישעיה הראשון בתשובותיו כ"י, וכתב שדברי הבאי הם הסוברים שפירוש עד שיגערו, דווקא הוא, ואם לא נערו אסור, דאטו הנערה היא המתרת. הזמן הראוי לנערה הוא המתירו יעו"ש. ועיין מ"ש בנהר פקור לישב דברי הרב הלק"ט ח"ב סי' קי"ג, הביא דבריו הרב כסא אליהו ז"ל בסי' זה, וכתב שדבריו המוהיב, ואני בעוניי ישבתי ד"ק יציבא מילתא קחנו משם.

(קנ) אסור ללבוש ולהציע כל שלשים יום בגד מגוהץ אם הבגד הוא חדש ולבן אפי' הוא פשתן. ועל אביו ואמו צריך שיגערו בו חביריו, אחר הלוזם (עיין פתחי תשובה סי' שפ"ט סק"ד) מרן סי' שפ"ט ס"ה, והאידנא במצרים הלובשים

הלובשים בגדים כמנהג אירופא והכתונת מנוהצה אינן נזהרים בזה, ואולי סמכו עמ"ש מרן ס"ח דהאידנא ליכא גיהוץ, דגיהוץ שלנו הוי כביכול דידהו יע"ש, וגם נהגו להקל כי על הרוב בתוך שלשים אינן לובשים כתונת חדשה, רק מכוכסת כמה פעמים ומנהצים אותם, ולא אסרו אלא חדש ולבן, ועכ"פ אם הכתונת אינה חדשה והיא ממיני בגדי צבעונים הנהוגים עתה שאין הכתונת לבנה שרי, בפשיטות שהרי אינה חדשה ולא לבנה. ומותר לנהץ ולהניח בין לו ובין לאחרים אפי' בחדש ולבן שם.

(קנא) כשם שאסור לגלח כך אסור ליטול צפרניו בין דיד או דרגל בין בתער בין במספרים כל שלשים, ומותר להחכם בשיניו או ליטלם בידיו שם ס"ז, וליטלם ע"י גוי ג"ע בשיו"ב אות ב' אסר וחלק על הרב מקום שמואל דמצדד לצדודי להתיר יעו"ש. האמנם מהריק"ש ז"ל בסי' ש"ן כתב להתיר באיסטנים שאין דעתו נוחה לקוצץ בשיניו או לאכול בצפרנים גדולות וראוי לקוצץ ע"י גוי יעו"ש. וג"ע ז"ל לא זכר דברי מהריק"ש ז"ל דתנא דמסייע ליה להרב מקום שמואל בכחא דהתירא. ואולי דאיסטנים שאני, ובני מצרים יש להם טענת איסטניסות כמ"ש מהריק"ש בכמה דוכתי.

(קנב) דאבל אסור בכל מיני שכיחה כל שלשים יום, ואסור ליכנס לבית המשתה ואסור לישב בשום סעודה של מצוה כל שלשים יום, ועל אביו ועל אמו אסור כל י"ב חדש, ואפי' אם השנה מעוברת אינו אסור אלא י"ב חדש ודו"ו לא, מרן ורמ"א סי' שצ"א סעיף א' ב'.

(קנג) במצרים נהגו לאכול הקרובים לחתן ולכלה בבית החופה תוך י"ב חדש על אב ואם, ודווקא אחר שלשים, מהריק"ש. (מנהגי מצרים).

וכן אם משיא יתום ויתומה לשם שמים ואם לא יאכל שם יתבטל הדבר שרי לאכול תוך י"ב חדש אחר שלשים, מהריק"ש וכ"כ הרמ"א בהגה ס"ב.

(קנד) עינינו הרואות עתה במצרים, שנזהרים הרבה האבלים על אב ואם שלא ליכנס לבית החופה כלל כל י"ב חדש, ואפי' לשמוע הברכות חוץ לבית ואפי' אם החופה בבית הכנסת אינם נכנסים לשמוע הברכות אם יש שם מנגנים ומשוררים, כל שאין להם קורבה עם החתן או עם הכלה, ומנהגם זה הזכירו הרמ"א בסי' שצ"א בשם הנהות מהרי"ל, ומנהגם יפה הוא ואין למחות בידם, ובפרט לפי מנהגם שהאבל על אב ואם לובש שחורים כל י"ב חדש, ואין דרך לעמוד כן בפני החתנים, ונכון מנהגם.

(קנה) אבל תוך שלשים יום יכול להיות סנדק מהריק"ש, ומותרים המוהל והסנדק לאכול שם דיו"ט דידהו הוא שם, ודווקא אם ליכא מנגנים ומשוררי

ומשוררי המוזיקא כנהוג במצרים להביא ביום המילה, דאל"כ חזרה להיות סעודת מצוה שיש בה שמחה דאסור כל שלשים, ועראו"א כל י"ב חדש ופשוט.

(קנו) היכא שאסור ליכנס לבית החופה, אסור ליכנס ולאכול אפי' עם המשרתים והשמשים בחדר אחר שלא בסקום החופה, וכשפסקו מלומר שהשמחה במעונו אינה נקרא עוד שמחה של מצוה, מהריק"ש וכן נוהגים.

(קנז) אסור לישא אשה כל ל' יום, אפי' בלי סעודה, ומור"ר אחר שלשים אפי' אכל על אביו ואמו ולעשות סעודה, מרן סי' שצ"ב, והיכא דפנע בו הרגל דמבטל ממנו גזרת שלשים גם לנישואין מבטל, ומור"ר לישא אחר הרגל, נ"ע בברכ"י סי' שצ"ב אות א'.

(קנח) לשדך אשה בתוך שלשים מור"ר, ואפי' ביום המיתה שרי כמ"ש הב"ח, ולדעת מרן אפי' לקדש ביום המיתה שרי, אך הרא"ש והטור ורמב"ן אוסרים הקידושין יעו"ש בב"י, עכ"פ לשדך אשה בלי אירוסין פשיטא דשרי תוך שלשים.

ובמצרים האידנא נהגו שלא לשדך תוך שלשים כלל, והטעם כיון שמנהג העירה שכל קשרי השידוכין אינן נעשים אלא בב"ה, והנעשה חוץ לב"ד אינו קשר כלל, ומנהגם להזמין ביום השידוכין את כל הקרובים לחתן ולכלה לבוא עמהם לבית דין, ואוושא מילתא בפרהסיא גדולה, וכמו שכן מנהגם לבוא לבית דין בהזמנת כל הקרובים ביום כתיבת הכתובה לחופה כידוע, ואין הפרש בין זו לזו כלל, וע"כ משום עגמת נפש נמנעים לשדך מפני הפרסום שיש ברבר, וכן נמנעים מלישא תוך י"ב חדש על אב ואם, אם לא מתוך דוחק והכרח גדול, אבן בלי ניגונים וממנגנים ומשוררים כלל, ומנהגם נכון הוא.

(קנט) המנהג במצרים בענין הפקידות כמנהג ארץ ישראל וגלילות טורקיאה לעשות פקידת השנה על י"א חדשים, ושלש זמנים מחולקים בענין, א) אם ב"מ הוא בחור שלא נשא או אם נלב"ע בחצי ימיו עושים פקידת השנה לז' חדשים. ב) אם הוא גדול מזה רק שעדיין לא השיא בן או בת מבניו בחייו רח"ל עושים הפקידה לתשעה חדשים. ג) אם הגיע לשנות הזקנה משישים ומעלה עושים הפקידה לי"א חדשים. וקרוב הוא לכנהג נ"א יע"א, כמ"ש ראח"נ נר"ו בספרו נוה שלום אות כ"ב ומשם בארה.

(קס) המנהג במצרים שהבן אומר קדיש על אביו ואמו אפי' שנעשי' הפקידה לי"א חדשים וכ"ש לתשעה, ופוסקים רק שבוע אחד קודם תשלום י"ב חדשים שלמים מלומר קדיש, וסני כהכי וכ"כ נ"ע בשיו"ב אות ח' סי' שע"ו.

(קסא) המנהג במצרים לומר קדיש על אביו ואמו כל י"ב חדשים, ואפי' בשבתות וימים טובים וכן נהגו בעיקו"ת ירושלים ת"ו ע"פ דברי רבינו הארז"ל, ועיין לג"ע בשיו"ב אות ט' שם.

(קסב) מה שנוהגים במצרים ושאר מקומות לעשות תשלום השנה קודם הרגל תוך שלשים יום לרגל ועושים דרוש לפקידת השנה למנוחת המת אין בכך כלום, ואין זה בכלל האיסור שלא לעורר על המת שלשים יום לפני הרגל, שכ"כ מרן בסי' שמ"ז ס"ג וז"ל מה שאנחנו נוהגים בתשלום השנה לקונן ולהזכיר נשמות נ"ל שאין זה בכלל ומותר לעשותו סמוך לרגל יע"ש, הרי שמנהגינו מותר שאין זה התעוררות הכפר שהיה נהוג בזמן הש"ס.

ודע שכל זה הוא רק לפקידת השנה. אבן בפקידת החדש שאנחנו נוהגים לעשות דרוש בליל תשלום השלשים למת, הנם שהוא תוך שלשים לרגל הבא, וכן אם תוך שלשים יום למיתתו פגע בו דרגל דמבטל ממנו גזרת שלשים ועושים הדרוש והתשלום ליל ערב הג כנהוג, בהא ליכא כאי למימר דמדינא שרי אפי' להספידו דהא מת הדש הוא, ובחדש מדינא שרי כמ"ש מרן בכ"י באו"ח סי' תקמ"ז משם הירושלמי ופכקוהו הרמב"ם והרמב"ן יעו"ש וכ"כ רבינו הטור שם שאפי' אם מת לו מת אחר תוך ל"י שאותו המת מותר לסופדו אפי' בערב הרגל, אסור לצרף בהכפדו ג"ז שמת קודם שלשים יום, וכ"פ מר"ן באו"ח סי' תקמ"ז ס"ג, וביו"ד סי' שמ"ז ס"א דבמת חדש שרי יעו"ש, ופשוט ר"וא.

והנם דלפי חילוק מרן בכ"י או"ח סי' הקמ"ז ופכקו הכא ביו"ד סי' שמ"ז ס"ג שחילק בין ההספד שהיה נוהג בזמן הש"ס לזמן הזה, נראה דבזמן הזה אפי' במת ישן שרי להספידו אפי' בערב הרגל. מ"מ הרדב"ז בתשו' החדשות ח"א סי' נ"ד כתב ע"ז דהנכון לעשות פשרה ולינקוט מילתא מציעתא, דלעולם בחדש שרי, ובישן אסור יעו"ש. עכ"פ ככל הנו"ל מחבאר דבחדש אפי' להספידו שרי, ובתשלום השנה דהשתא הוי מת ישן, מה שאנחנו נוהגים לדרוש ולהזכיר נשמות אין זה בכלל. ויצא מנהגינו משופה ומנוקה כמ"ש חשש הן בתשלום החדש והן בתשלום השנה ודו"ק.

וראה"ג נר"ו בספרו נוהג בתשלום אות יו"ד כתב הטעם לחדש ולשנה, נראה שסמכו עמ"ש מרן ביו"ד סי' שמ"ז ס"ג וכו' ואגב שטפיה כתב לחדש ולשנה בחדא מחתא, דלתשלום החדש אין צריך טעם וסמוכות דמדינא שרי, והיא היא מלתא מציעתא דכתב הרדב"ז דלא נימא אפי' בישן שרי כמש"ל, ומ"ש עוד דהשתא דנהיגי בלבישת בגדים שחורים נכון לעשות הלימוד והדרוש

והדרוש סמוך לחג כדי שלא יכנסו לחג באבלותם ופשוט, לא זכר אחיטו"ב כי אלה הם דברי מרן בב"י סי' תקמ"ז בתחילתו שכתב דברים אלו כרמותם וכצלמם ובטעמן ונימוקן הנז' יע"ש, ומעתה פשוט היתרו ביון דמרן התיר בפשיטות ודו"ק.

(קסג) המנהג במצרים לעשות דרוש הספד ע"כ נפשות מת בין איש בין אשה זקן או זקנה, בחור ובתולה, חוץ מכחור ובתולה אם מתו ב"מ קודם שנות העשרים שלא הגיעו לכלל עונשין בישיבה של מעלה, ועושים שלש דרושים לשלשה זמני הפקידות לשבוע ולשלשים ולשנה, באין הכדל בין איש נכבד לאיש המוני פשוט, לעובד אלהים לאשר לא עבדו, דרושים לכל חפציהם, וענין הדרושים מסור ביד ראש אב"ד הצדק אשר בעיר, וכן הוא מנהג עוב"י נא אמון יע"א ואין איש יכול להיות דורש אל המתים בלתי רשות רב העיר, ואין מנהג זה של הדרושים ע"כ אדם נוהג לא בא"י ולא בטורקיאה ואזיה וגלילות המערב פנימי אשר ידענו שאין עושים דרוש הספד למת כי אם על אדם נכבד מאד ב"מ, ונהרא נהרא ופשטיה.

אמ"ה הדבר מובן כי הדרשות האלה רובן קשה, כי שפעמים רבות בעוה"ר יחסר להדרשן החומר להבנין לעשות דרוש על איש אשר לא בין יראי ה' ימנה, ויצטרך הדרשן לצאת חוץ לתחום ענין הספד למת בענין דרשתו והרבה התרנו להחליף מנהג הדרוש הזה בלימוד פרקי משנה עם פי' רע"ב וביוצא אשר הלימוד יהיה ממנו נח"ר לנשמת המת יותר ויותר מהדרוש כמובן אכן לא עלתה בידינו כי קשה מאד לשנות מנהג ישן ורגילים בו מקדם קדמתה, עכ"פ נבוא העיר את אזן החכמים הדרשנים להיות עיניהם פתוחות בדרשותיהם. ולמוד בקו המדה בסיפור שבחי המת, שלא ינרום ח"ו רעה להנספד, וח"ו גם להמכפיד וכמארז"ל, ולאיש שאין מעשיו ברורים אם טובים או לרעה, היותר טוב לברוח ממקצוע זה של סיפור של שבחי המת כלל, ורק יאחז צדיק דרכו בדרשתו ע"ע מיתה הבלילית ותמרוריה, או ענין יסורים אם היה המת בעל יסורים וביוצא או דברי מוסר במחק לשון ושפה, ודברי חן ונועם אמרתו צרופה, ושקול ישקל דבריו בשקל הקדש.

וביותר יתרחק מאד הדרשן בזה"ז מלהביא בדרשותיו איזה מאמרי הגדה או מדרש, שאין הדברים קרובים אל השכל ההמוני, ואין הענין קרוב אל הטבע, כי לראבון לב העם ההמוני בשומעם דברי הגדה תמוהים בעיניהם מפי הדרשן ולא יבינו עומק מליצת רז"ל או סודן של דברים, יצא לחוץ ידבר ופיו ימלא שחוק על החכמים ועל תורתם, ויחשבו אותם לנעדרי השכל ח"ו

ומזה

ומזה יבואו לפקפק באמונת דברי רו"ל ח"ו, והלא רבותינו עצמם ז"ל למדונו דעת שמעשה פ' נק"א ואינו מתנם וכו' וח"ו יהיה הוא הנורם לעונם ומכ"ש ולם וחטאם ישא. ודו"ב הערה לחכם לב ואם בינה שמעה זאת.

(קסד) גם במצרים פשוט המנהג דדוקא מקצת יום ככולו אמרינן, ולא מקצת לילה ככל היום, כלל ואפי' לנכי דברים של מצוה וכיוצא עכ"ז אין לנו כ"א מקצת יום ככולו, והנם שהרדב"ז ז"ל בתשו' פיורדא סי' תקנ"ט ס"ל דלדבר מצוה יש להקל ולומר מקצת לילה ככר היום יעו"ש לא נהנו כן כדבריו כלל, וכן הוא מנהג עיקו"ת ירושלם ת"ו, וכסתם פסק מר"ן סי' שצ"ה דדוקא מקצת יום ככולו ולא לילה, וכאשר הכריע כן להלכה בב"י סי' שצ"ה יעו"ש. וכן ראיתי להרדב"ז נופיה בתשו' דחדשות סי' רס"ח שנראה מדב"ק שדעתו כס' רוב הפוסקים דס"ל דדוקא מקצת יום אמרינן ולא מקצת לילה, וסיים הרדב"ז כרב"ו שורר דבר כיור יעו"ש. וג"ע בשיו"ב סי' שצ"ה אות ב' שהביא תשו' הרדב"ז דסי' תקנ"ט, וכתב הוא עילוה וכבר פשט המנהג דכשו"ד לא אמרינן מקצת לילה יעו"ש, וק"ל דלא הזכיר הכרעת מר"ן בב"י לדינא הכי, והוי דינא ולא מנהגים. ותשובה דהתה"ד שהביא הרדב"ז בסי' תנ"ה דהביאה מר"ן הב"י סו"ס שצ"ה דמתבאר ממנה נ"כ דלא אמרינן מקצת יום ככולו אפי' ביום אחרון דר"ב חדשים יעו"ש, ואנן דאתכא דמרן סמכינן כוותיה נקטינן דדוקא מקצת יום ככולו אמרינן ולא מקצת לילה, ודוקא בז' ול' ולא לענין ר"ב חדש ודו"ק.

(קסה) בענין ר"ב חדש אי אמרינן בחדש האחרון מקצת החדש ככולו הרדב"ז בתשו' פיורדא סי' תנ"ט שקו"ט בהאי בתחילת התשובה, ועם שרעתו נוטה שלא לומר מקצת החדש ככו לו, אכן דעתו להקל ביום אחרון דר"ב חדש לומר ביה מקצת היום ככולו. ושוב אח"ז הביא תשו' דרב תה"ד דס"ל אפי' ביום אחרון דר"ב חדש לא אמרינן ביה מקצת החדש ככולו. וכתב הרדב"ז דלדידיה הנכון להשוות מדות חכמים שאמרו מקצת היום ככולו לנזירת ז' ושלשים ה"ה ליום אחרון דיב"ח, לא שכבר הורה זקן ואין משיכין את הארי אחר מותו וכ"ש להקל. ומ"מ דעתי להקל יעו"ש.

האמנם מר"ן בשה"ט סי' שצ"ה ס"ג פסק להלכה כס' התה"ד דאפי' ביום אחרון דר"ב חדשים צריך לנהוג כל היום ולא אמרינן מקצת היום ככולו, ובב"י באר הטעם דשנייא דא מן דין ז' ושלשים, ואנן כוותיה דמרן נקטינן להלכה דיב"ח שלמים בעינן, ומה גם כי אין הדבר כדאי ליכנס בפלע המחלוקות על יום אחד ואינינו תמים, וכ"כ מדברי מהריק"ש שלא כתב כלום בדין זה, וסתמו כפירושו דס"ל כדעת מרן ודו"ק.

השומע

דיני שמועה קרובה ורחוקה.

(קסו) השומע ששמע שמת לו מת, שמת תוך שלשים, יום היא הנקראת שמועה קרובה. ואפי' שמע ביום השלשים למיתת המת הויא שמועה קרובה, ודינו להתאבל עליו ככל דיני האבלות לכל דבר, ומונה ז' ושלשים מיום השמועה לענין הספורת ושאר דינים (כ"כ הרמב"ם פ"א מה' אבל, וכ"כ המרדכי בפי' אתמר שמונה שלשים מיום השמועה) כללו של דבר יום השמועה כיום הקבורה, מרן סי' ת"כ ס"א.

(קסז) אם הניעה השמועה ביום השלשים למיתת המת ואותו יום היה שבת או יו"ט, באופן שכאשר יצא שבת או יו"ט תחזור להיות רחוקה שהוא ל"א, כתב מר"ן בסי' ת"ב ס"ה, דלמ"ש או הרגל מונה רק יום אחד דוקא, והאי יום אחד דקאמר מרן לאו דוקא אלא ר"ל שעה אחת דמקצת היום ככולו, וכ"כ הש"ך וכ"כ הבאה"ט משם מהרש"ל, ושו"ר שכן מדברי מרן עצמו באו"ח סי' תקמ"ח סי"ז שכתב דין זה דינו כשמועה רחוקה. ודין שמועה רחוקה הרי מר"ן ביו"ד סעיף ב' פסק דינו דהוי שעה אחת, ושו"ר שכ"כ הפרישה משם הרמב"ן בפשיטות, וביום שבת דשמועה או ביו"ט אסור כל היום בדברים שבצנעא. מרן שם.

(קסח) אם הניעה השמועה יום ל"א למיתת המת, אבן היא יום השלשים לקבורתו. כגון שמת היום ונקבר למחר, דה"תא אם מנינן למיתה הויא רחוקה, ואם מנינן לקבורה הויא קרובה, נקטינן להקל וכדין שמועה רחוקה הויא, כיון שיש ל"א יום מיום המיתה דהיא העיקר בדין השמועה, כ"כ מהרש"ל הבי"ד הב"ח בסי' שצ"ט דפסק דאם מת ביום אחד ונקבר ביום השני הו"ל שמועה רחוקה לאותם ששמעו ביום ל"א למיתתו. דגבי השמועה יום המיתה הוא העיקרי. וכ"כ הש"ך בסי' ת"כ סק"ה משמם וכ"כ הדרישה, וכ"כ הט"ז בפשיטות בסק"ו, וכ"כ הרב פרי הארמה ז"ל בח"ב בה' אבל פ"ו וישב קושית הרב נקודות הכסף במה שתמה על מהרש"ל מדברי רבינו ירוחם יע"ש. זלא מצאנו מי שחלק על דין זה, דרכ"ע להקל נקטינן דשמועה רחוקה הויא ביון דאיכא ל"א יום מיום המיתה.

וחזית"ה לראח"ג נ"י בס' נ"ש אות מ"נ כתב דדין זה בשחרוקת הוא שנוי מחלוקת הפוס' שכתב הרב כנה"ג סי' ת"כ הגהב"י אות א' דמהרי"

אישקאפא ז"ל פסק דמונין מיום המיתה. וחו"ר קושטא הורו כוותיה. והרב עזריה יהושע ז"ל ס"ל כמהר"י וויל דמונין מיום הקבורה יעו"ש, וכן ראיתי להרב אזן אהרן הנר"מ באות אל"ף דין ג' שהביא ס' מהרש"ל והב"ח והט"ז שפסקו להדיא מיום המיתה, ושו"כ ועיין בכנה"ג דיש מחלוקת הפוסקים בזה בין מה"רי אישקאפא ומהר"ר עזריה יהושע ז"ל ואסוף דינא מסיק להקל וכן עשה מעשה להקל והורה דמיום המיתה מנינן יעו"ש.

ואתם הס"ד, דאין דיני דמהרש"ל והב"ח נדון המחלוקת שהביא הרב הכנה"ג שהם שני נדונות מרוחקים טובא, דנדון המחלוקת שהביא הכנה"ג התם איירי בשמועה קרובה, ונהג ז' ימי אבילות כדין, רק לענין שלשים מאימתי ימנה אם מיום השמועה, וצריך למנות שלשים יום שלמים או מיום הקבורה וחסרו להו טובא, ובזה פליגי מהר"י איסקאפא ז"ל סבר דמונה ז' ושלשים מיום השמועה, והרב עזריה יהושע ז"ל ס"ל כמהר"י וויל ז"ל למנות מיום הקבורה (עם שיש לדחמוה על מחלוקת זו שמדברי הרמב"ם פ"ז מהל' אבל מוכח שמיום השמועה מונה שלשים, והמרדכי כתב בפירוש דמונה לי' מיום השמועה וכדברי הנהה בסעיף זה ואכמ"ל בזה) ואנן נקטינן בזה לדינא דמיום השמועה הוא מונה וכמ"ש הר' הכנה"ג וכמש"ר בסעי' קס"ו. ולפי מחלוקת זו, מאן דס"ל מיום הקבורה הוא מונה אין הפרש לדידיה אם יום הקבורה מופלג מיום המיתה עשרים יום, ולעולם ס"ל דשלשים מונה מיום הקבורה, וכן מאן דס"ל מיום השמועה אין הפרש לדידיה אם הקבורה היה מופלג מיום המיתה כמה וכמה ימים, כיון דבתר שמועה אזיל והיא שמועה קרובה דנהג ביה אבילות ז' כבר.

האמנם נדון מהרש"ל והב"ח ודעמיה הוא ענין אחר, דאי חשבינן ליה מיום המיתה הויא רחוקה ואין כאן לא שבעה ולא שלשים, ואי מיום הקבורה הו"ל שמועה קרובה ויתחייב באבילות ז' ולענין שלשים מאימתי ימנה לא נכנסו לדון בזה כו"ע רק כך השקו"ט אם יתחייב באבלות כל עיקר או יפטר משום דהויא שמועה רחוקה, ודינן דמהרש"ל והב"ח והט"ז לא נכנס מעולם במחלוקת, וע"כ סברי מרנן דהעיקר יום המיתה והיא שמועה רחוקה ואין יחס ואין השוואה לדין אי מיום המיתה מנינן או מיום הקבורה מנינן לענין האבלות אם יתחייב או יפטר, דדין אם מיום השמועה מנינן שלשים או מיום הקבורה, שאבילות ד"ז היתה בכל האופנים, והדברים ברורים, ולענין דינא נקטינן כדין דמהרש"ל והב"ח והט"ז לקולא דמיום המיתה מנינן, והויא

לה

לה שמועה רחוקה ואין כאן אבלות, ובהך מחלוקת דהרב הכנה"ג נקטינן לחומרא דמיום השמועה מנינן לשלשים.

(קסט) אם הדבר בספק אם היא שמועה קרובה או רחוקה ואי אפשר להתברר, כתב מהריק"ש ז"ל בסי' ת"ב דלא נהגו העולם להתאבל ועיין לנ"ע הברכ"י ז"ל בסי' ש"צ אות ג' שהביא מחלוקת גדולה של הפוסקים, ואסוף דינא הערה להקל וכמ' מהריק"ש, אבן חייב להתאבל שעה אחת מיהא כדין שמועה רחוקה לפחות ופשוט הוא.

(קע) אם ספק הוה דשמועה קרובה או רחוקה הוא בנדון שמועה על אביו או אמו, כיון דנהוג עלמא להוריע לכניהם בתוך שלשים כדי שיאמרו קדיש. ינהוג ז' ושלשים, שאין להקל אלא בשאר מתים לא באב ואם ברכ"י שם אות ד'.

(קע"א) אם הניעה לו שמועה קרובה ביום השבת אותו היום עולה לו מן המנין ויום ע"ק הויא ליל שביעי לאבלות, מר"ן ביו"ד סי' ת"ב ס"ו. ובאו"ח סי' תקמ"ח סעיף י"ט. ופליאה בעיני על נ"ע בשיו"ב סי' ת"ב אות א' שכתב דמי ששמע שמועה קרובה בשבת יש להחמיר שאינו עולה בתחילת המנין, כנה"נ סי' רל"ט עכד"ק, ואיך העלים עין מפסקי מרן בב' המקומות שזכרנו דפסק להיפך, ואין אתי תשובות הכנה"ג ז"ל לראות הדברים במקורם ואנן דאתכא דמרן סמכינן, כוותיה נקטינן דעולה לו מן המנין ודו"ק.

(קעב) שמועה רחוקה ששמע שמת לו מת שכבר עברו לו שלשים יום למיתתו, זהו משפטו. שבעת ששמע חולץ מנעליו ויושב ע"ג קרקע שעה אחת שזהו הסימן שעושה לאבלות, ואח"כ יותר בכל ואין צריך לא קריעה ולא הבראה ולא שום דבר מדברי האבלות, מרן שם ס"ב, וזהו בשאר מתים אבל באביו ואמו עיין דינם לקמן בסעיף קע"ד.

(קעג) לפעמים תמצא שאף שנשלמה נזירת שלשים למת, והשומע שמע ביום ל"א ואפי"ה מקרי שמועה קרובה שחייב להתאבל ז' ושלשים כדין, והענין אם מת לו מת בערב חג הסוכות בעיר אחרת, ונהגו עליו קרוביו במקומו אבילות אפי' שעה אחת בערב החג, דאותה שעה נחשבת לז' ימים ושבעת ימי החג עוד ז' הרי הם י"ד יום. וש"ע ז' הרי כ"א יום, ויוט"ב של ש"ע יום אחד הרי הם כ"ב יום, שהדין הוא להשלים עליהם עוד שמונה ימים וכלו דין השלשים לנמרי כמפורש בסי' שצ"ט סעיף י"א.

הנה אם הניעה לו שמועת המת הזה בעשרה ימים אחר החג, אע"פ שלקרובי המת

המת במקומו כבר כלו להם גזירת שלשים ביום התשיעי שאחר החג ולזה שהניעה השמועה ביום העשירי הרי הוא לפי החשבון הזה יום ל"א אין לזה דין שמועה רחוקה אלא דין שמועה קרובה היא. כי כלל הוא שאין החג עולה לאבילות, לא למי שנהג קודם הרגל אבילות שעה אחת. אבן למי שלא נהג אבילות כלל קודם החג, אין הרגל עולה לו לכלום. וכ"ש וק"ו למי שלא ידע כלל שמת לו מת עד אחר הרגל, ש"ע יו"ד סי' ת"ב ס"ח ובאו"ח סי' תקמ"ח סעיף כ'.

(קעד) שמועה רחוקה על אביו ואמו כך משפטה. בענין הקריעה קורע לעולם ואפי' אם שמע אחר י"ב חדש, וכדמשמע מדברי מרן בס"ד שכתב דעל אביו ואמו קורע לעולם. וכ"כ הרב הכנה"ג בהגה"ט אות ו' משם מהרי"ל בפי' דקורע אפי' אחר יב"ח יעו"ש, וא"כ בענין הקריעה קורע על אביו ואמו לעולם, ובשאר דיני האבלות כך משפטו. אם שמע תוך יב"ח אחר שקורע חולץ מנעליו ויושב על גבי קרקע שעה אחת, ואין צריך הבראה, דאין מבררין על שמועה רחוקה וכמש"ל בדיני ההבראה, ואסור בתספורת עד שינערו בו חבריו, ובניהוץ אסור עד הרגל וינערו בו הבריו, ואסור בשאלת שלום כדינו המפו"ל במקומו. ואסור ליכנס לכירת המשתה עד אשר יעברו יב"ח מיום המיתה, ולא מיום השמועה, די"ב חדש מיום המיתה מנינן להו, ואחר שיעברו יב"ח מיום המיתה הותר בכל, ש"ע שם ס"א, ואם הגיעה לו שמועת אביו ואמו אחר יב"ח למיתתם, קורע בעת השמועה, וחולץ מנעליו וישב ע"ג קרקע שעה אחת ואח"כ הותר בכל, שם.

(קעה) בשמועה רחוקה אין הפרש בין יום ללילה, בין על אביו ואמו או שאר מתים, כולם דינן שוה, שאם שמע שמועה רחוקה בלילה, נוהג בלילה ההוא שעה אחת ודיו, ואם שמע ביום שעה אחת ודיו, שם.

(קעו) המנהג במצרים לעשות ייאר צייט על אביו ואמו ביום ה קבורה, כדי שבזה יהיו יב"ח שלמים של אבילות ומשנה ראשונה והלאה עושים היאר צייט ביום המיתה, וכהסכמת הרב משאת בנימין שהביא הט"ז בס"ק ט' והגם שהט"ז תמה עליו כבר הרב ש"ך בנקודות הכסף תמה על הט"ז והעלה להלכה כהרב משאת בנימין וכתב דזה ברור יע"ש. וכ"כ המופ"ד החבי"ף וצוק"ל בס' חיים ביד סי' ק"ח, וכ"כ ראח"ג בס' נ"ש אות מ"ו שהגאון הרמ"ז החק"ל הורה כן, והכי נקטינן.

(קעז) המנהג להתענות ביום פטירת אביו ואמו אם חל בשבת, שמקדימים להתענות

להתענות בערב שב"ק ולא לאחרו עד אחר השבת ודלא כסברת מר"ן ומו"ם באו"ח סי' תקס"ח ס"ט, וכן נהגו בעיקו"ת ירושלם ת"ו, והוא ע"פ דברי האריז"ל דהתענית ביום שמת בו אביו ואמו הטעם כדי שיפשפש במעשיו ויתחרט עליהם ועי"ז מזכה את אביו ואמו למדרגה עליונה בנ"ע, וכמ"ש הרב כבוד חכמים ז"ל, וא"כ מה יתרון גבר בתענית וכו' אחר שעבר יום פטירתם, ועיין להרב קמח סולת דקס"ד ע"ד שהאריך בזה, ואין להורות להם שיעשו הלימוד והשכבה על קבר אביותיו בעש"ק, וכמ"ש הרב אורחות יושר שם, דאיכא לחשוש טובא שלא יהענו כל עיקר, כיון שהלימוד והקדישים נאמרו בעש"ק וביום שב"ק אפשר דעלה לס"ת או קנה הר־פטרה לעילוי נשמתם, א"כ כלבבו יאמר דאין צורך להתענות כיון דעבר עבר, ע"כ הנח להו לישרץ דיחענו עש"ק וסמוכות דידהו על רבינו האר"י החי זצוק"ל וכן מנהגינו.

(קעח) בענין השלמת תענית של יאר צייט על אביו ואמו, מנהגינו במצרים כסברת הב"ח ז"ל דאם שנה ראשונה חל היא"צ בעש"ק, ולא השלים תעניתו מחמת השבת, אזי כל פעם שיחול בעש"ק אין צריך להשלים, אכן אם בפעם הראשונה חל בחול והשלים תעניתו ער צ"ה אזי הוקבע תענית זה להשלמה, ואז אפי' אם חל בעש"ק צריך להשלים עד הלילה, באר הגולה משם מהרש"ל בסי' ת"כ ועיין באו"ח סי' רמ"ט מ"ש הבאה"ט בשם הב"ח, וכן מנהג העולם יעו"ש.

(קעט) המנהג פשוט במצרים שאם מר־תו אביו או אמו בחדש אדר, אם בשנת פטיר־ם היתה מעוברת אם באדר ראשון או באדר שני כן עושים היא"צ בכל השנים המעוברות אם ראשון ראשון או שני. ואם מת בשנה פשוטה אזי בשנה מעוברת עושים היאר צייט בראשון. וכסי' מהרי"ל והתה"ד ומהר"י מינץ ומהר"ש הלוי שהביא הרב הכנה"ג וכסי' רמ"א בסי' תקס"ח ס"ז ועיין שם הבאה"ט, וטעמם ונימוקם כיון שחדש העיבור אינו מעלה ומוריד לענין אבילות, די"ב חדשים בעינן ולא שנה שלימה, וכמ"ש מר"ן בסי' שצ"א ס"ב, וא"כ אין שנת האבילות כי אם שנ"ד ימים, וא"כ משנ"ד לשנ"ד הוי יום יאר צייט שמת בו אביו ולא יהיה ערוף יום זכרון מיתתו יותר משנת אבילותו עצמה, והוא טעם נכון.

(קף) אם חלה מילת בנו ביום היאר צייט של או"א אינו רשאי להתענות ואין צריך הר־רה ולא ללוות תעניתו ולפרוע אח"כ ולצד היותר טוב ישב התרה, הרב בי"ד סי' שמ"ז הבי"ד הרב קמח סולת דקס"ד ע"ד יעו"ש, וכ"כ הט"ז באו"ח

באו"ח סי' תקס"ח סק"ה, ועיין בפתחי תשובה סי' ת"ב סק"ה רכתב רה"ה סנרק ביום יא"צ דאין צריך להתענות וכתב שם משם תשו' הר הכרמל דאפי' לכתחי' מותר לקבל עליו להיות סנרק או מוהל ביום היא"צ יעו"ש, והדברים מוסברים כיון שהכל מצוות נינהו או ואו דברי אלהים חיים.

נשלם חלק יורה דעה, בעזרתו ית"ש אשר היה לי לישועה.

ומאתו אשאל עזר, להתחיל ולסיים חלק אבן העזר.